În memoria părinților mei

CUPRINS

Lista hărților

Recunoștințe

Glosar

Prefață la ediția din 2003

Prefață

PARTEA I

1. Ieșirea din ghetou

2. Precursorii

3. Theodor Herzl

4. Interregnul

PARTEA A DOUA

5. Chestiunea nevăzută

6. Construirea unei noi societăți: Progresul sionismului de stânga

7. În sânge și foc: Jabotinsky și revizionismul

8. Sionismul și criticii săi

PARTEA A TREIA

9. Epoca Weizmann

10. Catastrofa europeană

11. Lupta pentru statul evreu

Concluzii: Treisprezece teze despre sionism

Bibliografie

MAPE

1 Emanciparea evreilor europeni, 1789-1918

2 Așezările evreiești în Palestina, 1855-1914

3 Propuneri de frontieră pentru Palestina, 1892-1919

4 Rutele parcurse de refugiați către Palestina, 1914-1945

5 Terenuri deținute de evrei în Palestina până în 1942

6 Planul de împărțire al Națiunilor Unite, 29 noiembrie 1947

Ilustrații între paginile 312 și 313

MULȚUMIRI

Dorim să le mulțumim următorilor pentru că ne-au permis să folosim fotografii din arhivele lor: Bassano and Vandyk Studies și William Gordon Davis, figura 15; Imperial War Museum, figura 16; The Jewish Agency, Ierusalim, figurile 1, 2, 4, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27; The Jewish Agency, Londra, figurile 3, 13, 18, 21; Radio Times Hulton Picture Library, figurile 14, 19.

Hărțile 1, 2, 3, 5 și 6 sunt reproduse din Atlasul Istoriei Evreilor de Martin Gilbert (cartografie de Arthur Banks). Harta 4 este desenată de Arthur Banks din United Palestine Appeal 1941 Yearbook, New York, 1941.

GLOSAR

Agudat Israel Mișcare politică religioasă-ortodoxă, ne-sionistă, fondată în 1912.

Ahdut Ha' avoda (Unitatea laburistă) partid al muncitorilor evrei, 1919-30.

Aliya imigrație în Israel.

Betar (Brit Trumpeldor) Organizație de tineret revizionistă, fondată în 1923.

Brit Shalom (Pactul de pace) Asociație evreiască care pledează pentru apropierea dintre evrei și arabi, c. 1925-1933.

Endziel scopul final (al mișcării sioniste).

Galut diaspora.

Legiunea muncitorească Gdud Avoda (1920-7).

Gegenwartsarbeit Muncă sionistă în diaspora.

Hagana (apărare) organizație evreiască de apărare.

Halukka distribuire de pomană din străinătate în rândul comunității ortodoxe din Ierusalim.

Halutz pionier.

Hapoel Hatzair (Tânărul Muncitor) Partid al muncitorilor evrei (1905-30).

Hashomer (The Watchman) organizație evreiască de grăniceri înainte de Primul Război Mondial.

Hashomer Hatzair (Tânărul paznic) mișcare socialistă de stânga, fondată ca mișcare de tineret în 1913.

Haskala iluministă.

Hassidim curent mistico-religios în evreimea est-europeană.

Hatiqva (speranță) imnul național sionist și israelian.

Școala religioasă primară Heder.

Histadrut Federația generală israeliană a sindicatelor, înființată în 1920.

Hoveveve Zion (Iubitorii Sionului) organizație sionistă preherziliană.

Irgun Zvai Leumi (IZL) organizație militară națională (revizionistă), 1931-1948.

Kibbush Avoda Cucerirea muncii (evreiești).

Așezare agricolă colectivă Kibbutz.

Așezare agricolă colectivă Kvutza.

Lehi Luptătorii pentru libertatea Israelului (grupul Stern), 1940-1948.

Partidul Laburist Mapai, fondat în 1930.

Maskil susținător al Haskalei.

Partidul religios sionist Mizrahi, fondat în 1902.

Așezare agricolă cooperativă Moshav Ovdim.

Poale Zion (Muncitorii din Sion), partid socialist, înființat în 1903.

Shekel monedă veche, cotizație anuală de membru care oferă dreptul de vot pentru Congresul Sionist.

Consiliul Național Va'ad Leumi (al evreilor palestinieni), 1920-1948.

Yishuv (așezare) populația evreiască din Palestina.

Zohar Partidul revizionist, fondat în 1925.

O notă asupra ortografiei

Liderii sioniști de origine est-europeană au folosit, în diferite etape ale vieții lor, diverse ortografii ale numelor lor în publicațiile lor. S-a încercat o unificare a ortografiei, dar a fost imposibil să se ajungă la o coerență deplină; același lucru este valabil și pentru transliterarea numelor ebraice.

PREFAȚĂ

la ediția din 2003

Theodor Herzl a intrat în istoria politică ca autor a două mici cărți: un pamflet politic intitulat Der Judenstaat (Statul evreu) și o lucrare de science-fiction politic pe care a numit-o Altneuland (Vechiul și noul pământ). Altneuland, publicată în 1902, descrie vizita în Palestina, după o absență de mulți ani, a doi europeni simpatizanți ai cauzei sioniste. Confruntându-se pentru prima dată cu un stat evreu, aceștia sunt uimiți de realizările enorme care au fost făcute, peste ceea ce chiar și cei mai entuziaști vizitatori s-ar fi putut aștepta în mod rezonabil. Dacă și-ar mai fi amânat puțin vizita, uimirea lor ar fi fost și mai mare. Chiar și cei care au cunoscut Palestina în 1948, anul în care statul evreu a luat efectiv ființă, nu ar recunoaște-o astăzi. Numărul evreilor care trăiau în Palestina în 1948 era de aproximativ o jumătate de milion; de atunci, numărul lor a crescut de zece ori. Palestina era o comunitate minusculă la acea vreme; astăzi, Israelul este mai populat decât o jumătate de duzină de țări europene, inclusiv Norvegia și Finlanda. A absorbit în primii săi ani de stat o populație de imigranți de trei ori mai mare decât populația care locuia deja în țară, o performanță unică în analele omenirii. Au luat naștere multe sute de orașe, comune și suburbii noi. Deși, timp de ani de zile, Israelul a depins de ajutorul financiar extern, a devenit treptat independent din punct de vedere economic. Nivelul său de trai este comparabil cu cel al multor țări europene, are o viață culturală vibrantă, cu multe universități, teatre și orchestre simfonice, iar instituțiile sale științifice sunt de neegalat (așa cum de altfel preconiza Herzl). În rapoartele elaborate de organizațiile internaționale care măsoară diverse tipuri de progres economic și social, Israelul apare de obicei printre primele zece sau douăzeci de țări. Dar calitatea vieții sale politice interne este departe de a fi ideală. Există prea multe partide politice și a existat corupție chiar și la cele mai înalte niveluri ale guvernului; minoritățile nu au fost întotdeauna tratate în mod echitabil. Dar alegerile sunt încă libere, iar sistemul judiciar este încă independent. Mass-media se bucură de o libertate aproape completă. Este singura democrație într-o parte a lumii în care democrațiile lipsesc cu desăvârșire.

Din punct de vedere militar, Israelul nu depinde de ajutor extern, ci dispune de forțe armate capabile din toate punctele de vedere să se apere singure. Și totuși, statul evreu se află în probleme serioase în cel de-al șaselea deceniu de existență. Vizitatorii contemporani în Altneuland, după ce au fost impresionați în mod corespunzător de realizările extraordinare, sunt obligați să se întrebe dacă societatea care a luat ființă mai corespunde în vreun fel semnificativ viselor lui Herzl și ale celorlalți lideri timpurii ai mișcării sioniste.

Haideți să fim realiști: Altneuland a fost, desigur, o utopie, iar utopiile sunt rareori realizate. În coliziunea inevitabilă dintre vise și realități, realitățile se dovedesc în mod inevitabil mai puternice. Herzl și contemporanii săi nu se așteptau cu adevărat ca statul evreu să fie cumva superior, mai bine realizat, mai motivat din punct de vedere etic decât alte țări; ei căutau în primul rând un refugiu pentru poporul evreu persecutat și erau conștienți de cât de dificil ar fi fost să construiască pur și simplu o țară ca toate celelalte. Dacă Israelul nu s-a ridicat la înălțimea așteptărilor, este cu siguranță adevărat că multe dintre țările care au luat ființă după cel de-al Doilea Război Mondial au fost dezamăgite de cei care le-au

imaginat și au luptat pentru a le da naștere. Unele dintre motivele de bază pentru astfel de dezamăgiri își au rădăcinile în istorie și ar fi inutil să dăm vina pe defectele umane. Tragedia istorică a sionismului a fost faptul că a apărut foarte târziu pe scena internațională (așa cum am remarcat în ultimul capitol al acestei cărți), dar nu putea să apară mai devreme. Marea majoritate a evreilor nu doreau un stat al lor înainte de secolul XX, iar atunci când norii de furtună au apărut la orizont (și este meritul istoric al sionismului că a recunoscut acest lucru mai devreme decât toți ceilalți), când a devenit din ce în ce mai urgentă găsirea unui refugiu pentru evreii din Europa, porțile Palestinei au fost practic închise. Nici din partea evreilor europeni și americani nu a existat suficientă disponibilitate pentru a investi energie și resurse financiare în construirea unui cămin național evreiesc.

Când a început războiul, câteva sute de mii de evrei au găsit refugiu în Palestina, dar alte milioane au pierit în cele din urmă. La sfârșitul războiului, marele rezervor al evreilor europeni care, conform speranțelor sioniștilor, urma să construiască statul evreiesc, dispăruse. Evreii din Palestina doreau un stat al lor, deoarece nu exista o alternativă politică realistă. Spre surprinderea aproape tuturor, ei au rezistat atacului armatelor țărilor arabe vecine, care a rezultat atunci când și-au declarat independența. Dar era, de asemenea, clar că baza demografică necesară pentru un stat viabil era mult prea mică, așa că "adunarea exilaților" a devenit porunca momentului. Acest lucru a dus la o profundă schimbare socială și culturală în compoziția populației noii țări. Sionismul fusese o mișcare evreiască europeană. Printre evreii din țările orientale exista o credință religioasă mesianică în întoarcerea finală în Sion - sau cel puțin un sentiment de atașament istoric față de acesta -, dar nu exista un impuls copleșitor de a se muta în Palestina. Organizațiile sioniste din aceste țări erau foarte mici sau inexistente.

Cu toate acestea, a existat o creștere a antisemitismului în Orientul Mijlociu și în Africa de Nord în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și în anii premergători acestuia și, de asemenea, a existat o creștere în aceste țări a unui naționalism xenofob. Străinii au fost expulzați din Egipt, iar în Irak, Libia și în alte țări au avut loc pogromuri. Majoritatea evreilor din aceste țări ar fi trebuit să plece oricum, iar pentru un număr considerabil dintre ei (nu însă și pentru cei înstăriți și intelectualii) Israelul era un refugiu evident. Este îndoielnic, în retrospectivă, dacă acest lucru a fost adevărat în ceea ce îi privește pe evreii marocani; aceștia au fost cea mai mare dintre comunitățile evreiești din Orientul Mijlociu și Africa de Nord și au trăit (așa cum mulți dintre ei au susținut mai târziu) mai mult sau mai puțin în pace cu vecinii lor. Îndemnând această comunitate să se mute în Israel, emisarii sioniști entuziaști au creat probleme pe care, după toate probabilitățile, nu le-ar fi putut prevedea. Imigranții nord-africani s-au plâns de discriminare și exploatare. Acest lucru nu era cu siguranță adevărat la nivel politic - președinții Israelului proveneau din rândurile lor, precum și miniștrii de externe și ai apărării, șefii de stat major ai armatei etc. Dar foarte mulți dintre imigranții sefarzi erau nefericiți în noua lor patrie, plângându-se de statutul lor social inferior și de condițiile de trai dezastruoase. Ei nu erau pionieri sioniști, așa cum fuseseră primii coloniști din Europa Centrală și de Est, iar așteptările lor erau mari. Nu erau dispuși să suporte condițiile de viață din orașele de dezvoltare construite în grabă în care fuseseră trimiși. Ei se așteptau ca statul să se ocupe mai bine de nevoile lor sociale și economice, dar statul nu era în măsură să facă acest lucru din punct de vedere financiar. Și chiar dacă statul ar fi făcut mai mult, ei ar fi avut în continuare plângeri legitime cu privire la paternalismul european și la lipsa de respect național pentru cultura și tradițiile lor. În general, sentimentele de solidaritate ale sefarzilor față de coreligionarii lor ashkenazici erau strict limitate. În cele din urmă, aceștia și-au înființat propriul partid politic pentru a-și apăra interesele, un partid care, deși era anti-arab nu avea un caracter sionist clasic.

În urma prăbușirii Uniunii Sovietice în 1991, aproximativ un milion de evrei sovietici au ajuns în Israel. Puțini se așteptau la acest lucru și cu siguranță nu mi-am imaginat că o traducere în limba rusă a acestei cărți va apărea la Moscova în timpul vieții mele. Marea majoritate a foștilor cetățeni sovietici care au sosit în Israel în anii 1990 (spre deosebire de evreii sovietici care sosiseră în cele două decenii precedente) nu erau sioniști; un procent semnificativ nici măcar nu erau evrei (soții, copii sau nepoți de evrei, aceștia erau eligibili pentru cetățenia israeliană în temeiul Legii israeliene a întoarcerii). Au venit pur și simplu în speranța de a-și crea o viață mai bună pentru ei și familiile lor. Cu toate acestea, absorbția lor economică în Israel a decurs mai ușor decât își imaginase majoritatea, cel mai probabil pentru că erau mai bine educați decât evreii sefardezi care sosiseră cu zeci de ani mai devreme. Dificultățile legate de absorbția evreilor sovietici în societatea israeliană există la un alt nivel: mulți dintre ei își păstrează cu mândrie propriile tradiții culturale și se arată puțin interesați să renunțe la ele pentru a deveni parte a unei societăți israeliene omogene.

"Noi suntem un popor. Un singur popor", declarase Herzl în aplauzele furtunoase într-un discurs celebru la unul dintre primele congrese sioniste. Dar mai era oare adevărat acest lucru? Cu siguranță că a existat la un moment dat un popor evreu unic și unit, dar sionismul a venit probabil prea târziu pentru a-l reunifica. De-a lungul secolelor de exil, diferitele sale ramuri au luat-o pe căi diferite. Evreii din întreaga lume încă mai împărtășeau unele credințe și tradiții comune și simțeau un anumit grad de responsabilitate unii față de alții în vremuri de criză. Dar cei mai mulți dintre ei nu mai credeau în noțiunea biblică de răscumpărare și în promisiunea profeților antici de reconstruire a Regatului israelit.

Comunitatea evreiască din Palestina în 1948 era formată în mare parte dintr-o elită culturală și politică sionistă laburistă; afluxurile masive de noi imigranți, majoritatea dintre ei nefiind socialiști și/sau sioniști în sensul politic clasic, au dus la polarizarea societății. Sioniștii de dinaintea statului reușiseră să creeze una dintre cele mai egalitare societăți din lume; astăzi, Israelul rivalizează doar cu Statele Unite în rândul națiunilor dezvoltate ca țară cu cele mai pronunțate disparități între bogați și săraci în ceea ce privește veniturile și statutul economic. Această tendință a fost însoțită de o polarizare ideologică la fel de nefericită. În fiecare democrație există o aripă politică de stânga și o aripă politică de dreapta; deseori, există și elemente marginale de extremă stânga și de extremă dreapta. Deși mizele în Israel nu mai implică capitalismul versus socialismul (de fapt, suburbiile bogate votează în proporție covârșitoare pentru Partidul Muncii, în timp ce orașele de dezvoltare dezavantajate economic optează pentru partidele de dreapta), influența tot mai mare atât a extremiștilor de stânga, cât și a celor de dreapta prevestește o criză națională.

În ultimii treizeci de ani a câștigat teren în rândul aripii de dreapta convingerea că întreaga Palestină istorică este "a noastră de drept divin". Acest lucru a avut ca rezultat, printre altele, dezvoltarea de colonii în zonele din Cisiordania și Gaza care au fost ocupate de Israel încă din timpul Războiului de Șase Zile din 1967. Cele mai multe dintre ele nu au sens nici din punct de vedere economic, nici din punct de vedere militar, iar apărarea și păzirea lor blochează o parte considerabilă a armatei israeliene. De asemenea, ele reprezintă un obstacol major în calea unei forme de coexistență pașnică cu palestinienii. Misticismul pseudo-religios care justifică existența lor ar fi fost complet străin generațiilor anterioare de gânditori sioniști care, deși acordau tot respectul cuvenit practicilor religioase tradiționale, aveau o viziune profund seculară și ar fi privit cu aversiune intruziunea religiei în politică. Dacă lipsa de planificare guvernamentală înainte de "adunarea exilaților" din anii 1950 a fost o greșeală gravă, eșecul statului Israel în acei ani de a adopta o constituție scrisă care să prevadă o diviziune între religie și stat a fost o altă greșeală.

Această nouă manifestare a naționalismului de dreapta nu este, așa cum fusese sionismul lui Herzl, un produs al Iluminismului; nu este legată de lupta pentru libertate politică și o societate liberă. Se teme de influențele străine, este antagonist față de străini și nu numără libertatea individuală printre preocupările sale principale. După cum spunea unul dintre ideologii acestui nou crez: "Acest sionism nu urmărește să rezolve problema evreilor prin înființarea unui stat evreiesc, ci este un instrument în mâinile Atotputernicului care a pregătit poporul Israel pentru Răscumpărarea sa". Sionismul de dinaintea statului nu se bazase pe fanatism religios și șovinism. Și chiar și sionismul religios din acea epocă pusese accentul pe mesajul internațional, universal al Torei și al răscumpărării, mai degrabă decât pe egoismul național. Pentru liderul sionist revizionist Vladimir Jabotinsky, un naționalist în tiparul liberal al secolului al XIX-lea, caracterul anti-occidental și izolaționist al sionismului de dreapta de astăzi ar fi fost de neînțeles și respingător.

Ce a cauzat astfel de schimbări în caracterul sionismului de după independență? Probabil că a fost annus mirabilis din 1967, care a culminat cu abandonarea la nivel național a simțului realității în ceea ce privește pământul nou dobândit. Creșterea fundamentalismului la nivel mondial ar fi putut juca, de asemenea, un rol, precum și un declin al calității conducerii naționale. Sionismul de dinaintea statului atrăsese intelectuali formidabili și lideri vizionari. În ultimele decenii, s-a înregistrat un declin notabil al calității conducerii naționale; cei care ar fi putut și ar fi trebuit să fie lideri au fost descurajați de duritatea politicii israeliene și au căutat în schimb împlinirea în alte domenii de activitate. Un astfel de declin al calității conducerii a avut loc în țări din întreaga lume. Dar o țară nou creată și aflată în dificultate precum Israelul, o țară care nu este deloc acceptată universal, are nevoie mai mult decât oricare alta de o conducere luminată și prevăzătoare.

Și ca și cum acest lucru nu ar fi fost de ajuns, sionismul de după independență a fost afectat de alte două plăgi, în esență nu noi, dar care apar sub noi înfățișări. Una este tabăra ultraortodoxă, sau haredi, care, în Europa de Est, a respins și a combătut sionismul cu dinții și cu unghiile încă de la începuturile mișcării. Și în Palestina exista de mult timp o mică comunitate ultraortodoxă antisionistă în cartierul Mea She'arim din Ierusalim și în alte câteva zone, care se ținea strict deoparte de comunitatea evreiască și de organizațiile acesteia. Dar, din 1948, cartierele ultraortodoxe s-au extins foarte mult (în parte datorită ratei ridicate a natalității în familiile ultraortodoxe). Numărul bărbaților adulți care frecventează yeshivot (seminarii religioase) a crescut dramatic între 1948 și prezent. Toate acestea ar fi contat prea puțin dacă, la fel ca în zilele de dinaintea statului, haredimii s-ar fi ținut în esență pentru ei înșiși. Dar, în schimb, ei au devenit din ce în ce mai implicați în guvernul israelian și și-au folosit numărul lor crescut pentru a obliga statul să le sprijine instituțiile și să le finanțeze modul de viață. (Ei refuză să servească în armată și mulți dintre ei nu au un loc de muncă remunerat). În ultimii ani, au început să își impună restricțiile religioase asupra restului populației israeliene, provocând conflicte acerbe și ceva asemănător unui Kulturkampf în Ierusalim și în alte orașe.

La un anumit nivel, sionismul a fost fondat ca o expresie a opoziției față de modul de viață din ghetourile est-europene, iar una dintre principalele sale misiuni în Israel a fost aceea de a crea o societate productivă în contrast cu viața parazitară atât de frecvent asociată cu shtetl-ul. Cu toate acestea, ghetoul și mentalitatea sa s-au dovedit a fi rezistente și s-au întors să-i bântuie pe sioniști în țara pe care o creaseră. Având în vedere fragmentarea vieții politice israeliene, ultraortodocșii au atins un grad de influență, în Knesset-ul israelian și în municipalități, care este disproporționat față de numărul lor. Au reușit, de asemenea, să-și extindă influența dincolo de comunitatea ashkenazică și în unele secțiuni ale

comunității evreiești sefarde, chiar dacă au disprețuit practicile religioase și culturale străvechi ale acesteia din urmă.

Celălalt antagonist de lungă durată al sionismului este, de asemenea, o veche cunoștință care apare acum sub o nouă înfățișare și care a fost redenumit post-sionism. În primii ani ai secolului al XX-lea, comuniștii, troțkiștii și alte grupuri politice înrudite au purtat un război ideologic împotriva sionismului (inclusiv a sionismului de stânga) din cauza a ceea ce ei numeau caracterul său reacționar, imperialist și colonialist. Evreii, credeau ei, nu aveau dreptul la un stat propriu, deoarece acest lucru putea fi obținut doar prin expulzarea unui alt popor care trăia deja pe pământul pe care îl revendicau ca fiind al lor. Sioniștii fie erau necinstiți, fie se amăgeau pe ei înșiși atunci când descriau Palestina ca fiind un "pământ fără oameni". Dar sioniștii nu au susținut niciodată cu sinceritate acest lucru, iar arabii apar în Altneuland-ul lui Herzl. Când Herzl a convocat primul Congres sionist în 1897, locuitorii Palestinei erau în număr de aproximativ 500.000 și includeau, pe lângă evrei (aproximativ opt procente din populație) și musulmani, arabi creștini, greci, armeni și membri ai altor grupuri etnice și religioase. Poate că Herzl ar putea fi iertat dacă ar presupune că prezența a câteva sute de mii de oameni nu reprezenta un obstacol insurmontabil în calea planurilor sale. Ediția din 1896 a ghidului Baedeker's Guide to Vienna dă numărul locuitorilor orașului în care a trăit Herzl ca fiind de 1.364.500; cu alte cuvinte, rezidenții neevrei din Palestina însumau puțin mai mult de o treime din populația capitalei austriece. Următoarea propoziție din ghidul Baedeker ajută la explicarea motivului pentru care ideea sionismului i-a venit lui Herzl în primul rând. Cifrele de populație declarate, se spune, "includ 118.000 de evrei și 22.651 de soldați". În Viena trăiau la acea vreme zeci de mii de polonezi, cehi, croați, maghiari, italieni și sloveni, printre numeroase alte grupuri naționale. Dar numai evreii au primit o mențiune specială; poate că s-a crezut că sunt trecători, ca și soldații menționați împreună cu ei.

Marxismul a ieșit din modă din punct de vedere intelectual în ultimul sfert al secolului al XX-lea, dar nu și impulsurile care stau la baza sa. De aici și apariția unor noi concepte socio-politice, cum ar fi postcolonialismul, din care post-sionismul este o ramură. (Termenul propriu-zis de "post-sionism" este, desigur, lipsit de valoare; el apare pe prima pagină a prefeței primei ediții a acestei cărți, care a fost publicată cu mult înainte ca post-sioniștii israelieni contemporani să apară pe scenă). Post-sioniștii contemporani aparțin unei generații de academicieni israelieni care nu a experimentat niciodată personal antisemitismul, pentru care Holocaustul nu este o experiență istorică reală, care nu a trebuit să se confrunte cu pericolul distrugerii și să fugă din Europa pentru a-și salva viața. Respingerea lor față de sionism (și, frecvent, și față de Israel) este, totuși, psihologic de înțeles ca o rebeliune împotriva generațiilor părinților și bunicilor lor.

Deconstrucția ideologiei sioniste de către post-sioniști a dus la o serie de descoperiri pe care le-au considerat de mare importanță. Ei au descoperit că multe dintre poveștile predate la școală și bazate pe Vechiul Testament nu erau înrădăcinate în realitate, ci în mitologie. Nu era o certitudine că israeliții trăiseră vreodată în Egipt sau că traversaseră Marea Roșie, iar trâmbița lui Iosua nu provocase, după toate probabilitățile, prăbușirea zidurilor Ierihonului. Regatul regelui David nu fusese o națiune importantă, ci cel mai probabil un mic principat; și existau chiar unele îndoieli cu privire la faptul dacă regele David existase cu adevărat sau nu. În entuziasmul lor, acești post-sioniști au avut tendința de a uita că originile fiecărei religii - și chiar ale oricărei națiuni, începând cu Grecia și Roma antice - nu se bazează pe fapte istorice, ci, mai degrabă, sunt învăluite în mituri. Testându-și teoriile în raport cu evenimente istorice mai recente, ei se îndoiesc acum că Iosef Trumpeldor, rănit mortal, a spus vreodată la Tel Hai că este bine să mori pentru țara ta. Uneori, argumentele lor sunt inconsecvente: pe de o parte, ei susțin că

sioniștii nu ar fi trebuit să se stabilească niciodată în Palestina, dar, în același timp, îi acuză că nu au făcut suficient pentru a salva evreimea europeană în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Potrivit acestora, sioniștii i-au convins pe evreii strămutați să se mute în Palestina după cel de-al Doilea Război Mondial, chiar dacă refugiații erau reticenți în acest sens. În timpul Războiului de Independență al Israelului, sioniștii nu i-au tratat pe arabii palestinieni cu suficientă umanitate, ci, în schimb, fie direct, fie indirect, au pus la cale expulzarea a sute de mii dintre ei din satele lor și apoi le-au ocupat sau distrus casele.

Academicienii care se ocupau de studii postcoloniale nu erau foarte numeroși, dar au influențat societatea israeliană și politica educațională în așa măsură încât ultima serie de manuale școlare israeliene includea o fotografie a lui Gamal Abdul Nasser, dar nu și una a lui David Ben Gurion. Problema cu post-sionismul nu era că premisele sale erau incorecte, ci că ceea ce era corect nu era nou, iar ceea ce era nou nu era corect. Post-sioniștii păreau să nu fie dispuși să recunoască faptul (și aici se abăteau de la marxiști, care erau mult mai realiști în această privință) că nicio națiune nu a luat naștere vreodată prin persuasiune prietenească sau printr-un contract legal. Statele-națiune se nasc rareori fără violență. Ele au produs din timpuri imemoriale victime nevinovate și nu există niciun motiv să presupunem că nașterea unei națiuni israeliene ar fi diferită în această privință.

Această carte este o istorie a sionismului, nu a statului Israel și cu atât mai puțin a conflictului israeliano-arab în curs de desfășurare. Dar conflictul nu poate fi ignorat, deoarece a avut un efect considerabil atât asupra ideologiei sioniste de dinainte, cât și de după 1948. Arabii palestinieni au fost privați de o țară proprie ca urmare a înființării Israelului, dar pentru mulți israelieni a fost dificil să privească situația din punctul lor de vedere: Nu trăiau ei mai bine decât înainte? Nu era soarta lor preferabilă celei a arabilor din țările vecine Israelului? Pe de altă parte, arabii palestinieni nu au reușit să înțeleagă că nenorocirea lor se datorează, cel puțin în parte, propriei lor acțiuni, deoarece au respins ideea inițială de a stabili un singur stat binațional în Palestina Mandatară, iar apoi au continuat să respingă toate celelalte compromisuri propuse pentru două state.

Ghinionul sionismului a fost că vechea sa patrie a fost situată în mijlocul unei părți a lumii deosebit de tulburi, o parte a lumii care, în timpurile moderne, a dat dovadă de o inepție deosebită în ceea ce privește stabilirea unor societăți democratice și realizarea de progrese sociale și economice. Suferințele, frustrările, resentimentele oamenilor din lumea musulmană și arabă sunt bine cunoscute și nu este necesar să fie discutate în detaliu aici. Simpla existență a unui stat evreu în această lume este văzută de acești oameni ca o provocare și nu este surprinzător faptul că Israelul a suportat cea mai mare parte a furiei și frustrării lor.

Este mai mult decât îndoielnic faptul că un conflict între israelieni și palestinieni ar fi putut fi prevenit, dat fiind faptul că două popoare revendicau același pământ. Dar, departe de a încerca să dezamorseze conflictul și să prevină extinderea acestuia, politica israeliană a adăugat adesea combustibil la acesta, sporind astfel pericolele cu care se confruntă statul. Înainte de 1967, Israelul nu avea ce să discute cu vecinii săi arabi, deoarece aceștia respingeau însăși existența Israelului. Dar, după Războiul de Șase Zile, Israelul a fost în măsură să facă concesii; a așteptat inițiativele arabe care nu au venit niciodată. Dar de ce ar fi trebuit să cedeze teritoriile ocupate din Cisiordania și Gaza dacă arabii nu erau încă dispuși să facă pace? Pentru simplul motiv că Israelul nu putea să-și impună la nesfârșit dominația asupra atâtor oameni care nu doreau să trăiască într-un stat evreiesc și, în același timp, să mențină caracterul democratic al țării. Înființarea de așezări evreiești în mijlocul unei populații arabe ostile nu era un răspuns; dimpotrivă,

a agravat problema. Mai devreme sau mai târziu, așezările vor trebui să fie abandonate, și cu cât acest lucru era amânat mai mult, cu atât mai dureros avea să fie. Al doilea păcat de omisiune se referea la cetățenii arabi din Israel. Nu există nicio certitudine că aceștia ar fi devenit patrioți israelieni dacă li s-ar fi acordat o egalitate deplină sau chiar dacă li s-ar fi acordat un tratament preferențial. Dar nu s-a făcut decât o încercare timidă de a-i integra în societatea israeliană și au existat prea multe promisiuni care nu au fost îndeplinite.

Problema Ierusalimului ilustrează cel mai bine diferența enormă dintre sionismul istoric și ideologia care l-a înlocuit. Ierusalimul conține locurile sfinte a trei religii ale lumii, iar prudența elementară, dacă nu toleranța de bază, ar fi trebuit să împiedice declarațiile potrivit cărora Ierusalimul urma să rămână pentru totdeauna indivizibil sub dominația israeliană. În orice caz, a fost o declarație goală de conținut, pentru că, în realitate, Ierusalimul este, desigur, un oraș divizat. Când Herzl a vizitat pentru prima dată Ierusalimul, a văzut doar depozitele mucegăite a două mii de ani de inumanitate, intoleranță și impuritate; a perceput superstiție și fanatism din toate părțile. Nu a fost surprinzător faptul că a sugerat Haifa ca și capitală a noului stat evreu. Dar nu numai Herzl, evreul asimilat, a reacționat în această manieră lipsită de sentimente. Chaim Weizmann s-a temut întotdeauna să nu se implice în imbroglio-ul Ierusalimului. Și pentru că atașamentul lor emoțional față de oraș nu era copleșitor, David Ben Gurion și alți lideri ai celei de-a doua alii nu au vizitat Ierusalimul pentru prima dată decât după doi sau trei ani de la sosirea lor în țară. Timp de mulți ani, niciun lider sionist de dinaintea statului nu a ales să locuiască în Ierusalim. Pentru ei, Ierusalimul simboliza trecutul negativ al istoriei evreiești, acea parte a tradiției de care doreau să se disocieze. Ideea că Ierusalimul era începutul și sfârșitul sionismului, că Israelul nu putea exista fără a avea suveranitatea deplină asupra întregului oraș, a apărut abia după 1967 și odată cu creșterea unui fanatism religios și a unui naționalism agresiv care avea mai multe în comun cu ideologia Frăției Musulmane decât cu părinții fondatori ai sionismului.

Și astfel, paza locurilor sfinte a devenit un coșmar, iar Ierusalimul însuși a devenit un punct de focar periculos. Nebunia câtorva fanatici religioși - evrei, musulmani sau creștini - are potențialul de a transforma un conflict local într-un război religios cu consecințe incalculabile.

Opoziția internațională față de sionism a atins un nou punct culminant în iunie 1975, odată cu Rezoluția 3379 a Organizației Națiunilor Unite, care a asimilat sionismul cu rasismul. Această rezoluție a fost revocată după un deceniu, dar atitudinea care a stat la baza ei nu s-a schimbat. La Conferința mondială a Națiunilor Unite împotriva rasismului, care a avut loc la Durban, Africa de Sud, în toamna anului 2001, sionismul a fost plasat în fruntea listei de obstacole în calea drepturilor omului. Ocuparea și colonizarea Cisiordaniei și a Fâșiei Gaza de către Israel face jocul celor care se opun existenței unui stat evreiesc și este folosit de aceștia nu numai pentru a delegitima statul Israel, ci și în alte scopuri, mai nefaste. Dacă în deceniile de după cel de-al Doilea Război Mondial antisemitismul flagrant nu mai este la modă, antisionismul a devenit un debușeu acceptabil și corect din punct de vedere politic pentru acesta. În interiorul Israelului, tentația este mare de a da vina pentru toate necazurile sale pe o lume antisemită care nu a fost niciodată în favoarea existenței sale. Dar, într-o măsură considerabilă, vina se află în Israelul însuși: greșelile pe care le-a făcut, miopia sa, incapacitatea sa de a accepta faptul că este o națiune mică care trebuie să facă compromisuri pentru a supraviețui într-o regiune plină de vecini ostili și puternici. Geniul evreiesc s-a manifestat de-a lungul secolelor în multe domenii, dar înțelepciunea politică nu s-a numărat printre ele. Acesta este poate rezultatul inevitabil al faptului că timp de două mii de ani a fost lipsit de experiența și responsabilitatea unui stat politic, dar este vital acum, când Israelul și, într-adevăr, întreaga lume se confruntă cu o nouă perioadă de pericol fără precedent.

Walter Laqueur

Washington, D.D.,

ianuarie 2003

PREFAȚĂ

Termenul sionism a fost folosit pentru prima dată în public de Nathan Birnbaum la o întâlnire de discuții la Viena, în seara zilei de 23 ianuarie 1892. Istoria sionismului politic începe odată cu publicarea Judenstaat-ului lui Herzl, patru ani mai târziu, și cu primul congres sionist. Însă ideea sionistă este anterioară numelui și organizației. Herzl a avut precursori în Germania, Rusia și în alte țări, ale căror scrieri reflectau dorul de patria străveche, anomalia existenței evreilor în Europa Centrală și de Est și necesitatea de a găsi o soluție la "chestiunea evreiască".

Apariția sionismului în anii 1880 și 1890 poate fi înțeleasă doar în contextul general al istoriei europene și evreiești de la Revoluția Franceză, pe de o parte, și al răspândirii antisemitismului modern, pe de altă parte. Cartea de față începe cu o discuție despre contextul european al sionismului, acoperă preistoria mișcării și cinci decenii de activități sioniste și se încheie cu înființarea statului în mai 1948, punctul de cotitură în istoria mișcării. Este discutabil dacă există o istorie a sionismului dincolo de 1948, și nu numai pentru că multe dintre funcțiile sale au fost preluate de statul Israel. Înainte ca cuvântul "sionism" să devină general acceptat, termenul Palestinofilstvo (Hibat Zion) a fost utilizat pe scară largă în Rusia. Un termen similar, filisraelism, ar putea oferi o definiție exactă a fazei actuale, post-sioniste. Chiar dacă presupunerea mea ar trebui să fie greșită - periodizarea fiind o afacere riscantă - cred că se pot face totuși argumente bune pentru a încheia această istorie a sionismului în 1948.

Oricât de lungă ar fi această carte, am fost conștient încă de la început că o istorie completă și detaliată a sionismului era nu numai dincolo de capacitatea mea, ci și, cel mai probabil, dincolo de toleranța cititorului nespecialist, ca să nu mai vorbim de editor. Sionismul, o mișcare mondială, era alcătuit din zeci de federații și partide politice. Pentru a face dreptate chiar și celor mai importante dintre ele ar fi fost nevoie de o întreagă bibliotecă de monografii. Abundența de materiale publicate și nepublicate nu ușurează deloc sarcina istoricului. Rafturile Arhivelor Sioniste din Ierusalim se întind pe trei kilometri; pentru fiecare sionist din trecut sau prezent există o carte, sau cel puțin un articol într-o revistă, sau câteva numere ale unui ziar. Scriitorul de față a trebuit să fie selectiv în abordarea sa și să se concentreze asupra a ceea ce a considerat a fi principalele linii de dezvoltare.

Acest volum, cu toate limitările și imperfecțiunile sale, este prima istorie cuprinzătoare în limba engleză la o scară comparabilă. Dintre cele două mari istorii scrise anterior, cea a lui Sokolow ajunge doar până la sfârșitul Primului Război Mondial și este dedicată în mare parte precursorilor sionismului politic, în timp ce Zionistische Bewegung a lui Böhm, căreia orice lucrare pe această temă îi datorează foarte mult, se oprește la mijlocul anilor 1920 (nu a fost tradusă niciodată). Aceste cărți, precum și altele mult mai succinte (cum ar fi studiile lui Israel Cohen), au fost scrise de sioniști de frunte. Ele stau mărturie a angajamentului scriitorilor; însăși implicarea lor este principala lor sursă de forță. O istorie a sionismului

scrisă acum trebuie să fie mai mult decât o muncă de dragoste; ea nu trebuie să facă prozelitism, ci să pună întrebări de cercetare dacă vrea să fie fidelă adevărului istoriei.

În unele privințe, este mai ușor acum să scrii cu detașare despre certurile din trecut și există întotdeauna beneficiile retrospectivei. Dar există și dificultăți cu care predecesorii mei nu au fost nevoiți să se confrunte. Unele dintre ele sunt de ordin metodologic: până în 1917, istoria mișcării sioniste nu prezintă probleme deosebite; este povestea unei mișcări oarecum excentrice de tineri idealiști care se întâlneau din doi în doi ani la un congres și care au îmbrățișat diverse activități politice, financiare, culturale și de colonizare. Dar, cel târziu după Declarația Balfour, problema devine mult mai confuză: exista încă mișcarea sionistă, mai răspândită și mai influentă decât înainte, dar exista și comunitatea evreiască din Palestina, care creștea în număr și în forță. Poate că este posibil să se scrie povestea Palestinei în perioada Mandatului fără a se face referire constantă la mișcarea sionistă, dar este cu totul imposibil să se facă invers. Și în cadrul sionismului, situația a devenit mai complicată cu fiecare an după 1917, pe măsură ce au apărut noi partide și facțiuni, iar unele dintre ele s-au desprins de mișcarea mondială. Până la Declarația Balfour, cea mai utilă abordare este cea cronologică; după această dată, acest lucru devine dificil, uneori imposibil. Am încercat să abordez aceste dificultăți în felul meu. Este posibil să existe alte metode mai bune, dar eu nu m-am putut gândi la una.

Cea mai mare parte a acestei cărți se bazează pe materiale publicate de, despre sau împotriva mișcării sioniste în diferitele linguae francae în care s-au purtat aceste discuții: germană, rusă, idiș, ebraică și engleză. Sioniștii erau un trib vorbăreț; niciun secret nu putea fi păstrat prea mult timp - toate pot fi găsite undeva în cărți și jurnale. Pe parcursul ultimului deceniu de evenimente descrise în acest volum am trăit în Palestina, urmărind evenimentele și, uneori, personajele dramatice dintr-un unghi apropiat. Acest lucru a oferit o anumită perspectivă și, cred eu, o anumită înțelegere: ceea ce este dificil de dobândit doar din studiul arhivelor. Acest element personal ar trebui menționat, deoarece fără el probabil că nu aș fi avut motivația de a scrie această carte în primul rând. Am avut ocazia de a discuta unele dintre evenimentele descrise aici cu veterani ai mișcării sioniste; tuturor le sunt recunoscător; unul dintre ei în special, Robert Weltsch, mi-a fost de mare ajutor pe tot parcursul lucrării. Aceste discuții nu au adus multe revelații noi și surprinzătoare, dar au permis o mai bună înțelegere a metapoliticii unei mișcări care avea mai multe fațete, în afară de cea pur politică. În câteva rânduri am făcut referire la materiale inedite, în ceea ce privește unele aspecte ale istoriei sioniste care nu au fost încă studiate în mod adecvat. Dar acest lucru nu afectează aproape deloc imaginea generală, deoarece aceasta poate fi reconstituită din surse general accesibile.

O prefață nu este locul ideal pentru crezul autorului; gândurile mele pe această temă reies din paginile următoare. Întrebarea dacă sionismul a fost o idee bună sau proastă este discutată în această carte, dar nu este nici singura, nici întrebarea centrală care m-a preocupat; este de un interes istoric incontestabil, iar la nivel filozofic dezbaterea ar putea continua mult timp. Totuși, acest studiu nu este un exercițiu de filozofie a istoriei; el se ocupă de soarta unui popor greu încercat și de încercarea acestuia de a-și normaliza statutul, de a scăpa de persecuții și de a-și recăpăta demnitatea în proprii ochi și în ochii lumii. Poate că au greșit în urmărirea acestui obiectiv; poate că eforturile lor erau menite să creeze probleme noi și greu de rezolvat. Cu toate acestea, cu câteva decenii în urmă, sionismul a ieșit din sfera istoriei ideilor, bune, rele sau indiferente, pentru a intra în domeniul acțiunii. A dus la nașterea unei națiuni, spre bucuria unora și suferința altora.

Intenția mea a fost de a oferi o relatare veridică a originilor și a dezvoltării uneia dintre cele mai învolburate mișcări din istoria recentă. Întrucât nu cred că adevărul istoric este susceptibil de a fi situat undeva la mijloc între două extreme, nu am încercat să îmi ascund propria poziție și sunt conștient că alții nu îmi împărtășesc neapărat opiniile. Cred că este o relatare veridică, în sensul că nu am suprimat cu bună știință dovezile istorice și că am încercat să discut fără patimă opinii care nu sunt ale mele și acțiuni pe care le deplâng.

Caracterul apologetic al istoriografiei evreiești a fost, în mod tradițional, una dintre principalele sale slăbiciuni. Sionismul a avut un rol esențial în schimbarea acestui aspect. Unele dintre cele mai critice comentarii despre istoria evreiască au emanat din rândurile sioniștilor și, pe de altă parte, unele dintre cele mai acerbe atacuri la adresa sionismului au venit din partea criticilor evrei. Nu m-am simțit deosebit de conștient de mine însumi când am scris această carte; nu mi-am luat ca motto "Nu o spuneți în Gat, nu o publicați pe străzile din Askelon". Pe de altă parte, nu am pretenția unei imparțialități olimpice. Când Acton a lansat Cambridge Modern History, le-a spus colaboratorilor săi că "Waterloo-ul nostru trebuie să satisfacă deopotrivă francezii și englezii, germanii și olandezii". Puțini critici ar fi de acord că acest obiectiv a fost atins și bănuiesc că o astfel de istorie a sionismului va fi scrisă, dacă va fi scrisă vreodată, doar atunci când subiectul va înceta să mai fie de actualitate.

Aș dori să îmi exprim mulțumirile față de Deutsche Forschungsgemeinschaft pentru o bursă de cercetare în vederea studierii istoriei sionismului german, față de domnul Meyer Weisgal și față de John Simon Guggenheim Memorial Foundation pentru o bursă. Dr. Benjamin Eliav m-a îndrumat de-a lungul autostrăzilor și potecilor istoriei revizionismului, dar opiniile exprimate în această privință, ca și în alte probleme, sunt, la bine și la rău, ale mele. Doamna Jane Degras, veche prietenă și critic sever, a citit manuscrisul și am beneficiat, ca de atâtea ori înainte, de priceperea și experiența sa editorială.

Londra-Jerusalim

1971

Strict vorbind, termenul apăruse deja în presa scrisă în câteva ocazii în 1890/1, fără a avea, totuși, o conotație politică clară.

PARTEA I

I

ÎN AFARA GHETOULUI

În istoria Europei moderne, Revoluția Franceză reprezintă marea ruptură; alături de toate celelalte schimbări și mișcări pe care le-a inaugurat, ea marchează, de asemenea, începutul unei noi ere în viața evreilor. După secole de masacre, de persecuții, de ostracizare socială, odată cu răspândirea ideilor Iluminismului a început să prevaleze o nouă abordare mai umană față de evrei. Dar a fost nevoie de șocul revoluției pentru a sancționa oficial principiul egalității în fața legii. Herder a prezis că va veni vremea când nimeni în Europa nu va mai întreba dacă cineva este evreu sau creștin, "pentru că și evreii

vor trăi în conformitate cu legile europene și vor contribui cu partea lor la binele comun". În Adunarea Națională franceză din 1789, Clermont Tonnerre a cerut ca evreilor, ca indivizi, să nu li se refuze niciun drept. Emanciparea s-a răspândit rapid: a fost deschis ghetoul din Roma și chiar și în Germania, unde îmbunătățirea statutului evreilor fusese discutată fără concluzie timp de mulți ani, au avut loc în sfârșit schimbări substanțiale. Între 1808 și 1812, în Prusia, principalul stat german, au fost puse bazele emancipării lor legale depline.

Așteptaseră această zi cu nerăbdare și au răspuns cu entuziasm. Atunci când regele prusac și-a chemat supușii la arme pentru a lupta împotriva lui Napoleon, răspunsul patriotic al evreilor a fost fără egal: "Oh, ce sentiment ceresc să posezi o patrie!", proclama unul dintre manifestele lor; "Oh, ce idee extatică să numești un loc, un loc, un colțișor al tău pe acest minunat pământ". Până cu câțiva ani înainte, ei fuseseră tratați ca niște paria. Ludwig Börne, cel mai mare publicist al epocii, a făcut o descriere grafică a poziției lor în Frankfurt, orașul său natal, când era tânăr. Ei se bucurau, după cum spunea el, de grija iubitoare a autorităților: li se interzicea să iasă din stradă duminica, pentru ca bețivii să nu-i molesteze; nu li se permitea să se căsătorească înainte de vârsta de douăzeci și cinci de ani, pentru ca urmașii lor să fie puternici și sănătoși; în zilele de sărbătoare nu puteau ieși din casă decât la ora șase seara, pentru ca marea căldură să nu le facă rău; grădinile publice și promenadele din afara orașului le erau închise și trebuiau să se plimbe pe câmp - pentru a le trezi interesul pentru agricultură; dacă un evreu trecea strada și un cetățean creștin striga: "Prezintă-ți respectul, Jud", evreul trebuia să-și scoată pălăria, fără îndoială că intenția acestei măsuri înțelepte era de a întări sentimentele de dragoste și respect între creștini și evrei.

Evreii europeni au suferit eșecuri pe drumul către o emancipare legală deplină: Napoleon a revocat unele dintre drepturile pe care revoluția le acordase, iar regele prusac și prinții germani au reimpus în 1815 multe dintre vechile restricții. Multe profesii le erau încă interzise: un singur ofițer evreu a fost păstrat în armata prusacă și, cu excepția unui poștaș din orașul Breslau, nu existau funcționari publici evrei. Un decret emis în anii 1820 le interzicea să acționeze ca călăi, dacă vreunul dintre ei ar fi simțit înclinația de a face acest lucru. Veteranii războiului patriotic, unii dintre ei purtători ai Crucii de Fier, se plângeau cu amărăciune că erau tratați ca niște copii vitregi de noua lor patrie. Și totuși, în ciuda acestor dezamăgiri, nu existau prea multe îndoieli în rândul evreilor germani că aceste eșecuri erau doar temporare. Aceștia credeau cu tărie că, în curând, cetățenia deplină le va aparține de drept și nu pe bază de suferință și că rațiunea și umanismul vor prevala în cele din urmă în sfaturile guvernului lor. Noul sistem evreiesc care a apărut era încrezător că se alăturase deja curentului principal al civilizației europene.

La începutul secolului al XIX-lea, numărul evreilor din lume era de aproximativ două milioane și jumătate; aproape 90% dintre ei trăiau în Europa. Erau aproximativ două sute de mii în Germania, un sfert dintre ei fiind concentrați în Posen, districtul estic recent dobândit de Prusia în urma împărțirii Poloniei. Cei mai mulți dintre ei trăiau încă la țară; puțini dintre ei au fost lăsați să locuiască în marile orașe. Berlinul, de exemplu, număra abia trei mii în 1815. Bürgerii, și în special breslele orașului, se opuneau cu tărie stabilirii evreilor în mijlocul lor. În timpul Evului Mediu, mulți dintre ei se angajaseră în uzură și în alte forme de comerț josnic. În secolul al XVIII-lea, gama lor ocupațională s-a lărgit treptat, dar cei mai mulți

dintre ei erau încă mici comercianți, intermediari între orașe și sate. Frecventau târgurile, cumpărau și vindeau carne, lână și băuturi spirtoase; în Hesse făceau comerț cu vite, iar în Alsacia au dobândit o poziție puternică în comerțul cu vin. În fostele teritorii poloneze existau mulți meșteșugari evrei, dar existența lor era precară; poziția lor era la fel de îndepărtată de bogăția și statutul membrilor breslelor orășenești ca și cea a micilor vânzători ambulanți evrei din "negustorii regali" din Hamburg sau Lübeck. Ca evreu, îi scria Moses Mendelssohn unui prieten, fiul meu nu poate deveni decât medic, comerciant sau cerșetor. Este adevărat, câțiva bancheri evrei deveniseră foarte bogați, cum ar fi Eichtals, Speiers, Seligmans, Oppenheims, Hirschs și, mai ales, Rothschilds. În 1807, în Berlin existau mai multe instituții bancare evreiești decât neevreiești și s-a spus că, fără ele, niciun guvern european nu ar fi fost în măsură să facă un împrumut în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Ca să citez doar un exemplu: peste 80% din împrumuturile de stat ale guvernului bavarez din primul deceniu al secolului au fost acordate de bancheri evrei. Dar această nouă aristocrație a banilor era redusă numeric; o clasă de mijloc evreiască abia începea să apară, în timp ce marea majoritate trăia într-o sărăcie extremă. Schimbări substanțiale în structura ocupațională a evreilor germani au avut loc abia în deceniile următoare, odată cu marele aflux de tineri evrei în profesii liberale, în comerțul cu ridicata și cu amănuntul și în industrie.

Începuturile asimilării sociale și culturale datează de la începutul secolului al XVIII-lea. Ideea (răspândită multă vreme) că emanciparea evreilor germani a început atunci când Moses Mendelssohn a jucat șah cu Lessing nu rezistă la investigații. Mulți evrei vorbeau și scriau în germană în prima jumătate a secolului al XVIII-lea; limba lor comună (idiș, jargon), deși scrisă cu litere ebraice, a devenit din ce în ce mai apropiată de germana colocvială vorbită la acea vreme. Mulți dintre ei aveau, de asemenea, cunoștințe practice de alte limbi. În timp ce Frankfurt și alte orașe încă își țineau evreii înghesuiți ca vitele în ghetouri întunecate și supraaglomerate, în alte părți nu erau închiși în spații de locuit speciale, iar relațiile sociale cu vecinii lor creștini nu erau neobișnuite. Chiar și în ceea ce privește aspectul lor exterior, mulți dintre ei se deosebeau cu greu de vecinii lor: își radeau barba și purtau peruci, în timp ce tinerele doamne adoptau crinolina și alte asemenea haine la modă. Rabinii se plângeau cu amărăciune de noua libertate în relațiile dintre sexe și de alte manifestări ale declinului moral, dar autoritatea lor și tot ceea ce reprezentau ei era în declin rapid. Cunoașterea limbii ebraice în rândul congregațiilor lor se limita, de obicei, la recitarea (pe de rost) a câteva rugăciuni; respectarea legii religioase era cel puțin imperfectă, iar rabinii mai pesimiști se plângeau deja de sfârșitul iminent al iudaismului tradițional.

Ceea ce i-a conferit lui Moses Mendelssohn importanța sa nu a fost faptul că a fost un mare filozof, un eseist important sau un teolog revoluționar. Scrierile sale filosofice au fost uitate rapid, iar încercările sale de a demonstra existența lui Dumnezeu nu au fost nici originale și nici nu au avut un impact de durată. Principala sa realizare a fost aceea de a arăta, prin propriul exemplu, că, în ciuda tuturor adversităților, un evreu poate avea o cunoaștere temeinică a culturii moderne și poate dialoga de la egal la egal cu luminile strălucitoare ale Europei contemporane. Născut la Dessau în 1729 într-o sărăcie cruntă, și-a câștigat existența ca profesor particular și, mai târziu, ca contabil. Devorând bibliotecile la care avea acces, eforturile sale de a se educa au atras atenția binevoitorilor neevrei; în câțiva ani a publicat studii importante despre filozofia lui Leibniz și despre problema dovezilor în științele metafizice. Un cocoșat de o urâțenie fascinantă, a suportat cu stoicism toate șicanele și degradările la care evreii din

vremea sa erau încă expuși, inclusiv, de exemplu, celebra taxă pe cap impusă evreilor și vitelor care se deplasau dintr-un oraș în altul. În viața sa privată - după cum mărturisesc scrisorile către mireasa sa - Mendelssohn era un om de o răbdare angelică și de un înalt idealism, o contradicție vie a clișeelor despre depravarea, fanatismul și ignoranța evreilor. Numele său a figurat în mod proeminent în argumentele acelor reformatori de la sfârșitul secolului al XVIII-lea care erau în favoarea abolirii legilor și regulamentelor care îi menținеau pe evrei într-o stare de semi-servitute.

Traducerea Bibliei în germană de către Mendelssohn a fost salutată de mulți evrei din vremea sa ca un act eliberator, iar alții au denunțat-o ca pe un act de trădare. Pentru evreii liberali din secolul al XIX-lea, el a fost cel mai mare evreu al timpurilor moderne, în timp ce generațiile ulterioare au fost mai critice în aprecierea operei sale. Un fiu tipic al Iluminismului, Mendelssohn a învățat că iudaismul era o religie de tip Vernunftsreligion, că nu exista nicio contradicție între credința religioasă și rațiunea critică. Aceasta era muzică dulce pentru urechile tuturor evreilor educați care erau admiratori deschiși sau secreți ai Iluminismului francez; se spune că Voltaire avea mai mulți susținători în casele evreiești din Germania la acea vreme decât oriunde altundeva. În același timp, învățătura lui Mendelssohn era anatema pentru mulți rabini ortodocși care bănuiau, nu pe nedrept, că reformele sale erau o jumătate de drum pe drumul spre apostazie. Spre deosebire de reformatorii liberali, aceștia credeau că, pentru a supraviețui, iudaismul avea nevoie de exclusivitatea ghetoului. Admirat de mulți, denunțat cu amărăciune de alții, Moses Mendelssohn a devenit un punct de reper în istoria evreiască modernă, nu atât pentru ceea ce a făcut, cât pentru ceea ce a fost: simbolul însuși al emancipării evreiești.

În ciuda reintroducerii legilor restrictive, asimilarea socială a înregistrat progrese rapide în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Mulți evrei s-au mutat de la sate în orașe mai mari, unde puteau găsi locuințe mai bune; și-au trimis copiii la școli neevreiești și și-au modernizat serviciul religios. Printre intelectuali a crescut convingerea că noul iudaism, epurat de obscurantismul medieval, era o etapă intermediară spre creștinismul luminat. Ei susțineau că evreii nu erau un popor; națiunea evreiască încetase să existe cu două mii de ani în urmă, iar acum trăia doar în amintiri. Oasele moarte nu puteau fi exhumate și readuse la viață. Purtătorii de cuvânt evrei au pretins egalitatea deplină ca cetățeni germani; ei nu erau nici străini, nici nou-veniți; se născuseră în țară și nu aveau altă patrie decât Germania. Elementele mesianice și naționale din religia evreiască au fost abandonate în acest aggiornamento rapid și radical. Spre mijlocul secolului al XIX-lea, Gabriel Riesser, cel mai elocvent și mai curajos susținător al emancipării, a sugerat că un evreu care prefera un stat și o națiune inexistente (Israel) în locul Germaniei ar trebui să fie pus sub protecția poliției, nu pentru că opiniile sale erau periculoase, ci pentru că era în mod evident nebun. Despre profunzimea sentimentului patriotic și a angajamentului unor oameni ca Riesser nu poate exista nicio îndoială: "Oricine contestă revendicarea mea față de patria germană", a spus el cu o ocazie, "contestă dreptul meu la gândurile și sentimentele mele, la limba pe care o vorbesc, la aerul pe care îl respir. El mă privează de însuși dreptul meu la existență și, prin urmare, trebuie să mă apăr împotriva lui ca și cum m-aș apăra împotriva unui ucigaș". Cu o altă ocazie, el a declarat că "sunetele puternice ale limbii germane, poemele scriitorilor germani au aprins în pieptul nostru focul sfânt al libertății. Vrem să aderăm la poporul german, vom adera la el pretutindeni'. Riesser și-a rezumat filozofia sa, căsătoria spirituală dintre iudaism și Germania, într-un dispozitiv cu rime: Einen Vater in den Höhen, eine Mutter haben wir, Gott ihn, aller Wesen Vater, Deutschland unsere Mutter hier. (Avem un

tată în ceruri și o mamă - Dumnezeu, tatăl tuturor ființelor, Germania mama noastră pe pământ). El nu a fost în niciun caz în favoarea abandonării iudaismului așa cum îl înțelegea el; dimpotrivă, nu s-a gândit nicio clipă la botez, calea ușoară de ieșire aleasă de atât de mulți dintre contemporanii săi, și asta în ciuda numeroaselor dezamăgiri amare pe care le-a suferit ca evreu. Riesser a fost nevoit să părăsească Altona pentru că nu i s-a permis să își continue activitatea profesională de avocat în orașul său natal. I s-a refuzat un post de profesor în Heidelberg, iar în Hesse, unde a mers apoi, i s-a refuzat chiar și cetățenia. Dar, la fel ca mulți alți copii vitregi ai Germaniei, el nu a renunțat la luptă; alianța interioară a evreului liberal cu civilizația germană (după cum a spus un istoric) devenise atât de bine înrădăcinată în câțiva ani, încât răspunsul său instinctiv la orice eșec, pentru el în mod individual sau pentru comunitate, a fost să caute o asimilare tot mai profundă și mai strânsă.

Dar de ce ar fi vrut evreii să rămână evrei? În timpul acestei a doua etape de transformare, iudaismul a devenit o religie de etică universală și nu era ușor de înțeles de ce ar fi fost atât de reticenți în a renunța la ceea ce îi despărțea de vecinii lor creștini. Purtătorii de cuvânt evrei au oferit diverse explicații: unii au susținut, în adevăratul spirit al Iluminismului, că religia era o afacere privată a individului. Alții, precum Riesser, au susținut că atât creștinismul, cât și iudaismul aveau nevoie urgentă de reformă și purificare; bilanțul creștinismului din ultimele secole nu fusese tocmai cel al unei religii a iubirii. A "sugrumat generații și a înecat secole în sânge"; cu ce drept moral putea cere botezul evreilor? Dar o critică a creștinismului nu a implicat neapărat un atașament față de iudaism. Atitudinile liber-cugetătoare s-au răspândit printre cei care au venit după Mendelssohn, iar a treia generație s-a îndepărtat și mai mult de religia stabilită. Un rabin ortodox de frunte a scris în 1848 despre tinerii evrei din vremea sa că nouă zecimi dintre ei se rușinau de credința lor. Declarații ca acestea abundă; poate că nu au fost menite să fie luate literal, dar indicau o tendință generală. Dintre copiii lui Mendelssohn, toți, cu excepția unuia, și-au schimbat credința, iar mulți dintre elevii săi, de asemenea, s-au convertit. David Friedlaender, cel mai important din acest grup, s-a interesat, într-un manifest public publicat anonim, de posibilitatea unei convertiri în masă a evreilor de frunte din Berlin și a familiilor lor. Această deschidere a fost respinsă, deoarece Friedlaender avea unele rezerve mentale ("creștinism fără Iisus", susțineau criticii săi); ulterior, el s-a retras împreună cu unii dintre prietenii săi în iudaismul reformat. Alții, mai puțin scrupuloși, au renunțat la rezervele lor și au îmbrățișat creștinismul. Pentru că botezul, așa cum spunea Heine, era biletul de intrare în civilizația europeană, și cine ar fi lăsat o simplă formalitate să stea între el și civilizația europeană?

Dilema cu care s-a confruntat acea generație de intelectuali evrei este evidențiată în poveștile de viață ale doamnelor care au înființat marile saloane literare din Berlin și Viena: Rahel Varnhagen, Henriette Herz, Dorothea Schlegel, Fanny Arnstein - pentru a numi cele mai proeminente gazde ale epocii. Acestea au primit oameni de stat și generali, prinți și poeți, teologi și filosofi. Unii dintre acești nobili erau de proveniență îndoielnică, iar caracterul unora dintre doamne nu era întotdeauna conform cu standardele epocii. Dar întâmplările din saloanele lor erau, în general, foarte respectabile: aristocrația găsea în casele lor lux, conversații inteligente, un interes cultural viu și, mai presus de toate, o libertate socială și intelectuală necunoscută la acea vreme în rândul clasei de mijloc germane. Petrecerile de ceai estetice organizate de aceste doamne au jucat un rol important în istoria culturală germană; ele au contribuit cu siguranță la transformarea Berlinului, mai cunoscut în trecut pentru soldații săi decât pentru poeții săi,

într-o metropolă culturală. Aproape că nu a existat o personalitate culturală eminentă care să nu fi frecventat aceste saloane la un moment dat. Unii au vorbit despre aceste ocazii cu derută, alții au scris cu o apreciere autentică despre rolul jucat de fiicele lui Cohens, Itzigs și Efraim, care au promovat cultul lui Goethe și Jean Paul într-o perioadă în care majoritatea germanilor erau încă cufundați în Rinaldo Rinaldini și Kotzebue. Interesele lor intelectuale erau foarte largi: Henriette Herz a studiat sanscrită, malaeziană și turcă și a făcut schimb de scrisori de dragoste cu Wilhelm von Humboldt scrise în alfabetul ebraic. Cu toate acestea, accentul era pus pe suflet mai degrabă decât pe intelect. Exista multă afectare în conversația exaltată și în scrisorile schimbate, o ardoare artificială, o sensibilitate care nu suna întotdeauna adevărat. Libertinajul lor le-a părut contemporanilor și generației următoare ca fiind foarte ticălos; Graetz se referă la aceste desfătări în termeni aproape apoplectici. Astăzi, totul pare naiv și plictisitor, dar în acea vreme, oricine nu poseda profunzimea sentimentelor cerută de moda contemporană încerca cel puțin să treacă prin mișcările corecte ale sentimentalismului și ale extazului emoțional. Relațiile platonice și mai puțin platonice ale acestor doamne, de obicei cu bărbați mult mai tineri, erau ușor ridicole. Exista un element de nebunie în starea generală de rău a epocii romantice, dar nu era nimic specific evreiesc în ea.

Toate marile hostess berlineze au devenit în cele din urmă creștine. Dorothea, fiica lui Mendelssohn, s-a convertit mai întâi la protestantism și apoi, urmând moda romantică, la catolicism. Unele dintre ele au devenit într-adevăr foarte religioase; Heine a râs de noii convertiți care s-au supraadaptat, ridicându-și ochii în biserică mai sus spre cer decât toți ceilalți și răsucindu-și fețele în cele mai pioase grimase. Cel mai bun lucru pe care Henriette Herz l-a găsit de spus despre propriul ei tată, Moses Mendelssohn, și despre bărbații din generația lor, a fost că aceștia posedaseră virtuțile iubirii și tandreței creștine. Este ușor să pui la îndoială autenticitatea acestor convertiri, dar au existat circumstanțe atenuante: primiseră o educație evreiască redusă, iar ceea ce știau, detestau. Iudaismul ca religie era în ochii lor foarte inferior creștinismului și nu făcea apel la imaginația lor. Aceasta era starea iudaismului, încât chiar și un evreu bun și credincios ca Lazăr Ben David, care era profund întristat de exodul în masă, nu l-a găsit deloc surprinzător. Cum i-am putea învinovăți pe acești oameni (scria el odată) dacă preferau biserica veselă și bine frecventată sinagogii triste și dezolante? Pentru Rahel Varnhagen, cea mai formidabilă dintre doamnele berlineze, faptul că s-a născut evreică a fost marea tragedie a vieții sale; a fost "ca și cum un pumnal mi-ar fi pătruns în inimă în momentul nașterii". A fost, de asemenea, singura care s-a răzgândit mai târziu; la bătrânețe a scris că nu ar renunța nici acum la ceea ce a considerat cândva cea mai mare rușine a vieții sale, cea mai grea suferință și nenorocire, și anume faptul de a se fi născut evreică.

Gânditorii evrei din ultima vreme i-au tratat cu dispreț pe acești apostați, dar poate cineva trăda cu adevărat ceea ce nu crede? Mulți dintre ei aveau cu adevărat nevoie de o "religie a inimii", ceva ce iudaismul, în mod evident, nu le putea oferi. Poziția avangardei evreiești în primele decenii ale secolului al XIX-lea era mai dificilă decât fusese pe vremea lui Moses Mendelssohn. Iluminismul propovăduia un spirit de toleranță și presupunea o credință tot mai mare în Vernunftsreligion. Dar moda intelectuală se schimbase: Iluminismul devenise aproape un cuvânt murdar, iar de la rațiune și toleranță accentul s-a mutat pe sentiment și tradiție. Raționalismul nu mai era de actualitate; devenise mult mai important să fii un patriot și un gentleman decât un bun cetățean al lumii. Epoca romantică a pus un mare accent pe

credință și mister și pe Volksgeist; cum putea cineva să aparțină poporului german fără să împărtășească și experiența sa religioasă?

Numărul evreilor educați din Germania creștea vertiginos; în ciuda tuturor restricțiilor, evreii au reușit să intre în multe profesii care le fuseseră închise înainte. Unii au devenit librari și, cum în acele vremuri librăria și editura erau strâns legate între ele, au intrat în forță și în jurnalism și astfel, pe ușa din dos, în politică. Evreii germani nu puteau fi totuși judecători, ofițeri de armată sau profesori universitari decât dacă adoptau creștinismul. Dar ei nu mai trăiau într-un ghetou social, ceea ce a creat probleme care nu mai existaseră până atunci. Cu o sută de ani înainte, existau numeroase fraternizări cu lumea neevreiască în vârful piramidei sociale, printre evreii de la curte, iar la bază, printre cerșetori și lumea interlopă. Acum, odată cu apariția unei clase de mijloc evreiești substanțiale, atitudinea față de cei din jur a devenit o problemă majoră. Jettchen Gebert, în romanul cu același nume al lui Georg Hermann, oferă o descriere lămuritoare a modului de viață, a credințelor și a comportamentului acestei noi burghezii evreiești din Berlinul anilor 1820 și 1830. Între frumoasa și tânăra eroină și iubitul ei neevreu exista încă un zid aparent insurmontabil (faptul că acesta aparținea boemei era o complicație suplimentară). "Trebuia să vină", este refrenul constant: Jettchen, a decis familia, trebuia să se căsătorească cu bunul furnizor, vărul grosolan și lipsit de romantism 'tipic evreiesc' din orășelul din Posen, de care nu era deloc îndrăgostită. Dar, așa cum vedea familia, legăturile tradiționale și convențiile sociale trebuiau respectate. Jason, unchiul preferat al lui Jettchen, este un liber cugetător care nu are curajul convingerilor sale și care, cu toată ironia și critica sa, nu se desparte de familie.

Alții au fost mai puțin timizi; acesta a fost începutul perioadei căsătoriilor mixte ca fenomen de masă, despre care Fontane scria în 1899 că puțini oameni își mai amintesc acum, pentru că era considerat un lucru perfect natural - nimeni nu făcea tam-tam. Iehoviștii din 1825 au fost cu toții hegelieni, cel puțin pentru o vreme; au fost influențați de opiniile maestrului; iudaismul, scria Hegel, era lumea nenorociților, a nenorocirilor și a urâtului, o lume lipsită de unitate și armonie interioară. Acești evrei se rușinau de originile lor: un văr i-a scris lui Rahel Varnhagen că îi plăcea să studieze la Jena pentru că erau atât de puțini evrei în jur. Börne, într-o scrisoare către Henriette Herz (de care era îndrăgostit), relata de la universitatea sa că acolo studiau câțiva evrei de familie bună, dar că era remarcabilă grija pe care o aveau de a-și ascunde originile: "Nu se văd niciodată doi evrei mergând împreună, sau chiar doar conversând". Unul dintre periodicele evreiești ale vremii (Orient) scria că evreul berlinez era fericit dacă i se spunea că nu exista nimic 'specific evreiesc' la el. Odată cu creșterea diferențierii sociale și culturale în interiorul comunității, cei mai educați se rușinau adesea de coreligionarii lor mai puțin norocoși, care erau mai puțin asimilați decât ei, dar cu care erau totuși identificați în mentalitatea publică. "Sunt o mulțime mizerabilă", scria Heine despre evreii din Hamburg, "trebuie să ai grijă să nu te uiți la ei dacă vrei să te interesezi de ei". Lassalle, viitorul lider socialist, care aparținea unei generații și mai tinere, a spus-o în termeni și mai puternici: îi detesta pe evrei, "descendenții degerați ai unei mari tradiții care au dobândit mentalitatea de sclavi în secole de servitute". Este adevărat că, din când în când, Lassalle, ca și tânărul Disraeli, avea viziuni de măreție, de a-i conduce pe evrei spre un viitor măreț. Dar, spre deosebire de Disraeli, care credea că evreilor ar trebui să li se acorde drepturi civice depline nu din suferință, ci pentru că erau o rasă superioară, Lassalle simțea că aceștia se deterioraseră dincolo de orice posibilitate de mântuire: "Oameni lași, nu meritați o soartă mai bună, v-ați născut pentru a fi servitori".

Börne s-a botezat după ce a pregătit pentru comunitatea evreiască din Frankfurt un lung și detaliat memoriu despre discriminarea la care erau supuși coreligionarii săi din orașul natal; Heine s-a convertit după ce i-a scris unuia dintre cei mai apropiați prieteni ai săi că era sub onoarea și demnitatea sa să devină creștin doar pentru a intra în serviciul de stat din Prusia. Vremurile sunt rele, a adăugat el amenințător - oamenii cinstiți trebuie să devină ticăloși. La câteva săptămâni după botezul său, i-a scris aceluiași prieten: "Acum sunt urât atât de creștini, cât și de evrei; regret foarte mult botezul meu, de atunci nu mi s-au întâmplat decât nenorociri". Și a fost cel mai sarcastic într-un joc de cuvinte despre cei care îmbrățișează cu rușine creștinismul:

Und Du bist zu Kreuz gekrochen

Zu dem Kreuz, das Du verachtest

Das Du noch vor wenigen Wochen

In den Staub zu treten dachtest!

(Deci te-ai pocăit,

târându-te spre foarte

crucea pe care ai batjocorit-o

cu doar câteva săptămâni în urmă!)

Convertirea lui Heine a rămas un fel de mister. Cu doar puțin timp înainte îi scrisese unui alt prieten, Moritz Embden, că era indiferent în materie de religie și că atașamentul său față de iudaism își avea rădăcinile în antipatia sa profundă față de creștinism.

Heine a făcut foarte multe afirmații contradictorii despre iudaism, la fel ca și despre Germania și viitorul socialismului; rareori este profitabil să cauți coerența ideologică în opera unui poet și nici prezența ei nu este neapărat o virtute. Börne, contemporanul său, a fost mai degrabă un politician, iar punctul său forte a fost și el eseul literar, nu analiza politico-economică. Dar tocmai pentru că Börne și Heine, spre deosebire de Marx, nu au încercat să dezvolte o Weltanschauung științifică, au fost mai capabili să înțeleagă mai bine esența chestiunii evreiești; ei au simțit în sinea lor că nu se poate ieși din ceea ce Börne a numit odată "cercul magic evreiesc". Toată lumea vorbea despre evrei; experimentase acest lucru de o mie de ori și totuși rămânea veșnic nou: "Unii mă acuză că sunt evreu, alții mă iartă că sunt evreu, alții chiar mă laudă pentru asta. Dar toți reflectă asupra acestui lucru'. Atât Börne, cât și Heine au fost mai preocupați de subiecte evreiești după convertirea lor decât înainte; Heine a anunțat spre sfârșitul vieții sale că nu simțea nevoia să se întoarcă la iudaism, deoarece nu-l părăsise niciodată cu adevărat. Börne, de asemenea, a adoptat o viziune mai pozitivă în ultimii ani ai vieții sale. Evreii aveau mai mult spirit decât non-evreii, a remarcat el; aveau pasiuni - dar numai pasiuni mari (ceea ce amintește de afirmația lui Heine că grecii nu au fost întotdeauna decât niște tineri chipeși, în timp ce evreii au fost

întotdeauna bărbați). Börne i-a apărat pe evrei împotriva detractorilor lor în același mod în care și-a folosit stiloul în numele altor cauze juste; ca și Heine, el nu se simțea legat de nicio religie pozitivă. Iudaismul nu avea o semnificație mai profundă pentru evreul modern, dintre care acești doi scriitori au fost primele specimene perfecte. Era boala de familie care îi urmărea de mii de ani, ciuma care fusese dusă de pe vremea faraonilor, după cum scria Heine într-un poem dedicat noului spital evreiesc din Hamburg; era o boală incurabilă - nici o baie de aburi, nici medicamentele moderne, nici alte aparate sau medicamente nu o puteau vindeca. Va dispărea, poate, în acea viitoare ordine mondială mai bună, a cărei viziune îl intriga pe Heine în momentele sale mai optimiste? Avea vreun rost să reflecteze asupra viitorului iudaismului și al evreilor? Limitele înguste ale analizei intelectuale au fost afirmate cu acuitate într-o scrisoare privată a lui Moritz Abraham Stern, matematician și unul dintre primii profesori evrei din Germania, către prietenul său Gabriel Riesser:

Sunt la fel de îndepărtat de iudaism ca și de creștinism. Ceea ce mă leagă de iudaism este un sentiment de datorie, de venerație. Sunt legat de acest partid religios în același mod în care sunt legat de mama mea, de familia mea, de patria mea. Astfel de sentimente nu trebuie disecate cu cuțitul anatomic, nu trebuie să se urmărească motivele profunde care stau la baza lor, nu ne ajută să devenim oameni mai buni.

Nu există statistici exacte despre convertirile evreilor; afirmația lui Rahel din 1819, potrivit căreia jumătate din comunitatea berlineză s-a convertit în ultimele trei decenii, a fost fără îndoială exagerată. Dar, la fel de bine, nu există nicio îndoială că în Germania de atunci au fost afectați cei mai înzestrați în toate domeniile vieții și, mai ales, liderii: de fapt, intelectualitatea, cei care atinseseră un statut și o poziție socială, economică sau politică proeminentă. În unele comunități, aproape toate familiile de frunte s-au convertit; frecvent, părinții au ezitat să facă pasul fatidic, dar și-au botezat copiii la naștere. Nu era un fenomen total fără precedent în istoria evreilor; se mai întâmplase în Spania în Evul Mediu, iar în unele țări comunitățile evreiești dispăruseră cu totul. Odată cu dispariția elitei intelectuale și a clasei sociale, se părea că vor rămâne doar cei înapoiați și needucați, elementele retrograde din comunitate. Teologul Schleiermacher, prietenul lui Rahel, a anunțat că iudaismul era mort; von Schroetter, ministrul prusac, a avut o părere mai precaută: i-a mai acordat încă douăzeci de ani. Puțini sunt intelectualii evrei din acea generație care nu s-au jucat, într-o ocazie sau alta, cu ideea de botez. Ei au înființat diverse cercuri culturale și sociale "pentru a căuta adevărul, pentru a iubi frumosul, pentru a face binele". Dar ce era specific evreiesc în acest efort lăudabil? Cu toții au vrut să europenizeze iudaismul, să îl curețe de arhaismele sale; "Departe de Asia" a fost unul dintre principalele lor sloganuri. Au existat sugestii de interzicere a limbii ebraice și a Talmudului. Introducerea limbii germane în sinagogă a devenit destul de generală. Ben Seev, unul dintre elevii și colaboratorii apropiați ai lui Mendelssohn, s-a plâns de dispariția treptată a limbii ebraice și a dat vina în egală măsură pe părinții luminați și pe rabinii conservatori. Părinții doreau ca copiii lor să învețe doar materii care să îi ajute în cariera lor profesională: limbi străine, matematică, științe. Rabinii ortodocși, pe de altă parte, interziceau cu totul materiile lumești, opunând religia științei. Astfel, diferite secțiuni ale poporului evreu se îndepărtau treptat; unii își dedicau încă cei mai buni ani studiului limbii ebraice, dar pentru ei ebraica era în principal un instrument pentru studiul Talmudului. David Friedlaender, un alt elev al lui Mendelssohn, s-a pronunțat categoric împotriva educației evreiești tradiționale. Scriindu-i cumnatului său, dintr-un orășel din Silezia, care îi ceruse un sfat cu privire la educația fiului său, el a afirmat categoric că nu există loc pentru jumătăți de măsură și compromisuri. Fiul urma să devină un bocher de yeshiva, convins de exclusivitatea poporului evreu și de

marea superioritate a studiilor sale față de orice alt tip de efort uman. Nu va atinge nicio carte în limba germană, dar va cunoaște răspunsurile la tot felul de întrebări - dacă, de exemplu, fiica unui mare preot care se prostituase trebuia ucisă cu pietre sau arsă. Un compromis nu era posibil - un om care purta pe un picior o cizmă de călărie și pe celălalt un pantof de dans nu ar fi putut nici să danseze, nici să călărească.

În zilele lui Mendelssohn, evreii erau încă evrei și toată lumea se referea la o națiune evreiască. Dar în 1810 Sulamit, cea mai importantă revistă evreiască germană, și-a schimbat subtitlul în Israelit, iar câțiva ani mai târziu mulți evrei au început să se refere la ei înșiși ca fiind de "confesiune mozaică". În anii 1830, Me'assef, revista ebraică înființată de elevii lui Mendelssohn, a încetat să mai apară. Cunoașterea limbii ebraice de către publicul larg se limita la acea vreme la câteva rugăciuni și la câteva fraze colocviale; chiar și savanții evrei foloseau limba doar cu moderație. Luzzatto, marele gânditor italo-evreiesc, spunea într-o scrisoare către Graetz, istoricul poporului evreu, că regretă foarte mult că nici lui Graetz, nici lui Zacharias Frankel (directorul celui mai important seminar teologic evreiesc) nu le plăcea să scrie ebraică: "Ce vor face elevii dumneavoastră, unde își va găsi limba un cămin după dispariția generației actuale?". Plângerea era cu atât mai pregnantă cu cât Graetz și Frankel se opuneau cu fervoare încercărilor de de-evreizare a iudaismului.

Mișcarea de reformă religioasă a luat amploare pe parcursul primei jumătăți a secolului; rugăciunile au fost traduse și prescurtate, cele cu conținut mai degrabă național decât religios sau cele care făceau referire la venirea lui Mesia au fost eliminate. În sinagogi (sau "temple", cum erau numite acum) au apărut orgile și corurile mixte. Atât fetele, cât și băieții, au trecut prin ritualul confirmării. Rabinii reformatori, spre oroarea colegilor lor ortodocși, au renunțat la prevederea băii rituale și la ritualurile elaborate de doliu și înmormântare; unii chiar au introdus servicii religioase duminica și au lăsat la discreția părinților dacă fiii lor nou-născuți ar trebui să fie circumcișI sau nu. Programa școlilor evreiești s-a schimbat din cale-afară de mult și s-a afirmat că, în unele dintre ele, copiii cântau imnuri creștine precum "Ein feste Burg ist unser Gott"; aprindeau lumânările atât de la menora (candelabrul de Chanukka), cât și de la pomul de Crăciun.

Un impuls puternic pentru reformarea iudaismului fusese dat de Moses Mendelssohn, care nu vedea nicio contradicție între elementele esențiale ale unei religii evreiești și propriile sale maxime morale, cum ar fi "Iubiți adevărul, iubiți pacea" (Ierusalim). În același timp, studiul științific al iudaismului (Wissenschaft des Judentums) a început să prospere, trezind din nou interesul pentru poezia evreiască din Evul Mediu și reconstituind evoluția rugăciunilor și obiceiurilor rituale evreiești. Dar chiar și cei care erau profund convinși de valorile iudaismului, de tradiția și contribuția sa la civilizație, îl priveau mai degrabă ca pe o fosilă impresionantă decât ca pe o credință vie. Când, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, Steinschneider, un lider al acestei școli, a fost informat de unul dintre studenții săi despre activitățile sioniste timpurii, acesta s-a uitat cu nostalgie și tristețe la marea sa colecție de cărți evreiești și a spus: "Dragul meu coleg, este prea târziu. Tot ce ne rămâne de făcut este să asigurăm o înmormântare decentă".

Haskala (iluminarea) evreiască germană i-a îndepărtat pe mulți evrei de iudaism și a fost atacată cu înverșunare atât de ortodocși, cât și de mișcarea națională evreiască din zilele noastre. Mendelssohn și elevii săi au deschis calea spre deziudaizare, a continuat argumentul, spre apostazia indivizilor și, în cele din urmă, spre dispariția totală a credinței. Dar astfel de atacuri ignoră contextul istoric și, prin urmare, de obicei, ratează esențialul. Marele declin al credinței se instalase cu mult înainte de începutul secolului. Iudaismul fusese subminat din interior; Haskala nu a fost cauza acestei crize, ci consecința ei. Evreii ortodocși și-au exprimat în mod firesc oroarea față de creștinarea progresivă a sinagogii, pentru că, fără menajamente, la asta se reducea. Dar mișcarea de reformă a fost doar reacția la starea haotică a vieții religioase. Haskala nu a omorât pietatea religioasă; dimpotrivă, a încercat, chiar dacă nu cu succes, să redea demnitatea rabinilor și sinagogilor, al căror prestigiu, potrivit martorilor din secolul al XVIII-lea, scăzuse la un minim istoric. Rugăciunile, recitate mecanic, erau întrerupte de conversații sociale, de schimbul de informații de afaceri și chiar de încăierări și bătăi ocazionale. O astfel de religie avea puțină atracție pentru o nouă generație de bărbați și femei educate.

Cei care au părăsit iudaismul au fost judecați aspru de generațiile ulterioare pentru lipsa de demnitate de care dădeau dovadă și pentru dorința lor de recunoaștere din partea lumii exterioare; ei mureau de nerăbdare să devină maimuțele civilizației europene (după cum spunea Luzzatto), adaptându-se la toate modăile intelectuale ale unei epoci putrede. Resentimentul este cât se poate de inteligibil; dezertorii dintr-o fortăreață aflată sub asediu - iar evreii erau încă supuși discriminării și chiar persecuției - nu sunt niciodată priviți cu ochi buni. Dintre cei care, la vremea respectivă, au ales botezul, mulți au făcut-o fără îndoială în speranța unui câștig material sau a unei recunoașteri sociale; alții pur și simplu s-au îndepărtat. Dar este îndoielnic că cei care au acceptat creștinismul au făcut-o doar pentru avantaje materiale. Adevărul trist, pe care majoritatea apărătorilor iudaismului tradițional au fost întotdeauna reticenți în a-l înfrunta, a fost că acesta devenise lipsit de sens pentru mulți oameni. Aceasta a fost epoca declinului religiei tradiționale; odată cu dispariția acestei legături comune, mulți evrei educați nu mai simțeau nicio obligație, morală sau de altă natură, față de comunitatea lor. Acești evrei decăzuți recunoșteau existența unui strămoș și a unei tradiții comune. Dar ce însemna această tradiție în comparație cu atracțiile copleșitoare ale civilizației europene, cu Iluminismul, cu mișcarea clasică și romantică, cu înflorirea fără precedent a filozofiei și a literaturii, a muzicii și a artelor? Criza religiei a fost resimțită mai puțin acut în lumea non-evreiască, deoarece atât catolicismul, cât și protestantismul s-au arătat mult mai adaptabili decât iudaismul ortodox la vânturile schimbării. Chiar dacă un german înceta să mai creadă în dogma creștină, el rămânea german, în timp ce un evreu necredincios nu avea o astfel de ancoră. Nu doar că iudaismul nu avea nimic de opus influenței puternice a enciclopediștilor, a lui Kant și Hegel, a lui Goethe și Beethoven. Aceștia, se putea argumenta, aparțineau întregii omeniri. Adevărata problemă era că iudaismul ca religie (și puțini erau cei care îl considerau altceva la acea vreme) nu prea avea nicio atracție, dacă nu chiar nicio atracție pentru oamenii educați din Occident. Ultima mișcare care agitase lumea evreiască, mesianismul lui Shabtai Zvi și al elevilor săi, se stinsese de mult; unele dintre ramificațiile sale, cum ar fi Dönmeh din Turcia și franciștii din Galicia, au sfârșit prin a adopta islamul și, respectiv, creștinismul. De-a lungul secolului al XVIII-lea, principalii rabini germani au fost implicați în perpetue lupte interne, suspectându-se reciproc de diverse erezii. Rabinul Emden din Altona susținea că amuletele vândute de rabinul Eybeschütz din Hamburg femeilor însărcinate (se presupunea că au un efect magic) includeau o referire la Shabtai Zvi; aceasta a fost marea confruntare care a zguduit

iudaismul central-european timp de mulți ani. Cu păstrătorii credinței angajați în dispute de acest gen, era surprinzător faptul că cititorii evrei ai lui Voltaire nu aveau decât derută față de ceea ce considerau a fi forțele obscurantismului? O mare parte din influența Iluminismului a fost superficială, iar aberațiile sale au fost demonstrate prea clar în deceniile următoare. Dar în confruntarea dintre secularism și o religie osificată, bazată în mare parte pe o colecție de interdicții fără sens și obiceiuri la fel de inexplicabile, elaborate de diverși rabini în trecutul îndepărtat, nu exista nici cea mai mică îndoială cu privire la cine va prevala. A fost un conflict între o filosofie modernă și o religie moribundă.

Atât apostații, cât și susținătorii asimilării au fost acuzați mai târziu că au căutat să se emancipeze ca indivizi în loc să lupte pentru emanciparea poporului lor. Evreii germani, în special, au fost aspru criticați pentru pusilinitatea lor. Dar cei care au optat pentru excludere (nu se poate sublinia prea des) nu se simțeau deloc membri ai unui popor; cel mult simțeau că erau membri ai unei comunități de destin al cărei destin se împlinise. Nici asimilarea nu s-a limitat la Germania; ideea că evreii nu mai erau un popor a fost sancționată oficial de Sanhedrinul convocat de Napoleon în 1807. Ceea ce s-a întâmplat în Germania în prima jumătate a secolului al XIX-lea nu a fost în niciun caz unic; pur și simplu a precedat cu câteva decenii evoluțiile din alte părți ale Europei.

Și totuși, dintre cei care au optat pentru convertire, unii au luat decizia cu inima grea. Încetau să mai creadă în iudaism, dar simțeau totuși că o disociere deschisă de credința ancestrală era un act de lașitate. La scurt timp după ce a fost botezat, Heine i-a scris unui prieten apropiat, referindu-se la membrii propriului lor cerc - Asociația pentru cultură și știință printre evrei - că nimeni nu ar trebui să fie numit om cinstit înainte de moarte: "Mă bucur că Friedlaender și Ben David sunt acum bătrâni, și cel puțin ei sunt în siguranță, și nimeni nu va reproșa vârstei noastre că nu am avut printre noi nici măcar unul care să fie fără vină".

Pentru majoritatea evreilor, tentația era mai mică. Ortodocșii, numeroșii evrei din orașele mici și cei care nu aveau un contact profesional sau social constant cu lumea gentilică erau ținuți împreună de tradiție și inerție. Legăturile lor de familie fuseseră întotdeauna mai strânse decât se obișnuia în lumea gentilică din jur. Se distingeau prin anumite trăsături comune de mentalitate și de caracter, adesea, dar nu întotdeauna prin înfățișare, printr-o anumită afinitate pe care o simțeau unii pentru alții, prin amintiri și tradiții care mergeau mult în urmă. Ei nu erau întotdeauna conștienți de aceste trăsături comune; lumea exterioară le vedea adesea mult mai clar. Marx se simțea orice altceva decât un evreu; la fel și Lassalle, pe care îl detesta. Schimbul de scrisori dintre Marx și Engels este plin de referiri la "negrul evreu" Lassalle, la lipsa de tact, la vanitatea, nerăbdarea și alte trăsături de caracter "tipic evreiești". Dar pentru lumea exterioară, oameni ca Marx și Lassalle au rămas evrei, oricât de ostentativ s-ar fi disociat de iudaism, oricât de mult s-ar fi simțit germani sau cetățeni ai lumii. Binevoitorii au văzut în Marx un descendent al profeților evrei și au comentat elementul mesianic din marxism; dușmanii s-au oprit asupra vicleniei talmudice a Rabinului Roșu; nu se putea ieși din "cercul magic" al lui Börne. Mai presus de toate, această ostilitate din partea lumii exterioare, și în special opoziția creștină față de emancipare și, mai târziu, mișcarea antisemită, a fost cea care a împiedicat dezintegrarea totală a evreilor ca grup.

Cererea de emancipare a fost avansată mai întâi de câțiva umaniști; majoritatea a fost fie indiferentă, fie activ ostilă. Surse contemporane relatează că țăranii care au ucis un evreu lângă Elmsbeck au fost foarte indignați atunci când au fost arestați și aduși la proces; la urma urmei, victima era doar un evreu. Locuitorii din Sachsenhausen (o suburbie a orașului Frankfurt) au amenințat cu revolta atunci când unul dintre ei, care omorâse un evreu, urma să fie executat. Multe spirite de frunte ale epocii erau orice, dar nu erau deloc filosemite. Goethe spunea că evreilor nu li se putea da un rol într-o civilizație ale cărei origini le negau. Fichte era împotriva transformării evreilor în cetățeni cu drepturi depline, deoarece aceștia constituiau un stat în stat și pentru că erau pătrunși de o ură arzătoare față de toți ceilalți oameni. El ar fi preferat mai degrabă să-i trimită înapoi în Palestina sau, așa cum a scris odată, să li se taie capetele peste noapte și să le înlocuiască cu capete neevreiești. Conform teologiei creștine oficiale, evreii, ca indivizi, puteau fi răscumpărați dacă îmbrățișau din toată inima creștinismul, renunțând la superstițiile lor și îmbunătățindu-se din punct de vedere moral și cultural. Dar, în practică, această abordare pozitivă nu a fost deloc acceptată în general, nici de către stat și nici măcar în cadrul Bisericii. Se susținea atât faptul că evreii au coborât atât de jos încât erau incapabili să se îmbunătățească din punct de vedere moral, cât și faptul că, deși asimilarea culturală era posibilă, nu era în niciun caz de dorit. Sulamit, cea mai importantă revistă evreiască, scria în 1807 că până și cel mai înțelegător gentil preferă "evreul adevărat" evreului occidentalizat pe care îl detesta: "creștinul mediu preferă cel mai murdar ortodox celui mai cult". Grattenauer, un important pamfletar antisemit, a ironizat în 1803 pe acei evrei care, pentru a-și demonstra nivelul cultural, mâncau în public carne de porc în Sabat, se plimbau zgomotos pe străzile orașului, recitând cu voce tare "Logica" lui Kiesewetter și cântând arii din "Irodiada înainte de Betleem" (o operă contemporană). Grattenauer a regretat mult faptul că creștinilor cinstiți nu li se mai permitea să ucidă evrei; Hundt-Radowski, succesorul său cel mai citit, a susținut în 1816 că uciderea evreilor nu era nici un păcat, nici o crimă, ci cel mult o tulburare a ordinii publice. Întrucât, totuși, ordinea publică nu trebuia tulburată, el a propus castrarea tuturor evreilor de sex masculin, vânzarea femeilor la bordeluri și cedarea celorlalți ca sclavi britanicilor pentru a munci în plantațiile lor de peste mări.

Acestea erau voci extreme, dar nu au fost deloc lipsite de influență, iar unele dintre aceste pamflete au fost frecvent retipărite. O formă ceva mai moderată de antisemitism și-a găsit expresia în scrierile unor profesori universitari precum Rühs și Fries. Aceștia susțineau că iudaismul era odium generis humani, un dăunător care trebuia exterminat, deși nu neapărat prin foc și sabie; nu era doar o confesiune, ci o națiune și un stat în stat. Evreilor nu ar trebui să li se acorde drepturi egale; dimpotrivă, ar trebui să fie obligați să poarte anumite semne distinctive, astfel încât neamțul neștiutor să poată recunoaște inamicul fără dificultate. De obicei, acești scriitori dădeau o notă de alarmă: jumătate din bogăția orașului Frankfurt se afla deja în mâinile evreilor; peste alți patruzeci de ani, copiii familiilor creștine de frunte vor fi reduși la statutul de servitori în casele evreiești dacă nu se vor lua măsuri drastice la timp.

Aceste atacuri au creat o profundă consternare în rândul evreilor germani și au produs o contra-literatură considerabilă. Evreii au fost oprimați timp de multe secole, argumentau apologeții; dar dacă li s-ar acorda câteva decenii de dezvoltare neîngrădită, ei ar fi imposibil de distins de restul oamenilor - cetățeni cinstiți, harnici și buni, care își aduc contribuția deplină la societate. Ei au explicat că pamfletiștii

antisemiți erau complet ignoranți în ceea ce privește faptele istoriei evreiești; Spania nu fusese ruinată de evrei, ci, dimpotrivă, prin expulzarea lor. De asemenea, ei au subliniat că scrierile antisemite recente nu sunt decât o reluare a literaturii din secolele trecute, care a fost frecvent și concludent respinsă. O astfel de apărare bine intenționată a iudaismului și a evreilor era inevitabil să fie ineficientă, deoarece ignora originea irațională a atacurilor. Argumentele raționale, oricât de logic ar fi fost prezentate, nu aveau niciun impact în aceste condiții. Cum putea fi respins Fries când a spus: "Mergeți și întrebați pe oricine, atât țărani, cât și orășeni, dacă nu-i urăsc pe evreii care le iau mijloacele de trai și corup poporul german". Cu toate exagerările din declarațiile de acest gen, exista acest sâmbure de adevăr: evreii nu erau iubiți. Evreii individuali puteau să treacă și erau ocazional acceptați și respectați, dar exista un sentiment adânc înrădăcinat că, în ansamblu, erau indezirabili, un pericol pentru poporul german și pentru dezvoltarea sa.

La nivel intelectual, această reacție împotriva Iluminismului trebuie privită în contextul general al vremii. Mișcarea romantică a redescoperit frumusețea Evului Mediu și a propovăduit idealul unui stat creștin-german; războiul împotriva lui Napoleon a produs un val de xenofobie și a dat un impuls puternic Teutomaniei (Teutschtümelei). Noul patriotism, precursor al mișcării völkisch-raciale din a doua parte a secolului, a fost o reacție la mișcarea umanitar-cosmopolită din secolul precedent; acesta a subliniat exclusivitatea națională și avea să insiste în curând asupra inferiorității altor rase.

Moda romantică a trecut, dar nu a fost urmată de o întoarcere la idealurile lui Lessing. Atacurile antisemite nu au încetat, iar acestea au venit atât de la stânga, cât și de la dreapta: Pamfletul lui Bruno Bauer privind chestiunea evreiască este acum amintit mai ales pentru că a provocat răspunsul lui Marx. Evreii nu puteau fi pe deplin emancipați, susținea Bauer, dacă refuzau să se elibereze de vechiul lor particularism. Evreii puteau fi parteneri liberi și egali doar într-o societate pur seculară; prin urmare, trebuia abandonată orice religie tradițională. Răspunsul lui Marx a trecut la un nivel și mai înalt de abstractizare; el nu era interesat de fapt de chestiunea evreiască în sine, ci de ordinea socială în general, care trebuia răsturnată; iudaismul simboliza motivul profitului, egoismul. Aperitivul lui Marx, de asemenea, ar fi greu de reținut astăzi dacă nu ar fi vorba de persoana autorului. În comentariile filozofilor exista adesea un plus de animozitate, care nu poate fi explicat prin aversiunea generală față de religie, la modă în epoca tinerilor hegelieni și a lui Feuerbach. Chiar și o schimbare radicală în viziunea politică a unui autor nu a afectat neapărat atitudinea sa față de evrei. Eseul lui Bruno Bauer din anii 1840 a fost scris de pe o poziție de stânga; douăzeci de ani mai târziu, el s-a transformat într-un stâlp al dreptei conservatoare, dar opiniile sale despre evrei au devenit și mai extreme. Aceștia erau negrii albi (scria el), cărora le lipsea doar natura grosolană și grosolană și capacitatea de muncă fizică a fraților lor negri. Unele dintre aceste atacuri nu erau lipsite de o înțelegere reală a problemei evreiești și a dificultăților de asimilare. Constantin Frantz, scriind în 1844 dintr-un punct de vedere religios-conservator, a comparat poporul evreu cu evreul etern din basmul popular medieval: împrăștiat pe întregul glob, nu-și găsea liniștea nicăieri. Ei doreau să se amestece cu oamenii și să renunțe la propriul lor caracter național (Volkstum), dar nu au reușit să facă acest lucru; numai cu venirea lui Mesia va fi posibilă integrarea deplină.

În anii 1840 a existat un declin temporar al antisemitismului, dar revoluția din 1848 a fost însoțită de un nou val de atacuri în toată Europa Centrală; în unele sate din sudul Germaniei, evreii locali au fost atât de intimidați încât au renunțat efectiv la drepturile politice recent câștigate, de teamă că acest lucru va crea și mai multe sentimente de răutate.

Evreii erau nedumeriți de aceste izbucniri de antisemitism; ei le considerau un atavism misterios, o fantomă din Evul Mediu care, odată cu răspândirea educației, avea să dispară treptat. Ei credeau că, fiind cetățeni exemplari, îi vor convinge pe antisemiți de eronarea opiniilor lor. Dacă aveau slăbiciuni, acestea erau reziduurile secolelor de opresiune și constrângeri economice. Ei au respins cu furie argumentul că ostracizarea socială și persecuția au lăsat urme de neșters în caracterul lor național. În cincizeci de ani de efort educațional și dezvoltare pașnică, ei vor arăta lumii cât de bine se integrează în societatea civilă. Heine a prezis, într-adevăr, că contribuția lor la civilizație ar putea fi mai mare decât a altor popoare. Evreii erau indignați când un antisemit ca Rühs susținea că ei încă mai constituiau o singură națiune ("ei sunt cumva o singură națiune de la Brody la Tripoli"). Ei și strămoșii lor se născuseră în Germania și au subliniat cu fiecare ocazie atașamentul lor față de țara care continua să-i trateze ca pe niște copii vitregi. Doar câțiva și-au exprimat îndoielile cu privire la relația viitoare dintre evrei și germani. Un scriitor evreu din Orient care susținea în 1840 că "nu suntem nici germani, nici slavi, nici francezi" și că tribul originar semitic din sud (Urstamm) nu ar putea niciodată să fuzioneze cu descendenții rasiali din nord, era privit ca o ciudățenie. Teoria paratrăsnetului antisemitismului era cea mai frecvent acceptată: germanii, fiind întârziați în rândul națiunilor din Europa, nu aveau încă o adevărată conștiință națională; trebuiau să își dovedească patriotismul prin persecutarea altora și îi învinuiau pe evrei pentru nenorocirea care îi lovea.

Börne credea că iudeofobia a avut inițial un caracter economic și social. Concluziile sale erau pesimiste; era inutil să încerce să respingă antisemitismul în mod logic. Toate argumentele erau cunoscute de cincizeci de ani; aparent, rațiunea nu conta. Încă de la începutul mișcării antisemite moderne, evreii au avut două păreri: dacă era mai înțelept să răspundă la atacuri sau să le ignore. Unele periodice evreiești au decis să minimalizeze amploarea și semnificația revoltelor antievreiești din 1819 și din nou din 1848: "Prostiile ocazionale ale lui Michel din Germania împotriva evreilor trebuie privite dintr-o perspectivă mai largă", îi scria romancierul Berthold Auerbach unui prieten în 1848. Literatura apologetică evreiască era curios de restrânsă în argumentele sale; ea îi apăra pe evrei, dar contraatacurile erau considerate de prost gust. Saul Ascher, aproape singurul care nu-și ascundea sentimentele față de teutomanie, nu a avut binecuvântarea semenilor săi. Ani mai târziu, purtătorii de cuvânt evrei s-au disociat de Börne și Heine, emigranții care au dat dovadă de un zel excesiv în lupta lor împotriva ultranaționaliștilor. Pare o timiditate nejustificată, dar retrospectiv se pot aduce argumente întemeiate pentru a-i justifica pe cei care au sfătuit la prudență. Atacurile împotriva naționalismului völkisch incipient nu ar fi putut avea nici cel mai mic impact; ele nu ar fi făcut decât să-i întărească pe teutoni în convingerea lor că evreii sunt dușmanii poporului german. Dacă un om era convins că influența evreiască era corupătoare, nimic din ceea ce spunea sau scria un evreu nu l-ar fi zdruncinat în convingerea sa; nu mai era loc pentru un dialog, nici măcar pentru polemică. O mare parte din literatura apologetică s-a concentrat pe respingerea atacurilor antisemite la adresa religiei evreiești, dar în această privință liberalii evrei se aflau pe un teren mai șubred decât își dădeau seama. Antisemiții au redescoperit Talmudul și Shulkhan Arukh, în timp ce evreii abia reușiseră să le uite. Evreii educați din acea generație credeau cu adevărat că "religia lor a

predat întotdeauna o etică universalistă" (Y. Katz), iar publicul evreu în general a fost cu adevărat uimit și indignat atunci când a realizat că nu era așa și că Talmudul includea ziceri și porunci care se citeau ciudat în contextul modern.

Atacurile antievreiești au venit ca un șoc, dar majoritatea evreilor erau încă convinși că acestea erau o acțiune de ariergardă din partea forțelor întunericului. În ciuda tuturor restricțiilor încă în vigoare, între 1815 și 1848, ei au intrat în numeroase profesii care le fuseseră închise până atunci, iar unii dintre ei au ajuns în poziții de prim-plan; poporul ales părea dintr-o dată omniprezent.

Wohin ihr fasst, Ihr werdet Juden fassen,

all ueberall das Lieblingsvolk des Herrn

scria poetul Franz Dingelstedt în 1842 în "Cântecele unui paznic de noapte cosmopolit". Evreii erau reticenți în a reflecta asupra implicațiilor sociale și politice ale acestor schimbări; în afară de lupta pentru emancipare, nu păreau să mai aibă interese comune. Este adevărat, cazul de crimă rituală din Damasc din 1840 a dat un nou impuls sentimente de solidaritate, dar nu a durat; cei care se lepădaseră de convingerile lor religioase nu se simțeau prea mult în comun cu ortodocșii, iar cei educați se rușinau de masele în înapoierea lor semi-barbă. Din când în când se plângeau de lipsa de demnitate evreiască; chiar și Rothschild, se spunea, dăduse trei sute de taleri pentru finalizarea catedralei din Köln, dar numai zece pentru reconstrucția sinagogii din Leipzig. Nu era aceasta o situație tipică pentru lipsa de stimă de sine a evreilor?

Odată cu revoluția din 1848 s-a deschis o nouă eră în istoria evreilor din Europa Centrală, aducând cu ea un val de entuziasm în rândul acestora, atât datorită caracterului democratic al revoluției, cât și în legătură cu marea ascensiune a mișcării pentru unitatea germană. Revoluția a fost însoțită de excese antisemite, iar realizările constituționale (cum ar fi abolirea oricărei discriminări pe motive religioase) au fost din nou diminuate odată ce forțele reacționare au câștigat controlul. Evreii nu puteau fi în continuare judecători sau burghezi, deoarece acest lucru presupunea administrarea formulei creștine a jurământului. Dar câștigurile au depășit cu mult regresele. Pentru evrei, anii 1850 și 1860 au fost o perioadă fericită. Ei au obținut egalitatea civilă deplină în Germania și în Austro-Ungaria, în Italia și în Scandinavia. În 1858, primul evreu britanic a intrat în Parlament, iar după 1870 evreii au putut frecventa universitățile englezești. Pe continent exista puțin antisemitism public, iar spiritul care domnea în comunitățile evreiești era unul de optimism autentic. Aceștia au participat la prosperitatea generală, iar unii au acumulat mari bogății. Dar mult mai semnificativă a fost apariția unei clase de mijloc puternice; de la colportaj și alte forme de comerț mic, evreii au trecut la forme mai substanțiale de afaceri, industrie și bănci și, mai ales, la profesiile libere. În Berlin, în 1905, ei reprezentau mai puțin de 5% din populație, dar asigurau 30% din veniturile fiscale municipale; în Frankfurt pe Main, 63% dintre evrei aveau în 1900 un venit mai mare de 3 000 de mărci; doar 25% dintre protestanți și cel mult 16% dintre catolici au atins acest nivel. Urbanizarea evreilor a continuat într-un ritm rapid. Comunitatea evreiască din Berlin, care număra aproximativ 3.000 de persoane în 1816, a ajuns la 54.000 în 1854 și la 144.000 în 1910. Creșterea comunității din Viena a fost și mai izbitoare: de la 6.000 în 1857, a ajuns la 99.000 în 1890; în

următorii douăzeci de ani, aceasta aproape s-a dublat din nou, ajungând la 175.000 de evrei. În termeni absoluți, comunitățile au continuat să crească aproape peste tot, dar în raport cu populația generală, procentul lor a scăzut în Germania de la 1,25 în 1871 la 0,9 în 1925; odată cu creșterea prosperității, rata natalității a scăzut. Numărul de convertiri a atins un minim istoric în anii 1870; presiunea exterioară, dezavantajele și stimulentele care îi împinseseră anterior pe evrei să îmbrățișeze creștinismul erau acum mult mai slabe. Pe de altă parte, căsătoriile mixte au devenit tot mai frecvente; acestea se întâmplau cel mai des în clasa medie superioară, dar erau, de asemenea, o practică obișnuită în toate segmentele populației evreiești. În ajunul Primului Război Mondial, în Berlin și Hamburg exista o căsătorie mixtă la fiecare doi parteneri evrei; în 1915 (se recunoaște că nu era un an tipic), în Germania existau de fapt mai multe căsătorii mixte decât căsătorii între doi parteneri evrei. Tendințe similare au fost evidente în toată Europa Centrală; în Ungaria, unde căsătoriile mixte au fost interzise oficial până în 1895, rata acestora a crescut ulterior la aproape o treime. În Copenhaga, aceasta a ajuns la 56% în anii 1880, iar în Amsterdam la 70% în anii 1930. Declinul și probabila dispariție a evreilor din Europa Centrală și de Vest a figurat în mod proeminent în scrierile sociologilor cu mult înainte de 1914.

Istoria evreilor din Europa Centrală și de Vest în a doua treime a secolului al XIX-lea a fost, așadar, una de progres politic și social continuu. Doi evrei, Crémieux și Goudchaux, au fost membri ai guvernului republican francez din 1848; Achille Fould a devenit ministrul de finanțe al lui Ludovic Napoleon. Adunarea Constituantă de la Frankfurt a numărat cinci deputați evrei și alți câțiva care erau de origine evreiască. Evrei individuali au ajuns la rang de cabinet în Olanda în 1860 și în Italia în 1870; Disraeli a fost botezat în tinerețe, dar în ochii publicului a rămas evreu. Atât politicienii, cât și alegătorii evrei gravitau în jurul partidelor liberale, de centru-stânga, deoarece acestea au condus lupta pentru egalitatea deplină în fața legii. Cu toate acestea, unii și-au găsit câmpul de acțiune printre conservatori și nu puțini s-au alăturat partidelor socialiste emergente.

Mai semnificativ chiar decât apariția evreilor pe scena politică a fost marele lor progres cultural. A avut loc o invazie majoră a școlilor secundare și a universităților, iar în câțiva ani proporția evreilor din aceste instituții a depășit cu mult proporția lor în rândul populației. Dintr-o sută de băieți creștini din Germania, doar trei au mers la un gimnaziu, școala gimnazială care era piatra de temelie către universitate, dar douăzeci și șase din o sută de băieți evrei au mers la aceste școli. Acest lucru, la rândul său, a dus la un mare aflux de evrei în profesiile libere. În Prusia, după Primul Război Mondial, fiecare al patrulea avocat și fiecare al șaselea medic era evreu; în marile centre, precum Berlin și Viena, procentul era și mai mare. Înainte de 1850, puțini erau cei care ajunseseră să se remarce în știință; acum, dintre fiii și nepoții vânzătorilor ambulanți și ai comercianților ambulanți a apărut o galaxie de chimiști și fizicieni, matematicieni și medici, care și-au înscris numele cu litere de aur în analele științei. Unii, cum ar fi bacteriologul Paul Ehrlich, au avut un succes aproape instantaneu; alții, cum ar fi Freud sau Einstein, ale căror lucrări au implicat o revoluție în gândirea științifică, au trebuit să aștepte ani de zile pentru a fi recunoscuți. Chiar și antisemiții recunoșteau cu părere de rău că în domeniul științei evreii aduceau o contribuție disproporționată față de numărul lor. Încă din primii ani ai secolului, ei au manifestat o înclinație puternică pentru jurnalism și scenă; mai târziu, au apărut și în profesii care înainte fuseseră considerate destul de "neevreiești". Emil Rathenau a devenit unul dintre pionierii industriei electrice germane; Albert Ballin a condus cea mai importantă companie de transport maritim din Germania; Max

Liebermann a fost considerat cel mai mare pictor german în viață; iar viața muzicală germană era de neconceput fără rolul jucat de evrei. Chiar și succesul fenomenal al lui Wagner ar fi fost imposibil fără sprijinul pe care l-a primit în fiecare etapă a carierei sale din partea publicului evreu, în ciuda faptului că acesta afirmase într-un pamflet celebru că evreilor le lipsește orice talent creativ.

În Germania și în Franța, în Olanda și în Marea Britanie, evreii au ajuns să simtă că au găsit în sfârșit un refugiu sigur și că sunt acceptați. Chiar și Heinrich Graetz era de această părere, deși studiul său de o viață întreagă asupra istoriei poporului evreu nu era tocmai propice optimismului. Când, în 1870, Graetz a scris prefața la cel de-al unsprezecelea și ultimul volum al marii sale lucrări, a remarcat cu satisfacție că, "mai fericit decât oricare dintre predecesorii mei", își putea încheia istoria cu "sentimentul fericit că în lumea civilizată tribul evreiesc a găsit în sfârșit nu numai dreptate și libertate, ci și o anumită recunoaștere". Acum, în sfârșit, avea libertatea nelimitată de a-și dezvolta talentele, nu ca un act de milă, ci ca un drept dobândit prin suferințe de mii de ori".

Noua încredere în sine și prosperitatea s-au reflectat în viața și activitățile comunităților. Sinagogile nou înființate erau clădiri substanțiale și impresionante, fără a fi ostentative. Mișcarea de reformă extremă nu mai făcuse prea multe progrese, dar serviciile religioase fuseseră simplificate și scurtate, iar predicile erau în limba germană. Sinagogile au devenit mult mai demne, în contrast cu zgomotul și dezordinea care caracterizau "schul" tradițional. Cei care aspirau să devină rabini au mers să studieze iudaismul în mod științific în seminarii academice; yeshivot-urile tradiționale au trecut de modă și, în cele din urmă, au dispărut. Dar câștigul în demnitate a fost însoțit de un nou declin al credinței religioase. Se mergea la sinagogă pentru că aceasta făcea parte din modul de viață evreiesc la fel de mult ca și reuniunile de familie de duminică după-amiază sau mâncărurile particulare de la nunți.

Legăturile dintre comunități nu mai erau strânse. Potrivit folclorului antisemit, Alliance Israélite Universelle, fondată la Paris în 1860, era guvernul mondial evreiesc secret; de fapt, principala sa sarcină era înființarea de școli în Maroc și în Balcani. Sarcina Asociației anglo-evreiești, înființată în 1870, era, de asemenea, în mare parte educațională, în timp ce misiunea Asociației germane Hilfsverein (1901), a ORT-ului rusesc (1899) și a Asociației coloniale evreiești, înființată la Paris în 1891, era de a-i ajuta pe imigranții din Europa de Est în drumul lor spre o viață nouă în America și în alte părți ale lumii. O "Internațională evreiască" a existat doar în imaginația antisemiților paranoici. Patriotismul proaspăt dobândit de evreii din Europa de Vest a făcut imposibilă orice legătură mai strânsă între diferitele comunități și nici nu s-a simțit nevoia unei organizații supranaționale. A fost un motiv de mare satisfacție pentru evreii germani faptul că delegația care a oferit coroana germană regelui Prusiei la Versailles în 1871 a fost condusă de Heinrich von Simson, un politician de origine evreiască, și că grupul de tinere domnișoare (Ehrenjungfrauen) care l-a întâmpinat pe împărat la întoarcerea sa la Berlin a fost condus de fiica unui rabin. Evreii germani care au emigrat în Lumea Nouă și-au păstrat nu numai obiceiurile, ci și limba și legăturile culturale cu vechea țară; ei încă îl citeau pe Schiller și cântau liedurile lui Schubert; căci ce avea de oferit America care să fie cât de cât comparabil? Erau deranjați de restricțiile antievreiești care mai existau, dar, în comparație cu poziția lor cu doar câteva decenii mai devreme, progresul înregistrat părea colosal. "Friedenthal este un ministru prusac", i-a scris Berthold Auerbach unui prieten

apropiat. 'Cine ar fi anticipat cu o generație mai devreme că un om de origine evreiască va deveni ministru?'. Faptul că acest lucru nu era nimic ieșit din comun era, în opinia lui Auerbach, 'poate cel mai fabulos aspect'. Aceste sentimente de satisfacție au fost uneori de scurtă durată. "Am trăit și am muncit în zadar", scria Auerbach șase ani mai târziu, comentând noul val antisemit. 'Este un fapt teribil că o asemenea brutalitate, minciună și ură sunt încă posibile'. Oscilația pendulului între astfel de extreme de speranță și disperare a fost tipică pentru starea de spirit a evreilor germani în ultimul sfert de secol. După marele boom de la începutul anilor 1870, a avut loc o criză financiară majoră, iar evreii individuali care jucaseră un rol important în speculații au fost făcuți responsabili pentru aceasta. Atacul împotriva lor (Gründerschwindel), care a culminat cu un nou val antisemit, a făcut parte din atacul general împotriva liberalismului, care nu a prins niciodată rădăcini adânci în Germania. Campania antievreiască s-a desfășurat pe mai multe planuri: agitația agitatorilor de stradă, petiții pentru limitarea influenței evreilor în viața publică, apariția unor noi dezvăluiri despre Talmud, excluderea evreilor din organizațiile studențești. Treitschke, unul dintre cei mai importanți istorici germani ai vremii, a inventat o frază care avea să se răspândească pe scară largă: "evreii sunt nenorocirea noastră". El susținea că doar cea mai radicală asimilare ar putea rezolva problema evreiască; nu exista loc pentru două naționalități pe teritoriul german. Stöcker, capelan al Curții Imperiale, i-a îndemnat pe evrei să renunțe atât la atacurile împotriva creștinismului, cât și la aspirațiile lor de a acumula mari averi. Wilhelm Marr, care a fost primul care a folosit termenul de antisemitism, a susținut că pătrunderea influenței evreiești ajunsese deja prea departe și prea adânc; evreii îi făcuseră pe germani sclavi și deveniseră dictatorii noului imperiu. Marr și-a încheiat observațiile într-o notă pesimistă: "Să ne înclinăm în fața inevitabilului și să spunem: Finis Germaniae". Alții au predicat activismul și au cerut o varietate de măsuri, de la excluderea evreilor din anumite profesii până la expulzarea lor totală din Germania. Au fost înființate diverse ligi și partide antisemite, iar în 1893, la alegerile pentru Reichstag, șaisprezece deputați au fost aleși pe o platformă specific antisemită.

Evreii germani au fost nu numai profund șocați, ci și cu adevărat nedumeriți de aceste evenimente. Otrava pe care o crezuseră moartă era, de fapt, încă foarte vie, iar ei căutau cu disperare o explicație. Să fi fost oare antisemitismul modern un fenomen socio-economic? Există, fără îndoială, o anumită legătură între suișurile și coborâșurile ciclului de afaceri din economia germană și mișcarea antisemită, de la criza comercială și agrară de după 1815, trecând prin boom-ul din anii 1870 și depresiunea din anii 1880, până la criza economică mondială și ascensiunea nazismului în anii 1920. Uneori, coincidența pare izbitoare: antisemitismul a crescut brusc odată cu prăbușirea din 1873 și a scăzut aproape la fel de dramatic după 1895, odată cu deschiderea unui nou boom. Dar astfel de explicații lasă multe semne de întrebare, deoarece, în timp ce anumite atacuri antievreiești au fost declanșate de crizele economice, altele au avut o altă origine; de asemenea, această teorie nu explică apariția antisemitismului în societățile pre și post-capitaliste. Caracterul competitiv al capitalismului a oferit, fără îndoială, un excelent teren propice pentru nemulțumirea și nesiguranța colectivă, dar de ce au fost atacați evreii? Poate că erau mai expuși decât alte minorități; poate că influența lor crescuse prea repede? Oricare ar fi fost explicația, noul antisemitism avea două aspecte amenințătoare. În timp ce guvernul s-a comportat, în general, corect, atitudinea sa față de evrei a fost una de o răceală glacială; cu siguranță nu a făcut nimic pentru a denunța sau combate antisemitismul. Foarte puțini non-evrei au luat apărarea concetățenilor lor evrei; nu a existat un nou Lessing care să predice umanitatea și toleranța. Și mai periculoasă a fost schimbarea caracterului iudeofobiei, trecerea de la antisemitismul religios la cel rasial. Teoriile rasiale existau într-o

formă incipientă încă de la începutul secolului al XIX-lea și au dobândit respectabilitate odată cu răspândirea, din Franța, a noii doctrine cvasi-științifice a lui Gobineau și a discipolilor săi. În vremurile anterioare, dușmanii evreilor dăduseră vina pe religia lor și pe legea rituală care, după cum susțineau ei, provocase corupția poporului evreu. Antisemitismul rasial a respins aceste argumente ca fiind irelevante, susținând că a descoperit adevăratele motive care stau la baza "pericolului evreiesc". Antisemitismul lui Stöcker era la jumătatea drumului dintre vechiul și noul antisemitism; problema evreiască, susținea el, nu era doar de natură religioasă; dar, ca om de biserică proeminent, nu putea accepta prea bine conceptele materialiste ale rasiștilor puri, cum ar fi Dühring, și, prin urmare, se referea la "aspectele cultural-istorice" ale problemei. Trecerea de la antisemitismul religios la cel rasial nu a fost atât de abruptă, iar legăturile dintre vechea și noua doctrină antisemită nu au fost atât de subțiri, așa cum au părut ulterior. Schimbarea argumentației a reflectat pur și simplu climatul de opinie al noii faze post-religioase și creșterea ideologiilor antiliberale și antiumaniste în general. Antisemitismul rasial nu se putea răspândi decât în rândul popoarelor îndoctrinate timp de multe secole cu antisemitism religios, care fuseseră învățate că evreii îl uciseseră pe Hristos și îi respinseseră misiunea.

Pentru evreii germani, anii 1880 au reprezentat, așadar, un punct de cotitură, chiar dacă doar câțiva au realizat acest lucru la momentul respectiv. Dus până la concluzia sa logică, noul antisemitism a însemnat sfârșitul asimilării, respingerea totală a evreului. Cercul magic a fost înlocuit de un nou ghetou ale cărui ziduri nu mai puteau fi escaladate. Pentru că, potrivit noii doctrine, caracteristicile rasiale erau de neschimbat; schimbarea religiei și respingerea propriei moșteniri nu făceau dintr-un evreu un german, așa cum nici un câine nu se putea transforma într-o pisică. Antisemitismul din ultimul sfert al secolului al XIX-lea nu a slăbit mișcarea de asimilare în rândul evreilor, dar limitele sale au devenit mult mai clare și chiar și protagoniștii săi extremiști au recunoscut că, într-un viitor previzibil, evreii vor rămâne distincți de germani.

Emanciparea legală deplină a fost obținută în 1869; nu mai mult de un deceniu mai târziu s-ar fi putut vedea că asimilarea nu va funcționa. Pentru cei care argumentau în acest sens, o renaștere națională în rândul evreilor ar fi trebuit să aibă loc acolo și atunci. Dar marea majoritate a evreilor germani nu au văzut lucrurile astfel, iar în retrospectivă se pot vedea multe motive întemeiate pentru a nu ceda în fața forțelor iraționale. Apropierea de civilizația germană parcursese un drum lung; Ludwig Bamberger, politicianul liberal, într-o carte publicată în anul crizei, a subliniat că simbioza, identificarea evreilor cu germanii, a fost mai strânsă decât cu orice alt popor. Aceștia au fost complet germanizați mult dincolo de granițele Germaniei; prin intermediul limbii au acceptat cultura germană și, prin cultură, spiritul național german. El și prietenii săi credeau că exista în mod evident o afinitate în caracterul național care îi atrăgea atât de puternic pe evrei spre Germania și spre spiritul german. Raphael Loewenfels, într-un pamflet publicat în 1893, a prezentat cazul în termeni și mai tranșanți: nu erau evreii educați mai aproape de protestanții luminați decât de fanaticii care credeau în înțelepciunea Talmudului? Nu erau ei mai apropiați de catolicii germani decât de evreii francezi? Oricine mai folosea în rugăciunile sale vechea formulă "Anul viitor la Ierusalim", susținea Loewenfels, trebuia să meargă acolo unde îl ducea inima. Dar nici un evreu educat nu ar fi dispus să-și părăsească iubita patrie pentru o țară în care din timpuri imemoriale trăiseră strămoșii săi. Aceasta nu era doar convingerea unui individ; ea exprima convingerile unui mare număr de evrei. În anul în care a fost publicat acest pamflet, a fost fondată Asociația Centrală

(Zentralverein) a cetățenilor germani de convingere evreiască, care a devenit mai târziu de departe cea mai puternică organizație a evreilor germani. Primul punct din programul său sublinia atașamentul față de Germania: legăturile dintre ei și evreii din străinătate erau similare cu cele dintre catolicii și protestanții germani și coreligionarii lor din alte țări. Zentralverein a subliniat necesitatea mândriei și conștiinței evreiești și a respins formele extreme și nedemne de asimilaționism care s-au dovedit atât ineficiente, cât și periculoase, afirmând în același timp că pentru evreii germani nu exista un viitor decât pe pământ german; în lumea modernă existau puține sau chiar niciuna dintre națiunile total omogene; peste tot existau diferite religii și naționalități care coexistau. În ciuda particularităților care îi diferențiază de ceilalți, Zentralverein credea că existau toate motivele să creadă că evreii vor avea un loc onorabil în cadrul mai larg al națiunii germane. În retrospectivă, este tentant să respingem toate acestea ca fiind doar niște iluzii. Dar spiritul epocii era încă în esență optimist și se presupunea în mod obișnuit că antisemitismul era destinat doar sectoarelor înapoiate ale societății, în special celor care suferiseră din cauza consecințelor industrializării. Reacția împotriva Iluminismului și a liberalismului, noul cult al violenței și antiumanismul erau considerate boli culturale trecătoare. Creșterea prosperității va contribui la restabilirea atât a bunului-simț, cât și a stabilității sociale. Au existat mai multe paie în vânt care păreau să justifice un astfel de optimism: antisemiții, împărțiți în mai multe facțiuni, și-au pierdut o mare parte din influența politică după 1895, deși au continuat să existe ca mici secte care se luptau cu înverșunare între ele. Apariția noului antisemitism a arătat că existau probleme grave și tensiuni care fuseseră ignorate sau, în orice caz, subestimate, dar nu părea să existe niciun motiv întemeiat pentru a renunța la speranță.

Și nici nu exista vreun motiv pentru care evreii germani și austrieci ar trebui să își privească propria poziție cu o preocupare specială. În Rusia și în România, situația era incomparabil mai gravă; începând cu 1881, Europa de Est a fost afectată de o serie de pogromuri. Chiar și în Franța, care avea o comunitate evreiască mai mică decât Germania, poziția lor era mult mai precară. Mișcarea antisemită franceză era anterioară lui Marr, Stöcker și Dühring; era mai articulată și influența sa era mai răspândită. A fost, de fapt, pionierul ideologiei antievreiești moderne; antisemiții germani și ruși și-au importat frecvent ideile de la Paris. Mai târziu, în timpul afacerii Dreyfus, antisemitismul în Franța a devenit o problemă la nivel național într-o măsură mult mai mare decât în Germania contemporană.

Principalul atac la adresa asimilării a venit din interiorul taberei evreiești, din partea celor care susțineau că sinteza perfectă dintre iudaism și civilizația occidentală nu s-a materializat nicăieri. Evreul german asimilat, așa cum îl vedeau coreligionarii săi din est, își pierduse spontaneitatea și căldura evreiască și pacea interioară; investise mult efort pentru a fi ca ceilalți, dar nu obținuse recunoașterea pe care și-o dorea atât de mult și, ca urmare, era o ființă nefericită, suferind de o formă deosebit de dureroasă și aparent incurabilă de schizofrenie. Aceasta a fost, de exemplu, impresia pe care a avut-o tânărul Chaim Weizmann când a venit în Germania ca tânăr profesor în anii 1890. Evreii germani, a constatat el, nu credeau în existența unui popor evreu; nu aveau o înțelegere reală a naturii antisemitismului; nu exista o viață evreiască reală - totul era înfundat, ireal, despărțit de oameni, lipsit de căldură, veselie, culoare și intimitate. Într-unul dintre eseurile sale (Avdut betoch Herut - Sclavia în mijlocul libertății), Ahad Ha'am susținea că evreii occidentali știau în adâncul sufletului lor că nu sunt liberi pentru că le lipsește o cultură

națională. Pentru a-și justifica existența, ei trebuiau să conteste opinia conform căreia fiecare popor are un caracter și o misiune individuală.

O astfel de critică conținea multe lucruri adevărate, dar nu era foarte utilă, deoarece ignora diferențele esențiale dintre evreii din Europa de Est și coreligionarii lor din Occident. Problema era extrem de complexă. Ceea ce a scris Weizmann despre evreii germani este uneori aproape identic, din punct de vedere textual, cu opiniile exprimate de Herzen și de slavofilii cu o generație mai devreme despre germanii fără viață și filistini. Să fi fost oare evreii ruși și evreii germani infectați de disprețul pe care națiunile gazdă respective îl simțeau unul față de celălalt? Ahad Ha'am a jucat un rol central în istoria renașterii culturale evreiești, dar și în cazul său, ideile pe care le-a popularizat nu făceau în niciun caz parte din tradiția evreiască, ci își aveau rădăcinile în Occident. Evreii din Europa de Est au reușit să își păstreze identitatea națională pentru că erau foarte mulți și, prin urmare, a fost mult mai ușor să își păstreze modul de viață și un folclor propriu. Nici nu exista o tentație puternică de a accepta cultura rusă, română sau galiciană, în timp ce evreii din vest, mult mai puțini la număr, au fost puternic atrași de civilizația germană, franceză sau engleză pur și simplu pentru că era mult superioară. Nu putem și nu vrem să ne retragem din emancipare, scria un sionist (F. Oppenheimer); dacă ne analizăm pe noi înșine, constatăm că 95 la sută din cultura noastră este compusă din elemente vest-europene. Naționaliștii evrei din Europa de Est aveau o percepție mai acută a antisemitismului și a limitelor asimilării, dar nu au reușit să înțeleagă problemele cu care se confruntau evreii care trăiau într-un mediu atât de diferit de al lor. Evreii occidentali, lipsiți de rădăcini și relativ puțini la număr, nu au putut să nu fie absorbiți. Istoria a arătat că până și țările mari au găsit imposibil să se închidă în fața unor culturi mai avansate și a unor moduri de viață mai moderne. Criticii din ultima vreme au spus că procesul de asimilare a mers prea repede și prea departe: "Ceea ce începuse ca niște priviri furtive s-a transformat curând într-o implicare pasională" (G. Scholem). Acest lucru a dus atât la o mare cantitate de creativitate nou trezită, cât și la o profundă nesiguranță. Mulți evrei, s-a mai afirmat, au îmbogățit economia, filosofia, știința, literatura și artele germane, în timp ce doar foarte puțini au avut o contribuție corespunzătoare în domeniul evreiesc. Dar nu existau știință, filozofie sau economie evreiești și este mai mult decât îndoielnic dacă a existat loc pentru o literatură sau artă specific evreiască în Europa de Vest. În general, povestea de dragoste dintre evrei și germani a rămas unilaterală și nereciprocată; evreii au arătat mai mult entuziasm și înțelegere pentru ceea ce era mai bun în cultura germană decât majoritatea germanilor. În mod regretabil, nimeni nu și-a arătat prea multă recunoștință față de evrei. Dar asimilarea a fost un proces natural și nu s-a limitat în niciun caz la evreii germani.

În alte părți din Europa de Vest, asimilarea a început mai târziu, dar a mers mai departe decât în Germania. Integrarea evreilor italieni a fost mai completă decât în Germania, unde afluxul constant de evrei din est a reprezentat o transfuzie de sânge - sau un iritant, în funcție de modul în care se vede. Situația din Marea Britanie a fost diferită de cea din restul Europei. Existau mai multe căsătorii mixte, în special cu aristocrația, decât oriunde altundeva. Emanciparea a ajuns în Anglia în modul tradițional în care astfel de probleme sunt rezolvate în această țară - pe bucăți, pe o bază empirică, nu ca rezultat al unor dezbateri ideologice, abstracte. După ce regele a vizitat o sinagogă londoneză într-o seară de vineri în 1809, în urma unei invitații a fraților Goldsmid, contactele sociale cu evreii au devenit respectabile. A fost nevoie de până în 1867 pentru ca unui membru evreu al Parlamentului, ales în mod corespunzător,

să i se permită să-și ocupe locul. Lionel de Rothschild, primul membru evreu al Parlamentului, nu a avut o contribuție notabilă la politica britanică; de fapt, nu a luat niciodată cuvântul într-o dezbatere. Dar gheața a fost spartă și, câțiva ani mai târziu, un evreu a devenit avocat general, iar ultimele dizabilități au fost înlăturate. Nu a existat niciun pericol ca evreii să ajungă într-o poziție de preeminență culturală în Marea Britanie, așa cum se întâmplase în Germania; numărul lor era mai mic, iar contribuția lor la viața culturală mult mai puțin semnificativă. În plus, britanicii nu sufereau de sentimente de nesiguranță; nu exista teama de "poluare rasială". Pe de altă parte, asimilarea completă nici măcar nu era considerată dezirabilă. În timp ce evreii trebuiau, desigur, să se conformeze modului de viață britanic, se aștepta ca ei să păstreze în același timp unele aspecte ale individualității lor. Erau considerați o rasă aparte, iar o țară obișnuită să conducă un imperiu a văzut în acest lucru o îmbogățire mai degrabă decât un pericol pentru existența sa națională, cu condiția, desigur, ca evreii să nu devină prea numeroși și puternici.

Paralelele dintre asimilarea din Germania și Franța sunt mult mai apropiate. Aproape tot ceea ce s-a spus atât despre realizările, cât și despre neajunsurile asimilării evreilor în Germania se aplică și în cazul Franței. Dacă copiii lui Mendelssohn s-au convertit la creștinism, la fel au făcut și copiii lui Crémieux, marele luptător pentru drepturile evreilor francezi. S-a spus adesea că evreii s-au simțit mai apropiați de germani decât de orice alt popor european și că s-au înrădăcinat acolo mai mult decât oriunde altundeva. Cu toate acestea, cei care făceau astfel de afirmații o făceau, de obicei, fără să cunoască prea bine starea de lucruri din Franța. În timpul secolului al XIX-lea, evreii francezi erau integrați în viața socială a țării lor. Cei mai tineri, conservatori sau radicali, după cum remarca un observator spre sfârșitul secolului, erau total absorbiți de mediul lor neevreiesc; nu aveau altă filosofie decât cea a taberei din care făceau parte. A ridica problema evreiască ar fi fost considerat lipsit de tact. Pentru această generație, iudaismul nu mai era un concept religios, social sau politic (Tchernoff). Evreii nu erau pe locul doi în ceea ce privește patriotismul francez; mulți dintre ei au părăsit Strasbourg și Colmar și s-au mutat în Franța atunci când aceste provincii au devenit parte a Germaniei după înfrângerea din 1870. Ezitarea evreilor francezi de a întreprinde acțiuni colective în timpul procesului Dreyfus a arătat că aceștia doreau să creadă că afacerea nu avea un aspect specific evreiesc. Bernard Lazare, un socialist înfocat care era în favoarea asimilării depline și a dispariției evreilor ca popor separat, a devenit mai târziu sionist. Dar el a fost o excepție rară. În general, mișcarea sionistă a prins puține rădăcini în Franța; marea majoritate a evreilor francezi au subliniat întotdeauna atașamentul lor față de națiunea franceză, negând faptul că sentimentele lor erau diferite de cele ale celorlalți francezi. Mulți francezi de origine evreiască au descris cum, în copilărie, plângea la înfrângerile franceze și se bucura la victoriile franceze; istoria și tradițiile evreiești nu aveau nicio semnificație pentru el. Nu era vorba de a-și ascunde iudaismul sau de a se rușina de el. Marc Bloch, marele istoric, a fost orice, dar nu a fost un laș sau un ipocrit; dar a aparținut unei generații pentru care iudaismul își pierduse orice semnificație. Stricturile lui Ahad Ha'am împotriva sclaviei evreilor din vest, el le-ar fi respins cu furie ca fiind construcția eronată și artificială a unui om care a avut ghinionul de a trăi sub despotismul țarist și care, în parohialismul său, nu putea concepe ce simțeau evreii din alte părți. "M-am simțit în toată viața mea mai presus de toate și foarte simplu - francez", scria el. 'Am fost legat de patria mea printr-o lungă tradiție familială; hrănit de moștenirea sa spirituală și de istoria sa, incapabil în adevăr să concep o altă țară în care să pot respira în largul meu, am iubit-o foarte mult și am slujit-o cu toată puterea mea'. 'Fiind străin de orice formalism confesional și de orice solidaritate rasială', Bloch a cerut, înainte de a fi executat de naziști, ca la mormântul său să nu se rostească rugăciuni în ebraică. Uneori, iudaismul a fost proiectat asupra oamenilor din această generație

din exterior, iar armonia și siguranța lor interioară au fost perturbate, dar acest lucru i-a făcut cel mult evrei par point d'honneur; doar rareori a însemnat o întoarcere la 'iudaismul pozitiv'. Raymond Aron a scris: "Mă consider evreu pentru că lumea din jurul meu așa vrea, dar nu simt că aceasta este cu adevărat o parte a existenței mele". S-a scris foarte mult despre ura de sine a evreilor germani individuali; nu este deloc dificil să o găsești în Franța; nu a existat în analele evreimii germane un caz atât de ciudat și patologic ca cel al lui Maurice Sachs.

Criticii est-europeni ai asimilării au uitat, de obicei, că a existat o vreme în care și în Europa de Est asimilarea fusese considerată ca fiind valul viitorului. Ea a avut un sprijin puternic în rândul evreilor ruși în anii 1860 și 1870, și asta în ciuda faptului că perspectivele de asimilare erau, din motive demografice, sociale și economice evidente, mult mai proaste decât în vest. Editorul primei reviste evreiești în limba rusă, Osip Rabinovici, se plângea cu amărăciune că evreii se agățau de dialectul lor sărac, urât-sonor și corupt, în loc să își însușească "minunata limbă rusă": "Rusia este patria noastră, iar aerul ei, limba ei, de asemenea, ar trebui să fie a noastră". Principalul publicist evreu din acea perioadă, I. Orzhansky, a făcut apel la absorbția completă a evreilor în națiunea rusă și a spus că aceștia se străduiau cu multă energie să dobândească spiritul național rusesc, modul de viață rusesc, să devină ruși din toate punctele de vedere. Aceste opinii au fost împărtășite de scriitori importanți, precum A.A. Aordon, care a considerat că limba ebraică ar trebui să fie folosită doar atât timp cât majoritatea evreilor nu stăpânesc pe deplin limba rusă. Lev Levanda a cerut evreilor ruși să "se trezească sub sceptrul lui Alexandru al II-lea"; Emanuel Soloveichik a scris în 1869 că fuziunea dintre ruși și evrei, scufundarea evreilor în poporul rus, era noua mișcare mesianică așteptată cu mare nerăbdare de evreii ruși educați. După pogromurile de la începutul anilor 1880, aceste speranțe au dispărut; nu mai exista niciun motiv să se presupună că regimul țarist va favoriza o mișcare de asimilare culturală sau socială. Drepturile politice păreau la fel de îndepărtate ca întotdeauna; nu exista nici prea mult optimism în ceea ce privește atitudinea poporului rus și ucrainean față de evreii care trăiau în mijlocul lor. Dar o nouă formă de asimilare a apărut printre numeroșii evrei care s-au alăturat mișcării de stânga. Pentru un tânăr revoluționar ca Troțki, originea sa evreiască nu însemna nimic; locul său era în rândurile avangardei proletariatului rus care lupta pentru revoluția mondială. Erau mii ca el.

Așadar, asimilarea era o problemă generală, un fenomen istoric care nu se limita la țările în care evreii constituiau un grup marginal. Este adevărat că progresul a fost cu atât mai rapid cu cât minoritatea evreiască era mai mică și mai prosperă, cu cât cultura țării gazdă era mai înaltă și cu cât legăturile economice dintre evrei și neevrei erau mai strânse. Arthur Ruppin, care a fost primul care a studiat sociologia evreilor, a observat cu mult înainte de Primul Război Mondial că asimilarea era un proces general; în timpul Evului Mediu, poziția lor economică și socială deosebită făcuse asimilarea aproape imposibilă, dar schimbările extraordinare care au avut loc de atunci au slăbit legăturile dintre evrei și evrei din toate punctele de vedere. Dacă unii priveau acest proces cu neliniște, Ruppin însuși îl privea ca pe un pericol grav. Alții îl vedeau ca pe o evoluție inevitabilă căreia nu puteau și nu trebuiau să i se aplice judecăți morale și emoționale. Ortodocșilor le-a fost mai ușor să reziste, deoarece cei mai mulți dintre ei erau feriți de un contact strâns cu lumea exterioară, neevreiască. Dar nu era deloc neobișnuit să vezi transformarea, într-un timp foarte scurt, a unui evreu ortodox care se aventurase în afara ghetoului, de la talmudism și respectarea strictă la asimilare extremă. Samuel Holdheim și Moritz Lazarus, lideri ai

mișcării reformate în rândul evreilor germani, făceau parte din această categorie. Alții considerau că dispariția treptată a evreilor era regretabilă, dar inevitabilă, iar unii chiar credeau că vocația Israelului nu era autorealizarea, ci renunțarea la sine de dragul unui scop mai înalt, transistoric. Mulți liberali și socialiști au simțit că distincțiile naționale își pierdeau importanța în întreaga lume și că evreii, pentru că nu aveau un cămin național, se vor afla în avangarda acestei mișcări către o cultură globală, un mod de viață unic. Ei nu împărtășeau credința că Dumnezeu a creat popoarele pentru a exista pentru totdeauna și că fiecare dintre ele are o misiune eternă. Unul dintre eroii din Fähnlein der sieben Aufrechten a lui Gottfried Keller, un patriot elvețian de nădejde, a ridicat această problemă în discuția cu prietenii săi:

Așa cum un om la mijlocul vieții sale și la apogeul puterii sale se va gândi la moarte, tot așa ar trebui să se gândească într-o oră de liniște că patria sa va dispărea într-o zi... pentru că totul în această lume este supus schimbării... nu este adevărat că națiuni mai mari decât a noastră au pierit? Sau vreți să continuați să existați ca evreul etern care nu poate muri, care a îngropat Egiptul, Grecia și Roma și care încă servește popoarele nou apărute?

Dacă până și un patriot elvețian convins se putea îndoi de misiunea poporului său, nu era firesc ca mulți evrei, lipsiți de majoritatea însușirilor care marchează de obicei membrii unei singure națiuni, să fi renunțat la credința în caracterul exclusiv al grupului lor.

Aceasta a fost, pe scurt, poziția evreilor din Europa Centrală și de Vest înainte de a avea loc renașterea națională; situația din Europa de Est, despre care vom vorbi mai jos, a fost total diferită. Evreii europeni aflați la vest de imperiul țarist și de România făcuseră progrese extraordinare de la începutul secolului al XIX-lea. Anomaliile sociale și economice ale existenței lor fuseseră reduse, deși nu dispăruseră cu totul. La începutul secolului al XIX-lea existau câteva familii foarte bogate, în timp ce marea majoritate erau disperat de sărace; trei generații mai târziu, Rothschild și celelalte familii de bancheri nu mai erau preeminente; marile bănci naționale care au luat ființă în Germania, Franța și în alte părți au eclipsat chiar și cele mai mari case bancare private. Mulți evrei săraci urcaseră pe scara socială și constituiau acum o clasă de mijloc substanțială. De asemenea, ei au produs o nouă elită, înlocuind vechea clasă evreiască, care în majoritatea ei abandonase iudaismul. Aceștia au intrat în foarte multe profesii care le fuseseră închise înainte. Foarte puțini se apucaseră de agricultură și nu mulți erau angajați în industrie. Dar chiar și așa, structura lor socială devenise mult mai variată decât în secolul precedent. Ca problemă socială, chestiunea evreiască era mult mai puțin acută în 1880 decât fusese cu câteva generații înainte; dar tensiunile politice și culturale persistau și erau sursa noului antisemitism. Criticii sioniști, precum Ahad Ha'am, au susținut că asimilarea a fost urmărită prea repede și prea necruțător. În această privință, Anglia a fost o excepție notabilă; acolo emanciparea a fost treptată, niciodată prea mult înaintea opiniei publice. Dar astfel de critici au fost în mare parte academice. Odată ce zidurile ghetoului spiritual au fost dărâmate, nu a mai existat nicio reținere pentru miile de tineri și tinere dornici de a se cufunda în curentul principal al culturii europene. Asimilarea nu a fost un act conștient; a fost soarta inevitabilă a unui popor fără patrie, care se afla de mult timp într-o stare de decădere culturală și care, în mare măsură, își pierduse conștiința națională.

Optimismul de la începutul perioadei de emancipare se stinsese până în 1880, când au apărut tensiuni și conflicte neprevăzute, provocând ocazional pesimism și regrete sufletești. Dar numai foarte puțini evrei au acceptat argumentul antisemiților rasiali, conform căruia nu ar putea fi niciodată asimilați și, prin urmare, trebuiau să fie expulzați din corpul politic al poporului gazdă. Nimeni nu a anticipat o recădere în barbarie, iar majoritatea evreilor și-au continuat lupta pentru drepturi civice depline, ca cetățeni patrioți ai țărilor lor natale respective. O retragere de la asimilare părea cu totul de neconceput, deși poate că obiectivele sale finale trebuiau redefinite, poate că procesul de integrare va dura mult mai mult decât se credea în mod obișnuit. Renașterea doctrinelor naționaliste și rasiste în Europa după 1870 ar fi trebuit să fie un avertisment, dar existau foarte multe probleme și conflicte care asaltau națiunile europene la acea vreme, iar problema evreiască nu părea deloc cea mai complicată sau cea mai puțin rezolvabilă. În ceea ce privește evreimea occidentală, asimilarea avansase foarte mult, iar o soluție alternativă nu părea, pentru cei mai mulți dintre ei, nici de dorit și nici, de fapt, posibilă.

Conform dovezilor disponibile, în secolul al XIX-lea au existat de fapt mai puține convertiri ale evreilor în Germania decât în Anglia și mult mai puține decât în Rusia și Austria-Ungaria. De la Roi, Judentaufen im 19. Jahrhundert, Berlin, 1900.

O afirmație ca aceasta se citește ciudat în lumina experienței hitleriste. Cu toate acestea, în esență, ea era corectă. Afinitatea dintre germanism și iudaism a fost simțită și exprimată nu numai de asimilaționiști, ci și de mulți sioniști înfocați. "Nicio cultură nu a avut un impact atât de decisiv asupra evreilor ca cea germană", scria Nahum Goldmann în 1916, într-un pamflet în care susținea că, în multe privințe, sioniștii erau mult mai aproape de spiritul național german decât asimilaționiștii, care își primiseră inspirația de la gânditorii liberali din Marea Britanie și Franța. 'Tânăra mișcare națională evreiască, pe de altă parte, făcuse din ideea națională conceptul central al filozofiei sale: Fichte, Hegel, Lagarde (sic) și celelalte spirite conducătoare ale ideii naționale germane - ei au fost și profesorii noștri. Nu a fost o întâmplare că Theodor Herzl, geniul care a fondat sionismul politic modern, a venit dinspre cultura germană spre ideea națională evreiască." (Nahum Goldmann: Von der weltkulturellen Bedeutung und Aufgabe des Judentums, München, 1916.) Scriind în mijlocul Primului Război Mondial, Goldmann, într-o serie de broșuri de propagandă, a exagerat, și nu este greu să interpretezi greșit declarații de acest gen. Dar nu se poate nega faptul că filosofia germană din secolul al XIX-lea a fost o sursă de inspirație pentru ideologiile politice moderne, de la extrema stângă la extrema dreaptă din întreaga Europă, iar sionismul nu a făcut excepție.

Lucrând pentru germani în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, acest homme de lettres i-a scris unui prieten din Hamburg în septembrie 1943 că "adoră această țară și caracterul ei național. ... Oamenii de aici au un zâmbet pe față cum nu se mai vede nicăieri altundeva în Occident".

2

PRECURSORII

Sionismul, potrivit unei enciclopedii recente, este o mișcare politică mondială lansată de Theodor Herzl în 1897. În egală măsură, s-ar putea spune că socialismul a fost fondat în 1848 de Karl Marx. În mod evident, este dificil să faci dreptate originilor unei mișcări de anvergură printr-o definiție de o singură frază. Renașterea națională evreiască care a avut loc în secolul al XIX-lea, culminând cu sionismul politic, a fost precedată de numeroase activități și publicații, de nenumărate proiecte, declarații și reuniuni; mii de evrei se stabiliseră de fapt în Palestina înainte ca Herzl să se gândească vreodată la un stat evreiesc. Aceste activități s-au desfășurat în diferite țări și la diferite niveluri; este dificil să le clasificăm și aproape imposibil să le găsim un numitor comun. Printre acestea se numără proiecte ale unor oameni de stat britanici și francezi de a înființa un stat evreiesc; manifeste emise de rabini obscuri din Europa de Est; publicarea de romane romantice de către scriitori neevrei; asociații de promovare a așezării în Palestina și de răspândire a culturii și conștiinței naționale evreiești. Termenul de sionism a apărut abia în anii 1890, dar cauza, conceptul de Sion, a fost prezent de-a lungul întregii istorii evreiești.

O cercetare a originilor sionismului trebuie să pornească de la locul central al Sionului în gândurile, rugăciunile și visele evreilor în timpul dispersiei lor. Binecuvântarea "Anul viitor la Ierusalim" face parte din ritualul evreiesc și multe generații de evrei practicanți s-au întors spre est atunci când au rostit Shemone Essre, rugăciunea centrală a liturghiei evreiești. Dorul de Sion s-a manifestat în apariția multor mesianici, de la David Alroy în secolul al XII-lea la Shabtai Zvi în secolul al XVII-lea, în poemele lui Yehuda Halevy, în meditațiile a generații de mistici. Contactul fizic dintre evrei și fosta lor patrie nu a fost niciodată complet întrerupt; pe tot parcursul Evului Mediu au existat comunități evreiești considerabile în Ierusalim și Safed, și altele mai mici în Nablus și Hebron. Încercările lui Don Yosef Nasi, Duce de Naxos, de a promova colonizarea evreiască în apropiere de Tiberiada au eșuat, dar migrația individuală către Palestina nu a încetat niciodată; aceasta a atins un nou apogeu odată cu sosirea grupurilor de Hassidim la sfârșitul secolului al XVIII-lea.

Memorandumurile și pamfletele care propuneau restaurarea evreilor în vechea lor patrie au abundat în Anglia în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. În timpul campaniei sale din Egipt, Napoleon a publicat o proclamație prin care îi chema pe evreii din Asia și Africa să i se alăture în restaurarea vechiului Ierusalim. Colonelul Pestel, liderul primei mișcări revoluționare rusești, decembriștii, a sugerat în programul său înființarea unui stat evreiesc în Asia Mică. Chiar mai devreme, în 1797, prințul Charles de Ligne a dezvoltat aceeași idee într-un memorandum privat, iar Manuel Noah, un judecător evreu american, scriitor și fost diplomat, a propus înființarea unui stat evreiesc simbolic (Ararat) în Grand Island, lângă Buffalo. Începând cu anii 1840, ziarele evreiești au discutat frecvent despre întoarcerea în Palestina ca despre un plan lăudabil, deși evident nepractic; odată cu progresul asimilării, părea să existe mai puțină disponibilitate de a lua în considerare proiecte pentru care, în mod evident, nu exista o nevoie urgentă. Evreii în vârstă încă se duceau la Ierusalim să moară, comunitățile evreiești din Palestina încă își trimiteau emisarii în turnee anuale de cerșetorie la coreligionarii lor din Europa. Aceste misiuni nu reușeau niciodată să nu stârnească un oarecare răspuns, dar, în același timp, îi impresionau prea clar pe evreii europeni cu privire la profunzimea mizeriei și degradării fraților lor din Țara Sfântă. Timp de secole sub stăpânirea turcă, mai târziu un motiv de dispută între khediții din Egipt și sultanul de la Constantinopol, administrată - pentru a folosi un eufemism flagrant - de pașa turci adesea cruzi și în cea

mai mare parte ineficienți, țara se afla într-o stare de degradare totală. Nu avea nici măcar o identitate administrativă, căci Palestina devenise parte a districtului Damascului. Situația din Țara Sfântă reflecta declinul care cuprinsese imperiul otoman de la apogeul său din secolele XV și XVI. Această provincie pustie părea un refugiu improbabil pentru evreii din Europa, oricât de săraci și înapoiați ar fi fost. Dar tocmai ca urmare a slăbiciunii imperiului otoman s-a pus din nou problema unui stat evreiesc spre mijlocul secolului al XIX-lea. Chestiunea orientală, boala și posibila dispariție a Imperiului Otoman, a fost discutată pe larg în cancelariile din Europa. Între 1839 și 1854, pe măsură ce interesul pentru Palestina creștea, toate marile puteri europene și Statele Unite au înființat consulate la Ierusalim. În 1839, London Globe a publicat o serie de articole care susțineau înființarea unui stat independent în Siria și Palestina, preconizând așezarea în masă a evreilor. The Globe era o portavoce a Ministerului de Externe, iar proiectul era cunoscut ca având sprijinul lui Palmerston. Autorul acestei serii, după cum a subliniat un alt autor din The Times (17 august 1840), nu presupunea că masele de evrei europeni vor migra imediat în Siria, dar credea că o concentrare a evreilor orientali în Palestina nu era deloc o viziune ireală: evreii europeni aveau banii necesari pentru a cumpăra (sau închiria) țara de la sultan, iar cele cinci mari puteri ar fi oferit o garanție pentru noul stat. Unii dintre acești planificatori politici erau în favoarea unei monarhii independente, alții a unei republici, dar toți erau convinși că, dacă Anglia va lua inițiativa de a-i readuce pe evrei în Palestina, precum Cyrus în antichitate, un număr suficient de mare dintre ei se va stabili pentru a face din proiect o afacere funcțională. Faptul că un stat evreiesc ar constitui un tampon între turci și egipteni și ar spori influența britanică în Levant a fost un considerent care, fără îndoială, a jucat un rol important, dar interesele politice, militare și economice nu sunt de ajuns pentru a explica sprijinul puternic acordat de multe personalități publice ideii unui stat evreiesc. Anglia avea alte oportunități în Orientul Apropiat, iar opțiunea evreiască nu era nici pe departe cea mai evidentă sau cea mai promițătoare. Entuziasmul colonelului Henry Churchill, fost consul la Damasc, și al altor protagoniști înflăcărați ai ideii, poate fi înțeles doar pe fundalul tradiției biblice adânc înrădăcinate în Marea Britanie și al credinței că misiunea istorică a Marii Britanii era de a-i conduce pe evreii suferinzi înapoi în patria lor.

În toate aceste viziuni exista un puternic element romantic, o stare de spirit care și-a găsit expresia și în unele dintre romanele lui Disraeli. "Mă întrebați ce îmi doresc", scria el în Alroy; "răspunsul meu este "Ierusalim, tot ce am pierdut, tot ce am dorit, tot ce am dorit, tot pentru care am luptat"". În Coningsby și Tancred, povestea fiului unui duce care merge în Palestina pentru a studia "problema asiatică", Disraeli a revenit la același subiect. Vicisitudinile istoriei își găseau explicația în faptul că "totul este rasă"; evreii erau în esență o rasă puternică, superioară; dacă li se dădea o conducere potrivită, nu exista nimic ce nu ar fi fost capabili să realizeze. Romanele lui Disraeli, publicate în anii 1840 și 1850, erau pline de aluzii misterioase, lipsite de un obiectiv clar. Pe de altă parte, Daniel Deronda al lui George Eliot, apărut în 1876, a fost un roman cu un program sionist specific. Daniel Deronda ("cel mai irezistibil om din literatura de ficțiune", potrivit lui Henry James) decide să își dedice viața cauzei unui centru național pentru evrei. Figura lui Mordechai Cohen, mentorul lui Deronda, este acolo pentru a arăta că iudaismul este încă viu, că se află la un nivel la fel de înalt ca și creștinismul și că evreii au încă o misiune de îndeplinit - redobândirea Palestinei.

Reacția evreilor la aceste viziuni nobile din partea unor neevrei bine intenționați și a unor evrei expirați a fost în general călduță. Ludwig Philippson, editorul celei mai importante publicații periodice a evreilor germani, a scris că era prea ușor de înțeles că unii tineri evrei, care se confruntau cu antisemitismul de pretutindeni, se săturaseră de lupta inutilă și își doreau un mic loc al lor pe pământ, unde să fie recunoscuți pe deplin ca ființe umane. Dar Palestina era un loc improbabil și nepromițător pentru un astfel de efort; un stat evreiesc dependent de mila unui potentat oriental și de protecția unor puteri îndepărtate ar fi fost jucăria unor forțe mai puternice. Exista un pericol real ca acesta să piară - multe alte state situate la aceste intersecții periculoase dintre Europa, Asia și Africa au fost distruse de-a lungul istoriei. La ce fel de libertate, la ce nivel de existență materială se puteau aștepta evreii în acel ținut părăsit? Ce avea în comun o astfel de mișcare cu speranțele lor mesianice? Anglo-evreii nu s-au angajat într-o polemică deschisă împotriva viziunilor acestor compatrioți bine intenționați, dar evident excentrici; membrii săi i-au recunoscut cu recunoștință, au promis sprijin dacă altcineva ar fi luat inițiativa și au dat la o parte întreaga idee. Nici evreimea est-europeană de la acea vreme nu a luat prea mult în seamă.

Britanicii nu aveau monopolul proiectelor de acest gen; mai mulți scriitori evrei de pe continent avansau, de asemenea, proiecte similare în același timp. Aceștia intrau de obicei în detalii surprinzătoare, dar, fără îndoială, anticipând o primire ostilă, cele mai multe dintre ele au fost publicate sub anonimat. Unul dintre aceste proiecte, Neujudäa,† publicat la Berlin în 1840, accepta ideea unui stat evreiesc, dar din motive practice respingea Palestina, care "fusese leagănul poporului evreu, dar nu putea fi casa sa permanentă". A sugerat vestul mijlociu american, Arkansas sau Oregon; zece milioane de dolari ar fi fost suficiente pentru a determina guvernul american să pună la dispoziția evreilor o suprafață de mărimea Franței. Existau toate motivele să se grăbească cu realizarea planului, deoarece în viitorul apropiat America și chiar Australia vor fi colonizate de nou-veniți și atunci va fi prea târziu. Autorul necunoscut era de părere că o asemenea ocazie nu trebuia lăsată să treacă: antisemitismul era endemic în Europa, nu se va diminua, iar evreii erau condamnați să ducă o existență parazitară printre popoare care îi urau. În America, pe de altă parte, ei aveau ocazia de a-și demonstra adevărata capacitate. Ar trebui înființată o agenție după modelul Companiei Indiilor de Est pentru a stabili o republică "aristocratică" în care numai evreii să fie cetățeni. Pe scurt, America, în ceea ce privește un stat evreiesc, ca și în alte privințe, era țara cu posibilități nelimitate.

Un alt proiect anonim publicat câteva luni mai târziu este remarcabil datorită analizei sale acute a surselor problemei evreiești: autorul era convins că emanciparea nu a rezolvat în niciun caz problema evreiască: Evreii erau în cel mai bun caz suferiți, nicăieri nu erau bineveniți sau iubiți. Pentru că evreii erau străini; exista o lume de diferență în trup și suflet între semiticii din Urstamm și cei ai căror strămoși trăiau în nordul Europei. Evreii nu erau nici germani, nici slavi, nici francezi, nici greci, ci copii ai lui Israel, înrudiți cu arabii. Scriitorul a cerut o întoarcere rapidă în Palestina; sultanul și Mehemet Ali puteau fi convinși să îi protejeze pe evrei; principalul obstacol era pasivitatea evreilor înșiși. Sârbii și grecii obținuseră un mare sprijin extern în lupta lor pentru eliberarea națională. Nu ar trebui să fie imposibil să se găsească un guvern important care să sprijine înființarea unei baze de umanism și progres în Siria devastată de anarhie. Acest proiect a avut o primire mixtă; susținătorii săi au susținut că un stat evreu neutru între Nil, Eufrat și Taurus ar putea restabili echilibrul între puterile din est; ar ajuta Turcia împotriva lui Mehemet Ali. În altă parte, a existat scepticism în ceea ce privește intențiile puterilor

europene; ar fi vrut ele cu adevărat să joace rolul unui Mesia, sau nu era mai probabil ca acestea să își urmărească pur și simplu ambițiile de mare putere? Nu cumva ostilitatea față de catolicism și față de Franța nu a fost motivul principal al planului în favoarea unui stat evreiesc prezentat recent monarhilor protestanți, mai degrabă decât o dorință umanitară reală de a-i ajuta pe evrei? În general, s-a recunoscut că în Marea Britanie exista o simpatie sinceră pentru restaurarea Israelului și că aceasta coincidea cu interesele sale imperiale, dar, așa cum a declarat unul dintre liderii evreilor germani: pentru noi, germanii, Orientul este pur și simplu prea îndepărtat; poate că coreligionarii noștri britanici sunt mai inteligenți decât noi.

Proiectele din anii 1840 au dat dovadă de multă ingeniozitate, de o analiză acută și, uneori, de un remarcabil dar de profeție. Dar, în ultimă instanță, toate erau construcții romantice și artificiale suspendate în aer; ele nu au oferit un răspuns la o întrebare extrem de importantă: cine va realiza aceste proiecte, cine îi va conduce pe evrei în întoarcerea lor în patria lor? Anonimatul autorilor arăta clar că aceștia nu se ofereau voluntari pentru această misiune.

Valul de proiecte din această perioadă a fost un rezultat direct al crizei acute din Orientul Apropiat, începutul disoluției Imperiului Otoman. Dar ele nu au coincis cu nicio creștere marcantă a conștiinței naționale evreiești. În ciuda tuturor eșecurilor pe drumul spre emancipare, majoritatea covârșitoare a evreilor occidentali nu erau deloc dispuși să abandoneze acest obiectiv. Ideea de a se stabili într-o țară înapoiata și necivilizată, supusă capriciilor arbitrarelor și crudelor pașalâcuri turcești, era puțin probabil să îi atragă. Diferitele planuri nu erau lipsite de viziune politică, dar lipsea legătura dintre vis și realizarea acestuia și, din acest motiv, în ultimă instanță, erau menite să nu aibă niciun efect. Erau premature, la fel cum ideile socialiștilor utopici nu au avut un impact de durată, deoarece au fost propagate în vid, fără a face referire la forțele politice și sociale care ar fi putut asigura conducerea în lupta pentru realizarea lor. Chiar și Roma și Ierusalimul lui Moses Hess, de departe cel mai important dintre aceste apeluri, aparține acestui gen. Publicată în 1862, ea nu a avut niciun efect imediat. Isaiah Berlin, care a comparat-o cu o bombă, i-a exagerat impactul; 160 de exemplare ale cărții fuseseră vândute la un an de la publicare și, la scurt timp după aceea, editorul i-a sugerat lui Hess că ar trebui să răscumpere restul la un preț redus. Când Herzl a scris Judenstaat-ul său, mai bine de treizeci de ani mai târziu, nici măcar nu auzise de ea. Și totuși, Roma și Ierusalimul iese în evidență în literatura vremii din motive care vor fi imediat evidente.

Moses Hess

Moses Hess, născut la Bonn în 1812, a fost cunoscut în timpul vieții sale mai ales pentru activitățile sale ca socialist. A fost proeminent în schimburile teoretice dintre Tinerii Hegelieni din anii 1830 și 1840, a colaborat pentru o vreme cu Marx și Engels, a fost nevoit să fugă din Germania și a petrecut mulți ani în exil politic în Franța. A fost unul dintre principalii reprezentanți a ceea ce Marx numea cu dispreț "adevărații socialiști", pe care îi defăima în Manifestul comunist ca fiind cei care nu făceau decât să traducă ideile franceze în germană: "pânze de păianjen speculative, brodate cu flori de retorică, îmbibate în roua unui sentiment bolnăvicios, o literatură filistină, infectă și înăbușitoare".

Lăsând la o parte invectivele, diferența dintre Hess și Marx a constat în insistența fondatorului "socialismului științific" asupra studiului legilor dezvoltării sociale care făceau posibilă apariția unei societăți socialiste. Hess, pe de altă parte, a pus accentul pe socialism ca necesitate morală; pentru el, voința conștientă, decizia în favoarea socialismului, mai degrabă decât "forțele obiective ale istoriei", era factorul decisiv. Ca teoretician și gânditor original, Hess, abstract și nesistematic, nu făcea parte din clasa lui Marx; istoricii din ultima vreme l-au relegat în ceea ce părea o obscuritate binemeritată. A fost nevoie de mai bine de un secol și de apariția unor mișcări comuniste total diferite de așteptările lui Marx pentru a trezi din nou interesul pentru ideile lui Hess și ale altor apostoli timpurii ai socialismului din afara tradiției marxiste.

Hess era mereu debordant de idealism copilăresc; el gândea mai degrabă cu inima decât cu capul. Amator de modă, s-a bălăcărit în multe subiecte cu care, în mod clar, nu era echipat pentru a se ocupa. Cu toate acestea, în ceea ce privește chestiunea evreiască, analiza sa a fost, după cum au dovedit evenimentele ulterioare, mai realistă și mai puțin abstractă decât cea a lui Marx. Hess s-a retras în 1852 din politica activă și s-a dedicat studiului științelor naturale. Apoi, în 1862, în mod cu totul neașteptat, a publicat o carte care trebuia să se intituleze Renașterea lui Israel, dar care a devenit cunoscută sub titlul oarecum înșelător Roma și Ierusalimul, ultima problemă de naționalitate. Cartea se deschide cu o mărturisire personală emoționantă:

După douăzeci de ani de înstrăinare, m-am întors la poporul meu. Încă o dată particip la sărbătorile sale de bucurie și la zilele de tristețe, la speranțele și amintirile sale. Iau parte la luptele spirituale și intelectuale ale zilelor noastre, atât în interiorul Casei lui Israel, cât și între poporul nostru și lumea gentilică. ... Un sentiment pe care am crezut că l-am suprimat dincolo de orice amintire este din nou viu. Este gândul naționalității mele, care este inseparabil legat de moștenirea mea ancestrală, de Țara Sfântă și de Orașul Etern, locul de naștere al credinței în unitatea divină a vieții și al speranței în fraternitatea supremă a tuturor oamenilor.

Hess s-a născut într-o familie în care, spre deosebire de cea a lui Marx, tradiția religioasă evreiască era încă vie. Când părinții săi s-au mutat la Köln, el a rămas în casa bunicilor săi, deoarece se considera că Köln nu oferea suficiente oportunități pentru o educație evreiască. Dar, la fel ca aproape toți contemporanii săi, Hess a întors spatele religiei; religia mozaică (așa cum scria în jurnalul său) era moartă, rolul său istoric era încheiat și nu mai putea fi reînviat. Dacă trebuia aleasă o religie, creștinismul era în mod evident mai potrivit pentru timpul prezent. Hess nu s-a supus convertirii, dar nu s-a opus în principiu botezului. În prima sa carte (Istoria sacră a omenirii) a spus că poporul ales de Dumnezeul său trebuie să dispară pentru totdeauna, pentru ca din moartea lor să izvorască o viață nouă, mai prețioasă. Mai târziu, în Jugement dernier du vieux monde social, publicată în 1851, el a menționat cele două "exemple oribile de popoare nefericite" care au fost pedepsite pentru că se identificau încă cu instituțiile lor moarte - chinezii, "un trup fără suflet, și evreii, un suflet fără trup, rătăcind ca o fantomă prin secole".

Este adevărat că, sub impactul afacerii de la Damasc din 1840, Hess se gândise la anomalia existenței evreiești; poate că evreii vor rămâne străini pentru totdeauna. De asemenea, a scris cu o ocazie că evreul care își nega naționalitatea era o creatură disprețuitoare. În 1840, Hess și-a amintit cu durere (a scris douăzeci de ani mai târziu) că aparținea unui popor nefericit, defăimat, disprețuit și dispersat, dar pe care lumea nu reușise să-l distrugă: "Am vrut să strig cu angoasă ca expresie a patriotismului meu evreiesc, dar această emoție a fost imediat înlocuită de durerea mai mare pe care mi-o stârnea suferința proletariatului din Europa". El credea că nu avea rost să ia inițiativa în lupta pentru renașterea națiunii evreiești, fie și numai pentru că evreii înșiși nu erau siguri nici de ei înșiși, nici de cauza lor.

Ce a determinat, două decenii mai târziu, schimbarea profundă a gândirii lui Hess și a priorităților sale? Poziția evreilor în societatea occidentală nu era cu siguranță critică; dimpotrivă, se îmbunătățise enorm în acei ani. În cadrul comunităților lor nu mai existau aproape nicio urmă de spirit național și de entuziasm. Două cărți publicate cu puțin timp înainte - La nouvelle question d'Orient, de Laharanne, și Paris, Rome, Jerusalem, ou la question réligieuse au XIXe siècle, de J. Salvador (Paris, 1860) - se ocupaseră de perspectivele unei renașteri naționale evreiești, dar este îndoielnic dacă acestea au exercitat o influență puternică asupra lui.‡ În cursul studiilor sale științifice, el devenise interesat de chestiunea antagonismului rasial, căreia îi atribuia acum o importanță mult mai mare decât înainte. Dar, în ultimă instanță, reconversia lui Hess la iudaism a fost emoțională și destul de bruscă; cu numai câțiva ani înainte, el încă exprima opinii foarte diferite de cele prezentate la Roma și Ierusalim.

Cea mai izbitoare trăsătură a acestei cărți este analiza surprinzătoare, revoluționară și profund pesimistă a antisemitismului. Aproape toți contemporanii lui Hess din stânga erau ferm convinși că antisemitismul reflecta convulsiile muribunde ale vechii ordini, că era reacționar și că, din punct de vedere politic, avea puține consecințe. Hess nu le împărtășea încrederea. Scriind cu mult înainte ca antisemitismul rasial modern să devină o forță politică majoră, el își dăduse deja seama de potențialul său periculos: antagonismul rasial al germanilor față de evrei era o forță profundă, instinctivă, mult mai puternică decât orice argument rațional. Reforma și asimilarea, eradicarea semnelor evreității lor și negarea rasei lor, nu îi vor salva:

Dar nici măcar un act de convertire nu-l poate scuti pe evreu de presiunea enormă a antisemitismului german. Germanii urăsc religia evreilor mai puțin decât le urăsc rasa - urăsc credința deosebită a evreilor mai puțin decât nasul lor deosebit. Reforma, convertirea, educația și emanciparea - niciuna dintre acestea nu deschide porțile societății pentru evreul german; de aici și dorința sa de a-și nega originea rasială.

Dar nasurile nu pot fi remodelate și nici părul negru și ondulat nu poate deveni blond și îndreptat prin pieptănare constantă. Pur și simplu nu exista nicio cale de ieșire din dilemă: evreul modern nu se putea ascunde în spatele unor abstracțiuni geografice și filozofice; putea să se mascheze de o mie de ori, să-și

schimbe numele, religia și caracterul, tot ar fi fost recunoscut ca evreu. Evreul ar putea deveni un cetățean naturalizat, a argumentat Hess, dar nu va reuși niciodată să-l convingă pe neamț de separarea sa totală de propria naționalitate. Pentru că națiunile Europei au privit întotdeauna existența evreilor în mijlocul lor ca pe o anomalie:

Vom rămâne întotdeauna străini printre națiuni. Ele pot fi chiar mișcate de un sentiment de umanitate și de dreptate să ne emancipeze, dar nu ne vor respecta niciodată, atâta timp cât vom face din ubi bene ibi patria principiul nostru călăuzitor, ba chiar aproape o religie, și îl vom pune mai presus de marile noastre amintiri naționale. Fanatismul religios poate înceta să mai provoace ura față de evrei în țările mai avansate din punct de vedere cultural; dar, în ciuda iluminării și a educației, evreul din exil care își neagă naționalitatea nu va câștiga niciodată respectul națiunilor printre care locuiește.

Problema rasială, credea Hess, era deosebit de acută în Germania, deoarece mulți germani aveau prejudecăți profunde în această privință, fără ca măcar să fie conștienți de acest lucru; umanismul nu devenise încă parte integrantă a caracterului lor național în măsura în care o făcuse în mentalul public al popoarelor romane. Pentru evrei, lipsa de adăpost era inima problemei. Ca și alte popoare, ei aveau nevoie de o viață națională normală: "Fără pământ, omul se scufundă până la statutul de parazit, hrănindu-se cu alții". Definiția dată de Hess evreilor ("o rasă, o frăție, o națiune") și iudaismului era oarecum vagă, dar este clar că el simțea acut că presupunerile și definițiile liberale ale vremii erau pur și simplu neadevărate. El susținea că, dacă emanciparea nu era compatibilă cu aderarea la națiunea evreiască, evreii ar trebui să renunțe la prima pentru a doua. Ei nu erau un grup religios, ci o națiune separată, o rasă specială, iar evreul modern care nega acest lucru nu era doar un apostat, un renegat religios, ci și un trădător al poporului său, al tribului său, al rasei sale.

Principalul pericol pentru iudaism nu venea de la evreul bătrân și pios care mai degrabă și-ar fi tăiat limba decât să o folosească greșit negându-și naționalitatea. A venit din partea reformatorilor religioși care, cu ceremoniile lor nou inventate și cu elocvența lor goală, au supt măduva din iudaism și au lăsat doar un schelet umbrit din acest fenomen istoric cel mai magnific dintre toate. Acest tip de reformă nu avea nicio bază nici în situația generală din lumea modernă, nici în caracterul național esențial al iudaismului, pentru care reformatorii nu aveau nici cel mai mic respect: ei se străduiau să șteargă orice ecou și amintire a acestuia din crezul și cultul lor. Reformatorii au încercat să facă din iudaism, care era atât național cât și universal, o a doua versiune a creștinismului croită după un model raționalist, și aceasta într-un moment "când originalul era deja bolnav de moarte". Hess i-a ridiculizat pe acei reformatori care susțineau că evreii, reprezentând teismul pur, aveau misiunea în diaspora de a învăța creștinismul intolerant principiile umanitarismului, de a lucra pentru o nouă sinteză a moralității și a vieții, care deveniseră separate una de cealaltă în lumea creștină. O astfel de misiune nu putea fi îndeplinită decât de o națiune organizată din punct de vedere politic, care putea întruchipa această unitate a moralității și a vieții în propriile instituții sociale. Hess a făcut, de asemenea, câteva observații

dureroase despre obscurantiștii evrei care și-au îngropat capul în nisip, denunțând toată știința și orice aspect al vieții seculare moderne.

Ar putea fi construită o punte între nihilismul rabinilor reformați și conservatorismul ortodocșilor care nu au uitat nimic? Hess credea că răspunsul era întoarcerea la pământ, un stat evreiesc în Palestina. Speranța unei renașteri politice a poporului evreu trebuie menținută vie, până când condițiile politice din Orient vor fi coapte pentru înființarea de colonii evreiești. El nu avea nicio îndoială că condițiile se îmbunătățiseră rapid odată cu săparea Canalului Suez și construirea unei căi ferate care să lege Europa de Asia. Franța, credea el, îi va ajuta, fără îndoială, să își întemeieze coloniile, care într-o zi s-ar putea extinde de la Suez la Ierusalim și de pe malurile Iordanului până la țărmul Mediteranei. În această etapă, Hess s-a bazat foarte mult pe analiza lui Laharanne privind chestiunea orientală: ce putere europeană s-ar opune unui plan prin care evreii, uniți într-un congres, să își răscumpere vechea patrie? Cine s-ar opune dacă ar arunca un pumn de aur către bătrâna și decrepita Turcie și ar spune: "Dați-ne înapoi vechea noastră casă și folosiți acești bani pentru a consolida celelalte părți ale vechiului vostru imperiu șubred".

Hess avea idei precise despre caracterul viitorului stat evreu. Nu se îndoia că majoritatea evreilor din vestul civilizat vor rămâne acolo unde trăiesc. Naturile mai nobile dintre ei se vor interesa din nou de poporul evreu, despre care știau prea puțin, dar, după ce au reușit să pătrundă în cultura și societatea occidentală, nu vor renunța cu ușurință la poziția civică nou câștigată; un astfel de sacrificiu al unui premiu recent dobândit era contrar naturii umane. Dar Hess nu se îndoia că multe mii de evrei est-europeni vor emigra. În acest context, el a menționat hassidismul, despre care știa suficient de multe pentru a-și da seama că era una dintre puținele forțe vii din iudaismul contemporan; puțini evrei occidentali auziseră măcar de hassidism la acea vreme. Hess a argumentat că, în ultimă instanță, având în vedere mijloacele moderne de comunicare, nu contează cu adevărat câți evrei vor locui în interiorul granițelor unui stat evreiesc și câți în afara acestora. Statul era necesar atât ca centru spiritual, cât și, așa cum spunea Hess într-un eseu ulterior, ca bază pentru acțiunea politică. În acest stat, existența unei identități evreiești nu ar trebui nici demonstrată, nici ascunsă.

Statul urma să aibă un caracter fundamental socialist. Hess a avut în vedere înființarea unor societăți cooperative voluntare (asociații după modelul dezvoltat de Louis Blanc) care ar funcționa cu ajutorul creditelor de stat pe baza "principiilor mozaice, adică socialiste". Pământul ar fi deținut nu de indivizi, ci în totalitate sau în mare parte de națiune. Pentru Hess, un stat evreiesc nu era un scop în sine, ci un mijloc de a ajunge la ordinea socială justă la care aspirau toate popoarele.

Roma și Ierusalimul suferă de grave slăbiciuni. Însăși forma sa, douăsprezece scrisori și zece note scrise unei doamne fictive, nu a fost nici fericită, nici eficientă pentru o lucrare care, spera autorul ei, va aduce o revoluție radicală în iudaism. Este greu de imaginat că autorii Manifestului Comunist și-ar fi prezentat ideile în acest mod. Stilul, după cum a remarcat Isaiah Berlin, este pe rând sentimental și retoric, iar uneori pur și simplu plat; există mult prea multe digresiuni și irelevanțe. Substanța cărții, de asemenea,

poate fi criticată serios. Analiza antisemitismului și a dezavantajelor asimilării este mult mai convingătoare decât restul argumentației. Ideea că Turcia ar putea fi convinsă să se despartă de Palestina pentru un pumn de aur trădează, pentru a spune lucrurilor pe nume, o lipsă de realism din partea celui care a fost preocupat timp de câteva decenii de probleme politice. Faptul că Hess se baza pe ajutorul francez pentru această aventură a fost, după cum i-au spus unii dintre prietenii săi de la Paris, în mod clar prea optimist. Cele mai slabe dintre toate sunt secțiunile care se ocupă de religia evreiască; Hess considera că, atâta timp cât nu exista un stat evreiesc, acesta era marele conservator și că nu trebuia făcut nimic pentru a submina sau dilua religia evreiască, despre care vorbea cu cea mai mare admirație la Roma și la Ierusalim; de aici și atacurile sale feroce la adresa "nihilismului" iudaismului reformat. Vechile obiceiuri nu ar trebui să fie abolite, susținea el, și nici sărbătorile nu ar trebui reduse. Iudaismul era drept și echitabil, adevărata sursă a tuturor aspirațiilor nobile ale omenirii.

Nu este ușor de împăcat astfel de opinii, abordarea onctuoasă și genuflexiunile frecvente în fața religiei stabilite, cu scrierile sale anterioare. Cu numai trei ani înainte de a scrie Roma și Ierusalim, el se opusese oricărei religii, explicând-o ca fiind simptomul unei stări de spirit patologice; că istoria religiilor era istoria erorilor umane. Oare Hess a "văzut brusc lumina"? Rămân îndoieli cu privire la cât de autentică a fost cu adevărat convertirea sa. În timp ce le predica oamenilor săi virtuțile respectării religiei, Hess însuși nu a aderat la propria prescripție. După ce s-a convins intelectual că religia era, pentru moment, esențială pentru a preveni dezintegrarea totală a poporului evreu, în viața sa privată nu a putut aduna suficient entuziasm pentru a trăi pe măsura noii sale descoperiri. Găsise în el însuși sentimentul de solidaritate cu poporul său și o credință în viitorul acestuia, dar credința religioasă nu putea fi reprodusă la discreție. Nici elementul religios de la Roma și Ierusalim nu este cu totul esențial pentru tema principală; introducerea sa dă o notă de dezacord. Hess era, fără îndoială, conștient de dilema evreului post-religios, dar a preferat să nu insiste asupra ei. Și totuși, cu toate lapsusurile și neajunsurile sale, cartea este mai mult decât o pledoarie puternică și emoționantă; este, în parte, o operă de geniu profetic. Analiza sa a problemelor cu care se confruntă evreul în societatea europeană modernă a fost incomparabil superioară celei a oricărui contemporan al său, inclusiv a unor gânditori mult mai sofisticați decât el. Scrierile sioniste ulterioare, chiar și cele mai influente dintre ele, precum Autoemanzipation a lui Pinsker și Judenstaat a lui Herzl, nu au făcut decât să dea o expresie concisă unor probleme care erau discutate de ani de zile; ideile lor de bază erau în aer. Hess, pe de altă parte, a fost un pionier autentic, deschizând un teren nou. Când Herzl l-a citit pentru prima dată pe Hess, la scurt timp după ce și-a finalizat Judenstaat, și-a notat în jurnalul său: "Tot ceea ce am încercat noi este deja acolo, în cartea lui." †.

Hess era menit să aibă un impact redus tocmai pentru că era cu mult înaintea timpului său. Kulturjuden, așa cum îi numea el, l-au atacat cu înverșunare. Abraham Geiger, liderul iudaismului reformat, s-a referit la el în mod disprețuitor ca la un outsider virtual care "după un faliment ca socialist și tot felul de escrocherii vrea să dea lovitura cu naționalismul. Alături de naționalitatea cehă și muntenegreană, el vrea să restabilească naționalitatea evreiască'. Majoritatea socialiștilor și liberalilor nu știau nimic despre această carte, în timp ce cei care au citit-o au respins-o ca pe o himeră romantic-reacționară, la același nivel cu declamațiile antisemite ale lui Bruno Bauer. Foarte puțini scriitori evrei au salutat-o, cel mai important dintre ei fiind istoricul Heinrich Graetz. În ceea ce privește un public mai larg, Roma și Ierusalimul a fost redescoperită abia la patruzeci de ani de la publicarea sa. Deși Hess a considerat-o ca

având un caracter esențialmente filozofic, aceasta a fost, desigur, o carte politică. Dar în anii 1860, ideile sale de bază păreau cu totul nepractice.

Hess a continuat să ia parte mai degrabă cu jumătate de inimă la activitățile evreiești din Paris. După 1862, și-a dedicat din nou atenția principală mișcării socialiste, ca lider al noului partid al lui Lassalle și ca membru al Primei Internaționale. Părerile sale despre chestiunile evreiești nu s-au schimbat, dar problema și-a pierdut din caracterul urgent. Nu era nici lider, nici profet, și nu a simțit nicio chemare pentru a lua inițiativa. Sau poate că pur și simplu și-a dat seama că nu era momentul potrivit pentru planurile sale? În ultimii săi ani de viață s-a întors la studiul științelor naturale și a murit, uitat de lume, la Paris, în aprilie 1875. Câteva ziare au publicat necrologuri scurte și incorecte; niciun reprezentant al vreunei organizații evreiești nu a luat cuvântul la înmormântarea sa.

Puțini evrei est-europeni auziseră la acea vreme de Roma și Ierusalim, care a fost tradus în ebraică și idiș abia la mulți ani după moartea autorului său. Cu toate acestea, printr-o coincidență curioasă, o mică broșură în ebraică, intitulată Drishat Zion (În căutarea Sionului) a fost publicată în același an (1862) într-un mic oraș din extremul nord-est al Germaniei. Bazată pe premise ideologice total diferite, aceasta susținea o doctrină și soluții politice remarcabil de asemănătoare cu cele expuse de Hess. Hirsch Kalischer, autorul ei, era rabin în Thorn, un oraș din provincia Posen. Bărbat în vârstă de șaizeci de ani, scria în ebraica clasică și oarecum stângace folosită pe atunci de rabinii ortodocși; cartea sa se deschidea cu declarații ale mai multor învățați religioși renumiți care certificau că reverendul autor, luminat de-a lungul vieții sale de studiul sfintei Tora, putea fi de încredere chiar și atunci când se aventura în afara propriului său domeniu de specializare - cel al legalismului talmudic.

Pe fiecare pagină a scurtului său pamflet, Kalischer face referire la Biblie, la Mishna și la Talmud. Dar, dezbrăcat de invocările sale ritualice și cu toată lipsa sa de sofisticare filosofică, este o scriere modernă, aproape existențialistă, cu un mesaj care nu putea fi mai deschis: Răscumpărarea lui Israel nu va veni ca un miracol brusc, Mesia nu va fi trimis din ceruri pentru a suna din marea sa trompetă și a face să tremure toți oamenii. Nici nu va înconjura Cetatea Sfântă cu un zid de foc sau nu va face ca Templul Sfânt să coboare din cer. Numai oamenii proști ar putea crede asemenea prostii; oamenii înțelepți știau că răscumpărarea se va realiza doar treptat și, mai ales, va avea loc doar ca rezultat al eforturilor proprii ale evreilor. Dacă Atotputernicul ar face un miracol, ce prost nu ar fi dispus să meargă în Palestina? Dar să renunțe la casă și la avere de dragul Sionului înainte de zilele lui Mesia - acesta a fost adevăratul test și provocare. Kalischer susținea că, din punct de vedere religios, era foarte meritoriu să trăiești în Palestina. În Europa existau foarte mulți evrei cu influență politică și economică; de ei depindea să facă primii pași necesari pentru reinstalarea în Țara Sfântă. Timpul și circumstanțele au favorizat un astfel de demers. Kalischer se referă la Risorgimento-ul italian, la lupta națională a polonezilor și a maghiarilor și se întreabă: de ce acești oameni își sacrifică viața pentru pământul părinților lor, în timp ce noi, ca niște oameni lipsiți de putere și curaj, nu facem nimic? Suntem oare inferiori altor popoare care nu țin cont de viață și de avere atunci când este vorba de țara și de națiunea lor?

Kalischer era preocupat în primul rând de principiul întoarcerii în Sion. (Ar trebui remarcat, cel puțin în treacăt, că un alt rabin, Yehuda Alkalay, scriind în Serbia cu douăzeci de ani mai devreme, elaborase deja un program practic în același scop, sugerând înființarea unei asociații pe modelul unei companii de căi ferate care să ceară sultanului să le dea evreilor pământul lor cu o chirie anuală). Nici Kalischer nu era un om lipsit de spirit practic. Spre sfârșitul cărții sale, el discută unele dintre argumentele care ar putea fi folosite împotriva proiectului său. Nu ar fi oare nesigură proprietatea evreilor din Palestina? Oare nu ar fura arabii rapace țăranii evrei recolta lor? Aceasta este probabil prima dată când problema arabă este menționată în literatura sionistă. Dar pericolul, spune Kalischer, este îndepărtat, pentru că "actualul pașa este un om drept care pedepsește aspru hoția și furtul".

Impactul lui Drishat Zion asupra evreilor din Europa de Est a fost la fel de limitat ca și cel al Romei și al Ierusalimului asupra evreilor din vest. Singurul rezultat practic a fost înființarea unei școli agricole în Mikve Israel, la periferia Jaffa, de către Alianța Israelită din Paris, în mare parte datorită eforturilor neobosite ale lui Kalischer. Dar aceasta a rămas o inițiativă izolată. Ea nu a dat un nou impuls imigrației în Palestina și nici nu a dat naștere la vreun efort politic major. Dimpotrivă, evreii evlavioși din Ierusalim au protestat împotriva întreprinderii profane și periculoase de a-i învăța pe tinerii evrei cum să-și câștige traiul, deturnându-i astfel de la studierea scrierilor sfinte. În mod clar, timpul nu era încă copt pentru realizarea viselor acestor profeți timpurii ai sionismului.

Evreii din Europa de Est

Până acum s-a făcut referire aproape exclusiv la evreii din Germania și Europa de Vest, la provocările și problemele cu care se confruntă, la gânditorii și liderii lor. Dar marea majoritate a evreilor se găseau în orașele și satele din Lituania, Rusia Albă, Polonia, Galiția și România. Peste cinci milioane de evrei trăiau în Rusia la sfârșitul secolului al XIX-lea, de aproximativ zece ori mai mulți decât în Germania. Aceștia erau concentrați în zonele vestice ale imperiului țarist, pe care nu aveau voie să le părăsească. Doar aproximativ două sute de mii dintre ei, negustori înstăriți, absolvenți de universități, veterani (cu douăzeci și cinci de ani de serviciu în armată) și alții, aveau voie să trăiască în locuri precum Sankt Petersburg, Moscova sau Kiev, precum și în alte orașe aflate în afara așa-numitei pale de colonizare. Evreii reprezentau aproximativ 16-18% din locuitorii districtelor administrative din Varșovia, Grodno și Minsk și 24-8% în zonele Jassy, Cracovia și Lemberg. Dar, deoarece nu li se permitea să locuiască în sate, procentul urban era mult mai mare; orașe precum Vilna, Brest Litovsk, Bialystok, Jitomir, Berdichev sau Vitebsk erau predominant evreiești. La începutul secolului, Varșovia, cu 220.000 de evrei, avea cea mai mare comunitate evreiască din Europa, urmată de Odessa, cu 140.000 de evrei. Conform unei legi promulgate în 1858, nu aveau voie să locuiască la mai puțin de 40 de mile de frontieră, iar conform altor reglementări nu aveau dreptul de a locui în mai multe orașe importante din interiorul palatului, precum Kiev, Sevastopol sau Ialta - ultimul poate pentru că țarul nu dorea să vadă prea mulți dintre ei din palatul său.

Situația lor economică era proastă și după 1880 a continuat să se deterioreze. Este adevărat, câțiva milionari evrei, cum ar fi Ginzburgii și Poliakov, au fost proeminenți în domeniul bancar și, mai târziu, în dezvoltarea căilor ferate. Industria zahărului și cea textilă erau în mare parte evreiești, la fel ca și comerțul cu cereale și lemn și, într-o măsură mai mică, industria morăritului, a berii, a tutunului și a pielăriei. În ghetourile evreiești existau mulți meșteșugari, dar aceștia au fost treptat eliminați din afaceri pe măsură ce industria modernă se răspândea, la fel cum vagoanele au fost înlocuite de căile ferate. Puțini evrei trăiau din pământ; s-au făcut eforturi pentru a crește numărul celor care lucrau în agricultură, iar acesta a crescut într-adevăr de la 80.000 la 180.000 între 1860 și 1897. Dar majoritatea celor care se aflau în zona de colonizare erau oameni fără o ocupație precisă, trăind de la mână la gură, "Luft-menschen" fără rădăcini și fără speranță. În fiecare dimineață se adunau în piață sau în fața sinagogii, așteptând să le iasă în cale orice loc de muncă, oricât de degradant, oricât de prost plătit. Multe profesii le erau închise; le era practic interzis să intre în serviciul guvernamental, cu excepția medicilor, dar puțini au avut ocazia să studieze medicina; exista un numerus clausus pentru evrei în universități - 10 la sută în palat, 5 la sută în afara acestuia și 3 la sută la Moscova și Sankt Petersburg.

Cu toate acestea, guvernul a avut grijă ca ei să fie pe deplin reprezentați într-un domeniu de serviciu nu foarte popular: ei reprezentau 4% din populația totală, dar au furnizat 6% din toți recruții din armată. Scenele sfâșietoare care însoțeau recrutarea băieților evrei, care adesea nu aveau mai mult de doisprezece sau paisprezece ani, au fost descrise frecvent în literatura contemporană:

A fost una dintre cele mai îngrozitoare priveliști pe care le-am văzut vreodată [scria Alexander Herzen]. Băieții de doisprezece și treisprezece ani ar fi putut supraviețui cumva, dar copiii de opt și zece ani. ... Nicio pensulă, oricât de neagră ar fi fost, nu ar fi putut înfățișa o asemenea groază pe pânză. Iar acești copii bolnavi, fără atenție, fără o mângâiere, expuși vântului înghețat care sufla nestingherit din Oceanul Arctic, se îndreptau spre mormântul lor.

Starea de sănătate din ghetouri fiind ceea ce era, ei erau prost pregătiți pentru rigorile vieții militare. Puteau să stea departe de casă până la douăzeci și cinci de ani și, bineînțeles, nu puteau să respecte poruncile și interdicțiile religiei lor cât timp erau în armată. La începutul anilor 1890, guvernul american a trimis doi emisari în Europa pentru a investiga motivele creșterii bruște a imigrației în Statele Unite. Domnii Weber și Kempster nu erau binefăcători de profesie, ci ofițeri de imigrație duri; în raportul lor, publicat în 1892, au declarat categoric că nu văzuseră niciodată în viața lor condiții atât de incredibile de sărăcie și mizerie și nici nu sperau să le mai vadă vreodată.† Majoritatea evreilor ruși trăiau în condiții chiar mai rele decât cei mai săraci dintre țăranii și muncitorii ruși. Multe familii erau înghesuite într-o singură casă mică, mortalitatea infantilă era ridicată, iar productivitatea muncii scăzută. Dacă cel care câștiga pâinea se îmbolnăvea, acest lucru însemna, de obicei, condamnarea întregii familii. Chiar și ziarele rusești antisemite recunoșteau că majoritatea evreilor ruși erau expuși unei morți lente prin înfometare.

Țarii și consilierii lor nu aveau o idee clară despre cum să rezolve problema evreiască și, de-a lungul secolului al XIX-lea, au schimbat deseori cursul. Multe dintre legile care restricționau libertatea de mișcare și alegerea profesiei datau de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Alexandru I, pe de altă parte, a dus o politică relativ liberală: Copiilor evrei li s-a permis să frecventeze școlile publice, evreii puteau să cumpere terenuri și să se stabilească pe ele. Nicolae I a intrat în istoria evreilor ca un al doilea Haman, în timp ce domnia lui Alexandru al II-lea, care a abolit servitutea, a fost considerată epoca de aur a evreilor ruși. Sub domnia sa relativ luminată, legile restrictive au fost revizuite și s-au făcut unele eforturi modeste pentru integrarea politică și socială a evreilor. Cele mai multe dintre legile restrictive nu au fost de fapt abolite, dar, odată cu noul spirit de toleranță, a prevalat speranța că, la o dată viitoare, evreii vor primi drepturi civile depline, în orice caz, în măsura în care aceste drepturi erau compatibile cu autocrația țaristă. Într-un cântec popular care exprima spiritul perioadei, Alexandru al II-lea era apostrofat ca un înger al lui Dumnezeu care a găsit floarea lui Iuda murdară de murdărie și călcată în țărână; bunul țar a salvat-o, reînviind-o cu apă vie, și a plantat-o în grădina sa, unde va înflori din nou.

Odată cu asasinarea lui Alexandru al II-lea și urcarea pe tron a lui Alexandru al III-lea, situația s-a deteriorat rapid. Ca urmare a "legilor provizorii" din mai 1882 (dintre care majoritatea au rămas în vigoare până la căderea regimului țarist), zeci de mii de evrei au fost expulzați din satele în care se stabiliseră, dar și din orașele din afara granițelor. Șicanele oficiale și persecuțiile au avut consecințe dezastruoase, dar au existat evenimente și mai amenințătoare; începând cu 1881, pogromurile au devenit o caracteristică aproape permanentă a scenei rusești. Excese antievreiești minore avuseseră loc și înainte, ca la Odessa în 1859 și 1871, dar la vremea respectivă nu se acordase o importanță deosebită acestor evenimente, deoarece nu păreau a fi diferite în ceea ce privește caracterul lor față de ciocnirile dintre alte naționalități care aveau loc din când în când în imperiul țarilor. Însă atacurile care au avut loc în aprilie-iunie 1881, la scurt timp după asasinarea lui Alexandru al II-lea, au fost mai răspândite și au avut un caracter mult mai violent. Acestea au avut loc în principal în sudul Rusiei, în orașe precum Elizavetgrad, Kiev și Odessa, unde evreii au avut o situație ceva mai bună decât în Polonia și Rusia Albă. Aceste pogromuri (de la verbul rusesc pogromit, a distruge) au continuat în 1883 și 1884 în Rostov, Ekaterinoslav, Ialta și în alte orașe. În toate aceste locuri, evreii au fost uciși și răniți de o mulțime fanatică și o mare parte din proprietățile lor au fost distruse. Potrivit unor zvonuri care au căpătat o largă răspândire în rândul maselor analfabete, aceștia îl uciseseră pe bunul țar, iar succesorul său dăduse ordin să jefuiască cartierele evreiești. Guvernul nu a făcut mare lucru pentru a asigura protecție. Într-adevăr, în unele cazuri, atacatorii au fost încurajați de administrația locală și de poliție. Aceste atacuri au încetat în 1884, dar, după un interval de aproximativ douăzeci de ani de relativă liniște, a izbucnit un nou val de pogromuri la o scară mult mai mare.

În revoltele din Kishinev din aprilie 1903, patruzeci și cinci de evrei au fost uciși și mulți alții au fost răniți. Au urmat atacuri similare în Gomel și Jitomir. Epidemia a atins apogeul în octombrie 1905, când, în decurs de 12 zile, 810 evrei au fost uciși în revolte în toată Rusia de vest și de sud. Numărul victimelor a fost mic în comparație cu catastrofa care s-a abătut asupra poporului evreu din Europa patruzeci de ani mai târziu, dar brutalitatea deosebită a atacurilor, inactivitatea guvernului central și incitarea pozitivă a multor reprezentanți locali ai acestuia au stârnit o furtună de proteste în Europa de Vest și în Statele Unite. Aceasta era, în multe privințe, o epocă mai civilizată decât a noastră. Cinismul fățiș din partea

guvernelor și a indivizilor în fața actelor de barbarie nu devenise încă o modă acceptată. Unele grupuri populiste au jucat un anumit rol în stimularea sentimentelor antievreiești în faza inițială a acestor atacuri, pornind de la ipoteza eronată că revoltele împotriva "paraziților evrei" se vor transforma în cele din urmă într-o mișcare revoluționară îndreptată împotriva guvernului, a proprietarilor de terenuri și a capitaliștilor. Principalii instigatori, mai ales în ultima perioadă, au fost "Centa neagră" și alte mișcări de extremă dreapta, care predicau un amestec de naționalism extrem și obscurantism religios.

Guvernul țarist a fost acuzat, pe bună dreptate, că i-a ajutat și încurajat pe pogromiști în speranța de a abate nemulțumirea populară. Dar antisemitismul nu a fost fabricat de administrație sau impus unei populații reticente sau indiferente. Acesta avea rădăcini adânci în rândul cel puțin unei părți a populației și nu a fost nevoie de prea multă încurajare din partea autorităților pentru a aprinde flacăra urii rasiale. Această stare de spirit nu era limitată la o anumită parte a populației. Se regăsea în rândul țăranilor și al aristocrației, al claselor de mijloc și chiar al intelectualității, unii dintre membrii cărora credeau cu tărie că evreii sunt un corp străin care nu poate și nu trebuie să fie asimilat. Unele dintre acuzațiile aduse împotriva lor, cum ar fi exploatarea în masă, erau ridicole; în majoritatea lor covârșitoare, ei erau lipsiți de bani; evreii din Mogilev, care constituiau 94% din populația orașului, nu ar fi putut trăi din exploatarea celor 6 procente rămase în acel oraș. Erau, de asemenea, acuzați că nutreau sentimente subversive și, cu siguranță, era adevărat că printre ei nu se pierdea prea multă dragoste pentru un guvern care îi oprimase cu cruzime. În timp ce numărul celor care au luat parte activ la mișcarea revoluționară în anii 1880 și 1890 a fost mic, tot mai mulți tineri evrei s-au alăturat în anii următori singurei mișcări care promitea un viitor mai bun în Rusia.

După cum s-a menționat deja, guvernul nu avea o politică clară și consecventă. Din când în când erau avute în vedere măsuri timide pentru a promova asimilarea culturală, pentru a promova ocuparea forței de muncă în agricultură, pentru a deschide porțile palatului de colonizare și pentru a le permite evreilor să se disperseze pe teritoriile vaste ale imperiului. Dar puține dintre aceste proiecte au trecut vreodată de stadiul de planificare, iar cele care au trecut au fost abordate fără prea multă convingere. Ce alte soluții posibile existau? Cu toată ferocitatea lor orientală, conducătorii Rusiei nu erau nici suficient de cruzi, nici suficient de sistematici pentru a lua în considerare exterminarea fizică a evreilor. Nu se așteptau la prea multe de la încurajarea sau impunerea botezului în masă. Erau pur și simplu prea mulți dintre ei. Emigrarea a fost ultima soluție; și, în disperare, evreii au început să fugă cu miile din țara în care s-au născut. Emigrarea în masă, în principal în America și, într-o măsură mult mai mică, în Marea Britanie, Africa de Sud și Europa de Vest, a urmat legilor din mai și pogromurilor din 1882. Se estimează că, între acel an și 1914, aproximativ două milioane și jumătate de evrei au părăsit Europa de Est, inclusiv Austria, Polonia și România. În cei cincisprezece ani care au precedat izbucnirea Primului Război Mondial, 1,3 milioane de evrei au emigrat din Rusia. Valul a atins apogeul în 1903-6, anii celor mai grave pogromuri, când patru sute de mii de evrei au părăsit Rusia pentru Statele Unite.

Astfel, s-a deschis un nou capitol major în lunga istorie a migrației evreiești. Acesta nu este locul pentru o analiză detaliată a exodului în masă și nici pentru o relatare a greutăților și privațiunilor pe care aceștia au trebuit să le îndure. Dar nu a fost o poveste de nenorocire fără margini. Suferințele lor i-au împietrit.

Lupta pentru supraviețuire a scos la iveală unele dintre calitățile care explică succesul lor în țara lor de adopție. Provocările cu care s-au confruntat au generat un fond enorm de reziliență, inventivitate și inteligență. Cei care au rămas în urmă s-au apropiat unii de alții. Un observator occidental, Harold Frederic, care a vizitat Rusia în anii 1880, a remarcat "solidaritatea remarcabilă, atât de patetică și prejudiciabilă în același timp", care îi caracteriza pe evreii ruși:

Odată ce treci granița rusă, îi poți deosebi pe evrei în gări sau pe stradă aproape la fel de ușor cum în America îi poți deosebi pe negri. Aceasta este mai mult o chestiune de vestimentație - de păr, barbă, șapcă și caftan - decât de fizionomie. Dar și mai mult este o chestiune de comportament. Ei par să nu-și piardă nicio clipă conștiința faptului că sunt o rasă aparte. Acest lucru se regăsește în mersul lor, în privirea lor deoparte, în purtarea umerilor lor înclinați, în gestul curios cu palma ridicată. Nicolae [cel dintâi] ... i-a solidificat [pe evrei] într-o masă densă, dură și rezistentă la nesfârșit.

Frederic și-a exprimat uimirea că orice religie și orice noțiune rudimentară de onestitate a supraviețuit în aceste condiții teribile.

Cea mai mare parte a rămas un popor simplu și devotat, care se agăța cu obstinație de credința lor disprețuită, se ajutau unii pe alții acolo unde puteau, păstrând virtuțile temperanței și afecțiunii familiale pe care stăpânii lor ruși abia dacă le cunoșteau pe nume.†

Cu toate acestea, viața în ghetou era sumbră, chiar dacă locuitorii săi nu erau întotdeauna conștienți de amploarea degradării lor. Este adevărat că, de la Mendele Mocher Sfarim (În acele zile) încoace, a existat o tendință de a deveni sentimental în legătură cu ghetoul, de a-l descrie într-un mod roz, aproape idilic. Viața în palidă a avut părțile ei luminoase și nu puțini dintre cei care au crescut în ghetourile din Europa de Est au subliniat mai târziu vitalitatea, căldura, solidaritatea, aspectul "noi suntem poporul", care a fost atât de trist absent în rândul generațiilor ulterioare. Dar aspectele mai întunecate ale vieții în palide au fost, desigur, mult mai izbitoare și au oferit multe comentarii amare printre contemporani. A.A. Gordon a scris despre "parazitismul unor oameni fundamental inutili", Frischmann despre dezgustul pe care îl evocă în general viața evreiască. Berdichevsky a spus că evreii din palidă nu erau "nici o națiune, nici un popor, nici oameni", iar Joseph Chaim Brenner, cel mai radical critic dintre toți, a folosit epitete precum "țigani și câini murdari". Anomaliile vieții evreiești nu puteau decât să-și găsească expresia în căutarea unor soluții radicale la mizeria generală, Judennot care nu avea doar un caracter politic și economic, ci din ce în ce mai mult și psihologic.

Viața intelectuală

Starea de spirit a evreilor est-europeni s-a reflectat în schimbarea modei religioase și a curentelor intelectuale. Hassidismul s-a dezvoltat parțial sub impactul masacrelor de la Khmelnitsky din 1648 și a avut o puternică influență în Ucraina, Podolia și în estul Galiției. Nu era o mișcare filosofică, ci antiraționalistă, bazată pe emoție religioasă și cu puternice elemente de mesianism. Pentru hassidimi, Dumnezeu nu era un concept abstract; ei îi vedeau prezența în fiecare particulă a lumii, inerentă în toate creaturile, animalele și plantele; relația dintre om și Dumnezeu era imediată. În acest sens și în alte privințe, hassidismul semăna cu alte mișcări mistice și cu panteismul din secolele anterioare. A încercat să combine elemente care se excludeau reciproc; liderii săi susțineau că providența divină era omnipotentă și omniprezentă, că Creatorul era prezent în fiecare act al omului, că divinitatea (shechina) se manifesta în toată activitatea umană, chiar și în păcat. Dacă era așa, ce mai rămânea din ideea tradițională evreiască de libertate a individului și, de altfel, din conceptul de păcat? Astfel de contradicții filosofice nu i-au deranjat pe liderii și adepții hassidismului. Era o religie populară, cu un farmec extraordinar pentru oamenii de rând tocmai pentru că sublinia calitățile de pietate reală, în contrast cu tradiția rabinică, cu accentul pus pe performanța externă, pe respectarea tuturor poruncilor și tabuurilor din Tora. Hassidismul nu predica ascetismul, ci bucuria de viață, considerând această bucurie o formă de închinare. Acesta avea o părere proastă despre rabinii de frunte și stilul lor arid de învățare și erudiție, punând în schimb accentul pe înțelegerea contemplativă a religiei. Rugăciunea hassidică nu era o datorie mecanică, ci un act de comuniune directă cu Dumnezeu. Genul corect de rugăciune putea vindeca bolnavii, îmbogăți săracii, evita tot felul de rele. Totul depindea de intensitatea rugăciunii; extazul hassidimilor în momentul rugăciunii, contorsionările lor corporale sălbatice și dansurile lor erau cele mai dramatice caracteristici ale mișcării.

Până la mijlocul secolului al XIX-lea, impulsul inițial al hassidismului s-a stins în mare parte. În schimb, se răspândise un cult al Zadikim, cultul sfinților conducători; aceștia erau adevărații mediatori între Dumnezeu și lume, înscriind amulete, oferind rugăciuni speciale (în idiș) și incantații pentru adepții lor. La un nivel inferior au devenit foarte populari magidimii, predicatorii ambulanți și oamenii care făceau minuni. Hassidismul a dat naștere unei mari renașteri religioase, dar au fost mulți cei care i-au urmărit manifestările cu serioase rețineri din cauza "cultului personalității", a emoționalismului dezlănțuit și a altor trăsături total opuse tradiției iudaice. Un război de treizeci de ani între hassidism și adversarii săi a împărțit evreimea est-europeană în două; cele două tabere se atacau fizic și se scoteau reciproc în afara legii și chiar o denunțau pe cealaltă tabără autorităților ruse, cerându-le intervenția împotriva dușmanului detestat.

Hassidismul se adresa maselor; era puțin probabil să satisfacă elementele mai sofisticate, care erau martore ale marilor schimbări materiale și intelectuale din lumea din jurul lor. Astfel de oameni aveau toate șansele să-și găsească locul în Haskala, mișcarea iluministă, care încă din primii ani ai secolului al XIX-lea a încercat să combine unele elemente ale tradiției iudaice cu gândirea seculară modernă. În Germania și în Europa de Vest, Haskala a condus spre asimilare culturală și politică; în Europa de Est, cu milioanele sale de evrei, după începuturi similare, a fost obligată să urmeze un curs diferit. Centrele timpurii ale Haskalei est-europene au fost Odessa și, într-o măsură mai mică, Vilna. Unii dintre liderii acestei școli au considerat că principala lor sarcină este de a aduce o renaștere a literaturii ebraice - în

contrast cu literatura vernaculară idiș. Alții considerau că o mișcare pur literară nu ar fi reușit să aibă un impact substanțial asupra vieții evreiești și, în consecință, au subliniat necesitatea de a ghida masele evreiești spre o viață mai normală și mai productivă. Activitățile lor au fost urmărite cu suspiciune și opoziție activă nu numai de rabinii ortodocși, ci și de marea majoritate a evreilor simpli, neîncrezători față de educația occidentală, de vestimentația occidentală și de modul de viață occidental în general. Viața primilor maskil din orașele mici, descrisă în nenumărate autobiografii și romane contemporane, nu a fost de invidiat; despărțit de un abis de masa colegilor evrei, apelul său la reformă a căzut prea des pe un teren pietros. Izolați din punct de vedere social, profund răniți de ostilitatea deschisă cu care se confruntau, unii dintre primii Maskilim au disperat de poporul lor care, credeau ei, era menit să rămână pentru totdeauna ignorant și înapoiat. Alții, mai optimiști, au colaborat cu autoritățile ruse care, în anii 1850 și 1860, au favorizat mișcarea de reformă. Atracția culturii rusești era considerabilă și părea să existe o perspectivă reală ca asimilarea culturală să aducă o schimbare radicală în întreaga poziție a evreilor.

Astfel, noua eră a rațiunii a ajuns în cele din urmă în ghetourile din Europa de Est. O lume nouă apărea pe măsură ce forțele întunericului se retrăgeau; regenerarea morală și intelectuală a poporului evreu părea doar o chestiune de timp. 'Treziți-vă! Israel și Iuda treziți-vă! Scuturați-vă de praf, deschideți larg ochii", scria Abram Ber Gottlober; iar Yehuda Leib Gordon: "Ridicați-vă, poporul meu, e timpul să vă treziți! Iată, noaptea a trecut, ziua se luminează!". Aceasta a fost nota cheie a perioadei. Poezia nu era ireproșabilă, dar mesajul era clar. Răspândirea educației laice nu mai putea fi oprită. Când rabinul Israel Salanter a aflat că fiul său a plecat la Berlin pentru a studia medicina, și-a scos pantofii și s-a așezat pe podeaua casei sale pentru a respecta cele șapte zile tradiționale de doliu pentru moartea unei rude iubite. Astfel de atitudini intransigente față de vânturile schimbării care măturau ghetourile au devenit mai rare în anii 1860 și 1870. "Să fie lumină" a fost motto-ul ales în 1860 pentru primul ziar evreiesc în limba rusă. Tendința generală era spre rusificare; chiar și cei care scriau în ebraică nu erau deloc siguri că limba și cultura aveau un viitor: Cine știe, se întreba Gordon într-un poem celebru, dacă nu cumva eu sunt ultimul dintre scriitorii Sionului - iar voi ultimii cititori? Copiii noștri, deplângea același poet cu altă ocazie, au devenit străini de națiunea noastră. Conflictul dintre tați și fii, descris în celebrul roman al lui Turgheniev, a avut o paralelă în cartierele evreiești. Evreii Bazarov, de asemenea, "nu credeau în nimic", pentru a-l cita pe unul dintre eroii ruși ai lui Turgheniev. Ei au aderat la ideile radicale precum oamenii însetați la apă; populismul și primele idei socialiste și-au găsit adepți entuziaști în această generație de tineri evrei, printre care se numără și câțiva dintre ei, precum Eliezer Ben Yehuda, Yehuda Leib Levin și Yehiel Chlenov, care aveau să devină mai târziu lideri sioniști.

Pogromurile de la începutul anilor 1880 și politica antievreiască a lui Alexandru al III-lea au fost o lovitură zdrobitoare pentru speranțele acestor bărbați și femei de a se integra treptat în societatea rusă. Tot mai mulți tineri evrei s-au alăturat grupurilor revoluționare, alții s-au îndreptat către noua mișcare care cerea o renaștere națională a poporului evreu. Începutul acestei mișcări datează de câteva decenii, mai exact de la unii dintre primii scriitori ai Haskalei, care au fost principalii susținători ai renașterii naționale. Abraham Mapu și Yehuda Leib Gordon au fost contemporani cu Tolstoi și Dostoievski (ceea ce nu înseamnă că contribuția lor la literatura mondială a fost de aceeași importanță). Ei au fost mai presus de toate mentori și educatori și doar întâmplător scriitori; acest lucru îl aveau în comun cu scriitorii radicali

ruși din acea perioadă, precum Nekrasov (care a fost foarte admirat de Y.Y. Gordon), Pisarev și Cernîșevski (care l-a influențat puternic pe Lilienblum). Aceștia considerau că poemele, eseurile și romanele lor sunt cele mai potrivite vehicule pentru mesajul lor. Scrierile lor sunt de un interes considerabil, reflectând diverse fațete sociale și culturale ale vieții evreiești din acea vreme. Chiar și cele mai ambițioase romane, cum ar fi Hatoeh bedarke hehayim (Rătăcitorul pe calea vieții) al lui Smolenskin, sunt slabe judecate după criterii pur literare. Stridente, verboase, lipsite de rafinament psihologic, uitând de natură, aceste Bildungs-romane evreiești descriu toate dificultățile cu care se confruntă maskilimii din orașele mici. Tinerii eretici sunt, de obicei, expulzați din casa părintească (sau din Yeshiva); ei își croiesc drum spre Odessa sau spre un alt centru al Haskalei. Ei sunt invariabil săraci, dar cinstiți - în contrast flagrant cu liderii comunității. Problemele lor materiale sunt adesea rezolvate prin moșteniri bruște de la unchii bogați din America. Răufăcătorii (cum ar fi rabinul Zadok din Ayit Zavua lui Mapu sau Menasse din romanul lui Smolenskin) sunt criminali sau, în cel mai bun caz, huligani și impostori care, dându-se drept oameni pioși, reușesc cumva să domine comunitățile lor și să își folosească influența pentru a-i oprima pe maskilimii slabi și săraci. În cel mai bun caz, aceste romane descriu marii rabini hassidici care țin curtea, isprăvile miraculoșilor itineranți, precursorii atât ai lui Barnum, cât și ai revizionismului modern. Societatea evreiască, așa cum reiese din aceste romane, este cuprinsă de nesfârșite lupte interne, înghițită de obscurantism și prejudecăți, rezistând cu încăpățânare la orice reformă. Este adevărat că există trăsături salvatoare, cum ar fi respectul tradițional pentru învățătură; dar subiectele tradiționale sunt criticate pentru totala lor irelevanță pentru lumea modernă. Studentul Yeshiva încetează astfel să mai fie băiatul fermecător al vieții evreiești. El nu mai este nici măcar soțul ideal. De mai multe ori, romanul Haskala tratează conflictul generat de refuzul unei fete evreice educate de a se căsători cu studentul de la Yeshiva ales pentru ea de către părinții ei.

Scriitorii din acea epocă sunt acum amintiți pentru rolul lor de critici sociali și profeți ai unei renașteri naționale. În această măsură, impactul lor asupra cercurilor evreiești este comparabil cu cel al lui Belinski și Cernîșevski și a existat o anumită similitudine în ceea ce privește problemele cu care se confruntau. Evreii, ca și rușii, au avut "occidentaliștii" și "slavofilii" lor în anii 1860 și 1870. Occidentalii (asimilaționiștii) au avut mulți susținători; mai târziu, majoritatea s-a îndreptat spre idealul unei renașteri naționale. Sloganul slavofililor, "pora domoi" (literal: este timpul să ne întoarcem acasă), a avut un echivalent printre evreii din Europa de Est.

Unul dintre primii care a atacat asimilarea culturală în numele ideii culturale evreiești a fost Peretz Smolenskin, născut lângă Mogilev în 1842. La vârsta de douăzeci și cinci de ani s-a stabilit la Viena, unde a editat Hashachar (Zorii), cel mai influent ziar ebraic al vremii. A fost, de asemenea, principalul colaborator, corector, distribuitor și uneori chiar tipograf. Într-o serie de articole lungi, a atacat Haskala din Berlin și, în special, pe Mendelssohn (pe care îl numea "Ben Menahem") pentru că a presupus că națiunea evreiască era irevocabil moartă și pentru că predica un "cosmopolitism artificial". Evreii, a subliniat Smolenskin în repetate rânduri, erau un popor, o națiune. Ei nu au încetat niciodată să fie un popor, chiar și după ce regatul lor a fost distrus. Erau o națiune spirituală (Am Haruach); Tora a fost fundamentul statalității sale. Păcatul de neiertat al Haskalei germane a fost acela de a fi făcut ca iubirea propriului popor să nu fie demodată printre evrei. Apoi au procedat la distrugerea celuilalt pilon al iudaismului - religia sa - și, ca urmare, casa lui Israel s-a prăbușit complet.

Acuzațiile erau, desigur, unilaterale; în plus, Smolenskin avea tendința de a uita că propriul său naționalism nu făcea în niciun caz parte din tradiția evreiască, ci provenea din alte surse spirituale, și că și el a pledat pentru reforma religioasă în primii săi ani. El a citat frecvent precedentul malefic al Haskalei germane în lupta sa atât împotriva rusificării, cât și a cosmopolitismului. A predicat naționalismul evreiesc atunci când nu era încă la modă să facă acest lucru și a fost, de asemenea, unul dintre puținii care au prezis izbucnirile antisemite cu mult înainte de revoltele din 1881. Sursa antisemitismului, susținea Smolenskin, nu era în primul rând rivalitatea economică - deși și aceasta a jucat un rol - ci lipsa de respect de sine și de onoare națională a evreilor, poziția lor inferioară în rândul națiunilor. Într-o serie de eseuri verboase (unele ajungând la câteva sute de pagini), care divaga constant de la tema principală, el și-a dezvoltat ideile - în mod nesistematic și, în general, nu la un nivel ridicat de sofisticare intelectuală. Critica sa a fost adesea destul de eficientă, iar propunerile sale constructive mult mai slabe. Smolenskin credea că fără ebraică nu exista Tora, iar fără Tora, nu exista poporul evreu. Din acest motiv, el s-a opus tuturor reformelor religioase, care nu puteau decât să divizeze și mai mult poporul evreu. Principala sa sarcină a fost înființarea de școli pentru profesori și rabini, care urmau să insufle o viață nouă în tânăra generație, să o învețe ebraica și, astfel, să promoveze conștiința națională și loialitatea față de poporul său. Smolenskin avea puține speranțe că ebraica va redeveni o limbă vorbită și, până în 1881, a pledat pentru o renaștere națională mai degrabă în diaspora decât în Palestina. Abia în ultimele sale eseuri și-a exprimat ideea că cel mai bine ar fi ca evreii să părăsească Rusia, să migreze în Eretz Israel, să înființeze acolo colonii agricole și astfel să "restabilească unitatea reală a poporului evreu".

Scrierile lui Smolenskin, oricât de învechite ar părea acum, au avut un mare impact asupra multor tineri evrei. Grupuri de studenți din Moscova și Sankt Petersburg l-au întâmpinat cu entuziasm atunci când s-a întors în vizită. Alții nu au fost la fel de captivați de un romantism religios care făcea apel aproape exclusiv la emoții. O generație mai tânără de intelectuali a refuzat să considere valorile și tradițiile evreiești ca fiind de la sine înțelese. Micah Joseph Berdichevsky, supunând această moștenire unei critici exigente, s-a plâns de îngustimea vieții evreiești tradiționale și de dependența acesteia de un sistem de legi învechite. El a cerut o "transvalorizare a valorilor" nietzscheene. Shaul Hurwitz (care l-a tradus pe Moses Hess în limba rusă) susținea că iudaismul nu-l putea satisface pe evreul modern care se înstrăinase de ghetou.† Hurwitz și Berdichevsky erau cu douăzeci de ani mai tineri decât Smolenskin. Problema a fost pusă cu o franchețe și mai brutală de un reprezentant al unei generații și mai tinere, Joseph Chaim Brenner. Smolenskin s-a referit odată la versetul din Eclesiastul despre câinii vii și leii morți. Brenner a preluat comparația: este adevărat, câinele viu era mai bine, dar ce valoare avea un "popor viu" ai cărui membri nu aveau altă putere decât să se plângă și să se ascundă până când se stingea furtuna? Existența era plăcută, a replicat Brenner, dar nu era o virtute în sine. Nu erau neapărat cei mai nobili cei care supraviețuiau: "Caravanele vin și pleacă, după cum spunea Mendele Mocher Sfarim, dar Luftmenschen din Kislon și Kabtziel continuă pentru totdeauna". Supraviețuirea evreilor era într-adevăr un mister, dar calitatea existenței evreiești nu era o sursă de mare mândrie. Mase dintre ei continuau să trăiască în sens biologic, dar nu mai exista un popor viu în sens sociologic, ca entitate socială: "Nu avem moștenire. Nicio generație nu dă nimic din ceea ce-i aparține succesorului său. Iar ceea ce se transmite - literatura rabinică - mai bine nu ne-au fost transmise niciodată."‡

O astfel de atitudine ar fi fost anatema pentru Smolenskin, cu apelurile sale înflăcărate pentru o renaștere națională. În timpul anilor 1860 și la începutul anilor 1870, el a fost în mare măsură o voce în pustiu, dar spre sfârșitul anilor 1870, și în special după revoltele din 1881, nu mai ducea bătălia de unul singur. Printre cei care i s-au alăturat s-a numărat Yehuda Leib Gordon (Yalag), cel mai mare poet ebraic al vremii. Acesta fusese în favoarea asimilării culturale. Dictonul său "Fii o ființă umană afară și evreu acasă", fusese citat adesea și pe scară largă. Moses Leib Lilienblum, cel mai important eseist al perioadei, fusese în primii ani de viață unul dintre cei mai ascuțiți critici ai Talmudului și un susținător al ideilor socialiste. Și el a devenit acum un naționalist convins; la fel și Eliezer Perlman, cunoscut mai bine sub pseudonimul Ben Yehuda, fost narodnic convins care se identificase pe deplin cu aspirațiile naționale ale poporului rus și ale slavilor din sud.

La sfârșitul anilor 1870, Gordon nu mai credea în integrarea culturală și politică. Într-un pamflet publicat sub anonimat, el a sugerat înființarea unui stat evreiesc în Palestina sub suzeranitate britanică. Pentru Lilienblum, ascensiunea antisemitismului modern în Occident și revoltele din 1881 au fost o lovitură zdrobitoare, iar el a devenit și el unul dintre principalii purtători de cuvânt ai sionismului rusesc timpuriu. "Avem nevoie de un colț al nostru", scria el în 1881. 'Avem nevoie de Palestina."† Ben Yehuda, sub impactul bulgarilor și muntenegrenilor, a ajuns la concluzia că și poporul evreu trebuie să redevină o națiune vie. Renașterea limbii ebraice avea să devină opera vieții sale, dar și-a dat seama foarte devreme că nu exista niciun viitor pentru această limbă în diaspora; ea putea înflori doar dacă națiunea era reînviată și se întorcea în patria sa.

Revoltele din 1881 au pus capăt multor iluzii și au dat naștere la multe căutări de inimă în rândul evreilor ruși. Exista oare un viitor pentru ei în imperiul țarilor? Dacă nu, încotro să se îndrepte? Care au fost cauzele antisemitismului? Lilienblum, într-o analiză remarcabil de perspicace a antisemitismului, a ajuns la concluzia pesimistă că "străini suntem și străini vom rămâne". Progresul civilizației nu va elimina persecuțiile antievreiești bazate pe naționalism și nu pe prejudecăți religioase. Tendința în toată Europa era spre naționalism. Poate că a fost o evoluție progresistă, dar în ceea ce-i privește pe evrei, acesta a fost chiar solul pe care a înflorit antisemitismul. Nici nu trebuiau să-și pună speranța în socialism și proletariat, așa cum făcuse Lilienblum însuși în anii anteriori. Dacă muncitorii ajungeau la putere, ei i-ar fi considerat pe evrei drept rivali care îi priveau de mijloacele lor de trai: "Vom fi considerați capitaliști și, ca de obicei, vom îndeplini rolul de țap ispășitor și de paratrăsnet". Antisemitismul, susținea Lilienblum, nu era un fenomen trecător, nu era un anacronism. O întoarcere la Evul Mediu părea de neconceput pentru mulți evrei, dar Lilienblum era mai puțin optimist. Problema evreiască putea fi rezolvată doar dacă evreii erau transferați într-o țară în care constituiau majoritatea, unde nu ar mai fi fost străini, ci ar fi putut duce o viață normală. O astfel de posibilitate nu exista în Spania‡ nici în America Latină și nici măcar în Statele Unite, ci doar în Palestina. Nu avea rost să se aștepte o inițiativă din partea plutocraților evrei; impulsul putea veni doar din rândurile poporului.

Întrebarea dacă să emigreze sau nu și încotro să se îndrepte i-a agitat pe evreii ruși timp de mulți ani. Smolenskin a devenit sionist după revoltele din 1881 și, în scrierile sale, a enumerat avantajele Palestinei față de țările din America de Nord și de Sud. El a remarcat că, cu doar câțiva ani mai devreme, însuși

cuvântul Eretz Israel fusese ironizat de aproape toți evreii, cu excepția celor care doreau să fie îngropați acolo. Acum se vorbea despre înființarea de așezări agricole; de fapt, acesta devenea principalul subiect de conversație între toți cei care își iubeau poporul. Alți publiciști erau mai puțin încrezători în ceea ce privește Palestina. Printre aceștia se numărau Dr. Zamenhof, inventatorul limbii Esperanto; Dubnow, pe atunci un tânăr istoric; și chiar Sokolow, unul dintre viitorii lideri ai sionismului. Aceștia aveau îndoieli serioase cu privire la fezabilitatea înființării unui stat evreiesc în Palestina. Nu era mai presus de toate o chestiune practică? Evreii puteau emigra în America, în timp ce un număr substanțial de evrei nu se puteau stabili pentru moment în Palestina. Palestina nu era o soluție pentru problemele acute cu care se confruntau evreii ruși; în plus, acolo nu ar fi fost în siguranță sau liberi, ci expuși capriciilor imprevizibile ale sultanului și ale reprezentanților săi locali. Pe de altă parte, Yalag, care își cunoștea rabinii, se temea mai mult de teocrația într-un stat evreiesc decât de regimul arbitrar al sultanului. Ideea unui stat evreiesc în America a fost ventilată doar pentru a fi respinsă. Evreul nu putea concura cu yankeul și nu exista nicio garanție că antisemitismul european nu va infecta în cele din urmă și America. Ignatiev, ministrul rus responsabil pentru Legile din mai, și-a exprimat preferința pentru Palestina, deoarece acolo, le-a spus vizitatorilor evrei, evreii ar putea lucra pământul și și-ar putea păstra identitatea națională, ceea ce nu puteau face în America.

Maskilimii cu educație rusă din Odesa și din sudul Rusiei, puternic afectați de cultura rusă, au avut tendința de a alege, în general, America, în timp ce evreii mai tradiționali din Lituania și Rusia Albă au fost mai atrași de ideea unei renașteri evreiești în Palestina.† Dar este adevărat că, cu câteva excepții, inițiativa înființării unui comitet pro-Palestina a venit tot din sudul Rusiei (Odesa, Kiev, Harkov, Elizavețgrad). În ansamblu, dezbaterea America vs. Palestina nu a fost una de principii fundamentale. Cei care preferau America nu o făceau nu din aversiune față de Palestina, ci pentru că emigrarea în Palestina nu era, în circumstanțele date, o propunere practică. Masele obosite, sărace și înghesuite ale evreilor ruși ("mizerabilii de pe țărmurile voastre pline de lume"), sutele de mii care au plecat în anii 1880 și 1890, nu mai puteau aștepta.

Leo Pinsker

În Odessa, în anii 1870, exista o societate pentru răspândirea iluminismului în rândul evreilor; principala sa misiune era predarea limbii ruse și a unor materii laice generației tinere. La o reuniune a acestui grup în vara anului 1881, unul dintre cei mai vechi și mai respectați membri ai săi a anunțat cu mare agitație că demisionează pe loc; era inutil să se discute dacă acesta sau celălalt student merituos ar trebui să primească o bursă într-un moment în care întregul popor evreu era atacat și când era nevoie de conducere și inițiativă pentru a salva națiunea, mai degrabă decât de șansa câtorva indivizi de a se perfecționa. Leo Pinsker, care a provocat această confruntare, avea atunci șaizeci de ani, era un medic care fusese în trecut unul dintre cei mai importanți susținători ai asimilării culturale. Fiu al unui distins erudit evreu, Pinsker absolvise Universitatea din Moscova. Pentru serviciile sale în Războiul din Crimeea fusese recompensat de guvern. Revoltele de la Odessa din 1871 i-au semănat mai întâi îndoieli cu privire la perspectivele de viitor ale evreilor din Rusia, iar atacurile din 1881 l-au convins, în cele din urmă, că munca sa de o viață, de propagare a asimilării culturale, a fost în zadar. Din această recunoaștere a

rezultat un pamflet care, publicat anonim în limba germană la Berlin, a devenit o piatră de hotar în dezvoltarea gândirii sioniste.†

Unele dintre ideile de bază din Autoemanziparea lui Pinsker nu erau cu totul noi, dar niciodată până atunci nu fuseseră dezvoltate sistematic, cu atâta claritate și logică. Niciodată nu mai fusese spus cu o convingere atât de pasională că, dacă evreii nu se ajută singuri, nimeni altcineva nu o va face. Înainte de Pinsker, evreii din Europa de Vest și de Est aveau ca regulă să explice antisemitismul doar ca rezultat al înapoierii unei anumite țări și al caracterului rău al locuitorilor săi. O analiză imparțială, care să țină cont de anomalia existenței evreiești, nu fusese încercată până atunci, cu singura excepție a cărții uitate a lui Hess. Poate că pregătirea lui Pinsker ca medic a fost cea care i-a permis să înfrunte mai ușor decât atâția dintre contemporanii săi adevărurile neplăcute. El nu s-a mulțumit să interpreteze antisemitismul doar în termeni de gelozie sau obscurantism. Și el a considerat iudeofobia ca fiind o aberație psihică, dar, în opinia sa, era ereditară. Transmisă ca o boală timp de două mii de ani, ea era incurabilă, cel puțin atât timp cât cauza ei nu era înlăturată. Combaterea acestei urâ pe calea polemicii era considerată de el o pierdere de timp și de energie: "Împotriva superstiției, chiar și zeii luptă în zadar". Prejudecățile, noțiunile subconștiente, nu puteau fi înlăturate prin raționamente, oricât de puternice și clare ar fi fost acestea.

Aceasta era o teză revoluționară. Timp de mai multe generații, purtătorii de cuvânt asimilaționiști evrei din întreaga Europă susținuseră exact contrariul. Aceștia susținuseră că antisemitismul putea fi redus sau chiar eradicat cu totul prin raționamente și argumente răbdătoare, explicând mereu și mereu că evreii nu au comis crime rituale, că erau dispuși să accepte responsabilități civice și că erau capabili să aducă contribuții pozitive la viața economică, socială și culturală a țărilor lor. Aceasta a fost convingerea de bază a diverselor ligi și asociații de combatere a antisemitismului care au luat naștere în ultimul sfert al secolului al XIX-lea. Ea era împărtășită, cu mici modificări, și de majoritatea socialiștilor evrei. Scriind despre antisemitism în anii 1890, Bernard Lazare, un socialist fervent, una dintre figurile principale ale campaniei de reabilitare a lui Dreyfus și, mai târziu, sionist, susținea încă că omenirea se deplasa de la egoismul național către un spirit de fraternitate. În socialism, chiar și în timpul tranziției spre socialism, evreii erau obligați să își piardă unele sau toate caracteristicile lor specifice. Antisemitismul a fost, în ultimă instanță, un agent revoluționar, care a lucrat spre propria ruină, deoarece a deschis calea pentru socialism și comunism, și astfel pentru eliminarea cauzelor economice, religioase și etnice care au generat antisemitismul.

Pinsker nu împărtășea optimismul liberalilor și al socialiștilor. Anomalia existenței evreiești, susținea el, era de așa natură încât boala nu putea fi vindecată decât prin atacarea rădăcinilor sale. Pierzându-și independența și patria, evreii au devenit o națiune spirituală. Lumea ajunsese să vadă în ei spectrul înspăimântător al morților care umblă printre cei vii. Pretutindeni erau oaspeți, nicăieri acasă. Datorită adaptabilității lor, ei dobândiseră, de obicei, trăsăturile străine ale oamenilor printre care locuiau. Absorbiseră anumite tendințe cosmopolite și își pierduseră propria individualitate tradițională. Renunțaseră în mod deliberat la propria lor naționalitate, dar nicăieri nu reușiseră să obțină recunoașterea din partea vecinilor lor ca cetățeni de rang egal. Toate acestea nu au fost un simplu

accident sau o nenorocire. Exista o anumită logică în ele. Niciun popor, scria Pinsker, nu are vreo predilecție pentru străini. Dar evreul era supus acestei legi generale într-o măsură și mai mare decât alți străini tocmai pentru că nu avea o țară proprie, pentru că era străinul prin excelență. Ceilalți străini nu aveau nevoie să fie, sau să pară patrioți. Ei puteau să pretindă ospitalitate și să o răsplătească cu aceeași monedă în propria lor țară. Evreul, neavând țară, nu putea pretinde ospitalitate. El era mai degrabă un cerșetor decât un oaspete.

Neîncetat, Pinsker a continuat să distrugă iluziile pe care doar cu câțiva ani înainte le împărtășise: faptul că evreii au trăit într-o anumită țară timp de mai multe generații nu schimba faptul că au rămas străini. Este adevărat că erau sau urmau să fie emancipați din punct de vedere juridic și să li se acorde drepturi civile, dar nu vor fi emancipați din punct de vedere social și acceptați ca egali. Emanciparea a fost întotdeauna rodul unei gândiri raționale și al unui interes personal luminat, niciodată expresia spontană a sentimentelor poporului. Prin urmare, stigmatul atașat evreilor nu putea fi înlăturat nici măcar prin emanciparea legislativă impusă de sus "atâta timp cât natura acestui popor este de a produce nomazi vagabonzi, atâta timp cât nu pot da o explicație satisfăcătoare de unde vin și încotro se îndreaptă, atâta timp cât evreii înșiși preferă să nu vorbească în societatea ariană despre descendența lor semitică și preferă să nu li se amintească de ea - atâta timp cât sunt persecutați, tolerați, protejați, emancipați". Pinsker și-a încheiat analiza antisemitismului cu o definiție a imaginii evreului:

Pentru cei vii, evreul este un om mort; pentru băștinași, un străin și un vagabond; pentru deținătorii de proprietăți, un cerșetor; pentru cei săraci, un exploatator și un milionar; pentru patrioți, un om fără țară; pentru toate clasele, un rival detestat.

După ce a descris etiologia bolii, Pinsker a trecut la discutarea posibilelor tratamente - dacă nu chiar la vindecarea totală. Evreii au fost nebuni să apeleze la dreptatea eternă și să aștepte de la natura umană ceva ce a fost întotdeauna în lipsă - umanitate. Ceea ce le trebuia era respectul de sine. Ducuseră un război lung și adesea eroic pentru supraviețuire, dar pentru supraviețuire nu ca națiune cu o patrie, ci ca indivizi; în această luptă fuseseră forțați să adopte tot felul de tactici dubioase în detrimentul demnității lor morale, scufundându-se și mai mult în ochii adversarilor lor. Ceea ce le lipsea nu era geniul, ci respectul de sine și demnitatea.

Nici nu erau îndreptățiți să facă lumea exterioară responsabilă pentru nenorocirile lor. Ei nu aveau o misiune providențială printre națiuni, ci trebuiau să-și caute propria salvare în lupta pentru independență și unitate națională. Erau un popor bolnav, deoarece mulți dintre ei nici măcar nu simțeau nevoia unei existențe naționale independente, la fel cum un om afectat de boală nu simte dorința de a mânca și de a bea. Dar nu exista o altă cale de ieșire. Evreii ruși trebuiau să emigreze, dacă nu doreau să rămână paraziți și, astfel, expuși la presiuni și persecuții constante. Dar, din moment ce nicio altă țară nu avea șanse să-și deschidă porțile pentru o imigrație în masă, ei aveau nevoie de un cămin al lor. Ei

treceau acum printr-un moment istoric important, care s-ar putea să nu se mai repete. Conștiința oamenilor era trează, momentul era pregătit pentru o acțiune decisivă - dacă ar fi fost dispuși să se ajute singuri. Societățile evreiești deja existente, a sugerat Pinsker în concluzie, ar trebui să convoace un congres național pentru a achiziționa un teritoriu pentru așezarea a câteva milioane de evrei. În același timp, ar trebui să se obțină sprijinul puterilor pentru a asigura existența perpetuă a unui astfel de refugiu. El nu se aștepta ca întregul popor să emigreze în noul stat; evreii occidentali vor rămâne probabil acolo unde se află. Dar exista un punct de saturație în fiecare țară dincolo de care numărul evreilor nu putea crește fără a-i expune la persecuții, care ar putea să se repete nu numai în Rusia, ci și în alte țări. Numai în acest fel ar fi fost posibil să se asigure viitorul poporului evreu, acum periclitat peste tot. El i-a implorat pe tovarășii săi evrei să nu lase să treacă acest moment important. Eliberarea de sine era porunca momentului: ajutați-vă pe voi înșivă și Dumnezeu vă va ajuta!

Apelul lui Pinsker a primit o largă atenție din partea scriitorilor evrei din Rusia, dar nu a primit aproape nicio atenție din partea celor cărora le era destinat și de la care el aștepta să fie condus, și anume evreii occidentali și, mai ales, germani. Când și-a discutat opiniile cu Jellinek, rabinul-șef al Vienei, a fost sfătuit să se odihnească în Italia pentru a-și reface nervii evident zdruncinați. Majoritatea scriitorilor evrei ruși au comentat că nu era mare lucru nou în Autoemanzipare; idei similare fuseseră propagate în presa evreiască rusă de mai mulți ani. Puțin condescendent, Smolenskin a scris că Autoemanziparea ar putea îndeplini o funcție utilă printre evreii germani, pentru care astfel de opinii erau noi. Alții l-au criticat pe Pinsker pentru atitudinea sa ambiguă față de Palestina. În pamfletul său, el afirmase că ei ar trebui "mai presus de toate să nu viseze la restaurarea vechii Iudei. ... Scopul eforturilor noastre actuale nu trebuie să fie "Țara Sfântă", ci un pământ al nostru". În altă parte, el a menționat ca posibilități alternative un teritoriu în America de Nord sau un pashalik suveran în Turcia asiatică. El era preocupat de problema politică imediată cu care se confrunta evreimea rusă. Dorul religios-național pentru Palestina nu era pentru el, ca și pentru Herzl cincisprezece ani mai târziu, preocuparea principală. Când a scris pamfletul său, era un teritorialist, nu un sionist. Abia mai târziu, sub influența lui Lilienblum, a lui Max Mandelstam (un oftalmolog din Kiev) și a profesorului Herman Shapira (matematician la Heidelberg, de origine rusă), s-a convertit la cauza sionistă. În ultimii săi ani de viață - a murit în 1898 - a jucat un rol important în cadrul "Iubitorilor Sionului" (Hoveveve Zion), precursorii sionismului politic. Ca și Herzl după el, a fost criticat pentru că a ignorat în mare măsură ceea ce alții înaintea lui au scris și au făcut despre un stat evreu. Această critică este justificată. Când Pinsker a scris Autoemanzipation, el nu era la curent cu Moses Hess și Kalischer, nici măcar cu grupurile proto-sioniste care apăruseră cu câțiva ani mai devreme în diferite orașe rusești. Herzl, la rândul său, nu era conștient de Pinsker și de alți predecesori ai sionismului atunci când a scris Judenstaat. Dar este îndoielnic dacă o cunoaștere a acestor diverse activități în numele Palestinei l-ar fi determinat pe Pinsker să își modifice convingerile sale de bază, conform cărora conducerea noii mișcări naționale trebuia să provină din rândul evreilor din Europa Centrală și de Vest. El nu avea o părere foarte bună despre capacitatea politică și organizatorică a colegilor săi evrei ruși, iar scepticismul său nu era nefondat, după cum aveau să arate evenimentele ulterioare. Până la moartea lui Pinsker, Iubitorii Sionului au eșuat în majoritatea eforturilor lor, iar odată cu ascensiunea sionismului politic, centrul de greutate s-a mutat la Viena și Berlin, la Köln și, ulterior, la Londra.

Când Pinsker a scris Autoemanzipation trecuse de șaizeci de ani și, deși sionismul a devenit centrul vieții sale, îi lipsea dinamismul tinereții, dar și ambiția și vanitatea care îl caracterizau atât de mult pe Herzl. Timpul era copt, dar el nu putea și nu voia să fie noul Moise. "Istoria", a scris el odată, "nu acordă unui popor astfel de călăuze în mod repetat". Numele lui Pinsker figurează mai mult în istoria ideilor decât în istoria politicii evreiești. Impactul politic imediat al operei sale a fost limitat; nu mulți au fost convertiți la sionism în urma citirii Autoemanzipării, dar acei puțini au constituit nucleul mișcărilor sioniste din Europa de Est în anii 1890. Fără sprijinul lor, este îndoielnic că Herzl și Nordau ar fi fost capabili să realizeze ceea ce au făcut.

Iubitorii Sionului

Asociații pentru promovarea emigrării evreilor în Palestina au fost înființate în perioada 1881-2, independent una de cealaltă, în mai multe orașe din Rusia. Prima a fost înființată în Suvalki, în apropiere de granița polono-lituaniană, o alta în Kremenchug, în timp ce rabinul Mohilever din Radom a contribuit la înființarea mai multor astfel de asociații în Polonia. Erau o mulțime mixtă. Unele erau formate în principal din evrei ortodocși, altele din studenți radicali care se inspirau în mare parte din narodnichestvo (populismul) la modă pe atunci. Unii luau foarte în serios problema emigrării, pregătindu-se pentru o plecare imediată, în timp ce alții aveau un caracter preponderent filantropic, strângând bani pentru susținerea celor câteva colonii evreiești deja existente. La început, nu a existat aproape nicio coordonare între ele; diferitele grupuri au trimis emisari în Palestina pentru a se informa despre condițiile de acolo. Cei care mergeau în numele grupului Suvalki aveau instrucțiuni să obțină răspunsuri la nu mai puțin de douăsprezece sute de întrebări. Cel mai activ grup a fost cel fondat de liceeni și studenți din Harkov în 1881; s-a numit Bilu (Bet Yaakov lechu ve nelcha - "O, casă a lui Iacov, veniți și lăsați-ne să plecăm", Isaia II, 5). Ei au decis emigrarea imediată și unii dintre ei au plecat la Odessa, în drum spre Constantinopol și Țara Sfântă. Istoria colonizării evreiești a Palestinei datează, de obicei, de la sosirea lor - prima aliya (val de imigrare). Soarta lor ulterioară este tipică pentru întreaga mișcare. Din trei sute de membri, o treime au plecat spre Odessa, dar numai patruzeci au ajuns la Constantinopol. Aproximativ șaisprezece au ajuns în cele din urmă în Palestina. Aceștia au înființat mai întâi un grup de lucru pe linie socialistă, precedând eforturile kibbutzim-urilor și ale kvutzot-urilor. Pentru început, ei au mers să lucreze la Miqve Israel, școala agricolă care fusese înființată cu un deceniu înainte. Mai târziu, au înființat Gedera, o așezare agricolă la sud de Jaffa, care încă există, deși a încetat să mai fie condusă pe linia socialistă cu mult timp în urmă.

Entuziasmul Biluimilor a fost egalat doar de lipsa lor de pregătire. Nu știau nimic despre agricultură și au considerat munca în condiții climatice neobișnuite aproape insuportabilă. Mai presus de toate, nu aveau bani pentru a cumpăra terenuri și echipamente și nu existau fonduri pentru construirea de case. Deoarece, potrivit unei relatări contemporane, nu aveau nici cai, nici boi și nici unelte agricole, au fost nevoiți să lucreze pământul pietros cu mâinile goale. Evreii ortodocși din Ierusalim erau departe de a fi entuziasmați de acești noi veniți, în care vedeau atât elemente subversive periculoase, cât și rivali pentru distribuirea banilor trimiși în fiecare an de comunitățile evreiești din străinătate pentru a fi folosiți în Palestina (Halukka). Ocazional, ei au manifestat ostilitate deschisă față de Bilu, denunțându-i pe aceștia

autorităților turcești. Nu exista nici măcar o singură pereche de Tefilin (filacterii) în întreaga colonie, se plângeau rabinii. Tineri și femei dansau împreună: "Ar fi de preferat ca pământul strămoșilor noștri să fie din nou o locuință a șacalilor decât să devină un bârlog al nelegiuirii". Acesta a fost modul în care ortodocșii au privit timp de mulți ani activitățile 'anarhiștilor ruși'.

Și turcii erau suspicioși față de noii veniți, în care vedeau potențiali agenți ai unei puteri care amenința însăși existența țării lor. Membrii Bilu, care își stabiliseră un birou central la Constantinopol, au așteptat în zadar, prin urmare, un firman (permis oficial) pentru a înființa o serie de așezări în Palestina care să creeze baza unei imigrații în masă. Guvernul turc le-a pus multe obstacole în calea lor, iar în 1893 a interzis complet imigrația evreilor ruși în Palestina și cumpărarea de terenuri. Aceste ordine au fost frecvent eludate prin înregistrarea terenurilor cumpărate în numele evreilor din Europa de Vest și prin distribuirea de bacșișuri în rândul administrației locale. În acest fel, au fost înființate câteva așezări, dar acestea nu erau deloc condițiile prevăzute de Pinsker pentru o imigrație în masă, cu atât mai puțin pentru înființarea unui stat evreiesc.

Printre primele așezări agricole înființate în acea perioadă se numără Zikhron Ya'akov, la sud de Haifa, și Rosh Pina, construite de noii imigranți din România. Petah Tiqva, la nord de Jaffa, fusese fondată încă din 1878 de către tineri evrei din Ierusalim, dar aceștia au fost nevoiți să plece deoarece majoritatea dintre ei au fost afectați de malarie. S-au întors după un an și în 1883 au fost fondate Yessod Hama'ala, iar în 1884 Mishmar Hayarden, ambele în Galileea. Alte colonii organizate înainte de începutul secolului au fost Rehovot (1890), Moza și Hadera (1891), Metulla și Har Tuv (1896). Pretutindeni, noii coloniști s-au confruntat cu încercări chinuitoare și nu puțini au pierit de epuizare sau de boală; malaria a făcut cel mai mare număr de victime la Hadera. Abia după drenarea mlaștinilor a fost posibil să se aibă în vedere o muncă agricolă normală. Între timp, în Rusia, se făceau încercări de a coordona activitățile diferitelor grupuri locale ale Iubitorilor Sionului. În cadrul unei conferințe desfășurate la Kattowitz, în Silezia Superioară, în 1884, a fost înființată o organizație centrală. Pinsker a fost ales președinte și, în discursul său de deschidere, a subliniat importanța unei "reîntoarceri la pământ". Conferința a decis să stabilească două comitete principale, unul la Varșovia, celălalt la Odessa, ca organisme executive ale mișcării. Primul a încetat curând să mai existe, dar cel de-al doilea a rămas până la izbucnirea Primului Război Mondial principalul centru al activității sioniste din Rusia.

Conferința de la Kattowitz a intrat în analele istoriei sioniste ca fiind una dintre cele mai importante repere ale acesteia. De fapt, a fost un început foarte modest. Cei treizeci și șase de delegați au fost în general de acord că trebuie făcut ceva pentru Palestina, dar nu a existat nicio încercare reală de a defini în mod clar domeniul de aplicare și scopul noii organizații, cu atât mai puțin de a lua în considerare modalitățile și mijloacele de realizare a planurilor practice. Evreii ruși bogați au fost reticenți în a sprijini inițiativele sioniste și, prin urmare, noua organizație nu a avut aproape deloc fonduri la dispoziție. Discuțiile de la Kattowitz au fost ocupate de chestiuni precum dacă ar trebui să fie trimiși unul sau doi emisari în Palestina și câți bani ar trebui să fie alocați fiecărei colonii în parte. Această conferință și conferințele ulterioare ale Iubitorilor Sionului au arătat în mod clar că aceasta era în esență o asociație filantropică, nu una politică, și nici foarte eficientă - colectau doar 15-20.000 de ruble pe an. Unii dintre

membrii săi au emigrat în Palestina, dar marea majoritate a fost formată doar din binevoitori și simpatizanți. O astfel de mișcare nu putea contribui în mod substanțial la rezolvarea celei mai arzătoare probleme cu care se confruntau evreii ruși - cea a emigrării. Aproximativ douăzeci de mii de evrei au părăsit Rusia în 1881-2, dar numai câteva sute au plecat în Palestina, iar în anii următori disproporția a devenit și mai accentuată. Atunci când Pinsker a scris Autoemanzipation, iar Smolenskin și Lilienblum și-au lansat manifestele și apelurile, ei s-au gândit la proiecte mai ambițioase decât crearea câtorva mici așezări în Mutessariflik din Ierusalim și în districtele Nablus și Acre. Mișcarea era sfâșiată de lupte interne. Rabinii, conduși de Mohilever, au încercat să scape de "liber-cugetători", iar Pinsker a fost treptat înlăturat din conducere. Aceste certuri interne au consumat mult timp și energie și au paralizat temporar mișcarea.

Între timp, veștile din colonii au devenit din ce în ce mai alarmante. Lipsa de experiență în domeniul agriculturii avea un preț greu de plătit și nu existau fonduri pentru a-i ajuta pe coloniști să treacă peste primele eșecuri. Terenurile care fuseseră achiziționate de emisarii evreilor ruși și români erau pietroase sau mlăștinoase și infestate de malarie. Ei nu știau că plantarea de eucalipți era indicată în condiții precum cele de la Hadera și, chiar dacă ar fi știut acest lucru, nu ar fi fost în măsură să efectueze împăduriri, din lipsă de mijloace. În general, nu aveau nicio idee despre ce să cultive, cum și când să cultive. Trăiau în peșteri și în cocioabe mizerabile, expuse la o climă necunoscută și, de obicei, neprietenoasă. Entuziasmul inițial nu-i putea susține la nesfârșit. În câțiva ani, mulți dintre ei au ajuns la punctul de rupere. Unii s-au întors în Rusia, alții au plecat în America. Câțiva s-au mutat la Ierusalim, asistați de misiuni creștine, deoarece nu au reușit să obțină sprijinul comunității evreiești locale. Întreaga aventură părea condamnată. Pentru a salva coloniile, rabinul Mohilever și un prieten creștin englez al Sionului, Laurence Oliphant, au apelat la ajutorul baronului Edmond de Rothschild și al baronului Maurice de Hirsch, un alt filantrop evreu renumit. Hirsch și-a condiționat cooperarea de o contribuție de 50.000 de ruble din partea evreilor ruși, iar când aceasta nu s-a materializat, a decis să-și concentreze eforturile asupra colonizării evreiești din Argentina. Rothschild a fost gata să ajute și numai datorită sprijinului său au supraviețuit Rishon, Zikhron, Rosh Pina și celelalte colonii. De asemenea, a ajutat la înființarea a două noi colonii, Ekron și Metulla. Odată cu sosirea unui alt mic val de imigrație în 1890-1, în urma expulzării evreilor din Moscova, au fost cumpărate mai multe terenuri și au luat naștere două colonii importante, Rehovot, la sud de Rishon le Zion, și Hadera, la jumătatea distanței dintre Jaffa și Haifa. În total, la sfârșitul secolului existau 21 de așezări agricole, cu aproximativ 4.500 de locuitori, dintre care două treimi erau angajați în agricultură.

Rothschild nu avea încredere în abilitățile coloniștilor și a insistat asupra supravegherii și controlului direct de către agenții săi. A fost instaurat un regim paternalist, care nu era deloc pe placul Hoveve Zion. Pentru Rothschild, aceasta era doar o altă schemă filantropică. Inițial a provocat multe resentimente în rândul beneficiarilor, dar fără ajutorul său coloniștii nu ar fi supraviețuit. Se estimează că, în anii 1880, baronul a cheltuit aproximativ 5 milioane de dolari pentru susținerea coloniilor, în timp ce Hoveve Zion a putut oferi doar aproximativ 5% din această sumă. Sprijinul său s-a limitat de fapt la Gedera, așezarea Bilu inițială. Sub supravegherea reprezentanților lui Rothschild au fost plantate podgorii în Rishon și Zikhron; în alte părți a fost inițiată cultivarea grâului și a viermilor de mătase, precum și fabricarea uleiului de trandafir. Toate aceste încercări timpurii au fost costisitoare și, în unele cazuri, nereușite.

Coloniile au devenit întreprinderi funcționale abia în primul deceniu al secolului al XX-lea, când au început să cultive citrice. Dependența coloniștilor de generozitatea lui Rothschild a avut unele consecințe negative. La început au existat multe plângeri cu privire la interferența agenților baronului în toate activitățile lor, dar, treptat, coloniștii au ajuns să considere acest lucru ca fiind de la sine înțeles. Și-au pierdut orice inițiativă și s-au obișnuit să apeleze la Paris ori de câte ori întâmpinau dificultăți. Din entuziasmul lor de pionierat nu mai rămăsese mare lucru atunci când, după trei decenii, au depășit problemele de la început. Convingerile sionist-socialiste ale primilor coloniști făcuseră loc unor atitudini foarte diferite. În 1910, coloniștii erau proprietari de plantații care angajau în principal muncitori arabi. Propriii lor copii au fost trimiși pentru educație în Franța, iar o proporție destul de mare dintre ei nu au ales agricultura sau nici măcar nu s-au mai întors în Palestina. Când un nou val de imigranți a început să ajungă în Palestina în 1905-6, noii veniți au găsit extrem de greu să obțină un loc de muncă în aceste așezări, care preferau forța de muncă arabă, mai ieftină și mai experimentată. După acest lung interludiu filantropic, inițiativa sionistă a devenit astfel o întreprindere strict comercială. Acest lucru era, fără îndoială, preferabil existenței degradante și neproductive a vechii comunități evreiești din Ierusalim, care făcea din cerșetoria organizată un mod de viață, dar nu era deloc ceea ce visaseră Iubitorii Sionului.

Declinul mișcării a fost grăbit de insistența ortodocșilor asupra anumitor porunci biblice, cum ar fi cea care interzicea lucrarea pământului în fiecare al șaptelea an. Rabinii ortodocși din Rusia și Ierusalim au insistat asupra respectării stricte a anului sabatic. Dar cum ar putea fi combinată agricultura modernă cu astfel de obiceiuri învechite? Între timp, rabinii ortodocși erau implicați într-o ceartă aprigă cu colegii lor ultraortodocși cu privire la faptul dacă etrogimii (merele din Paradis necesare pentru respectarea rituală a Sărbătorii Corturilor) ar trebui să fie importate din Corfu (așa cum cereau cei din urmă) sau din Palestina, conform dorinței celor dintâi. Nu este surprinzător faptul că o generație ulterioară de sioniști ruși, din care urma să facă parte și Weizmann, a fost foarte reticentă în a colabora cu rabinii în întreprinderile lor sioniste.

Pinsker și Lilienblum fuseseră preocupați de viitorul poporului evreu, de renașterea sa națională, de problema imigrației în masă. Acum, în calitate de lideri ai comitetului din Odessa, ei se vedeau preocupați de vitele din Gedera și de întrebarea dacă atacurile locuitorilor din Masmieh, satul arab vecin, constituiau un pericol serios pentru așezarea evreiască. Acest lucru nu era ceea ce prevăzuseră, iar convingerea a crescut în rândul lor că abordarea lor inițială a problemei fusese greșită. În 1891 și din nou în 1893, unul dintre cei mai tineri membri de frunte ai comitetului din Odessa, Asher Ginzberg (Ahad Ha'am), a fost trimis în Palestina și, într-o serie de articole intitulate "Adevărul din Eretz Israel", a criticat aspru metodele urmărite de Iubitorii Sionului. Colonizarea ar putea avea succes, susținea el, numai dacă ar fi întreprinsă nu în grabă, ci cu simț practic și la o scară adecvată. Toți acești factori lipseau în Palestina, care nu putea absorbi masele evreiești; aceasta trebuia să fie un centru cultural și spiritual, dar nu baza politică sau economică a poporului evreu.

În 1890, guvernul rus a permis în sfârșit iubitorilor Sionului să se înregistreze ca asociație; anterior, aceștia fuseseră nevoiți să își desfășoare activitățile în condiții de semilegalitate. Acum au înființat o asociație pentru promovarea agriculturii și a producției în Palestina și Siria, dar faptul că organizația era

acum legală nu a dat un nou impuls activităților sale. Liderii Hoveve Zionului, cu numeroasele lor calități deosebite, nu aveau nici viziunea, nici geniul și ambiția de a conduce, nici energia neobosită necesară pentru a face din mișcarea lor un succes. Disensiunile interne au slăbit-o și mai mult: Pinsker și Lilienblum, seculariștii, se opuneau rabinilor și adepților lor. Doar câțiva rabini fuseseră interesați de mișcarea pentru o renaștere națională, printre care Ruelf din Memel, prietenul apropiat al lui Pinsker, Zadok Kahn din Paris și Israel Hildesheimer, unul dintre liderii ortodoxiei evreiești germane. Mai târziu, foarte mulți au fost dispuși să o sprijine, dar numai cu condiția ca mișcarea să aibă un caracter religios. În cele din urmă, au existat discipolii lui Ahad Ha'am care predicau sionismul cultural. Potrivit opiniilor lor, majoritatea poporului evreu trebuia să rămână în diaspora și doar un grup mic și select trebuia să se stabilească în Palestina. Era puțin probabil ca astfel de idei să servească drept bază pentru o mișcare politică de masă.

Din punct de vedere organizatoric și politic, Hoveve Zion a fost un eșec, dar, deși viziunile sale nu s-au materializat, mii de membri și simpatizanți ai săi au continuat să creadă că într-o zi visele lor se vor împlini. Acești bărbați și femei nu se găseau doar în Rusia și Polonia; existau, de asemenea, grupuri mici în Viena și Berlin. Nathan Birnbaum, împreună cu câțiva prieteni de origine iudeo-poloneză și română, a fondat o organizație națională de studenți care, la sugestia lui Peretz Smolenskin, a adoptat numele Kadima, care înseamnă atât "înainte", cât și "spre est". Birnbaum a fost un om cu o inteligență critică ascuțită și o mare ambiție. Primele sale eseuri dezvăluie o stare de spirit originală, uneori profetică. A fost sionist cu mult înainte de Herzl. Într-adevăr, mișcarea îi datorează chiar numele său. Mai bine decât Iubitorii Sionului, el a înțeles importanța sionismului politic. Nu era suficient să înființeze câteva colonii a căror existență economică și politică nu era deloc asigurată. Sionismul trebuia să câștige încrederea guvernului turc. Analiza antisemitismului făcută de Birnbaum era mai sofisticată decât cea a lui Pinsker și Herzl. Ca socialist, el nu a negat importanța factorilor economici în istorie și nici nu credea că urile naționale (inclusiv antisemitismul) vor dăinui la nesfârșit. Dar și-a dat seama, de asemenea, că antisemitismul nu era în primul rând un fenomen economic, că o revoluție în structura socială nu l-ar afecta prin ea însăși și că, în cele din urmă, ar putea dura o mie de ani pentru a-l eradica. În această perioadă intermediară, socialismul pur și simplu nu a avut un răspuns la problema evreiască.

Birnbaum era izolat și disperat de sărac. Mama sa și-a vândut micul magazin pentru a finanța eforturile literare ale fiului său, care au acoperit publicarea Selbst-Emanzipation, un bimensual sionist, în care, anticipându-l pe Herzl, a dezvoltat un plan pentru înființarea unui stat evreiesc în Palestina, discutând în detaliu toate implicațiile și respingând posibilele contraargumente. Birnbaum avea toate motivele să se aștepte să se numere printre liderii mișcării sioniste atunci când, în urma inițiativei lui Herzl, aceasta a primit un nou suflu. Dar, din diverse motive (în parte din vina sa), nu și-a găsit niciodată locul în noua mișcare. În curând, a părăsit-o cu totul și a deviat de la sionism și socialism la predicarea unei politici evreiești active, naționale, în diaspora, pe care doar cu câțiva ani înainte o declarase a priori imposibilă. Fostul hebraist a devenit un susținător fervent al idișului, limba populară care era anatema pentru majoritatea sioniștilor. Liber-cugetătorul s-a alăturat organizației ultraortodoxe Agudat Israel, din care a devenit în cele din urmă un oficial de frunte. În fiecare etapă a dezvoltării sale intelectuale neregulate, și-a apărat cu mare convingere opiniile curente. Nu i-a lipsit nici profunzimea intelectuală, nici onestitatea, dar instabilitatea sa l-a descalificat ca lider politic.

Grupuri mici de Iubitori ai Sionului au existat în multe părți ale lumii. Ziare și periodice care manifestau un interes deosebit pentru colonizarea evreiască a Palestinei au fost publicate de la București (Hayoez) la Boston (Hapisga) și Baltimore. La Ierusalim a existat un periodic sionist, Ha'or al lui Ben Yehuda. Max Bodenheimer, un avocat evreu german, a publicat o broșură în 1891 (Ce să facem cu evreii ruși), urmată doi ani mai târziu de o alta (Siria și Palestina ca refugiu pentru evreii ruși), în care a dezvoltat ideile sioniste în mod complet independent de Iubitorii Sionului sau de orice altă organizație evreiască. În 1896, tânărul inginer Menahem Ussishkin, brusc și cu păreri de rău, dar cu spirit de afaceri și dinamic, a preluat conducerea comitetului din Odessa. Ahad Ha'am a înființat un mic corp de elită semi-conspirativ, numit Bnei Moshe. Acești oameni împărtășeau opiniile lui Ahad Ha'am cu privire la importanța centrală a unei renașteri culturale a poporului evreu; mulți dintre liderii de mai târziu ai sionismului rus au făcut parte la un moment dat din acest grup. Importanța sa politică imediată nu a fost foarte mare și nici nu era menită să fie. Biograful lui Ahad Ha'am spune că motto-ul său ar fi putut fi motto-ul lui Milton "Și ei servesc care doar stau și așteaptă".

În Berlin, în 1889, a fost fondat un Verein al studenților evrei din Rusia. În cadrul acesteia (Asociația Științifică Ruso-Evreiască) activau tineri naționaliști precum Leo Motzkin, Nahman Syrkin și Shmaryahu Levin. Mai târziu, Chaim Weizmann a devenit unul dintre membrii acesteia. Erau disperat de săraci, dar plini de idei și entuziasm. Se întâlneau la Hotelul Zentrum din Alexanderplatz, unde (după cum își amintește Weizmann) puteau obține bere și cârnați pe credit.

Mă gândesc cu ceva asemănător cu un fior la câte discuții am purtat. Nu ne-am dispersat niciodată înainte de orele mici ale dimineții. Vorbeam despre orice, despre istorie, războaie, revoluții, reconstrucția societății. Dar mai ales am vorbit despre problema evreiască și despre Palestina. Am cântat, am sărbătorit sărbătorile evreiești pentru care nu am plecat acasă, am dezbătut cu asimilații și am făcut planuri vaste pentru răscumpărarea poporului nostru. Totul era foarte tineresc, naiv, vesel și incitant; dar nu era lipsit de un înțeles mai profund.† †

Verein a existat "în afara timpului și a spațiului". Nu avea nicio legătură cu evreimea germană; doar câțiva tineri studenți, precum Heinrich Loewe, aveau să participe la întâlnirile sale și să se convertească. Prăpastia dintre acești studenți ruși și evreimea germană părea de netrecut, dar Loewe nu s-a descurajat ușor. El a ajutat la înființarea unei asociații studențești cu o orientare națională evreiască. În mica sa revistă Zion a relatat despre călătoria sa de studiu în Palestina în 1896, iar cei câțiva sioniști au fost foarte încurajați de faptul că în același an evreilor din Berlin li s-a oferit pentru prima dată vinul Rishon. Cu toate acestea, toate aceste activități au fost la scară mică și destul de ineficiente. În 1896, nimeni, în afară de o jumătate de duzină de rabini, câțiva tineri din Berlin și Köln și câțiva intelectuali și oameni de afaceri mai în vârstă, veniți din Rusia, nu cunoștea măcar ideea sionismului.

Dorul religios-național pentru Sion în Europa de Est avea rădăcini emoționale profunde și constituia un mare rezervor potențial pentru o mișcare politică. Dar nicio mișcare de masă nu a apărut în cei cincisprezece ani de la publicarea Autoemanzipation a lui Pinsker. Doar câteva grupuri de Iubitori ai Sionului s-au angajat în activități culturale și filantropice, iar câteva ziare mici au menținut vii viziunile și visele unei renașteri naționale și ale unei reîntoarceri în patrie. Cele douăzeci și ceva de colonii fondate în Palestina începând cu 1881 au supraviețuit, dar, pe măsură ce secolul se apropia de sfârșit, era prea clar că acestea nu puteau servi drept bază pentru o imigrație în masă. Vechiul sionism mitic și mesianic era o sursă de edificare, dar se dovedise incapabil să inspire o mișcare politică de masă. Dacă istoria sa s-ar fi încheiat în 1897, acum ar fi fost amintit ca una dintre cele mai puțin importante mișcări sectaro-utopice care au răsărit în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o încercare nereușită de risorgimento evreiesc, încercând să grefeze ideile Iluminismului pe tradiția evreiască-religioasă.

Sionismul, pe scurt, era în comă când, în 1896, a apărut Theodor Herzl. În câțiva ani, el avea să-l transforme într-o mișcare de masă și într-o forță politică.

Pentru o discuție completă a primelor utilizări ale termenului sionism (Zionismus, Zionisten), a se vedea Alex Bein, "Von der Zionssehnsucht, etc.", în Robert Weltsch zum 70. Geburstag, Tel Aviv, 1961, p. 33 și următoarele.

Allgemeine Zeitung des Judentums, 1840, p. 542 și următoarele.

† Neujudäa. Entwurf zum Wiederaufbau eines selbständigen jüdischen Staates von C.C.C. Noua ediție de Heinrich Löwe, Berlin, 1903.

Orient, 27 iunie 1840. Discuția declanșată de acest proiect este analizată în Gelber, Vorgeschichte des Zionismus, Viena, 1927, capitolul XI.

Citat din A. Hertzberg, The Zionist Idea, New York, 1959, pe baza unei traduceri anterioare a lui Meyer Waxman.

Edmund Silberner, Moses Hess. Die Geschichte seines Lebens, Leiden, 1966, pp. 23-4.

† Citat în Theodor Zlocisti, Moses Hess, Berlin, 1921, p. 257.

‡ Laharanne, un tânăr oficial neevreu din guvernul francez, avea o părere bună despre evrei și despre misiunea lor istorică: "Al tău este un geniu puternic. Ați fost puternici în zilele antichității, și puternici în Evul Mediu. Ați plătit o taxă grea de optsprezece secole de persecuție". Dar cei care au rămas au fost încă suficient de puternici pentru a ridica din nou porțile Ierusalimului. Iosif Salvador, un filosof de origine evreiască din partea tatălui său, care aparținea unei familii sefarde celebre din sudul Franței, era preocupat de ideea de iudaism, de elementele sale durabile mai degrabă decât de dificultățile sale actuale. Filozofia sa, dezvoltată într-o serie de cărți începând cu Loi de Moïse et du peuple hébreu, era că ideile de bază ale iudaismului erau, pe de o parte, unitatea rasei umane, egalitatea și fraternitatea acesteia, iar pe de altă parte, un mesianism nou și superior, chemat să stabilească o nouă ordine care să înlocuiască cezarii și papii. În acest scop, el preconiza înființarea unui nou stat între Orient și Occident, pe coasta Galileii și a Canaanului. Potrivit lui Salvador, în Asia Mică existau doar două rase capabile de civilizație și progres, grecii și evreii, și în ciuda degradării lor profunde, evreii erau încă capabili să insufle o viață nouă în munții Iudeii. Scrierile lui Salvador, pătrunse de o credință profundă în viitorul națiunii

evreiești, se înscriau în mare măsură în tradiția filosofiei speculative a istoriei de la mijlocul secolului al XIX-lea, preocupată de destinul națiunilor europene, al Rusiei și al Americii.

Citat în Hertzberg, The Zionist Idea, p. 121.

Laharanne, trebuie adăugat în paranteză, a avut în vedere și apariția unui mare stat arab care să includă Siria și Mesopotamia, precum și Anatolia. Sultanului urma să-i rămână doar posesiunile sale europene pentru a împiedica căderea acestora în mâinile rușilor. În ceea ce-i privește pe locuitorii Noii Iudei, o mare chemare le era rezervată: ei vor fi purtătorii civilizației către popoare încă neexperimentate, mediatorii între Europa și Asia. Ei vor veni în țara părinților lor purtând coroana martiriului de veacuri și acolo vor fi în sfârșit vindecați de bolile lor.

Das Jahrhundert, 1857, p. 363, citat în Silberner, Moses Hess, p. 420.

† Tagebücher, Berlin, 1923, vol. 2, p. 599.

Kitve Rabbi Yehuda Alkalay, Ierusalim, 1954, vol. 1.

A. Herzen, Byloe i Dumy, vol. 1, p. 189.

† Rapoarte ale comisarilor pentru imigrație asupra cauzelor care incită la imigrație în Statele Unite, Washington, 1892.

Harold Frederic, The New Exodus, Londra, 1892, p. 79-80.

† Ibidem, p. 32.

Citat în Jacob S. Raisin, The Haskalah Movement in Russia, New York, 1913, pp. 231-2.

Am Haruach (Națiunea spiritului); Et Lata'at (Este timpul să plantăm); Et La'assot (Este timpul să acționăm).

Nemushot și Erakhim, 1899, passim (Berdichevsky).

† Hashiloach, VII, 1904 (Hurwitz).

‡ Revivim, v, Ierusalim, 1914, p. III, citat în A. Hertzberg, The Zionist Idea, New York, 1959, p. 307.

Die jüdische Frage in der orientalischen Frage, Viena, 1877. Mult timp s-a crezut că acest pamflet a fost scris de Disraeli. Mai recent, istoricii au ajuns să i-o atribuie lui Yalag. A se vedea Alkoshi, în Kiryat Sefer, Ierusalim, 1959.

† Rassvet, 1881, pp. 41-2.

‡ Regele Alfons al XII-lea a oferit azil unora dintre victimele revoltelor rusești.

Despre scrierile lui Lilienblum după revoltele din 1881, vezi Baderekh Teshuva, Varșovia, 1889, passim.

† A se vedea rezumatul discuțiilor în Israel Klausner, Behitorer Am, Ierusalim, 1962, pp. 104-17.

Scena a fost descrisă ani mai târziu de M. Lilienblum, în Voskhod, 6, 1902.

† Autoemanzipation, ein Mahnruf an seine Stammesgenossen, von einem russischen Juden, Berlin, 1882.

Bernard Lazare, Antisemitism. Its History and Causes, New York, 1903, pp. 373-5.

Mai târziu, Jellinek a ajuns să aibă o părere mai pozitivă despre ideile lui Pinsker.

M. Gelber (ed.), Die Kattowitzer Konferenz 1884. Protokolle, Viena, 1919, p. 24.

Autorul cărții Land of Gilead, 1879; Oliphant s-a stabilit la Haifa.

A se vedea, de exemplu, "Die Jüdische Moderne", în Ausgewählte Schriften ale lui Nathan Birnbaum, Czernowitz, 1910.

Leon Simon, Ahad Ha'am, Philadelphia, 1960, p. 81.

† Chaim Weizmann, Trial and Error, New York, 1966, p. 37.

Richard Lichtheim, Die Geschichte des deutschen Zionismus, Ierusalim, 1954, p. 122.

3

THEODOR HERZL

La jumătatea lunii februarie 1896, librarii vienezi Breitenstein ofereau în vitrina lor o mică broșură nouă intitulată Der Judenstaat (Statul evreu: An Attempt at a Modern Solution of the Jewish Question (O încercare de soluționare modernă a problemei evreiești), în traducere engleză). Autorul ei era un jurnalist și dramaturg bine cunoscut în capitala austriacă, Theodor Herzl. O însemnare din jurnalul lui Herzl, datată 14 februarie, sună astfel: "Cele cinci sute de exemplare ale mele au sosit în această seară. Când mi s-a cărat pachetul în camera mea, am fost teribil de zguduit. Acest pachet de broșuri constituie decizia în formă tangibilă. Viața mea poate lua acum o nouă turnură". Și a doua zi: "Între timp, broșura a apărut în librării. Pentru mine, zarurile sunt aruncate". Când a apărut pamfletul, Herzl avea treizeci și șase de ani. Publicase o duzină de piese de teatru și nenumărate eseuri, fusese corespondent în străinătate timp de mulți ani și era un om cu o reputație considerabilă în domeniul său. Temerile și așteptările sale nu erau cele ale unui novice pentru care publicarea primei sale cărți este un eveniment de o importanță cutremurătoare pentru întreaga lume. Această nouă carte avea un caracter foarte diferit de cele pe care le scrisese anterior, iar Herzl nu era departe de adevăr atunci când și-a exprimat opinia că ideile pe care le formulase în mica sa carte ar putea aduce o schimbare în istoria poporului evreu. Sionismul politic modern începe odată cu publicarea cărții Der Judenstaat.

Herzl a negat că ar fi făcut vreo descoperire nouă și senzațională. Dimpotrivă, așa cum a spus chiar în prima frază: "Ideea pe care am dezvoltat-o în această broșură este una veche. Este vorba de restaurarea statului evreu. ... Nu am descoperit nici situația evreiască așa cum s-a cristalizat în istorie, nici mijloacele de a o remedia". Judenstaat a fost o surpriză și un șoc pentru prietenii și colegii lui Herzl, care îl cunoșteau ca pe un jurnalist abil și un eseist talentat, capabil să furnizeze în scurt timp jurnale de călătorie interesante despre Londra, Breslau sau un sat spaniol, un om care putea scrie cu aceeași ușurință despre Anatole France și TheJungle Book, un literat de cafenea prin excelență - dar cu greu un ideolog. Noua sa carte nu se ocupa doar de un subiect pe care nu-l atinsese până atunci; era într-un stil

total diferit, ca și cum ar fi fost scrisă de un alt om, în propoziții scurte, clare și puternice, total diferite de stilul implicat, elegant, obosit și pe jumătate ironic al eseistului la modă. Exemplele următoare redau gustul: "În acest pamflet nu voi oferi nicio apărare a evreilor. Ar fi inutil. Tot ceea ce rațiunea și tot ceea ce sentimentul pot spune în apărarea lor a fost deja spus". Sau, despre antisemitism:

Problema evreiască încă există. Ar fi o prostie să o negăm. Este o bucată de medievalism deplasat de care națiunile civilizate nu par să se poată debarasa, oricât de mult ar încerca. ... Problema evreiască persistă oriunde trăiesc evrei în număr apreciabil. Acolo unde nu există, ea este adusă de imigranții evrei. ... Consider că problema evreiască nu este nici socială, nici religioasă, chiar dacă uneori ia aceste forme și altele. Este o problemă națională.

Ceea ce i-a scandalizat pe cei mai mulți dintre contemporanii lui Herzl în acest pamflet a fost afirmația sa categorică potrivit căreia asimilarea nu a funcționat. Cum putea un evreu asimilat să facă o afirmație atât de evident absurdă? La urma urmei, Herzl era redactor la Neue Freie Presse, unul dintre cele mai importante ziare din Europa. El locuia la Viena, nu într-unul dintre ghetourile din est. Cu toate acestea, Herzl, în această analiză necruțătoare a situației evreilor din Europa, a constatat că dilema cu care se confruntau aceștia era în principiu aceeași peste tot:

Peste tot am încercat cu sinceritate să ne contopim cu comunitățile naționale în care trăim, căutând doar să păstrăm credința părinților noștri. Acest lucru nu ne este permis. În zadar suntem patrioți loiali, uneori super loiali; în zadar facem aceleași sacrificii de viață și de proprietate ca și concetățenii noștri; în zadar ne străduim să sporim faima țării noastre natale în domeniul artelor și al științelor, sau bogăția ei prin comerț. În ținuturile noastre natale, unde trăim de secole, suntem încă descriși ca străini, adesea de către oameni ai căror strămoși nu veniseră încă, într-o vreme în care suspinele evreiești se auzeau de mult timp în țară. Majoritatea decide cine este "străinul"; aceasta, ca și orice altceva în relațiile dintre popoare, este o chestiune de putere. ... În lumea așa cum este acum și cum va rămâne, probabil, pentru o perioadă nedeterminată, puterea are întâietate asupra dreptului. Prin urmare, este fără folos pentru noi să fim patrioți loiali, așa cum au fost și hughenoții, care au fost forțați să emigreze. Dacă am fi lăsați în pace. ... Dar cred că nu vom fi lăsați în pace.

Astfel de temeri fuseseră exprimate și de alți scriitori înainte, dar Herzl nu era deloc conștient de acest lucru atunci când scria. Potrivit unei însemnări din jurnalul său din 1O februarie 1896, tocmai citise Autoemanzipation a lui Pinsker și descoperise o "corespondență uluitoare" în partea critică: "Păcat că nu am citit această lucrare înainte de a fi tipărit propriul meu pamflet. Pe de altă parte, este un lucru bun că nu am știut-o - altfel poate că aș fi renunțat la propria mea întreprindere".

Theodor (Benjamin Ze'ev) Herzl s-a născut la Budapesta în 1860. Tatăl său lucra în domeniul confecțiilor. În familie mai exista încă o anumită cantitate de tradiție religioasă evreiască, dar din punct de vedere cultural era pe deplin asimilat, la fel ca majoritatea evreilor cu un mediu social și cultural similar. Tânărul Herzl a primit o educație convențională la un liceu local. Era interesat de literatură și, firește, de "ultimele întrebări" referitoare la scopul vieții. Anii săi de studenție la Viena au fost fără evenimente. S-a înscris în 1878 la facultatea de drept, s-a specializat în dreptul roman, iar în 1884 și-a luat doctoratul și a fost admis în baroul din Viena. A citit foarte mult în acei ani și a scris câteva piese de teatru scurte și multe eseuri. Cei mai mulți dintre prietenii săi erau evrei. A asistat la apariția mișcării antisemite în capitala austriacă, iar în 1883 a demisionat din Albia, frăția studențească din care făcea parte, deoarece aceasta era pe cale să îmbrățișeze antisemitismul. Dar aceste evenimente nu au constituit un punct de cotitură în viața sa. Chestiunea evreiască nu a fost principala preocupare a lui Herzl la acea vreme. Marea sa ambiție era să fie acceptat ca scriitor și dramaturg german. Prietenii săi îl considerau un tânăr talentat, cu o mare promisiune literară, dar nu-i ignorau neajunsurile. Heinrich Kana, cel mai apropiat prieten al său, a scris că Herzl era "intolerant, inuman în judecarea oamenilor, dominator și hiper-egoist".†

După un început nu prea entuziast în avocatură, Herzl s-a orientat spre scris, mai întâi ca freelancer pentru un ziar important din Berlin, iar din 1887, în mod mai permanent, pentru reviste vieneze. Deși a fost aclamat pe scară largă ca foiletonist, nu s-a descurcat prea bine în teatru. Comediile sale nu au fost nici mai bune, nici mai proaste decât majoritatea producțiilor obișnuite din acei ani. Erau triviale și nu foarte amuzante, și asta într-o perioadă în care problemele sociale și filozofice arzătoare ale zilei începeau să domine literatura și scena. Piesele lui Herzl se înscriau în tradiția și stilul unei perioade trecute. De acest lucru nu era deloc conștient. A rămas cu adevărat convins că adevăratele sale talente erau literare și că fusese judecat greșit și ignorat. Ani mai târziu, când numele său devenise deja o legendă, când era (după propriile sale cuvinte) un om îmbătrânit și celebru, a notat în jurnalul său că devenise celebru în întreaga lume într-o sferă în care nu realizase "aproape nimic din punct de vedere intelectual", ci doar dăduse dovadă de o mediocră abilitate politică: "Dar ca autor, în special ca dramaturg, sunt considerat a fi nimic, mai puțin decât nimic. ... Și totuși, simt, știu, că sunt din instinct un mare scriitor, sau am fost unul, care nu a reușit să dea recolta deplină doar pentru că s-a scârbit și s-a descurajat".

În octombrie 1891, Neue Freie Presse l-a numit corespondent la Paris. Avea să rămână acolo timp de câțiva ani, iar aceștia s-au dovedit a fi perioada decisivă din viața sa. Parisul era atunci centrul lumii civilizate, centrul tuturor noilor mișcări politice și culturale. Anii petrecuți la Paris i-au permis să înțeleagă cum funcționează afacerile franceze și politica europeană, iar el a ajuns să cunoască multe dintre spiritele de frunte ale epocii, dobândind o nouă sofisticare și încredere în sine. Tot la Paris a fost confruntat din nou cu problema evreiască. Pentru că aceștia erau anii scandalului Panama și începutul afacerii Dreyfus. Evreii au fost implicați în mod proeminent și a existat o recrudescență a antisemitismului în Franța, precum și în alte țări europene. Subiectele evreiești au început să-l preocupe pe Herzl și au apărut tot mai des în scrierile sale. El nu susținea că acuzațiile antisemiților erau cu totul nedrepte: ghetoul, care nu fusese creat de ei, le crescuse anumite calități asociale; evreii ajunseseră să întruchipeze trăsăturile unor oameni care au executat pe nedrept lungi perioade de închisoare.

Emanciparea s-a bazat pe iluzia că oamenii devin liberi atunci când drepturile lor sunt garantate pe hârtie. Evreii fuseseră eliberați din ghetou, dar, în esență, în structura lor mentală, ei rămăseseră evrei de ghetou. Care era atunci răspunsul la întrebarea evreilor? Poate dizolvarea radicală a evreimii mondiale, așa cum a spus în conversația cu editorul ziarului său? Cu o ocazie, în 1893, a sugerat că o jumătate de duzină de dueluri ar face multe pentru a îmbunătăți situația evreilor în societate. Herzl a fost întotdeauna înclinat să gândească în termeni de soluții radicale; exista un puternic element romantic în ideile sale și, de asemenea, o credință în virtuțile gesturilor mărețe, ale demonstrațiilor și ale spectaculozității. La un moment dat, tot în 1893, a avut în vedere botezul general al copiilor evrei, deoarece evreii trebuie să se scufunde în popor. A vrut să facă apel la Papă: ajutați-ne împotriva antisemitismului și eu, în schimb, voi conduce o mare mișcare în rândul evreilor pentru o convertire voluntară și onorabilă la creștinism. El a avut în vedere o procesiune festivă solemnă la Catedrala Sfântul Ștefan la prânz într-o duminică, însoțită de sunetul clopotelor. Liderii adulți ai comunității ar fi fost în fruntea procesiunii și ar fi înaintat până la pragul bisericii. Deși liderii ar rămâne afară, ceilalți ar îmbrățișa creștinismul. Acestea erau doar fantezii. Lui Herzl i s-a atras atenția că, lăsând la o parte toate celelalte considerații, Papa nu l-ar primi niciodată.

A renunțat la plan, dar problema evreiască a continuat să-l preocupe. Apoi, în decurs de câteva luni, a găsit brusc o nouă soluție, aparent nu mai puțin utopică: "Are aspectul unui vis măreț", a scris el în prima însemnare din jurnalul său sionist. A decis să se adreseze baronului von Hirsch, unul dintre cei mai importanți filantropi evrei ai epocii, și în cadrul unei întâlniri din iunie 1895 și-a dezvoltat noul plan. El se vedea deja ca lider al evreilor: "Tu ești marele evreu al banilor, eu sunt evreul spiritului". În cadrul conversației, Herzl a criticat aspru metodele folosite de baron pentru a-i ajuta pe evrei. Filantropia nu era de niciun folos. Dimpotrivă, nu putea face decât rău, deoarece înjosea caracterul oamenilor. "Voi creșteți cerșetori", i-a spus el baronului uimit. Dar soluția proprie a lui Herzl? Unele dintre propunerile sale ar putea părea prea simple, spunea el, altele prea fantastice, "dar ceea ce este simplu și fantastic este ceea ce îi conduce pe oameni". În acest punct, baronul a devenit nerăbdător și a început să se îndoiască de sănătatea mintală a vizitatorului său. De unde va face rost de bani pentru proiectele sale fantastic de ambițioase? Rothschild ar fi donat probabil cinci sute de franci. Pentru că evreii bogați, spunea Hirsch, erau răi; nu se interesau de suferințele celor săraci.

Herzl a concluzionat cu tristețe că, în mod clar, baronul nu înțelegea ce înseamnă fantezia și nici nu pricepea importanța imponderabilităților care pluteau în aer. În aceeași zi, în urma acestei conversații, Herzl i-a scris baronului că va lansa un împrumut național evreiesc pentru a finanța migrația spre Țara Făgăduinței. Ar fi o mișcare națională, nu filantropică: un steag, ar putea întreba batjocoritor interlocutorul său, ce era un steag? Un băț cu o cârpă la capătul lui. Nu, a răspuns Herzl, un steag era mult mai mult decât atât. 'Cu un steag oamenii sunt conduși - poate chiar spre Țara Făgăduinței. Pentru un steag oamenii trăiesc și mor'. Dar, deși încercarea de a-l convinge pe baron a fost în mod clar un eșec, Herzl nu a renunțat. Dacă discuția nu a fost un succes, ea l-a ajutat pe Herzl să își clarifice propriile idei. În următoarele trei săptămâni a scris un lung memorandum care conținea toate ideile de bază dezvoltate ulterior în Der Judenstaat. A vrut să se adreseze consiliului de familie al Rothschild; Herzl încă nu renunțase la ideea de a-i cuceri pe "evreii cu bani".

Acestea au fost pentru Herzl săptămâni de profundă tensiune emoțională. "În timpul acestor săptămâni mi-a fost de mai multe ori teamă că îmi pierd mințile", a scris el în jurnalul său. El nu se mai îndoia de măreția misiunii sale; urma să fie numit printre marii binefăcători ai omenirii. Poate că el nu rezolva doar problema evreiască, ci și o problemă socială generală? Mutarea sa de la Viena la Paris a fost o "necesitate istorică". Statul evreu era o necesitate mondială: "Cred că pentru mine viața s-a încheiat și a început istoria lumii". Apoi, din nou îndoieli: vor fi evreii capabili să aprecieze misiunea sa? Vor înțelege aceste creaturi timide și neajutorate chemarea la libertate și bărbăție? Într-o zi se simțea optimist în legătură cu misiunea sa, iar în ziua următoare era deprimat. "Am renunțat la toată chestia asta. Deocamdată nu mai există nici un ajutor pentru evrei. Dacă cineva le-ar arăta calea de ieșire din mizeria lor, ei l-ar trata cu dispreț. Sunt niște naturi dezintegrate de ghetou'. Dar Herzl a perseverat. Disperarea, stările negre de spirit erau încredințate doar jurnalului său. Pentru lumea exterioară radia siguranță și încredere. Ani mai târziu, când norocul sionist a ajuns la un nivel scăzut, avea să le spună celor mai apropiați prieteni: "Nu sunt mai bun și nici mai inteligent decât oricare dintre voi. Dar rămân neînfricat și de aceea conducerea îmi aparține".

Deocamdată, însă, Herzl nu conducea pe nimeni; doar câțiva prieteni știau despre manifestul pe care îl scrisese. Unul dintre ei a crezut că mintea lui Herzl devenise dereglabilă ca urmare a muncii excesive. Acesta i-a recomandat odihnă și tratament medical. Alții au fost mișcați de sinceritatea lui Herzl și de forța morală a ideilor sale, dar au crezut că un apel la Rothschild ar fi fost destul de nefolositor. Poate că Herzl ar trebui să-și publice opiniile sub forma unui roman? Herzl a acceptat provocarea. După ce fusese desconsiderat sau ignorat de "evreii cu bani", ar putea la fel de bine să facă apel la publicul larg. Și astfel, într-un tiraj de trei mii de exemplare, Der Judenstaat a fost publicat de Breitenstein în februarie 1896.

Ideile de bază pot fi rezumate pe scurt: lumea avea nevoie de statul evreiesc, scria Herzl în introducere, prin urmare acesta va apărea. Nu era o utopie pentru simplul motiv că evreii au fost împinși, prin situația lor, să găsească o soluție. S-ar putea foarte bine să fi fost înaintea timpului, că suferințele nu erau încă suficient de acute, că statul evreiesc a rămas încă pentru moment o poveste de dragoste politică. Dar chiar dacă generația actuală era prea plictisitoare pentru a o înțelege, o generație viitoare și mai fină se va ridica la înălțimea misiunii istorice. Herzl vedea antisemitismul, "chestiunea evreiască", la fel ca majoritatea contemporanilor săi asimilaționiști, ca pe un anacronism, o rămășiță a Evului Mediu. Dar pronosticul său nu era optimist: omul avansa constant pe plan etic, dar progresul său era înfricoșător de lent: "Dacă ar trebui să așteptăm ca omul obișnuit să devină la fel de generos ca Lessing... ar trebui să așteptăm dincolo de viața noastră, dincolo de viața copiilor noștri, a nepoților și strănepoților noștri". Și până atunci? Din fericire, progresul tehnic a făcut posibilă rezolvarea unor probleme care fuseseră greu de rezolvat cu doar câteva generații înainte. Herzl a continuat apoi să discute despre ideile sale pentru un stat evreiesc. El nu dorea să oblige pe nimeni să se alăture exodului. Dacă o parte sau toți evreii francezi protestau împotriva proiectului său pentru că erau deja asimilați, foarte bine; proiectul nu îi va afecta. Dimpotrivă, ar fi avut doar de câștigat, pentru că, la fel ca și creștinii, ar fi fost eliberați de concurența neliniștitoare și inevitabilă a unui proletariat evreiesc, iar antisemitismul ar fi încetat să mai existe. Herzl a încercat să anticipeze și să respingă încă un argument: exodul nu ar duce de la civilizație în deșert. El s-ar desfășura în întregime în cadrul civilizației: "Nu ne vom întoarce la un stadiu inferior, ci ne vom ridica

la unul superior. Nu vom locui în colibe de noroi; vom construi case noi, mai frumoase și mai moderne, și le vom avea în siguranță".

Dar era cu adevărat necesar exodul? Herzl a trecut în revistă varietățile de persecuții la care erau supuși evreii. Peste tot erau atacați, în parlamente, în adunări, pe stradă, de la amvon. Se făceau încercări de a-i scoate din afaceri ("Nu cumpărați de la evrei"). Clasa de mijloc evreiască era amenințată, poziția medicilor, avocaților, profesorilor devenea pe zi ce trecea mai intolerabilă, pasiunile mulțimii erau incitate împotriva celor bogați. Prinții și guvernele nu-i puteau proteja; nu puteau decât să se expună urii populare dacă le arătau prea multă favoare: "Națiunile în mijlocul cărora trăiesc evreii sunt toate antisemite în mod ascuns sau deschis". Astfel de afirmații sunau exagerate, alarmiste, aproape isterice în 1896, iar când Herzl a luat în derâdere credința în perfectibilitatea nelimitată a omului ca fiind o mare prostie sentimentală, a fost, desigur, atacat ca obscurantist. Cu toate acestea, în unele privințe, el era încă prea optimist, așa cum avea să arate istoria europeană ulterioară. El susținea că acolo unde evreii au primit drepturi egale, acestea nu pot fi anulate, deoarece acest lucru ar fi contrar spiritului epocii și, de asemenea, i-ar împinge pe toți evreii în rândurile partidului revoluționar.† Exproprierea lor nu putea fi efectuată fără a provoca o criză economică majoră și, prin urmare, era destul de nepractică. Dar dacă dușmanii lor nu puteau scăpa de evrei, acest lucru nu putea decât să le adâncească ura față de ei. Antisemitismul creștea zi de zi și oră de oră. Și avea să continue să crească, deoarece cauzele sale încă existau și erau ineradicabile. Poate că evreii ar putea dispărea fără urmă printre popoarele din jur dacă ar fi lăsați în pace doar două generații: "Dar ei nu ne vor lăsa să fim. După scurte perioade de toleranță, ostilitatea lor izbucnește din nou și din nou". Fie că evreii voiau sau nu, ei erau un singur popor, un grup pe care suferința îi lega; dușmanii lor îi făceau un singur popor, indiferent de dorințele lor.

În trecut s-au făcut eforturi pentru a rezolva problema evreiască, dar încercarea de a-i transforma pe evrei în țărani în țările lor de origine a fost destul de artificială. Țăranul era o creatură a trecutului, un tip pe cale de dispariție. Asimilarea nu era un panaceu, după cum a demonstrat experiența istorică. Rămânea noua soluție, evidentă și simplă - crearea unui stat evreiesc, pentru a le oferi evreilor suveranitatea asupra unei porțiuni de glob adecvate pentru a le satisface cerințele naționale. Exodul și construirea statului nu ar fi fost un act brusc, ci un proces gradual care să dureze zeci de ani. Evreii cei mai săraci, cei care au nevoie imediată, ar pleca primii, ar cultiva pământul, ar construi drumuri, ar construi poduri și căi ferate, ar reglementa râurile și și-ar asigura singuri terenuri de locuit. Ei vor fi urmați de cei din clasa următoare, mediocrițățile intelectuale, "pe care le producem atât de abundent și care sunt asuprite peste tot".

Herzl a avut în vedere înființarea a două agenții care să inițieze și să supervizeze construirea țării: "Societatea Evreilor", care ar urma să ofere un plan științific și o îndrumare politică, și "Compania Evreiască", după modelul marilor asociații comerciale, care le-ar executa, ar încheia afacerile emigranților și ar organiza comerțul și comerțul în noua țară. Compania evreiască ar fi o societate pe acțiuni, înființată în conformitate cu legislația engleză, cu centrul principal la Londra și cu un capital de aproximativ 50 de milioane de lire sterline. Încă de la începutul cărții sale, Herzl a declarat că nu intenționa să descrie o altă utopie plăcută, ci că era interesat de ideea centrală a unui stat evreiesc, pe

care dorea să o supună dezbaterii. El nu dorea să pregătească (așa cum făcuseră alți scriitori de utopii) o schemă complicată, cu multe rotițe și rotițe. Totuși, în mod necesar, Judenstaat nu este lipsit de astfel de propuneri detaliate. Formarea de avocat a lui Herzl iese în evidență în mod clar, iar opiniile sale asupra problemelor sociale, așa cum s-au conturat în anii petrecuți la Paris, sunt expuse în pamfletul său. El discută, de exemplu, despre ziua de lucru de șapte ore, despre tipul de clădiri din noul stat, despre mijloacele de strângere a banilor, despre organizarea imigrației.

El a preferat o monarhie democratică sau o republică aristocratică. Națiunile nu erau încă pregătite pentru o democrație nelimitată, iar în această privință evreii nu erau cu nimic mai buni decât restul omenirii. Problemele politice cu care se va confrunta noul stat nu vor fi de genul celor simple, care să fie rezolvate prin "da" și "nu". Politica va trebui să prindă contur în straturile superioare ale noii societăți și să lucreze în jos. Dar niciun membru al statului evreu nu va fi discriminat. Herzl se opunea oricărei forme de teocrație. Preoții ar primi cele mai înalte onoruri, dar nu ar trebui să li se permită să intervină în administrarea statului. Ei ar fi ținuți în templele lor, așa cum armata ar fi ținută în cazărmi. (Herzl avea în vedere formarea unei armate relativ mici, deoarece statul pe care îl concepea urma să fie neutru în politica mondială). Fiecare bărbat și femeie din statul evreu ar fi liber și netulburat în credința (sau necredința) sa, ca și în naționalitatea sa. Fiecare, indiferent de credință și naționalitate, ar avea egalitate în fața legii. "Am învățat toleranța în Europa", a scris el; adăugând, ca un gând ulterior, "Acest lucru nu este spus cu sarcasm".

Evident, statul evreu avea nevoie de un steag, iar Herzl a sugerat un câmp alb (simbolizând noua viață pură) cu șapte stele de aur (cele șapte ore de aur ale zilei de lucru). După ce a promis că se va ocupa doar de ideea generală a unui stat evreiesc, s-a implicat de nenumărate ori în discutarea unor detalii tehnice, multe dintre ele destul de inutile. Dar acest lucru era poate inevitabil. Un proiect limitat la generalități nu ar fi avut prea multă convingere. Alte utopii contemporane au intrat în detalii mult mai amănunțite. Ein Zukunftsbild al lui Menahem Eisler, publicat la Viena în 1885, care prevedea, de asemenea, înființarea unui stat evreiesc, a furnizat o constituție gata pregătită, cu 1 500 de clauze și dispoziții separate. În timp ce lucra la Judenstaat, Herzl, un om cu o imaginație colosală, a notat multe alte idei care urmau să fie realizate în viitoarea societate: o bursă a forței de muncă, un birou de lichidare a capitalului, naționalizarea băncilor, a căilor ferate, a asigurărilor și a transportului maritim, o armată permanentă (efective: o zecime din populația masculină) și chiar acorduri străine privind drepturile de autor. Educația s-ar folosi de cântece patriotice, de tradiția macabeană, de religie, de piese de teatru eroice etc. Dar a fost exploatată și dragostea evreilor pentru lux. După o vizită la Opera din Paris, Herzl a scris: "Și noi vom avea holuri atât de strălucitoare - bărbații în ținută completă, femeile cu totul somptuoase". Și cu altă ocazie: "Circurile [jocurile] cât mai curând posibil: Teatru german, teatru internațional, operă, comedie muzicală, cafe-concerte, cafenele, Champs Elysées'. Dar jocurile de noroc nu trebuiau să fie tolerate: "Bătrânii pot juca cărți, dar nu pe bani".

Marii preoți din statul evreu vor purta veșminte impresionante, cavaleria va purta pantaloni galbeni și tunici albe, iar ofițerii platoșe de argint la piept. Herzl dorea cu orice preț să împiedice apariția unei culturi de politicieni profesioniști; ca stipendii pentru 'bravii mei războinici, artiști aspiranți și funcționari

credincioși și talentați', el va folosi zestrea 'fetelor noastre bogate'. Era foarte preocupat de planurile și tehnicile de construcție. A sugerat săli luminoase, aerisite, purtate pe coloane. Construcțiile ar trebui să fie decorative și din materiale ușoare, în stil expozițional. Trei ani mai târziu, în timpul vizitei sale la Ierusalim, Herzl a scris: "Dacă Ierusalimul va fi vreodată al nostru, aș începe prin a-l curăța, prin a elimina tot ceea ce nu este sacru, prin a construi un oraș aerisit, confortabil, cu canalizare corespunzătoare, un oraș nou-nouț în jurul locurilor sfinte". În romanul său utopic Altneuland, publicat câțiva ani mai târziu, Herzl a inclus multe alte sugestii detaliate.

Toate acestea păreau puțin premature, deoarece cele două întrebări de bază erau încă nerezolvate: cum urma să se obțină statutul de stat și unde urma să fie amplasat statul? Herzl a remarcat că se făcuseră experimente semnificative în materie de colonizare, dar toate acestea se bazau pe principiul greșit al infiltrării. Acest lucru nu putea funcționa, deoarece, mai devreme sau mai târziu, ar fi venit momentul în care guvernul în cauză, sub presiunea populației autohtone, ar fi pus capăt afluxului de evrei. Imigrația sub formă de infiltrare era inutilă dacă nu se baza pe o autonomie garantată. În această privință, planul său se deosebea radical de propunerile sioniste anterioare. La scurt timp după publicarea Judenstaat, el i-a spus unui prieten că, dacă infiltrarea va continua necontrolată, valoarea terenurilor va crește și va deveni din ce în ce mai greu pentru evrei să le cumpere. Ideea unei declarații de independență, "de îndată ce evreii vor fi suficient de puternici acolo", era de asemenea nepractică, deoarece marile puteri nu ar fi recunoscut-o. Pe scurt, infiltrarea ar trebui oprită și toate eforturile ar trebui concentrate asupra unei cartă, achiziționarea Palestinei, sancționată la nivel internațional. "Pentru a realiza acest lucru avem nevoie de negocieri diplomatice... și de propagandă pe cea mai mare scară".

În mai 1896, când a avut loc această conversație, gândurile lui Herzl erau deja concentrate asupra Palestinei. În Judenstaat, scris cu un an înainte, el lăsase încă deschisă întrebarea dacă urma să fie vorba de Palestina sau de Argentina. Argentina, scria el, era una dintre cele mai fertile țări din lume, slab populată și cu o climă temperată; ar fi în cel mai înalt interes al Republicii Argentina să cedeze evreilor o parte din teritoriul său. Palestina, pe de altă parte, era patria istorică de neuitat, însuși numele ei fiind un strigăt de mobilizare. Dacă sultanul le-ar ceda Palestina evreilor, aceștia ar putea, în schimb, să se angajeze în gestionarea finanțelor Turciei și să-l salveze pe sultan de la un faliment cronic. Statul evreiesc, cu caracter neutru, ar face parte dintr-un zid de apărare a Europei în Asia, un avanpost al civilizației împotriva barbariei. Europa i-ar garanta existența, iar Locurile Sfinte ar fi supuse unei forme de extra-teritorialitate. Evreii ar putea, de fapt, să constituie o gardă de onoare în jurul acestor Locuri Sfinte, iar acest lucru ar simboliza soluționarea problemei evreiești.

În concluzie, Herzl a abordat unele dintre principalele obiecții care ar putea fi ridicate. El nu credea că furnizează "arme pentru antisemiți". Unii critici ar putea susține că aventura era fără speranță, deoarece chiar dacă evreii ar fi obținut pământul și suveranitatea asupra lui, doar cei săraci ar fi emigrat. Dar acesta nu era un argument valabil: "Tocmai de ei avem nevoie mai întâi! Numai oamenii disperați sunt buni cuceritori". Alții ar fi putut argumenta că, dacă schema ar fi fost fezabilă, ar fi fost încercată cu mult timp înainte. Dar nu, a replicat Herzl, nu a fost posibil în trecut. Doar odată cu progresul tehnic, cu dominația crescândă a omului asupra naturii, schema devenise o posibilitate practică. Este adevărat,

înființarea statului ar putea fi o afacere de lungă durată. Chiar și în cele mai favorabile circumstanțe, ar fi trebuit să treacă mulți ani. Dar el se aștepta la o ușurare imediată. Odată ce evreii ar fi început să își pună în aplicare planul, antisemitismul ar fi încetat și, peste tot, intelectualii evrei ar fi găsit un debușeu pentru energiile lor în pregătirea marii opere. Evreii care vor dori acest lucru, scria el, își vor realiza statul: "O rasă minunată de evrei va răsări din pământ. Macabeii se vor ridica din nou. Vom trăi în sfârșit ca oameni liberi pe propriul nostru pământ și în propriile noastre case vom muri în pace".

Herzl nu a fost total nepregătit pentru primirea cărții. Se aștepta să fie ridiculizat ca un vizionar nebun, iar așteptările sale au fost amplu îndeplinite. Unii au refuzat pur și simplu să îi ia ideile în serios; poate că totul a fost o glumă elaborată? Herzl era cunoscut ca un foiletonist și satiricist desăvârșit. Deocamdată nu aspirase niciodată să fie profet și nici nu arătase un interes deosebit pentru soarta poporului său. Cei care luau în serios Judenstaat-ul erau profund divizați. Majoritatea credea că este o himeră, o renaștere a mesianismului medieval. Güdemann, rabinul șef al Vienei, care fusese un apropiat al lui Herzl, i-a atacat dur ideile într-un pamflet în care protesta împotriva "Kuckucksei naționalismului evreiesc", susținând că evreii nu erau o națiune, că aveau în comun doar credința în Dumnezeu și că sionismul era incompatibil cu învățăturile iudaismului. Aceleași argumente aveau să fie exprimate, într-o formă sau alta, împotriva mișcării sioniste în anii următori.

Dar chiar și în rândul sioniștilor reacția a fost în cel mai bun caz călduță. Nimeni nu auzise vreodată de Herzl în cercurile iudeo-naționale. Voia el oare să-și aroge brusc conducerea unei mișcări? De ce nu menționase în pamfletul său existența coloniilor evreiești din Palestina, activitățile Iubitorilor Sionului în diferite țări, faptul că analiza sa asupra antisemitismului, precum și multe dintre propunerile sale constructive nu erau deloc noi? Explicația evidentă, conform căreia Herzl pur și simplu nu era conștient de aceste lucruri, nu i-a trecut nimănui prin minte. Urmau critici severe, în special din partea sioniștilor culturali, precum Ahad Ha'am: exista ceva specific evreiesc într-un stat evreiesc așa cum îl concepea Herzl? Herzl nu era un entuziast al limbii ebraice: "Cine dintre noi ar fi capabil să cumpere un bilet de tren în ebraică?", se întreba el. Pamfletul era, desigur, o anatemă pentru sioniștii est-europeni pentru care renașterea culturală era o problemă centrală a doctrinei lor.

Având în vedere lipsa de reacție, pe de o parte, ridiculizarea și ostilitatea, pe de altă parte, nu ar fi fost surprinzător dacă Herzl ar fi renunțat atunci și acolo la întreaga idee, așa cum a lăsat de fapt să se înțeleagă în pamflet, căci intenția sa inițială fusese doar de a relansa discuția. Dar dacă ar fi făcut acest lucru, judecata multora dintre contemporanii săi vienezi ar fi fost justificată, și anume că Herzl era un simplu literat, un feuilletonist care se juca cu idei și concepte, luându-le în considerare și apoi renunțând la ele odată ce se plictisea, sindromul familiar al inteligheției vieneze de la sfârșitul secolului trecut. Dar acești contemporani l-au judecat greșit pe Herzl așa cum, douăzeci de ani mai târziu, aveau să-i judece greșit pe revoluționarii ruși pe care îi cunoscuseră în cafenele și de la care nimeni nu se aștepta să pornească și să conducă o revoluție. Pentru că Herzl vorbea serios. Odată ce ideea a pus stăpânire pe el, a fost ca un om posedat. Transformarea unui dandy și om de litere într-un lider și om de acțiune a fost de-a dreptul miraculoasă, dar a fost cât se poate de reală. A sacrificat totul pentru ideea sa și pentru mișcare - căsnicia sa (care, după cum se recunoaște, era pe butuci de câțiva ani), banii și sănătatea sa. De

acum încolo, fiecare minut liber urma să fie dedicat sionismului. Această transformare a fost un proces complex, care a coincis cu o criză personală din viața sa, și este fără îndoială corect, așa cum s-a susținut, că latura narcisistă din caracterul său a jucat un rol important. Herzl a savurat rolul de rege-Mesia pe care urma să și-l asume în anii următori. Dar numai un om cu adevărat posedat și-ar fi asumat conducerea unei cauze care părea condamnată la eșec. Nu-și făcea iluzii în această privință; un an mai târziu, când mișcarea sionistă avansa, a scris în jurnalul său: "Nu am decât o armată de schnorrers. Sunt la comanda unei mase de tineri, cerșetori și măgari".

Herzl a mai trăit opt ani după publicarea lui Der Judenstaat. Au fost ani agitați de activitate diplomatică și organizatorică. Sarcina cea mai importantă a fost, desigur, crearea unei baze de masă, construirea unei mișcări puternice. Ideea sa de a-i câștiga mai întâi pe "evreii cu bani" și de a realiza o "revoluție de sus" a trebuit să fie abandonată. Dar știa, de asemenea, că nu va reuși să obțină o susținere puternică în rândul propriului popor decât dacă va avea câteva succese de demonstrat în domeniul diplomatic. Nimeni nu era dispus să îi asculte mesajul dacă nu exista o speranță reală de a obține o cartă de la sultan. Așa că s-a grăbit dintr-o capitală europeană în alta, încercând să stabilească legături cu puternicii acestei lumi, căutând audiențe cu sultanul și cu împăratul german, cu papa și cu regele Victor Emmanuel, cu Joseph Chamberlain și lordul Cromer, cu Plehve și Witte - figurile cheie din Rusia țaristă. Între timp, aproape de unul singur, a organizat primele congrese mondiale sioniste, a înființat ziarul sionist central (Die Welt) și a condus afacerile zilnice ale mișcării în creștere. A scris, de asemenea, pentru ziarul său, Die Neue Freie Presse - pentru că acesta, și nu conducerea mișcării sioniste, a fost cheia sa de acces în cancelariile din Europa. Trebuia să se ocupe personal chiar și de cele mai mici detalii. Când a mers pentru prima dată la Constantinopol, nu numai că a trebuit să gândească argumente convingătoare pentru a-i vinde sionismul sultanului, dar a trebuit, de asemenea, să cumpere căpșuni, piersici și mănunchiuri de sparanghel pentru lacheii sultanului, soțiile lor și ganymedele de la Hotelul Sacher.

Herzl era o figură impunătoare, iar ținuta sa a devenit aproape regală pe măsură ce și-a asumat conducerea mișcării. Unul dintre delegații de la primul congres sionist, Ben Ami, a făcut următoarea relatare:

Acesta nu mai este elegantul Dr. Herzl din Viena; este un descendent regal al lui David ridicat din mormânt care apare în fața noastră în măreția și frumusețea cu care l-a înconjurat legenda. Toată lumea este cuprinsă ca și cum s-ar fi produs un miracol istoric ... era ca și cum Mesia, fiul lui David, ar fi stat în fața noastră. O dorință puternică m-a cuprins să strig prin această mare furtunoasă de bucurie: Jechi Hamelech, Trăiască Regele.

Zangwill, scriitorul anglo-evreu, era un om mai sofisticat, mai puțin predispus la entuziasm brusc, dar și el a fost profund impresionat: "O figură orientală maiestuoasă, nu atât de înaltă pe cât pare atunci când

se trage în sus și stă în picioare dominând adunarea cu ochii care clocotesc și strălucesc - ai zice că este unul dintre regii asirieni ale căror capete sculptate împodobesc muzeele noastre". Herzl a fost, în anumite privințe, diplomatul ideal. Putea emana un farmec deosebit, manierele sale erau impecabile, avea o mare stăpânire de sine; anii petrecuți la Paris îl făcuseră un om de lume. Dar regii și miniștrii lor, spre deosebire de delegații la un congres sionist, nu erau influențați de patos moral și de viziuni romantice. Prima lor întrebare era întotdeauna: pe cine reprezintă el? Și ce beneficii ne poate aduce?

Ce putea să răspundă Herzl? În primele faze ale activității sale, nu a reprezentat pe nimeni în afară de el însuși, iar mai târziu o minoritate dedicată, dar neinfluentă, din cadrul comunităților evreiești. Mai mult decât atât, era foarte îndoielnic dacă acest mic grup de vizionari putea fi de ajutor cuiva, chiar și Turciei slabe și sărace, care deținea cheia tuturor planurilor sale. În aceste circumstanțe, a fost miraculos că a reușit chiar să aibă acces la duci și ambasadori, iar mai târziu la regi și miniștri. Cei doi principali asistenți ai săi în domeniul diplomatic, ambii neevrei, erau, ca să spunem așa, oameni extrem de neconvenționali. William Hechler, capelan la ambasada britanică din Viena, credea că, potrivit profeților, Palestina urma să fie redată evreilor și era ferm hotărât să își facă partea sa pentru îndeplinirea acestei profeții biblice. El fusese tutorele fiului Marelui Duce de Baden și îl cunoștea pe împăratul german, putând astfel să ofere introduceri utile la Berlin.

Filip Mihail Nevlinsky, un nobil sărac, fusese un funcționar austriac minor în Turcia până când a făcut datorii care l-au obligat să părăsească serviciul diplomatic. Apoi a înființat un ziar, Correspondance de l'Est, dedicat afacerilor din Turcia și Orientul Apropiat. Cunoștea o mulțime de oameni în capitala turcă și, odată ajuns pe statul de plată al lui Herzl, a putut oferi contacte utile. Herzl avea deja două păreri în legătură cu cei doi consilieri diplomatici cei mai apropiați ai săi: Pe Hechler ("un cleric impecabil cu un gust pentru călătorii") îl considera un entuziast naiv cu o dâră de manie de colecționar - o figură incredibilă atunci când este privit cu ochii întrebători ai unui jurnalist evreu vienez - "dar trebuie să-mi imaginez că oameni cu totul diferiți de noi îl văd cu totul altfel". Poate că, până la urmă, a fost un instrument potrivit pentru scopurile lui Herzl? Nevlinsky a fost o enigmă și mai mare: mult mai educat decât majoritatea nobililor, era deopotrivă plătibil și mândru, viclean și sincer. Era, așa cum scria Herzl în iunie 1896, cea mai interesantă figură pe care a întâlnit-o de când a îmbrățișat cauza evreiască. Herzl voise doar să îl folosească ca instrument, dar ajunsese să îl iubească și să îl respecte. Un an mai târziu, era mai puțin sigur; atât Hechler, cât și Nevlinsky urmau să participe la primul congres sionist: "Una dintre sarcinile mele va fi să îi împiedic să se vadă prea mult unul pe celălalt".

Când Nevlinsky a murit, în aprilie 1899, s-a aflat că ziarul său fusese o escrocherie: "O duzină de abonați, iar șantajul a făcut restul". Un diplomat turc i-a spus lui Herzl că răposatul agent secret îl înșelase pe Herzl, că nu-și adusese niciodată ideile la cunoștința sultanului și a consilierilor săi, ci, dimpotrivă, se oferise voluntar să-l spioneze pentru turci. Nevlinsky a luat cu el în mormânt cele mai multe dintre secretele sale. După cum a scris Herzl, "nu era niciodată prezentabil", iar cei care s-au folosit de el au avut întotdeauna grijă să ascundă acest lucru. L-a costat pe Herzl o mare sumă de bani, dar atunci ar fi putut să le facă mult rău sioniștilor. Herzl a concluzionat că era imposibil de stabilit dacă "a făcut ceva pentru noi cu sultanul sau chiar dacă a fost în măsură să facă acest lucru". Și totuși, Nevlinsky dăduse

dovadă de curaj și de preocupare: "El pare în ochii mei, după moartea sa, să se profileze cu capul și umerii deasupra întregii gunoaie -pentru a se scufunda în a cărei companie a fost tragicul derapaj al vieții sale".

Un cerc restrâns de tineri sioniști s-a raliat alături de Herzl după publicarea Judenstaat, în principal membri ai organizațiilor studențești evreiești din Viena. Au existat, de asemenea, scrisori de încurajare din Galiția și Bulgaria. Doi dintre primii convertiți au fost David Wolffsohn și Max Nordau. Primul, născut în Lituania, a devenit negustor de cherestea în Köln și a fost unul dintre liderii Iubitorilor germani ai Sionului. Un om eminamente practic, el era înrădăcinat într-o măsură mult mai mare decât Herzl în tradiția evreiască și a fost primul care i-a explicat lui Herzl că, fără ajutorul activ al maselor evreiești din Europa de Est, întregul său plan nu va rămâne decât o construcție abstractă. Max Nordau, ca și Herzl, născut la Budapesta, era cu 11 ani mai în vârstă decât Herzl. Când Herzl a ajuns să-l cunoască la Paris, era deja unul dintre cei mai cunoscuți eseuriști literari din Europa. De fapt, minciunile sale Conventional Lies și Degeneration au fost cele mai bine vândute cărți ale anilor 1880 și 1890. El avea să joace un rol de frunte în mișcarea sionistă până la izbucnirea primului război mondial, chiar dacă îi lipsea acea măsură supremă de devotament și sacrificiu de sine pe care Herzl a adus-o mișcării.

Aceștia au fost, așadar, primii susținători și simpatizanți ai lui Herzl. Nu exista nicio organizație sionistă, nici măcar nucleul uneia atunci când a pornit în prima sa misiune diplomatică autoimpusă. Marele Duce de Baden, unul dintre cei mai simpatizanți prinți germani, cu care a avut o lungă conversație, a fost impresionat de personalitatea lui Herzl și a promis să intervină pe lângă împăratul german în favoarea sa. Dar cheia succesului sau a eșecului se afla la Constantinopol, iar Herzl a decis să meargă acolo înainte de a-și încerca norocul în capitalele europene. S-a întâlnit cu marele vizir, cu secretarul general al Ministerului de Externe și cu o mulțime de alți oficiali, dar nu a reușit să se întâlnească cu sultanul, care, în conducerea guvernului, îi ignora adesea chiar și pe cei mai apropiați consilieri ai săi. Intenția lui Herzl, atât în această vizită, cât și în vizitele sale ulterioare, a fost de a le explica oficialilor turci că evreii îi pot ajuta să-și reafirme independența față de puterile străine prin acordarea unor împrumuturi importante. În mai multe rânduri, el s-a referit la povestea lui Androcles și a leului. Spinul pe care evreii trebuiau să-l îndepărteze era, desigur, datoria turcă. În schimb, el a cerut ca evreilor să li se dea Palestina ca stat vasal.

Dar sultanul și majoritatea consilierilor săi nu aveau nicio intenție de a ceda vreo parte a Imperiului Otoman. Erau dispuși să ia în considerare imigrarea evreilor în Asia Mică, dar noii veniți ar fi trebuit să adopte cetățenia turcă, iar coloniile lor ar fi trebuit să fie dispersate, nu concentrate într-o singură zonă. De asemenea, turcii aveau îndoieli cu privire la influența reală a lui Herzl. În numele cui vorbea și dacă avea cu adevărat la dispoziție banii necesari? Herzl blufa, bineînțeles. Deocamdată nu avea încă niciun sprijin organizațional în spatele său, iar principalele comunități evreiești și marile familii de bancheri nu voiau să aibă nimic de-a face cu planurile sale. El spera pur și simplu că va fi capabil să obțină sprijin politic și financiar pe baza unei promisiuni din partea sultanului. Probabil că turcii și-au dat seama de acest lucru, dar nu au vrut să-l refuze cu totul; poate că prezența sa la Constantinopol ar fi putut acționa ca un stimulent pentru alte oferte financiare mai substanțiale din alte părți.

Herzl s-a întors de la Constantinopol cu ordinul Medjidje și câteva promisiuni vagi. Nu făcuse niciun progres tangibil, dar cel puțin fusese primit și ascultat. Vestea despre misiunea sa s-a răspândit în lumea evreiască și a stârnit multe speranțe exagerate. La gara din Sofia, mase de evrei îl așteptau, purtătorul lor de cuvânt îi săruta mâna, era aclamat în discursuri drept Conducătorul, Inima Israelului. Herzl a fost uimit, stânjenit și profund emoționat. Până acum se adresase celor bogați și puternici, care îl respinseseră; confruntarea sa cu Rothschildii francezi mai avea de așteptat, dar rezultatul avea să fie la fel de negativ ca și alte astfel de întâlniri din trecut. Ideea de a face apel direct la masele evreiești trebuie să-i fi venit cu puțin timp înainte de a pleca la Londra, aproape imediat după călătoria sa în Turcia. El fusese în Anglia în anul precedent, pentru a-și încerca conceptul de stat evreiesc cu Macabeii, un grup de profesioniști anglo-evrei care îl ascultaseră cu simpatie. Zangwill își exprimase sprijinul, iar la Cardiff, un colonel care comanda un regiment galez îi spusese: "Eu sunt Daniel Deronda". Născut creștin din părinți evrei botezați, el și-a găsit calea de întoarcere la poporul evreu. Fiicele sale, Rahel și Carmela, învățau ebraica, iar el, colonelul Goldsmid, dorea să-și dedice viața poporului evreu.

A doua vizită la Londra nu a fost un succes. Unii susținători s-au scuzat; colonelul Goldsmid a trebuit să inspecteze unul dintre batalioanele sale; bancherul Sir Samuel Montagu (pe care Herzl se bazase pentru a strânge cel puțin 200.000 de lire sterline pentru un împrumut pilot pentru a-i impresiona pe turci) a spus că Edmond de Rothschild trebuia să fie convins. Editorul englez al lui Herzl i-a spus că vânduse în total 160 de exemplare din Statul evreiesc. Cina macabeilor a fost un eșec, iar Herzl avea să se refere de acum înainte la ei ca la Pick-wickieni. El crezuse cu adevărat că acest club de discuții și de mese putea fi transformat într-un comitet de acțiune militantă. Dar multe mii de evrei săraci au venit la o adunare de masă la Clubul Muncitorilor din East End, unde, pe o căldură înspăimântătoare, Herzl a vorbit extemporaneu timp de o oră. Mai târziu, a scris în caietul său:

În timp ce stăteam pe platformă... am trăit o experiență curioasă. Am văzut și am auzit cum se făcea legenda mea. Oamenii sunt sentimentali; masele nu văd clar. ... Dar, chiar dacă nu-mi mai văd distinct trăsăturile, ei simt totuși că am intenții cu adevărat bune pentru ei și că sunt omul micilor oameni.

După călătoria nereușită de la Londra și după o întâlnire dezastruoasă cu Rothschild la Paris ("Consider casa Rothschild o nenorocire națională pentru evrei", i-a scris lui Zadok Kahn, rabinul-șef francez), el s-a hotărât. Evreii bogați erau cu toții împotriva lui. Acum urma să se adreseze direct maselor. Va fi înființată o organizație cu filiale în întreaga lume. Mai presus de toate, va obține sprijinul tinerei generații entuziaste. Până atunci se angajase în diplomație secretă, dar inactivitatea și ezitările adepților săi l-au obligat să devină un lider popular. Au existat momente de disperare. La 13 octombrie 1896 a scris în jurnalul său:

Trebuie să recunosc sincer în fața mea: Sunt demoralizat. Din nicio parte, ajutor, din toate părțile, atacuri. Nordau îmi scrie că nimeni nu se mai agită la Paris. Macabeii din Londra sunt mai pickwickieni ca niciodată. ... În Germania nu am decât adversari. Rușii privesc cu simpatie în timp ce eu muncesc din greu, dar niciunul dintre ei nu-mi dă o mână de ajutor. În Austria, în special la Viena, am câțiva adepți. Cei care nu sunt egoiști nu fac absolut nimic; ceilalți, cei activi, vor să "primească un impuls" în carieră.

Dar nouă zile mai târziu, Herzl a fost invitat la o reuniune de gală a uniunii studenților evrei și notează: 'O serie de ovații... Toți vorbitorii s-au referit la mine. On ne parle que de moi là dedans."†.

Au început să sosească vizitatori și scrisori din toate colțurile lumii. Sionismul, și-a dat seama Herzl, câștiga treptat stima oamenilor obișnuiți din tot felul de țări, oamenii 'încep să ne ia în serios'. Dar era nevoie de un milion de florini pentru a pune mișcarea pe picioarele ei. Dacă nu va reuși să depășească aceste dificultăți inițiale, "va trebui să mergem la culcare, deși este plină ziuă". Între timp, așa cum scria un prieten sionist din Londra, toată lumea aștepta să vadă cum va sări pisica. Dacă reușea, se alăturau și ei. Dacă nu, ar fi fost ridiculizat și uitat. Și astfel, Herzl s-a străduit să continue, fără ajutor și de unul singur. El încă mai credea (așa cum scrisese cu un an înainte) că gravitația (și inerția) pot fi depășite prin mișcare, elementul dinamic era totul: "Lucrurile mărețe nu au nevoie de o fundație fermă. Un măr trebuie așezat pe o masă pentru a nu cădea. Pământul plutește în aer. Astfel, pot poate că pot fonda și asigura un stat evreiesc fără o ancorare fermă. Secretul stă în mișcare. De aceea, cred că undeva va fi descoperit un avion ghidabil'.

În primele luni ale anului 1897 a avut nevoie de toată credința pe care o putea strânge. Pe 4 iunie a fost publicat primul număr al revistei Die Welt. Acesta avea să rămână organul central al mișcării sioniste mondiale până la Primul Război Mondial. Herzl nu trebuia doar să asigure banii și să se ocupe de toate detaliile tehnice. De asemenea, la început a trebuit să furnizeze o mare parte din conținut. A muncit până la epuizare totală, în timp ce rezultatul proiectului părea extrem de îndoielnic. Cu zece zile înainte de publicarea primului număr, nu primise decât două abonamente, și asta în ciuda unei campanii de promovare considerabile. (Zece luni mai târziu, revista avea 280 de abonați în Viena, în cadrul unei populații evreiești de aproximativ 100.000 de persoane). Puțin mai târziu, Herzl a convocat un mic comitet la Viena care a decis să convoace un congres sionist la Basel. Acesta a fost programat inițial să aibă loc la München, deoarece delegații ruși se fereau de Elveția, iar orașul german avea restaurante cușer. Însă liderii comunității evreiești din München nu au dorit să acționeze ca gazde ale congresului. Această rezistență a fost tipică pentru atitudinea multor instituții și persoane evreiești față de sionism. Ei susțineau că nu exista o problemă evreiască, cu siguranță nu în Europa Centrală și de Vest. De ce să stârnească probleme și să furnizeze muniție antisemiților care au susținut tot timpul că evreii constituiau o națiune aparte, cu propriul lor guvern secret, că nu erau și nu puteau fi cetățeni loiali? Herzl nu a fost descurajat de valul de proteste și de marea dezbinarea din propriile sale rânduri. Iubitorii Sionului din Marea Britanie și Franța, precum și unii dintre ruși, au decis să boicoteze reuniunea. Unii dintre primii săi susținători germani au încercat, de asemenea, să saboteze planul din interior. Mai mulți sioniști vienezi

au participat, dar numai pentru a încerca să-l înlăture de la conducere. Herzl a rămas ferm: "Congresul va avea loc". Ca urmare a eforturilor sale neîncetate, a pledoariilor și a disponibilității sale de a face constant sacrificii financiare, primul congres sionist a fost deschis la 29 august 1897.

În ciuda discuțiilor pregătitoare, a existat o mare confuzie. Nimeni nu știa exact ce urma să decidă congresul și cine urma să participe. Herzl, după cum a scris mai târziu un participant, era singurul care știa ce vrea. Nu-și făcea prea multe iluzii cu privire la forța mișcării sale. În ajunul congresului, și-a notat din nou în jurnalul său: "Mă aflu la comanda unor striperi, cerșetori și senzaționali... unii dintre ei mă exploatează. Alții sunt deja geloși sau neloiali. Alții încă mă părăsesc de îndată ce orice mică carieră le oferă o deschidere. Doar câțiva sunt entuziaști dezinteresați. Cu toate acestea, chiar și această armată ar face treaba dacă succesul ar fi la vedere.

Sarcina congresului, așa cum a formulat-o în primul său discurs, era 'să pună piatra de temelie a casei care va adăposti națiunea evreiască'. Pentru Herzl, aceasta era o operațiune extrem de delicată - un "dans al ouălor, cu ouăle invizibile". Nu putea să-i jignească pe rabini sau pe moderniști; trebuia să se acomodeze cu patrioții austrieci și să nu trezească suspiciunile turcilor. Nu se putea spune nimic dezagreabil despre guvernul rus, de teamă că ar putea scoate în afara legii cu totul mișcarea sionistă semilegală. Dar cum ar putea fi trecută cu vederea situația evreilor din Rusia în orice studiu al situației evreilor din lume? Chestiunea Locurilor Sfinte era un ou important, la fel ca și familia Rothschild, care nu putea fi criticată în mod deschis din cauza ajutorului pe care îl acorda coloniștilor palestinieni. Herzl a acordat o importanță enormă solemnității ocaziei. Unul dintre adepții săi locali închiriase o sală mare, cu o scenă de vodevil stridentă, dar Herzl a decis imediat să se mute în spații mai demne. Când Nordau a apărut în redingotă, Herzl l-a implorat să se schimbe în ținută completă (coadă de rândunică și cravată albă pentru ședința de deschidere). Totul trebuia să fie în stil grandios, impresionant și solemn. Aceste pregătiri elaborate au venit ca o surpriză pentru cei 197 de delegați care participau la congres; pentru majoritatea era prima lor întâlnire cu Herzl.

Congresul a fost deschis de Dr. Lippe, un vechi iubitor al Sionului, care a recitat rugăciunea Shehekheyanu: "Binecuvântat ești Tu, Doamne Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai ținut în viață și ne-ai adus martori la această zi". Ar fi trebuit să vorbească timp de zece minute, dar în schimb a divagat, cu platitudini bine intenționate, făcând, după cum a văzut Herzl, o scăpare jenantă după alta. Herzl i-a trimis vorbă de patru ori și, în cele din urmă, i-a ordonat să se oprească. Și-a încheiat discursul propunând o adresă de mulțumire și devotament către sultan. Cele două discursuri care au urmat, ale lui Herzl și Nordau, au fost cele mai importante momente ale congresului. Nu era nimic surprinzător sau inedit în mesajul lui Herzl: sentimentul de uniune, de solidaritate între evrei, se stinsese când antisemitismul modern a izbucnit asupra lor. Dar acum "ne-am întors acasă". Sionismul este întoarcerea iudaismului chiar înainte de întoarcerea lor pe pământul evreiesc'. Lumea a recunoscut din nou că evreii sunt un popor. Ei aveau nevoie de o organizație puternică. Ei nu aveau nimic de ascuns, deoarece nu se vor implica în activități conspirative. Ei doreau să reînvie și să prețuiască conștiința națională evreiască și să îmbunătățească condițiile materiale ale poporului evreu. Ochii a sute de mii de evrei erau ațintiți asupra lor cu speranță și așteptare. Meritele colonizării sporadice nu trebuiau ignorate, dar metodele

vechi, lente, fără nicio bază de recunoaștere legală, nu vor ajuta la rezolvarea problemei evreiești. Doar dreptul recunoscut ar trebui să fie baza viitoare, nu suferința și toleranța. Mișcarea va trebui să devină mult mai mare, mult mai ambițioasă și mai puternică dacă vrea să își atingă oricare dintre obiectivele sale: "Un popor poate fi ajutat doar de el însuși; iar dacă nu poate face acest lucru, atunci nu poate fi ajutat".

Herzl a fost întâmpinat cu aplauze extraordinare care au durat un sfert de oră ("Am rămas cu totul calm și m-am abținut în mod deliberat de la plecăciuni, pentru ca afacerea de la început să nu se transforme într-un spectacol ieftin", a notat el în jurnalul său). A fost urmat de Nordau, care a prezentat o strălucită trecere în revistă a situației evreilor din diferite părți ale lumii, a aspectelor și implicațiilor sale materiale și morale. Nouă zecimi din evreii din lume mureau de foame la propriu, luptând pentru a supraviețui. Evreii occidentali nu mai erau supuși discriminării legale, dar fuseseră emancipați cu mult înainte ca popoarele care îi găzduiau să fie pregătite emoțional pentru a le acorda drepturi egale. Evreul emancipat renunțase la vechile sale caracteristici evreiești, dar nu devenise un german sau un francez. Își abandona propriul popor pentru că antisemitismul îl făcuse să îl deteste, dar compatrioții săi francezi și germani îl respingeau. Pierduse căminul din ghetou fără să obțină un nou cămin.

Acesta a fost Judennotul moral, care era chiar mai greu de îndurat decât suferința materială, pentru că afecta oameni sensibili și mândri. Evreul emancipat era nesigur pe sine și pe ceilalți oameni, temător, lipsit de echilibru, suspicios față de sentimentele secrete chiar și ale prietenilor săi. Unii evrei, noii marrani, încercau să scape de pericol prin convertire, dar noul antisemitism rasial nu recunoștea această cale ușoară de ieșire. Alții se alăturau mișcării revoluționare, sperând că, odată cu distrugerea vechii ordini, va dispărea și antisemitismul. În cele din urmă, existau sioniștii. Sarcina primului congres sionist a fost să analizeze modalitățile și mijloacele de abordare a urgenței acute cu care se confrunta poporul evreu. Nordau a vorbit liber, aproape fără notițe. Întotdeauna un orator excelent, el a atins noi culmi la acest congres. Herzl și-a notat în jurnalul său: "A vorbit glorios. Discursul său este și va continua să fie un monument al epocii noastre". Când s-a întors la masa noastră, m-am dus la el și i-am spus: Monumentum aere perennius - un monument mai durabil decât bronzul".

Următorii vorbitori au abordat în detaliu situația evreilor din Europa de Est și de Vest și au fost făcute comentarii cu privire la justificarea istorică și economică a sionismului și la colonizarea Palestinei. Unul dintre colaboratorii apropiați ai lui Herzl a sugerat ca niciun evreu să nu mai emigreze în Palestina până când nu va exista o bază legală recunoscută la nivel internațional pentru stabilirea lor. Acest lucru era în conformitate cu programul oficial al mișcării adoptat la o sesiune anterioară:

Sionismul urmărește să asigure poporului evreu un cămin în Palestina, recunoscut public și asigurat din punct de vedere juridic, pentru poporul evreu. Pentru realizarea scopului său, congresul are în vedere următoarele metode:

- Încurajarea programatică a colonizării Palestinei cu muncitori agricoli evrei, muncitori și cei care practică alte meserii.

- Unificarea și organizarea tuturor evreilor în grupuri locale și mai largi, în conformitate cu legile țărilor lor respective.

- Consolidarea conștiinței de sine și a conștiinței naționale a evreilor.

- Măsuri pregătitoare pentru a obține consimțământul diferitelor guverne necesare pentru îndeplinirea obiectivelor sionismului.

Preambulul a fost adoptat după o dezbatere îndelungată. Proiectul inițial menționase doar o casă (sau o proprietate) asigurată legal, dar unii dintre delegații mai tineri, precum Schach din Köln și Leo Motzkin, au susținut că sionismul nu avea nimic de ascuns. Scopul său ar trebui să fie acela de a-l câștiga pe sultan pentru aspirația sa de a obține autonomie în Palestina. Fără garanții juridice internaționale, nu exista niciun viitor și nicio siguranță pentru poporul evreu. La argumentul că o astfel de impetuozitate tinerească ar putea dăuna coloniilor deja existente, Motzkin a răspuns că "colonizarea în stil vechi nu va duce oricum la nimic". Câteva mii de țărani evrei au fost colonizați în Palestina în cincisprezece ani, dar acest lucru nu a stârnit prea mult interes în rândul altor evrei, iar impulsul inițial s-a stins. După aceste intervenții, formula mai slabă a fost eliminată și a fost reintrodusă definiția folosită inițial de Herzl, "recunoscută public, asigurată legal" (öffentlich-rechtlich). Congresul s-a ocupat, de asemenea, de chestiuni organizatorice. Cum urma să fie transformat sionismul dintr-o mișcare incipientă într-o organizație eficientă și puternică? S-a hotărât ca congresul sionist să devină organul suprem al mișcării și ca, pentru a se ocupa de problemele politice curente, să fie ales un comitet de acțiune format din 23 de membri. Toți cei care au împlinit vârsta de optsprezece ani, acceptând programul de la Basel și plătind un shekel (un șiling sau 25 de cenți), aveau dreptul de a vota la alegerile pentru congres.

În cadrul discuțiilor au fost expuse pentru prima dată numeroase idei și sugestii care, în anii următori, aveau să joace un rol important în activitățile sioniste. Bodenheimer, un prieten apropiat al lui Wolffsohn din Köln, a schițat un plan pentru înființarea unei bănci și a unui fond central sionist. Herman Shapira, un profesor de matematică de origine rusă de la Heidelberg, a sugerat deschiderea unei universități ebraice în Palestina. În timp ce a treia zi de deliberări se apropia de final, Max Mandelstam, unul dintre cei mai vechi iubitori ai Sionului, a cerut cuvântul și, cu o voce tremurândă, și-a exprimat recunoștința sa și a celorlalți delegați față de "acel om curajos care a fost principalul responsabil pentru adunarea evreilor din toate țările care s-au sfătuit cu privire la viitorul poporului nostru". Printre strigăte de mulțumire și loialitate și aplauze tumultoase, primul congres sionist s-a încheiat.

A fost o piatră de hotar în istoria evreiască modernă. Spre deosebire de conferința de la Kattowitz, cu cincisprezece ani mai devreme, nu a fost o reuniune restrânsă a câtorva persoane notabile, care nu a primit nicio publicitate și nu a lăsat urme. Aclamat cu entuziasm fervent de unii, atacat cu aceeași intensitate de alții, primul congres sionist a atins exact scopul pe care și-l propusese Herzl: redeschiderea discuției publice despre sionism. Ziarele evreiești și neevreiești din întreaga lume au relatat despre congres și au reflectat asupra semnificației sale. Pentru Herzl, înființarea unei organizații sioniste a avut o importanță extraordinară. În activitățile sale diplomatice, el avea acum sprijinul oficial al unei mișcări noi și dinamice. Nu mai era doar Dr. Herzl de la Neue Freie Presse, ci șeful unei organizații mondiale. De mare importanță pentru viitorul mișcării a fost întâlnirea sa cu reprezentanții evreilor ruși, care, cu șaptezeci de delegați, au constituit cel mai puternic contingent de la Basel. Herzl a fost impresionat de calibrul acestor oameni, de a căror existență, cu foarte puține excepții, nu fusese decât foarte puțin conștient.

Evreii ruși, pe de altă parte, l-au acceptat pe Herzl ca lider al lor, deși nu fără rezerve. Weizmann, care l-a cunoscut pe Herzl abia la cel de-al doilea congres, a scris: "Nu pot să pretind că am fost luat pe sus". A fost impresionat de sinceritatea profundă și de marile daruri ale bărbatului, dar a simțit, de asemenea, că Herzl și-a asumat o sarcină de o imensă amploare fără o pregătire adecvată. Herzl, așa cum îl vedea Weizmann, era naiv, nu era un om al poporului, iar înclinația sa spre clericalism (sau mai degrabă respectul său excesiv pentru rabini) îl neliniștea. Profesorul lui Weizmann, Ahad Ha'am, care fusese prezent la Basel, a avut o viziune și mai negativă, de fapt aproape apocaliptică: congresul sionist a distrus mai mult decât a construit, a susținut Ahad Ha'am. Cine știa dacă nu cumva acesta nu era ultimul suspin al unui popor muribund? Herzl nu i se părea mai mult decât un escroc bine intenționat. Fiți atenți, și-a avertizat cititorii, "salvarea Israelului va veni prin profeți, nu prin diplomați". Dar Herzl era mai mult decât mulțumit și, în euforia de imediat după congres, a notat în jurnalul său că sionismul intrase acum în fluxul istoriei: "Dacă ar fi să rezum congresul într-un cuvânt - pe care voi avea grijă să nu-l public - ar fi acesta: La Basel am fondat statul evreu. Dacă aș spune asta cu voce tare astăzi, aș fi întâmpinat de râsul universal. Peste cinci ani, poate, și cu siguranță peste cincizeci de ani, toată lumea va percepe acest lucru". În diverse ocazii, Herzl și prietenii săi au discutat despre cât timp va dura realizarea visului sionist. Nordau credea că ar putea fi nevoie de trei sute de ani pentru a duce la îndeplinire o sarcină de o asemenea amploare; predicția lui Herzl a fost mai aproape de adevăr: la cincizeci de ani și nouă luni după ce a făcut această însemnare în jurnalul său, statul evreu a fost proclamat la Tel Aviv.

Euforia de la Basel nu a durat mult timp. Herzl nu le-a dezvăluit delegaților că prima sa misiune la Constantinopol se soldase cu un eșec virtual. Sultanul declarase, dacă Nevlinsky era de încredere, că nu putea dispune de nicio parte a imperiului otoman, deoarece acesta nu-i aparținea lui, ci poporului turc. Evreii puteau la fel de bine să-și economisească banii. Și adăugase, în mod profetic: "Când imperiul meu va fi împărțit, poate că vor obține Palestina pe nimic. Dar numai cadavrul nostru poate fi împărțit. Nu voi consimți niciodată la vivisecție". Herzl nu și-a pierdut speranța, dar și-a convins adepții că succesul sau eșecul oricărui demers viitor pe lângă sultan depindea de capacitatea sioniștilor de a strânge banii necesari pentru un împrumut. Dar colectarea de bani pentru Banca Colonială (numele său oficial era The Jewish Colonial Trust), al cărei capital social urma să fie de 2 milioane de lire sterline, nu a mers deloc

bine. Subscrierile au venit greu, Rothschild-urile au decis să nu se implice, evreii bogați din Berlin au fost călduți, iar milionarii evrei ruși, deși au făcut promisiuni substanțiale, nu le-au dat curs.

O mare parte din energiile lui Herzl în următorii ani au fost dedicate strângerii de fonduri, o sarcină pentru care nu era potrivit și pe care o detesta. Cât de des avea să se plângă de absența unui "amărât de milion", care îl împiedica să facă propagandă pe scară largă și îi dădea libertate de manevră în negocierile sale la Constantinopol. Organizația sionistă era atât de săracă, veniturile din subscripții atât de mici, încât executivul și-a ținut finanțele secrete ani de zile pentru a evita ridicolul.

Al doilea congres sionist, care a avut loc la un an după primul, a reflectat creșterea mișcării. Numărul delegaților s-a dublat (patru sute) și s-a anunțat că, în timp ce înainte de primul congres existau 117 grupuri sioniste, numărul acestora ajunsese acum la 913. Nordau a prezentat din nou o analiză strălucită a stării evreilor din lume; în discursul său, Herzl a cerut capturarea comunităților evreiești; iar aripa stângă sionistă, socialiștii conduși de Nahman Syrkin, și-a făcut prima apariție. Herzl s-a arătat ceva mai conciliant față de Hoveve Zion. Unul dintre reprezentanții lor de frunte, Mandelstam, a sugerat o sinteză între sionismul (politic) herzlian și principiile lui Ahad Ha'am, vizând o muncă de colonizare treptată, în urma căreia Palestina să devină un centru cultural.

Primul congres a stârnit mari așteptări. Câte progrese putea raporta Herzl cu bună credință un an mai târziu? El știa cel mai bine că nu existau succese tangibile și, cu o singură excepție notabilă - reuniunea de masă de la Londra din 1898, când a lăsat să se înțeleagă că nu era departe momentul în care visele lor se vor împlini -, s-a abținut cu grijă de la a stârni false speranțe. Ce s-ar fi întâmplat dacă încercările sale diplomatice în Turcia ar fi eșuat cu totul? În acest caz, evreii ar fi trebuit să aștepte până când criza generală din est ar fi ajuns la un punct culminant. Așa cum a notat în jurnalul său, "Un popor poate aștepta". Dar existau deja semne ocazionale de nerăbdare. Chiar înainte de cel de-al doilea congres, el s-a gândit dacă mișcării nu ar trebui să i se dea un obiectiv teritorial mai apropiat, cum ar fi Cipru, rezervând Sionul ca obiectiv final. Sau poate că ar trebui să se stea cu ochii pe Africa de Sud sau pe America până la dezintegrarea Turciei? Căci emigrația în masă din Europa de Est a continuat. Masele sărace de evrei aveau nevoie de ajutor imediat, iar Turcia nu era încă atât de disperată încât să dea curs dorințelor sioniste.

Herzl s-a angajat în eforturi diplomatice neîncetate pentru a face noi convertiți la cauza sa. S-a întâlnit în mai multe rânduri cu Philip Eulenburg, unul dintre cei mai apropiați prieteni ai lui Wilhelm al 11-lea, și a încercat, de asemenea, să ajungă la împăratul german prin intermediul arhiducelui de Baden. Dar anturajul kaiserului, inclusiv ministrul de externe Bülow, era ostil și, în orice caz, Herzl tindea să supraestimeze interesul kaiserului pentru afacerile din Orientul Mijlociu. (De asemenea, a supraestimat tăria de caracter și inteligența generală a kaiserului: "Are ochi cu adevărat imperiali - nu am văzut niciodată asemenea ochi. Un suflet remarcabil, îndrăzneț și curios se vede în ei"). În memorandumurile sale, Herzl a jucat pe teama kaiserului și a colaboratorilor săi de socialismul revoluționar: Evreii vor continua să aprovizioneze partidele revoluționare cu lideri și locotenenți dacă nu se va găsi un remediu

pentru situația lor. La un moment dat, Herzl a considerat de la sine înțeles că kaiserul va interveni în favoarea sa pe lângă sultan și va sprijini cererea sionistă de a obține un protectorat german sub suzeranitatea Porții. A trăi sub protecția acestei Germanii puternice, mărețe, morale, guvernate splendid și bine organizate, scria Herzl în jurnalul său, nu putea avea decât cel mai salutar efect asupra caracterului național evreiesc. Avea un mare talent de a se lăsa purtat de propriile idei care se schimbau frecvent; șase săptămâni mai târziu, când eforturile sale au eșuat, a concluzionat că faptul că kaiserul nu a acceptat protectoratul a fost, desigur, un avantaj pentru viitorul cauzei sioniste, deoarece "ar fi trebuit să plătim cele mai mari dobânzi uzurpatoare pentru acest protectorat".

Între aceste două însemnări din jurnal, împăratul german a vizitat Palestina, iar Herzl l-a urmat la Constantinopol și Ierusalim cu un mic grup de susținători. Aceasta a fost prima vizită a lui Herzl în Țara Sfântă, dar nu a fost copleșit. Debarcarea la Jaffa a fost incomodă. A fost lovit de confuzia de pe străzi și din hotel - sărăcie, căldură și "mizerie în culori vesele". Chiar și mult lăudatul Rishon-Lezion, colonia evreiască din apropiere, i s-a părut un loc foarte sărac. Pe drumuri era un praf gros și, din nou, o mare sărăcie; paturi de scândură și mizerie în casele muncitorilor evrei. Călătoria cu trenul până la Ierusalim, în compartimente înghesuite, aglomerate și fierbinți, a fost o adevărată tortură, peisajul rural arăta sumbru și dezolant, iar Herzl avea febră.

Ierusalimul i s-a părut magnific situat, un oraș frumos chiar și în decăderea sa, dar "depozitele mucegăite a două mii de ani de inumanitate, intoleranță și necurățenie care zac pe străduțele urât mirositoare" i-au făcut o impresie teribilă. Într-un spital evreiesc a găsit mizerie și murdărie, dar, de dragul aparențelor, a trebuit să ateste în cartea de vizită curățenia acestuia: "Așa se nasc minciunile". Liderii și rabinii evrei locali se temeau să se întâlnească cu el, deoarece erau îngrijorați de reacția autorităților turcești. În schimb, Herzl a fost impresionat în mod favorabil de cavalcada de douăzeci de tineri și îndrăzneți călăreți evrei care, cântând cântece ebraice, l-au întâmpinat la Rehovot. Ei i-au amintit de cowboy din vestul american: "Aveam lacrimi în ochi...". A arătat în ce puteau fi transformați tinerii vânzători de pantaloni.

Herzl și prietenii săi au fost primiți de împărat la Ierusalim la 2 noiembrie 1898. 'Acea scurtă primire va rămâne pentru totdeauna în istoria evreilor și, probabil, poate avea consecințe mondiale', a notat el în jurnalul său. Data este interesantă, dar dintr-un alt motiv. În aceeași zi, nouăsprezece ani mai târziu, Balfour a scris celebra sa scrisoare către Lordul Rothschild. Herzl și colegii săi erau atât de entuziasmați în ajunul reuniunii, încât doctorul Schnirer, prietenul său și, de asemenea, membru al Comitetului de Acțiune Internă, a vrut să le prescrie un bromură. Dar Herzl a refuzat. 'Nu aș vrea de dragul istoriei'. Audiența a venit ca un anti-climax. Kaiserul a răspuns, la apelul lui Herzl pentru un protectorat german, că este necesară o investigație suplimentară a întregii probleme. 'Nu a spus nici da, nici nu', a comentat Herzl, iar acest lucru, în aceste circumstanțe, nu era suficient de bun.

Comunicatul oficial german a declarat pur și simplu că împăratul și-a exprimat interesul binevoitor față de eforturile îndreptate spre îmbunătățirea agriculturii în Palestina, atâta timp cât acestea erau în acord cu bunăstarea imperiului turc și respectau pe deplin suveranitatea sultanului. Wilhelm al II-lea, care la un

moment dat a manifestat un oarecare interes față de proiectele sioniste, își pierduse în mod evident entuziasmul anterior. Ambasadorul german în Turcia și unii dintre consilierii împăratului, în special în Ministerul de Externe, aveau rezerve, prevăzând o opoziție puternică din partea sultanului. De asemenea, se credea că ceea ce vedea kaiserul despre starea jalnică a evreilor din Ierusalim nu îl făcuse să fie mai bine dispus față de cauza sionistă și perspectivele acesteia. Oricum ar fi fost, criticii din tabăra evreiască păreau să aibă dreptate: obiectivul sionist era o himeră. Deznădejdea domnea în cercul de prieteni ai lui Herzl, căci acesta era sfârșitul unuia dintre cele mai frumoase vise ale liderului. Pentru prima dată, Herzl nu-și făcea iluzii: "Nu ne vom atinge obiectivul sionist sub un protectorat german", i-a scris el Marelui Duce de Baden. 'Sunt mai trist decât pot să vă spun'.

Mișcarea sionistă avea nevoie cu disperare de o realizare tangibilă dacă dorea să își păstreze impulsul inițial și caracterul dinamic. Una dintre principalele temeri ale lui Herzl era că, odată ce noutatea va dispărea, se va instala un declin, dacă nu va putea demonstra un succes izbitor. În astfel de momente, când totul părea pierdut, el și-a arătat măreția. Era foarte obosit, simptomele bolii de inimă se accentuau. A trecut prin momente de neagră disperare. La 1 mai 1900 a consemnat în jurnalul său: "M-am gândit la un epitaf potrivit pentru mine: "Avea o părere prea bună despre evrei"."† Moartea lui Nevlinski a fost o nouă lovitură. Dar Herzl a continuat ca și cum succesul ar fi fost la îndemână, distribuind cu generozitate baksheesh din fondurile limitate ale Comitetului de Acțiune printre lacheii care îl înconjurau pe sultan. L-a înrolat pe Arminius Vambery, călător legendar și prieten al lui Abdul Hamid, orientalist și agent politic liber, de origine evreiască maghiară, care în decursul unei vieți îndelungate a profesat cinci religii, dintre care două ca preot. Vambery l-a sfătuit pe Herzl că sultanul era atât nebun, cât și un mincinos înrăit și i-a explicat că nu se putea obține nimic la Constantinopol printr-un atac frontal. Vambery a ajutat la organizarea unei întrevederi între Herzl și sultan în mai 1901, dar în plus era nevoie de inițiativa unei mari puteri. Herzl nu se mai aștepta la un sprijin activ din partea Germaniei și, cum misiunea sa palestiniană eșuase, privirea sa s-a îndreptat spre Anglia ca fiind puterea cu cele mai mari șanse de a ajuta. Lordul Salisbury, pe atunci prim-ministru, era preocupat de Războiul Boer și a manifestat puțin interes, dar Herzl nu s-a descurajat. Cel de-al patrulea congres sionist a avut loc la Londra în august 1900, pentru că "ne depășiserăm Basle". Anglia, spunea Herzl, era singura țară în care bătrânul popor al lui Dumnezeu nu se confrunta cu antisemitismul: 'Anglia, Anglia liberă și puternică, a cărei viziune cuprinde cele șapte mări, ne va înțelege pe noi și aspirațiile noastre. De aici, mișcarea sionistă, putem fi siguri, se va înălța spre înălțimi tot mai mari".

Herzl hotărâse ca în fiecare an să fie convocat un congres sionist mondial. El se temea că mișcarea își va pierde din elan dacă între aceste întâlniri va exista un interval prea lung. Cel de-al treilea congres avusese loc la Basel în august 1899, al patrulea exact un an mai târziu la Londra, al cincilea din nou la Basel în decembrie 1901, iar al șaselea, ultimul la care a participat, tot la Basel în august 1903. Primul congres, așa mic și improvizat cum a fost, stârnise emoții profunde. Întâlnirile ulterioare au atras mult mai mulți participanți, dar, pe măsură ce rutina organizațională se dezvolta, caracterul lor a început să se schimbe; au devenit mai puțin incitante și mai mult de afaceri. Congresele erau întotdeauna deschise de Herzl (întotdeauna foarte aclamat) cu discursuri programatice relativ scurte. El era urmat de Nordau, care prezenta o magistrală trecere în revistă a situației evreilor din lume. Erau discursuri strălucite și profund emoționante, dar, în esență, erau variații pe aceeași temă: lipsurile materiale ale evreilor din Europa de

Est și situația lor morală și spirituală în Occident. Nordau a raportat reapariția vechilor acuzații de crimă și noi persecuții antievreiești, ceea ce a făcut cu atât mai imperios necesar să se găsească un refugiu pentru victime. Rapoartele Comitetului de acțiune interioară conțineau cifre impresionante privind creșterea organizațională a mișcării. De exemplu, între al treilea și al patrulea congres, numărul organizațiilor sioniste locale a crescut în Rusia de la 877 la 1.034 (cu 100.000 de persoane care au plătit shekelul) și de la 103 la 135 în Statele Unite. La cel de-al cincilea congres s-a raportat că sionismul s-a răspândit în Chile și India, în Noua Zeelandă și Siberia, de fapt, în cele mai îndepărtate colțuri ale globului.

Rapoartele financiare erau mai puțin optimiste: la cel de-al patrulea congres s-a anunțat cu regret că nu a fost încă posibilă înființarea Trustului Colonial, pe care Herzl îl considera o condiție esențială pentru orice acțiune politică și economică viitoare. În loc de cele 250.000 de lire sterline necesare, nu se strânsese decât aproximativ jumătate din această sumă, și asta numai după eforturi uriașe. Evreii bogați, în mod evident, nu-și puneau banii pe calul sionist. Au fost ținute prelegeri despre degenerarea fizică a evreilor din Europa de Est (profesorul Mandelstam la cel de-al patrulea congres și Nordau - medic de formație - la cel de-al cincilea) și despre necesitatea urgentă de a face ceva în acest sens. Dar toți au fost de acord că nu se putea face mare lucru în circumstanțele date; recuperarea fizică și spirituală va urma normalizării economice și naționale, dar acest lucru se va întâmpla numai în propria lor țară. Purtătorii de cuvânt evrei din Europa de Est, precum Sokolow, au pus un mare accent pe discutarea problemelor culturale, spre deosebire de Herzl și de prietenii săi vienezi. Discursurile și dezbaterile privind "chestiunea culturală" au dominat sesiuni întregi ale primelor congrese sioniste și au provocat chiar ciocniri violente. Căci tipul de renaștere spirituală susținut de Sokolow, Motzkin și Weizmann (parțial sub influența lui Ahad Ha'am) nu era ceea ce aveau în vedere rabinii pro-sioniști. Weizmann a încercat să îl convingă pe Herzl că importanța rabinilor pentru publicul evreu și sprijinul lor potențial pentru mișcarea sionistă era mult mai mică decât presupunea Herzl. Motzkin a provocat o mică furtună atunci când a spus că rabinii nu fuseseră prezenți la primul congres și că trebuia să se reziste încercării lor de a se alătura bandwaggonului și de a-și impune opiniile asupra întregii mișcări. Herzl a fost de acord că religia era o chestiune privată, dar politica sa a fost tot timpul aceea de a păstra unitatea mișcării și de a elimina factorii care să determine disensiuni. Cu toate acestea, tinerii ruși au resimțit atât modul autocratic în care a gestionat congresele, cât și modul în care a condus mișcarea între timp. Comitetul de acțiune mai mic de la Viena era format din acoliții săi: Marmorek, Schnirer și alte mediocrități bine intenționate.

Procesele-verbale încă raportau aplauze îndelungate și ovații furtunoase atunci când Herzl apărea la congres, dar el nu mai era o figură ireproșabilă. Motzkin l-a criticat la cel de-al treilea congres pentru că promisese prea mult, trezind speranțe false. Studenții sioniști din Rusia au organizat o "fracțiune democratică" care a apărut ca un grup de presiune la congrese. Sub conducerea lui Syrkin și a altora a apărut, de asemenea, spre disperarea lui Herzl, un partid socialist-sionist care cerea înființarea unui stat socialist în Palestina și în teritoriile învecinate. Syrkin a atacat cu înverșunare dominația mișcării sioniste de către elementele burgheze și religios-ortodoxe, precum și de către "intelectualii putrezi" care doreau ca mișcarea să se disocieze de idealurile înalte ale omenirii progresiste. Astfel de opinii eretice l-au durut nu numai pe Herzl, care nu a manifestat niciodată prea mult interes sau simpatie pentru mișcarea socialistă; ele au fost resimțite și mai puternic de tânărul Weizmann, care în mediul său rusesc dobândise

o cunoaștere destul de apropiată a acesteia. Comentând unul dintre primele broșuri sionist-socialiste, el i-a scris viitoarei sale soții: "O șapcă roșie cu o panglică albastră și albă, un grup național care salută internaționalismul cu strigăte copilărești, dansând în jurul unor nume mari; închinare la sine și obrăznicie evreiască. Ce amestec scandalos de fraze fără sens și prostie pură!". Weizmann avea să devină mai prietenos față de sionismul socialist în anii următori, dar în acest moment îl considera în mod clar un 'fel de ciumă'.

Herzl a fost dezamăgit de lipsa de progres și jignit de atacurile la adresa sa. Până în 1899, cheltuise cea mai mare parte a averii sale și a soției sale pentru mișcare, ceea ce l-a făcut mai mult ca niciodată dependent de activitățile sale jurnalistice. La împlinirea a 41 de ani a scris în jurnalul său că se împlineau aproape șase ani de când pornise în această mișcare, șase ani care l-au făcut bătrân, obosit și sărac. Ce sacrificii făcuseră tinerii sioniști tineri și fără bani din est, care se grăbeau mereu să-l critice la congrese? Era la fel de nemulțumit și de colaboratorii săi apropiați. Herzl nu era un bun judecător de caractere, îi lipsea cu desăvârșire experiența în afaceri și se certa cu cei mai apropiați și mai devotați prieteni ai săi, cum ar fi Wolffsohn. Aceștia, la rândul lor, îi reproșau incapacitatea de a suferi în jurul său oameni cu opinii proprii și de a delega autoritatea.

Perioadele de deprimare erau urmate de crize de hiperactivitate. În februarie 1901 au intrat în vigoare noile restricții turcești privind imigrația, care, într-un fel, l-au lovit pe Herzl mai puțin tare decât pe sioniștii ruși, deoarece, spre deosebire de aceștia, el crezuse întotdeauna într-o cartă, nu în "infiltrare". La scurt timp după aceea, în mai 1901, Vambery l-a informat că sultanul îl va primi, în sfârșit, nu ca sionist, ci "ca șef al evreilor și jurnalist influent". Vambery l-a avertizat: "Nu trebuie să-i vorbești despre sionism. Aceasta este o fantasmagorie. Jersalem este la fel de sfânt pentru el ca și Mecca. Cu toate acestea, sionismul este bun [în ceea ce-l privește pe sultan] împotriva creștinismului. Vreau să mențin sionismul în viață și de aceea v-am asigurat o audiență, pentru că altfel nu ați fi putut să vă confruntați cu congresul. Trebuie să câștigați timp și să duceți sionismul mai departe cumva". Este interesant faptul că și consilierii turci ai lui Herzl pledaseră pentru strategia abordării indirecte: "Există chestiuni care nu trebuie abordate frontal", îi spusese Nuri cu ani în urmă. 'Luați Alep, cumpărați pământ în jurul Beirutului și apoi continuați să vă răspândiți. Când vine momentul în care lucrurile merg prost [în Turcia] și este nevoie de serviciile voastre, faceți un pas înainte și cereți Palestina'.

Pe 17 iunie, Herzl a fost chemat în audiență la palatul regal. A fost pus să stea la umbră (o favoare rară) și a urmărit lunga procesiune de soldați, eunuci, pașa, diplomați și alți demnitari. Un oficial a apărut brusc pentru a-i oferi Ordinul Medjidie, clasa a doua. După ce l-a refuzat politicos, i-a fost acordat Marele cordon al aceluiași ordin. Apoi a început audiența oficială. Herzl l-a descris pe sultan ca fiind un bărbat mic și slab, cu un nas mare și cârligat, cu o barbă plină și vopsită și cu o voce slabă și tremurândă; stătea pe un divan cu sabia între genunchi. El s-a prezentat ca fiind un cititor constant al ziarului lui Herzl, Neue Freie Presse, o declarație oarecum surprinzătoare, deoarece nu cunoștea limba germană. Herzl a început cu analogia sa preferată, cea a lui Androcles și a leului: evreii vor ajuta Turcia să își plătească datoria externă, ghimpele din coasta ei, astfel încât aceasta să își poată aduna din nou forțele. Marile puteri doreau să mențină Turcia slabă, pentru a împiedica refacerea ei, dar Herzl ar putea să obțină ajutorul

evreilor din întreaga lume și să promoveze industrializarea țării. Și, spre deosebire de europeni, evreii nu s-ar fi îmbogățit rapid și apoi s-ar fi grăbit să plece cu prada lor. Palestina nu a fost menționată, dar sultanul a subliniat că era un mare prieten al evreilor, că va face un anunț public pro-evreiesc și că le va oferi protecție de durată dacă se vor refugia pe pământurile sale.

Negocierile cu ajutoarele sultanului au continuat încă câteva zile. Herzl îi făcuse o impresie bună lui Abdul Hamid: "Acest Herzl arată ca un profet, ca un lider al poporului său", i-a spus sultanul lui Vambery câțiva ani mai târziu. Herzl a primit un cadou, o broșă de eșarfă cu diamante, dar asta a fost, după cum a notat cu tristețe în jurnalul său, cam tot ce a realizat în acea zi. El a distribuit aproximativ cincizeci de mii de franci între diverși agenți care susțineau că au contribuit la organizarea audienței, și nu era nimeni care să nu mizeze pe o astfel de afirmație. Nici măcar Vambery nu făcuse excepție, deși, atunci când îl întâlnise pentru prima dată pe Herzl, spusese că era un om bogat, cu un sfert de milion de dolari în cont.

Consilierii sultanului au formulat o serie de condiții care erau total inacceptabile pentru Herzl: evreii vor înființa un sindicat cu 30 de milioane de lire sterline pentru a ajuta la lichidarea datoriei turcești; li se va permite să se stabilească în Turcia, dar vor trebui să devină cetățeni turci; mai presus de toate, nu va putea exista o imigrație masivă concentrată, ci doar așezări dispersate - cinci familii aici și cinci acolo. Herzl a contraatacat propunând înființarea unei companii funciare care să preia proprietățile turcești necultivate din Palestina. Înainte de plecare, i s-a dat de înțeles că sultanul aștepta propuneri financiare definitive în decurs de o lună. Herzl a părăsit Constantinopolul cu o stare de optimism prudent. Fusese primit de sultan și vorbise cu el timp de aproape două ore, lucru cu care puțini ambasadori se puteau lăuda. Sultanul îl impresionase ca fiind un "om slab, laș, dar cu un caracter profund bun", înconjurat de o bandă de infractori. El a continuat dialogul și a început efectiv negocierile pentru navlosire, lucru pe care Vambery îl credea imposibil. Herzl și-a dat seama că nu a realizat încă nimic tangibil, dar se simțea încrezător că acum avea nevoie "doar de noroc, pricepere și bani, pentru a duce la bun sfârșit tot ceea ce plănuisem". Ani de zile avea să afirme că ar fi putut obține Palestina pentru evrei cu acea ocazie, dacă ar fi avut la dispoziție banii necesari. În același timp, nu ignora faptul că turcii îl foloseau doar ca pion pentru a obține un împrumut de la un consorțiu financiar mai substanțial condus de francezul Rouvier. Încercările lui Herzl de a obține sprijinul evreilor bogați pe care îi invoca atât de des în negocierile sale au fost destul de nereușite, dar a continuat să se comporte ca și cum ar fi fost în puterea sa să-l elibereze pe sultan de datoria turcă, estimată la 85 de milioane de lire sterline, și că, în consecință, ar fi primit în sfârșit statutul său.

În februarie 1902, sultanul (care primise numele de cod Cohn în corespondența privată a lui Herzl), l-a chemat din nou în capitala turcă. Acesta s-a plâns că până atunci nu ieșise nimic concret din discuții. Herzl făcuse câteva declarații prietenoase în public, dar asta era tot. Sultanul era dispus să își deschidă imperiul pentru refugiații evrei cu condiția ca aceștia să devină supuși otomani și să se poată stabili în toate provinciile, cu excepția - la început - a Palestinei. El a sugerat că, în schimb, Herzl urma să formeze un sindicat pentru consolidarea datoriei publice otomane și, de asemenea, să preia concesiunea pentru exploatarea tuturor minelor din Turcia. Aceasta era, în sfârșit, o cartă, dar, întrucât excludea Palestina și imigrația nelimitată, era inacceptabilă. Când Herzl a continuat să insiste asupra Palestinei, interlocutorii

săi turci i-au explicat că sultanul nu putea fi de acord să sponsorizeze un proiect care ar fi fost atât de nepopular printre supușii săi. Cohn, după cum i-a scris Herzl lui Vambery, a oferit mult prea puțin și a cerut prea mult.

Cu toate acestea, negocierile nu au eșuat. În iulie 1902, Herzl a fost convocat din nou la Constantinopol pentru ceea ce avea să fie confruntarea finală. Din nou vechea imagine, de-acum familiară: "Mizerie, praf, zgomot, fețe roșii, ape albastre"; hoții de bacșiș de la intrarea în palat îl întâmpină pe Herzl cu zâmbetul lor familiar. El a sugerat că prietenii săi ar putea să îmbunătățească mult proiectul rival francez dacă carta de colonizare în Mesopotamia care îi fusese oferită cu câteva luni înainte ar include și regiunea Haifa. El a subliniat că evreii susceptibili de a imigra nu erau nici periculoși, nici un element problematic, ci dimpotrivă, sobri, harnici și loiali, "legați de musulmani prin rudenie rasială și afinitate religioasă".

Cu toate acestea, totul a fost în zadar. Oficialii turci erau ca spuma mării, a notat Herzl în jurnalul său. Doar expresiile lor erau serioase, nu și intențiile lor. El a indicat că va rămâne întotdeauna prietenul Turciei și al sultanului său pro-evreu, dar mizeria poporului evreu din Europa de Est era de așa natură încât nu mai putea aștepta. Va trebui să le ceară britanicilor, cu care se stabiliseră deja contacte, o colonie evreiască în Africa.

Aceasta a fost, din toate punctele de vedere, ruptura, sfârșitul unui capitol din diplomația sionistă. Totuși, chiar și atunci Herzl nu a disperat cu totul. La Constantinopol se obișnuiseră să îl privească ca pe cineva interesat de vilayetul din Beirut. Într-o zi, poate că, atunci când vor fi reduși la cerșetorie, vor trimite după el și îi vor arunca totul în poală. Dar acestea erau speranțe îndepărtate. După ce se întorsese din Turcia cu mâinile goale, era inutil să mai facă alte progrese, iar Herzl știa că trebuie să-și concentreze eforturile asupra Londrei, cu, poate, unele manevre la Roma și Berlin.

Negocierile lui Herzl la Constantinopol au fost o experiență educativă, dar prețul plătit a fost mare. "Iată-mă aici, scăpat din nou din bârlogul ucigașilor și din țara hoților", scria el după ultima sa vizită. Fusese obligat să transpire ore în șir în anticamere, să împartă o mică avere între lachei, să pună pe statul său de plată un număr mare de demnitari, să "moară de plictiseală ascultând balivernele copilărești ale diverșilor miniștri". A trebuit să mănânce cu exclamații de încântare nenumărate "mese dezgustătoare din acele nenumărate mâncăruri barbare - adevărată mâncare de șerpi". A trebuit să laude înțelepciunea măreață a sultanului și să-și sublinieze propriul devotament de nealterat în nenumărate epistole, toate în cele din urmă fără niciun rezultat. Și mai rău, a trebuit să repete de nenumărate ori că ar putea fi de ajutor sultanului împotriva dușmanilor săi, ceea ce a fost înțeles ca o propunere de a face din Neue Freie Presse un canal de propagandă turcă. Dar redactorii ziarului nu ar fi cooperat, și nici Herzl nu avusese nici cea mai mică intenție de a-și prostitua pana (deși mândru și independent cum era, atitudinea sa în unele chestiuni pe care le considera marginale nu era mai presus de orice suspiciune; era gata să-și folosească influența pentru a minimiza persecuțiile antiarmeene, care au provocat mânia unora dintre colaboratorii săi, printre care Bernard Lazare).

Herzl, cu mintea sa neliniștită și inventivă, îi făcuse constant sugestii și oferte sultanului pentru a se înregimenta și pentru a arăta că mișcarea sa putea fi de mare ajutor. Era jenant, chiar degradant, dar oare exista o altă cale de a-și atinge scopul? În mai 1902, de exemplu, sugerase înființarea unei universități evreiești la Ierusalim. Pentru a face acest lucru mai acceptabil pentru sultan, el a explicat că o astfel de întreprindere ar fi de cel mai mare folos imperiului otoman. Ar ajuta la eradicarea oricărui "spirit nesănătos"; turcii nu ar mai fi trebuit să își trimită tinerii în străinătate pentru studii superioare, unde aceștia erau infectați de idei periculoase și revoluționare.

Herzl a fost nevoit să se adapteze la atmosfera bizantină, la mendalitatea și duplicitatea care domneau în Yildiz Kiosk. Jurnalul său este plin de anecdote care dezvăluie oroarea sa față de genul de oameni cu care trebuia să se asocieze. S-a lăsat dus de mai multe ori de val în a face sugestii și propuneri ale căror implicații depline probabil că nu le cunoștea. Din fericire pentru el și pentru locul său în istorie, acestea nu au fost luate în considerare. Apropiații săi au fost conștienți doar de o mică parte din activitățile sale, dar chiar și ceea ce știau a stârnit îndoieli profunde în rândul lor. Ce rost avea toată această diplomație secretă? Nu cumva ar fi compromis profund mișcarea sionistă? În această privință, Herzl era lipsit de scrupule. Era ferm convins (așa cum le-a spus celor mai apropiați confidenți ai săi) că pur și simplu nu exista o altă cale prin care un grup mic și impecabil de intelectuali, fără niciun sprijin politic sau militar la dispoziție, să își atingă obiectivele. Această atitudine era în concordanță cu opiniile sale despre propagandă și relațiile publice. Încă de la începutul carierei sale sioniste, unul dintre prietenii săi și-a exprimat îndoielile cu privire la înțelepciunea și eficacitatea de a face atâta zgomot. Zgomotul, i-a răspuns Herzl cu furie, era totul. Istoria lumii nu era altceva decât zgomot - zgomotul armelor și al ideilor care avansează: "Oamenii trebuie să folosească zgomotul - și totuși să-l disprețuiască". Și tocmai aceasta a fost atitudinea sa față de diplomația secretă.

În 1902, după eșecul aventurilor sale din Turcia, centrul activităților diplomatice sioniste s-a mutat la Londra. Deși, așa cum am menționat mai devreme, lordul Salisbury nu a manifestat niciun interes, a existat o problemă care a ieșit în evidență. Opinia publică din Marea Britanie începea să fie îngrijorată de imigrația evreiască din Europa de Est și de amenințarea tot mai mare a forței de muncă ieftine care decurgea de aici. O comisie regală a fost numită pentru a investiga această chestiune, iar acest lucru i-a oferit lui Herzl ocazia de a-și propaga planurile în capitala britanică. Sioniștii britanici au reușit să obțină invitarea sa ca martor, spre disperarea lui Nathaniel Meyer Lord Rothschild, care era membru al comisiei. În ciuda dezamăgirilor sale timpurii, Herzl nu renunțase la speranța de a obține sprijinul familiei Rothschild și, în timp ce se afla la Londra, i s-a dat din nou de înțeles că îi va fi foarte greu să facă progrese cu guvernul britanic fără cel puțin sprijinul tacit al acestora. Astfel, a fost făcută încă o încercare de a câștiga încrederea principalei familii evreiești. "Lordul oștirilor bancare" i-a spus lui Herzl că nu crede în sionism, că evreii nu vor obține niciodată Palestina și că, spre deosebire de Franța, în Anglia nu va exista niciodată un antisemitism apreciabil. Înfățișarea lui Herzl în fața comisiei, a argumentat Rothschild, ar putea avea doar două efecte: antisemiții ar putea spune că Dr. Herzl, expertul, susținea că un evreu nu ar putea deveni niciodată englez; iar dacă Herzl ar fi insistat asupra situației proaste a evreilor din Europa de Est și a necesității lor de a emigra, acest lucru ar fi condus la o legislație restrictivă.

A avut loc un schimb aprins de replici, a fost chemat un alt frate Rothschild și, în sfârșit, Herzl a avut ocazia să discute despre propriile planuri:

Mi-am mutat scaunul pe lângă urechea lui cea mai bună și am spus: "Vreau să cer guvernului britanic o cartă de colonizare". "Nu spune "charter". Cuvântul ăsta sună urât", mi-a răspuns Rothschild. 'Spuneți-i cum doriți', am răspuns eu. 'Vreau să înființez o colonie evreiască într-o posesiune britanică'. Rothschild a spus: "De ce nu luați Uganda?" "Nu", am răspuns, "pot folosi doar - și cum mai erau și alte persoane în cameră, am scris pe o foaie de hârtie": Peninsula Sinai, Palestina egipteană, Cipru. Și am adăugat: "Sunteți de acord?". S-a gândit, râzând, și a spus: "Foarte mult". Aceasta a fost o victorie.

A doua zi, Herzl i-a menționat planul său lordului James de Hereford, președintele Comisiei pentru Străini, care s-a gândit că ar putea să își realizeze proiectul Sinai-Cipru cu ajutorul Rothschild-urilor. Înfățișarea lui Herzl în fața comisiei a fost, în opinia sa, mai puțin reușită. El dorea să propage sionismul și să câștige noi adepți, fără a spune însă nimic care să poată fi folosit ca argument pentru restricționarea imigrației în Marea Britanie, deoarece, oricât de grandioasă ar fi fost viziunea sa, mișcarea sionistă nu putea face nimic în acel moment pentru a ușura soarta evreilor din Europa de Est. Herzl nu putea, așa cum spunea într-o scrisoare către Rothschild, să refuze să ia în considerare orice plan de emigrare și de stabilire. El a afirmat că a elaborat un plan pentru organizarea unei Companii evreiești din Est deoarece Rothschild ("cea mai eficientă forță pe care poporul nostru a avut-o de la dispersarea noastră") s-a declarat împotriva Palestinei. Cu toate acestea, ideea unui teritoriu evreiesc, dacă nu chiar a unui stat evreiesc, într-o altă țară decât Palestina, îi venise în minte de mai multe ori înainte. În 1898, el a notat în jurnalul său că masele evreiești aveau nevoie de ajutor imediat și nu puteau aștepta până când Turcia era atât de disperată încât să le ofere sioniștilor ceea ce doreau.

Cum să se stabilească un obiectiv imediat accesibil fără a ceda niciun drept istoric? După cel de-al treilea congres sionist, când poziția evreilor din România se deteriora, el s-a gândit că planul Ciprului ar putea fi o posibilă alternativă care să fie prezentată guvernului britanic dacă nu se făceau progrese cu Turcia în privința Palestinei: "Voi ... face ca congresul să decidă să mergem în Cipru în continuare". Dar în timp ce unii dintre colaboratorii lui Herzl, precum Davis Trietsch, erau de ani de zile susținători fermi ai proiectului Ciprului, marea majoritate, mai ales Hoveveve Zionul rusesc, nu voiau să audă de el, iar Herzl a trebuit să acționeze cu prudență chiar și în ceea ce-i privește pe cei mai apropiați colaboratori ai săi.

În octombrie 1902, a fost primit de Joseph Chamberlain, secretarul colonial, acel celebru "maestru al Angliei". Momentul a fost bine ales: Opinia publică britanică simțea că trebuie făcut ceva pentru evreii din Europa de Est, dacă li se va interzice intrarea în Anglia. Chamberlain nu a respins în principiu ideea înființării unei colonii evreiești autonome în colțul sud-estic al Mediteranei. Herzl a descris negocierile sale cu sultanul:

Știți cum sunt negocierile cu turcii. Dacă vrei să cumperi un covor, mai întâi trebuie să bei o jumătate de duzină de cești de cafea și să fumezi o sută de țigări; apoi discuți povești de familie și, din când în când, mai spui câteva cuvinte despre covor. Acum eu am timp să negociez, dar poporul meu nu are. Ei mor de foame în Pale. Trebuie să le aduc ajutor.

Chamberlain i-a făcut lui Herzl impresia unui om de afaceri competent; nu un om cu imaginație, dar cu capul limpede și fără ocolișuri. Cu Herzl putea vorbi doar despre Cipru - Herzl va trebui să se ocupe de proiectul El Arish și Sinai cu Lord Lansdowne, ministrul de externe. În ceea ce privește Cipru, Marea Britanie nu-i va evacua pe greci și pe musulmani de dragul noilor veniți.

Chamberlain era în favoarea ideii de așezare a evreilor în Pârâul Egiptului (Wadi el Arish) dacă lordul Cromer, viceregele, o accepta. În ceea ce privește Egiptul în sine, menționat pe scurt de Chamberlain, Herzl a replicat imediat: "Nu vom merge în Egipt - am fost acolo". Dar a menționat ideea sa cu privire la hinterlandul Haifa; el spera să-i determine pe turci să închirieze districtul Haifa la un preț mai mic odată ce evreii se vor prezenta la El Arish și vor arăta că sionismul înseamnă afaceri.

A doua zi, Herzl s-a întâlnit din nou, pentru scurt timp, cu Chamberlain și, mai pe larg, cu lordul Lansdowne, a cărui atitudine a fost, în general, binevoitoare. A cerut un memorandum scris pentru cabinet și a promis că îi va scrie lui Cromer în legătură cu acesta. Herzl l-a trimis la Cairo pe Leopold Greenberg, un sionist englez care avea să devină mai târziu editor al Jewish Chronicle. Greenberg s-a întâlnit atât cu Cromer, cât și cu prim-ministrul egiptean, care a menționat diverse dificultăți, cum ar fi pretențiile turcilor asupra teritoriului în cauză și eșecul unei încercări anterioare de a înființa o colonie evreiască în regiunea Medianei antice. Cromer a sugerat trimiterea unei comisii de experți. Herzl a acceptat ideea, subliniind că, din moment ce evreii nu aveau altă alternativă, vor accepta un teritoriu considerat nepotrivit de alții. Nu i-a luat mult timp să-și dea seama că Cromer era totul important; guvernul britanic ar fi mers până la Cromer, nu mai departe.

Expediția a fost trimisă, iar Greenberg și-a continuat discuțiile la Cairo, dar Herzl, care se simțea lăsat pe dinafară și se temea că lucrurile nu decurgeau atât de ușor și de rapid pe cât își dorea, a decis și el să meargă la Cairo. Întâlnirea sa cu Cromer ("cel mai dezagreabil englez pe care l-am întâlnit") nu a fost un succes. Viceregele i-a spus lui Herzl că nu trebuie să-și facă griji în legătură cu reprezentantul turc din capitala egipteană. Dar problema aprovizionării cu apă era de o importanță vitală. Apa pentru irigarea terenurilor nu putea proveni decât din Nil, iar Herzl trebuia să aștepte un raport de expertiză. Cu aceasta, Herzl a fost concediat. "Un pic prea multă aroganță", a notat el în jurnalul său; "o notă de nebunie tropicală și de viceregalism nelimitat". După întâlnirea cu Cromer, a simțit simpatie pentru naționalismul egiptean. Fusese impresionat de tinerii egipteni inteligenți pe care îi întâlnise la o conferință: "Ei sunt viitorii maeștri. Este o minune că englezii nu văd acest lucru. Ei cred că vor avea de-a face cu fellahin

pentru totdeauna". Herzl a rămas în Egipt doar câteva zile, dar negocierile s-au prelungit timp de mai multe luni. În cele din urmă a avut loc un nou eșec. Guvernul egiptean a refuzat proiectul El Arish deoarece expertul lor în irigații a ajuns la concluzia că ar fi nevoie de cinci ori mai multă apă decât se credea inițial pentru ca proiectul să fie un succes. Devierea unei cantități atât de mari de apă din Nil era considerată imposibilă. La 12 mai 1903, Herzl a primit o telegramă prin care era anunțat că planul fusese respins definitiv. Patru zile mai târziu, el a notat în jurnalul său că a crezut că planul Sinai era atât de sigur încât nu a mai vrut să cumpere un cavou de familie în cimitirul Doebling, unde tatăl său fusese înmormântat provizoriu: "Acum consider problema atât de complet spulberată încât am fost la tribunalul districtual și am achiziționat cavoul 28."†.

Herzl nu a renunțat. La Londra, cu o lună înainte, fusese menționat un nou proiect. Chamberlain, care între timp făcuse un turneu în Africa, i-a spus lui Herzl că văzuse Uganda și se gândise: "Iată o țară pentru Dr. Herzl - dar, desigur, el vrea să meargă doar în Palestina sau în vecinătatea ei". Potrivit lui Chamberlain, în Uganda, a relatat Chamberlain, era cald pe coastă, dar clima din interior era excelentă pentru europeni. Zahărul și bumbacul puteau fi cultivate acolo. Herzl a dat ideea la o parte. Baza evreiască ar trebui să fie în apropierea Palestinei. Mai târziu, evreii s-ar putea stabili și în Uganda, căci existau mase mari de evrei gata să emigreze. Dar, o lună mai târziu, după eșecul proiectului El Arish și după o nouă întâlnire între Greenberg și Chamberlain, Herzl a fost mai înclinat să ia în considerare proiectul din Africa de Est. Semnificația politică a ofertei părea considerabilă. Poate că ar putea fi folosit ca teren de antrenament pentru forțele naționale evreiești? La 30 mai, i-a scris lui Rothschild: "Nu sunt descurajat. Am deja un alt plan, iar un om foarte puternic este gata să mă ajute". Astfel a început încă un capitol fatidic în eforturile disperate ale lui Herzl de a găsi o țară pentru poporul fără pământ, și avea să implice mișcarea sionistă în cea mai profundă criză cu care se confruntase până atunci.

Înainte ca discuțiile despre Uganda să atingă un stadiu decisiv, Herzl avea să se angajeze într-o altă misiune politică care a stârnit profunde îndoieli și critici acerbe în rândurile propriei sale mișcări. În august 1903, el a mers la Sankt Petersburg pentru a discuta cu membri importanți ai guvernului țarist diverse posibilități de a accelera emigrarea evreilor ruși. Cum putea Herzl să discute cu Plehve, reacționar înrăit, care, în calitate de ministru de interne, trebuia să poarte responsabilitatea pentru teribilul val de pogromuri care cuprinsese Rusia cu doar câteva luni înainte, omul "ale cărui mâini erau pătate cu sângele a mii de victime evreiești"? (Weizmann). Cu doar câteva luni mai devreme, între 6 și 8 aprilie, avusese loc un pogrom la Kishinev, în cursul căruia aproximativ cincizeci de evrei au fost uciși, mulți alții au fost răniți și multe femei evreice au fost violate. Sentimentul comunității evreiești a fost unul de groază, dar și de o rușine teribilă că evreii au fost bătuți și uciși ca niște oi fără să opună rezistență. 'Mare este durerea și mare este rușinea', scria Bialik după masacru; 'și care dintre cele două este mai mare, răspunde tu, o, fiu al Omului'. 'Nepoții macabeilor - au fugit ca șoarecii, s-au ascuns ca niște ploșnițe și au murit ca niște câini oriunde au fost găsiți'.

Kishinev a fost un punct de cotitură în istoria evreilor din Europa de Est, începutul autoapărării evreilor. Pogromurile rusești din 1903 au produs un val de indignare în Europa de Vest, iar Herzl a presupus, nu în mod greșit, că guvernul țarist, dornic să își refacă imaginea, ar putea fi dispus să facă anumite concesii. În

iunie, Plehve a dat instrucțiuni să ia măsuri energice împotriva propagandei sioniste care, după cum afirma, se abătuse de la scopul său inițial, și anume emigrarea evreilor în Palestina, și era îndreptată în schimb spre întărirea conștiinței naționale în rândul evreilor și spre organizarea de societăți închise. Mai presus de toate, a fost interzisă vânzarea de acțiuni la Jewish Colonial Trust, precum și colectările pentru Fondul Național Evreiesc, ceea ce constituia un pericol real pentru mișcarea sionistă.

Herzl a sperat că guvernul țarist, dornic să scape măcar de o parte dintre evreii săi, ar putea fi determinat să exercite presiuni asupra Turciei pentru a absorbi o parte dintre ei. Această idee era mai mult decât fantezistă, pentru că Turcia era oricum preocupată de incursiunile puternicului său vecin din nord, iar evreii ruși erau în ochii turcilor potențiali agenți moscoviți. Herzl a făcut cunoștință atât cu Plehve, cât și cu Witte, ministrul de finanțe. Plehve, care îi fusese descris ca fiind o brută, i-a făcut o impresie mult mai bună decât Witte, care avea reputația de liberal și chiar de prieten al evreilor. Plehve a vorbit cu o franchețe cinică: evreii trăiau într-un ghetou și situația lor economică era proastă; beneficiile învățământului superior erau extinse doar la câțiva, "pentru că altfel, în curând, nu ne-ar mai rămâne posturi pe care să le dăm creștinilor". În ultima vreme, situația lor se înrăutățise din cauza faptului că mulți dintre ei se alăturaseră partidelor revoluționare. Herzl a sugerat intervenția Rusiei pe lângă sultan pentru a obține o cartă, înlăturarea restricțiilor asupra activității sioniste în Rusia și ajutorul financiar rusesc pentru emigrare. Plehve s-a arătat uimitor de bine informat despre afacerile mișcării sioniste rusești. El a afirmat că, de la conferința de la Minsk (în septembrie 1902), aceasta a fost mai interesată de promovarea activității culturale și politice decât de scopul său inițial, emigrarea, și, oricum, liderii săi, cu câteva excepții, s-au ridicat în slăvi împotriva lui Herzl. Herzl a replicat comparând situația sa cu cea a lui Cristofor Columb: o revoltă a marinarilor împotriva căpitanului, în timp ce săptămânile se succedau fără să se vadă pământul: "Ajutați-ne să ajungem mai repede la țărm și revolta se va sfârși". La fel și dezertarea în rândurile socialiștilor'.

Când Herzl l-a revăzut pe Plehve o săptămână mai târziu, țarul fusese informat despre propunerile sale și s-a convenit ca mișcarea sionistă să primească asistență morală și materială în ceea ce privește măsurile care ar duce la diminuarea populației evreiești din Rusia, dar a existat și un avertisment că sionismul va fi suprimat dacă va duce la o intensificare a naționalismului evreiesc. Țarul a anunțat că a fost rănit la gândul că cineva ar fi îndrăznit să afirme că guvernul rus ar fi sprijinit pogromurile. Nu cumva țarul, în marea și binecunoscuta sa bunăvoință, nu și-a extins bunăvoința asupra tuturor supușilor săi? Prin urmare, a fost deosebit de mâhnit chiar și de faptul că a fost considerat capabil de cea mai mică inumanitate. Plehve, un om mai cinstit decât stăpânul său, a recunoscut din nou că situația evreilor era nefericită: "Dacă aș fi fost evreu, probabil că și eu aș fi fost un dușman al guvernului". Dar erau prea mulți evrei și guvernul țarist nu a putut să-și schimbe politica. Voia să îi păstreze pe cei cu o inteligență superioară, capabili să se asimileze, dar trebuia să scape de restul și, din acest motiv, a favorizat înființarea unui stat evreu independent, capabil să absoarbă câteva milioane dintre ei.

Întâlnirea lui Herzl cu Witte a fost mai puțin reușită. Potrivit raportului lui Herzl, Witte a spus că evreii erau aroganți, săraci, murdari, respingători și că se ocupau cu cele mai josnice activități, cum ar fi proxenetismul și uzura. Witte se opunea să le facă soarta și mai mizerabilă, dar nu exista nicio cale de

scăpare - trebuiau să continue să suporte starea de lucruri actuală. Ideile sionismului i se păreau nu neatractive, ci în general nepractice. Când Herzl l-a părăsit pe Witte, s-a întrebat cum de ministrul de finanțe dobândise vreodată reputația de prieten al evreilor, când în cei treisprezece sau paisprezece ani de guvernare nu făcuse mai mult decât nimic pentru a-i ajuta. Poate că Witte a vrut doar să profite de necazurile lui Plehve din cauza afacerii Kishinev, în speranța că aceasta va duce la căderea rivalului său? Rezultatele misiunii lui Herzl în Rusia au fost aspru contestate. Herzl a povestit că Plehve i-a spus că, în lipsa intervenției sale (a lui Herzl), sionismul ar fi fost interzis în Rusia. Dar Plehve a fost ucis de un terorist în anul următor și au avut loc mai multe pogromuri, deseori cu aprobarea tacită a guvernului, care era mult prea preocupat de alte probleme pentru a lua vreo inițiativă constructivă privind problema evreiască. Criticii lui Herzl susțineau că negocierile sale au fost de neiertat, că a făcut o înțelegere cu Plehve promițând că socialiștii evrei nu vor mai ataca guvernul țarist și că a încercat să influențeze Poale Zion, sioniștii de stânga, în această direcție. Herzl a declarat, de fapt, la cel de-al șaselea congres sionist, că guvernul rus nu va pune niciun obstacol în calea mișcării sioniste dacă activitățile sale vor rămâne într-un cadru legal.

Această declarație a provocat indignare, nu numai în rândul stângii. Weizmann a considerat că discuțiile lui Herzl în Rusia au fost complet inutile: el era copleșit de calamitățile evreilor ruși, prevedea noi persecuții și dorea o soluție rapidă. Dar presupunerea sa că oameni ca Plehve ar fi fost de vreun ajutor era total ireală: "Antisemiții sunt incapabili să ajute la crearea unei patrii evreiești; atitudinea lor le interzice să facă ceva care ar putea ajuta cu adevărat poporul evreu. Pogromuri, da; represiuni, da; emigrare, da; dar nimic care ar putea conduce la libertatea evreilor". A fost o dilemă cu care s-au confruntat liderii sioniști de la Herzl încoace și care le-a provocat multe frământări. Treizeci de ani mai târziu, Weizmann avea să fie primit în audiență de Mussolini. Ar fi trebuit să-și limiteze activitățile diplomatice la oameni de stat liberali și democratici? Să se fi abținut de la întâlniri cu dictatori și antisemiți i-ar fi scutit de multe conflicte morale. Dar le-ar fi limitat grav libertatea de acțiune și ar fi putut împiedica eforturile lor de a salva vieți evreiești.

Oricare ar fi fost scrupulele liderilor și militanților sioniști, masele evreiești i-au pregătit lui Herzl o primire așa cum nu fusese acordată niciodată vreunui lider evreu. Zeci de mii de oameni au strigat "Hedad" (Trăiască) la trecerea sa. Despre primirea de la Vilna, Herzl a scris în jurnalul său că acea zi va rămâne gravată pentru totdeauna în memoria sa. A fost pentru prima dată când s-a aflat față în față cu masele evreiești din Europa de Est. Nefericirea acestor oameni asupriți era cât se poate de autentică: "Exista o notă în saluturile lor care m-a emoționat până la un punct în care nimic altceva decât gândul la relatările din ziare nu a fost în stare să-mi stăpânească lacrimile."† Fusese avertizat de opoziția acerbă a Bundiștilor - socialiștii evrei antisioniști - și a urmărit cu o oarecare neîncredere apropierea unor tineri muncitori, cu expresii dure și hotărâte pe chipuri, pe care i-a considerat ca aparținând acestui partid. Spre uimirea sa, unul dintre ei s-a apropiat și a propus un toast pentru ziua în care "Melech Herzl" (Regele Herzl) va domni. Așa era disperarea insondabilă a maselor evreiești, așa era - ca să-l citez din nou pe Weizmann - marele val de speranță oarbă, lipsită de fundament, elementară, instinctivă și isterică, care asista la vizita sa.

La o săptămână după călătoria sa în Rusia, Herzl se afla la Basel pentru cel de-al șaselea congres sionist. El a raportat Comitetului de acțiune despre negocierile sale din Sankt Petersburg și a fost uimit și amărât de ingratitudinea sioniștilor ruși: "Nu s-a gândit niciunul dintre ei că pentru munca mea fără precedent merit măcar un zâmbet, darămite un cuvânt de recunoștință". Tot ce a primit a fost o ploaie de reproșuri. A doua zi și-a informat colegii despre un mesaj pe care Greenberg tocmai îl primise de la Sir Clement Hill, șeful Departamentului de Protectorat din cadrul Biroului Colonial, în care mișcarea sionistă era informată că guvernul britanic era "interesat de orice plan bine gândit care vizează îmbunătățirea situației rasei evreiești". În ceea ce privește discuțiile cu Dr. Herzl despre înființarea unei așezări evreiești în Africa, timpul a fost prea scurt pentru a intra în detaliile planului și, prin urmare, a fost imposibil să se pronunțe cu certitudine. Dar guvernul britanic era dispus să acorde toate facilitățile unei comisii de studiu sionist care să meargă acolo pentru a verifica personal dacă există terenuri libere potrivite. Dacă rezultatul ar fi fost pozitiv, iar planul ar fi fost recomandat guvernului, ar fi existat o bună șansă ca o colonie sau o așezare evreiască să fie înființată sub conducerea unui oficial evreu ca șef al administrației locale, în care membrii ar fi putut să își respecte obiceiurile naționale.

Scrisoarea, formulată în obișnuitul limbaj diplomatic prudent, a creat o impresie profundă. Chlenov, liderul sionist rus, a izbucnit spontan în Shehekheyanu - binecuvântarea rituală la primirea unei vești bune. Aceasta a fost atât o recunoaștere a poporului evreu ca atare de către o mare putere, cât și exprimarea voinței sale de a ajuta. Alții au fost mai sceptici. Dar pentru toți, schema a fost o surpriză. Herzl însuși nu a fost pe deplin încântat de ea. Greenberg scrisese că Joseph Chamberlain se gândea la o regiune între Nairobi și escarpamentul Nan. Herzl nu era sigur că această zonă era potrivită pentru colonizarea europeană și nici nu era clar dacă guvernul britanic era dispus să le ofere coloniștilor independența pe care o preconiza el. În cele din urmă, el știa, desigur, că orice astfel de proiect putea fi realizat doar cu mult entuziasm pentru a depăși numeroasele dificultăți inițiale. Și chiar și Herzl, cu imensul său prestigiu și cu marea sa influență asupra mișcării, trebuie să se fi îndoit că va fi capabil să-i determine pe sioniști să-l urmeze în Uganda.

La început, totul părea să fie o călătorie ușoară. Când congresul a fost informat despre mesajul britanic, a fost o furtună de aplauze. Shmaryahu Levin, unul dintre secretari, a văzut pe fețele delegaților "uimire, admirație - dar nici un semn de protest". ... Primul efect al mărinimiei ofertei britanice a fost acela de a eclipsa toate celelalte considerații."† Totuși, atunci când diferitele facțiuni și grupuri s-au retras pentru a analiza proiectul în detaliu, a existat multă opoziție, și asta în ciuda faptului că congresului nici măcar nu i s-a cerut să decidă între Uganda și Palestina, ci doar să sprijine trimiterea unei comisii de anchetă în Africa de Est. Herzl a precizat în discursul său de deschidere că Uganda nu era și nu putea deveni niciodată Sion. A fost gândită ca o măsură de urgență, pentru a-i ajuta pe evreii forțați să emigreze imediat, pentru a preveni împrăștierea lor în întreaga lume și pentru a promova colonizarea pe o bază națională și statală. Nordau, care avea îndoieli considerabile, a folosit sintagma Nachtasyl - un adăpost temporar pentru sutele de mii de evrei care nu puteau încă să intre în Palestina, un adăpost care să ofere un teren de antrenament politic pentru sarcina mai mare care urma. Evreii erau datori față de Anglia să supună proiectul Uganda unei examinări amănunțite, dar Sionul va rămâne întotdeauna scopul final. Mai era încă un alt considerent: cu fiecare an, imigranților evrei le va fi tot mai greu să intre în alte țări.

Prezența a puțin mai mult de o sută de mii de evrei în Marea Britanie fusese suficientă pentru a provoca restricții. Cât timp vor mai rămâne deschise porțile Americii?

Nordau nu a fost foarte convingător, iar faptul că mulți delegați vest-europeni l-au susținut nu a ajutat. Majoritatea evreilor ruși erau instinctiv împotriva Ugandei și se aștepta ca imigranții să vină din Europa de Est. După cum a spus unul dintre ei, în timp ce promovau cu entuziasm ideea Palestinei, acum liderii lor le spuneau brusc că au fost niște visători, că și-au pierdut timpul construind castele în aer. Sionul era marele ideal, dar nu putea fi atins, răscumpărarea va veni doar din Uganda. Acest lucru era cu totul inacceptabil și cum puteau liderii să negocieze cu guvernul britanic fără să consulte măcar poporul evreu, Suveranul, în numele căruia acționau? Au fost folosite și argumente practice: Africa de Est era destul de nepotrivită pentru o imigrație în masă; atât forța de muncă, cât și fondurile de care dispunea mișcarea sionistă erau strict limitate, iar orice deturnare a acestora ar fi avut consecințe fatale. Herzl și Nordau recomandaseră Uganda pentru a găsi un paliativ pentru Judennotul în continuă creștere. Dar evreii așteptaseră Palestina atât de mult timp încât puteau să mai aștepte puțin. Nu era oare simbolic faptul că delegații din Kishinev, orașul care suferise cel mai grav pogrom, nu erau dispuși să meargă nicăieri în afară de Palestina? Așa cum a spus Weizmann într-un discurs adresat colegilor săi delegați: "Dacă guvernul și poporul britanic sunt ceea ce cred eu că sunt, ne vor face o ofertă mai bună".

Toată lumea și-a dat seama că mișcarea se afla în fața celei mai importante decizii din istoria sa. Temperamentele erau la pământ și entuziasmul creștea din oră în oră. Un martor ocular a descris scena de la sfârșitul unei sesiuni critice:

Timp de aproximativ o jumătate de oră, oamenii au strigat; unii cântau cântece rusești, alții se urcau pe scaune, aruncau pliante din galerii în sală, loveau scaunele de podea. În galerii se auzea un zgomot extraordinar; vreo douăzeci de fete intraseră în sală pe o ușă laterală și se adăugau la clamore. Zangwill și Greenberg au părăsit tribuna în încercarea de a calma publicul, dar demonstranții nu făceau decât să-i ducă pe umeri și agitația nu a încetat nici după ce luminile au fost stinse. ... Scenele tumultoase au continuat până la primele ore ale dimineții; cazinoul în care a avut loc congresul a fost asediat de mase de oameni agitați. Doar foarte puțini au putut să se gândească la somn în acea noapte.

Prestigiul imens al lui Herzl a fost suficient pentru a face să treacă rezoluția. Cu 295 de voturi pentru și 178 împotrivă, s-a decis trimiterea unei comisii în Africa de Est. Dar nu se putea face nicio greșeală: evreii est-europeni nu vor merge în Africa de Est. Herzl a fost numit trădător în față, iar la scurt timp după congres, un student sionist a încercat să-l ucidă pe Nordau.

Exista un pericol real ca mișcarea să se scindeze. Opoziția, care plecase deja, a revenit și a declarat că acțiunea lor nu fusese o demonstrație politică împotriva conducerii, ci expresia spontană a unui șoc

spiritual profund. În discursul său de încheiere, Herzl a spus că speranța pentru Palestina nu era pierdută, deoarece guvernul rus promisese ajutorul său. Programul de la Basel nu trebuia să sufere nici o ruptură, nici o modificare. Cu mâna dreaptă ridicată a spus: "Im eshkakhekh Yerushalayim". ... Dacă te voi uita, Ierusalime, fie ca mâna mea dreaptă să se ofilească.†

Unitatea exterioară a fost restabilită, dar Herzl era profund deprimat, la fel ca majoritatea delegaților. Când, după sesiunea finală, a părăsit congresul complet epuizat, le-a spus celor mai apropiați prieteni ai săi ce ar fi spus la cel de-al șaptelea congres dacă ar mai fi fost în viață. Până atunci, fie ar fi obținut Palestina, fie și-ar fi dat seama de inutilitatea totală a eforturilor sale. În acest din urmă caz, ar fi spus: "Nu a fost posibil. Scopul final nu a fost atins și nu poate fi atins într-un timp previzibil". Dar, din moment ce exista o țară în care masele suferinde puteau între timp să se stabilească pe o bază națională, mișcarea nu avea dreptul să rețină această ușurare de dragul unui vis frumos. Această alegere ar duce la o ruptură decisivă și, întrucât ruptura s-ar centra pe propria sa persoană, el ar trebui să demisioneze. Vor exista două organisme executive, unul pentru Palestina, celălalt pentru Africa de Est, dar el, Herzl, nu va face parte din niciunul.

Starea de sănătate a lui Herzl s-a deteriorat în cursul anului 1903. Agitația celui de-al șaselea congres a reprezentat o presiune suplimentară, intolerabilă. În jurnalele sale erau frecvente presimțirile de moarte. Dar pentru el nu exista o cură de odihnă îndelungată și, în curând, a pornit într-o nouă misiune diplomatică. La Roma s-a întâlnit cu Victor Emanuel al III-lea, tânărul rege care îi succedase la tron cu câțiva ani mai devreme, precum și cu Pius al X-lea, noul papă. Regele, care fusese în Palestina, a remarcat că țara era deja în mare parte evreiască și că, fără îndoială, într-o zi va aparține evreilor. Când Herzl a remarcat că aceștia nu mai aveau voie să intre, regele a replicat: "Prostii, totul se poate face cu baksheesh". Papa a fost mai puțin de ajutor: "Nu putem favoriza această mișcare", i-a spus lui Herzl. 'Nu-i putem împiedica pe evrei să meargă la Ierusalim, dar nu am putea niciodată să o aprobăm'.

Ultimele luni ale lui Herzl au fost amărâte de disputa cu sioniștii ruși. Ussishkin, liderul lor cel mai agresiv, care se afla în Palestina în momentul congresului, a publicat o scrisoare după întoarcerea sa în care accepta alegerea sa în Comitetul de acțiune, subliniind în același timp că nu se simțea obligat de rezoluția din Uganda. Aceasta a fost o rebeliune deschisă, iar Herzl, în răspunsul său, l-a atacat dur pe Ussishkin și politicile susținute de Hoveveve Zionul rusesc pe care îl reprezenta. Care a fost scopul achizițiilor private de terenuri în Palestina? Ussishkin ar putea cumpăra fiecare parcelă din Ekaterinoslavul său natal, dar aceasta ar rămâne în continuare parte a Rusiei. La conferința lor de la Harkov, sioniștii ruși au adoptat o rezoluție prin care au declarat că Herzl a încălcat programul de la Basel și au desemnat trei dintre ei să se întâlnească cu el, pentru a-i cere în termeni categorici să renunțe la metodele sale autocratice și să supună pe viitor toate proiectele sale organismului suprem ales, Comitetul de acțiune. De asemenea, el trebuia să promită în scris că nu va mai solicita sprijinul congresului pentru alte proiecte teritoriale decât cele referitoare la Palestina și Siria. Ultimatumul l-a ofensat foarte mult pe Herzl și a provocat multe resentimente în cadrul mișcării sioniste din afara Rusiei. A fost considerat o încercare de răsturnare a liderului. Herzl a refuzat să se întâlnească cu comitetul, dar s-a întâlnit cu emisarii în mod individual, iar la reuniunea Comitetului de acțiune din aprilie 1904 a făcut un efort de reconciliere cu succes. El a spus

că nu va merge în Uganda și nici nu va exercita presiuni în favoarea Africii de Est. El dorea ca poporul evreu să decidă pe baza faptelor. Dar a insistat asupra primatului sionismului politic față de vechea abordare Hoveve Zion. Rușii îi spuneau mereu că ei erau deja sioniști de douăzeci sau douăzeci și cinci de ani, dar ce au realizat fără sionism politic? Se întâlniseră în grupurile lor mici și strânseseră puțini bani. Rușii au acceptat argumentul lui Herzl, conform căruia Comitetul de Acțiune făcuse tot ce putea pentru Palestina și va continua să facă acest lucru, și i-au acordat lui Herzl un vot de încredere. Proiectul Uganda s-a retras în fundal. De la Londra au venit rapoarte contradictorii cu privire la faptul că guvernul britanic o mai susținea sau nu. Experții au făcut comentarii negative, iar coloniștii albi din Africa de Est au protestat împotriva unui aflux de evrei.

Herzl nu a trăit pentru a vedea cum cel de-al șaptelea congres sionist a îngropat oficial proiectul. Starea sa s-a înrăutățit rapid și a murit la 3 iulie 1904, la vârsta de 44 de ani. Gravitatea bolii sale nu fusese cunoscută nici măcar de cei mai apropiați prieteni ai săi, iar moartea sa a reprezentat un șoc imens pentru mișcare. Pentru sute de mii de evrei din Europa de Est, aceasta a fost cea mai tristă zi din viața lor. Herzl a creat mișcarea sionistă aproape de unul singur. El simboliza cele mai dragi speranțe ale lor și dorința lor de a avea un viitor mai bun. El a fost noul Moise care îi va conduce din casa robiei spre țara promisă. Chiar și printre adepții săi din Europa Centrală exista o mare adorație pentru eroi. Unul dintre ei povestește cum, în ziua în care a primit mesajul despre moartea lui Herzl, a vrut să se încline când l-a văzut pe fiul cel mic al lui Herzl și să îi prezinte omagiile de prinț moștenitor. Herzl stipulase în testamentul său că trebuie să fie înmormântat ca cel mai sărac dintre săraci. Dar multe mii de oameni au venit să îi aducă un ultim omagiu, iar cultul lui Herzl a devenit și mai intens. O astfel de adulație a părut ciudată și inexplicabilă pentru criticii săi, deoarece Herzl era un eșec, nu numai în opinia lor, ci și în ochii săi. Toată activitatea sa diplomatică agitată fusese în zadar. Când a murit, sioniștii erau mai departe ca niciodată de a primi Palestina. Guvernele german și rus nu doreau și nici nu puteau să facă nimic în favoarea lor, iar altele erau și mai puțin prietenoase. Refuzaseră Uganda și nu existau motive să creadă că britanicii vor face o ofertă mai bună. Activitatea diplomatică a lui Herzl fusese în mare parte Schaumschlaegerei, o operațiune de relații publice. Dramatizarea problemei evreiești a fost tot ceea ce reușise să realizeze. Guvernele și popoarele din Europa deveniseră în sfârșit interesate de problema evreiască și auziseră despre o posibilă cale de rezolvare a acesteia.

Herzl avea o ambiție arzătoare de a ajunge la faimă ca scriitor și dramaturg, însă în aceste domenii nu avea un talent deosebit. Era foarte atras de ținuta și de modul de viață al aristocrației neevreiești. Îi disprețuia pe jurnaliști și pe intelectualii evrei mediocri, deși el însuși era în mare măsură unul dintre ei. Faima, dar nu și succesul, i-a venit ca om de acțiune în ultimii ani ai vieții sale. Avea o puternică tentă narcisistă în el; era total unic și cerea de la adepții săi o supunere oarbă. Modelul psihologic trebuie privit în lumina devotamentului pe care i l-au revărsat părinții, singurul lor fiu, față de el, indulgența lor fără limite, admirația lor imensă (mai ales a mamei), care i-a împiedicat maturizarea și i-a schilodit judecata atât asupra lumii, cât și asupra lui însuși. A fost strâns atașat de mama sa, care avea cele mai mari ambiții pentru el. În ceea ce privește originile sionismului politic, astfel de explicații sunt, desigur, cu totul irelevante. De asemenea, nu este foarte utilă nici interpretarea dezvoltării ideologice a lui Herzl în termenii prăbușirii generale a liberalismului la care a fost martor în anii petrecuți la Paris. Herzl nu a fost un gânditor politic original. Analiza sa asupra chestiunii evreiești nu a fost mai profundă decât cea a lui

Pinsker, scrisă cu două decenii mai devreme. Este adevărat, el a deznădăjduit de liberalism în ceea ce privește soluționarea problemei evreiești. Acest lucru i-a determinat pe unii să îl considere parte a aceleiași tradiții care a dat naștere mișcărilor naționaliste în toată Europa spre sfârșitul secolului. Și-a dat seama că asimilarea nu a funcționat și a simțit că evreii se confruntau cu mari pericole în Europa Centrală și de Est.† Dar, în toate celelalte privințe, a fost în mare măsură un fiu al epocii liberale; cu siguranță nu a fost un naționalist îngust la minte. Dorința sa de a găsi o soluție la problema evreiască a precedat dorința sa de a vedea înființat un stat evreiesc în Palestina.

După cum au subliniat adesea criticii est-europeni ai lui Herzl, Herzl avea foarte puține lucruri specific evreiești. Acest lucru reiese poate cel mai clar în viziunea sa asupra statului evreu, Altneuland, un roman publicat în 1902. Pe jumătate fantezie politică, pe jumătate science fiction timpurie à la Jules Verne, romanul descrie vizita celor doi naratori în Palestina, care în 1923 a devenit un stat evreu modern. Exodul evreilor europeni fiind realizat, Palestina a înflorit și, cu ajutorul tehnologiei moderne și al metodelor moderne de irigare, a devenit o țară prosperă și modernă. A luat naștere o societate nouă, progresistă, bazată pe efortul cooperant, nu socialistă în sensul marxist ortodox, ci situată undeva între capitalismul individualist și colectivism. Pământul nu aparține indivizilor. Fabricile în aer liber sunt modele de acest gen. Femeile sunt pe deplin emancipate, educația este gratuită, infractorii nu sunt pedepsiți, ci reeducați. Există o diviziune clară între religie și stat și libertate deplină de conștiință. Toleranța este principiul suprem pe care se bazează noul stat. "Străinul trebuie să se simtă ca acasă la noi" sunt ultimele cuvinte ale președintelui muribund al statului, care are ca model pe profesorul Mandelstam, veteranul sionist rus. Problema arabă a fost rezolvată fără nicio dificultate: Reshid Bey, unul dintre cei mai apropiați prieteni ai eroului, întreabă: "De ce am avea ceva împotriva evreilor? Ei ne-au îmbogățit, trăiesc cu noi ca niște frați".

Viziunea lui Herzl asupra viitorului stat este cea a unui liberal tipic, impregnată de optimism și de idealuri luminate, o societate model pe un model progresist. Altneuland respinge astfel orice încercare de a considera că prăbușirea liberalismului este cheia gândirii politice a lui Herzl. El a disperat că evreii își vor găsi un loc în societatea europeană, dar viziunea sa asupra viitorului stat era, de fapt, atât de tolerantă și cosmopolită încât nu putea decât să provoace resentimente în rândul sioniștilor culturali precum Ahad Ha'am. Ce era specific evreiesc în noul stat, se întreba Ahad Ha'am. Însuși numele de Sion nu apărea nici măcar o dată, locuitorii săi nu vorbeau ebraica și nu se făcea nici o mențiune, dacă nu chiar niciuna, despre cultura evreiască. Era doar un alt stat modern, secular, iar Ahad Ha'am s-a resemnat cu ceea ce el considera a fi încă o manifestare a asimilaționismului. Dacă negrii africani ar reuși într-o zi să construiască un stat al lor, a susținut el, acesta ar putea foarte bine să aibă un caracter foarte asemănător cu viziunea lui Herzl. O astfel de critică era justificată în măsura în care Herzl a avut în vedere un stat modern, avansat tehnologic și iluminat, locuit de evrei, nu un stat specific evreiesc. Ahad Ha'am a căutat în zadar unele calități specific evreiești în viziunea lui Herzl sau, după cum a spus Nordau, cu răutate și oarecum grosolan, dar nu în totalitate fără justificare, nu a putut sau nu a vrut să părăsească ghetoul său.

Viziunea lui Herzl și politicile sale au fost criticate din mai multe puncte de vedere. Ideile sale privind politica socială erau primitive și a subestimat importanța mișcării socialiste. Nu a prevăzut nici conflictul

cu arabii, dar cei care îl critică în această privință tind să uite că numărul total al arabilor din Palestina la acea vreme era de puțin peste o jumătate de milion, iar o mișcare națională arabă palestiniană nu exista încă. În negocierile sale în capitalele lumii, a folosit argumente și metode discutabile, dar, fiind un general fără armată, nu a negociat tocmai din forțe. Stilul său autocratic și predilecția sa pentru diplomația secretă au fost criticate pe bună dreptate uneori, dar nicio altă formă de diplomație nu ar fi dat rezultate și nimeni altcineva în afară de un autocrat nu ar fi putut aduce un minim de disciplină în acea bandă de adepți indisciplinați, fiecare dintre ei fiind un politician de sine stătător. Herzl a fost, în unele privințe, uimitor de orb, dar aceasta ar putea fi o condiție prealabilă pentru omul de acțiune. Numai o unicitate totală de gândire era de natură să aibă vreun impact asupra prietenilor și dușmanilor deopotrivă. Mișcările de masă nu sunt create de oameni care nu reușesc să emane încredere, care nu sunt absolut siguri pe ei înșiși. Este posibil ca în adâncul sufletului său Herzl să nu fi avut convingerea că își va atinge vreodată scopul. Cu siguranță că a avut multe momente de disperare. Dar acest lucru nu i-a afectat nicio clipă comportamentul său exterior, mândru, absolut sigur de sine și de succesul cauzei sale. Nu și-a slăbit niciodată eforturile, știind prea bine că, în lipsa unor rezultate tangibile într-un viitor nu prea îndepărtat, mișcarea pe care o conducea se va dezintegra, iar speranțele pe care le stârnise vor face loc disperării.

Când Herzl a murit, nu mai exista nicio speranță reală că mișcarea sionistă va reuși să câștige un punct de sprijin ferm în Palestina înainte de dezintegrarea Imperiului Otoman. Sionismul politic pe care îl propovăduise părea falimentar și, la câțiva ani după moartea sa, conducerea mișcării a trecut mai mult sau mai puțin implicit în mâinile "sioniștilor practici", cei care au susținut de la început că nu va avea loc un miracol brusc, că doar în urma unei colonizări constante și neapărat lente se vor crea în Palestina bazele unei acțiuni politice la o dată viitoare. Și totuși, munca lui Herzl nu a fost în zadar. Dacă nu ar fi fost el, sionismul ar fi rămas o mișcare cu o atractivitate destul de limitată, care urmărea o renaștere culturală și care, întâmplător, s-ar fi angajat și în activități filantropice-colonizatoare. Herzl a transformat o stare de spirit într-o mișcare politică și a pus-o pe harta europeană ca fiind una dintre mișcările naționale care aspiră la ceea ce, într-o epocă ulterioară, avea să se numească "eliberare națională". Eforturile sale au contribuit la creșterea extraordinară a încrederii în sine a sute de mii de evrei din Europa de Est, care nu se puteau integra în țările lor de origine, precum și a multor evrei din vest, care simțeau acut caracterul problematic și marginal al întregii lor existențe într-o societate neevreiască. În cele din urmă, Herzl a pus bazele realizărilor ulterioare ale mișcării sioniste și poate fi numit, cu oarecare justificare, arhitectul Declarației Balfour.

Un studiu detaliat al motivelor lui Herzl, al structurii sale mentale și emoționale, depășește sfera de aplicare a acestei istorii a mișcării sioniste. Pentru prietenii și adepții săi, el a fost o figură mesianică care a lucrat în mod dezinteresat pentru răscumpărarea poporului său, pentru care, în cele din urmă, ca un sfânt, s-a sacrificat. Istoricii de mai târziu, în afara vrajei ideilor sale politice și a magnetismului său personal, au subliniat caracterul complicat al personalității sale, motivele profunde ale convertirii sale la sionism, sursele comportamentului său.

Faptul că bărbații și femeile intră în politică din foarte multe motive, de obicei implicate și complicate, este de la sine înțeles: vanitatea, căutarea împlinirii de sine, sentimentul unei misiuni, toate acestea

trebuie să joace un rol, precum și o mulțime de alți factori. A le descâlci este o sarcină fascinantă, dar de obicei nu foarte satisfăcătoare, pentru că asupra substanței ideilor subiectului aruncă puțină lumină. Nu ar fi dificil să se evidențieze multe asemănări în caracterele și gândurile lui Herzl și Lassalle: visele lor de a-i scoate pe evrei din servitute, elementele romantice din gândirea lor, fascinația lor pentru tradiția aristocratică, pentru spectacole și dueluri, ambițiile lor literare nereușite și așa mai departe. Erau aproape la fel de înstrăinați de iudaism, dar unul dintre ei a disperat cu totul de evrei, în timp ce celălalt a făcut din renașterea națională evreiască ideea centrală a vieții sale.

În ceea ce privește istoria, tot ceea ce contează este faptul că, în anii 1890, un jurnalist evreu pe nume Theodor Herzl a exprimat într-un pamflet celebru starea de spirit a unui număr tot mai mare de contemporani ai săi și că, ulterior, a asigurat conducerea mișcării care s-a dezvoltat în rândul acestora. Inspirația sa era în esență romantică, ideile sale inconsecvente și adesea confuze. El se compară în mod nefavorabil cu gânditorii politici mai sofisticați ai epocii sale. Cu toate acestea, într-o problemă, cea centrală în viața sa, a avut dreptate: a simțit anomalia vieții evreilor din Europa și pericolele cu care se vor confrunta evreii în anii următori și a căutat cu disperare o soluție înainte de a fi prea târziu. Poate că au avut dreptate aceia dintre criticii săi care au susținut că antisemitismul era un fenomen trecător și nici măcar unul foarte important sub specie aeternitatis. Dar acești critici erau preocupați de omenire în general, nu de soarta evreilor: Herzl a simțit - și în această privință fundalul austro-ungar de la sfârșitul secolului al XIX-lea este important - că evreii pur și simplu nu puteau aștepta. El era un profet grăbit.

M. Lowenthal (ed.), The Diaries of Theodor Herzl, New York, 1956, pp. 96-7.

Der Judenstaat, citat aici din traducerea din Arthur Hertzberg, The Zionist Idea, New York, 1959, p. 209, care se bazează pe prima traducere în limba engleză de Sylvie d'Avigdor.

R. Patai (ed.), The Complete Diaries of Theodor Herzl, vol. 1, New York, 1960, p. 299.

† Alex Bein, Theodor Herzl, Theodor Herzl, Philadelphia, 1945, p. 50.

Jurnale complete, vol. 4, p. 1283.

A Jewish State, Londra, 1896 (prima traducere în limba engleză), p. 3.

† Nordau, colegul său, a respins, de asemenea, posibilitatea unui holocaust. Într-un discurs ținut la unul dintre primele congrese sioniste, el a spus că nu credea că se vor repeta persecuțiile îngrozitoare din trecut, deși evenimentele recente au arătat că uciderea unui întreg popor este posibilă chiar și în timpurile moderne. Era puțin probabil ca zeci de mii de evrei să fie uciși, iar restul să fie expulzați dintr-o țară. "Există acum o conștiință europeană, o conștiință mondială care (chiar dacă nu este încă suficient de largă) prescrie anumite forme exterioare și nu tolerează cu ușurință crimele în masă" (Max Nordau, Zionistische Schriften, p. 83). Dar a adăugat: "Pe de altă parte, sunt convins că epoca noastră glaciară va dura încă mult timp. ... Oamenii sunt înjunghiați și mor pe rug, dar nici cel care moare înghețat nu mai este viu'. Trebuie remarcat faptul că sioniștii ruși anteriori, precum Lilienblum și Smolenskin, au fost uneori mai pesimiști și nu au exclus distrugerea fizică a evreilor din diaspora.

A se vedea G. Kressel (ed.), Hisione Medina, Tel Aviv, 1954, p. 64 și următoarele. De asemenea, a prezis un atac al vecinilor săi asupra Jehuda (așa cum urma să se numească noul stat), din care statul evreu va ieși victorios.

Conversație cu Bodenheimer, Jurnale complete, vol. 1, p. 335.

Moritz Güdemann, Nationaljudentum, Leipzig și Viena, 1897, p. 42.

Carl E. Schorske, "Politics in a New Key: An Austrian Triptych", în Journal of Modern, History, decembrie 1967, p. 343 și următoarele.

Jurnalele, pp. 304-10.

Ibidem, p. 182.

† Ibidem, pp. 198-9.

Protokoll des ersten Zionisten Kongresses in Basel (reeditare), Praga, 1911, p. 15.

Ibidem, p. 17.

Ibidem, pp. 131-4.

Alex Bein, Theodor Herzl, p. 242.

Jurnale complete, vol. 2, p. 644.

Ibidem, p. 769.

Jurnalele, p. 302.

† Ibidem, p. 325.

Ibidem, p. 330.

Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des IV. Zionisten Kongresses in London. Viena, 1900, p. 100.

The Letters and Papers of Chaim Weizmann, vol. I, Londra 1968, p. 137; Dr. I. Klausner, Oppositzia leHerzl, Ierusalim, 1958, p. 80; Ben Elieser, Die Judenfrage und der sozialistische Judenstaat, Berna, 1898; Manifesto to Jewish Youth, Londra, 1901, p. 16.

Jurnalele, p. 333.

Ibidem, p. 350.

Jurnale complete, vol. 4, p. 1321.

Jurnale, p. 231.

Ibidem, p. 367.

Ibidem, p. 374.

Jurnale complete, vol. 4, p. 1449.

† Jurnalele, p. 385.

Jurnale complete, vol. 4, p. 1501.

Boehm, Die Zionistische Bewegung, vol. I, p. 256; Protokolle des Sechsten Kongresses, p. 82.

Trial and Error, p. 82.

† Jurnalele, p. 404.

Scrisoarea a fost publicată pentru prima dată în Die Welt, 29 august 1903.

† Citat în Bein, Theodor Herzl, p. 455.

Jüdische Rundschau, nr. 33, 1903, p. 412.

† Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des VI. Zionistenkongresses, Viena, 1903, p. 340.

Jurnalele, p. 424.

Dr. E.E. Zweig, în Theodor Herzl Jahrbuch, Viena, 1937, p. 283.

Ludwig Lewisohn, în Herzl Yearbook, vol. 3, New York, 1960, p. 274.

† Henry J. Cohn, "Theodor Herzl's conversion to Zionism", în Jewish Social Studies, aprilie 1970, p. 101 și următoarele.

'Dezamăgit în căsnicie, lipsit de cei mai dragi prieteni ai săi, viața sentimentală a lui Herzl în anii Parisului a fost astfel mai mult decât de obicei sărăcită. Aceasta poate ajuta la explicarea disponibilității sale de a abandona distanțarea față de lumea socială, de a se identifica trup și suflet cu o cauză mai largă. Corpul social evreiesc a devenit pentru el un obiect de dragoste colectivă, în timp ce se întorcea la o mamă adoptivă pe care nu o recunoscuse niciodată în mod adecvat'. Astfel, profesorul Schorske, urmând inspirația lui Norman O. Orown (Journal of Modern History, decembrie 1967, p. 375). Același autor susține că Herzl și-a schițat visul secesiunii evreiești din Europa după ce a asistat la o reprezentație a spectacolului Tannhaeuser, "exaltat, într-o febră de entuziasm asemănătoare cu posesia", cu Wagner în rolul de "răzbunător al inimii împotriva capului" (ibidem, pp. 377-8).

4

INTERREGNUL

După moartea lui Herzl, s-a crezut în general că mișcarea sionistă se afla la capătul puterilor. Mișcarea a fost creația sa; ceea ce îi unea pe membrii săi era mai presus de toate loialitatea față de lider. El fusese atât președinte, cât și profet, și nu mai exista niciun lider la vedere capabil să inspire un entuziasm și o încredere similare. Dacă până și poziția lui Herzl fusese oarecum șubredă în ultimii doi ani din viața sa, dacă au existat multe atacuri și critici acerbe, cu atât mai puțin era probabil ca un alt lider să reușească să țină mișcarea împreună. În momentul morții sale, era prea transparent că politica sa, demersurile diplomatice la Constantinopol și în diverse capitale europene, eșuaseră. Dezbaterea privind Uganda era încă nerezolvată; în plus, în cadrul mișcării sioniste apăreau treptat caucusuri, facțiuni, chiar partide separate. Era poate un proces inevitabil, dar care făcea aproape imposibilă poziția președintelui, care nu

mai avea o bază sigură de sprijin. Dacă ar fi apărut un al doilea Herzl, scria unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai săi la un an după moartea sa, acesta ar fi fost zdrobit în lupta dintre diferitele facțiuni.

Mai presus de toate, exista problema sionismului rusesc. Este adevărat că rușii contribuiseră la mișcare mai mult decât orice altă federație, dar sub regimul țarist sionismul era doar semilegal. Evreii ruși nu aveau niciun fel de influență pe cont propriu, cu atât mai puțin asupra altor guverne, și nici nu aveau legături internaționale sau experiență diplomatică. Conducerea mișcării trebuia să fie în mâinile evreilor occidentali, oricât de profundă era neîncrederea acestora în sioniștii ruși. Dar sioniștii din Europa Centrală și de Vest nu știau ce să facă în ceea ce privește viitoarea direcție a mișcării. Până atunci, Herzl furnizase cele mai multe idei, dar chiar și cei mai apropiați colaboratori ai săi aveau puține îndoieli că veneratul lider fusese un eșec, în ciuda geniului, energiei și devotamentului său. Când s-a pus problema publicării jurnalelor lui Herzl, la scurt timp după moartea acestuia, Nordau s-a pronunțat împotriva acestui lucru în termenii cei mai categorici: Veți ruina numele lui Herzl dacă îi veți publica jurnalele. Oricine le va citi va crede cu siguranță că a fost un prost și un escroc.

Cel de-al șaptelea congres sionist, care a avut loc la Basel la sfârșitul lunii iulie 1905, trebuia să ia o decizie cu privire la proiectul Uganda. Acesta a fost, nu în mod neașteptat, respins, ceea ce a dus la scene tumultoase și la exodul teroriștilor sub conducerea lui Zangwill, precum și al unor grupuri de stânga est-europene, inclusiv al unor sioniști de frunte precum Syrkin. Congresul a trebuit, de asemenea, să aleagă un nou lider. Nu era vorba doar de găsirea unei personalități potrivite; exista o cerere larg răspândită pentru o reorientare politică. Sioniștii ruși, sub conducerea lui Ussishkin, dar și alții, susțineau de mai mulți ani că diplomația secretă a lui Herzl nu a dus nicăieri și că, până când condițiile politice pentru o cartă nu erau coapte, accentul principal trebuia pus pe munca practică, pe înființarea de noi așezări agricole și, în general, pe consolidarea prezenței evreiești în Palestina. Herzl s-a opus acestei abordări a Iubitorilor Sionului timp de mai bine de două decenii, fără un succes notabil. El avea în vedere colonizarea Palestinei la scară largă, dar acest lucru era cu totul imposibil fără un acord politic prealabil cu turcii. Investiția de bani și forță de muncă în colonizarea la scară mică nu însemna doar risipirea resurselor reduse ale mișcării: ea îi lăsa pe coloniștii evrei fără apărare, ostatici în mâinile turcilor.

Herzl a fost inflexibil în această privință: "Nici un singur om, nici un singur ban pentru această țară, până când nu se va acorda un minim de privilegii, de garanții."† Nordau, Bodenheimer, Marmorek și alți membri ai cercului intim al lui Herzl împărtășeau acest punct de vedere. Mișcarea trebuia să aștepte până la apariția unei constelații politice în interiorul Turciei în care negocierile pentru o cartă să fie mai promițătoare. Până atunci, toate proiectele de colonizare pe scară largă trebuiau amânate. Dar erau mulți alții care susțineau munca practică (Gegenwartsarbeit) ca alternativă. Acest slogan cuprindea atât colonizarea la scară mică în Palestina, cât și consolidarea mișcării în diaspora. "Practicienii" nu se opuneau, în principiu, diplomației, dar anticipau că era mai probabil să se obțină concesii graduale decât o cartă cuprinzătoare; cu cât prezența evreiască era mai puternică, cu atât mai ușor ar fi fost să se obțină concesii.

În cele din urmă, cel de-al șaptelea congres a adoptat o rezoluție de compromis conform căreia, deși respingea colonizarea filantropică, la scară mică, lipsită de plan și sistem, mișcarea sionistă trebuia să lucreze pentru consolidarea poziției evreilor în Palestina în agricultură și industrie ("într-un spirit cât mai democratic posibil"). A fost ales un nou executiv, format din trei susținători ai sionismului practic (profesorul Warburg, Ussishkin și Kogan-Bernstein), precum și trei sioniști politici (Leopold Greenberg, Jacobus Kann și Alexander Marmorek). Președintele acestui organism, al Comitetului de acțiune internă și al mișcării a fost David Wolffsohn, care a declarat oarecum prematur în discursul său de încheiere că criza s-a încheiat.

Wolffsohn și criticii săi

David Wolffsohn avea patruzeci și nouă de ani când a preluat această funcție, un om în vârstă într-o mișcare formată preponderent din tineri. Născut în Lituania, nu departe de granița germană, a primit o educație evreiască tradițională, a intrat în comerțul cu lemn și a avut un succes uriaș cu firma pe care a înființat-o la Köln. Iubitor al Sionului încă din tinerețe, interesul său pentru lucrurile evreiești nu a slăbit niciodată și a fost unul dintre primii susținători ai lui Herzl. Herzl îl numise "cel mai bun", singurul om practic printre sute de diletanți, îl considerase succesorul său și îi ceruse în testamentul său să aibă grijă de familia sa. Felul în care Herzl făcea afaceri îl împinsese adesea pe Wolffsohn la disperare și, în general, era de așteptat ca trecutul și experiența lui Wolffsohn să-l facă să graviteze în jurul "sionismului practic". Dar tocmai priceperea sa în afaceri și, bineînțeles, loialitatea față de Herzl l-au făcut să continue tradiția sionismului politic. Același lucru a fost valabil și pentru Jacobus Kann, celălalt om de afaceri din noul executiv. Din punctul său de vedere, investițiile pe scară largă fără garanții politice erau o propunere îndoielnică.

Wolffsohn nu dorea cu adevărat să fie noul lider. S-a dus la Paris pentru a-l convinge pe Nordau să accepte succesiunea, iar când interlocutorul său l-a numit "singura alegere posibilă", a replicat spunând că, cu siguranță, Nordau era nebun.† A acceptat numirea doar sub presiunea generală, fiind susținut chiar și de sioniștii ruși. Știa, desigur, că va exista o mare opoziție. Rușii îl considerau bine intenționat și devotat, generos și muncitor, dar "fără personalitate sau viziune - a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a-l imita pe idealul său, Herzl, dar nu avea nici personalitatea lui Herzl, nici capacitatea sa de organizare". 'Toți vizitatorii noștri europeni aveau aceeași poveste de spus despre Wolffsohn', relatează Louis Lipsky: se spunea că era un om cu o educație obișnuită, fără abilități, fără discernământ, lipsit de dinamism și de capacitatea de conducere, care nu înțelegea idealul herzlian al cărui discipol se pretindea a fi.†

O astfel de critică a fost extrem de nedreaptă; Wolffsohn nu era nicidecum un semizeu amabil. Ca organizator, în orice caz, era superior lui Herzl. Cu siguranță nu era un intelectual și nu avea niciun proiect măreț, nicio idee nouă majoră de oferit. Dar bunul său simț a oferit în multe ocazii o contrapondere necesară la fanteziile altor sioniști timpurii. David Frischman, scriitorul evreu care a fost prezent ca observator la cel de-al nouălea congres sionist, a scris că Wolffsohn s-a comportat ca singura persoană adultă într-o grădiniță indisciplinată.‡ Tacticile de obstrucționare ale sioniștilor ruși ar fi avut

mai mult sens dacă ar fi avut un candidat alternativ pentru conducere. Dar Ussishkin nu se înțelegea cu Chlenov, Weizmann nu avea o părere bună despre Motzkin, iar Sokolow, un evreu polonez, nu avea prea mult sprijin printre colegii săi din estul îndepărtat. Dacă nu s-au înregistrat succese politice în anii de după moartea lui Herzl, a fost pur și simplu din cauza circumstanțelor nefavorabile: "Chiar și un om mai inteligent nu ar fi obținut nimic."§ Herzl stabilise cadrul organizatoric, dăduse o nouă speranță pentru sute de mii de evrei și a pus sionismul pe harta politică europeană. Dar, lăsând la o parte aspectul relațiilor publice, oricât de important ar fi fost acesta, nu a existat nicio realizare tangibilă. Herzl nu reușise să-i convingă pe turci sau să obțină un sprijin decisiv în rândul puterilor. Succesorul său nu putea face mare lucru decât să consolideze mișcarea și să aștepte o constelație internațională mai favorabilă.

Wolffsohn nu a neglijat contactele stabilite de Herzl. L-a vizitat pe Rothschild la Paris și a avut ceva mai mult succes decât predecesorul său în a obține cel puțin o anumită măsură de sprijin platonic. L-a întâlnit pe Vambery, iar în 1908 a decis să-l trimită pe Victor Jacobson, un sionist rus și cumnatul lui Ussishkin, să acționeze ca reprezentant permanent al executivului în capitala turcă. Wolffsohn a mers de două ori la Constantinopol. Intenția primei vizite a fost de a determina autoritățile turcești să revoce interdicția de imigrare a evreilor și să înființeze un comitet combinat turco-evreiesc de imigrare. Vizita sa din octombrie 1907 a coincis cu o nouă criză financiară turcă. Wolffsohn a fost, de fapt, invitat pe jumătate de către guvern.

Turcilor le-a fost prezentat un plan conform căruia cincizeci de mii de familii evreiești urmau să se stabilească în Palestina, dar nu și în Ierusalim. Aceștia urmau să devină supuși otomani și să servească în armată, dar urmau să fie scutiți de impozite timp de douăzeci și cinci de ani. Terenurile urmau să fie achiziționate de executivul sionist și să rămână proprietatea acestuia. Turcii doreau un împrumut de 26 de milioane de lire sterline pentru a-și consolida datoria. Wolffsohn a contraatacat cu o ofertă de 2 milioane de lire sterline, dar și acesta a fost un gest oarecum nesăbuit, care se pare că nu se aștepta să fie acceptat, deoarece bugetul anual al executivului la acea vreme era de 4.000 de lire sterline, cam cât ar fi cheltuit anual un evreu britanic sau german înstărit pentru întreținerea familiei sale. Wolffsohn s-a confruntat cu cereri insistente din partea vechilor agenți ai lui Herzl, cum ar fi Izzet Bey, de exemplu, care a cerut un milion de franci pentru servicii prestate, cum ar fi revocarea interdicției de imigrare. Wolffsohn se îndoia de ei chiar mai mult decât o făcuse Herzl. Când autoritățile turce au lăsat să se înțeleagă că un gest de bunăvoință din partea lor nu putea fi așteptat decât după ce sioniștii ar fi făcut primul pas, Wolffsohn a replicat spunând că nu putea face nimic dacă turcii nu luau inițiativa. În timp ce negocierile erau încă în desfășurare, tinerii turci au organizat revoluția, iar sultanul a fost înlăturat.

Schimbările din Turcia au stârnit entuziasm în rândul sioniștilor. "Dacă Herzl ar fi trăit până în ziua de azi", a spus Nordau la o întâlnire la Paris, "ar fi fost foarte bucuros și ar fi spus: "Aceasta este carta mea!" '† Răsturnarea regimului absolutist și manifestele democratice emise de Tinerii Turci, faptul că aceștia păreau într-o oarecare măsură dispuși să satisfacă cererile minorităților din Imperiul Otoman, au fost interpretate ca deschiderea unei noi ere. Mulți sioniști au fost prea optimiști în această privință. Oricâte declarații despre descentralizare ar fi fost făcute în prima explozie de entuziasm, Tinerii Turci nu aveau nici cea mai mică intenție de a lichida imperiul. Erau mai mult, nu mai puțin naționaliști decât Abdul

Hamid, iar șansele de a obține o cartă erau, de fapt, mai slabe decât înainte. Prin urmare, era destul de eronat să se susțină (așa cum au făcut unii sioniști) că liderii lor pierdeau o mare oportunitate prin faptul că nu dădeau dovadă de mai multă inițiativă în capitala turcă.

Wolffsohn s-a îndoit încă de la început că merită să negocieze cu Tinerii Turci. Aceasta a fost și aprecierea lui Jacobson asupra situației: "Nu există nimeni cu care să vorbești". În martie 1909 a avut loc o nouă lovitură de stat în capitala turcă, care l-a întărit pe Wolffsohn în convingerea că evaluarea sa inițială a situației politice fusese corectă. În iunie 1909, a discutat despre obiectivele sioniste cu Husain Hilmi Pașa, marele vizir, dar nu s-a înregistrat niciun progres. Colonizarea pe scară largă a Palestinei a fost exclusă de turci, iar interdicția privind imigrația, care între timp fusese reimpusă, nu va fi ridicată. Nordau se întorsese puțin mai devreme de la Constantinopol cu îndoieli, dar acest lucru era și mai grav. Blocajul era total, iar negocierile cu turcii au încetat pentru următorii doi ani.

În aceste condiții, Wolffsohn a fost reticent în a pune pe hârtie orice sugestie concretă, deoarece era destul de sigur că va fi respinsă. Dar nu renunțase la orice speranță. La fel ca Jacobson, el era încă, în esență, un "Turcia în primul rând", crezând că Constantinopolul deținea cheia. Jacobson a spus odată că până și o Turcie foarte slabă era mult mai puternică decât evreii din Palestina și mișcarea sionistă care îi susținea. În același timp, Wolffsohn a fost reticent în a investi prea mult în activitatea politică din capitala turcă. Ideea de a finanța un cotidian (Jeune Turc) nu i-a plăcut la început, iar proiectul a fost realizat în principal prin sprijinul sioniștilor ruși, care au realizat mai bine importanța sa potențială.†

Jacobson era îngrijorat de lipsa de coordonare între organizațiile evreiești active în Constantinopol. Nu numai sioniștii au negociat cu turcii, ci și Alliance Israélite; iar mai târziu, Dr. Nossig a devenit un vizitator frecvent. Nossig, unul dintre primii sioniști, a părăsit mișcarea atunci când proiectele sale de colonizare evreiască în Imperiul Otoman - în afara Palestinei - au fost respinse. Un om talentat, dar capricios, a fost în același timp scriitor, sculptor, politolog, istoric, statistician, filosof și dramaturg. Unii l-au considerat un diletant bine intenționat, alții un șarlatan periculos.‡ Născut în Galicia, a devenit patriot german și se pare că a lucrat pentru serviciile secrete germane în timpul Primului Război Mondial. Ulterior, a fost un pacifist de frunte. A fost executat, la vârsta de aproape optzeci de ani, de către rezistența evreiască din ghetoul din Varșovia, pe baza suspiciunii, probabil greșite, că ar fi fost agent al Gestapo-ului.

Jacobson, care a avut sarcina ingrată de a le explica autorităților turcești că Nossig nu reprezenta pe nimeni altcineva în afară de el însuși, a fost primul diplomat evreu din epoca modernă, un om foarte cultivat, deși oarecum nearticulat. Confruntându-se cu multă opoziție, a reușit totuși să-și facă mulți prieteni în capitala turcă. El a considerat că nu are rost să sublinieze obiectivele politice ale sionismului și s-a concentrat în schimb asupra imigrației, subliniind în același timp importanța Palestinei ca centru cultural pentru poporul evreu. După ce a fost ales membru al executivului sionist în 1913, nu a mai putut petrece mult timp în Turcia, iar locul său a fost luat de Richard Lichtheim, fostul său asistent.

Lichtheim făcea parte dintr-un grup de tineri sioniști germani (avea doar 20 de ani la acea vreme) proveniți din familii asimilate care, după ce și-au redescoperit originea evreiască, au devenit activi ca vorbitori și scriitori în numele mișcării sioniste. Un om cu mijloace independente, a considerat că munca în capitala turcă prezintă un interes captivant și a dezvăluit o perspicacitate politică considerabilă în analiza sa a situației internaționale și în contactele sale cu turcii și diplomații străini. Spre deosebire de Jacobson, el se îndoia că Imperiul Otoman va mai dura mult timp și se aștepta ca, în cazul în care acesta se va dezintegra - fie ca urmare a unui conflict armat, fie în alt mod - Anglia să joace un rol major în viitorul Palestinei. Dar Lichtheim a fost de acord cu Jacobson că, indiferent de perspectivele pe termen lung, mai rămânea mult de lucru în capitala turcă. Dacă nu ar fi fost lipsa de entuziasm din partea haute finance evreiești, mișcarea sionistă ar fi putut dobândi diverse concesiuni economice care erau de vânzare în Palestina și în împrejurimi și a căror valabilitate, de altfel, a fost recunoscută ulterior de mandatul britanic. Cu toate acestea, starea finanțelor sioniste era atât de gravă, chiar și după îmbunătățirea care a avut loc sub conducerea lui Wolffsohn, încât tot ce a putut sau a vrut să contribuie la construirea căii ferate din Hedjaz a fost de 500 de lire sterline.

Războiul turco-italian din 1911 a dat un nou impuls activităților sioniste. Guvernul turc a ieșit slăbit din acest conflict și din războaiele balcanice și, în consecință, a existat o mai mare disponibilitate de a asculta cererea sionistă. Restricțiile privind imigrația au fost parțial ridicate și s-a facilitat cumpărarea de terenuri în Palestina de către cetățenii străini. Totuși, în acel moment, guvernul central nu mai deținea un control total, iar reprezentanții locali turci aveau o mare libertate în interpretarea directivelor emanate de la Constantinopol. Nu a fost deloc ușor pentru executiv să dirijeze un curs sigur în acești ani turbulenți. Atunci când Jeune Turc a atacat Italia, a avut loc o furtună de proteste din partea cercurilor sioniste europene. Dar cum putea un ziar turcesc să se abțină de la a ataca inamicul în timp de război?

Ideea de a mobiliza tineretul evreu palestinian pentru războiul împotriva Italiei a fost discutată și respinsă. În orice caz, puțini s-ar fi înrolat de bunăvoie. În schimb, s-a decis să se trimită o echipă de medici evrei și au existat declarații de simpatie, deși oarecum vagi, în ziarele sioniste și în presa europeană. Sioniștii trebuiau să fie precauți, deoarece erau implicate prea multe interese conflictuale, și trebuiau să fie la fel de precauți în ceea ce privește politica internă turcă. În mod prudent, nu au luat poziție în conflictul dintre Tinerii Turci și Partidul Uniunii (Ententa Liberală), aflat în opoziție. În limitele înguste impuse de circumstanțe, diplomația sionistă la Constantinopol nu a fost lipsită de succes; și, dacă nu ar fi fost lipsită de resurse, ar fi obținut chiar mai mult. Nu că s-ar fi putut realiza o schimbare fundamentală în politica turcă, oricât de mulți bani ar fi fost investiți: Palestina nu era de vânzare. Principala sarcină a reprezentanților sioniști la Constantinopol era de a proteja yishuv-ul în timp de pace și de război. Având în vedere că nu acționau tocmai dintr-o poziție de forță, au îndeplinit acest lucru remarcabil de bine.

Sionismul nu a avut o orientare politică externă clară în anii de dinaintea izbucnirii Primului Război Mondial. A încercat să își câștige prieteni acolo unde a putut. Herzl crezuse că poate obține sprijinul kaiserului, dar această iluzie s-a risipit rapid: Germania nu era interesată. Liderii sioniști germani, cum ar fi Bodenheimer și Friedmann, s-au întâlnit în câteva ocazii cu oficiali ai Ministerului german de Externe,

dar, în general, legăturile cu Germania erau mai slabe decât cu celelalte mari puteri. Conflictul lingvistic din 1913 nu a ușurat poziția sioniștilor germani față de autoritățile de la Berlin: Hilfsverein, o organizație evreiască nesionistă, a contribuit la înființarea unui liceu tehnic în Haifa cu condiția ca limba germană să fie limba de predare. Acest lucru a provocat multe resentimente în rândul evreilor palestinieni, care insistau asupra priorității limbii ebraice. Au avut loc demonstrații, iar poliția turcă a fost nevoită să intervină.

Slăbiciunea poziției sioniste în Germania nu a păcălit însă London Times. În ceea ce privește cel mai influent dintre ziarele britanice, sionismul era doar un instrument al Ministerului german de Externe. La urma urmei, sediul mișcării se afla în Germania, iar majoritatea liderilor și membrilor săi erau "evrei vorbitori de idiș, care înțelegeau toți limba germană". Marea Britanie, a avertizat The Times, va trebui să fie foarte atentă în relațiile sale cu această mișcare, nu numai din cauza "caracterului său german", ci și din cauza intereselor Marii Britanii în puterile musulmane. Cu toate acestea, au existat încercări izolate din partea executivului sionist de a influența politica britanică. Weizmann s-a întâlnit prima dată cu Balfour în 1906. Sokolow a venit la Londra în 1912 într-o misiune oficială și a discutat cu câțiva politicieni. Nu au existat rezultate tangibile, dar tatonările au fost simptomatice pentru o reorientare treptată (și parțială) din partea unor lideri sioniști față de Anglia. Chiar dacă nu a existat niciun succes imediat, aceste întâlniri inițiale aveau să aibă o anumită importanță mai târziu în contextul diplomației sioniste din timpul războiului.

Nu s-a făcut mare lucru pentru a atrage sprijinul francez. Pichon, șeful Ministerului francez de Externe, și-a exprimat simpatia într-o conversație cu Nordau, care a fost poate primul care a prevăzut lupta care urma să se dea între Londra și Paris pentru sferele de influență în Levant. Eforturile diplomatice ale lui Wolffsohn au fost îndreptate în principal spre atenuarea presiunii asupra mișcării sioniste din Europa de Est. El s-a întâlnit cu Andrassy, omul de stat austro-ungar, în urma zvonurilor potrivit cărora mișcarea sionistă ar putea fi interzisă în Ungaria. Acest lucru s-a dovedit a fi o alarmă falsă, dar situația din Rusia se înrăutățea din ce în ce mai mult: sioniști importanți erau arestați, birourile lor erau percheziționate, iar ziarele lor erau suspendate. În martie 1908, Wolffsohn i-a trimis un memorandum lui Stolypin, prim-ministrul rus, iar în luna iulie a aceluiași an a fost primit de acesta, dar și de Izvolsky, ministrul de externe, și de Makarov, ministrul adjunct de interne.† Rușii erau dispuși, în principiu, să recunoască mișcarea sionistă cu condiția ca aceasta să înceteze să se mai ocupe de afacerile interne rusești și să se ocupe exclusiv de probleme legate de emigrație. După plecarea lui Wolffsohn, Chlenov, liderul sionist rus, a menținut aceste contacte, fără a obține însă rezultate substanțiale. În 1910, mai mulți oficiali sioniști au fost din nou arestați, iar birourile mișcării au fost închise sub acuzația de colectare ilegală de bani.

În toți acești ani, sionismul rusesc s-a confruntat cu întrebarea dacă să ia sau nu un rol activ în politica internă. Înainte de 1905, nu exista prea mult entuziasm, dar după prima revoluție și o mai mare intensitate a vieții politice, sioniștilor li s-a părut imposibil să stea deoparte - aceasta ar fi însemnat să lase terenul în mâinile antisioniștilor. Ei au participat la alegerile pentru prima Duma, iar opt dintre cei paisprezece candidați evrei care au avut succes în prima etapă au fost sioniști. Dar atât de complexitatea

sistemului electoral (și discriminarea înnăscută împotriva alegătorilor evrei) a fost atât de mare încât doar cinci au reușit în cele din urmă să obțină locuri în Duma.

Dezbaterea privind obiectivele sionismului a fost reluată după revoluția din Turcia. Nu a existat nicio retragere față de programul de la Basel, deși Wolffsohn a oferit, cel puțin o dată, o interpretare în care ideea unui stat evreu, care mai devreme fusese lăsată deliberat vagă, a fost descrisă ca fiind ceva cu totul ireal. În discursul său de deschidere a celui de-al nouălea congres, Nordau a anunțat că, având în vedere răsturnarea regimului autocratic din Turcia, a sosit momentul să se renunțe la ideea unei cartă, unul dintre conceptele centrale ale lui Herzl, la care, totuși, nu se făcuse nicio referire în programul de la Basel. De asemenea, executivul s-a disociat de sloganul unei patrii care să fie garantată de marile puteri. Aceasta fusese întotdeauna o problemă spinoasă în relațiile cu Turcia, deoarece turcii se opuneau în mod natural oricărui proiect care ar fi putut perpetua și legaliza intervenția puterilor străine. Dar acestea au fost schimbări tactice, schimbări de accent, mai degrabă decât în atitudinea de bază a mișcării.

Era Wolffsohn a început oficial în iulie 1905, când cel de-al șaptelea congres a ales un mic comitet de acțiune format din șapte membri. Președintele locuia la Köln, iar ceilalți membri se aflau la Londra (Greenberg), Haga (Kann), Paris (Marmorek), Berlin (Warburg), Odessa (Kogan-Bernstein) și Ekaterinoslav (Ussishkin). Bineînțeles, acesta era un aranjament imposibil, deoarece executivul nu putea fi convocat în scurt timp. De fapt, aceasta însemna că Wolffsohn trebuia să conducă mișcarea de unul singur. Nici transferul biroului central al mișcării la Köln, unde locuia Wolffsohn, nu a fost o alegere ideală. La următorul congres de la Haga a fost ales, la cererea lui Wolffsohn, un mic comitet de conducere format din trei persoane - Wolffsohn însuși, Kann, un bancher olandez și protagonist al curentului politic, și profesorul Warburg, un important susținător al sionismului practic. Votul pentru Wolffsohn ca președinte a fost de 135 la 59. Când au existat proteste puternice din partea adversarilor săi, Wolffsohn a declarat că spera că va câștiga și încrederea acestora până la următorul congres.

Departe de a reuși acest lucru, la următorul congres, care a avut loc la Hamburg la sfârșitul lunii decembrie 1909, Wolffsohn s-a confruntat cu o opoziție și mai puternică și mai hotărâtă. Însăși alegerea locului și a datei a provocat furia criticilor săi. A fost acuzat că a făcut selecția în așa fel încât să garanteze o participare scăzută. Opoziția i-a reproșat lui Wolffsohn că a condus mișcarea ca un despot, cu un comportament mai autocratic decât cel al lui Herzl, dar fără inspirația, geniul politic și voința de fier a acestuia. Tot ceea ce a obținut conducerea, susțineau criticii, a fost mutarea birourilor sale de pe Karolinger Ring 6 (locuința lui Wolffsohn) din Köln, la numărul 31 de pe aceeași stradă. Misiunile diplomatice ale lui Wolffsohn erau considerate un eșec. Profesorul Warburg a fost singurul membru al executivului care și-a găsit favoarea în ochii opoziției, deoarece a înțeles comandamentul momentului, colonizarea în Palestina. Dar se spunea că a fost împiedicat de cei doi colegi ai săi care i-au sabotat mai mult sau mai puțin diferitele inițiative.

Replica lui Wolffsohn a fost destul de eficientă: nu i-a fost greu să demonstreze că cei care acum îi doreau demisia îl atacaseră pe Herzl pe aceleași motive. El a ridiculizat cererea unei conduceri mai largi, mai

democratice. Atunci când a existat un executiv mai larg, a subliniat el, mulți dintre membrii săi nu participaseră la ședințele sale sau nici măcar nu se deranjaseră să răspundă la scrisorile sale. Iar fracțiunea rusă a avut întotdeauna cinci președinți nu pentru că era un model de democrație, ci pentru că nu a putut niciodată să se pună de acord asupra alegerii unui singur lider. Cu siguranță nu acesta era modul de a conduce mișcarea sionistă. Wolffsohn l-a lăudat pe profesorul Warburg pentru inițiativele sale, dar a lăsat să se înțeleagă că multe dintre ele erau nepractice. El a subliniat, de asemenea, că situația financiară a mișcării s-a îmbunătățit considerabil. În ciuda faptului că sioniștii ruși au sabotat conducerea centrală prin faptul că nu au virat banii colectați la nivel local, era pentru prima dată când mișcarea nu avea datorii. Wolffsohn a anunțat, de asemenea, că nu mai era dispus să poarte povara conducerii. Își sacrificase timpul și sănătatea, iar în toți acești ani nu primise niciun cuvânt de încurajare, cu atât mai puțin de laudă. Nu putea să conducă mișcarea împotriva dorinței unei minorități considerabile și vocale.

A fost un discurs eficient, care a dezarmat opoziția fără să o convingă. Weizmann a condus contraatacul: Wolffsohn se referise la sioniștii ruși în termenii pe care un cancelar german i-ar fi folosit pentru studenții ruși nihiliști. El sublinia mereu experiența sa în afaceri și toată lumea avea încredere în capacitatea sa în această privință. Dar de ce nu ar fi văzut că mișcarea pur și simplu nu putea fi condusă pe aceleași principii ca o întreprindere comercială sănătoasă? De ce era atât de dificil să înțeleagă că provocările politice nu puteau fi abordate, nici sarcinile culturale și de colonizare nu puteau fi îndeplinite de unul sau doi oameni care trăiau la Köln, departe de curentul principal al vieții evreiești? Dar, oricât de mult ar fi încercat, opoziția față de Wolffsohn a găsit imposibilitatea de a se pune de acord asupra unui lider alternativ și, în cele din urmă, președintelui demisionar i s-a cerut să rămână în funcție. Wolffsohn s-a conformat fără o bucurie deosebită. Nu mai avea o stare de sănătate bună și a trebuit să petreacă perioade lungi de timp departe de biroul său în convalescență. Nimic nu fusese rezolvat; confruntarea finală fusese doar amânată.

Liderii facțiunii rusești au considerat congresul de la Hamburg drept un dezastru major și erau mai hotărâți ca niciodată să-l înlăture pe Wolffsohn la următorul congres (al zecelea), care a avut loc la Basel în august 1911. Unul dintre primii vorbitori, Adolf Böhm, istoricul sionismului, a declarat că nu dorea să îl atace pe Wolffsohn, întrucât președintele era evident bolnav. Nu vă supărați, a intervenit Wolffsohn, sunt bolnav aici (arătând spre inimă), nu aici (arătând spre cap). Wolffsohn avea încă un spirit de luptător în replică la atacurile la adresa sa, dar se hotărâse să demisioneze cu mult înainte de deschiderea congresului. A fost ales un nou executiv format din doi germani, doctorul Hantke și profesorul Warburg (care urma să fie președintele Comitetului de acțiune internă) și trei sioniști ruși veterani: Victor Jacobson, Shmaryahu Levin și Nahum Sokolow. Berlinul urma să fie sediul noului executiv. Întrucât Wolffsohn a demisionat de bunăvoie, congresul s-a încheiat pe o notă de reconciliere: Chlenov l-a lăudat pe președintele demisionar, iar Ussishkin l-a numit adevăratul erou al adunării. Astfel, a fost inaugurată o nouă perioadă și, se spera, mai fericită.

Wolffsohn acceptase conducerea cu mari rețineri, care, în cele din urmă, s-au dovedit a fi prea justificate. Sioniștii, scria Harry Sacher, nu sunt în mod notoriu generoși cu liderii lor, iar Wolffsohn era cel mai puțin

apreciat dintre toți. La cei care au luptat împotriva lui a stârnit în cel mai bun caz o ridicare din umeri depreciativă - o mediocritate, un negustor de lemn. Când a demisionat, sănătatea sa era zdruncinată și a murit în decurs de doi ani. Dar posibilitățile care s-au deschis mișcării odată cu Primul Război Mondial nu ar fi putut fi folosite de un lider sionist rezident în Germania. Posteritatea l-a tratat pe Wolffsohn mai puțin aspru decât contemporanii săi: "Rolul de succesor nu este dramatic: el cere mai degrabă calități prozaice decât eroice. Dar atunci când fără salvare se va ajunge la un naufragiu total, căpitanul remorcher care aduce în port nava lovită de furtună face un serviciu notabil. Acest serviciu Wolffsohn l-a adus sionismului, și nimeni altcineva nu l-ar fi putut face la fel de bine în timpul și în circumstanțele respective."† †.

Lupta dintre sionismul politic și cel "sintetic" (formulat pentru prima dată de Weizmann într-un discurs la cel de-al optulea congres) se încheiase. Odată cu Wolffsohn a plecat și Nordau. Discursul principal al celui de-al unsprezecelea congres, ultimul înainte de război, fusese ținut de Sokolow, deoarece Nordau a refuzat să vină. Kann renunțase și mai devreme. La fel și Alexander Marmorek și alți membri ai cercului intim al lui Herzl. Reprezentanții evreilor est-europeni au preluat acum conducerea. Fusese un conflict aprig, însă, retrospectiv, se pare că originile sale trebuie căutate cel puțin la fel de mult în animozitățile personale și în diferențele de stil ca și în diferențele de bază privind politica. Pentru că vechea conducere, în ciuda precauției sale, nu neglijase în totalitate activitatea practică în Palestina; noul executiv nu a fost capabil să facă mult mai mult. Nimeni nu fusese mai critic față de abordarea diplomatică decât Weizmann, dar adversarul sionismului politic a devenit principalul diplomat sionist doar câțiva ani mai târziu și a obținut "carta" la care visaseră Herzl și Nordau. A fost una dintre numeroasele ironii din istoria mișcării sioniste.

Noua conducere a fost prezidată de profesorul Otto Warburg, un botanist de renume mondial și membru al unei cunoscute familii de bancheri din Hamburg. Un gentleman până la capăt, era unul dintre foarte puținii lideri care nu avea niciun dușman în cadrul mișcării. Interesul său era îndreptat aproape exclusiv către colonizare și problemele acesteia. Politica i se părea plictisitoare și a fost foarte fericit să lase acest domeniu în seama colegilor săi. Provenea dintr-un mediu asimilat, iar interesul său pentru Palestina și mișcarea sionistă fusese trezit de familia soției sale. A fost criticat în mod obișnuit de Wolffsohn, și chiar mai aspru de Kann (care administra proprietatea familiei regale olandeze), pentru că se angaja în experimente costisitoare în Palestina, pe care mișcarea nu și le putea permite. Aceste plângeri nu erau deloc nejustificate. Cu toate acestea, cum ar putea fi încurajată colonizarea agricolă fără asumarea anumitor riscuri și fără a suferi eșecuri și dezamăgiri? Dacă nu ar fi fost entuziasmul contagios al lui Warburg și nesăbuința ocazională a acestuia, nu s-ar fi făcut prea multe progrese în ceea ce privește colonizarea agricolă în Palestina între 1905 și izbucnirea războiului.

Aproape la fel de îndepărtat de politica practică a fost Shmaryahu Levin, cel mai eficient propagandist al mișcării, "profesorul unei întregi generații de educatori evrei și funcționari sioniști". Originar din Rusia, el a fost unul dintre cei care au semnat manifestul de protest împotriva dizolvării Dumei. Ca urmare, a fost nevoit să părăsească țara natală în 1906. La fel ca Weizmann, Motzkin și Victor Jacobson, a studiat la Berlin în anii 1890 și s-a numărat printre fondatorii Asociației Științifice Ruse, ai cărei membri au ajuns să

joace roluri importante în mișcarea sionistă. Un om neliniștit, veșnic agitat și agitându-i pe alții, pătruns de cultura evreiască și occidentală, s-a retras cu totul din politică în ultimii ani, pe măsură ce interesele sale s-au îndreptat către problemele culturale și educație.

Dacă Levin a fost cel mai eficient orator al mișcării, Nahum Sokolow a fost cel mai prolific și mai influent scriitor al acesteia. A scris cu grație și pe larg despre multe subiecte în mai multe limbi. Eseurile sale nu au fost întotdeauna modele de gândire profundă, dar a făcut multe pentru a introduce cultura occidentală în rândul evreilor est-europeni. În timp ce Levin se considera un discipol al lui Weizmann (deși de fapt era mai mare decât el), pentru Sokolow (născut în 1859) Weizmann (născut în 1874) a rămas întotdeauna tânărul parvenit, talentat, dar cu greu capabil să se angajeze în conversații diplomatice serioase cu oameni de stat de prim rang. Sokolow era un om cu maniere impecabile. Purtând ghetre și monoclu, el "se bucura cel mai bine de viață atunci când se mișca într-o atmosferă de ținută diplomatică". Diplomat înnăscut, el se simțea cel mai bine atunci când trata cu diplomații francezi și italieni". Sokolow a vrut să fie președinte al mișcării, dar de fapt a ocupat această funcție doar târziu în viață și pentru o perioadă scurtă de timp. Era nepotrivit pentru conducere; din punct de vedere temperamental era un om prudent, incapabil de decizii rapide și înclinat să stea deasupra bătăliei. La fatidica dezbatere din Uganda s-a abținut de la vot.

A fost menționat Victor Jacobson, primul reprezentant al mișcării sioniste la Constantinopol. În 1913 a fost înlocuit în funcția de vicepreședinte de Yehiel Chlenov. Medic moscovit și unul dintre liderii și fondatorii sionismului rusesc, Chlenov a fost preferat lui Ussishkin, rivalul său din sudul Rusiei, deoarece era mai conciliant, un diplomat mai bun și un om de comitet mai bun. În cele din urmă, a fost Dr. Hantke, nici un mare orator, nici un scriitor prolific, dar un administrator ideal, fără a cărui minte ordonată și mână fermă de ghidare, executivul de la Berlin ar fi realizat prea puține lucruri.

După demisia lui Wolffsohn, se hotărâse ca Comitetul de acțiune intern, format din cinci-șapte membri, să fie supus controlului Comitetului de acțiune, format din douăzeci și cinci de membri, care se întrunea de cel puțin patru ori pe an. Aceste decizii au fost respectate până când, odată cu izbucnirea războiului, activitățile sioniste au fost întrerupte, iar întâlnirile internaționale pe scară largă au devenit practic imposibile. Federația Sionistă Rusă nu a mai reținut fondurile pe care le strânsese; 127.000 de sioniști din întreaga lume au plătit shekelul în 1912-2013, mai mulți decât oricând înainte, chiar dacă încasările în Rusia au scăzut în acel an ca urmare a șicanelor poliției. Creșterea veniturilor era extrem de necesară, deoarece executivul trebuia să facă față unor cheltuieli tot mai mari - 15.000 de lire sterline pentru salarii și costuri de birou, de exemplu, în 1912-2013.

Lupta pentru putere se încheiase, dar polemicile dintre sioniștii politici și "practicieni" au continuat. Executivul l-a trimis pe profesorul Auhagen, un expert în agricultură, în Palestina pentru a raporta despre starea așezărilor evreiești și despre progresul proiectelor lui Warburg și Ruppin. Raportul oficial părea liniștitor, dar când Wolffsohn s-a întâlnit cu Auhagen în particular, a apărut o imagine mai puțin roz. În ochii lui Wolffsohn, era o poveste de nenorocire, de proastă planificare și proastă gestionare. Era mândru

că a pus mișcarea pe o bază financiară solidă. Spre deosebire de Herzl, el reușise să acumuleze fonduri care ar fi servit drept pârghie substanțială odată ce ar fi fost obținută o cartă, în timp ce susținătorii "sionismului sintetic", așa cum vedea el, voiau să risipească banii, susținând că ceea ce fusese colectat trebuia investit imediat în noi plantații sau așezări. Pentru că, atunci când va veni ziua cea mare a cartei, chiar și cele trei sau patru milioane de lire sterline ale Băncii de Colonizare vor fi cu totul insuficiente.

Sioniștii politici i-au criticat pe noii lideri pentru lipsa de inițiativă în politica externă, pentru că au ratat ocazii de a promova revendicările sioniste - cum ar fi conferințele de pace de după războaiele balcanice din 1912-13 - și, mai ales, pentru înclinația unilaterală pro-turcă a executivului. Astfel de critici au fost însă în mare parte academice, pentru că atâta timp cât Turcia a condus Palestina, pur și simplu nu exista o alternativă politică.

Ultimul congres de dinaintea războiului a fost, în general, mai puțin turbulent decât reuniunile anterioare, dar au existat încă multe tensiuni și conflicte. Wolffsohn a fost ignorat de noii lideri. Conform obiceiului, președinția celui de-al unsprezecelea congres sionist din septembrie 1913 ar fi trebuit să îi fie oferită. Când executivul a sugerat că ar trebui să existe doi președinți, Wolffsohn și Chlenov, primul a refuzat. În cele din urmă, executivul a dat înapoi și i-a oferit președinția lui Wolffsohn pentru a preveni o scindare. "Practicienii" nu au avut totul în favoarea lor. Jean Fischer, un lider sionist belgian, a cerut, într-un discurs pasionat, numirea unui comitet politic special care să se angajeze în activități diplomatice. El și-a avertizat auditoriul că preocuparea pentru proiecte de colonizare la scară mică va transforma mișcarea sionistă într-o J.J.J. a unui om sărac - Asociația de Colonizare nesionistă.

Ruppin s-a apărat de criticii săi într-un lung discurs în care a subliniat că deficitele erau inevitabile în orice formă de colonizare experimentală. El era îngrijorat de amploarea jalnic de mică a activităților sioniste: "Este esențial ca începuturile noastre să nu fie prea mici și fundațiile să nu fie prea înguste, deoarece începutul este cel care stabilește și determină posibilitățile de extindere în viitor". Ruppin, care a mers pentru prima dată în Palestina în 1907 și s-a stabilit acolo în anul următor, a oferit o trecere în revistă detaliată a activității care s-a desfășurat sub supravegherea sa și la inițiativa sa. El a recunoscut că s-a înșelat când s-a așteptat ca fermele nou înființate să înregistreze profit la sfârșitul primului an. Existau prea multe cheltuieli neprevăzute și neproductive. Exista o diferență fundamentală între standardele aplicate în afacerile private și cele aplicate într-o întreprindere de anvergură și importanță națională. Numai cei pietrificați într-o atitudine pur comercială ar fi insistat asupra unor profituri în numerar imediate. Plata unor dividende mari nu putea fi singurul criteriu. 'Pot spune cu certitudine absolută: acele întreprinderi din Palestina care sunt cele mai profitabile pentru omul de afaceri sunt aproape cele mai puțin profitabile pentru efortul nostru național; și, per contra, multe întreprinderi care sunt cele mai puțin profitabile pentru omul de afaceri sunt de mare valoare națională'. Dacă transformarea orășenilor în muncitori pământeni trebuia să fie ghidată de considerente legate de dividende, nu era la fel de sensibil să se ceară ca școlile să fie administrate pe bază de profit?

Formarea muncitorilor era un caz evident în acest sens; cu siguranță că nu ar fi înregistrat profituri în registrul contabil la sfârșitul anului, dar cine ar putea nega faptul că era o întreprindere de importanță națională esențială? Spre sfârșitul discursului său, Ruppin a mai făcut încă un punct de justificare a "sionismului practic", care nu fusese niciodată atât de clar exprimat: "Pentru o lungă perioadă de timp, progresul nostru în Palestina va depinde în întregime de progresul mișcării noastre din diaspora". Acest lucru era departe de viziunile timpurii ale lui Herzl și Nordau, de ideea că va exista un val de migrație în masă care va duce la înființarea unui stat evreiesc, iar după aceea statul va fi în măsură să rezolve problema evreiască.

Ruppin nu era un mare orator, dar cazul său a fost puternic și convingător și a fost ovaționat. În comparație cu alți lideri sioniști, trecutul său era neconvențional. Născut în estul Germaniei, el și-a croit drum împotriva unor șanse grele. Sărăcia extremă a copilăriei sale a fost descrisă în mod emoționant mulți ani mai târziu în autobiografia sa.† Forțat să părăsească liceul la vârsta de cincisprezece ani, a fost ucenic la o firmă de negustori de cereale, dar el hotărâse deja că va ajunge în câțiva ani în vârful scării, câștigând suficienți bani pentru a-și finanța continuarea studiilor. După ce a absolvit facultatea în economie, filozofie și drept - și după ce a câștigat, de altfel, un premiu important pentru un studiu despre genetică - a intrat în avocatură. Mai târziu, a devenit interesat de sociologia și demografia evreilor, un domeniu puțin cultivat la acea vreme. După câteva cercetări preliminare, a publicat o serie de studii care au rămas lucrări standard timp de mulți ani. Acesta era omul care, la vârsta de 31 de ani, fusese ales de executiv pentru a fi reprezentantul său în Palestina - cu greu un visător, un vizionar, un intelectual nepractic. A fost, într-un fel, o alegere improbabilă: Ruppin nici măcar nu era un sionist convins la momentul numirii. Cu toate acestea, nu ar fi putut fi ales un om mai bun. Timp de mai bine de trei decenii, el a dat dovadă de o măsură uimitoare de previziune, inițiativă și umanitate în toate acțiunile sale. Nu a fost niciodată în lumina reflectoarelor, dar așezarea evreiască din Palestina îi datorează mai mult decât oricui altcuiva.

La congresul care a fost martor la prima sa apariție a avut loc și o lungă dezbatere asupra problemelor culturale. Weizmann a relatat despre pregătirile pentru înființarea unei universități evreiești la Ierusalim, în urma unei rezoluții care fusese adoptată pe vremea lui Herzl de către cel de-al cincilea congres. Pentru unii sioniști, aceasta era o problemă de o importanță capitală. Ahad Ha'am declarase la prima conferință a sioniștilor ruși că o universitate era la fel de importantă ca o sută de așezări. Un teren pe Muntele Scopus a fost achiziționat în 1913, o bibliotecă națională fusese începută la Ierusalim, iar acum se propunea înființarea unei comisii speciale care să urmărească acest proiect. Acest lucru a stârnit mult entuziasm: Bialik a vorbit despre marea perspectivă a renașterii culturale. A fost un congres relativ calm, fără grabă, după furtunile din anii precedenți. Cei prezenți așteptau cu nerăbdare ani de muncă constantă, pașnică și constructivă în Palestina. "Ne revedem la următorul congres", a spus Wolffsohn în discursul său de încheiere. Dar în vara următoare a izbucnit războiul, iar liderii sionismului mondial nu aveau să se mai vadă timp de opt ani, iar când s-au întâlnit din nou, statutul în care își pierduseră încrederea devenise un fapt stabilit. Wolffsohn nu a trăit să vadă acea zi; cel de-al doilea președinte al mișcării sioniste a murit în septembrie 1914, la scurt timp după izbucnirea războiului.

"Ce se poate face în Palestina? a întrebat Dr. Ruppin după prima sa vizită, și imediat și-a răspuns la întrebarea sa: "Trebuie să lichidăm sistemul Halukka, care încă le asigură celor mai mulți dintre evrei cea mai mare parte a venitului lor, prin înlocuirea cu munca". Al doilea mare val de imigrație a început în anul în care Herzl a murit. Între 1905 și 1914, zeci de mii de noi imigranți au intrat în țară. În anul dintre congresul de la Viena și izbucnirea războiului s-au numărat șase mii de noi veniți. Ca urmare, au avut loc schimbări substanțiale în compoziția socială a populației evreiești și s-a dat un nou impuls dezvoltării economice și politice. Abia în 1908, odată cu înființarea Biroului pentru Palestina din Jaffa, sub conducerea doctorului Ruppin, mișcarea sionistă a început să adopte o politică sistematică de colonizare. Până atunci, loturile fuseseră achiziționate la întâmplare de către Fondul Național Evreiesc (lângă Tiberiada, Lydda și de-a lungul căii ferate Ierusalim-Jaffa). În general, sionismul fusese preocupat să critice metodele anterioare de colonizare, în principal pe cele ale JCA a baronului Hirsch, în loc să indice o alternativă clară.

Mijloacele de care dispunea Fondul Național Evreiesc erau încă extrem de limitate - aproximativ 50.000 de lire sterline în 1907 -, dar Ruppin era ferm hotărât că trebuia să se înceapă extinderea proprietăților funciare, înființarea de noi așezări și consolidarea celor deja existente. El a decis să își concentreze eforturile în zone nu prea îndepărtate de centrele urbane în care evreii constituiau deja o proporție considerabilă a populației, în Galileea Inferioară și Iudeea.† În acest scop, în 1908 a fost înființată Compania de Dezvoltare a Terenurilor Palestiniene (PLDC), pentru a pregăti muncitori evrei în vederea stabilirii pe terenurile care urmau să fie achiziționate în cooperare cu Fondul Național Evreiesc și JCA. PLDC a avut un rol esențial în fondarea diverselor așezări cooperatiste și comunale, a căror istorie timpurie este analizată în altă parte în prezentul studiu. Între 1908 și 1913, au fost cumpărate aproximativ 50.000 de dunam în diferite părți ale țării. În ziua în care a fost declarat războiul, Oficiul pentru Palestina era pe punctul de a cumpăra 140.000 dunam din cel mai fertil teren din Valea Jesreel, dar evenimentele din august 1914 au împiedicat această achiziție și alte achiziții majore.‡

Au fost achiziționate terenuri urbane pe pantele Muntelui Carmel și la nord de Jaffa, unde a fost construit Tel Aviv, iar în 1914 acest nou centru număra cincisprezece sute de locuitori. Încercările de a mobiliza inițiativa privată nu au avut un succes deosebit, dar în ultimii ani de dinainte de război au fost înființate o serie de întreprinderi mici și mijlocii, printre care o fabrică de ciment și cărămidă, cultivarea și prelucrarea sfeclei de zahăr și un atelier de inginerie. Una dintre cele mai mari întreprinderi a fost lansată de Bezalel, școala de arte, specializată în fabricarea de covoare, sculpturi în lemn și articole similare. A fost înființat un liceu ebraic în Jaffa și o școală de formare a profesorilor în Ierusalim, pe lângă liceul tehnic și alte instituții întreținute de Hilfsverein-ul german. Au fost puse bazele unei rețele de școli pur ebraice sponsorizate de Organizația Sionistă. Ierusalimul avea două ziare zilnice în ebraică, o Bibliotecă Națională, mai multe edituri, o asociație sportivă, un club de teatru. Asociația profesorilor fondată de Ussishkin număra 150 de membri. În viața publică se folosea limba ebraică. Ahad Ha'am, deși pesimist de profesie, recunoștea că avusese loc un miracol, pe care îl crezuse imposibil în momentul primei sale vizite, cu aproape două decenii mai devreme. Pentru el și pentru alți sioniști culturali, apariția unui centru cultural a fost cea mai importantă evoluție dintre toate. Activitățile politice și expansiunea economică erau simple condiții prealabile, nu scopuri în sine. Pentru toți sioniștii, reînvierea limbii

ebraice a fost o realizare majoră, deoarece o limbă comună era în mod evident esențială pentru orice viață națională corporatistă normală.

În ciuda începutului tardiv al activităților economice și culturale organizate în Palestina, mișcarea sionistă avea la activ, până în 1914, câteva realizări importante. Evreii din Palestina constituiau un procent mai mare din populația totală decât în orice altă țară și mai mulți dintre ei erau angajați în ocupații productive decât oriunde altundeva. Demonstraseră că evreii pot fi fermieri, iar în așezările colective dezvoltaseră forme noi și foarte originale de viață în comun. Renașterea limbii ebraice era un fapt istoric. Fără îndoială, era prematur să se afirme, așa cum a făcut Shmaryahu Levin, că un nou "tip de om total evreiesc" a apărut deja.† Dar experiența celui de-al doilea val de imigrare a arătat că existau destui evrei care doreau să se stabilească în Palestina, în ciuda greutăților și sacrificiilor pe care le presupunea, și că, având în vedere o perioadă de dezvoltare pașnică și bunăvoința autorităților turce, existau toate șansele ca noua comunitate evreiască să crească în forță și, într-o zi îndepărtată, să atingă o importanță politică mai mare. Dar întreaga întreprindere era încă la o scară redusă, foarte vulnerabilă și aproape în totalitate dependentă de mișcarea sionistă mondială și de comunitățile evreiești din străinătate.

Deși numărul acestora creștea rapid, populația arabă creștea și ea, astfel încât diferența numerică absolută devenea tot mai mare. Palestina evreiască era o plantă fragedă; realizările ultimului deceniu de dinainte de război puteau fi ușor anulate prin deportarea câtorva mii de persoane, iar acest lucru aproape că s-a întâmplat în timpul războiului.

"Sioniștii politici" nu s-au înșelat în totalitate. Este îndoielnic că, dacă nu ar fi fost războiul, sionismul ar fi ajuns vreodată la un anumit grad de autonomie. Dar au greșit în măsura în care au avut tendința de a neglija oportunitățile de a consolida poziția evreilor în Palestina. În cele din urmă, fiecare dunam lucrat de evrei a contat atunci când, după război, a intrat în vigoare mandatul britanic. Așezarea evreiască nu a fost doar un factor economic important; a contat foarte mult în echilibrul politic.

Sionismul - Est și Vest

Odată cu răspândirea mișcării, federațiile locale au început să joace un rol mai important în politica sionistă. Federația Rusă a fost de departe cea mai puternică, Rusia și Polonia fiind centrul sionismului, deoarece aici problema evreiască era cea mai acută. Dar, deși sionismul rusesc a constituit principala opoziție față de Herzl și Wolffsohn, acesta nu a jucat un rol constructiv pe măsura forței sale numerice în cadrul mișcării. Se confrunta cu diverse handicapuri: statutul său juridic era contestat, era atacat aproape constant de autorități și a pierdut prin emigrarea în Palestina și în alte țări mulți dintre cei mai capabili membri ai săi. După 1905, sioniștii ruși s-au implicat, poate inevitabil, în politica rusă și ruso-evreiască, care le-a absorbit o mare parte din energii. În programul Helsingfors, liderii lor au exprimat cererea de egalitate națională deplină și de democratizare a vieții politice rusești.

În alegerile pentru Duma, au cooperat cu alte grupuri evreiești în efortul de a atinge aceste obiective - fără un succes notabil. În prima Dumă au fost treisprezece reprezentanți evrei, șase în a doua și doi în a treia. Autorităților nu le-a fost greu să manipuleze rezultatele alegerilor, deoarece evreii au trebuit să concureze atât cu alegătorii ruși, cât și cu cei de alte naționalități. Lupta electorală din Polonia i-a adus în conflict cu mișcarea națională poloneză. Atunci când au avut de ales între un naționalist polonez cu înclinații antisemite și un social-democrat polonez, au optat pentru acesta din urmă. Acest lucru a provocat, la rândul său, un mare resentiment în cercurile naționale poloneze, iar magazinele evreiești au fost boicotate. Tulburările revoluționare din 1905-6 au fost urmate de ani de represiune, care au afectat puternic activitățile sioniste.

În Germania, sionismul nu s-a confruntat cu astfel de obstacole. Fondat la Köln în mai 1897, cu puțin timp înainte de primul congres, a fost condus la început de Wolffsohn și Bodenheimer. Deoarece nu aveau o presă proprie, sioniștilor germani le-a fost greu să își facă cunoscută existența publicului larg. Situația s-a schimbat abia odată cu achiziția ziarului Jüdische Rundschau în 1902. Numărul plătitorilor de shekeli a crescut de la 1.300 în 1901 la peste 8.000 în 1914. (Era al treilea ca mărime după Statele Unite și Rusia, ale căror comunități evreiești erau mult mai mari decât cea germană). Membrii erau bărbați și femei devotați, unii dintre ei Ostjuden, sosiți recent din Europa de Est, alții din familii asimilate care simțeau acut anomalia existenței evreiești chiar și în climatul antisemit relativ blând al Germaniei wilhelmiene.

Printre liderii săi, în afară de cei deja menționați, se număra Kurt Blumenfeld, un om foarte cultivat și un orator convingător, care a contribuit la obținerea sprijinului unor personalități eminente din afara orbitei sionismului, precum Albert Einstein.† Blumenfeld a fost secretar al Federației Germane între 1909 și 1911, apoi secretar al organizației mondiale, iar din 1924 președinte al filialei germane. Încercările sioniștilor de a stabili poziții de forță în cadrul organizațiilor comunitare evreiești nu au avut succes la început. În disputele interne care zguduiau sionismul mondial, germanii au avut la început tendința de a-l susține pe Wolffsohn și tendința politică, dar generația tânără a fost treptat câștigată de Weizmann și de liderii ruși în favoarea sionismului practic, iar după cel de-al nouălea congres (Hamburg) influența lor a devenit predominantă în Federația germană.

Cum se poate explica faptul că doar o minoritate relativ mică de evrei s-a alăturat mișcării în Germania și că majoritatea s-a opus în mod activ? S-a spus că evreii germani, loviți de orbire și inconștienți de precaritatea situației lor, au dus o politică de struțo-cămilă. Astfel de raționalizări post-hoc nu sunt de mare ajutor pentru a înțelege situația lor din acea perioadă, care nu era deloc disperată. Chiar dacă evreilor le erau interzise unele cariere, majoritatea erau rezonabil de mulțumiți și se simțeau ca acasă în Germania. Exista mai puțin antisemitism acolo decât în Franța sau Austria, ca să nu mai vorbim de Europa de Est. În ciuda anumitor trăsături neplăcute ale sistemului său politic, Germania era un Rechtsstaat. Era de neconceput ca orice cetățean să poată fi arestat fără un proces legal. Statul era suficient de liberal pentru a tolera chiar și o minoritate care își proclama loialitatea față de un alt stat

care nu fusese încă înființat. Atunci când Kurt Blumenfeld a propagat un program radical, invitându-i pe toți sioniștii să se pregătească pentru emigrarea în Palestina, a fost acuzat că încearcă să îi dezrădăcineze artificial pe evreii germani. Argumentul său potrivit căruia aceștia au fost de fapt dezrădăcinați nu a fost deloc acceptat în general nici măcar în cercurile sioniste. A fost nevoie de un război mondial și de dislocarea generală care a urmat și, în cele din urmă, de ascensiunea nazismului, pentru a atrage sectoare mai largi către ideea sionistă.

Herzl a acordat întotdeauna o importanță deosebită Marii Britanii și a fost foarte încurajat de sprijinul moral pe care l-a găsit în rândul evreilor din Anglia. El și-a exprimat pentru prima dată public ideile despre statul evreu la o reuniune a Macabeilor, o mică asociație de profesioniști evrei din Londra, în septembrie 1895. Marea adunare de la White-chapel din iulie 1896 a fost prima sa întâlnire cu masele evreiești. Aceste așteptări timpurii au făcut loc mai târziu dezamăgirii. Nici Rothschildii, nici establishmentul anglo-evreiesc nu au fost dispuși să îmbrățișeze noua credință. Dar adepții lui Herzl nu s-au dat bătuți și, odată cu izbucnirea războiului, sionismul britanic a devenit un factor de o importanță decisivă. Iubitorii Sionului fuseseră activi în Marea Britanie chiar înainte de Herzl. Printre cele mai vechi și mai respectate familii, cum ar fi Montefiores, Montagues și D'Avigdor, exista o mare simpatie tradițională, deși platonică, pentru reinstalarea evreilor în Palestina. Herbert Bentwich și Israel Zangwill s-au numărat printre organizatorii "Pelerinajului macabeu" în Palestina în 1897. În anul următor, conferința de la Clerkenwell, prezidată de colonelul Albert Edward Goldsmid, a pus bazele înființării unei Federații Sioniste Britanice.† Cei mai mulți dintre susținătorii mișcării erau sosiți recent din Europa de Est, dar existau și unii care proveneau din familii cu vechime. Sir Francis Montefiore și-a dat numele și o parte din timpul său mișcării. Iar Joseph Cowen (născut tot în Anglia) și Leopold Greenberg au fost susținători călduroși ai lui Herzl și, după moartea acestuia, ai sionismului politic.

Cu toate acestea, majoritatea comunității a fost, ca și în Germania, indiferentă sau chiar ostilă în mod activ. Secesiunea lui Zangwill și a "teroriștilor" după congresul din Uganda a slăbit mișcarea. Teritorialismul a beneficiat de sprijinul lordului Rothschild, liderul laic al evreilor anglo-evrei, și al lui Lucien Wolf, cel mai influent ideolog al acestuia, nu, inutil de spus, pentru că aceștia aveau în vedere transferul propriilor activități în Uganda, ci pentru că ei considerau că acest plan ar putea să ia vântul din pânzele sioniste. Mișcarea a avut de suferit din cauza conflictului dintre sioniștii herzlieni și sioniștii practici, existând, de asemenea, mult antagonism personal între lideri. Criza a atins punctul culminant în 1909-10, când nu s-a putut găsi pe nimeni care să acționeze ca președinte al federației.

Pentru o vreme, însăși existența acesteia a fost în balanță. În cele din urmă, Joseph Cowen a fost convins să accepte această sarcină ingrată. El a fost înlocuit de Leopold Kessler, care a condus expediția El Arish. După 1912, odată cu apariția pe scenă a unei noi generații de tineri sioniști, cum ar fi Leon Simon, Norman Bentwich, Harry Sacher, Israel Sieff și Simon Marks, a avut loc o nouă expansiune a activităților. Împreună cu Weizmann, care se stabilise la Manchester în 1904, ei au constituit coloana vertebrală a unei mișcări revigorate. Aceasta a fost "școala sionismului din Manchester", definită de unul dintre membrii săi ca o comunitate de prieteni, reuniți de o cauză comună și împărtășind o abordare comună sub o conducere neoficială: "Vechea controversă dintre "politicieni" și "practicieni" se stinsese în ceea ce

privește generația tânără, din lipsă de combatanți și de un câmp de luptă... ei erau mai întâi sioniști și sectanți (dacă erau) mult după aceea". Până în 1914, Federația Sionistă din Marea Britanie avea aproximativ cincizeci de filiale, iar în timpul războiului a câștigat mulți adepți noi. O rezoluție din 1915 în favoarea înființării unui cămin recunoscut public și asigurat legal pentru poporul evreu în Palestina a fost semnată de 77.000 de membri ai comunității.

Convocarea lui Herzl la primul congres sionist a stârnit puțin entuziasm în America, dar foarte multe critici, începând cu avertismente că vremea în Palestina era neprielnică și terminând cu o reafirmare a misiunii Israelului printre goyim pentru a promova pacea, dreptatea și dragostea. † Câțiva outsideri s-au alăturat sionismului politic, inclusiv un grup de imigranți ruși de dată recentă din Chicago, care mai târziu au devenit cunoscuți sub numele de Cavalerii Sionului, și doi rabini de origine evreiască germană în vârstă de șaptezeci de ani - Gustav Gottheil și Bernhard Felsenthal, care au salutat apelul lui Herzl. La început, sionismul american nu era deloc o forță puternică, deși, pe hârtie, federația sa, fondată la New York în iulie 1898, părea destul de impresionantă. Aceasta era formată din aproximativ o sută de societăți, cu un număr de cinci mii de membri numai în New York. Dar aceasta era o organizație liberă, formată în principal din membri ai cluburilor de limbă ebraică, ai societăților educaționale evreiești, ai organizațiilor sinagogale și ai lojilor frățești care s-au alăturat federației în mod colectiv. Abia în 1917 a luat ființă Organizația Sionistă din America (ZOA), care a înlocuit apartenența individuală cu cea de grup. Sioniștii americani s-au întâlnit în cadrul convențiilor lor anuale, s-au asigurat reciproc de devotamentul lor față de cauză, au adoptat rezoluții, au trimis delegații la congresele sioniste și câțiva au cumpărat terenuri în Palestina. Dar, în ciuda evenimentelor din Europa de Est și a valului de pogromuri care păreau să confirme cu prea multă acuratețe analizele și previziunile sioniste, impactul mișcării a fost greu de simțit în viața americană. Europa, la urma urmei, era departe, iar situația evreilor americani și perspectivele acestora nu reprezentau un motiv de îngrijorare.

Mișcarea a avut în esență un caracter "East Side". Îi lipseau banii, prestigiul și influența politică. Pe de altă parte, liderii săi erau evrei asimilați, cum ar fi rabinul Stephen Wise, care la vârsta de 24 de ani a devenit secretar al federației; Judah Magnes, un alt rabin liberal, unul dintre puținii lideri sioniști americani care s-au stabilit în cele din urmă în Palestina; și Richard Gottheil - fiul rabinului Gottheil - un distins orientalist, care a condus federația de la începuturi până în 1904. El a fost înlocuit de Harry Friedenwald, un medic renumit, care a deținut această funcție până în 1912. Dar, în ciuda oratoriei eficiente a lui Stephen Wise, a energiei nelimitate a lui Magnes și a excelentelor editoriale ale lui Lipsky (toți trei aveau pe atunci 20 de ani), în ciuda unei susținute activități organizatorice și educaționale, mișcarea a rămas o sectă. Descoperirea a avut loc în primii ani ai războiului din Europa, când Brandeis a devenit liderul acesteia. Brandeis a fost unul dintre cei mai respectați avocați americani, mai târziu judecător la Curtea Supremă. El a fost convins de Jacob de Haas, un sionist britanic și un apropiat al lui Herzl, care se stabilise în America în 1901. Brandeis, după spusele unui alt lider sionist, nu avea nicio legătură cu nicio formă de viață evreiască, nu cunoștea literatura acesteia și nu era familiarizat cu tradiția sa; trebuia să redescopere poporul evreu.† Dar odată ce imaginația sa a fost captată de idealul sionist, și-a dedicat o mare parte din timp și energie mișcării, al cărei președinte a fost din 1914 până la numirea sa la Curtea Supremă. Identificarea lui Louis Brandeis cu mișcarea, mai mult decât orice alt eveniment, a fost cea care a făcut din sionism o forță politică. A fi sionist devenise dintr-o dată respectabil.

Dar nu Brandeis a fost cel care, de unul singur, a făcut din sionismul american ceea ce a fost după Primul Război Mondial. Mișcarea a crescut în mod constant. Cu un an înainte ca Brandeis să preia conducerea, la ultimul congres sionist de dinaintea războiului, americanii erau deja reprezentați de patruzeci dintre membrii lor de frunte - una dintre cele mai puternice delegații. Shmaryahu Levin, care fusese în America în 1906, s-a întors acolo în 1913 și a făcut foarte multe pentru a promova activitatea educațională sionistă. În deceniul dinaintea războiului mondial au fost înființate organizații sioniste de tineret: "Cluburile Doctor Herzl Zion" și "Young Judaea"; printre primii membri s-au numărat Abba Hillel Silver, Emanuel Neumann și alți viitori lideri ai sionismului american. În 1912 a fost înființată Hadassa, organizația femeilor sioniste, cu scopul declarat de a "promova instituțiile și întreprinderile evreiești din Palestina și de a promova idealurile sioniste în America". De-a lungul anilor, aceasta a devenit cea mai mare și una dintre cele mai dinamice și active ramuri ale mișcării americane.

Hadassa a fost condusă timp de mulți ani de Henrietta Szold, o doamnă cu un talent și un caracter ieșite din comun, foarte bine ancorată în viața americană și, în același timp, sionistă încă dinaintea lui Herzl. Ea a devenit celebră mai târziu, când, la vârsta de șaptezeci și trei de ani, a preluat conducerea Youth Aliya, organizația care aducea în Palestina copii din Europa ocupată de naziști. O personalitate caldă și simpatică, "captivă unei cauze" până în ziua morții sale, în 1945, la vârsta de 85 de ani, a rămas în istorie pentru ceea ce a făcut pentru mii de bărbați, femei și copii. Astfel, sionismul american s-a dezvoltat în decurs de un deceniu și jumătate de la începuturi nesigure, de la micile întâlniri ale Landsmannschaften în care se cânta Hatiqva și se strângeau bani, într-o mișcare cu o forță și o influență considerabile. Când a izbucnit războiul, a fost capabil să își asume marile sarcini politice cu care s-a confruntat brusc.

Când a avut loc prima conferință sionistă sud-africană la Johannesburg, în iulie 1905, comunitatea evreiască din această țară, care abia împlinise două decenii de existență, număra aproximativ patruzeci de mii de persoane, dar mișcarea sionistă era deja adânc înrădăcinată, cu aproximativ șaizeci de societăți locale dispersate pe o suprafață mare. Ea pătrunsese în fiecare oraș, sat și dormitor: "Ajunsese chiar și în protectoratul britanic Bechuanaland... existau comercianți evrei solitari care trăiau departe, în spatele veldului, îndepărtați de orice contact cu viața evreiască, dar care făceau totuși eforturi - eforturi disperate și patetice - pentru a urmări evenimentele din lumea sionistă". Sionismul sud-african a fost unic în măsura în care nu a întâmpinat aproape nicio rezistență în cadrul comunității, cu excepția unui mic grup de Bund-iști. Sud-africanii au fost cei mai loiali susținători ai lui Herzl și, mai târziu, ai lui Wolffsohn; Wolffsohn, evreu lituanian de origine, ca și majoritatea evreilor sud-africani, a fost primit cu o primire regală cu ocazia vizitei sale din 1906. Nu a fost doar o flatare atunci când a spus publicului său că Federația Sud-africană era cea mai bine organizată dintre toate federațiile sioniste. A existat o perioadă de declin în activitățile sale între 1911 și război, dar redresarea a fost rapidă, iar Africa de Sud a rămas unul dintre pilonii sionismului mondial.

Eforturile de a câștiga prieteni în afara comunității evreiești nu au fost fără succes și s-au dovedit în anii următori de mare valoare, deși aproape nimeni nu ar fi anticipat acest lucru la vremea respectivă. Milner

a devenit un simpatizant atunci când a fost înalt comisar pentru Africa de Sud, iar generalul Smuts a fost, de asemenea, convins. Acesta a promis la începutul anului 1917 că va face tot ce-i stă în putință pentru a ajuta cauza sionistă. Câteva luni mai târziu, s-a trezit, ca și Milner, membru al cercului interior al guvernului britanic chiar în momentul în care viitorul Palestinei era în joc. Smuts avea reputația unui filosemit, deși, de fapt, nu avea o dragoste deosebită pentru evrei, care, scria el odată, nu-ți încălzeau inima prin supunerea grațioasă: "Ei fac cereri. Sunt un mic popor amar și recalcitrant ca și boierii, nerăbdători să fie conduși și rușinos de certăreți între ei". Smuts a devenit sionist pentru că era o cauză în care erau implicate principii umane fundamentale. La fel ca Balfour și Lloyd George, el a văzut în sionism repararea unei mari nedreptăți istorice.† †

Sionismul era încă o mișcare minoritară în lumea evreiască, dar mesajul său se răspândise pe tot globul. Raportul executivului către cel de-al unsprezecelea congres, ultimul înainte de război, menționează asociațiile sioniste active nu numai în Cairo și Alexandria, ci și în majoritatea celorlalte orașe egiptene: "Cei șase evrei care locuiesc în Mineh au cumpărat cu toții shekelul".‡ Activitățile sioniste au fost raportate din insula Rodos și din Bulgaria, și chiar și în Insulele Fiji exista un reprezentant sionist. În Italia, conform acestei relatări, rabinii susțineau sionismul aproape fără excepție. Cele două ziare evreiești din Canada (care se lăudau cu treizeci și trei de asociații sioniste) erau prietenoase. Din Tunis se raportau progrese. Procentul de plătitori de shekel din Elveția era printre cele mai ridicate din lume. În Bucovina existau patru școli ebraice. Pamfletul lui Richard Lichtheim despre scopurile sionismului fusese tradus în croată, iar cel al lui Elias Auerbach despre Palestina în olandeză. În mai mult de o sută de mii de case evreiești din întreaga lume se putea găsi mica cutie albastră de bani a Fondului Național Evreiesc. În ceea ce privește contribuția pe cap de locuitor, Africa de Sud, Belgia și Canada se aflau în fruntea listei de contribuabili. Era departe de începuturile sionismului politic cu numai cincisprezece ani mai devreme, când Herzl a condus întreaga mișcare din apartamentul său din Viena, fără a avea, la început, nici măcar ajutorul unui secretar. Sionismul devenise extrem de organizat, o forță majoră în lumea evreiască. Și totuși, în ciuda colecțiilor, a muncii culturale și de propagandă, a entuziasmului rândurilor și a perseverenței liderilor, realizarea obiectivelor sale părea în 1914 la fel de îndepărtată ca întotdeauna.

Sionismul cultural

Istoria sionismului înainte de Primul Război Mondial este reflectată nu numai în bilanțurile Fondului Național Evreiesc și în procesele verbale ale congreselor sioniste. Orice studiu al dezvoltării sale ar fi incomplet fără o referire, oricât de superficială, la dezbaterile ideologice care au avut loc. Pamfletele lui Pinsker și Herzl, oricât de eficiente ar fi fost, nu au epuizat esența sionismului; ele au provocat în interiorul mișcării disensiuni ocazionale și au existat interpretări diferite ale scopurilor și semnificației renașterii naționale. După moartea lui Herzl și eșecul sionismului politic, dezbaterea privind viitorul mișcării a intrat într-o nouă etapă de cercetare sufletească și de reexaminare a adevărurilor acceptate până atunci. Aceste discuții au afectat doar grupuri mici de tineri intelectuali. Marea majoritate erau "sioniști instinctivi" care nu aveau nevoie de o justificare ideologică sofisticată. Aceasta nu înseamnă că ideologii nu au avut niciun impact. Ahad Ha'am, de exemplu, a influențat două generații de lideri evrei est-europeni, inclusiv pe Chaim Weizmann.

Ahad Ha'am (Asher Ginzberg) s-a născut în 1856 în Skvira, lângă Kiev; a primit o educație evreiască tradițională, care l-a lăsat nesatisfăcut; a studiat la Berlin, Viena și Bruxelles; apoi s-a mutat mai întâi la Odessa și mai târziu la Londra, unde l-a reprezentat pe Visotsky, cel mai important comerciant de ceai rusesc. S-a stabilit la Tel Aviv în 1922 și a murit acolo cinci ani mai târziu. Ahad Ha'am s-a ferit de politică și de discursuri; punctul său forte a fost ca scriitor și profesor. A fost timp de șase ani editor al Hashiloah, cea mai importantă revistă culturală ebraică a vremii. A scris despre o varietate de subiecte: eseurile sale despre religie, etică și teme filosofice generale nu fac obiectul prezentului studiu. A fost sionist cu mult înainte de Herzl, chiar dacă eseul care l-a făcut celebru, "Calea greșită" (lo seh haderech), publicat în 1889, a fost o critică ascuțită a sionismului practicat la acea vreme. În el susținea că imigrația în Palestina și stabilirea acolo, așa cum au fost organizate de către Iubitorii Sionului, au fost un eșec. Cei implicați fuseseră prost pregătiți pentru misiunea lor, atât din punct de vedere profesional, cât și în sens mai profund. Prima și cea mai importantă sarcină a mișcării naționale evreiești era de a inspira adepților săi un atașament mai profund față de viața națională și o dorință mai arzătoare pentru bunăstarea națională. Acesta era un obiectiv dificil, care nu putea fi atins într-un an sau un deceniu.

Ahad Ha'am era la fel de critic față de Herzl și față de sionismul politic; acesta pretindea să readucă poporul evreu la iudaism, dar de fapt ignora toate chestiunile fundamentale ale culturii evreiești, ale limbii și literaturii sale, ale educației și difuzării cunoștințelor iudaice. Sionismul politic a fost un foc de paie. Era sortit eșecului, deoarece majoritatea evreilor nu voiau și nu puteau emigra în Palestina. Nu ar fi pus capăt problemei evreiești și nici nu ar fi putut contribui la reducerea antisemitismului. Singurul câștig al sionismului herzlian ar fi fost respectul tot mai mare din partea altor națiuni și, poate, crearea unui corp sănătos pentru spiritul național evreiesc. Dar Ahad Ha'am se îndoia că conștiința națională evreiască și stima de sine erau suficient de puternice pentru o misiune de o asemenea amploare. Oare numai acest motiv, nealocat de nicio considerație privind avantajul individual, ar fi fost suficient pentru a-i stimula pe evrei la o sarcină atât de vastă și de dificilă? Ahad Ha'am se îndoia de acest lucru. Sionismul politic occidental ar putea fi un lucru bun pentru evreii occidentali, care uitaseră cu totul de tradițiile lor. Ideea unui stat i-ar putea determina să își consacre energiile în slujba națiunii lor. Dar în Europa de Est, tendința politică nu ar putea face decât rău idealului moral al sionismului spiritual pe care Ahad Ha'am l-a susținut toată viața sa.†

În 1912, după o altă vizită în Palestina, se simțea ceva mai optimist în ceea ce privește viitorul țării. Era încrezător că acum se pregătea un centru spiritual național al iudaismului. Cu douăzeci de ani mai devreme, părea cel mult îndoielnic dacă va apărea vreodată un centru de studiu, sau de literatură și învățătură, "o adevărată miniatură a poporului lui Israel, așa cum ar trebui să fie, care să îi unească pe toți evreii". El vedea încă multe defecte oriunde privea. De exemplu, el nu credea că va exista vreodată o agricultură evreiască substanțială în Palestina. Dar în 1912 a văzut în Palestina începuturile unei vieți naționale fără egal în diaspora. Sionismul politic era pe cale de dispariție. Sionismul practic, care cuprindea atât colonizarea, cât și activitatea culturală, a prevalat pe toată linia după moartea lui Herzl. Acest lucru, spunea el, nu era o abandonare a idealului național, ci, dimpotrivă, reacția sănătoasă a unor oameni care, spre deosebire de liderii sionismului politic, erau conduși inconștient de instinctul de conservare națională, pentru care iudaismul era chiar centrul ființei lor. Un stat, așa cum a avut în vedere

Herzl, legat doar de atacurile din partea inamicului comun, ar fi în cel mai bun caz un stat al evreilor, nu un stat evreiesc, deoarece cetățenii săi nu ar fi pătrunși de o conștiință națională evreiască autentică sau de o tradiție culturală comună.

Trebuie remarcat în treacăt că naționalismul lui Ahad Ha'am nu era în niciun caz de inspirație religioasă. Era un agnostic; pentru el, religia era doar o formă a culturii naționale. În timp ce iudaismul, puterea creatoare națională, se exprimase în trecut în principal într-un cadru religios, nu era deloc sigur că așa va fi neapărat și în viitor.† Atitudinea lui Ahad Ha'am față de viitorul diasporei era oarecum ambiguă. El a argumentat împotriva lui Dubnow și a altora care se așteptau la o renaștere națională evreiască în afara Palestinei, dar el însuși susținea că un centru spiritual va transforma atomii împrăștiați ai evreilor într-o singură entitate cu un caracter propriu bine definit, că va accentua evreitatea lor, implicând atât o extindere a ariei vieții lor personale în cadrul căreia diferențele dintre ei și vecinii lor neevrei aveau semnificație, cât și un sentiment sporit de apartenență la poporul evreu.‡

Ahad Ha'am și-a repetat avertismentele cu privire la sionismul politic chiar și după ce acesta a obținut succesul prin Declarația Balfour: "Nu vă grăbiți prea mult spre obiectiv!". Dar, lăsând la o parte astfel de îndemnuri, nu este ușor de indicat niciun program concret în învățăturile sale. El nu era preocupat de criza politică cu care se confruntau evreii, ci de criza culturală a poporului evreu din diaspora. A recunoscut că nu avea un panaceu pentru salvarea evreilor ca indivizi, dar era preocupat de salvarea iudaismului ca entitate spirituală. Mulți contemporani, sioniști și nesioniști deopotrivă, au tras concluzia că, pentru Ahad Ha'am, existența unei majorități evreiești în Eretz Israel nu era o condiție esențială pentru crearea unui astfel de centru. 'Ahad Ha'amismul', un Vatican evreiesc, a fost adoptat de unii ca alternativă la ideea unui stat evreiesc. Se pare că nu la acest lucru se referea el. Într-o scrisoare scrisă în 1903, Ahad Ha'am a declarat expressis verbis: "Palestina va deveni centrul nostru spiritual numai atunci când evreii vor fi majoritari în populație și vor deține cea mai mare parte a pământului."† Dar astfel de declarații erau rare în scrierile sale publicate, iar dacă Ahad Ha'am a fost înțeles greșit în această privință, a fost mai ales din vina sa. Singurul său interes a fost centrul cultural. Restul, el l-a luat de la sine înțeles și nu s-a obosit să precizeze cum urma să fie creată infrastructura politică și economică a acestui centru.

În gândirea lui Ahad Ha'am existau și alte slăbiciuni și inconsecvențe. El nu a fost Herderul naționalismului evreiesc, așa cum credeau discipolii săi. Idealurile sale spirituale și unicitatea culturii evreiești, pe care le invoca atât de frecvent, nu erau prezentate în mod clar. El a considerat mai mult sau mai puțin de la sine înțeles că cultura evreiască și limba ebraică trebuiau reînviate. În timp ce sublinia sărăcia spirituală a evreilor occidentali, propriile sale concepte despre națiune și naționalism nu se înscriau în tradiția evreiască, ci erau modelate de gândirea filosofică și politică occidentală. El și-a bazat postulatul existenței naționale pe un concept oarecum nebulos și a scris despre viitorul culturii evreiești izolat de factorii politici, sociali și economici - ca și cum ar fi fost posibil să se construiască (sau să se reînvie) o cultură în vid. A avut dreptate în presupunerea sa că doar o parte relativ mică din diaspora va găsi adăpost în statul evreu. În cele din urmă, mai mulți evrei s-au stabilit în Palestina decât anticipase Ahad Ha'am și, cu toate acestea, nu era deloc clar dacă statul va fi vreodată centrul spiritual al evreimii mondiale. Noua viață culturală nu s-a armonizat, în general, cu speranțele lui Ahad Ha'am. Doctrina sa se

baza în parte pe o noțiune darwinistă a voinței de supraviețuire a ego-ului național și în parte pe etica evreiască. Conceptul său de etică iudaică l-a făcut să se opună sionismului politic și politicii de putere în general. El nu și-a dat seama că, într-o lume în care situația evreilor se deteriora rapid, aceste două direcții de gândire ale sale erau menite să se ciocnească și că evreii care doreau să supraviețuiască ca grup nu aveau altă alternativă decât să se angajeze în politica de putere.

Principalele influențe filozofice asupra lui Ahad Ha'am au fost gânditorii pozitiviști din secolul trecut: Spencer, John Stuart Mill, Renan și Haskala evreiască. Cu Martin Buber, care i-a fost mai tânăr cu aproape douăzeci de ani, trecem de la tradiția raționalismului la domeniul neoromantismului. În timp ce Ahad Ha'am a exercitat o influență puternică asupra unor segmente ale intelectualității evreiești est-europene, dar a rămas aproape total necunoscut în Occident, influența lui Buber în cercurile evreiești s-a limitat la intelectualii din Praga, Viena și Berlin, precum și la segmente ale mișcării de tineret evreiesc germane. El nu a avut niciun impact asupra evreilor din Europa de Est, în timp ce în viața intelectuală germană și, mai târziu, americană, numele său era unul de evocat.

Născut la Viena într-o familie de rabini galicieni renumiți, Martin Buber și-a petrecut viața adultă în Europa Centrală și a emigrat la Ierusalim în 1938, unde a predat la Universitatea Ebraică. Un om cu o erudiție vastă, a dezvoltat un sistem filozofico-teologic original, deși oarecum intangibil, care, deși pleda pentru o întoarcere la originile iudaismului, a fost respins de majoritatea contemporanilor săi ca fiind neevreiesc. Principalele influențe formative asupra lui Buber în primii ani de viață au fost cei doi mari mistici germani din Evul Mediu, Meister Eckhart și Jakob Böhme. De la aceștia, Buber a derivat conceptul său de panteism, nevoia unei legături mai profunde cu lumea exterioară, unitatea întregii materii vii în Dumnezeu. În lume exista o armonie dată de Dumnezeu. Omul se înstrăinase de această armonie, dar se putea întoarce la ea ascultând vocea experienței interioare, a intuiției. Mai târziu, Buber a descoperit în extazul sectelor hassidice din Europa de Est o experiență mistică autentică care ducea la unitatea cu Dumnezeu și cu lumea. El a introdus legendele hassidice uitate în Europa occidentală și, într-o serie de discursuri despre iudaism și viitorul poporului evreu, a oferit o nouă Weltanschauung pentru tinerii intelectuali care s-au alăturat mișcării sioniste.†

Buber a fost un sionist timpuriu. El a fost, de asemenea, printre primii care, împreună cu Berthold Feiwel (și în opoziție cu Herzl), a subliniat necesitatea unei munci practice imediate, în loc să aștepte acea zi îndepărtată în care va fi obținută acea carte evazivă. A fost un admirator al lui Ahad Ha'am, dar în curând a urmat propriul drum în căutarea unei noi filosofii. Acceptând antimonia la modă pe atunci între mit și intelect, organism și mecanism, Gemeinschaft (adică comunitatea autentică, care trăiește organic) și Gesellschaft (agregatul mecanic, artificial al unor interese conflictuale), s-a apropiat periculos de mult de vecinătatea doctrinelor iraționale și antiliberale care au infestat viața intelectuală europeană în deceniile de dinainte de 1914. Această impresie de proximitate ideologică a fost adâncită și mai mult de referirile frecvente ale lui Buber la "comunitatea de sânge", de locul central pe care Volk și völkisch îl ocupă în gândirea sa timpurie. Este corect să adăugăm că pentru Buber acestea erau concepte spirituale care nu aveau nimic în comun cu efuziunile predecesorilor rasismului german.

Departe de a fi un naționalist agresiv, Buber a simpatizat cu pacifismul și în cadrul mișcării sioniste a aparținut curentului minimalist, susținând un stat binațional. Vocația lui Israel ca ales al lui Dumnezeu nu era naționalismul evreiesc, cu egoismul național ca scop suprem, ci umanismul, o sarcină cu adevărat supranațională. Israelul a fost predestinat să joace un astfel de rol pentru că era o națiune diferită de oricare alta. Încă de la primele sale începuturi, a fost atât o națiune, cât și o comunitate religioasă. "Sângele" pentru Buber nu era un factor biologic, ci conceptul de continuitate a unui popor, experiența moștenită din trecut, misterul creator transmis de la o generație la alta.

În ultimii ani, principala sa preocupare a fost căutarea identității din partea individului. Spre deosebire de sioniștii politici, "instinctivi", el nu a luat identitatea evreiască drept un lucru de la sine înțeles, iar antisemitismul ca factor unificator nu l-a satisfăcut. Buber era preocupat (pentru a folosi cuvintele lui Moritz Heimann) de problemele spirituale ale unui evreu singur pe o insulă pustie. În căutarea sa de a conferi o semnificație morală și religioasă (nu în sensul ortodox) mai profundă ideii naționale, el a acceptat dictonul lui Fichte conform căruia naționalismul trebuia să îndeplinească în timpurile moderne funcția deținută odinioară de religie, de a infuza elementul etern, valorile constante în viața de zi cu zi. Ca și Ahad Ha'am, Buber a respins diaspora, ca fiind responsabilă de degenerarea impulsului creator evreiesc: Iudaismul, ca urmare a diasporei, devenise steril din punct de vedere spiritual.

El credea într-o mare misiune pentru evrei, poporul sfânt, care, prin întoarcerea în Eretz Israel, va uni natura organică cu misiunea divină. În viața lor ca națiune, evreii au avut marea oportunitate de a face realitate (verwirklichen, unul dintre cuvintele-cheie din filosofia lui Buber) adevărul și dreptatea într-o unitate organică. Numai lor li s-a deschis în mod unic posibilitatea de a construi o nouă societate, un mod de viață și de credință unită prin dialog (un alt concept-cheie al lui Buber), prin influență reciprocă, prin relații reciproce, prin pământ și muncă comună. Spirite nemiloase au respins filosofia lui Buber ca fiind irelevantă pentru sionism, ideile absconse ale unui estet foarte erudit. Ceea ce a spus Ahad Ha'am despre sionismul politic s-a aplicat cu siguranță filosofiei lui Buber: evreimea est-europeană nu avea nevoie de ea; în cel mai bun caz, putea fi de folos evreilor asimilați din vest, într-un moment de criză spirituală. Evreilor est-europeni nu le era de prea mare folos accentul pus de Buber pe caracterul asiatic al iudaismului, care contrasta "nelimitarea orientală" cu tradiția intelectuală europeană, pretenția ca sionismul să acționeze ca mediator între miturile culturii asiatice și europene și élan vital. Mișcare activistă prin însăși natura sa, sionismul nu a avut nevoie de o filosofie a spiritului și a acțiunii, așa cum a oferit Buber.

Buber s-a retras de timpuriu din politica activă și abia târziu în viață a revenit ca susținător al cooperării dintre evrei și arabi. A continuat ocazional să ofere comentarii filosofice despre afacerile mondiale, spre bucuria admiratorilor săi și nedumerirea celorlalți. Astfel, el a interpretat Primul Război Mondial ca pe o mare "criză asiatică", care va permite populației din Europa Centrală să participe la viața publică, va revitaliza Rusia și va salva Orientul Apropiat pentru o renaștere semitică. Dacă acest lucru nu pare foarte precis, este un exemplu destul de tipic a ceea ce i-a iritat pe mulți dintre contemporanii lui Buber: aluziile

întunecate, frazele misterioase referitoare la subiecte care necesitau mai presus de toate precizie și claritate. Aparițiile lui Buber la congresele sioniste nu au avut un mare impact. Weizmann, a cărui tendință proprie era spre simplitate, s-a referit la el, poate un pic pe nedrept, ca la o figură mai degrabă ciudată și exotică, un bun prieten care îl irita adesea prin discursul său greoi, plin de expresii forțate și de simulări elaborate, fără claritate sau frumusețe.

Buber și-a găsit discipoli printre studenții evrei din Europa Centrală, care credeau împreună cu el că sionismul nu era încă renașterea națională, ci doar pregătea calea pentru aceasta. Aceștia îi împărtășeau credința în necesitatea de a resuscita sufletele evreiești schilodite de un raționalism arid. Căutarea forței creatoare a spiritului a fost o manifestare evreiască a Zeitgeist-ului neoromantic, Buber fiind cel mai eficient profet al acestuia. A fost, în cuvintele lui Hans Kohn, o mișcare de tineret îndreptată împotriva bătrânilor, a celor obosiți, a celor leneși care nu mai puteau fi mișcați de entuziasm. Sionismul astfel interpretat nu putea fi discutat: "Nu este cunoaștere, ci viață". Este ușor să respingem modele antiintelectuale din perioada antebelică, dar acest lucru nu ne ajută să înțelegem spiritul tinerei generații. Pentru că Sionul, la urma urmei, era un mit, iar sionismul, ca toate celelalte mișcări naționale, avea un caracter esențial romantic. Nimeni nu putea dovedi în mod rațional că sionismul era justificat și că avea un viitor. Ceea ce îi atrăgea chiar și pe tinerii marxiști în Palestina nu era analiza științifică, ci idealismul romantic și un mit. Încercarea lui Buber de a oferi un nou sens al direcției nu era cu siguranță nefirească în contextul vremurilor.

Buber a formulat scopul tinerei generații ca fiind acela de "a deveni om și într-un mod evreiesc" (Mensch werden und es jüdisch werden). Berdichevsky (Micha bin Gurion), care provenea dintr-o familie distinsă de rabini și nu a trebuit să se reîmprospăteze cu hassidismul, nu era de acord. El nu vedea nicio discrepanță între umanitate și iudaism. Sursa răului era faptul că evreii vii deveniseră secundari față de iudaismul abstract, o anomalie care dusese la decădere totală. Renașterea evreiască nu putea fi doar o renaștere spirituală (în acest punct, el era obligat să intre în conflict cu Ahad Ha'am); ea trebuia să cuprindă atât viața interioară, cât și cea exterioară. Tradiția evreiască, erudiția și religia nu mai puteau fi valorile de bază. Era necesară o răsturnare totală, o "transvalorizare a tuturor valorilor" (nuanțe de Nietzsche!). Evreii nu mai dispuneau de o cultură vie și nici nu mai puteau să li se grefeze artificial o astfel de cultură din exterior. Orice cultură era sfârșitul unui proces, nu un nou început indus din exterior. După cum spunea unul dintre interpreții săi: evreii aveau nevoie de Ierusalim, centrul viu, nu de Javne, centrul spiritual.†

Bilanțul istoriei diasporei fusese total negativ: o renaștere a poporului evreu era porunca momentului. Dar acest lucru nu se putea realiza decât printr-o desprindere deliberată de tradiție, sau în orice caz de o mare parte din ea. Generația actuală era chemată să fie nu ultimii evrei, ci primii dintr-o nouă națiune, evreii, bărbați și femei cu o nouă relație cu natura și cu viața. Gândirea lui Berdichevsky a avut un anumit impact asupra sionismului laburist și, în special, asupra mișcării kibbutzurilor, dar a dus, de asemenea, mult dincolo de sionism. Pentru că, în opinia sa, sionismul nu a fost suficient de radical în respingerea trecutului. Nu și-a dat seama că întreaga istorie a evreilor din diaspora a fost o greșeală. În schimb, a încercat să facă legătura între ideile vechi și cele noi, lăsându-se prins în acest proces într-o formă de

romantism religios. Iconoclasmul lui Berdichevsky nu a avut o largă atracție atunci când a fost exprimat pentru prima dată la începutul secolului. Dar o jumătate de secol mai târziu, pe măsură ce în Israel se năștea o nouă națiune, diferită în multe privințe de poporul evreu din diaspora, problemele ridicate pentru prima dată de Berdichevsky au căpătat un nou sens și o nouă urgență.

Alți critici ai sionismului spiritual împărtășeau părerea că sionismul nu era suficient de radical, deoarece nu avea în vedere lichidarea totală a diasporei. Reinterpretând istoria evreiască, Yecheskel Kaufman, profesor la Universitatea Ebraică din Ierusalim, a acuzat mișcarea națională evreiască că a fost deviată de la scopul său prin atribuirea (ca și evreii religioși) unui sens special existenței evreiești în diaspora. Ceea ce era necesar nu era renașterea culturii ebraice sau regenerarea socială a unei minorități, ci o soluție pentru existența poporului evreu. Aceasta, din motive istorice și sociologice, nu putea fi găsită în diaspora și, din acest motiv, a fost nevoie de reinstalarea marii majorități a poporului evreu.

Chiar mai radical în abordarea sa a fost Jacob Klatzkin. Născut în Rusia, a trăit mulți ani în Germania, unde i-au fost publicate cele mai importante eseuri, iar mai târziu s-a mutat în America. El a văzut originalitatea sionismului în accentul pus pe formă, nu pe conținut; fără un teritoriu național și o limbă națională, naționalismul în diaspora nu avea niciun sens, iar asimilarea era soluția logică pentru evreul modern. În ceea ce privește sionismul, dorința de a se întoarce în țara natală era un scop în sine. Dorința de a crea o bază pentru valorile spirituale ale iudaismului era un considerent secundar: "Conținutul vieții noastre va fi național atunci când forma sa va deveni națională". Era nevoie de o nouă definiție seculară a identității evreiești, în locul filozofiei despre esența iudaismului, cu definițiile sale ale spiritului evreiesc în termeni abstracți, cu referințele sale la ideile mesianice și la idealul de justiție socială. Klatzkin a simțit că spiritul iudaismului nu putea garanta supraviețuirea iudaismului. Supraviețuirea sa în diaspora nu era o garanție împotriva dispariției sale în viitorul apropiat.

Asimilarea totală era, în opinia lui Klatzkin, nu numai posibilă, ci putea fi chiar inevitabilă. Aceasta nu era neapărat o chestiune de mare regret, deoarece iudaismul din diaspora nu era demn de supraviețuire. Diaspora nu putea decât să prelungească rușinea poporului evreu, desfigurat atât la trup, cât și la suflet.† Nu a fost o întâmplare că sionismul a apărut în vest, nu în est. Nu evreul, ci omul din Herzl a fost cel care l-a adus înapoi la poporul său; nu conștiința națională evreiască, ci cea universală. Estul a privit sionismul ca pe o simplă continuare a tradiției evreiești, nu ca pe o mișcare de distrugere și construire a lumii. Europa de Est nu avea în aceeași măsură elementele umane universale, sentimentul de libertate și onoare, căutarea demnității umane, a adevărului și a integrității, care erau necesare pentru o renaștere națională. Klatzkin a recunoscut că diaspora, chiar dacă era o anormalitate, trebuia să fie păstrată de dragul renașterii în Palestina. Dar, odată ce Palestina ar fi fost stabilită ca centru național, vor apărea treptat două națiuni evreiești - cea din diaspora și națiunea evreiască din Israel; și pe măsură ce timpul va trece, ele vor avea din ce în ce mai puțin în comun.† El a fost cel mai eficient în critica sa la adresa lui Ahad Ha'am și Buber, susținătorii naționalismului diasporei și apostolii unei misiuni spirituale. Impactul său direct în timpul vieții (a murit în 1948) a fost limitat, în ciuda caracterului original și provocator al analizei sale asupra situației evreiești.

Ca și Ahad Ha'am, Klatzkin nu s-a obosit să indice alternative politice. Apostolul sionismului radical și al respingerii diasporei nu a aprobat în niciun caz activitățile sionismului politic. Avea îndoieli serioase în ceea ce privește Marea Britanie și efectele Declarației Balfour. Dar dacă a văzut vreo cale alternativă de construire a căminului național, a păstrat secretul pentru sine. Poate că se vedea pe sine însuși în rolul unui medic consultant care era în esență un diagnostician. Frazele grăitoare despre efectele paralizante ale diasporei au fost scrise nu la Ierusalim, ci la Murnau, un sătuc plăcut din Bavaria, locul de retragere al lui Klatzkin, și la Heidelberg. Klatzkin nu s-a stabilit în Palestina și avea să moară în Elveția. Unitatea dintre teorie și practică nu poate fi găsită în viața sa, nici în cea a majorității celorlalți ideologi și lideri ai sionismului din acea generație. Din acest motiv, dacă nu de alta, a existat întotdeauna un element de irealitate în dezbaterile pasionale care au durat atâția ani despre un centru spiritual, respingerea diasporei și misiunea - dacă există - a unui popor evreu regenerat. Dezbaterile au dezvăluit de obicei o profundă nepăsare față de realități, iar lumea reală, deloc surprinzător, s-a răzbunat prin ignorarea filosofilor.

Sionismul în Primul Război Mondial

La izbucnirea Primului Război Mondial, doi dintre membrii executivului sionist, care pe atunci se aflau pe Sächsische Strasse 8, Berlin, erau cetățeni germani, trei erau ruși, iar unul (Levin) un rus care tocmai dobândise cetățenia austriacă. Nu mai este nevoie să spunem că sionismul mondial nu era mai pregătit decât orice altă organizație internațională pentru a funcționa în timp de război. Faptul că mișcarea mondială trebuia să stea în afara conflictului și să rămână neutră era de la sine înțeles, dar acest lucru era mai ușor de spus decât de făcut. Pentru că liderii sioniști din întreaga Europă, cu excepția evidentă a Rusiei, au simțit că este de datoria lor să își susțină patria respectivă cât mai bine posibil. Dincolo de acest conflict de loialitate, a existat problema protejării evreilor palestinieni. Mai presus de toate, exista problema reglementării postbelice. Unii lideri sioniști și-au dat seama de timpuriu că ceea ce mișcarea lor nu reușise să obțină în timp de pace, ar putea foarte bine să obțină în timpul sau după un război care urma să ducă la o reexaminare a multor probleme internaționale nerezolvate.

Sioniștii germani au împărtășit entuziasmul patriotic general din august 1914. Federația lor a anunțat că se aștepta ca toți membrii săi tineri să se ofere voluntari pentru serviciul militar. Germania lupta pentru adevăr, lege, libertate și civilizație mondială împotriva celei mai întunecate tiranii, a celei mai sângeroase cruzimi și a celei mai negre reacții, așa cum era reprezentată de despotismul țarist. Alăturându-se Rusiei, Franța și Marea Britanie au devenit complicele ei în crimă. Franz Oppenheimer a spus că pentru Germania războiul "a fost sfânt, o legitimă apărare", iar Ludwig Strauss a scris că evreii naționali nu erau patrioți mai răi decât germanii naționali. "Știm că interesul nostru este exclusiv de partea Germaniei", scria un editorial din săptămânalul sionist oficial; Germania era puternică și îi va elibera pe cei oprimați. Publicațiile sioniste au sprijinit din toată inima efortul de război. Ar fi incorect să se menționeze în mod special un lider sionist, deoarece aproape toți au fost afectați în mod egal, cel puțin în primele luni ale războiului.† În Austria, Hugo Zuckermann, un sionist, a scris un poem de război popular în care spunea că

moartea pe câmpul de luptă nu ar fi fost o teroare pentru el dacă înainte de a muri ar fi putut vedea steagul austriac fluturând în vânt deasupra Belgradului. Zuckermann a fost ucis la scurt timp după aceea. Elias Auerbach, medicul sionist care se stabilise la Haifa, a decis imediat după izbucnirea războiului să se întoarcă în Germania pentru a-și face datoria în corpul medical al armatei.

Entuziasmul patriotic al sioniștilor germani și austrieci pare, retrospectiv, singular de greșit orientat, dar este corect să adăugăm că războiul împotriva Rusiei a fost la fel de popular în Europa de Est și în Statele Unite, cele două mari concentrări evreiești. La primirea veștilor despre înfrângerile rusești, Morris Rosenfeld, cel mai popular scriitor idiș al vremii, a scris un poem care se încheia cu următoarele cuvinte: "Nu, nu, nu: 'Ura pentru Germania! Trăiască kaiserul!". Rusia țaristă a fost țara pogromurilor, a lui Kishinev și Homel, a opresiunii instituționalizate. Faptul că, după izbucnirea războiului, persecuția evreilor din vestul Rusiei a devenit și mai intensă și că sute de mii dintre ei au fost deportați, nu a făcut ca această țară să devină mai populară. Majoritatea liderilor evreilor ruși și polonezi credeau în inevitabilitatea unei victorii germane. Pentru ei, așa cum scria Weizmann, vestul se termina la Rin. Ei cunoșteau Germania, vorbeau germana și erau foarte impresionați de realizările germane. Și au fost influențați de istoria dureroasă a evreilor din Rusia. O victorie a Rusiei ar fi perpetuat și poate intensificat persecuția evreilor din Europa de Est, în timp ce înfrângerea Rusiei ar fi trebuit să deschidă porțile eliberării lor.

Au existat și excepții, cum ar fi Weizmann și Ahad Ha'am, Jabotinsky și Rutenberg. Nordau, de asemenea, a avertizat împotriva unei orientări unilaterale pro-germane, în ciuda faptului că francezii îi dăduseră toate motivele să se simtă jignit; după ce a trăit la Paris timp de zeci de ani, a fost deportat în Spania ca cetățean inamic și a rămas acolo pe toată durata războiului. Dar cea mai mare parte a mișcării sioniste mondiale a fost pro-germană, chiar dacă a devenit mai rezervată după prima explozie de entuziasm. Dincolo de simpatiile și antipatiile istorice cu totul aparte, s-ar putea face o pledoarie puternică pentru importanța Berlinului pentru sioniști. Un ajutor politic și economic eficient pentru comunitatea evreiască palestiniană aflată în dificultate a putut fi acordat numai din capitala germană în primii trei ani de război. În această perioadă, armatele germane au avansat mult în vestul Rusiei, iar cea mai mare parte a evreilor polonezi și lituanieni a intrat sub dominație germană. Oricum ar fi privit lucrurile, Berlinul a fost pivotul politicii sioniste.

La câteva zile după izbucnirea războiului, Dr. Bodenheimer, fost președinte al Federației Sioniste Germane și încă unul dintre membrii de frunte ai acesteia, s-a adresat Ministerului german de Externe și a sugerat înființarea unui "Comitet german pentru eliberarea evreilor ruși". Înființat în august 1914, acest organism și-a schimbat ulterior numele în "Comitetul pentru Est", ceva mai puțin provocator. La început, Comitetul a fost dominat de sioniști - profesorul Oppenheimer a fost președintele său, Motzkin și Hantke au participat la lucrările sale, iar Sokolow a scris editorialul pentru primul număr al revistei sale de limbă ebraică Kol hamevaser.† Scopul său era de a promova aspirațiile evreilor din Europa de Est către libertate și autonomie națională, iar așteptarea de bază era că Germania va ocupa, în timpul războiului, Rusia de Vest, unde trăiau cei mai mulți evrei. Acest lucru s-a făcut cu binecuvântarea autorităților germane, care

aveau o idee oarecum exagerată despre amploarea influenței sioniste în est, unul dintre consilierii lor comparând disciplina internă a sioniștilor cu cea a iezuiților.

Aceste "operațiuni evreiești" făceau parte dintr-un plan general de revoluționare a minorităților asuprite din imperiul țarist. Dar dominația militară germană nu a îndeplinit în totalitate așteptările evreilor din Europa de Est, care fuseseră chemați să se ridice împotriva opresiunii rusești. Cererea de autonomie politică și culturală a fost în mare parte ignorată, deoarece intra în conflict cu obiectivele mișcărilor naționale poloneze și baltice. Polonezii, în special, au devenit din ce în ce mai antisemiți în timpul războiului, iar la sfârșitul acestuia au fost implicați în pogromuri pe scară largă. Legislația antievreiască țaristă a fost abolită doar în secțiunea nordică (Ober-Ost) a teritoriului ocupat. Constituția comitetului s-a schimbat în timpul războiului și au fost cooptați reprezentanți ai evreilor germani ne-sioniști.

Existența comitetului a devenit un motiv de dispută între liderii sioniști mondiali și i-a obligat să își reconsidere orientarea între cele două tabere. La început, Bodenheimer a avut sprijinul executivului, deși activitățile sale încălcau în mod clar neutralitatea sionistă. Criticii orientării unilaterale pro-germane au argumentat că, lăsând la o parte orice alte considerații, o cooperare atât de strânsă cu războiul politic german punea în pericol milioane de evrei din Europa de Est, deoarece activitățile comitetului, nu mai este nevoie să spunem, nu au rămas un secret și au servit drept justificare pentru măsurile antievreiești luate de guvernul rus în 1914-15. Bodenheimer a fost obligat de colegii săi să demisioneze din funcția de președinte al Fondului Național Evreiesc.

Pentru ca mișcarea mondială să rămână neutră, la o reuniune a Comitetului de acțiune extinsă de la Copenhaga, în decembrie 1914 (prima după izbucnirea războiului), s-a decis deschiderea unui centru de informare acolo, sub conducerea lui Motzkin și, mai târziu, a lui Victor Jacobson, pentru a menține contactul cu organizațiile sioniste din ambele tabere și, pe cât posibil, pentru a le coordona eforturile. Cererea lui Weizmann ca executivul, aflat încă la Berlin sub conducerea lui Warburg și Hantke, să înceteze să funcționeze și ca conducerea afacerilor sioniste să fie transferată în America în timpul războiului a fost respinsă, pe motiv că ar putea pune în pericol poziția evreilor palestinieni. Ca un compromis, s-a decis transferul lui Sokolow de la Berlin la Londra și trimiterea lui Chlenov într-o misiune în America și Marea Britanie, de unde s-a întors în Rusia natală.

Dispersia membrilor executivului a fost inevitabilă, având în vedere necesitatea de a desfășura activități politice în mai multe capitale în același timp, dar a paralizat executivul. Cine era acum autorizat să ia decizii sau chiar să facă declarații în numele său? Era de la sine înțeles că membrii de la Berlin aveau autoritatea de a vorbi în numele întregului organism, dar aceștia erau o minoritate și, mai devreme sau mai târziu, aveau să apară dezacorduri. S-a decis, de asemenea, că executivul nu poate participa la nicio negociere cu guvernul unei țări aflate în război cu Turcia. Weizmann, care era la fel de pro-britanic precum sioniștii germani erau pro-germani, nu a fost de acord cu această rezoluție. Cu două luni mai devreme, el îi scrisese lui Shmaryahu Levin că "de îndată ce situația se va clarifica într-o oarecare măsură, vom putea vorbi deschis cu Anglia și Franța în legătură cu situația anormală a evreilor. ... Este în interesul

popoarelor care luptă acum pentru micile naționalități să asigure națiunii evreiești dreptul la existență. Acum este momentul în care popoarele din Marea Britanie, Franța și America ne vor înțelege. ... Forța morală a revendicărilor noastre se va dovedi irezistibilă; condițiile politice vor fi favorabile realizării idealului nostru."† Fără ca Weizmann să știe, optimismul său era împărtășit de Herbert Samuel, un politician influent despre care nici măcar nu se știa că simpatiza cu aspirațiile sioniste. Samuel era membru al cabinetului liberal al lui Asquith și a prezentat colegilor săi un memorandum în care susținea ideea unui cămin național pentru evrei în Palestina. Deși nu a dat niciun rezultat - Asquith era total dezinteresat - a fost un prim pas în pregătirea terenului pentru evoluțiile dramatice din 1917.

Cu toate acestea, în primele faze ale războiului, Berlinul a rămas centrul activităților politice sioniste. Sarcina executivului aflat acolo era de a proteja interesele evreilor din Europa de Est, deoarece mari părți ale acesteia au trecut sub dominație germană, și de a proteja așezările sioniste din Palestina.‡ A fost o realizare istorică a lui Weizmann faptul că, în cele din urmă, victoria Marii Britanii a devenit și un triumf sionist. Eforturile sale au fost încununate de succes tocmai pentru că nu deținea nicio poziție oficială în mișcarea sionistă mondială. Este ușor de imaginat cum ar fi reacționat Turcia, veșnic suspicioasă față de activitățile sioniste, dacă executivul ar fi urmat linia lui Weizmann și s-ar fi manifestat în 1914 în favoarea unei victorii a aliaților.

Atitudinea oficială a Germaniei față de sionism a fost distantă, dar nu complet neprietenoasă. Încercările lui Herzl de a obține sprijinul Kaiserului nu au avut succes, iar până în 1914 Germania nu a luat nicio măsură pentru a interveni în favoarea mișcării sioniste. Odată cu izbucnirea războiului, atitudinea a devenit ceva mai pozitivă. Liderii germani nu doreau să-i antagonizeze pe sioniști din cauza influenței acestora în rândul evreilor din Europa de Est și în Statele Unite. Bethmann Hollweg, cancelarul, și Wangenheim, ambasadorul german la Constantinopol, au încercat în diferite ocazii să îl convingă pe Talaat, pe atunci ministru de interne la Poartă, să se abțină de la acțiuni care ar fi provocat evreimea mondială. Între 1914 și 1917, reprezentanții diplomatici germani au intervenit frecvent, chiar dacă doar informal, pe lângă autoritățile turce în numele evreilor palestinieni. Cele mai multe dintre aceste intervenții îl vizau pe Djemal Pașa, comandantul turc din Palestina, care era hotărât să deporteze toți evreii de naționalitate rusă, adică majoritatea populației evreiești.

El a făcut prima încercare în decembrie 1914, la scurt timp după intrarea Turciei în război, și a reușit să o zădărnicească, dar nu la timp pentru a salva șase sute de evrei care fuseseră deja deportați. Au mai avut loc arestări sporadice și alte forme de șicane și abia în martie 1915 autoritățile centrale au reușit să îl convingă pe reprezentantul lor de la Ierusalim să îi lase pe evrei în pace. În cele din urmă, Djemal a luat aminte, cel puțin pentru o vreme. Apoi, după câteva luni, a început să se reafirme și l-a obligat pe Ruppin, șeful Oficiului pentru Palestina și cetățean german, să se mute din Jaffa în capitala turcă. Dar, în general, anii 1915-16 au fost ani relativ liniștiți pentru evreii palestinieni, în principal datorită activităților reprezentanților sioniști germani din Constantinopol și a sprijinului de care aceștia beneficiau la Berlin.

Executivul a avut mai puțin succes în realizarea planurilor sale mai ambițioase. A obținut sprijinul mai multor publiciști influenți care au scris în presa germană despre importanța tot mai mare a sionismului ca factor în politica mondială. În noiembrie 1915, la îndemnul sioniștilor, a fost trimisă o instrucțiune confidențială tuturor reprezentanților consulari germani din Imperiul Otoman, în care se arăta că guvernul imperial german era bine dispus față de aspirațiile evreilor din Palestina. Dar s-a dovedit a fi imposibil să se determine Berlinul să facă o declarație oficială în sprijinul sionismului, în ciuda faptului că o declarație neangajantă a fost recomandată nu numai de cercurile evreiești, ci și de diverși diplomați germani.† În 1917 a fost înființat un comitet pro-Palestina format din personalități publice bine cunoscute pentru a influența opinia publică și pentru a exercita presiuni asupra guvernului german. În același timp, știrile despre contactele dintre Dr. Weizmann și oamenii de stat britanici, precum și măsura tot mai mare de atenție favorabilă acordată sionismului în publicațiile britanice și franceze au fost aduse în atenția guvernului german. Dar Berlinul nu a fost dispus să exercite o presiune și mai mare asupra aliaților săi turci și, probabil, ar fi eșuat dacă s-ar fi încercat acest lucru.

Când Djemal Pașa a vizitat Berlinul în august 1917, le-a spus lui Hantke și Lichtheim că era încă ostil ideii unei Palestine evreiești, deoarece trebuia să țină cont de sentimentele populației arabe. S-ar putea să-și reconsidere opiniile într-o zi, dar nu va exista nicio schimbare în politica turcă cât timp va dura războiul.‡ Într-o conversație cu ambasadorul german, cu puțin timp înainte de Declarația Balfour, Djemal a spus că ar fi dispus să le acorde evreilor un cămin național, dar în ce scop, din moment ce arabii nu ar face decât să-i ucidă.§ Turcii ar fi preferat cu mult să nu facă nicio concesie, dar nu exista nicio îndoială că, dacă ar fi fost presați, ar fi optat pentru arabi. Acest lucru trebuie să fi fost clar pentru germani, care au ajuns la concluzia că bunăvoința sioniștilor nu merita o criză majoră în relațiile lor cu turcii.

Astfel, politica sionistă în Germania nu și-a atins obiectivul. Dar, în mod ironic, eforturile de a atrage ajutorul germanilor au avut repercusiuni indirecte considerabile. Știrea despre discuțiile dintre reprezentanții germani și sioniști a fost notată la Londra și la Paris; la fel și articolele pro-sioniste din presa germană. În timp ce Hantke, Blumenfeld și Lichtheim îi impresionau pe contactele lor de la Berlin că Anglia era pe punctul de a face o declarație pro-sionistă importantă, Weizmann folosea argumentul invers în relațiile sale cu cabinetul britanic și cu Ministerul de Externe: dacă britanicii nu se grăbeau, puterile centrale ar fi ieșit primele și și-ar fi asigurat un avantaj important. Este imposibil de stabilit cu certitudine absolută dacă Weizmann a fost dezinformat sau dacă a exagerat în mod deliberat amenințarea unei Declarații Balfour germane, știind foarte bine că aceasta nu se va produce. Credincioșii în teoria conspirației istoriei vor fi, fără îndoială, înclinați să caute o mână ascunsă, un complot machiavelic între sioniștii de la Londra și Berlin. Dar, de fapt, nu a existat nicio coordonare. Dimpotrivă, Weizmann și-a ținut discuțiile cu oamenii de stat britanici foarte mult pentru el însuși. În mod frecvent, el nu informa nici măcar prietenii apropiați, cu atât mai puțin Biroul de la Copenhaga sau Berlinul. Sioniștii germani au făcut mai puține progrese, dar nici ei nu l-au informat pe Weizmann despre mișcările lor. Pe scurt, fiecare parte, în 1917, era în întuneric cu privire la realizările și eșecurile celeilalte.

Guvernul britanic, în orice caz, a luat în serios veștile, iar când discuțiile din cabinetul de război s-au prelungit, Balfour a anunțat la 4 octombrie 1917 că trebuia luată o decizie în curând, deoarece guvernul german făcea eforturi mari pentru a obține sprijinul mișcării sioniste.†

Odată cu publicarea Declarației Balfour, Londra a devenit centrul mișcării sioniste mondiale, chiar dacă unele părți ale Palestinei au rămas în mâinile turcilor până în 1918. Executivul de la Berlin și-a dat seama pe deplin că inițiativa trecuse acum de partea cealaltă. Nu i-a purtat pică lui Weizmann pentru succesul său și a salutat Declarația ca pe un eveniment de o imensă importanță istorică.‡ Acesta a continuat să facă presiuni asupra guvernelor german și turc pentru o declarație similară Declarației, care să deschidă porțile Palestinei pentru o imigrație pe scară largă și să ofere autonomie politică și culturală. Spre sfârșitul războiului, sioniștii germani au obținut sprijinul celei mai importante organizații evreiești nesioniste pentru un proiect care oferea mai puțin decât un cămin național, dar care era mai mult decât îndrăznise să spere vreunul dintre ei în 1914. Dar asta se întâmpla în 1918 și întreaga problemă devenise academică, deoarece Ierusalimul, Jaffa și întregul sud al Palestinei se aflau în acel moment în mâinile britanicilor. Ocuparea restului țării era doar o chestiune de timp. Cu toate acestea, dacă sioniștii germani au continuat totuși să insiste cu cererile lor, a fost fără îndoială cu gândul la viitoarea conferință de pace. Acum că Declarația Balfour primise binecuvântarea celorlalte puteri aliate, intenția lor era de a obține și sprijinul puterilor centrale, astfel încât să existe unanimitate în ceea ce privește viitorul Palestinei.

Primul Război Mondial a fost un moment de cotitură pentru implicarea Americii în afacerile mondiale. A fost, de asemenea, ruptura care a făcut din evreimea americană factorul decisiv în consiliile evreilor din lume. Evreii americani se interesaseră de soarta coreligionarilor lor mai puțin norocoși din Rusia și România încă dinainte de 1914, dar abia în timpul războiului, datorită noii puteri a Americii, a poziției financiare a comunității evreiești și, în primii ani ai războiului, a neutralității Americii, evreii de acolo și-au asumat rolul principal. În timpul anilor de război, sionismul a făcut un progres spectaculos. În 1914, în America existau doar 12.000 de sioniști organizați. În anii care au urmat, aceștia au căpătat un caracter de masă, pe măsură ce creștea convingerea că războiul va aduce în urma sa o soluție la problema evreiască și poate chiar va duce la crearea unui stat evreiesc. Atât indivizi, cât și grupuri au început să se alăture organizației, iar o mișcare a fost pusă la cale pentru a organiza întreaga comunitate evreiască în sprijinul revendicărilor sioniste.

La scurt timp după izbucnirea războiului, s-a sugerat înființarea unui organism care să reprezinte întreaga evreime americană, să îi reprezinte interesele, cu referire specială la Europa de Est, și să susțină cauza evreiască la conferința de pace. Propunerea a fost combătută cu tărie de către comunitatea evreiască americană, reunită în Comitetul Evreiesc American. Alte grupuri antisioniste, precum Bund, au încercat să preia mișcarea de la sioniști. Dar reacția din partea maselor a fost enormă și, temându-se de izolare, și opozanții au ajuns în cele din urmă să se alăture demersului. Opinia publică a virat din ce în ce mai mult spre sionism. Membri de frunte ai establishmentului, precum Louis Marshall și Jacob Schiff, care cu doar câțiva ani înainte se disociaseră de sionism, au ajuns să adopte o atitudine mai pozitivă. În 1916 a avut loc o conferință pregătitoare, iar politica declarată a tuturor organizațiilor evreiești americane a devenit

nu numai de a face presiuni pentru drepturi egale pentru evreii din Europa de Est, ci și de a asigura drepturi evreiești în Palestina.

Brandeis, care avea să joace un rol decisiv în aceste activități, a apărut pentru prima dată pe o platformă sionistă cu un an înainte de izbucnirea războiului. După începerea acestuia, a fost ales președinte al Comitetului Executiv Provizoriu pentru Afaceri Sioniste Generale. La început se aștepta ca executivul să fie transferat în Statele Unite, dar chiar dacă acest lucru nu s-a întâmplat, noul organism avea să joace un rol de o importanță considerabilă. Comitetul provizoriu a ajutat la coordonarea eforturilor de salvare a evreilor palestinieni, care, izolați de Europa, se confruntau cu ruina economică. Reprezentanții diplomatici ai Americii în Turcia - evrei prin tradiție nescrisă - precum Morgenthau și Elkus - au jucat un rol secundar doar după cel al germanilor ca protectori ai yishuv-ului. Ei au intervenit de nenumărate ori pe lângă Poartă împotriva ordinelor de deportare emise la Ierusalim și Jaffa.

Brandeis avea aproape șaizeci de ani când și-a asumat noul rol de om de stat evreu. Fusese îndepărtat de afacerile evreiești și nu a încetat niciodată să sublinieze faptul că venise la sionism în totalitate ca american. El nu vedea nicio problemă de loialitate divizată. La fel cum fiecare irlandez american care a sprijinit Home Rule a fost un om mai bun și un american mai bun pentru sacrificiul pe care l-a făcut, a scris el odată, fiecare evreu american care a ajutat la promovarea așezării evreiești în Palestina va fi, de asemenea, un om mai bun și un american mai bun pentru că a făcut acest lucru. Brandeis a fost primul lider al sionismului american care a fost, în același timp, o figură de proeminență națională. Avocat eminamente de succes și popular, prieten și consultant al unor politicieni de frunte, a fost în linie pentru o poziție de conducere în guvern atunci când Woodrow Wilson și-a format prima administrație în 1913, deși președintele a întâmpinat rezistență deoarece Brandeis, "avocatul poporului", își făcuse mulți dușmani printre cei bogați și, de asemenea, existau încă multe sentimente antievreiești. În schimb, Wilson l-a nominalizat la Curtea Supremă. După ce nominalizarea a fost aprobată, i-a scris lui Morgenthau că nu a mai semnat nicio comisie cu atâta satisfacție.†

Prestigiul lui Brandeis, reputația sa ca unul dintre consilierii apropiați ai președintelui Wilson, a fost un atu de care "liderii sioniști din Londra s-au folosit din plin în relațiile cu guvernul britanic". Londra a urmărit îndeaproape evoluțiile de pe scena internă americană. Scopul său era de a determina America să se alăture cât mai curând posibil războiului împotriva puterilor centrale. Britanicii erau conștienți de faptul că, în timp ce majoritatea liderilor evreilor americani erau pro-britanici (cu câteva excepții, cum ar fi Magnes și Shmaryahu Levin), masele evreiești erau antirusești și salutau înfrângerile rusești, fără a se bucura neapărat de victoriile germane. O schimbare în această privință a început să se producă abia în 1916-17. Evreii de origine germană care îl susținuseră pe kaiser au fost antagonizați de evenimente precum scufundarea germană a vasului Lusitania, în timp ce imigranții din Europa de Est au fost foarte bucuroși de revoluția din martie 1917, care a acordat drepturi egale evreilor ruși.

Balfour s-a întâlnit de două ori cu Brandeis în timpul vizitei sale la Washington în aprilie 1917, iar interesul evreilor americani pentru Palestina a fost impresionat de acesta. În septembrie 1917, cabinetul

de război a decis să afle dacă președintele Wilson considera oportună emiterea unei declarații de simpatie față de mișcarea sionistă. Spre surprinderea și dezamăgirea lui Weizmann, Wilson, acționând aparent la sfatul colonelului House, a răspuns că nu era momentul oportun pentru o declarație definitivă, alta decât una de simpatie, și aceasta doar cu condiția ca ea să poată fi făcută fără a implica un angajament real. Poate că Wilson era neliniștit în legătură cu o declarație exclusiv britanică, dar, pe de altă parte, nu avea intenția de a angaja America. Colonelul House îi spusese că englezii "doresc în mod natural să blocheze drumul spre Egipt și India, iar Lloyd George nu se ferește să ne folosească pentru a-și duce planul mai departe".† Din punctul de vedere sionist, acest răspuns a fost un dezastru. Weizmann și-a mobilizat imediat prietenii americani și, după alte discuții cu colonelul House, Brandeis l-a putut asigura că se putea baza pe președinte pentru a susține o declarație pro-sionistă. Până la jumătatea lunii octombrie, Wiseman, șeful serviciilor secrete britanice din Statele Unite, a informat Foreign Office că Wilson a aprobat formula decisă de cabinetul de război britanic. Sioniștii au depășit încă un obstacol major datorită ajutorului primit din partea evreilor americani.

Weizmann și Declarația Balfour

Cu toate acestea, principalul câmp de luptă era Londra, nu Washington, și trebuie să ne întoarcem în continuare la politica sionistă din capitala britanică. Weizmann a crezut într-o victorie britanică încă de la începutul războiului, iar victoriile germane din primele etape nu l-au clintit în convingerea sa. Deși detesta regimul țarist la fel de mult ca oricare dintre colegii săi, spre deosebire de cei mai mulți dintre ei, nu avea nici el o părere prea bună despre Germania. Propriile sale experiențe ca student în Germania fuseseră nefericite. Se pare că a fost un anglofil convins încă de la vârsta de multe ori când i-a scris profesorului său: "Toți au decis: evreul trebuie să moară, dar Anglia va avea totuși milă de noi."‡ Weizmann a considerat că decizia de a lăsa executivul la Berlin a fost o greșeală gravă, iar când sugestia sa de a-l muta în Olanda (sau în Statele Unite) a fost respinsă, a încetat să mai corespondeze cu colegii săi din afara țărilor din cadrul înțelegerii și a Statelor Unite. Din acel moment, activitățile sale au încălcat principiul neutralității sioniste la fel de mult ca și politicile sioniștilor germani. Dar, spre deosebire de aceștia, Weizmann a avut succes în cele din urmă.

Când a izbucnit războiul, Weizmann se afla în vacanță cu familia sa în Elveția. S-a întors imediat în Anglia și le-a vorbit prietenilor săi despre marile posibilități care se deschiseseră brusc, chiar dacă în acest stadiu nu existau planuri concrete: "Exista o atmosferă de incertitudine și eu mă plimbam cu speranțele mele, așteptându-mi șansele". Două luni mai târziu, i-a fost prezentat lui C.C. Scott, editor al Manchester Guardian. Scott a fost cucerit de sionism de către Weizmann, care i-a vorbit despre tragedia evreiască din Europa de Est și despre visele mesianice pentru Palestina. Scott, un om care citea Biblia și care, la un moment dat, a vrut să devină ministru unitarian, a fost atras de religia pasională a sionismului, de sentimentul său profund de continuitate.† El a sugerat o întâlnire cu Lloyd George, cancelar al finanțelor publice, care, la rândul său, a sugerat mai întâi o întâlnire cu Herbert Samuel. Weizmann a mers la întâlnire cu o oarecare neliniște. "Pentru numele lui Dumnezeu, domnule Scott, să nu avem nimic de-a face cu acel om", exclamase el atunci când numele a fost menționat pentru prima dată. El credea că Samuel, ca și alți lideri ai evreilor anglo-evrei, era ostil sionismului și, prin urmare, a fost uimit când

Samuel i-a spus că cererile sale (ale lui Weizmann) erau mult prea modeste. Samuel l-a sfătuit să "gândească în stil mare", adăugând că obiectivele sionismului erau foarte prezente în mintea colegilor săi de cabinet. Weizmann i-a răspuns că, dacă ar fi fost un evreu religios, s-ar fi gândit că timpul lui Mesia era aproape.‡

În ianuarie 1915, Weizmann s-a întâlnit cu Lloyd George, care intrase pentru prima dată în contact cu sionismul pe vremea lui Herzl, când fusese consultat cu privire la El Arish și Uganda în calitatea sa de avocat. În anii care au trecut de atunci, nu a făcut nicio declarație în favoarea sionismului, dar i-a spus lui Herbert Samuel, la câteva zile după declarația de război a Turciei (noiembrie 1914), că era foarte dornic să vadă înființarea unui stat evreiesc în Palestina. Asquith a spus despre el că nu dădea doi bani pe evrei, pe trecutul sau pe viitorul lor. Dar aceasta a fost o interpretare greșită a omului și a motivelor sale: "Spiritul său evaziv nu s-a înlănțuit niciodată cu sionismul, dar îl cunoștea mult mai bine decât colegii săi și îi plăcea foarte mult."§ Lloyd George avea o simpatie instinctivă pentru națiunile mici, din care el însuși făcea parte. Era, după cum a scris Weizmann, profund religios. Pentru el și pentru alți contemporani de-ai săi, întoarcerea poporului evreu în Palestina nu era un vis, deoarece ei credeau în Biblie, iar sionismul reprezenta pentru ei o tradiție pentru care aveau un respect enorm.

Motivațiile sale, nu mai este nevoie să spunem, nu erau în totalitate idealiste. Interesul său activ pentru sionism nu poate fi explicat, așa cum spune Stein, doar prin emoție și sentiment. Înainte de a se strădui pentru cauza sionistă, s-a asigurat că o astfel de politică era în acord cu interesele britanice așa cum le concepea el.† Aceasta se referă mai ales la locul Palestinei în apărarea imperială în lumea postbelică, un concept care fusese dezvoltat pentru prima dată de Herbert Sidebotham, corespondentul militar al Manchester Guardian și un alt convertit la sionism. Acest considerent nu i-a scăpat lui Weizmann. Planurile sale se bazau pe presupunerea că Aliații vor învinge, așa cum i-a scris lui Zangwill chiar înainte ca Turcia să intre în război. În acest caz, Palestina urma să intre în mod obligatoriu în sfera de influență britanică. Dacă ar fi fost dezvoltată, ar fi constituit o barieră care ar fi separat Canalul Suez de Marea Neagră și de orice ostilitate care ar fi putut veni din această direcție. Dacă un milion de evrei ar fi fost mutați în Palestina în următorii cincizeci sau șaizeci de ani, aceasta ar fi putut deveni o Belgia asiatică. Referirea la Belgia după invazia germană din 1914 nu a fost una dintre paralelele istorice mai fericite ale lui Weizmann, dar ceea ce voia să spună era clar: "Anglia ar avea o barieră eficientă și noi am avea o țară."‡

Herbert Samuel a jucat cel mai important rol în aceste prime activități din spatele scenei: "Ne-a îndrumat în mod constant", scria Weizmann, "și ne-a dat indicații ocazionale despre cum vor evolua lucrurile. A fost discret, plin de tact și insistent'. După întâlnirea cu Weizmann, Samuel a pregătit un lung memorandum pentru Asquith, prim-ministrul, în care a sugerat un protectorat britanic asupra Palestinei după război, întrucât un protectorat francez nu era de dorit, iar internaționalizarea țării nu era fezabilă. Cu toate acestea, presupunerea lui Samuel că în cabinet exista un sprijin substanțial pentru sionism a fost prea optimistă. Sir Edward Grey, secretarul de stat pentru afaceri externe, i-a spus că, deși el personal îl simpatiza, era prematur să ridice problema Palestinei. Grey a fost reticent în a se angaja și a subliniat necesitatea de a consulta Franța înainte de a se lua decizii privind împărțirea sferelor de

influență în Orientul Apropiat.§ Grey i-a promis lui Samuel că nu se va lua nicio decizie privind viitorul Siriei fără a se ține cont de problema palestiniană.

Acest lucru a fost liniștitor, dar tot însemna că sioniștii nu au reușit până acum să-și promoveze cauza. Pentru moment, Lloyd George era singurul susținător al lui Samuel. Pentru primul ministru, sionismul nu avea niciun fel de atracție. Memorandumul lui Samuel i se părea fantastic. Nu putea să înțeleagă cum o astfel de izbucnire lirică putea ieși din "creierul bine ordonat și metodic al lui Herbert Samuel". Fiind din fire un om prudent, Asquith nu a fost deloc mișcat de considerațiile care făceau sionismul atractiv pentru "mințile mai aventuroase și temperamentele mai romantice". El nu putea vedea în aspirațiile sioniste decât un vis mai degrabă fantastic, iar în propunerile pentru controlul britanic al Palestinei doar o invitație adresată Marii Britanii de a accepta o adăugire inutilă și nedorită la responsabilitățile sale imperiale". Prima inițiativă de a convinge cabinetul să adopte programul sionist s-a soldat astfel cu un eșec. Nu era probabil ca guvernul să ridice un deget, iar perspectiva cu care se confruntau Weizmann și susținătorii săi era, în cel mai bun caz, aceea a unei lupte lungi și dificile.

Întâlnirile ocazionale au continuat, dar nu s-a înregistrat niciun progres substanțial în 1915 și în anul următor. Sioniștii au decis, prin urmare, să folosească acest timp pentru a obține un sprijin mai puternic în rândul comunității evreiești. Între timp, lui Weizmann i s-a alăturat Nahum Sokolow, care, spre deosebire de Weizmann, era membru al executivului și, prin urmare, putea vorbi cu mai multă autoritate în numele organizației mondiale. Sioniștii știau că era important să aibă sprijinul Comitetului Comunitar, purtătorul de cuvânt al evreilor britanici, în toate chestiunile care afectau comunitățile evreiești din străinătate. Înființat în 1878 de Board of Deputies of British Jews (o federație a comunităților evreiești) și de Anglo-Jewish Association (bazată pe apartenența individuală), Conjoint Committee nu simpatiza deloc cu aspirațiile sioniste și a sfătuit Foreign Office să le ignore.

Povestea acestei bătălii interne evreiești a fost povestită în detaliu și nu este nevoie decât de o scurtă recapitulare aici.† Principalii antagoniști ai lui Weizmann au fost Claude Montefiore ("un om cu o minte înaltă care considera că naționalismul se afla sub nivelul religios al evreilor - cu excepția calității lor de englezi") și Lucien Wolf, un distins jurnalist și secretar al Comitetului Conjoint (căruia îi era "imposibil să înțeleagă că neevreii englezi nu priveau antisionismul său ca pe o marcă a unei loialități superioare"). Ideologia opoziției liberale față de sionism a fost discutată în altă parte în prezentul studiu. Este suficient să spunem în acest context că Montefiore și Wolf priveau iudaismul (ca să îl citățm din nou pe Weizmann) ca pe o colecție de principii religioase abstracte, evreimea est-europeană ca pe un obiect de compasiune și filantropie, iar sionismul ca pe un vis gol de conținut al câtorva idealiști rătăciți, în cel mai bun caz. Comitetul Conjoint avea legături strânse cu organismele de conducere ale evreilor francezi și, având în vedere prestigiul membrilor săi și contactele excelente ale lui Lucien Wolf cu Ministerul de Externe, erau un inamic formidabil.

Edwin Montagu, secretar de stat pentru India, împărtășea în totalitate aceste opinii și a fost cel mai aprig adversar al sioniștilor din cabinet. În unele privințe, el a mers chiar dincolo de acestea, fiind cu adevărat

convins că toți sioniștii erau agenți germani, care urmăreau să promoveze imperialismul german și să slăbească influența britanică în Asia. Despre soarta evreilor ruși, el scria în 1916: "Privesc cu perfectă echidistanță orice tratament pe care îl primesc evreii în Rusia. Sunt convins că tratamentul aplicat evreilor în Rusia nu va fi nici mai rău, nici mai bun decât gradul de civilizație generală al rușilor". Cu puțin timp înainte de Declarația Balfour, el a notat în jurnalul său că a fost bucuros să întâlnească în Reginald Wingate (înalt comisar în Egipt) un adversar puternic al sionismului, "deoarece acest lucru ar consolida, fără îndoială, influența germană în Palestina, majoritatea sioniștilor fiind de origine germană."†.

Weizmann și colegii săi și-au asumat sarcina deloc promițătoare de a căuta un compromis cu membrii Comitetului mixt. La început, perspectivele nu păreau cu totul fără speranță. Sacher a avut impresia, în noiembrie 1914, că Wolf era nerăbdător să găsească un teren comun cu sioniștii. Într-o conversație cu Samuel în februarie 1915, Wolf a indicat, de asemenea, că este de acord cu o politică bazată pe imigrație liberă, facilități pentru colonizare și înființarea unei universități ebraice, cu condiția să se renunțe la ideea unui stat evreiesc. Weizmann a fost și el impresionat favorabil atunci când s-a întâlnit cu Wolf în decembrie 1914, dar întâlnirea de idei a fost mai mult aparentă decât reală, așa cum a reieșit la scurt timp după o confruntare mai oficială. În timp ce sioniștii (reprezentați de Sokolow și Chlenov, care se afla pe atunci temporar în Marea Britanie) au subliniat cererea lor de a se înființa un commonwealth evreiesc după război, comitetul și-a reiterat punctul de vedere conform căruia sionismul, cu "postulatele sale naționaliste", nu oferea nicio soluție la problema evreiască oriunde ar fi existat. Comitetul a concluzionat că ar fi extrem de inoportun să se ridice problema Palestinei în timpul războiului.

Astfel, dialogul s-a întrerupt, iar comitetul a acționat fără consultarea sioniștilor atunci când Wolf a prezentat în martie 1916 un memorandum către Foreign Office în care se cerea britanicilor și celorlalte puteri să țină cont după război de interesul tradițional al comunităților evreiești pentru Palestina. Wolf a cerut ca evreii din Palestina să se bucure pe deplin de libertăți civile și religioase, drepturi religioase egale cu restul populației, facilități rezonabile pentru imigrație și colonizare, precum și anumite privilegii municipale în orașele și coloniile locuite de evrei. El a avut grijă să nu se aventureze dincolo de aceste cereri filantropice și este interesant de observat că Grey a fost mai puțin prudent decât Wolf în comentariile sale asupra memorandumului atunci când acesta a fost adus la cunoștința guvernelor francez și rus. Grey a sugerat, de fapt, că evreilor din Palestina ar trebui să li se acorde autonomie odată ce numărul lor îl va egala pe cel al arabilor.

Încercările făcute de personalități evreiești bine intenționate de a relua dialogul dintre sioniști și Comitetul Comunist au fost în zadar. Weizmann și colegii săi erau convinși că asimilaționiștii nu erau deschiși la persuasiune, iar atitudinea lor a devenit mai puțin conciliantă decât fusese anterior. Ei simțeau că acest comitet nu reprezenta opiniile comunității. La începutul războiului, Weizmann le scrisese lui Harry Sacher și Leon Simon că "domnilor de tipul lui Lucien Wolf trebuie să li se spună adevărul sincer și să fie făcuți să înțeleagă că noi, și nu ei, suntem stăpânii situației".† Sioniștii și-au dat seama că le-ar fi facilitat foarte mult sarcina dacă ar fi avut binecuvântarea instituției evreiești anglo-saxone, dar nu erau dispuși să facă concesii de mare anvergură în schimb. Pe de altă parte, Comitetul Conjoint s-a resemnat cu faptul că evreii parveniți din Europa de Est, abia sosiți în Marea Britanie, au

stabilit contacte directe cu guvernul, ocolind organismele de conducere ale evreilor anglo-evrei. Aceștia se temeau sincer că înființarea unui stat evreiesc în Palestina, bazat pe recunoașterea faptului că evreii sunt un popor, ar afecta în mod fatal poziția evreilor din diaspora și ar pune în pericol drepturile pe care le câștigaseră în urma unei lupte dure de mulți ani. Comitetul a afirmat în repetate rânduri că nu se opune în principiu aspirațiilor evreiești în Palestina. Într-o conversație cu Balfour în ianuarie 1917, Wolf a declarat că el și prietenii săi nu ar avea nicio obiecție dacă comunitatea evreiască din Palestina s-ar dezvolta într-o națiune evreiască locală și într-un stat evreiesc, cu condiția ca aceasta să nu pretindă loialitatea evreilor din Europa de Vest și să nu pună în pericol statutul și drepturile acestora. Chiar înainte, în decembrie 1915, într-un memorandum adresat lui Grey, predecesorul lui Balfour, Wolf declarase că, deși deplângea mișcarea națională evreiască, faptele nu puteau fi ignorate: din moment ce sionismul din America devenise atât de puternic în ultimele luni, această mișcare nu putea fi trecută cu vederea de guvernele aliate în nicio încercare de a obține simpatii evreiești.

Printre oamenii cei mai implicați în activitățile care au dus la Declarația Balfour se numără, desigur, mai ales Chaim Weizmann, care s-a mutat de la Manchester la Londra pentru a lucra la Ministerul de Muniții. Potrivit memoriilor lui Lloyd George, publicate mulți ani mai târziu, Declarația i-a fost oferită lui Weizmann ca recompensă pentru munca importantă pe care o făcuse în producția de acetonă. "Aproape că mi-aș fi dorit ca totul să fi fost atât de simplu", a comentat Weizmann în autobiografia sa, "și să nu fi cunoscut niciodată durerile de inimă, corvoada și incertitudinile care au precedat Declarația. Dar istoria nu se ocupă cu lămpi Aladin."†.

Guvernul britanic, ca să recapitulăm, a avut o atitudine divizată. Un grup de politicieni și înalți funcționari se opunea ideii unei Palestine evreiești, pe care o considera absurdă, nepractică și fără nicio valoare posibilă pentru Marea Britanie. Alții erau, în general, favorabili, dar se fereau de obligațiile și angajamentul pe care le implica proiectul unui protectorat britanic. Au sugerat, în schimb, un co-dominion împreună cu Franța sau poate cu Statele Unite. Aceștia vedeau anumite avantaje într-o alianță cu sionismul, dar erau, de asemenea, conștienți de dezavantaje și nu erau siguri că întregul proiect merită. Chestiunea nu fusese studiată prea mult și chiar și unii dintre cei care aveau o înclinație favorabilă se întrebau dacă Palestina nu era prea mică, dacă evreii erau capabili să construiască această țară și, mai presus de toate, dacă ar fi mers în orice caz în Palestina dacă aceasta le-ar fi fost oferită. Un alt grup de politicieni britanici de frunte s-a angajat ferm în favoarea acestui proiect, iar acesta a fost acceptat datorită hotărârii lor. S-a spus că Ministerul de Externe și experții militari considerau Palestina ca fiind un teritoriu "de cea mai mare importanță pentru securitatea și bunăstarea viitoare a imperiului britanic".‡ În timpul războiului au fost înființate diverse comisii pentru a defini dezideratele britanice în Turcia în Asia, dar rapoartele lor nu au fost niciodată aprobate oficial. În orice caz, viitorul Palestinei și al sionismului erau două probleme distincte. Faptul că un anumit om de stat britanic atribuia o importanță politică sau strategică considerabilă Palestinei nu făcea neapărat din el un susținător al proiectelor doctorului Weizmann - putea foarte bine să aibă, ca în cazul lui Curzon, efectul opus.

Lloyd George a fost deja menționat ca fiind unul dintre principalii susținători ai politicii pro-sioniste. Balfour a fost un altul. Weizmann s-a întâlnit cu el prima dată la Manchester în 1905 și din nou în anul

următor, iar Weizmann face următoarea relatare a conversației lor: discutând despre proiectul Uganda, Weizmann a spus

"Domnule Balfour, presupunând că v-aș oferi Parisul în loc de Londra, l-ați accepta?". El s-a așezat, s-a uitat la mine și a răspuns: "Dar, Dr. Weizmann, avem Londra". "Este adevărat", am spus eu, "dar noi aveam Ierusalimul când Londra era o mlaștină". S-a lăsat pe spate, a continuat să se uite la mine și a spus două lucruri pe care mi le amintesc foarte bine. Primul a fost: "Sunt mulți evrei care gândesc ca tine?". I-am răspuns: "Cred că vorbesc în numele a milioane de evrei pe care nu-i vei vedea niciodată și care nu pot vorbi în numele lor". ... La care el a spus: "Dacă este așa, într-o zi vei fi o forță".

Balfour a fost impresionat de personalitatea lui Weizmann și de argumentele în favoarea sionismului. Peste mai bine de douăzeci de ani mai târziu, el i-a scris nepoatei sale că această discuție cu Weizmann a fost cea care i-a adus la cunoștință caracterul unic al patriotismului evreiesc: "Dragostea lor pentru țara lor a refuzat să fie satisfăcută de schema ugandeză. Ceea ce m-a impresionat a fost refuzul absolut al lui Weizmann, chiar și de a se uita la ea."†.

Weizmann l-a întâlnit din nou pe Balfour în 1915-16, când acesta era primul lord al Amiralității și, întâmplător, șeful lui Weizmann, întrucât liderul sionist devenise între timp consilier științific al Amiralității. Personalitatea lui Balfour a rămas un fel de mister. Unii dintre cei care l-au cunoscut îndeaproape vorbesc despre "inima sa de piatră" și despre "cinismul său înnăscut". Cu toate acestea, se pare că era ferm convins că evreii erau cea mai talentată rasă produsă de omenire de la greci încoace; exilați, împrăștiați și persecutați, creștinătatea le datora o "datorie incomensurabilă".‡ Weizmann a crezut întotdeauna că Marea Britanie ar putea fi convinsă, printr-o combinație de idealism și interes propriu, să sponsorizeze construirea unui cămin național evreiesc. Dar Balfour, presupusul cinic, nu era interesat în mod deosebit de considerațiile strategice și nici efectul asupra Americii al unei declarații pro-sioniste nu era pentru el factorul decisiv. Din fire înclinat spre compromis, el nu era dispus să asculte argumente împotriva sionismului; pe acest subiect mintea lui era închisă. După cum a scris mai târziu Lordul Vansittart, lui Balfour îi păsa de un singur lucru - sionismul.

Unii au susținut sionismul pentru că era o cauză în tradiția filocalenismului și a Risorgimento-ului, care atrăsese cu atâta putere generațiile anterioare de englezi. A existat, de asemenea, factorul religios. Pentru Balfour, ca și pentru Lloyd George și Smuts și nu puțini dintre contemporanii lor, Biblia era o realitate vie. Lloyd George i-a spus odată doamnei Rothschild că numele biblice aduse în discuție în întâlnirile sale cu Dr. Weizmann îi erau mult mai familiare decât orașele și satele din comunicatele de pe frontul de vest. Conceptul reîntoarcerii, a scris mai târziu Weizmann, a apelat la tradiția și credința acestor oameni de stat britanici. Abordarea lor față de problemele de stat era diferită de cea a epocii de mai târziu: "Așa-zisul realism al politicii moderne nu este deloc realism, ci oportunism pur, lipsă de rezistență morală, lipsă de viziune și principiul de a trăi din mână în mână."† Anglia credea, potrivit lui

Weizmann, că nu avea nicio treabă în Palestina decât ca parte a planului de creare a patriei evreiești. El nu ar fi reușit dacă și-ar fi bazat argumentele doar pe interesul propriu britanic, deoarece aceste considerente nu aveau suficientă greutate. Oamenii de stat britanici aveau mai multe opțiuni în Orientul Apropiat. Sionismul era una dintre ele, dar nici cea mai importantă, nici cea mai promițătoare. Un protectorat britanic era menit să creeze tensiuni cu Franța, liberalii erau împotriva oricărei extinderi suplimentare a imperiului, iar în momentul publicării Declarației Balfour, America se alăturase Aliaților și nu mai era nevoie urgentă de a liniști evreimea americană. Interesul personal nu poate oferi în sine o explicație satisfăcătoare pentru politica britanică privind Palestina în 1917.

Sioniștii nu erau singurii care aveau planuri în Orientul Apropiat. În timp ce Weizmann și colegii săi încercau să obțină sprijin pentru cauza lor la Londra și la Washington, negocierile se desfășurau în mod necunoscut pentru ei, se schimbau note și se semnau acorduri care urmau să afecteze în mod direct viitorul Palestinei. Sir Henry McMahon, succesorul lui Kitchener în funcția de înalt comisar în Egipt, a ajuns la un acord cu șeriful Hussain de la Mecca: șeriful (pentru a expune foarte pe scurt o problemă complexă) s-a angajat să îi expulzeze pe turci din zona arabă și, în schimb, britanicii urmau să recunoască independența arabă. Întrebarea care contează în contextul actual este dacă Palestina a fost inclusă în promisiunea făcută lui Hussain.

Dezbaterea cu privire la acest punct a continuat timp de cincizeci de ani. Purtătorii de cuvânt arabi au susținut că Palestina urma să facă parte din Arabia independentă, în timp ce McMahon și oamenii de stat englezi neagă acest lucru. Oricum ar fi, englezii puteau oricând să susțină că nu erau cu adevărat legați de înțelegere, deoarece șeriful nu și-a îndeplinit partea sa de înțelegere; o insurecție arabă generală a fost planificată, dar nu a avut loc niciodată. Lloyd George s-a exprimat oarecum dur: "Arabii din Palestina, care ar fi putut fi de ajutor în multe feluri, au fost liniștiți și lași... au luptat împotriva noastră".

Mai important, și potențial mai periculos din punctul de vedere sionist, a fost acordul Sykes-Picot. Sir Mark Sykes, care reprezenta Ministerul britanic de Externe, și Charles Georges Picot, în numele Ministerului francez de Externe, au pregătit un proiect de acord în 1915 privind împărțirea postbelică a Orientului Apropiat. Acesta a fost aprobat în principiu de Rusia, semnat provizoriu în ianuarie 1916 și ratificat (sub forma unui schimb de note între Sir Edward Grey și Paul Cambon) în mai 1916. Conform acestui acord, Palestina urma să facă parte din sfera de influență britanică, cu excepția unei părți a țării la nord de o linie care pleca de la Acre până la capătul nordic al lacului Tiberiada, care urma să aparțină zonei franceze. În plus, au fost făcute prevederi vagi pentru o zonă internațională care includea Locurile Sfinte (enclava Ierusalimului).† Acordul Sykes-Picot a fost important, deoarece a legat mâinile guvernului britanic în negocierile sale cu sioniștii.

Weizmann a aflat de existența sa abia un an mai târziu. Reprezentantul britanic, Sykes, secretar al cabinetului de război, a devenit unul dintre cei mai înfocați susținători ai cauzei sioniste, atât de mult încât a început să-i suspecteze pe toți evreii antisioniști că nutresc înclinații secrete pro-germane.‡ Dar convertirea lui Sykes a avut loc abia după ce acordul cu francezii a fost semnat provizoriu, iar el s-a aflat

în poziția incomodă de a nu putea dezvălui existența sa noilor săi prieteni. S-a afirmat că, în 1917, Sykes s-a răzgândit cu privire la înțelepciunea acordului cu francezii și a privit cererea sionistă pentru un protectorat britanic ca pe o "ocazie de aur pentru a se sustrage acordului din 1916". Dar acest lucru înseamnă să-i atribui lui Sykes o măsură nejustificată de machiavelism și să-i subestimezi entuziasmul său autentic pentru cauza sionistă. A fost un om generos și călduros, așa cum l-a descris Weizmann, o figură colorată și romantică, nu foarte consecventă sau logică în gândirea sa. Sfaturile sale pentru sioniști au fost de neprețuit. I-a ajutat să mențină presiunea asupra guvernului atunci când problema era temporar pusă pe tapet și (ca să-l citez din nou pe Weizmann) i-a împiedicat să comită gafe periculoase. Sykes a fost la fel de fervent în sprijinul său pentru mișcările naționale arabe și armene și a preconizat o colaborare strânsă între acestea și sionism.†

În ciuda simpatiei din înaltele funcții, a memorandumurilor și a întâlnirilor, sionismul nu a făcut niciun progres notabil până în al doilea și al treilea an de război. Cabinetul britanic era preocupat de probleme infinit mai urgente decât Palestina. Războiul continua și nu mergea prea bine. Franța nu a manifestat niciun entuziasm față de o comunitate evreiască în Palestina sub guvernare britanică, iar americanii nu își făcuseră încă simțită influența. În acest context a avut loc criza de cabinet din decembrie 1916, care a dus la demisia lui Asquith. Lloyd George a devenit prim-ministru, Balfour ministru de externe, iar Milner membru al cabinetului de război. Cei trei simpatizau cu sionismul, iar Lordul Robert Cecil, adjunctul secretarului de externe, era, de asemenea, un susținător călduros. Pe de altă parte, sioniștii au pierdut în Herbert Samuel cel mai apropiat aliat al lor, iar Edwin Montagu, un adversar înverșunat, a revenit în guvern după o scurtă pauză.

Schimbarea guvernului a coincis cu o ofensivă militară în Orientul Apropiat. Peninsula Sinai fusese ocupată de un corp expediționar din Egipt la sfârșitul anului 1916. Un asalt asupra Fâșiei Gaza în martie 1917 s-a soldat cu un eșec, dar cabinetul de război a decis totuși, la 2 aprilie, în favoarea invaziei Palestinei. Sykes și-a sfătuit prietenii sioniști încă din ianuarie să fie pregătiți să aibă oameni la fața locului atunci când britanicii vor intra în Ierusalim.‡

În februarie 1917 a avut loc prima conferință în toată regula care a dus la Declarația Balfour. Sykes și Samuel au fost prezenți, precum și cei mai importanți sioniști și doi membri ai familiei Rothschild. În cadrul reuniunii s-a decis împotriva unui co-dominion sau a internaționalizării Palestinei în favoarea unui protectorat britanic. Sykes a subliniat importanța mișcării naționale arabe în ascensiune și a afirmat că Franța este principalul obstacol în calea realizării obiectivelor sioniste. S-a decis trimiterea lui Sokolow la Paris și la Roma pentru a-i determina pe francezi și pe italieni să își atenueze opoziția și, dacă este posibil, să obțină o declarație de simpatie. Misiunea a fost un succes calificat, în măsura în care Sokolow a primit o scrisoare de la Cambon în care își exprima simpatia pentru renașterea "naționalității evreiești în acea țară din care poporul lui Israel a fost exilat cu atâția ani în urmă".†

La Paris, Sokolow pășea pe o gheață subțire, deoarece știa de la Picot că Franța dorea Palestina pentru ea însăși și nu era dispusă să ia în considerare o codominanță cu Marea Britanie sau, mai rău, cu Statele

Unite.‡ Weizmann, pe de altă parte, era foarte preocupat ca Sokolow să nu lase nicio îndoială la Paris că executivul sionist prefera Marea Britanie, și l-a criticat pe Sokolow, care se pare că nu spusese acest lucru expressis verbis în întâlnirile sale cu diplomații francezi. Weizmann se temea să nu trezească suspiciuni în Foreign Office, în timp ce Sykes era mult mai puțin sensibil în această privință. El a presupus, așa cum se pare corect, că orice declarație franceză, oricât de vagă, în favoarea aspirațiilor sioniste ar întări cazul sionist în Foreign Office.

Ulterior, Sokolow a primit asigurări similare la Roma și la Vatican. I s-a spus că poate conta pe simpatia Bisericii, cu condiția ca aceasta să primească asigurări cu privire la Locurile Sfinte. Cardinalul Gasparri, secretarul de stat papal, a spus în cadrul unei conversații că are în vedere "zone rezervate", care să includă nu numai Ierusalimul și Betleemul, ci și Nazaret și împrejurimile sale, Tiberiade și chiar Ierihon. Sokolow era abătut, deoarece nu ar fi rămas prea mult pentru un cămin național evreiesc, dar Sykes, un catolic devotat, s-a simțit din nou fericit de rezultatul întâlnirii. Ceea ce conta în această etapă era faptul că Sanctitatea Sa declarase: "Si, io credo che noi saremo buoni vicini" (Cred că vom fi buni vecini).§.

Sokolow s-a întors la Londra la mijlocul lunii iunie 1917. Convorbirile sale făcuseră să avanseze cauza sionistă, dar existau încă anumite îndoieli în Foreign Office cu privire la faptul că era înțelept să se vizeze un protectorat britanic. Nu ar fi mai fezabil ca țara să fie administrată sub un mandat internațional după război? Între timp, Weizmann aflase despre acordul Sykes-Picot și a protestat energic la Foreign Office, susținând că ar fi fost preferabil să se lase Palestina în mâinile Turciei decât să o internaționalizeze. Dar el era încă optimist că planul său pentru un protectorat britanic se va materializa în cele din urmă, iar într-un discurs ținut la Londra la 20 mai 1917 a declarat că știa că guvernul britanic era pregătit să sprijine planurile sioniste. Nu este foarte clar dacă era îndreptățit să facă o astfel de declarație sau dacă a vrut să forțeze mâna Ministerului de Externe.

Weizmann era pregătit să plece din Londra în Egipt, urmând sfatul lui Sykes, care se baza pe ipoteza că trupele britanice din Egipt vor ocupa Palestina în primăvară sau la începutul verii. Dar nu a existat nicio ofensivă de primăvară sau de vară. Generalul Murray a dat dovadă de puțină inițiativă, iar pentru șeful Statului Major imperial teatrul palestinian nu avea o prioritate ridicată. Lloyd George a văzut situația într-o lumină foarte diferită. În ceea ce privește desfășurarea războiului, el era un "orientalist" convins, remarcând cu o ocazie că frontul palestinian era singurul pe care îl găsea interesant. Allenby, proaspăt numit, a fost informat că cabinetul de război se aștepta la capturarea Ierusalimului înainte de Crăciunul anului 1917.†

Weizmann s-a întâlnit atât cu Lloyd George, cât și cu Balfour în martie și aprilie 1917 și a căpătat impresia că oamenii de stat care contau cu adevărat erau neclintiți în sprijinul lor pentru un protectorat britanic asupra Palestinei. În vara anului 1917 a avut loc o schimbare palpabilă în climatul politic, reflectată, printre altele, în comentariile prietenoase ale ziarului The Times cu privire la ideea unui cămin național evreiesc. Comitetul Conjoint a fost mai consternat ca niciodată de această întorsătură a evenimentelor, iar liderii săi au decis să treacă la ofensivă: Wolf se întâlnise cu Balfour în ianuarie 1917, la scurt timp

după ce noul guvern ajunsese la putere, și reafirmase opoziția asociației sale față de aspirațiile sioniste. Balfour i-a promis că va fi consultat cu privire la afacerile evreiești, dar a sugerat, de asemenea, ca Wolf și prietenii săi să se abțină de la polemici împotriva sioniștilor.

Sioniștii antisioniști, deranjați de discursul lui Weizmann din 20 mai, în care acesta se referise la ei ca la o "mică minoritate", au decis să ignore sfatul lui Balfour. Patru zile mai târziu, o scrisoare semnată de David Alexander și Claude Montefiore, președinții Board of Deputies și Anglo-Jewish Association, a apărut în The Times sub titlul "Palestine and Zionism - Views of Anglo-Jewry". Aceștia și-au reiterat protestul împotriva teoriei sioniste a unei naționalități fără adăpost, care, dacă ar fi acceptată în general, ar avea ca efect, peste tot, transformarea evreilor în străini pe pământurile lor natale. O naționalitate politică evreiască era un anacronism; religia era singurul criteriu sigur. Semnatarii au mai spus că ar fi o nenorocire dacă coloniștii evrei din Palestina ar obține drepturi speciale sub formă de privilegii politice sau preferințe economice. Acest lucru era în contradicție cu principiul drepturilor egale pentru toți. Aceasta i-ar compromite pe evrei acolo unde aceștia și-au asigurat drepturi egale și i-ar implica pe evreii palestinieni în cele mai aprige dușmănii cu vecinii lor de alte rase.

Deschiderea campaniei de presă s-a întors împotriva lor. Faptul că liderii Comitetului mixt au considerat că este corect să transmită o dispută internă evreiască în The Times a făcut o impresie proastă în comunitate. Într-un răspuns, rabinul-șef, Lordul Walter Rothschild, și alți lideri evrei proeminenți s-au disociat de declarația Alexander-Montefiore.† Mai puțin de o lună mai târziu, Consiliul Deputaților a votat un vot de neîncredere în Comitetul de Conjunctură. Acest lucru a dus la demisia președintelui consiliului și, în septembrie 1917, la dizolvarea comitetului. Evreii de rând - scrie Leonard Stein - gravitau în număr tot mai mare spre sionism. Ei nu aveau în minte prea clar ce doreau sau se așteptau să vadă în Palestina, "aveau pur și simplu sentimentul instinctiv că sioniștii se îndreptau în direcția corectă și că nu ar trebui să fie obstrucționați. În plus, lupta dintre sioniști și antisioniști era amestecată cu o luptă pentru putere în interiorul evreilor anglo-englezi". Afacerile comunității erau încă gestionate de reprezentanții câtorva familii bogate și eminente din punct de vedere social. "Regimul lor oligarhic binevoitor" nu era în contact cu noile forțe care apăreau în cadrul comunității și care insistau să joace rolul lor în cercurile interne ale reprezentării anglo-evreilor.‡

La mijlocul lunii mai 1917, Morgenthau, fost ambasador american la Constantinopol, fusese însărcinat de președintele Wilson să exploreze posibilitățile unei păci separate cu Turcia. Acest lucru a provocat o oarecare îngrijorare în Foreign Office și chiar mai mult în rândul sioniștilor, deoarece misiunea, dacă ar fi avut succes, ar fi putut lăsa Palestina parte a Imperiului Otoman. Weizmann a fost trimis în Gibraltar pentru a-l întâlni pe emisarul american și pentru a încerca să-l descurajeze să nu-și continue misiunea, fără a-l jigni în mod nejustificat pe Morgenthau sau pe președintele Wilson. De fapt, întreaga idee a unei păci separate cu Turcia nu fusese bine gândită sau pregătită. Domeniul de aplicare al aventurii nu era clar, iar lui Weizmann nu i-a fost prea greu să-l convingă pe Morgenthau să renunțe.

Mobilizarea opiniei publice evreiești din țările membre ale înțelegerii în sprijinul aspirațiilor sioniste a jucat un rol important în preistoria Declarației Balfour. Brandeis a fost întru totul în favoarea planului unui protectorat britanic, fiind pe deplin conștient de faptul că guvernul american ar fi fost potrivnic ideii de co-dominion sau protectorat. În mod surprinzător, Weizmann și Sokolow au avut o situație mult mai dificilă în Rusia. Potrivit lui Chlenov, guvernul provizoriu care îl înlocuise pe țar era bine dispus față de mișcarea sionistă, dar Palestina nu figura printre prioritățile sale, iar sioniștii ruși erau mai puțin încântați decât Weizmann de întregul proiect; admirația lor anterioară pentru Marea Britanie fusese profund afectată de sprijinul acordat de aceasta regimului țarist. În plus, era bine cunoscut faptul că ambasadorul britanic și unii jurnaliști britanici de frunte din Petrograd nu erau deloc prietenoși cu evreii ruși. Existau îndoieli dacă identificarea totală a lui Weizmann cu obiectivele de război britanice nu era imprudentă. Marea Britanie nu făcuse încă o promisiune clară cu privire la viitorul Palestinei. Sioniștii ruși nu erau dispuși să facă presiuni la Petrograd pentru a obține sprijin pentru un proiect pe care britanicii înșiși nu îl aprobau încă. Era oare sigur că Marea Britanie avea de gând să continue campania din Palestina? Și dacă nu reușea să elibereze Palestina de turci? Chlenov ar fi preferat un cămin național evreiesc recunoscut de toate puterile decât unul orientat exclusiv spre Marea Britanie. Weizmann era exasperat. S-a vorbit despre trimiterea lui Sokolow în Rusia, dar în cele din urmă sioniștii de la Londra au trebuit să se descurce fără o declarație clară de sprijin rusesc.

În întâlnirile sale cu Balfour și Lloyd George din martie și aprilie 1917, Weizmann a căpătat impresia (ca să recapitulăm) că primul ministru și secretarul său de externe erau dedicați ideii unei Palestine evreiești sub protectorat britanic. Dar problema decisivă era cum să transpună această intenție în politică practică. În iunie și iulie, în timp ce Weizmann se afla în Gibraltar, ceilalți lideri sioniști de la Londra au redactat, pentru a fi luat în considerare de cabinet, textul unei scrisori de susținere care urma să fie emisă de guvernul britanic. Conform proiectului, pregătit de Sacher, Marea Britanie urma să declare că reconstituirea Palestinei ca stat evreiesc era unul dintre obiectivele sale esențiale de război. Sokolow a considerat că acest lucru era prea ambițios: "Dacă cerem prea mult, nu vom obține nimic". Pe de altă parte, el era sigur că, odată emisă o declarație de simpatie, sioniștii vor obține treptat din ce în ce mai mult.

Prudența sa pare să fi fost justificată, pentru că atunci când Foreign Office a început propria redactare, a folosit termeni precum "azil" și "refugiu" și crearea unui "sanctuar" pentru victimele evreiești ale persecuției. Acest lucru a fost respins de sioniști, care au insistat că declarația nu ar avea nicio valoare dacă nu ar fi fost afirmat principiul recunoașterii Palestinei ca fiind Casa Națională a poporului evreu. În cele din urmă, la 18 iulie, Rothschild i-a prezentat lui Balfour o formulă de compromis. Aceasta nu menționa un stat evreiesc, ci o Casă Națională, și propunea ca guvernul britanic să discute cu organizația sionistă modalitățile și mijloacele de realizare a acestui obiectiv. Cu două zile înainte ca Rothschild să trimită scrisoarea sa, s-a raportat că Edwin Montagu s-a alăturat cabinetului. Rothschild a declarat că se temea că, în consecință, cauza sionistă a suferit un regres major, poate chiar fatal. Weizmann a fost mai puțin pesimist, dar și el a considerat că situația era îngrijorătoare și a scris mai târziu: "Nu poate exista nici cea mai mică îndoială că, fără interferențe externe - în întregime din partea evreilor - proiectul ar fi fost acceptat la începutul lunii august, în mod substanțial așa cum l-am prezentat."†.

Proiectul Rothschild a fost prezentat cabinetului de război pentru prima dată la începutul lunii august 1917, dar discuția sa a fost amânată. A reapărut pe ordinea de zi la 3 septembrie. Atât Lloyd George, cât și Balfour au fost absenți cu această ocazie, iar Montagu s-a opus cu vehemență proiectului. Pentru a câștiga timp, s-a decis să se ceară sfatul președintelui Wilson. Acest lucru a venit ca un duș rece pentru sioniști, iar primul comentariu neangajant al lui Wilson a agravat și mai mult situația. Dar Weizmann și colegii săi nu s-au lăsat învinși. S-au văzut cu Balfour și au pregătit un nou memorandum pentru următoarea ședință de cabinet din 4 octombrie. De data aceasta, forțele pro-sioniste (cu excepția lui Smuts) au fost prezente în forță. Printre acestea se numărau prim-ministrul, ministrul de externe și Milner.

Montagu era conștient că duce o bătălie pierdută, dar a persistat în opoziția sa. El a făcut un apel lung, energic și emoțional către colegii săi: cum ar putea reprezenta guvernul britanic în timpul viitoarei sale misiuni în India dacă același guvern declara că locuința sa națională (a lui Montagu) se afla pe teritoriul turc? A fost susținut de Curzon, care a ridicat o serie de probleme practice: Palestina nu era suficient de mare pentru a absorbi imigrația pe scară largă; și cum urma să fie rezolvată problema arabă? Cabinetul a hotărât să se consulte din nou cu președintele Wilson, dar de data aceasta argumentele lui Balfour aveau un element de urgență. Acesta a anunțat că guvernul german făcea eforturi mari pentru a-i atrage pe sioniști, care aveau sprijinul majorității evreilor. Atitudinea americană, a adăugat el, era extrem de favorabilă.

O decizie era în mod clar pe cale să fie luată, în ciuda acțiunii de ariergardă a lui Montagu. Principalul pericol din punctul de vedere al sioniștilor era ca aceasta să fie diluată. O mică comedie a erorilor a fost pusă în scenă în timp ce cabinetul se afla în sesiune. Weizmann era atât de agitat încât i-a fost imposibil să continue să lucreze în laboratorul său. S-a dus la Philip Kerr, secretarul lui Lloyd George, și a întrebat dacă ar trebui să fie disponibil în cazul în care cabinetul ar dori să îl interogheze. I s-a spus că o persoană privată nu a fost niciodată admisă la una dintre ședințele acestuia. I-a fost totuși imposibil să se întoarcă în laboratorul său și s-a dus în schimb la biroul din apropiere al lui Ormsby Gore. Apoi, imediat după discursul lui Montagu, cabinetul a decis să îl cheme pe Dr. Weizmann și au fost trimiși mesageri după el. "M-au căutat peste tot - și s-a întâmplat să fiu la câteva uși distanță."† La început s-a temut că a ratat o mare oportunitate, dar mulți ani mai târziu și-a dat seama că s-ar putea să se fi lăsat dus de val cu acea ocazie și să fi înrăutățit lucrurile.

Campania a ajuns acum la punctul culminant. De data aceasta, răspunsul lui Wilson a fost unul de susținere fără echivoc. În timp ce antisioniștii din comunitatea evreiască își mobilizau simpatizanții, Weizmann a replicat cu o listă de 350 de comunități evreiești care susțineau proiectul Rothschild. Dar la următoarea ședință a cabinetului de război, la 25 octombrie, din nou nu s-a luat nicio decizie finală, deoarece Curzon a anunțat că urma să prezinte un memorandum pe această temă.‡ Sioniștii și Ministerul de Externe au considerat acest lucru ca fiind o simplă obstrucție. Ei se așteptau, pe bună dreptate, după cum s-a dovedit câteva zile mai târziu, să nu existe noi argumente. Curzon susținea că pământul era prea sărac, climatul neprielnic, iar populația dependentă de exportul de produse agricole. Pe scurt, Palestina nu ar fi putut fi un cămin național pentru evrei. Era în favoarea unei imigrații evreiești

sporite din Europa de Est și a acordării evreilor a acelorași drepturi civice și religioase ca și celorlalți locuitori. Dar, bineînțeles, nu aceasta era ceea ce doreau sioniștii. La următoarea ședință a cabinetului din 31 octombrie, Curzon a cedat.

Leopold Amery fusese însărcinat anterior de Balfour să pregătească un proiect de declarație care să țină cont atât de obiectivele sioniștilor, cât și, într-o anumită măsură, de obiecțiile criticilor lor. Acest lucru explică absența oricărei referiri la un stat evreiesc în Declarația Balfour. Înșiși liderii sioniști au făcut cunoscut faptul că argumentul că evreii doreau un stat era "complet fals", că nu făcea parte, de fapt, din programul sionist.†

Proiectul lui Amery a fost distribuit diferitelor personalități evreiești, iar rabinul șef a dat asigurări că declarația propusă va fi aprobată de majoritatea covârșitoare a evreilor. Alți corespondenți erau mai puțin încrezători. La ședința decisivă a cabinetului din 31 octombrie, Balfour a lăsat deschisă întrebarea dacă căminul național va lua forma unui protectorat britanic sau american, sau dacă va exista un alt aranjament. La finalul dezbaterii, a fost autorizat să îi scrie lordului Rothschild următoarea scrisoare, cu rugămintea de a o aduce la cunoștința Federației Sioniste:

Stimate Lord Rothschild,

Am deosebita plăcere de a vă transmite, în numele guvernului Majestății Sale, următoarea declarație de simpatie față de aspirațiile sioniste evreiești, care a fost înaintată cabinetului și aprobată de acesta.

'Guvernul Majestății Sale vede cu ochi buni înființarea în Palestina a unui cămin național pentru poporul evreu și va depune toate eforturile pentru a facilita realizarea acestui obiectiv, fiind clar înțeles că nu se va face nimic care să aducă atingere drepturilor civile și religioase ale comunităților neevreiești existente în Palestina sau drepturilor și statutului politic de care se bucură evreii în orice altă țară.'

În timp ce cabinetul era în sesiune, aprobând textul final, Weizmann aștepta din nou afară, de data aceasta în cadrul apelului. Sykes a scos documentul și a exclamat: "Dr. Weizmann, este un băiat!". Weizmann spune că nu i-a plăcut băiatul, nu era cel la care se aștepta. Dar știa că noua formulă, oricât de emasculată ar fi fost, era un eveniment extraordinar în istoria evreilor, un nou început.‡

Vestea Declarației a fost publicată în presa britanică la 8 noiembrie 1917, apărând alături de relatările din Petrograd despre revoluția bolșevică. Ziarele au luat de bună seamă faptul că acest eveniment "epocal" urma să deschidă calea pentru un stat evreiesc: Daily Express a titrat "Un stat pentru evrei"; The Times și Morning Post au ales "Palestina pentru evrei". The Observer a scris că nu ar fi putut exista în această conjunctură o lovitură mai dreaptă și mai înțeleaptă a unui om de stat. Comunitatea evreiască a jubilat,

iar entuziasmul evreilor americani și ruși a fost exprimat în sute de rezoluții. Henri Bergson, George Brandes și alte personalități publice, înstrăinate de iudaism și de afacerile evreiești, și-au exprimat satisfacția și dorința de a ajuta la construirea noii Palestine.

Chiar și liderii sionismului german, în ciuda poziției lor precare - nu se puteau, desigur, asocia cu obiectivele de război ale guvernului britanic - au salutat Declarația ca pe un eveniment de importanță istorică mondială, cel mai lung pas, de departe, pe drumul spre realizarea programului de la Basel.† Ei și-au redobândit eforturile pentru a obține o declarație din partea Germaniei și Turciei care să arate aceeași simpatie față de aspirațiile sioniste. La 12 noiembrie, textul Declarației Balfour a fost comunicat oficial Ministerului german de Externe și a fost solicitată o întâlnire cu secretarul de stat. Dar Herr von Kühlmann era foarte ocupat; nu s-a putut întâlni cu liderii sioniști. Răspunsul său a reflectat reticența guvernului german de a veni în ajutorul sioniștilor. Pe de altă parte, contele Czernin, ministrul austriac de externe, a primit o delegație sionistă în noiembrie 1917 și a promis sprijin.‡ Executivul sionist a folosit din plin acest anunț, care a avut, totuși, o valoare îndoielnică. Austria nu putea să dispună de Palestina și, oricât de slăbită ar fi fost, acum conta prea puțin în politica mondială.§

Când ambasadorul turc la Berlin s-a plâns că executivul a salutat Declarația Balfour, profesorul Warburg, încă șeful său titular, a replicat că, dimpotrivă, el însuși s-a făcut vinovat de abaterea de la principiul neutralității sioniste: Sionismul era o mișcare internațională, dar el considerase că era de datoria sa, atât ca sionist, cât și ca german, să rămână la cârma ei, crezând în identitatea de interese între Germania, Turcia și sionism. Sau turcii doreau transferul sediului central al mișcării sioniste într-o țară ostilă Turciei?‖.

Niciuna dintre părțile implicate în război nu a respectat cu strictețe principiul declarat al neutralității sioniste. Amândouă erau sincer convinse că cauza sionistă ar fi fost cel mai bine servită de victoria taberei lor. Acest lucru a mers atât de departe încât, ocazional, evreii dintr-o parte i-au atacat pe coreligionarii lor din cealaltă parte, ca atunci când un evreu britanic proeminent, Sir Stuart Samuel, președintele Board of Deputies, a sugerat guvernului britanic în 1917 ca evreii germani și austrieci să fie excluși din Palestina timp de douăzeci de ani ca pedeapsă. Kurt Blumenfeld și-a dat seama, spre uimirea sa, la prima reuniune postbelică a liderilor sioniști, că sioniștii din "entente" îi considerau și pe sioniștii de la "puterea centrală" ca fiind învinși.

Nici francezii și nici italienii nu au reacționat favorabil la Declarația Balfour. Într-o declarație făcută după căderea Ierusalimului, Quai d'Orsay, ignorând Declarația Balfour, a anunțat că Palestina urma să fie internaționalizată. Două luni mai târziu, în urma instrucțiunilor lui Clemenceau, Pichon a declarat că există un acord complet între Marea Britanie și Franța în ceea ce privește un Etablissement Juif în Palestina. Dar pentru ambii bărbați, întreaga chestiune nu avea o importanță majoră, fiind un simplu gest de relații publice, iar diplomația franceză a renunțat ulterior la această declarație de bunăvoință. Ministerul italian de Externe ar fi preferat un regim internațional în Palestina în locul unui protectorat

britanic. Lui Sokolow i-au trebuit șase luni pentru a obține o declarație care să menționeze înființarea în Palestina a unui centru național evreiesc, lăsând în același timp deschisă problema protectoratului.

Președintele Wilson și-a exprimat în mod informal sprijinul pentru Declarația Balfour, dar a fost presat de Lansing, secretarul său de stat, să nu se angajeze public. Lansing a subliniat că America nu era în război cu Turcia, că evreii înșiși erau divizați cu privire la meritele sionismului și că celelalte interese tradiționale din Țara Sfântă nu puteau fi ignorate.† Au trecut zece luni până când, impulsionat de Stephen Wise, Wilson a făcut o altă declarație prin care i-a asigurat pe sioniști de sprijinul său. Nu mai este nevoie să spunem că noul guvern bolșevic de la Petrograd a fost puțin entuziast. Lenin și Troțki abia preluaseră puterea; Palestina era îndepărtată și lipsită de importanță. Mai târziu, când au ajuns să reflecteze asupra Declarației Balfour, au ajuns la concluzia că aceasta era o intrigă imperialistă, parte a unei rețele globale de planuri antisovietice, aranjată pentru a consolida interesele imperialiste britanice împotriva revoluției mondiale.

Am refăcut în linii mari evoluțiile care au condus în cele din urmă la Declarația Balfour. Principalele repere de pe acest drum nu sunt în discuție, dar cauzele, ca de obicei, sunt. De ce a decis guvernul britanic să facă această Declarație și ce aștepta de la ea? Ar putea fi util să plasăm problema într-o perspectivă mai largă: pentru sioniști, aceasta era problema politică centrală, în timp ce pentru liderii britanici (ca să nu mai vorbim de francezi și americani) era marginală. Nici prietenii, nici dușmanii cauzei sioniste nu au avut timpul sau interesul de a se angaja într-un studiu aprofundat al diferitelor sale aspecte. De aici și frecventele neconcordanțe în atitudinea lor. Nu a existat un sionist mai entuziast decât Sir Mark Sykes, nici unul mai puțin răbdător cu argumentele antisioniste. Dar Sykes era, de asemenea, convins că obiectele sionismului nu implicau un stat evreiesc și i-a sfătuit pe evrei, în propriul lor interes, să privească problema prin ochii arabilor. Lordul Cecil, adjunctul ministrului de externe, a declarat în decembrie 1917 la o întâlnire publică: "Dorința noastră este ca țările arabe să fie pentru arabi, Armenia pentru armeni și Iudeea pentru evrei". Cu toate acestea, doar câteva săptămâni mai târziu, el l-a informat pe ambasadorul american că tot ceea ce a făcut guvernul britanic a fost să se angajeze să îi pună pe evreii din Palestina pe picior de egalitate cu celelalte naționalități și să vegheze ca să nu existe nicio discriminare împotriva lor.† Astfel de inconsecvențe nu reflectă neapărat planuri machiavelice și proiecte ascunse. Declarația Balfour a fost, așa cum a subliniat Leonard Stein, nu un document juridic, ci unul politic, și încă unul destul de vag. Putea fi interpretată în moduri diferite și, cum situația internațională era atât de fluidă, interpretarea se schimba de la o săptămână la alta.

Există dovezi contradictorii cu privire la ceea ce Balfour, Lloyd George și alții se așteptau să se întâmple în Palestina după război. S-a susținut că nu a existat niciodată intenția de a înființa un stat evreiesc, dar această opinie a fost probabil colorată de evoluțiile ulterioare, de faptul că, după 1918, cercurile influente din cadrul guvernului britanic s-au disociat treptat de conceptul inițial. Nu există niciun motiv să nu-l credem pe Forbes Adams, expertul Foreign Office în Palestina, care a scris, înainte ca această schimbare de climat să aibă loc, că intenția guvernului britanic era de a crea un stat în Palestina și de a-l transforma într-un stat evreiesc.‡ O astfel de transformare era de așteptat să dureze ani, poate mulți ani. Lloyd George, două decenii mai târziu, a scris că cabinetul de război nu intenționa să înființeze imediat

un stat evreiesc, ci că se avea în vedere ca Palestina să devină un common-wealth evreiesc după ce evreii ar fi răspuns la oportunitatea oferită și ar fi devenit majoritatea locuitorilor.

Au fost menționate unele dintre motivele care au contribuit la determinarea guvernului britanic să se angajeze față de mișcarea sionistă; aceștia erau conștienți că bunăvoința evreilor din întreaga lume era un factor important, deși intangibil. Anul 1917 nu a fost un an fericit pentru aliați, iar aceștia aveau nevoie de tot ajutorul pe care îl puteau obține. Sprijinul evreilor americani pentru cauza aliată nu mai era o chestiune de importanță capitală, deoarece America intrase în război. Dar Rusia era pe punctul de a ieși din el și, astfel, evreimea rusă a devenit un factor de o anumită importanță. Sir Ronald Graham, șeful Departamentului de Est al Ministerului de Externe, scria într-un memorandum din 24 octombrie 1917 că sioniștii ar putea fi aruncați în brațele germanilor dacă nu li se dădea o asigurare de simpatie: "În momentul în care această asigurare va fi acordată, evreii sioniști sunt pregătiți să înceapă o propagandă activă în favoarea aliaților în întreaga lume".

În toamna anului 1917, situația din Rusia a devenit din ce în ce mai critică. Țara era epuizată și părea îndoielnic dacă guvernul provizoriu va putea rămâne la putere. Dacă Rusia ieșea din război, nu era nevoie de mari puteri de prevedere pentru a realiza că forțele aliate din vest vor fi imediat supuse unei presiuni germane mai puternice: marea ofensivă din Franța fusese un eșec, iar armata italiană se confrunta cu o situație critică. Nici o forță americană substanțială nu apăruse încă în Europa. În această situație și având în vedere faptul că evreii se remarcau în mișcarea revoluționară rusă, eforturile aliaților de a câștiga evreii ruși nu au fost o surpriză. Dar este puțin probabil ca vreun om de stat britanic să se fi așteptat la rezultate imediate și dramatice. Conform sfaturilor primite de guvernul britanic de la Petrograd, evreii ruși nu erau importanți din punct de vedere politic și cu cât se vorbea și se făcea mai puțin despre acest subiect, cu atât mai bine, scrisese ambasadorul Buchanan la începutul războiului. El credea (la fel ca și colegii săi de la Washington) că ponderea evreilor era de obicei supraestimată și că nu prea merita să se investească mari eforturi pentru a le câștiga sprijinul.

Cabinetul de război nu prea împărtășea această opinie. Acesta a avut o viziune mai gravă asupra deteriorării situației din Rusia și a răspândirii atitudinilor pacifiste atât în Rusia, cât și în America. Dar acest lucru (pentru a-l cita din nou pe Leonard Stein) nu răspunde la întrebarea de ce sioniștii au fost luați suficient de în serios pentru ca guvernul britanic să își asume o obligație morală pe termen lung față de sionism. Ambasadorii săi de la Washington și Petrograd, precum și ceilalți critici ai sionismului nu s-au înșelat, până la urmă, în mod grav în evaluarea lor privind influența sionistă. Evreii ruși erau împărțiți în ceea ce privește atitudinea lor față de sionism și față de un cămin național evreiesc și, în orice caz, nu ar fi fost în măsură să mențină Rusia în război. Aliații, pe de altă parte - ca să mă exprim oarecum crud - ar fi câștigat războiul chiar dacă nu ar fi fost făcută nicio promisiune sioniștilor. Chiar și în al treilea an de război, sionismul era doar un factor minor în politica mondială.

Este adevărat că, la începutul lunii decembrie, Weizmann i-a telegrafiat lui Rozov, liderul sionist rus, să facă tot posibilul pentru a întări sentimentul pro-britanic în rândul evreilor ruși și pentru a contracara

influențele adverse. 'Amintiți-vă de coincidența providențială a intereselor britanice și evreiești. Ne bazăm pe faptul că veți face tot posibilul în acest moment critic și solemn. Transmiteți ce măsuri vă propuneți să luați'.

Dar nici dificultățile aliaților, nici forța sionistă nu erau suficient de mari pentru ca această explicație să fie pe deplin convingătoare. Când, la o întâlnire privată, la scurt timp după eveniment, Balfour a fost întrebat dacă a avut intenția de a face o ofertă pentru sprijinul evreilor în război, el a răspuns: "Desigur că nu". El și Lloyd George doreau să le ofere evreilor locul lor de drept în lume. Nu era corect, considerau ei, ca o mare națiune să fie privată de un cămin.† Balfour credea, ca și Lloyd George, că evreii au fost nedreptățiți de creștinătate timp de aproape două mii de ani și că aveau dreptul la reparații. Întreaga cultură a Europei, spunea el într-un discurs din 1922, se făcuse vinovată de mari crime împotriva evreilor, iar britanicii au luat în sfârșit inițiativa de a le oferi acestora posibilitatea de a-și dezvolta în pace marile daruri pe care în trecut nu le putuseră aplica decât în țările diasporei.‡ Balfour a avut astfel sentimentul că a contribuit la repararea unei nedreptăți de dimensiuni istorice mondiale, cu totul indiferent de schimbarea situației mondiale. A existat un element similar în gândirea lui Lloyd George. El i-a spus odată doamnei James de Rothschild despre Weizmann: "Când noi doi vom fi uitați, acest om va avea un monument în Palestina"§.

Astfel de referiri la considerații morale și la chestiuni de principiu au părut naive, dacă nu chiar neserioase, istoricilor din zilele noastre și au fost respinse categoric de unii dintre ei. Cu siguranță că trebuie să fi fost implicate interese mai tangibile. Desigur, este adevărat că oamenii de stat britanici din acea vreme erau convinși că obiectivele sionismului nu erau incompatibile cu cele ale Marii Britanii în Orientul Apropiat, pentru că altfel nu ar fi primit niciun sprijin. Dar, după ce am stabilit acest fapt evident, știm încă foarte puțin despre motivele profunde. Există tentația de a le explica în termenii psihologiei oamenilor de stat britanici dintr-o epocă ulterioară, dar o astfel de abordare ignoră schimbările profunde rezultate în urma a cinci decenii de declin imperial. Principiile contau mai mult la acea vreme și exista o sferă mai largă pentru acțiuni dezinteresate. Era încă posibil ca un guvern britanic să ia din când în când decizii care nu prezentau beneficii politice, economice sau militare evidente. Este foarte posibil ca Declarația Balfour să fi fost "ultimul act imperial complet independent al unui guvern britanic, făcut fără nicio referire la presiunea vreunui alt mare stat sau combinație de state".

În cele mai multe privințe esențiale, Declarația nu a fost pe măsura aspirațiilor sioniste. A fost formulată cu atâta prudență încât a lăsat viitorul Palestinei larg deschis. Aceasta afirma că Marea Britanie va "facilita" crearea unui cămin național, dar nu se angaja în ideea unui protectorat sau a unui mandat britanic. Nu promitea că va exista o comunitate sau un stat evreiesc în Palestina; se făcea doar referire la un cămin evreiesc, ceea ce nu excludea alte cămine naționale. Nu se menționa autonomia evreiască sau faptul că evreii vor avea o influență preponderentă asupra viitorului Palestinei. Nu se promitea că Organizația Sionistă sau orice alt organism evreiesc va participa la administrarea țării. Este posibil ca o mare parte din aceste lucruri să fi fost implicite în gândurile autorilor Declarației, dar aceste principii nu au fost enunțate în versiunea diluată. De aici și lipsa de entuziasm din partea lui Weizmann și a colegilor săi la primirea veștii că această formulă vagă fusese acceptată în locul celei mai concrete și mai puternice

sugerate de ei mai devreme. Dar spiritul de euforie care a însoțit anunțarea Declarației nu a afectat doar masele evreiești, care nu știau despre lupta din culise care o precedase - Weizmann însuși a fost contaminat de el. Sokolow a comentat evenimentul în termeni și referințe biblice: "În mijlocul furtunii și al focului, poporul și țara păreau să se nască din nou. Marile evenimente din timpul lui Zerubabel, Ezra și Neemia s-au repetat. Cel de-al treilea Templu al libertății evreiești se ridică în fața noastră."† †.

După publicarea Judenstaat-ului lui Herzl și primul congres sionist, Declarația Balfour a fost al doilea mare punct de cotitură în istoria sionismului politic. Dar nu a fost o izbăvire imediată, ci doar începutul unei noi etape într-o luptă în pantă, care, în unele privințe, a fost chiar mai grea decât cele anterioare. Un important ziar britanic, comentând Declarația Balfour, scria că nu era un vis deșert să anticipezi că până la sfârșitul altei generații noul Sion ar putea fi un stat "incluzând, fără îndoială, doar o minoritate pronunțată din întreaga rasă evreiască, dar numărând între un milion și două milioane de suflete, formând un adevărat popor național, cu propria sa civilizație distinctă, rurală și urbană, cu propriile sale centre de învățare și artă". A fost o previziune remarcabil de acută, dar care nu s-ar fi materializat niciodată dacă nu ar fi existat un alt război mondial, suferințe și pierderi de nedescris pentru poporul evreu și, în cele din urmă, abdicarea chiar a puterii care a oferit sionismului marea sa șansă în 1917.

H. Hork Steiner, în L. Schoen, (ed.), Die Stimme der Wahrheit, Würzburg, 1905, p. 57.

P.P. Alsberg, Mediniut hahanhala hazionit memoto shel Herzl ve'ad milkhemet haolam harishona, Teză de doctorat, Ierusalim.

† A. Aöhm, Die zionistische Bewegung, vol. 1, Berlin, 1935, pp. 3, 35.

Stenographisches Protokoll, VII. Kongress, Berlin, 1905, p. 316.

† E.E. Cohn, David Wolffsohn, Amsterdam, 1939, p. 167.

C. Weizmann, Trial and Error, New York, 1966, p. 112.

† L. Lipsky, A Gallery of Zionist Profiles, New York, 1956, p. 28.

‡ D. Frischman, în Parzufim, citat în A. Robinsohn, op. cit., p. 91.

§ R. Lichtheim, Rückkehr, Stuttgart, 1970, p. 116.

Alsberg, Mediniut hahanhala hazionit..., p. 24.

† Die Welt, 1, 1909.

Alsberg, Mediniut hahanhala hazionit..., p. 32.

† Ibidem, p. 34.

‡ Lichtheim, Rückkehr, p. 119.

The Times, 28 noiembrie 1911.

Alsberg, Mediniut hahanhala hazionit..., p. 105.

† Y. Gruenbaum, Hatnua hazionit, vol. 3. Ierusalim, 1957, p. 146.

Stenographisches Protokoll, IX. Kongress, Köln și Leipzig, 1910, p. 20 și urm.

Stenographisches Protokoll..., p. 38 și urm. (Pasmanik.)

† Ibidem, p. 102-3.

Stenographisches Protokoll, X. Zionisten Kongress, Berlin-Leipzig, 1911, p. 65.

† H. Sacher, Zionist Portraits and Other Essays, Londra, 1959, pp. 34-5.

Lichtheim, Rückkehr, p. 198.

Lipsky, O galerie de profiluri sioniste, p. 66.

Cohn, David Wolffsohn, pp. 304-5.

A. Ruppin, Building Israel, New York, 1949, pp. 47-9, 65.

† A. Ruppin, Pirke Khayai, Tel Aviv, 1944, vol. 1.

Ruppin, Building Israel, p. 10.

† Alex Bein, Întoarcerea la pământ, Ierusalim, 1952, p. 47.

‡ Bericht des Aktion Komitees der Zionistischen Organisation an den 11. Zionisten Kongress, n.p., 1913, p. 111; Palestine during the War, Londra, 1921, p. 7.

S. Brodetzky, în H. Sacher (ed.), Zionism and the Jewish Future, Londra, 1916, p. 171 și următoarele.

† Böhm, Die Zionististische Bewegung, vol. 1, p. 478.

R. Lichtheim, Die Geschichte des deutschen Zionismus, Ierusalim, 1954, p. 152.

† K. Blumenfeld, Erlebte Judenfrage, Stuttgart, 1962, pp. 162-7.

Ibidem, p. 85 și următoarele.

† Pentru istoria timpurie a sionismului în Marea Britanie, a se vedea P. Goodman, Zionism in England 1899-1949, Londra, s.n., passim.

Sacher, Portrete sioniste, p. 18-19.

† J. Tabachnik, "American-Jewish Reaction to the First Zionist Congress", în R. Ratai (ed.), Herzl Year Book, v, New York, 1963, p. 57 și următoarele.

R. Learsi, Fulfillment, New York, 1951, p. 145; H. Parzen, "The Federation of American Zionists (1897-1914)", în I.I. Ieyer (ed.), Early History of Zionism in America, New York, 1958, p. 245 și următoarele. Cea mai detaliată relatare a începuturilor sionismului în America este Avyatar Friesel, Hatnua hazionit bearazot habrit, Tel Aviv, 1970.

† Lipsky, O galerie de profiluri sioniste, pp. 154-5.

Ibidem, p. 142.

M. Gitlin, The Vision Amazing, Johannesburg, 1950, p. 119.

† Ibidem, p. 96.

‡ Bericht des Aktion Komitees ..., p. 32.

L. Simon (ed.), Ten Essays on Zionism and Judaism by Ahad Ha'am, Londra, 1922, p. 12.

† A se vedea articolele sale "The Jewish State and the Jewish Problem" (1897) și "Pinsker and Political Zionism" (1902), în Nationalism and the Jewish Ethic, New York, 1962.

"Summa Summarum", ibidem, p. 148.

† L. Limon, Ahad Ha'am, Philadelphia, 1960, p. 229.

‡ Ibidem, p. 296.

I. Kolat, "Teorii privind naționalismul israelian", în "În Dispersie", 7, 1967.

† L. Limon (ed.), Ahad Ha'am: Essays, Letters, Memoirs, Oxford, 1946, p. 282.

M. Buber, Mein Weg zum Chassidismus, Frankfurt, 1918.

† A se vedea M. Buber, Die jüdische Bewegung (2 vol.), Berlin, 1920; H. Kohn, Martin Buber: Sein Werk und seine Zeit, Hellerau, 1930.

G. Mosse, Germans and Jews, New York, 1969, pp. 85-9.

Vom Judentum. Ein Sammelbuch, Leipzig, 1914, p. viii.

M.M. Berdichevsky, Baderekh, Varșovia, 1922, vol. I, passim.

† H. Bergmann, Jawne und Jerusalem, Berlin, 1919, p. 34.

J. Klatzkin, Krisis und Entscheidung im Judentum, Berlin, 1921, p. 35 și urm.

† Klatzkin, Techumim. Am folosit traducerea lui A. Hertzberg, p. 522.

Ibidem.

† Klatzkin, Krisis und Entscheidung, p. 83.

Jüdische Rundschau, 7, 28 august, 16 octombrie 1914.

† Jüdische Rundschau, pe tot parcursul lunii august-noiembrie 1914; N. Goldmann, Der Geist des Militarismus, Stuttgart, 1915.

Weizmann, Încercare și eroare, p. 15.

† M. Bodenheimer, So wurde Israel, Frankfurt, 1958, p. 187.

E. Zechlin, Die deutsche Politik und die Juden im ersten Weltkrieg, Goettingen, 1969, p. 119.

Proces-verbal al reuniunii de la Copenhaga (3-6 decembrie 1914); Lichtheim: Rückkehr, p. 255.

† Citat în L. Stein, The Balfour Declaration, Londra, 1961, p. 99.

‡ Lichtheim: Rückkehr, p. 259; a se vedea, de asemenea, N.N. Gelber, Hazharat Balfour vetoldoteha, Ierusalim, 1939, p. 160 și următoarele.

Zechlin: Die deutsche Politik ..., p. 318. Cea mai autorizată relatare a relațiilor germano-sioniste din timpul Primului Război Mondial este un studiu inedit al lui Isaiah Friedman, din care autorul a avut amabilitatea de a-mi pune la dispoziție câteva secțiuni.

Lichtheim: Rückkehr, p. 333.

† E. Zechlin: Die deutsche Politik..., p. 366 și următoarele.

‡ Ibidem, p. 370.

§ J.J. Bernstorff, Erinnerungen und Briefe, Zürich, 1936, p. 148.

Zechlin: Die deutsche Politik..., p. 399.

† Public Record Office, Londra, Cab. 23-4, 245, citat în Zechlin, ibid.

‡ Jüdische Rundschau, 16 noiembrie 1917.

O. Janowsky, The Jews and Minority Rights, New York, 1933, p. 184.

J. de Haas, Louis Dembitz Brandeis, New York, 1929, passim.

† R.R. Baker, Woodrow Wilson, Woodrow Wilson, Londra, 1937, VI, p. 116, citat în Stein, The Balfour Declaration, p. 196.

Stein, The Balfour Declaration, pp. 504-8; vezi și Gelber, Hazharat Balfour vetoldoteha, Ierusalim, 1939, p. 135 și următoarele.

† Citat în Stein, The Balfour Declaration, p. 529.

‡ L. Stein (ed.), Letters and Papers of Chaim Weizmann, Londra, 1968, vol. i, p. 37.

Weizmann, Trial and Error, p. 148.

† C. Sykes, Two Studies in Virtue, Londra, 1953, p. 170.

‡ Stein, The Balfour Declaration, p. 138.

§ Sykes, Two Studies in Virtue, p. 190.

Weizmann, Trial and Error, p. 157.

† Stein, The Balfour Declaration, pp. 144-5.

‡ Ibidem, p. 127.

§ H. Samuel, Memorii, Londra, 1945, p. 143.

Stein, The Balfour Declaration, p. 113.

† Ibidem, p. 166 și următoarele; Weizmann, Trial and Error, p. 156 și următoarele.

Weizmann, Trial and Error, p. 157.

† Citat în Sykes, Two Studies in Virtue, p. 213, 216.

Stein, The Balfour Declaration, p. 222.

† Weizmann, Trial and Error, p. 150.

Stein, The Balfour Declaration, p. 144.

† Weizmann, Încercare și eroare, p. 150.

‡ D.D. Gillon, "The Antecedents of the Balfour Declaration", Middle Eastern Studies, mai 1969, pp. 132-3; a se vedea, de asemenea, Aaron S. Klieman, "Britain's War Aims in the Middle East in 1915", Journal of Contemporary History, iulie 1968, p. 237 și următoarele.

Weizmann, Trial and Error, p. 111.

† Stein, The Balfour Declaration, p. 152.

‡ Ibidem, p. 157.

Sykes, Two Studies in Virtue, p. 193; Stein, The Balfour Declaration, p. 158.

† Weizmann, Trial and Error, p. 178.

Dezbaterea este analizată în I. Friedman, "The McMahon-Hussain Correspondence and the Question of Palestine", Journal of Contemporary History, aprilie 1970. A se vedea și răspunsul lui Arnold Toynbee, ibidem, octombrie 1970.

† Cu privire la încheierea acordului Sykes-Picot, a se vedea E. Kedourie, England and the Middle East, Londra, 1956, pp. 29-66.

‡ Stein, The Balfour Declaration, p. 276.

Gillon, "The Antecedents of the Balfour Declaration", p. 133; a se vedea, de asemenea, B. Balpern, The Idea of the Jewish State, Cambridge, 1961, p. 276.

† Kedourie, England and the Middle East, p. 86.

‡ Stein, The Balfour Declaration, p. 331.

N. Gelber, Hazharat Balfour vetoldoteha, Ierusalim, 1939, pp. 59-61.

† N. Sokolow, Geschichte des Zionismus, Berlin, 1921, vol. 2, p. 386.

‡ Stein, The Balfour Declaration, p. 399.

§ Sykes, Two Studies in Virtue, p. 202; vezi și Gelber, Hazharat Balfour vetoldoteha p. 85 și următoarele.

Stein, The Balfour Declaration, pp. 391-2.

† D. Lloyd George, War Memoirs, Londra, 1936, vol. 4, p. 1835.

The Times, 24 mai 1917.

† Sokolow, Geschichte des Zionismus, vol. 2, pp. 391-8.

‡ Stein, The Balfour Declaration, pp. 446-8.

Ibidem, p. 441.

Ibidem, p. 466.

† Weizmann, Trial and Error, p. 204.

Ședința cabinetului de război, 4 octombrie 1917: PRO Londra, cab. 23-4, 245. Citat în Zechlin, Die deutsche Politik..., p. 407.

† Weizmann, Trial and Error, p. 206.

‡ PRO, 25 octombrie 1917, cab. 23-4. Citat în Zechlin, Die deutsche Politik..., p. 409.

D. Lloyd George, The Truth about the Peace Treaties, Londra, 1938, vol. 2, p. 1123 și urm.

† N. Sokolow, History of Zionism, Londra, 1919, vol. 1, p. xxv.

‡ Weizmann, Trial and Error, pp. 207-8.

Stein, The Balfour Declaration, pp. 560-2.

† Jüdische Rundschau, 16 noiembrie 1917.

‡ Zechlin, Die deutsche Politik..., p. 420.

§ Jüdische Rundschau, 30 noiembrie 1917.

‖ Zechlin, Die deutsche Politik..., p. 422.

Stein, The Balfour Declaration, p. 590.

† Ibidem, p. 593.

Ibidem, p. 284.

† Ibidem, p. 554.

‡ Ibidem, p. 554.

Citat în Gillon, "The Antecedents of the Balfour Declaration", p. 147.

Jon Kimche, The Unromantics: The Great Powers and the Balfour Declaration, Londra, 1968, p. 45.

† Citat în Stein, The Balfour Declaration, p. 552.

‡ Ibidem, p. 160.

§ Weizmann, Trial and Error, p. 152.

Sykes, Two Studies in Virtue, pp. 233-4.

† Sokolow, History of Zionism, vol. 2, p. 84.

Observator, citat în Sokolow, ibidem, p. 86.

PARTEA A DOUA

5

CHESTIUNEA NEVĂZUTĂ

Sionismul și problema arabă

Printre muncitorii evrei care au manifestat la Tel Aviv la 1 mai 1921, ziua solidarității internaționale a clasei muncitoare, se afla un mic grup de comuniști care au distribuit broșuri în limba arabă prin care chemau masele asuprite și exploatate să se ridice împotriva imperialismului britanic. Expulzați din rândurile paradei, au fost văzuți ultima dată dispărând cu pliantele lor pe străduțele dintre Tel Aviv și Jaffa. Câteva ore mai târziu a început un val de atacuri arabe asupra evreilor din Jaffa, declanșate, după cum susțineau arabii, de provocarea bolșevicilor fără Dumnezeu, a căror propagandă stârnise o mare indignare în rândul populației locale. În cursul acestor revolte și al operațiunilor militare care au urmat, 95 de persoane au fost ucise și 219 grav rănite.

Tulburările din mai 1921, care au urmat revoltelor din Ierusalim și atacurilor din Galileea din anul precedent, i-au șocat și i-au derutat pe sioniști. Mulți dintre ei au devenit pentru prima dată conștienți de pericolul unui conflict major între cele două popoare. S-a afirmat că ignoranța și inepția sioniștilor erau de vină, deoarece, la momentul Declarației Balfour, musulmanii erau bine dispuși față de evrei, dar nu găsiseră printre ei înțelegere și dorința de a face compromisuri. În consecință, ei au făcut cauză comună cu liderii arabi creștini împotriva "pericolului sionist". Oricare ar fi fost cauza revoltelor din 1921, oricare ar fi fost explicațiile oferite și acceptate, de atunci încolo problema arabă a început să figureze din ce în ce mai mult în discuțiile congreselor sioniste, în controversele interne și, bineînțeles, în diplomația sionistă.

Cu toate acestea, cincisprezece ani mai târziu, când chestiunea arabă devenise cea mai importantă problemă în politica sionistă, criticii aveau să susțină din nou, în termeni aproape identici, că mișcarea plătește acum prețul pentru că a ignorat atât de mult timp existența arabilor, interesele și aspirațiile lor naționale. S-a mai spus că, dacă nu ar fi fost această neglijență, un conflict între popoare ar fi putut fi prevenit. Sioniștii, susțineau criticii, au acționat ca și cum Palestina ar fi fost o țară pustie: "Herzl vizitează Palestina, dar pare să nu găsească acolo pe nimeni în afară de tovarășii săi evrei; arabii par să dispară în fața lui ca în propriile lor nopți arabe". "Dacă vă uitați în literatura sionistă de dinainte de război", a declarat Dr. Weizmann într-un discurs din 1931, "veți găsi abia dacă veți găsi un cuvânt despre arabi."†

Aceasta însemna că liderii sioniști erau pe jumătate conștienți de existența arabilor, dar din motive proprii au acționat ca și cum aceștia nu ar fi existat. Sau fusese un caz de orbire reală, deși uimitoare?

Problema era, de fapt, mult mai complexă. Sioniștii au acordat cu siguranță puțină atenție primelor mișcări naționale arabe și puțini au avut în vedere posibilitatea unei ciocniri a intereselor naționale. Dar știau, desigur, că în Palestina trăiau câteva sute de mii de arabi și că aceștia constituiau majoritatea populației locale. Chiar și sioniștii preherzlieni erau conștienți de faptul că Palestina nu era chiar goală. Rabinul Kalischer, care nu se apropiase niciodată de Țara Sfântă, a scris în 1862 despre pericolul banditismului arab, anticipând întrebarea dacă coloniștii evrei ar fi în siguranță într-o astfel de țară. Sioniștii ruși, în scrierile lor de la începutul anilor 1880, și-au exprimat încrederea că evreii și arabii ar putea trăi împreună în pace. Lilienblum a remarcat existența unei populații arabe, dar a spus că aceasta era mică și înapoiată și că, dacă o sută de mii de familii evreiești se vor stabili pe o perioadă de douăzeci de ani, evreii nu vor mai fi străini de arabi. Levanda a susținut că atât arabii, cât și evreii ar avea de câștigat de pe urma așezării evreiești. Când Ahad Ha'am a mers în Palestina în 1891, a raportat că țara nu era goală, că arabii, și mai ales orășenii dintre ei, erau foarte conștienți de activitățile și dorințele evreilor, dar se prefăceau că nu le observă atâta timp cât păreau să nu constituie un pericol real. Dar dacă într-o bună zi evreii ar deveni mai puternici și ar amenința predominanța arabă, cu greu ar lua acest lucru în liniște.‡

În mintea lui Herzl, arabii cu siguranță nu figurau în mod proeminent, deși nu i-a ignorat cu totul. S-a întâlnit cu arabi individuali și a corespondat cu câțiva dintre ei. Era conștient de mișcarea națională în ascensiune din Egipt și, în diverse ocazii, a subliniat relația strânsă dintre evrei și musulmani. În Altneuland, utopia sa sionistă, Reshid Bey, personificându-i pe arabi, spune că imigrația evreiască a adus beneficii extraordinare arabilor: exportul de portocale a crescut de zece ori. Când un vizitator neevreu îl întreabă dacă imigrația evreiască nu i-a ruinat pe arabi și nu i-a forțat să plece, el răspunde: "Ce întrebare! A fost o binecuvântare pentru noi toți", adăugând totuși că proprietarii de pământuri au beneficiat mai mult decât ceilalți, deoarece au vândut pământ evreilor cu un profit mare. Viziunea lui Herzl i s-a părut lui Ahad Ha'am prea bună pentru a fi adevărată. Cum puteau trăi milioane de evrei într-o țară care abia asigura un trai sărăcăcios pentru câteva sute de mii de arabi? Max Nordau a răspuns că el și Herzl se gândeau în termeni de metode moderne de cultivare, care ar face posibilă o colonizare în masă, fără a fi nevoie ca arabii să plece. Ei au avut în vedere răspândirea civilizației europene și dezvoltarea unei societăți europene deschise, în care ar fi fost loc pentru toată lumea. Ei se opuneau, spunea el, contraatacându-și criticii est-europeni, unui naționalism religios îngust, introspectiv, preocupat în primul rând de reconstruirea Templului din Ierusalim.† Nordau, totuși, nu a fost întotdeauna atât de optimist în ceea ce privește viitorul relațiilor arabo-evreiești. Cel puțin o dată, el a luat în considerare posibilitatea unei alianțe turco-sioniste împotriva pericolului unei mișcări separatiste arabe.‡ Sau poate că aceasta a fost doar o mișcare politică pentru a le reaminti arabilor, care pe atunci erau nerăbdători să obțină ajutorul turcilor împotriva imigrației evreiești, că și sioniștii aveau o anumită putere de negociere.

Încă din primele zile ale imigrației evreiești au existat, de fapt, ciocniri, adesea sângeroase, între noii coloniști și vecinii lor arabi. Analele așezărilor sunt pline de povești de furturi, jafuri și chiar crime. Într-un raport despre călătoria sa în Palestina din 1898, Leo Motzkin a declarat că în ultimii ani au avut loc "nenumărate bătăi între evrei și arabi care au fost incitați împotriva lor".§ Dar astfel de relatări trebuie privite în contextul timpului și al locului. Ciocniri ca acestea nu erau neobișnuite în alte părți ale lumii. Ele aveau loc nu numai între arabi și evrei, ci și între un sat arab și altul.

În plus, starea de securitate în districtele periferice ale Imperiului Otoman nu se ridica la standardele Europei occidentale.‖ Pe de altă parte, nu se poate susține că aceste incidente erau total lipsite de conotații politice, că, cu alte cuvinte, evreii și arabii trăiau împreună în pace înainte ca sionismul politic să apară pe scenă și, mai precis, înainte ca Declarația Balfour să-i confrunte pe arabii palestinieni cu pericolul de a-și pierde țara.

Încă din 1891, un grup de notabili arabi din Ierusalim a trimis o petiție la Constantinopol, semnată de cinci sute de susținători, în care se plângeau că evreii îi priveau pe arabi de toate pământurile, le preluau comerțul și aduceau arme în țară.† Sentimentul antievreiesc a fost răspândit de bisericile din Palestina. Eliyahu Sapir a scris în 1899 că vina principală aparținea Bisericii Catolice, în special iezuiților, dar a menționat, de asemenea, impactul publicistului antisemit francez Drumont asupra anumitor ziare arabe.‡ La acea vreme, era acceptat în mod obișnuit faptul că segmentele musulmane sărace ale populației care au beneficiat de așezarea evreiască erau în general bine dispuse față de evrei, în timp ce arabii creștini erau ostili. Această apreciere era corectă în măsura în care multe ziare naționaliste arabe publicate înainte de Primul Război Mondial erau în mâinile creștinilor și că, în general, procentul de arabi creștini în rândul intelectualității și, prin urmare, printre fondatorii mișcării naționale arabe din Siria și Palestina, era disproporționat de mare. Dar atitudinea claselor superioare și mijlocii musulmane nu era fundamental diferită, în timp ce primii emisari sioniști au întâlnit în afara Palestinei mult mai multă simpatie în rândul arabilor creștini care se temeau de dominația musulmană. Sami Hochberg, editorul evreu al unui ziar din Constantinopol, a fost informat de către creștinii libanezi în 1913 că aceștia sperau ca evreii să devină în curând majoritari în Palestina și să obțină un statut autonom pentru a contrabalansa puterea musulmană. § Ideea că arabii creștini erau în mod fundamental antisioniști, în timp ce musulmanii erau potențiali prieteni, a persistat totuși mult timp după Primul Război Mondial, în ciuda faptului că Ruppin și alți membri ai executivului sionist din Palestina au încercat frecvent să le explice colegilor lor că starea reală a lucrurilor era mult mai complicată‖.

Populația totală a Palestinei înainte de izbucnirea Primului Război Mondial era de aproape 700.000 de locuitori. Numărul evreilor crescuse de la 23.000 în 1882 la aproximativ 85.000 în 1914. Mai mult de o sută de mii de evrei intraseră în Palestina între timp, dar aproximativ jumătate dintre ei nu au rămas. Mulți s-au mutat în America; unul dintre acești rătăcitori între mai multe lumi a fost autorul Hatiqva, imnul național sionist.

În jurul anului 1905, Jaffa era un oraș cu aproximativ treizeci de mii de locuitori, dintre care două treimi erau arabi musulmani. Haifa, cu cei douăsprezece mii de locuitori ai săi, era abia mai mare decât orașul vecin Acre. Ierusalimul era de departe cel mai mare oraș din țară. Din cei șaizeci de mii de locuitori ai săi, patruzeci de mii erau evrei, iar restul arabi musulmani și creștini. Un ghid contemporan relata că situația evreilor se îmbunătățise oarecum în ultimii ani. Ei nu mai erau concentrați în cartierul evreiesc murdar din orașul vechi, mulți dintre ei mutându-se în cartierele rezidențiale din afara zidurilor orașului. În ziua de Sabat, piața era aproape goală, iar transportul public era mai mult sau mai puțin blocat. Majoritatea evreilor aparțineau încă vechii comunități de dinaintea imigrației, fie că nu se interesau de sionism, fie că se opuneau în mod activ acestuia. Aceștia erau bărbați și femei evlavioși, dependenți de pomana dată de coreligionarii lor din străinătate. Trăiau într-un ghetou privit cu rușine și groază de noii imigranți, a cărui existență le amintea de un mediu din care tocmai scăpaseră. Condițiile de viață ale evreilor sefardiți, majoritatea vorbitori de limbă arabă, erau cu totul diferite, deoarece printre ei se aflau mulți comercianți, precum și profesioniști și artizani.

Imigranții sioniști, ca fiind diferiți de comunitatea evreiască stabilită, nu erau mai mult de 35.000-40.000 în 1914, dintre care doar o treime trăiau în așezări agricole. În timp ce purtătorii de cuvânt arabi au protestat împotriva imigrației evreiești, observatorii evrei au remarcat cu îngrijorare că sporul natural anual al populației arabe era aproape la fel de mare ca numărul total al evreilor care se stabiliseră cu atât de mult efort și sacrificiu pe acest pământ pe o perioadă de patruzeci de ani. Sioniștii de frunte obișnuiau să spună: "Dacă nu ne grăbim, alții vor lua Palestina". Un medic sionist german care se stabilise în Haifa la începutul secolului a remarcat sec: "Nimeni nu o va lua, arabii o au și vor rămâne forța conducătoare cu o mare diferență." † Douăzeci de ani mai târziu, doctorul Auerbach a scris că a fost cea mai fatală greșeală a politicii sioniste să nu acorde suficientă atenție arabilor în primele zile. Dar el nu era deloc sigur că o atenție mai mare ar fi rezolvat problema, deoarece "arabii sunt ostili și vor fi întotdeauna ostili", chiar dacă evreii erau parangoni de modestie și abnegație.

Relațiile dintre coloniștii evrei și vecinii lor arabi nu au fost, așadar, de la bun început, deloc lipsite de probleme. Terenurile primelor așezări evreiești aparținuseră anterior sătenilor arabi din vecinătate, care aveau datorii mari și fuseseră forțați să vândă. A existat amărăciune împotriva noilor veniți și atacuri armate sporadice, iar situația a fost agravată de refuzul coloniștilor evrei de a împărți pășunile cu arabii, așa cum se obișnuia înainte.† În Galileea, problema era și mai acută, deoarece țăranii arabi erau mai săraci decât în sudul Palestinei, la fel ca și coloniile evreiești, care nu puteau oferi locuri de muncă arabilor care își pierduseră pământurile. Coloniștii evrei au încercat să ajute satele arabe din apropiere împrumutând ocazional utilaje agricole, în timp ce medicii evrei tratau pacienții arabi, adesea gratuit. Dar nu toți noii coloniști erau dispuși să accepte obiceiurile locale și nici nu era de așteptat ca cei care își pierduseră pământurile să nu simtă mânie și resentimente împotriva noilor proprietari.‡

O scurtă notă dintr-o revistă ebraică publicată în 1909 relatează povestea unei femei arabe care lucra la Wadi Chanin, o întindere de pământ recent achiziționată de evrei. Dintr-o dată a început să plângă, iar când a fost întrebată de cei care lucrau cu ea de ce plânge, ea a răspuns că și-a amintit că, cu doar câțiva ani înainte, exact acest teren aparținuse familiei sale.§ §.

Înainte de căderea lui Abdul Hamid, în 1908, starea de spirit naționalistă arabă nu își găsise o expresie politică organizată, deoarece în cadrul imperiului otoman nu era permisă nicio activitate politică. Reprezentanții sultanului conduceau cu o mână de fier și nimeni nu îndrăznea să își exprime deschis simpatia față de ideile naționalismului arab. O schimbare bruscă și dramatică s-a produs atunci când Tinerii Turci l-au răsturnat pe sultan și au anunțat că, în viitor, Imperiul Otoman va fi condus constituțional. Au fost fondate noi ziare arabe, care exprimau revendicări radicale într-un limbaj nemaiîntâlnit până atunci. Au avut loc alegeri pentru noul parlament, iar atmosfera a fost încărcată de tensiune politică. Odată cu acest avânt național, lupta împotriva sionismului a devenit, aproape peste noapte, una dintre problemele centrale ale politicii arabe palestiniene. Au fost distribuite pe scară largă broșuri în care se cerea arabilor să nu mai vândă pământ evreilor și se cerea autorităților să oprească complet imigrația evreiască. Ziarul Al Karmel din Haifa a fost înființat cu scopul expres de a combate sionismul. Încă înainte, în 1905, Neguib Azoury, un arab creștin și anterior asistent al pașei turcești din Ierusalim, scrisese că soarta mișcărilor naționale arabe și evreiești este de a lupta până când una sau cealaltă va prevala. A existat o creștere bruscă a atacurilor armate asupra așezărilor evreiești și asupra evreilor individuali. Campania din ziare, după cum a remarcat un observator contemporan, a ajuns chiar și la fellaheen în colibele lor de noroi și la beduini în corturile lor.

Se spunea că arabii creștini se aflau din nou în fruntea luptei, incitând masele musulmane să desfășoare un pogrom la scară largă pentru a distruge nu numai întreaga colonizare sionistă, ci și populația evreiască din orașe.† Aceste temeri erau exagerate, după cum s-a văzut curând, dar rapoartele alarmiste primite din Jaffa și Ierusalim i-au determinat pentru prima dată pe liderii sioniști să acorde o atenție mai mult decât superficială arabilor din Palestina.

Ce putea fi făcut pentru a stabili relații de prietenie cu ei? A fost mai ușor să se pună întrebarea decât să se răspundă la ea. Existau câteva voci singuratice de avertizare. Yitzhak Epstein, profesor și agricultor, spusese într-o ședință închisă, în timpul celui de-al șaptelea congres sionist (1905), că problema arabă era cea mai importantă dintre toate problemele cu care se confrunta sionismul și că sionismul ar trebui să încheie o alianță cu arabii. Evreii care se întorceau în țara lor nu trebuiau să o facă în calitate de cuceritori; ei nu trebuiau să încalce drepturile unui popor mândru și independent cum sunt arabii, a căror ură, odată stârnită, ar fi avut cele mai periculoase consecințe. Punctele de vedere ale lui Epstein și argumentele folosite de criticii săi pentru a le respinge sunt de un interes considerabil și merită să fie studiate cu atenție. Ele au anticipat în aproape toate detaliile dezbaterile care au continuat de atunci în interiorul mișcării sioniste, precum și între sioniști și criticii lor.‡

Epstein susținea că nu au existat puține cazuri în care micii proprietari arabi și druzi și-au pierdut mijloacele de subzistență ca urmare a achizițiilor sioniste de terenuri. Din punct de vedere juridic, evreii aveau dreptate, dar aspectul politic și moral era mai complicat și aveau o obligație clară față de fellaheen. Era ușor să-ți faci dușmani printre arabi și foarte greu să câștigi prieteni. Prin urmare, fiecare pas trebuia să fie atent analizat. Trebuiau cumpărate doar acele terenuri pe care nu le cultivau deja alții.

În același timp, evreii trebuiau să sprijine pe deplin aspirațiile naționale ale arabilor. În timp ce Herzl urmărea o înțelegere turco-sionistă, Epstein a avut în vedere o cartă între evrei și arabi ("acele două vechi popoare semite") care ar fi fost de mare folos ambelor părți și întregii omeniri. Arabii aveau foarte multe daruri, dar aveau nevoie de evrei pentru a-i ajuta să progreseze economic și cultural. Evreii ar trebui să încheie un astfel de acord din motive pure, altruiste, fără nicio intenție de a subjuga poporul vecin. Nu ar trebui să existe nicio rivalitate între ei; cele două popoare ar trebui să se ajute reciproc. Până acum, în activitățile lor politice, sioniștii nu au fost în contact cu oamenii potriviți. Ei au vorbit cu guvernul otoman și cu oricine altcineva care avea legătură cu Palestina. Dar nu au vorbit cu poporul arab, adevărații proprietari ai țării. Sioniștii s-au comportat ca un petitor care a consultat fiecare membru al familiei, cu excepția mirelui. Epstein a concluzionat cu câteva recomandări pentru îmbunătățirea relațiilor cu vecinii arabi: cea mai importantă sarcină era să contribuie la creșterea nivelului de trai al țăranilor. Spitalele, școlile, grădinițele și sălile de lectură evreiești ar trebui să le fie deschise. Școlile evreiești ar trebui să se îndepărteze de un spirit naționalist îngust. Intenția nu ar trebui să fie aceea de a face prozelitism față de arabi, ci de a-i ajuta să-și găsească propria identitate. Evreii ar trebui să țină cont de situația psihologică a arabilor, lucru care a fost complet neglijat în trecut. Odată înființate, instituțiile de învățământ de înalt nivel ar atrage mii de studenți din țările arabe vecine, iar acest lucru ar consolida și el alianța fraternă dintre cele două popoare.

Teza lui Epstein a provocat o replică din partea unui coleg care susținea că țăranul arab fusese exploatat nu de evrei, ci de efenderi și cămătari arabi. Toată lumea a fost de acord că arabul a beneficiat de prezența evreilor. Cu toate acestea, dacă într-o bună zi s-ar întoarce împotriva evreilor, motivul nu ar fi achizițiile de terenuri de către evrei, ci "dușmănia eternă față de un popor care a fost exilat din țara sa". Cumpărarea prieteniei arabilor era extrem de dificilă, după cum recunoștea Epstein însuși. Atunci de ce să încerce atât de mult? Istoria era plină de exemple care arătau că, cu cât evreii încercau mai mult să se înregimenteze cu alte popoare, cu atât erau mai mult urâți. Nu venise oare momentul ca evreii să se preocupe, în sfârșit, de propria lor existență și supraviețuire? Dar, dincolo de aceste considerații, se spunea că sugestiile lui Epstein erau destul de nerealiste pentru simplul motiv că evreii nu aveau banii necesari pentru a realiza astfel de proiecte grandioase. Ei se confruntau cu cele mai mari dificultăți pentru a-și înființa propriul sistem de învățământ primar. Prin urmare, era absurd să visezi la universități pentru arabi. Ei înșiși abia dacă știau cum să cultive pământul - cum ar putea să-i învețe pe alții? Era foarte bine să vorbești despre binecuvântările civilizației moderne pe care sionismul le-ar putea aduce arabilor, dar, pentru moment, evreii nu aveau aproape nimic de oferit. Arabii nu au încetat niciodată să fie un popor și, spre deosebire de evrei, urâți și persecutați pretutindeni, ei nu aveau nevoie de o renaștere națională. Prin urmare, era destul de neconvingător să susții că aveau nevoie de prietenia evreilor. Epstein susținuse că ceea ce evreii le puteau oferi arabilor nu puteau obține nicăieri altundeva, și în acest punct criticul său și-a pierdut în cele din urmă cumpătul: "Să dăm - întotdeauna să dăm, unuia trupul nostru, celuilalt, sufletul nostru, iar altuia rămășița speranței de a trăi vreodată ca un popor liber în patria sa istorică".

Dezbaterea pe care am rezumat-o pe scurt conținea, în esență, toate argumentele principale ale sioniștilor cu privire la chestiunea arabă: pe de o parte, "egoismul național sănătos" era îndemnat, iar pe de altă parte, se cerea ca așezarea evreiască în Palestina să se bazeze pe cele mai înalte principii morale

și să se desfășoare numai în acord cu arabii. Critica lui Epstein era justificată în măsura în care destui sioniști europeni aveau tendința de a ignora prezența arabilor. Unele lucrări de referință sioniste publicate înainte de Primul Război Mondial se caracterizează prin faptul că nici măcar nu fac referire la ceea ce Epstein, într-o frază foarte frapantă și semnificativă, a numit "chestiunea ascunsă". Atunci când sioniștii germani au produs o broșură de propagandă în 1910, Elias Auerbach, care a scris despre perspectivele de dezvoltare viitoare, a considerat necesar să sublinieze chiar la începutul articolului său faptul evident că Palestina nu era o țară goală și că caracterul său era modelat de cel mai puternic element etnic din populația sa.

Unii dintre noii sosiți îi priveau cu dispreț pe arabi. Un observator a scris că, în câteva ocazii, a detectat o atitudine față de arabi care îi amintea de modul în care europenii îi tratau pe negri.† Dar nimeni nu putea să-i acuze în mod corect de lipsă de prudență politică și de obtuzitate morală pe oamenii care reprezentau executivul sionist în Palestina la acea vreme și care erau responsabili, printre altele, de achiziționarea de terenuri. Cu siguranță nu este o coincidență faptul că exact acești oameni (Arthur Ruppin, Y. Yhon, R. Benyamin) s-au numărat printre membrii fondatori, douăzeci de ani mai târziu, ai Brit Shalom, grupul extrem de nepopular care considera apropierea arabo-evreiască drept principala sarcină a mișcării sioniste. Este incontestabil că executivul sionist din Europa este criticabil pentru că și-a concentrat cea mai mare parte a eforturilor asupra Constantinopolului și a diferitelor capitale europene, dând dovadă de puțină previziune în relațiile cu arabii, deși, din când în când, a difuzat rezoluții în care sublinia importanța de a face eforturi pentru a câștiga simpatia populației arabe din Palestina. Sokolow a scris după vizita sa în Orientul Apropiat în 1914 că "problema relațiilor noastre cu populația arabă a devenit mai acută". Dar nu a existat nicio urmărire, nicio politică coerentă. După Primul Război Mondial, nu a trecut niciun congres fără declarații solemne care să sublinieze simpatia sionistă pentru mișcarea națională din Orient și pentru mișcarea națională arabă în special. Dar, așa cum a spus Ussishkin, sioniștii nu aveau nicio putere în Palestina și, prin urmare, astfel de declarații nu aveau niciun sens. Nici nu era foarte clar cu cine ar fi trebuit să vorbească. Existau notabilități arabe individuale, dar nu exista o conducere politică arabă în Palestina, cu siguranță nu înainte de 1908. Partidele politice care au apărut atunci erau mici, formate din câteva zeci de membri, și nu foarte reprezentative.

Liderii sioniști pur și simplu nu ar fi considerat prezența a jumătate de milion de neevrei un obstacol insurmontabil, suficient de formidabil pentru a-i face să renunțe la visele lor dragi privind întoarcerea poporului evreu în patria lor. Ei au încercat să pună în aplicare unele dintre ideile lui Epstein; au drenat mlaștini și au irigat terenuri deșertice. Dar bugetul executivului sionist era mic, iar cei responsabili de promovarea așezărilor agricole știau că limitarea achizițiilor la terenuri sărace ar fi condamnat întreaga întreprindere. Dacă arabii au crezut în aluziile lui Herzl cu privire la numeroasele milioane de care dispunea, membrii executivului sionist știau mai bine.

Muncitorii evrei, se credea, ar fi trebuit să joace un rol decisiv în îmbunătățirea relațiilor cu populația arabă. Dar tocmai afluxul de muncitori evrei în Palestina odată cu cea de-a doua Aliya a fost cel care a agravat conflictul. După o ciocnire între muncitorii arabi și evrei în Jaffa, în primăvara anului 1908, Levontin, directorul băncii locale Anglo-Palestina, i-a scris lui Wolffsohn, șeful executivului sionist

mondial, că tinerii din Poale Zion erau în mare parte responsabili pentru tensiunea crescândă. Aceștia se plimbau înarmați cu bastoane mari, iar unii dintre ei cu cuțite și puști, comportându-se față de arabi cu aroganță și dispreț. Cu o altă ocazie, în același an, Levontin i-a scris lui Wolffsohn că liderii sindicali sioniști semănau ură împotriva sionismului în inima populației locale, vorbind și scriind împotriva acordării de locuri de muncă arabilor. Arthur Ruppin, care cu siguranță nu era lipsit de simpatie pentru muncitorii evrei, i-a raportat lui Wolffsohn în 1911 că și el încerca în permanență să le insufle necesitatea de a se abține de la orice act de ostilitate în relațiile cu arabii.†

Ce a făcut din "Moskub" (cum îi numeau arabii pe pionierii veniți din Rusia) un factor deosebit de tulburător în relațiile arabo-evreiești? Pentru că ei au fost influențați de populiștii ruși și de Leo Tolstoi; ei nu au venit în Palestina ca niște cuceritori, ci credeau, împreună cu A.A. Aordon, că numai o întoarcere la pământ, la munca productivă, va răscumpăra poporul evreu. Dar când au ajuns în Palestina și-au dat seama că marea majoritate a celor angajați în așezările evreiești existente erau arabi. Ei au considerat acest lucru ca fiind un cancer în corpul politic al yishuv-ului. Scopul sionismului nu fusese acela de a crea în Palestina o clasă de proprietari de terenuri ale căror podgorii, livezi și portocali să fie lucrate de muncitori arabi de pe plantații. Încă de la început, pionierii și sindicatele lor au luptat pentru înlocuirea forței de muncă arabe cu cea evreiască ori de câte ori era posibil, în fața opoziției puternice a fermierilor evrei, care, în mod firesc, preferau muncitori arabi mai ieftini și mai experimentați. În plus, tinerii și tinerele din Poale Zion au părăsit Rusia țaristă cu amintirea pogromurilor încă în suflet, iar problema autoapărării evreilor era una dintre prioritățile lor. Erau socialiști și internaționaliști, iar cel mai umil țăran arab avea în ochii lor la fel de multă demnitate umană ca orice pașa turc proeminent. Dar nu erau prea amabili cu atacurile și molestările și, uneori, puteau să reacționeze exagerat în răspunsul lor. Acești membri ai Poalei Sion nu erau ca liberalii din zilele noastre - nu aveau sentimente de vinovăție față de arabi. Socialismul lor era în mare parte (deși nu exclusiv) în tradiția marxistă. Urmându-l pe Marx, ei considerau că răspândirea ideilor și tehnicilor occidentale în est era a priori progresistă, neavând nevoie de nicio altă justificare ideologică. Ei credeau în solidaritatea clasei muncitoare, dar aceasta se extindea doar la muncitorii deja stabiliți la locurile de muncă din industrie, nu neapărat la cei care se aflau în competiție cu forța de muncă organizată. Deoarece sub secole de dominație musulmană Palestina a rămas o țară pustie și subdezvoltată, nu au avut nicio remușcare în a alunga câțiva proprietari funciari și țărani pe care îi considerau responsabili pentru înapoierea și neglijența sa. Nu exista nimic în doctrina socialistă, așa cum o interpretau ei, care să impună ca evreimea est-europeană să rămână săracă și neproductivă și ca Palestina să rămână înapoiată și infertilă.

Este una dintre ironiile tragice ale istoriei sionismului faptul că cei care doreau relații strânse cu arabii au contribuit, chiar dacă fără să vrea, la acutizarea conflictului. Între cele două războaie mondiale, nimeni nu s-a străduit mai activ pentru o reconciliere între evrei și arabi decât Haim Margalit Kalvarisky. Născut în Rusia în 1868, a fost format ca agronom și a venit în Palestina în 1895. Timp de mulți ani a lucrat pentru societatea de colonizare a baronului Hirsch și a avut foarte mulți prieteni arabi influenți. Era ferm convins că un acord arabo-evreiesc era condiția sine qua non a unei politici sioniste de succes. Cu toate acestea, tocmai activitățile lui Kalvarisky de la începutul secolului - achizițiile de terenuri în districtul Tiberiadei - au fost cele care au provocat pentru prima dată o rezistență arabă la scară mare. În anii 1899-1902, aproximativ jumătate din acest district a fost achiziționat de către companii funciare evreiești

și atunci a fost pentru prima dată când pericolul deznaționalizării a devenit un slogan politic printre arabi.† Sub impactul acestor evenimente, Nagib Nasser, mai târziu editor al ziarului Al Karmel din Haifa, s-a convertit la antisionism și a decis să-și dedice eforturile pentru a-i lămuri pe concetățenii săi în ceea ce privește "pericolul evreiesc".‡

În rândul muncitorilor evrei, niciun grup nu a avut un caracter mai pacifist și antimilitarist decât Hapoel Hatzair. A.A. Aordon, ideologul lor principal, se opunea în principiu utilizării violenței și justifica autoapărarea doar în circumstanțe extreme. Dar el și tovarășii săi doreau ca fiecare copac și fiecare tufiș din patria evreiască să fie plantat de către pionieri. În cadrul acestui grup, ideea de așezăminte comunale agricole evreiești și-a găsit cei mai fervenți adepți. Aceștia au fost șocați, așa cum s-a menționat deja, când au constatat că coloniștii din prima aliya deveniseră proprietari de plantații și că printre rezidenții permanenți ai acestor colonii se aflau de fapt mai mulți arabi decât evrei. Potrivit unei relatări contemporane, fiecare fermier evreu din Zikhron Ya'akov întreținea trei sau patru familii arabe, iar situația în alte părți era cu greu diferită. Ahad Ha'am a numit Zikhron "nu o colonie, ci o rușine". Puțini țărani evrei se mai ocupau de munca manuală. Această stare de lucruri nu era, desigur, în concordanță cu obiectivele inițiale ale sionismului, cu atât mai puțin ale socialismului. Cu toate acestea, în mod paradoxal, în ceea ce privește relațiile arabo-evreiești, a fost un factor de stabilizare, în timp ce activitățile socialiștilor, cu insistența lor fanatică asupra muncii manuale ("răscumpărarea prin muncă"), păreau să confirme suspiciunile arabilor cu privire la separatismul evreiesc și la strămutarea țăranilor și muncitorilor arabi.

Securitatea generală s-a deteriorat brusc în Palestina după revoluția din 1908 împotriva sultanatului. Așezările evreiești din Galileea inferioară au fost atacate frecvent, iar în Haifa, Jaffa și Ierusalim au avut loc ciocniri între evrei și arabi. Situația era și mai critică în Galileea. Totuși, o mare parte din această situație făcea parte din anarhia generală care s-a răspândit ca urmare a evenimentelor de la Constantinopol și a slăbirii generale a autorității turcești. Evreii nu au fost singurele victime. Așezările germane au fost, de asemenea, ținta multor atacuri, până când Berlinul a intervenit și a trimis o navă de război la Haifa.† Dar modul în care ziarele arabe au comentat aceste atacuri a arătat că existau motive de îngrijorare. La început, sioniștii consideraseră activitățile lui Nagib Nasser ca fiind un fenomen izolat. Dar Al Karmel a fost însoțit de alte ziare cu un caracter similar, cum ar fi Falestin din Jaffa (fondat în 1911) și Al Muntada din Ierusalim, care a început să apară în 1912. Au fost publicate broșuri și cărți virulente, iar presa arabă din afara Palestinei a început să-și deschidă paginile pentru articole despre pericolul sionist.‡ Cetățeni evrei de frunte, precum David Yellin, și-au exprimat îngrijorarea: "Cu cincisprezece ani în urmă, musulmanii îi urau pe creștini, în timp ce atitudinea lor față de evrei fusese una de dispreț. Acum, atitudinea lor față de creștini s-a schimbat în bine, iar față de evrei în rău'. Un grup de cetățeni de frunte i-a scris lui Ruppin din Haifa că "suntem alarmați să vedem cu ce viteză se răspândește otrava semănată de dușmanii noștri în toate straturile populației". Trebuie să ne temem de toate calamitățile posibile. Ar fi criminal să continuăm să păstrăm atitudinea de spectatori placizi.

În parte, deteriorarea a fost din vina noilor imigranți, care nu cunoșteau limba arabilor și nu au făcut niciun efort pentru a le înțelege și respecta obiceiurile. Nu există nicio îndoială că modul lor de viață în

comun, ideile lor politice și sociale radicale și egalitatea ostentativă pe care o observau între sexe în rândul noilor imigranți i-au șocat și consternat pe majoritatea arabilor. Modurile lor trebuie să le fi părut indecente și imorale. Au existat și alte plângeri: în noile lor așezări, evreii refuzau să angajeze gărzi arabe, dar încercau să se apere singuri împotriva incursiunilor hoților și tâlharilor. În trecut, evreii palestinieni încercaseră să facă față unor astfel de situații de urgență invocând ajutorul consulilor străini sau plătind bacșișuri autorităților locale turcești sau șefilor satelor arabe învecinate. Noii gardieni și asociația lor, "Hashomer", au făcut multe greșeli, pe de o parte pentru că puțini dintre ei stăpâneau limba arabă, pe de altă parte pentru că erau îngroziți de lașitatea vechiului yishuv atunci când era vorba de a le ține piept arabilor. Ei au vrut să le transmită vecinilor lor că aparțineau unei rase diferite: dacă au greșit, au preferat să greșească de partea durității. Ei nu se considerau o rasă de supraoameni; nu voiau să fie temuți; nu îi disprețuiau pe arabi; pur și simplu doreau să fie respectați. Îi excludeau în mod expres din rândurile lor pe cei care susțineau că "arabul nu înțelege decât limba biciului".† †

Relațiile din orașe, adevăratul centru al politicii palestiniene, erau și mai puțin satisfăcătoare. În 1908 au avut loc primele alegeri pentru parlamentul turc. Arabii se aflau într-o poziție puternică, alegând aproximativ un sfert din totalul deputaților.‡ Evreii palestinieni au încercat să facă să fie ales un reprezentant al comunității lor, dar nu erau suficienți, iar cei cu cetățenie otomană și drept de vot erau și mai puțini. După ce și-au dat seama că nu aveau practic nicio perspectivă, au decis să stabilească o alianță cu grupurile arabe musulmane, pornind de la premisa că acestea vor considera că sprijinul evreilor este preferabil celui al arabilor creștini și că cei aleși vor simți o anumită obligație față de alegătorii lor evrei. Evreii palestinieni au acționat împreună cu demnitarii arabi locali pentru a înființa ya comitetul din Ierusalim al "Uniunii și Progresului", partidul statului otoman. Cu toate acestea, arabii și-au înființat curând propriile organizații politice, precum Partidul Descentralizării, în care nu era loc pentru comunitatea evreiască ca atare, chiar dacă câtorva evrei individuali li s-a permis să se alăture. Membrii arabi ai parlamentului otoman, în discursurile lor și în articolele din presa turcă, evocau frecvent pericolul sionist. Cerând încetarea imigrației și a achiziționării de terenuri, ei au acuzat miniștrii turci și partidul de guvernământ în general că ignoră în mod deliberat activitățile separatiste ale coloniștilor sioniști care au înființat organizații paramilitare, au arborat în mod deschis steagul lor național, cântă imnul lor național și chiar au avut propriile lor tribunale. Autoritățile turce nu au luat prea în serios plângerile arabe, dar pentru a le liniști au fost promulgate o serie de măsuri antisioniste în urma acestei campanii.†

Când au venit următoarele alegeri, în 1912, reprezentanții executivului sionist din capitala turcă au recomandat alegătorilor evrei să se abțină de la vot, deoarece nu existau șanse ca un candidat bine dispus față de evrei să fie ales. Liderii evreilor palestinieni, pe de altă parte, au susținut că o astfel de abdicare era periculoasă și au sugerat în schimb colaborarea cu partidul turc aflat la putere, "Unitate și Progres".‡ Opinii similare în favoarea cooperării sionist-turce au fost votate de Max Nordau în discursul său de la cel de-al șaptelea congres sionist. Când arabii și-au dat seama că ar fi putut merge prea departe în antagonizarea sioniștilor, au încercat să-l liniștească pe Dr. Jacobson, sugerând pe jumătate posibilitatea unei alianțe arabo-evreiești care să fie îndreptată împotriva stăpânilor turci.

Este îndoielnic dacă a existat ceva de substanță în aceste abordări arabe neangajante. Dar, patru ani mai târziu, ideea unei alianțe arabo-evreiești a fost din nou avansată de purtătorii de cuvânt arabi, de data aceasta cu mai multă convingere. Sioniștii s-au aflat în această etapă în poziția neobișnuită de a fi curtați atât de tinerii turci, care, după înfrângerea în fața Italiei și în războiul din Balcani, aveau nevoie disperată de aliați, cât și de naționaliștii arabi, care erau nemulțumiți de politica tinerilor turci. Salim Najar, un arab sirian și unul dintre liderii Partidului Descentralizării, îi scria într-o scrisoare lui Sami Hochberg că, întrucât cercurile conducătoare turcești urmăreau să zdrobească ambițiile naționale atât ale arabilor, cât și ale evreilor, sosise momentul ca cele două popoare să se unească și să facă front comun.

Hochberg, care s-a născut în Basarabia în 1869 și a plecat în Palestina în 1889, a fost unul dintre fondatorii Nes Ziona; mai târziu a lucrat ca profesor la Tiberiada. În cele din urmă s-a stabilit la Constantinopol, unde a fost activ în rândul tinerilor turci. A fondat ziarul Jeune Turc, care a fost subvenționat de executivul sionist și a contribuit la promovarea cauzei sioniste în capitala turcă.†

Hochberg a raportat că mulți naționaliști arabi, deși neliniștiți de imigrația evreiască, erau aparent înclinați să intre într-o formă de alianță cu sioniștii.‡ Potrivit raportului lui Hochberg, comitetul din Cairo al Partidului Descentralizării era cel mai probabil să accepte în principiu imigrația evreiască în Palestina și o înțelegere arabo-sionistă. S-a convenit între Hochberg și liderii Partidului Descentralizării că arabii își vor atenua atacurile la adresa sionismului, în timp ce sioniștii vor publica relatări simpatice despre mișcarea națională arabă în propriile ziare și în presa europeană. Acest acord a fost considerat ca fiind primul pas către un acord mai amplu și mai cuprinzător care urma să fie încheiat la un moment dat.

În iunie 1913 a avut loc la Paris primul congres arab. Din nou, Hochberg, care făcea lobby acolo în numele sioniștilor, a raportat o oarecare bunăvoință. Cu toate acestea, existau disensiuni în tabăra arabă, iar Hochberg a fost informat că aceștia ar prefera o înțelegere informală, deoarece o alianță deschisă i-ar provoca pe turci și ar dăuna astfel atât cauzei arabe, cât și celei sioniste. Mai mulți purtători de cuvânt arabi, cum ar fi Ahmed Tabara și Ahmed Mukhtar Bayhoum, au susținut că în Palestina exista suficient loc atât pentru arabi, cât și pentru evrei, însă alții au avut o atitudine mai rezervată. S-a argumentat că evreii nu sprijineau mișcarea națională arabă, iar în cele din urmă congresul s-a abținut cu totul de la a comenta "problema evreiască" în rezoluțiile sale. În urma inițiativei lui Hochberg, Jacobson s-a întâlnit cu Zahravi, care a acționat ca președinte al congresului, dar nu s-a ajuns la niciun acord. Între timp, turcii îl trimiseseră la Paris pe secretarul Partidului "Uniune și Progres", care le-a promis arabilor că majoritatea cererilor lor vor fi îndeplinite. Ca urmare directă a acestui fapt, interesul arabilor pentru un pact cu sioniștii s-a diminuat rapid.

Cu toate acestea, negocierile nu au eșuat complet. După câteva luni, arabii și-au dat seama că fuseseră nejustificat de optimiști în evaluarea intențiilor turcești și a reapărut interesul lor pentru negocierile cu sioniștii. Dr. Jacobson, după ce a discutat cu diverși lideri de la Constantinopol, a rezumat cererile arabilor la trei capitole: aceștia doreau ajutor financiar pentru școlile arabe și pentru lucrări publice, precum și garanții împotriva deposedării fellaheen. Evreii, pe de altă parte, au insistat asupra încetării campaniei

antisioniste din presa arabă și a petițiilor împotriva imigrației și a achiziționării de terenuri.† Dar liderii arabi de la Cairo și Beirut nu aveau decât o libertate de acțiune limitată, deoarece majoritatea liderilor arabi palestinieni doreau o poziție mai clară și mai fermă împotriva imigrației evreiești și nu erau dispuși la o înțelegere. Împinși în direcții opuse, liderii arabi egipteni și sirieni luau în considerare diverse politici față de sionism, fără a adopta deocamdată niciuna dintre ele. Executivul sionist și reprezentanții săi din capitala turcă erau la fel de nehotărâți. Ei erau dornici, în principiu, să ajungă la un acord cu arabii, dar nu doreau să trezească suspiciunile turcilor. De asemenea, nu aveau nici o idee clară despre ce anume să le ofere arabilor.‡‡

Când Nahum Sokolow a vizitat Beirut și Damasc în 1914, a fost prezentat unor naționaliști locali de frunte, care și-au exprimat interesul pentru o conferință la nivel înalt. S-a decis ca o astfel de întâlnire să aibă loc în iulie 1914 lângă Beirut. Atitudinea autorităților turce nu a fost clară. Guvernatorul din Beirut pare să fi favorizat la început discuțiile directe între evrei și arabi, dar mai târziu i-a sfătuit pe liderii sioniști să nu le accepte. În Palestina s-au făcut pregătiri pentru întâlnire. Delegația evreiască urma să îi includă pe Kalvarisky, Dizengoff, Shabtai Levi, David Yellin și alte figuri importante. Dar componența delegației arabe i-a descurajat pe sioniști. Dintre cei zece delegați arabi numiți, doar trei erau considerați a fi în favoarea unei înțelegeri arabo-israeliene. În același timp, lista includea mai mulți sioniști de frunte, cum ar fi editorul revistei Al Karmel. Nici ordinea de zi sugerată de arabi nu le-a plăcut, care impunea evreilor sarcina de a dovedi că intențiile lor nu erau în detrimentul cauzei arabe. Delegații evrei au decis, în discuțiile preliminare din Jaffa și Haifa, să amâne întâlnirea cu arabii, "dar să o facă în așa fel încât să nu rupă orice contact cu ei". Izbucnirea războiului, câteva săptămâni mai târziu, a pus capăt acestor schimburi.

Să fi fost lipsa de entuziasm și lipsa de viziune a lui Sokolow și a sioniștilor palestinieni ceea ce i-a făcut să rateze o mare șansă de reconciliere cu arabii? Perspectivele unui acord nu erau tocmai strălucitoare. S-ar fi putut ajunge la un acord temporar dacă liderii sioniști ar fi fost capabili și dispuși să investească substanțial în mișcarea națională arabă. Sioniștii ar fi putut discuta cu liderii sirieni și egipteni, dar aceștia nu au fost în măsură să încheie niciun acord obligatoriu împotriva dorinței arabilor palestinieni. Chiar dacă s-ar fi ajuns la un acord în 1914, nu ar fi fost posibil ca acesta să fi supraviețuit furtunii războiului. Odată ce dominația turcă ar fi fost răsturnată, lupta pentru Palestina ar fi devenit o luptă liberă, iar conflictul arabo-sionist ar fi reapărut în forță.†

Dr. Thon, unul dintre reprezentanții sioniști în negocierile din 1914, povestește că un contact arab (Nasif el Khaldi) i-a spus într-un moment critic al discuțiilor: "Gardez-vous bien, Messieurs les Sionistes, un gouvernement passe, mais un peuple reste."‡ Un sfat bun, dar nu foarte nou. Cu patru ani mai devreme, în momentul primelor alegeri pentru parlamentul turc, superiorul doctorului Thon, Arthur Ruppin, primise exact aceleași instrucțiuni de la președintele Organizației Mondiale Sioniste, David Wolffsohn, care a scris că trebuia să se țină cont de aspirațiile populației locale: "Partidul guvernamental de la Constantinopol vine și pleacă, dar populația arabă din Palestina rămâne și trebuie să fie prima noastră axiomă să trăim în pace cu ea" §.

Nici măcar nu este sigur că Dr. Ruppin avea nevoie de un astfel de sfat, deoarece era mai puțin probabil ca alți lideri sioniști să subestimeze importanța problemei arabe. El a explicat executivului sionist de mai multe ori că bunăvoința guvernului otoman nu era mai importantă pentru sionism decât bunăvoința arabilor locali: "Nu trebuie să cumpărăm bunăvoința unuia prin a ne atrage dușmănia celuilalt."‖ În prezența unei atât de mari înțelegeri și chiar bunăvoință, de ce a fost imposibil să se găsească un modus vivendi cu arabii?

Conflictul a avut diverse cauze, deși cea mai frecvent menționată la vremea respectivă nu era, de fapt, cea mai importantă. Numărul de fellaheen deposedați era mic. Doar un procent infim din pământul achiziționat de sioniști a fost cumpărat de la micii țărani; majoritatea provenea de la marii proprietari de pământ. Un sfert din toate terenurile evreiești din Palestina (valea Esdraelon) au fost de fapt achiziționate de la un singur proprietar absent, familia arabă creștină Sursuq, care locuia în Beirut. Diferite comisii de anchetă britanice (cum ar fi comisiile Shaw și Simpson) au descoperit în anii 1920 că în sectorul arab se dezvolta o mare clasă fără pământ și că tot mai multe terenuri ajungeau în mâinile câtorva persoane. Dar acest lucru nu era în principal rezultatul imigrației evreiești. O tendință similară a putut fi observată și în Egipt, precum și în alte țări care intrau treptat în orbita economiei capitaliste moderne.

În primii ani ai colonizării sioniste, cumpărătorii evrei de terenuri nu au arătat mai multă preocupare decât efendiștii arabi pentru soarta fellaheen-ilor care erau evacuați. Abia treptat și-au dat seama că, dincolo de considerațiile morale, se aflau în fața unei probleme politice potențial explozive. Mai târziu, s-a acordat mai multă atenție plății de despăgubiri sau găsirii unor locuri de muncă alternative pentru cei care își pierdeau terenurile. Dar efectele așezării evreiești asupra economiei arabe au fost minime, după cum arată o comparație statistică: urbanizarea în Palestina nu s-a desfășurat într-un ritm mai rapid decât în țările arabe vecine; imigrația arabă în Palestina a depășit emigrația din această țară; iar rata natalității a crescut mai rapid decât în țările vecine, la fel ca și nivelul de trai al arabilor din vecinătatea noilor așezări evreiești. Aceste fapte au fost citate frecvent de către autorii sioniști și sunt irefutabile, atât pentru perioada antebelică, cât și pentru anii 1920. Dacă unii arabi au avut de suferit ca urmare a colonizării evreiești, numărul celor care au beneficiat direct sau indirect a fost cu siguranță mai mare. Este adevărat că, dacă nivelul de trai al arabilor s-a îmbunătățit, coloniștii evrei au avut totuși o situație mult mai bună, iar apariția unor colonii prospere trebuie să fi provocat o invidie considerabilă.

Din punct de vedere pur economic, rezistența arabă la imigrația și colonizarea evreiască a fost inexplicabilă și nejustificată. Dar atunci aspectul economic al conflictului nu a avut aproape niciodată o importanță decisivă. Din acest motiv, speranța sionistă, împărtășită atât de marxiști, cât și de nemarxiști, că colaborarea economică va acționa ca un stimulent puternic în vederea reconcilierii politice, a fost destul de nerealistă. Conflictul a avut, desigur, un caracter fundamental politic, o ciocnire între două mișcări naționale. Arabii se opuneau imigrației evreiești nu atât pentru că se temeau de proletarizare, cât

pentru că anticipau că evreii intenționau să devină într-o bună zi stăpânii țării și că, în consecință, vor fi reduși la statutul de minoritate.

Doar o mână de sioniști visau la acea vreme la un stat evreiesc. Turcii nu aveau nici cea mai mică intenție de a acorda nici măcar o măsură modestă de independență vreunei părți a Imperiului Otoman. Dar, în acest context, este cu totul irelevant dacă sionismul de la acea vreme avea într-adevăr planuri de cucerire - poate că arabii erau mai buni judecători ai capacității evreilor și ai ambițiilor lor decât sioniștii înșiși. Ideea unui stat evreiesc a avut câțiva protagoniști încă de la început. Zeev Dubnow, de exemplu, unul dintre primii coloniști din Bilu, i-a scris în 1882 fratelui său mai celebru, istoricul, că scopul final era de a restabili într-o zi independența Eretz Israel. În acest scop, urmau să fie înființate așezări, pământul și industria urmau să treacă în mâinile evreilor, iar generația în creștere urma să fie învățată să folosească armele. Michael Halpern, de asemenea, unul dintre primii shomrim, obișnuia să vorbească ocazional despre cucerirea țării de către legiuni de soldați evrei. Dar acestea erau doar niște fantezii îngăduite de câțiva indivizi și nimeni nu le-a luat în serios la acea vreme.

La cealaltă extremă, la fel de nereprezentativă, se aflau câțiva susținători ai asimilării culturale; odată cu întoarcerea lor în est, evreii trebuiau să se debaraseze de influențele europene și să reacomodeze obiceiurile și mentalitățile orientale. Ideea originii semitice comune a evreilor și arabilor ca bază pentru o colaborare strânsă între cele două popoare a apărut încă de la începutul istoriei mișcării sioniste. Ea figurează în scrierile lui Epstein și ale lui R. Renyamin (care a lucrat în biroul lui Ruppin din Jaffa). Sokolow, într-un interviu acordat ziarului Al Ahram din Cairo în 1914, a declarat că spera ca evreii să se apropie de cultura arabă din toate punctele de vedere, pentru a construi împreună o mare civilizație palestiniană.† După Primul Război Mondial, când înțelepciunea orientală se bucura de un succes de modă în Europa, M. Men Gavriel (Eugen Hoeflich), un scriitor vienez care s-a stabilit la Ierusalim, a propagat aceeași idee într-o serie de cărți și articole.‡ Chiar și un socialist radical precum Fritz Sternberg, care a devenit ulterior mai cunoscut ca teoretician marxist, a atribuit o importanță decisivă originilor semite comune ale celor două popoare și afinității spirituale pe care evreii o simțeau pentru arabi: "Evreii est-europeni sunt încă aproape orientali", scria el. Chiar și după cel de-al Doilea Război Mondial, conceptul unei federații semite în Orientul Mijlociu a avut încă susținători entuziaști în Israel.

Nu era ușor de înțeles ce încercau să demonstreze acești ideologi, deoarece, chiar dacă ar fi putut fi demonstrată o origine rasială sau etnică comună, ei au fost prea optimiști în a sugera că aceasta ar avea un impact politic puternic. Consangvinitatea nu este neapărat sinonimă cu prietenia, iar cele mai aprige certuri sunt, în mod tradițional, cele dintre membrii unei singure familii. Majoritatea liderilor sioniști ai vremii au subscris la ideea de fraternitate arabo-evreiască sau, în orice caz, au făcut-o de formă, dar au făcut-o de cele mai multe ori, se pare, din cauza incapacității lor de a găsi o altă justificare ideologică sau o abordare practică mai tangibilă pentru a îmbunătăți relațiile cu arabii. Unul dintre dizidenți a fost Richard Lichtheim, un sionist german de frunte, care, împreună cu Jacobson, a reprezentat executivul sionist la Constantinopol. În rapoartele sale către superiorii săi, el a fost de acord că era vital să se depună toate eforturile pentru a câștiga bunăvoința arabilor și să se organizeze așezarea evreiască în așa

fel încât să servească și interesele arabe. Dar nu-și făcea iluzii cu privire la rezultatul unei astfel de politici:

Arabii sunt și vor rămâne adversarii noștri naturali. Lor nu le pasă deloc de "spiritul semitic comun". Nu pot decât să avertizez urgent împotriva unei himera istorice sau culturale. Ei doresc o guvernare ordonată, taxe corecte și independență politică. Estul de astăzi nu aspiră la alte minunății decât mașinăriile americane și toaleta de la Paris. Bineînțeles că arabii vor să-și păstreze națiunea și să-și cultive cultura. Ceea ce le trebuie pentru aceasta este însă specific european: bani, organizare, mașini. Evreul este pentru ei un concurent care le amenință predominanța în Palestina.... †

Scriind mulți ani mai târziu, Lichtheim a declarat că îi era clar încă dinainte de 1914 că aspirațiile naționale ale sioniștilor și ale arabilor palestinieni erau ireconciliabile.‡

Ruppin, pe de altă parte, a continuat să creadă într-un stat binațional. El ar fi disperat de posibilitatea de a realiza vreodată ideea sionistă, a declarat încă la congresul sionist de la Viena din 1925, dacă nu ar fi existat posibilitatea de a face dreptate intereselor naționale atât ale evreilor, cât și ale arabilor. Dar, la scurt timp după aceea, s-au instalat îndoielile. Și-a dat seama că toți arabii palestinieni se opuneau sionismului, iar dacă orice soluție a problemei palestiniene ar fi fost condiționată de acordul arabilor, aceasta ar fi implicat încetarea imigrației și a dezvoltării economice evreiești. În decembrie 1931, i-a scris cu tristețe lui Victor Jacobson, vechiul său prieten din zilele de la Constantinopol: "Ceea ce putem obține astăzi de la arabi - nu avem nevoie. Ceea ce ne trebuie - nu putem obține. Ceea ce arabii sunt dispuși să ne dea sunt cel mult drepturi minoritare ca în Europa de Est. Dar noi avem deja suficientă experiență cu situația din Europa de Est...".

Lăsând la o parte politica, relațiile dintre evrei și arabi nu erau prea rele în Palestina de dinainte de 1914, având în vedere diferențele culturale și sociale mari dintre cele două comunități. Erau vecini și, la fel ca între vecinii din întreaga lume, existau atât cooperare, cât și conflicte. Printre vechii rezidenți, în special în rândul comunității sefarde, araba era pentru mulți dintre ei limba maternă. Copiii creșteau pe aceeași stradă, evreii aveau afaceri împreună cu arabii, unii scriau poezii în arabă sau articole pentru presa arabă. Existau chiar, la un nivel limitat, contacte sociale. Și în rândul noilor imigranți exista un interes considerabil pentru lucrurile arabe. Paznicii evrei, shomrimii, adoptau adesea pălăria arabă (kefiya) și se străduiau să-și facă prieteni în satele vecine. Colocviile arabe au pătruns în limba ebraică, deși de obicei nu la cel mai înalt nivel literar. Odată cu Hawadja Musa a lui Moshe Smilansky, tema arabă a intrat în literatura ebraică cu mult înainte de Primul Război Mondial. Poveștile sale scurte despre fellaheen și lumea lor, scrise cu mult sentiment și simpatie, idealizau adesea modul lor de viață. Sioniștii îi respectau pe arabi ca ființe umane, privindu-i ca pe niște veri îndepărtați, chiar dacă mai degrabă înapoiați și ineficienți. Cu siguranță nu exista ură din partea lor. Dar, fiind total absorbiți de propria lor mișcare

națională, nu au recunoscut că și verii lor treceau printr-o renaștere națională și, uneori, păreau să le refuze dreptul de a o face.

În cadrul deliberărilor executivului sionist au fost discutate din când în când diverse aspecte ale problemei arabe. Ruppin, în raportul său către cel de-al unsprezecelea congres sionist, a remarcat că sioniștii trebuiau să recupereze multe lucruri pe care le neglijaseră și să corecteze erorile pe care le comiseseră. 'Este, desigur, destul de inutil să ne mulțumim doar să-i asigurăm pe arabi că venim în țară ca prieteni ai lor. Trebuie să dovedim acest lucru prin faptele noastre'. La congresul precedent, Shlomo Kaplanski, unul dintre liderii sioniștilor laburiști, a subliniat necesitatea unei apropieri de arabi. El nu credea într-un conflict de durată între sioniști și fellaheen și era încrezător că se poate ajunge la o înțelegere cu forțele democratice din lumea arabă - deși poate nu și cu efendiștii -. †

Dar Ruppin nu avea nicio rețetă pentru a-și face prieteni printre arabi și a trebuit să recurgă la vechile argumente: Colonizarea sionistă adusese mari beneficii materiale arabilor, aceștia învățaseră metode agricole moderne de la evrei, iar medicii evrei contribuiseră la eradicarea epidemiilor din rândul lor. Ruppin era conștient de faptul că trebuia folosit cel mai mare tact și prudență atunci când se cumpăra pământ arab, pentru a nu avea rezultate dure. La un moment dat, în mai 1911, el a sugerat într-un memorandum adresat executivului sionist un transfer limitat de populație. Sioniștii urmau să cumpere terenuri în apropiere de Alep și Homs, în nordul Siriei, pentru relocarea țăranilor arabi care fuseseră deposedați în Palestina. Dar acest lucru a fost respins prin veto, deoarece ar fi sporit suspiciunile arabe cu privire la intențiile sioniste.‡

Deși schema doctorului Ruppin a fost respinsă, ideea unui transfer de populație i-a preocupat pe alți membri ai executivului sionist. În 1912, Leo Motzkin, în disidență față de opiniile lui Ahad Ha'am (care ajunsese până atunci la concluzii profund pesimiste cu privire la atitudinea arabilor, bazate pe convingerea că aceștia nu vor accepta niciodată o majoritate evreiască), a sugerat că problema arabo-evreiască ar trebui privită într-un cadru mai larg: în jurul Palestinei existau întinse terenuri necultivate care aparțineau arabilor; poate că aceștia ar fi dispuși să se stabilească acolo cu banii obținuți din vânzarea terenurilor lor către sioniști? § Din nou, în 1914, Motzkin și Sokolow par să se fi jucat cu ideea unui transfer de populație. Cel mai consecvent susținător al acesteia a fost Israel Zangwill, scriitorul anglo-evreu, care, într-o serie de discursuri și articole din timpul și de după Primul Război Mondial, i-a criticat pe sioniști (de care se despărțise în momentul conflictului din Uganda) pentru că ignorau faptul că Palestina nu era goală. Conceptul de "drumeție arabă" către propriul lor stat arab a jucat un rol central în schema sa. Bineînțeles, arabii nu ar fi fost obligați să facă acest lucru, totul ar fi fost convenit într-un spirit amical și prietenos. Zangwill a amintit multe astfel de migrații care au avut loc în istorie, inclusiv migrația boierilor în Transvaal: de ce nu și-ar da seama arabii că este în interesul lor? Ei vor fi pe deplin compensați de sioniști. Mai târziu, Zangwill i-a explicat unui prieten că se aștepta ca, în lumea postbelică, reconstituită pe baza dragostei și a rațiunii, locuitorii arabi din Palestina, pentru rudele cărora, după ani de opresiune, se va înființa un nou stat în Arabia, să simpatizeze în mod natural cu idealul națiunii și mai nefericite a lui Israel și să fie suficient de mărinimoși pentru a lăsa aceste câteva mii de kilometri pătrați rasei care și-a păstrat visul asupra lor timp de două mii de ani. Zangwill a prevăzut două state care să se

ridice unul lângă altul; "Altfel, el nu vedea că ar putea apărea deloc un stat evreiesc, ci doar un stat de fricțiune".

Dar ideea unui transfer de populație nu a fost niciodată politica oficială a sioniștilor. Ben Gurion a respins-o categoric, spunând că, chiar dacă evreilor li s-ar da dreptul de a-i evacua pe arabi, aceștia nu s-ar folosi de acest drept.† La acea vreme, majoritatea credea că în Palestina va exista suficient loc atât pentru evrei, cât și pentru arabi, ca urmare a industrializării țării și a introducerii metodelor intensive de agricultură. Deoarece nimeni nu se aștepta înainte de 1914 la dezintegrarea imperiului turc într-un viitor previzibil, problema autonomiei politice nu figura în gândurile lor. Ei erau cu adevărat nemulțumiți de faptul că arabii nu erau mai recunoscători pentru beneficiile economice de care ajunseseră să se bucure ca urmare a imigrației și colonizării evreiești. Ei credeau că dezvoltarea naționalismului arab și a atacurilor antisioniste erau rezultatul activităților unor răufăcători individuali, efendii (care erau supărați pentru că evreii îi răsfățaseră pe fellaheen plătindu-le salarii mai mari) și arabii creștini (care trebuiau să demonstreze că sunt la fel de buni patrioți ca și concetățenii lor musulmani).

Atunci când, după 1908, în Palestina s-a dezvoltat o mișcare națională arabă, sioniștii nu i-au acordat la început prea multă importanță, deoarece era formată din foarte puțini oameni care, în plus, erau împărțiți în mai multe facțiuni și partide. Nu este dificil să se întocmească o listă substanțială a păcatelor sioniste de omisiune și de comitere înainte de 1914. Ar fi trebuit să acorde mult mai multă atenție problemei arabe și să fie mai precauți în ceea ce privește achizițiile de terenuri. Mult mai mulți ar fi trebuit să învețe limba arabă și obiceiurile vecinilor lor și ar fi trebuit să aibă mai multă grijă să nu le jignească sentimentele. Ar fi trebuit să accepte cetățenia otomană și să încerce să se împrietenească cu arabii la nivel personal, urmând exemplul lui Kalvarisky. Existau posibilități de a influența opinia publică arabă, de a explica faptul că evreii nu veneau să îi domine pe arabi. Dar mijloacele puse la dispoziția doctorului Ruppin și a colegilor săi din Jaffa în acest scop erau lamentabil de insuficiente. Ar fi trebuit să se dea mult mai multă publicitate, de exemplu, declarației lui Wolffsohn de la cel de-al unsprezecelea congres sionist, potrivit căreia evreii nu căutau un stat propriu în Palestina, ci doar o Heimstaette. Dacă acest lucru ar fi risipit temerile arabilor este mai puțin sigur, deoarece aceștia nu se îngrijorau atât de mult de prezența sionistă, cât de planurile lor de viitor. În această privință, temerile arabe nu erau nefondate. Sioniștii, pe de altă parte, nu au prevăzut că, în urma creșterii prosperității, numărul arabilor palestinieni va crește rapid. Ei nu s-au confruntat cu faptul că arabii palestinieni aparțineau unui popor de multe milioane de oameni care nu era deloc indiferent față de viitorul Țării Sfinte.

Arabii palestinieni care îi toleraseră (și îi disprețuiau) pe evreii locali se temeau sincer de noii imigranți agresivi care păreau să aparțină unei rase cu totul diferite. Aceștia le purtau pică din aceleași motive pentru care o imigrație masivă substanțială a produs întotdeauna și pretutindeni tensiuni: țăranii se temeau de schimbare, comercianții și profesioniștii se temeau de concurență, iar demnitarii religioși, fie ei creștini sau musulmani, nu erau deloc prietenoși cu evreii din motive tradiționale, doctrinare. Propaganda arabă antisionistă de după 1908 a fost, bineînțeles, foarte exagerată. Situația economică a arabilor nu se deteriorase cu siguranță ca urmare a afluxului acestor străini, iar ei au supraestimat potențialul sionist. Evreii nu aveau nici banii, nici intenția de a cumpăra toate pământurile (așa cum

susținea propaganda arabă), de a-i deposeda și de a-i proletariza pe toți țăranii arabi. Ambițiile lor politice nu se extindeau cu siguranță până la Nil și Eufrat.

Dar arabii aveau dreptate în ceea ce privește punctul esențial, și anume că evreii doreau să își stabilească o poziție de forță în Palestina, prin organizarea lor superioară și prin puterea lor economică, și că intenționau să devină în cele din urmă majoritari. Ei au simțit această logică a evenimentelor mai corect decât sioniștii înșiși, care nu gândeau în termeni de putere politică și nu aveau instinctul necesar pentru aceasta. Primii sioniști au fost cu toții, în esență, pacifiști. Ideea că ar putea fi imposibilă înființarea unui stat fără vărsare de sânge pare să nu le fi trecut niciodată prin minte. Primul care a ridicat această problemă a fost un nesionist, sociologul Gumplowicz, într-o scrisoare adresată lui Herzl: "Vreți să înființați un stat fără vărsare de sânge? Unde ai văzut vreodată așa ceva? Fără violență și fără viclenie, pur și simplu vânzând și cumpărând acțiuni?".

Dar chiar și cel mai exemplar comportament din partea sioniștilor nu ar fi afectat adevărata sursă a conflictului, și anume faptul că evreii căutau în Palestina mai mult decât un centru cultural. Oricât de eficientă ar fi fost propaganda lor, oricât de substanțiale ar fi fost beneficiile materiale pe care le-ar fi obținut arabii în urma așezării evreiești, tot ar fi lăsat fără răspuns întrebarea decisivă - cui urma să aparțină în cele din urmă țara? A fost mai mult decât naiv să dăm vina pentru antisionismul arab pe incitatorii profesioniști, pe notabilitățile arabe frustrate și pe faimoasa gloată urbană, deoarece a existat o confruntare de bază între două mișcări naționale. Identificarea deplină din partea sioniștilor cu obiectivele panarabismului de la o dată timpurie ar fi ajutat, poate, la atenuarea ascuțișului conflictului. Dar, desigur, acest lucru nu era în concordanță cu obiectivele renașterii naționale evreiești. Nici nu i-ar fi determinat pe arabi să îi primească cu brațele deschise pe imigranții sioniști. Lumea arabă era deja afectată de prezența minorităților religioase și etnice și de conflictele dintre ele. Orice creștere suplimentară a numărului și a forței acestora nu ar fi făcut decât să-i sporească neliniștile. Având în vedere caracterul mișcării sioniste, cu revendicările sale de bază (imigrație și colonizare) și având în vedere, de asemenea, temerile firești ale arabilor palestinieni, este imposibil, chiar și cu ajutorul retrospectivului, să se indice cu un anumit grad de convingere o politică sionistă alternativă, chiar înainte de Declarația Balfour, care ar fi putut preveni conflictul.†

Evreii și arabii în timpul războiului

Orice activitate politică a încetat în Palestina odată cu izbucnirea războiului în 1914. Tinerii evrei de vârstă militară s-au înrolat în armata turcă, iar cei de naționalitate inamică au fost expulzați. În ultimele etape ale războiului, locuitorii multor așezări evreiești au fost evacuați cu forța de către autoritățile turcești. Dacă nu ar fi intervenit guvernul german, Djemal Pașa, comandantul turc, i-ar fi transferat pe locuitorii din Ierusalim la est de Iordan și i-ar fi îndepărtat cu totul pe evrei din sudul Palestinei. Mișcarea națională arabă a suferit, de asemenea, eșecuri majore prin arestarea multor lideri ai săi și execuția unora dintre ei, acuzați de turci de separatism și trădare. În anii războiului, centrul scenei politice, în ceea ce privește atât aspirațiile naționale arabe, cât și cele evreiești, s-a mutat la Londra. Anumiți oameni de

stat britanici (cum ar fi Kitchener) favorizaseră ideea înființării unui stat arab independent încă dinainte de 1914, iar între britanici și Hussain Ibn Ali, șeriful de la Mecca, existaseră contracte, deși vagi și neconcludente.

După izbucnirea războiului, chestiunea orientală a devenit din nou de actualitate și planificatorii politici au fost însărcinați să pregătească memorandumuri și proiecte pentru o soluționare postbelică în Orientul Apropiat. Diplomații britanici au discutat cu francezii și rușii. Acordul Sykes-Picot prevedea o împărțire a sferelor de influență între Marea Britanie și Franța. Conform acestei scheme, Palestina urma să intre în așa-numita zonă maro, care urma să fie sub control internațional. Sir Henry McMahon, principalul reprezentant britanic în Egipt, a făcut promisiuni specifice arabilor. Într-o scrisoare din octombrie 1915, a fost lansată ideea unui stat arab independent, din care urma să fie exclusă doar zona de coastă siriană de la vest de Damasc, Homs, Hamma și Alep. Purtătorii de cuvânt arabi au susținut de atunci că Palestina le-a fost astfel promisă și că această promisiune a fost ulterior încălcată. McMahon însuși a negat acest lucru, la fel ca și o comisie de anchetă numită în 1937. Britanicii au argumentat că acordul s-a bazat pe înțelegerea faptului că arabii se vor ridica împotriva turcilor atât în Peninsula Arabă, cât și în Siria și că, din moment ce revolta arabă din Siria nu s-a materializat niciodată, ei nu au fost obligați să își îndeplinească partea lor de înțelegere. Cu toate acestea, întregul acord a fost definit atât de vag încât era inevitabil să dea naștere la dispute, la fel cum promisiunea Marii Britanii față de evrei, Declarația Balfour, a fost deschisă la mai multe interpretări.

Cum a văzut sionismul relația sa cu arabii în cadrul noii ordini care urma să apară în Palestina după război? Într-un memorandum detaliat pentru noua administrație a Palestinei, pregătit în 1916, liderii sioniști au cerut egalitatea în drepturi pentru toate naționalitățile, autonomie în probleme exclusiv evreiești, recunoașterea oficială a populației evreiești ca unitate națională separată și recunoașterea limbii ebraice ca fiind egală și paralelă cu limba arabă. Principala preocupare a sioniștilor era obținerea sprijinului britanic pentru aspirațiile lor. După cum a afirmat Weizmann într-un discurs ținut la Manchester în mai 1917, condițiile nu erau încă coapte pentru un stat evreiesc și, prin urmare, relațiile cu arabii nu figurau foarte sus pe lista de priorități sioniste. Un susținător neevreu al sionismului, Herbert Sidebotham, a definit scopul sionismului în iulie 1917 ca fiind înființarea unui stat evreiesc, al cărui caracter național dominant ar trebui să fie la fel de evreiesc precum caracterul național dominant al Angliei era cel englezesc - o definiție care avea să fie repetată de Weizmann la Conferința de Pace de la Versailles, atunci când a fost întrebat ce înseamnă un cămin național evreiesc. Dar Weizmann a mai spus, cu aceeași ocazie, că sioniștii nu puteau intra în țară "ca niște junkeri"; nu-și puteau permite să alunge alți oameni. Prima parte a definiției sale a fost frecvent citată și criticată în anii următori. Oare nu era conștient de existența arabilor? Există dovezi că cei mai apropiați colaboratori ai lui Weizmann și-au dat seama cu siguranță că problema arabă va fi de mare importanță și urgență după război. Așa cum îi scria Harry Sacher lui Leon Simon în iunie 1917: "În adâncul minții mele este ferm fixată recunoașterea faptului că, chiar dacă toate schemele noastre politice se vor dovedi a fi așa cum ne dorim, arabii se vor dovedi a fi cea mai mare problemă a noastră. Nu vreau ca noi, în Palestina, să ne ocupăm de arabi așa cum se ocupă polonezii cu evreii. ... Un astfel de șovinism ar putea otrăvi întregul yishuv."†.

Reacția arabă imediată la Declarația Balfour nu a fost una de ostilitate nemărginită. La fel ca sioniștii, poate că nu erau foarte conștienți de ceea ce va însemna în practică. La marea adunare publică sionistă de la Covent Garden din 2 decembrie 1917, care a sărbătorit Declarația Balfour, doi vorbitori arabi au adus salutări cordiale în numele poporului lor. Weizmann, vorbind la Manchester o săptămână mai târziu, a spus că, dacă în trecut au existat neînțelegeri între arabi și evrei, acum totul s-a terminat. Tensiunea fusese creată de mâna aspră a turcilor, care a jucat o parte a populației împotriva celeilalte. Atitudinea principalelor ziare arabe din Cairo, precum Mukattam și Ahram, a fost surprinzător de prietenoasă, primul declarând că arabii nu aveau de ce să se teamă de un stat evreiesc; guvernul britanic nu făcuse decât să recunoască un drept istoric de care nimeni nu putea să-i priveze pe evrei.‡

Weizmann și Faisal

Ziarul regelui Hussain de la Mecca a adresat o primire cordială exilaților care se întorceau, "fiii originari ai țării de care frații lor arabi vor beneficia atât din punct de vedere material, cât și spiritual".§ Pentru a consolida noua prietenie arabo-evreiască, doctorul Weizmann a mers la Aqaba în mai 1918 pentru a se întâlni cu Faisal, fiul lui Hussain, care l-a asigurat de bunăvoința acestuia față de aspirațiile sioniste. Ca și Weizmann, acesta a dat vina pentru neînțelegerile din trecut pe turci, ale căror intrigi, spunea el, au stârnit gelozia între coloniștii evrei și țăranii arabi. În diferite ocazii, cum ar fi la un banchet dat în onoarea lordului Rothschild la Londra și la mai multe întâlniri cu lideri evrei, Faisal a afirmat că împărtășea idealurile lui Weizmann, că niciun arab adevărat nu se putea teme de naționalismul evreiesc, că între cele două popoare ar trebui să existe cea mai cordială bunăvoință. În acordul său cu Weizmann, semnat la 3 ianuarie 1919, a renunțat la orice pretenție asupra Palestinei, care urma să devină teritoriul evreilor, separat de noul stat arab. A existat un post-scriptum în care Faisal anunța că acest acord va fi valabil numai dacă arabii își vor obține independența, așa cum a formulat el într-un memorandum anterior adresat britanicilor. Documentul nu era, așadar, un tratat obligatoriu, dar arăta cu siguranță că Faisal îi dorea în mod clar pe sioniști ca aliați în timpul și după conferințele de pace și că era dispus să accepte o imigrație și o colonizare evreiască nelimitate. Atitudinea sa față de un stat evreiesc a fost contradictorie: dacă evreii doreau să înființeze un stat și să pretindă drepturi suverane, a scris el cu o ocazie, prevedea și se temea de pericole și conflicte grave. Dar când Felix Frankfurter, un membru de frunte al delegației sioniste americane de la Paris, a cerut o clarificare, Faisal a reiterat că arabii priveau cu cea mai mare simpatie mișcarea sionistă și că au găsit propunerile acesteia moderate și adecvate. Arabii vor face tot ce le stă în putință pentru a le ajuta să treacă: "Lucrăm împreună pentru un Orient apropiat reformat și revigorat, iar cele două mișcări ale noastre se completează reciproc". Mișcarea evreiască este națională și nu imperialistă... și există loc în Siria pentru amândoi". Cu toate acestea, câteva luni mai târziu, Faisal a revenit asupra poziției sale pro-sioniste. El era, spunea el, de acord cu un lider moderat precum Weizmann, că ar trebui să existe o "mică infiltrare" de evrei în Palestina - să zicem o mie cinci sute pe an - în așa fel încât sioniștii să constituie într-o zi o subprovincie a noului regat arab. Dar el nu era deloc de acord cu acei sioniști care doreau un stat evreiesc: "Noi, arabii, nu putem ceda Palestina". Ei ar fi luptat până la ultimul tranșeu pentru ca Palestina să nu fie altceva decât o parte a regatului. Ei nu ar fi acceptat supremația evreiască în această țară.†

Ce a determinat schimbarea de opinie a lui Faisal? Surse arabe, pentru care nu mai este nevoie să spunem că incidentul a fost extrem de jenant, au oferit diverse explicații. Regele însuși a declarat mai târziu, în legătură cu scrisoarea lui Frankfurter, că nu-și amintea să fi scris ceva de acest gen. Comentatorii arabi au sugerat că documentele au fost falsificate de sioniști, sau că Lawrence, care a acționat ca interpret în diferite ocazii, fie l-a indus în eroare în mod intenționat pe rege, fie nu cunoștea suficient de bine limba arabă, fie că sioniștii au venit la întâlniri cu proiecte pregătite și l-au păcălit cumva pe rege să semneze documente a căror semnificație nu o înțelegea. Pare mai probabil ca Faisal să fi acceptat să cocheteze cu cauza sionistă pentru că a crezut că evreii l-ar putea ajuta să își întărească pretențiile asupra Siriei. El nu era bine informat cu privire la situația din Palestina, de care se interesa doar în mod limitat. Britanicii au vrut ca el să vorbească cu Weizmann, iar Faisal s-a conformat, deoarece avea o obligație grea față de protectorii săi. Rolul său a fost, în cuvintele lui M. Merlman, rolul deloc de invidiat al liderului moderat într-o perioadă de intransigență crescândă;† când și-a dat seama că în interiorul Palestinei opoziția față de sionism era mult mai formidabilă decât crezuse, a decis să bată în retragere în grabă. Criticii de mai târziu ai executivului sionist au afirmat că Weizmann și prietenii săi nu s-au străduit suficient de mult la vremea respectivă pentru a câștiga încrederea și prietenia arabilor. Cu toate acestea, o sursă antisionistă relatează că regele Faisal a fost în permanență hărțuit de Weizmann: "Ce vrea acest om? Aș face orice pentru a scăpa de el. Mă obosește cu discursurile lui lungi."‡

Tensiuni postbelice

Sioniștii de pretutindeni au acordat o importanță enormă declarației lui Faisal și au considerat-o ca fiind începutul unei noi ere în relațiile arabo-evreiești. Ruppin a remarcat că ei au încercat să stabilească contacte cu arabii de mult timp, dar "întotdeauna ne-am întors dezamăgiți și fără speranță". Nu existase nicio dorință de partea cealaltă de a discuta chestiuni de principiu.§ După declarația solemnă a lui Faisal, el se aștepta la o schimbare fundamentală. Câțiva observatori evrei ai scenei palestiniene nu au fost de acord cu această evaluare optimistă, realizând că arabii palestinieni nu erau deloc mulțumiți de Declarația Balfour. Când arabii au simțit că mulți membri ai administrației militare britanice le împărtășeau îndoielile, au început să protesteze deschis împotriva "acestei teribile nedreptăți pe care întreaga lume o va regreta". La începutul anului 1919, în Ierusalim și Jaffa au fost distribuite pliante în care se cerea tuturor arabilor să se opună pericolului sionist. Evreii erau comparați în aceste manifeste cu șerpi veninoși. Nicio națiune din lume nu i-a tolerat, iar arabii palestinieni își vor apăra patria până la capăt împotriva oricărei intruziuni sioniste. Chiar mai devreme, fusese înființată o mică organizație teroristă arabă, Mâna Neagră, iar în februarie 1919 a avut loc la Jaffa prima reuniune a Asociației musulmano-creștine, care a devenit vârful de lance al rezistenței antisioniste.

În ianuarie 1919, o conferință arabă din Palestina a cerut respingerea promisiunii făcute evreilor de a stabili un cămin național în Palestina, o cerere care a figurat în mod proeminent în cadrul tradiționalelor sărbători Nebi Mussa de la Ierusalim din 1919 și 1920. Mussa Kassem, primarul arab al Ierusalimului, a mărșăluit în fruntea unei demonstrații antisioniste în februarie 1920. Problema a fost menținută vie în deliberările și rezoluțiile a încă patru congrese arabe între iulie 1919 și mai 1921, din care a ieșit executivul superior arab. Acest organism a funcționat până la sfârșitul mandatului britanic ca

reprezentant suprem al arabilor. O delegație arabă condusă de Mussa Kassem s-a deplasat la Londra în 1921 și a protestat în fața domnului Churchill, pe atunci secretar colonial, împotriva "valului de imigrație evreiască străină", împotriva recunoașterii limbii ebraice ca limbă oficială, împotriva "înclinațiilor sioniste" ale lui Sir Herbert Samuel, primul înalt comisar, împotriva unei concesii acordate lui Pinhas Rutenberg pentru a înființa o companie de electricitate și împotriva multor alte presupuse nedreptăți.

Rezistența arabă nu a fost o surpriză totală pentru arhitecții căminului național evreiesc. Balfour a scris în 1919 că nu credea că sionismul le va face rău arabilor, dar că, desigur, aceștia nu vor spune niciodată că îl doresc. Declarația Balfour fusese imprecisă în formulare, dar presupunerea generală la acea vreme era că, la o dată viitoare, va apărea un stat evreiesc în Palestina. Churchill a estimat că acesta va avea între trei și patru milioane de locuitori. Consensul general era că Siria și Arabia urmau să fie date arabilor, iar Palestina evreilor, iar arabii palestinieni ar fi trebuit să accepte acest lucru. După cum a remarcat Balfour, "sionismul, corect sau greșit, bun sau rău, este înrădăcinat în tradiții milenare și în nevoi prezente și speranțe viitoare de o importanță mult mai mare decât dorințele a 700.000 de arabi". Dar cei care urmau să pună în aplicare aceste directive politice la Cairo și Ierusalim nu erau deloc de acord cu aceste opinii. Oficialii locali au încercat din răsputeri, și nu fără succes, să diminueze Declarația Balfour. În 1922 s-a decis pentru prima dată că imigrația evreiască nu ar trebui să depășească niciodată capacitatea economică a țării de a absorbi noii sosiți, iar în anii 1930 a devenit axiomatic în politica britanică în Palestina faptul că construirea unui cămin național evreiesc se baza pe consimțământul arabilor, ceea ce, dacă ar fi fost dus până la concluzia sa logică, ar fi echivalat cu repudierea Declarației Balfour.

Acestea au fost dezamăgirile din anii următori. În perioada de început, sioniștii au fost în general optimiști în ceea ce privește relațiile cu arabii, socotind că aceștia se vor calma după prima explozie de entuziasm și vor accepta căminul național evreiesc. Una dintre puținele excepții a fost Ahad Ha'am, care a jucat mereu rolul Casandrei. El a dat avertismente împotriva sunetelor premature ale trompetelor mesianice pentru a anunța răscumpărarea. Potrivit profetului sionismului cultural, evreii din Palestina nu trebuiau să se grăbească prea mult, deoarece condițiile de succes nu erau încă coapte. Ei nu trebuiau să uite că și pentru arabi Palestina era un cămin național.† Mai acute erau opiniile lui Ruppin, un realist, pe deplin conștient de prăpastia care îi despărțea pe noii imigranți și pe arabi.‡ Dar Ruppin nu vedea o ciocnire necesară de interese între cele două popoare: zece milioane de dunam de pământ nefolosit erau încă disponibile, de două ori mai mult decât aveau nevoie sioniștii pentru colonizarea lor în următorii treizeci de ani. Ruppin se aștepta la imigrarea a unul până la două milioane de evrei în acest interval de timp; Weizmann credea că vor veni șaizeci sau șaptezeci de mii în fiecare an; Motzkin a menționat o cifră de o sută de mii; iar Sokolow, cel mai puțin implicat în activitatea practică, a vorbit de "cinci milioane în douăzeci și cinci de ani". De fapt, nu mai mult de treizeci de mii de evrei au emigrat în Palestina în primii cinci ani de la sfârșitul războiului.

Ruppin credea că sionismul va putea juca un rol important în construirea uniunii statelor arabe. El a avut în vedere, de exemplu, o uniune monetară între noile țări arabe și Palestina. Odată cu îmbunătățirea sistemului educațional arab, aceștia vor ajunge poate la nivelul cultural evreiesc în generația următoare, ceea ce, din câte se știa, ar putea fi preludiul asimilării culturale.§ David Eder, un psihanalist anglo-evreu

care fusese recrutat de Weizmann pentru a fi primul reprezentant diplomatic al executivului sionist la Ierusalim, era la fel de optimist și prevedea o eră de strânsă cooperare care să ducă la integrarea căminului național evreiesc cu statele federate din Orientul Mijlociu. El a formulat politica sionistă sub mai multe capete: evreii nu trebuie să se separe de arabi; Tel Aviv nu trebuie să devină un simbol al exclusivismului evreiesc; evreii ar trebui să trateze lumea arabă ca un întreg și să arate același respect pentru aspirațiile naționale arabe pe care îl cereau pentru ale lor; și, ca popor oriental, ar trebui să renunțe la pretențiile de a fi europeni.

Revoltele din 1920-1 au șocat yishuv-ul, provocând o înăsprire a atitudinilor în unele cercuri și o regândire în altele. Nimeni nu a fost dispus să ierte asasinarea lui Brenner, cunoscutul scriitor socialist evreu, și a lui Trumpeldor, eroul a generații de halutzim. În fața comisiei regale care a investigat cauzele tulburărilor, Eder a declarat că nu poate exista decât un singur cămin național în Palestina, că nu poate exista egalitate în parteneriat, ci doar o predominanță evreiască, de îndată ce numărul lor va crește suficient. Jabotinsky a sugerat înființarea imediată a unei forțe armate evreiești pentru a face față oricărei urgențe viitoare. Dar a existat, de asemenea, o mai mare disponibilitate de a reconsidera ceea ce a mers prost în relațiile cu popoarele vecine. Acest lucru a reieșit cel mai clar, probabil, din rapoartele din Palestina ale lui Chaim Arlosoroff, care, la doar 22 de ani, era deja un lider sionist respectat. Scriind din Jaffa la sfârșitul lunii mai 1921, el i-a criticat pe acei colegi de-ai săi care dădeau întreaga vină pe seama înaltului comisar britanic și care credeau că era nevoie doar de o "mână forte".† Aceștia nu realizaseră că mișcarea națională arabă era o forță importantă care nu trebuia să fie subestimată, chiar dacă nu se conforma exact criteriilor europene despre ceea ce ar trebui să fie o mișcare națională. Arlosoroff a văzut un mare pericol în urmărirea unei politici de tip struțo-cămilă. Nu exista decât o singură cale de ieșire din dilemă - o politică de pace și reconciliere, chiar dacă nu părea deloc ușor să accepți un astfel de sfat în timp ce pasiunile erau încă în toi. Robert Weltsch, un apropiat al lui Weizmann și redactor al Jüdische Rundschau, a fost și mai tranșant în avertismentele sale către colegii sioniști: dacă părerile despre chestiunea arabă susținute de mulți dintre ei (în special de palestinieni) vor prevala, atunci cele două națiuni nu se vor întâlni niciodată, iar acest lucru va marca îngroparea mișcării. Una dintre consecințele îngrozitoare ale Primului Război Mondial a fost faptul că atât de mulți oameni au tras concluzii greșite din evenimentele din ultimii ani, și anume că se pot afirma în lume doar prin violență. Pe termen scurt, aceasta era calea cea mai ușoară, dar nu putea decât să ducă sionismul într-un impas. Weltsch și câțiva dintre prietenii săi au provocat primul congres sionist postbelic, întrebând fără menajamente: mișcarea sionistă dorea sau nu război cu arabii?

Critica sa a fost respinsă cu indignare de conducerea sionistă. Congresul de la Karlsbad a proclamat în mod solemn dorința poporului evreu de a "trăi cu poporul arab în prietenie și respect reciproc și de a dezvolta împreună cu acesta patria comună ambelor popoare într-o comunitate înfloritoare care să asigure fiecăruia dintre popoarele sale o dezvoltare națională netulburată".† Formula nu era la fel de cuprinzătoare ca cea propusă de Buber, dar în starea de spirit care domnea după revoltele din 1921 nu se putea aștepta la mai mult. Buber îl criticase pe Weizmann pentru că nu făcuse suficient, pentru că negociase doar cu Faisal. Președintele Organizației Sioniste i-a răspuns că Faisal era simbolul independenței arabe. Ar fi ideal ca mișcarea să aibă birouri în toate centrele arabe importante pentru a menține contactul cu liderii arabi. Dar el știa dinainte că colegii săi din comitetul financiar nu vor face

niciodată alocările necesare. Până acum, politica sa arabă costase mișcarea sionistă 8.000 de lire sterline și obținuse ceea ce se putea aștepta în mod rezonabil pentru acești bani. (Weizmann îi răspundea unui delegat olandez, Nehemia de Lieme, care întrebase: "Ca om de afaceri, vreau să știu - cât ne costă - politica arabă?"). La același congres, Sokolow a vorbit în termeni cultural-filosofici despre tradițiile și amintirile istorice comune arabilor și evreilor și a subliniat cât de populară era prietenia cu arabii în cercurile sioniste.‡

Următorul congres (Karlsbad, 1923) a reiterat rezoluția adoptată cu doi ani mai devreme, adăugând că trezirea orientului este unul dintre cei mai importanți factori în politica mondială și că poporul evreu se va integra în acest proces. Între timp, situația din Palestina devenise mult mai calmă. Tot doi ani mai târziu, la cel de-al paisprezecelea congres de la Viena, Weizmann a anunțat că relațiile cu arabii s-au îmbunătățit și că Palestina era acum cea mai liniștită parte a Orientului Mijlociu. Sokolow a prevăzut ziua în care sioniștii și arabii se vor așeza împreună la un congres palestinian comun. Între timp, executivul se va abține de la orice lucru care ar face imposibilă cooperarea între evrei și arabi (Brodetsky). Ben Gurion credea că, în calitate de popor oriental, evreii ar trebui să urmărească cu profundă simpatie renașterea națională a altor popoare orientale. Weizmann a spus că Orientul Apropiat ar trebui să fie deschis inițiativei evreilor, că aceștia ar trebui să poată să-și aducă contribuția la dezvoltarea zonei într-o prietenie și colaborare reală cu arabii. Nu exista nici cea mai mică îndoială printre liderii sioniști că ceea ce făceau în Palestina era corect, în deplină concordanță cu simțul evreiesc al dreptății - "altfel nu am fi întreprins-o niciodată" (Sokolow).†

Au existat și note discordante. Majoritatea vorbitorilor oficiali de la congresele sioniste au subliniat înaltele calități morale și intelectuale ale arabilor ("moderația, sârguința, puritatea vieții de familie" - Ruppin) și au reiterat de nenumărate ori dorința lor de prietenie arabo-evreiască. Dar aceste declarații nu angajau pe nimeni în mod special; ele erau declamative și nu aveau implicații practice. Reprezentanții aleși ai evreilor palestinieni, Consiliul Temporar, au dat cu siguranță dovadă de puțină inițiativă în această privință: un observator contemporan a scris că nu a făcut nimic pentru a crea o atmosferă de înțelegere reciprocă, care ar fi demonstrat maturitatea politică a comunității evreiești.‡ Conducerea evreiască palestiniană era slabă și ineficientă și, fără îndoială, nu ar fi reușit să atingă acest obiectiv chiar dacă i s-ar fi acordat o prioritate mult mai mare. Dar nu toți palestinienii au fost optimiști. Unii au fost de acord cu Jabotinsky că într-o zi poate că arabii se vor împăca cu existența unui yishuv mare și în creștere, dar nu existau motive întemeiate pentru a presupune că acest lucru se va întâmpla în viitorul apropiat. Punctul de vedere al palestinienilor a fost exprimat de Glickson atunci când l-a criticat pe Weizmann în 1923 pentru că declarase că masa de fellaheen era prietenoasă față de evrei: "Tânjim ca acea zi să vină - dar în prezent acestea sunt doar fraze și iluzii dăunătoare". Chiar și Berl Katznelson, mult respectatul lider muncitoresc, a fost mult mai intransigent în această chestiune decât liderii sioniști europeni, care, departe de Palestina și de realitățile sale crude, au elaborat scheme bine intenționate. Mulți dintre palestinieni au simțit instinctiv că între ei și arabi exista o ciocnire fundamentală de interese. Acest lucru nu înseamnă că ei au disperat cu totul de a trăi în pace cu arabii sau că se așteptau să fie într-o stare de război perpetuu cu vecinii lor. Dar erau mai predispuși decât sioniștii europeni să creadă într-o politică de forță, de fapte împlinite. În ochii lor, arabii erau oameni extrem de volatili, ușor de excitat, dar odată ce yishuv-ul ar fi devenit mai puternic și mai numeros, arabii îi vor accepta treptat.

Nemulțumirile arabilor

Evenimentele dintre 1921 și 1929 păreau să justifice aceste ipoteze: arabii erau relativ liniștiți, iar între liderii sioniști și arabi din Ierusalim, Amman, Cairo și din alte părți existau contacte politice și sociale regulate. Potrivit colonelului Kisch, existau numeroase dovezi nu numai ale eforturilor persistente ale executivului sionist de a ajunge la o înțelegere cu arabii, ci și ale existenței unui mare corp de opinie arabă moderată, gata să urmeze o indicație din partea guvernului obligatoriu.

Kisch era un ofițer britanic cu un dosar de război distins, sobru, lipsit de emoții, mai puțin predispus la izbucniri decât colegii săi est-europeni, mai puțin predispus să acuze guvernul obligatoriu de trădare și rea-credință la cea mai mică provocare. Prin urmare, criticile sale la adresa politicii britanice erau pline de convingere: "Nu am nicio îndoială", scria el, "că dacă nu ar fi fost abuzul muftiului de imensele sale puteri și tolerarea acestui abuz de către guvern pe o perioadă de cincisprezece ani, s-ar fi ajuns de mult timp la o înțelegere arabo-evreiască în cadrul mandatului". '† Kisch se referea la Haj Amin el Hussaini, urmașul uneia dintre cele mai importante familii din Palestina, care fusese numit muftiu de Sir Herbert Samuel în 1921, în ciuda faptului că fusese implicat în mod proeminent în primul val de revolte antievreiești. Haj Amin a rămas până în 1937 liderul spiritual al arabilor palestinieni, iar în cea mai mare parte a timpului a avut binecuvântarea guvernului obligatoriu, în ciuda activităților sale politice extremiste. El poartă o mare parte din responsabilitatea pentru revoltele din 1929 și pentru războiul civil din 1936-1999. Dar este nejustificat de optimist să presupunem că, în lipsa numirii lui Haj Amin și a activităților sale, relațiile arabo-evreiești ar fi urmat un curs foarte diferit. Mai devreme sau mai târziu, elementul extremist ar fi prevalat în conducerea arabă, cu sau fără sprijinul înaltului comisar britanic.

Lista de nemulțumiri a arabilor era una lungă: Palestina era o țară mică, a declarat un șeic din Beer Sheva unei comisii de anchetă britanice în 1929, nu ar fi putut să rețină numărul de evrei aduși în țară. "Arabilor din această țară nu le rămâne nimic altceva decât să moară sau să părăsească țara". Astfel de declarații alarmiste nu erau cu totul noi. Temeri similare fuseseră exprimate ocazional chiar și înainte de 1914. Atât timp cât turcii au condus Palestina, astfel de temeri nu erau probabil răspândite sau adânc înrădăcinate, dar în anii 1920 situația s-a schimbat și exista o îngrijorare generală cu privire la efectele așezării sioniste. Au existat plângeri că sioniștii au strămutat muncitorii arabi din porturile Jaffa și Haifa și din livezile de portocali, că sindicatele evreiești au urmat în mod constant o politică care prevedea doar forță de muncă evreiască ("Cucerirea forței de muncă"). Purtătorii de cuvânt arabi au subliniat faptul că, în conformitate cu constituția Fondului Național Evreiesc, terenurile odată achiziționate nu puteau fi revândute niciodată arabilor și nici nu puteau fi angajați arabi pe aceste terenuri. Arabul nu a beneficiat nici de importul de capital evreiesc, nici de extinderea serviciilor sociale sau a educației.

Sioniștii au respins aceste argumente ca fiind lipsite de substanță sau de consecințe. Este discutabil dacă a existat vreo legătură directă între imigrația și colonizarea evreiască și situația arabilor. Între 1924 și

1926, aproape cincizeci de mii de noi imigranți au intrat în țară, dar aceștia au fost ani pașnici în relațiile dintre evrei și arabi, în timp ce revoltele din 1929 au urmat unei perioade în care numărul emigranților evrei din Palestina a depășit de fapt numărul noilor imigranți. Dar anii 1925-1926 au fost ani de prosperitate, care au fost urmați de criza și de șomajul generalizat din 1927-1928. Salariile arabilor erau de două sau de trei ori mai mari în Palestina decât în Siria sau Irak, dar era probabil ca muncitorii arabi să își compare veniturile și nivelul de trai nu cu cele ale compatrioților lor din alte țări, ci cu salariile considerabil mai mari plătite muncitorilor evrei. "Împreună ne vom ridica, sau ne vom scufunda", a declarat Ben Gurion în 1924, atrăgând atenția asupra discrepanței dintre salariile și orele de lucru dintre muncitorii arabi și evrei. Arabii lucrau între zece și douăsprezece ore pe zi și câștigau cincisprezece piastri; muncitorii evrei câștigaseră ziua de lucru de opt ore și un salariu zilnic de treizeci de piastri. Trebuie să recunoaștem că era o situație complexă. Dacă proprietarii de portocali evrei refuzau să angajeze arabi, erau inevitabil acuzați de șovinism, dar dacă îi angajau pe arabi erau acuzați că exploatau forța de muncă ieftină. Când Histadrut, federația sindicatelor evreiești, a încercat să organizeze forța de muncă arabă, a fost atacată pentru că se amesteca în politica arabă. Atunci când se abținea să facă acest lucru, era acuzată că neglija în mod deliberat interesele muncitorului arab. Atunci când ziarul de limbă arabă Histadrut i-a îndemnat pe muncitorii arabi să facă cauză comună cu evreii împotriva imperialismului occidental, împotriva politicii canonierelor și a exploatării economice, a fost denunțat de arabi la guvernul obligatoriu pentru incitare comunistă.† Dacă se abținea să atace imperialismul, acest lucru era interpretat ca un semn că sioniștii erau complet dependenți de baionetele britanice.

"Pericolul comunist" a fost frecvent invocat de purtătorii de cuvânt arabi în anii 1920 și 1930. Se spunea că opoziția arabă față de sionism a fost stârnită în mare parte de "principiile bolșevice" ale imigranților sioniști. Delegația oficială arabă palestiniană oficială care a mers la Londra în 1922 pentru a cere abrogarea declarației Balfour a protestat în mod special împotriva afluxului de evrei străini, "mulți dintre ei de tip revoluționar bolșevic". M.M.M.M. Togannam a scris: "Arabii au fost iritați ... de principiile bolșevice pe care noii sosiți le aduc cu ei ... acest lucru a produs un efect asupra populației nu prin succesul propagandei sale, ci prin neliniștea reală pe care a inspirat-o în rândul arabilor, în special în clasele mai sărace"‡ Jamal Hussaini, secretar al Comitetului Superior Arab, a declarat în mărturia sa în fața comisiei regale în 1937: "În ceea ce privește principiile și ideile comuniste ale imigranților evrei, cele mai respingătoare față de religia, obiceiurile și principiile etice ale acestei țări, care sunt importate și răspândite, nu trebuie să mă opresc asupra lor, deoarece se știe foarte bine că aceste idei au fost importate de comunitatea evreiască".§ Argumentul conform căruia opoziția arabă față de sionism este cauzată de caracterul de dreapta, reacționar și imperialist al mișcării este relativ recent, apărând pentru prima dată la sfârșitul anilor 1950.

Temerile arabe de bază erau, desigur, de natură politică. De aici și cererea lor insistentă pentru un guvern reprezentativ. Dar, în această privință, mișcarea sionistă nu a fost deloc dispusă să facă compromisuri, deoarece aceasta ar fi dus la încetarea imigrației și a colonizării. Conform formulei sioniste oficiale dezvoltate în anii 1920, Palestina aparținea, pe de o parte, arabilor care locuiau acolo, iar pe de altă parte, întregului popor evreu, nu doar acelei părți a acestuia care locuia în Palestina. Chiar și sioniștii de stânga, precum Kaplanski, susțineau că arabii nu aveau dreptul exclusiv de posesie. Din punct de vedere socialist, scria el, evreii aveau, de asemenea, o pretenție foarte bună - dreptul singurului popor fără

pământ de pe pământ, dreptul maselor deposedate. Kaplanski și alți sioniști de stânga considerau conflictul ca fiind în mare măsură artificial, deoarece, în opinia lor, masele arabe muncitoare nu puteau decât să beneficieze de pe urma colonizării evreiești. În măsura în care mișcarea națională arabă era antisionistă, aceasta era pur și simplu prost orientată, susținea Kaplanski. Lupta clasei conducătoare arabe pentru independență națională era o acoperire convenabilă în spatele căreia exploatau masele arabe muncitoare. Nu exista nicio diferență fundamentală între această abordare și punctul de vedere oficial al Mapai, așa cum a fost dezvoltat de ideologi precum Berl Katznelson: mișcarea națională arabă nu era cu adevărat anti-imperialistă, nu avea rădăcini sociale profunde, era de inspirație fundamental xenofobă și era înrădăcinată în dorința clasei de mijloc și a intelectualității autohtone de a lua locul străinilor care monopolizau pozițiile de conducere în guvern, în economia națională și în societate în general.

Acest lucru ridică o problemă de o semnificație mai largă: judecata greșită aproape constantă a mișcării naționale arabe de către majoritatea liderilor sioniști. Aceștia erau ferm convinși că masele largi ale populației arabe nu aveau niciun interes real pentru politică, că principala lor preocupare era îmbunătățirea nivelului lor de trai. Având în vedere înapoierea și ignoranța lor, aceste mase nu erau capabile să își formeze o judecată proprie și, prin urmare, erau o pradă ușoară pentru politicienii ambițioși. Liderii sioniști vedeau mereu o mână ascunsă în spatele mișcării antisioniste. Agenții francezi și britanici au fost învinuiți la începutul anilor 1920, fascismul italian și german în anii 1930. Revoltele din 1921 și 1929 au fost explicate în termeni de fanatism religios, în tradiția antisemită obișnuită: era o coincidență faptul că printre principalele victime ale atacurilor din 1929 se numărau vechiul yishuv, bărbați și femei din Hebron și Safed născuți și crescuți alături de arabi și în relații de prietenie cu aceștia? Chiar și cei mai sofisticați ideologi sioniști erau de obicei înclinați să nege faptul că arabii au fost capabili să dezvolte o conștiință națională. Atacurile arabe erau descrise ca simple acte de furt și crimă comise de elemente criminale din rândul populației arabe sau de o gloată incitată de agitatori lipsiți de scrupule morale.

Într-un fel, istoria se repeta: Sionismul european îi criticase, nu fără dreptate, pe "asimilaționiști" pentru incapacitatea lor de a analiza antisemitismul în mod obiectiv, referindu-se în schimb la caracterul malefic și la motivele personale josnice ale susținătorilor săi. Și așa cum evreii asimilaționiști erau în mod inerent incapabili să facă o evaluare obiectivă a antisemitismului ca fenomen politic și social, tot așa sioniștii erau incapabili să înțeleagă și să explice naționalismul arab în mod realist și fără emoții. Nu era neobișnuit ca extremiștii sioniști să îi descrie pe răzvrătiții arabi drept "gunoaie din Hebron, pederași din Nablus, bastarzi, huligani și gangsteri din Jaffa. Moscheea lui Omar, unde se adunau, a fost transformată într-un bârlog al criminalilor."† Este adevărat că a existat o mare cantitate de provocări: Ziarele arabe palestiniene de la acea vreme reiau destul de regulat materialul standard de propagandă din ziarele antisemite europene. Miraat ash Shark (pentru a da doar un exemplu) relata că evreii distribuiau dulciuri otrăvite, ciocolată și smochine uscate în piețele arabe pentru a ucide copiii arabi.‡

Printre foarte puținii sioniști care au păstrat o perspectivă relativ calmă și detașată asupra mișcării naționale arabe s-au numărat A.A. Aordon, apostolul socialismului tolstoian, și David Ben Gurion. Gordon

nu vedea nimic surprinzător în faptul că mișcarea arabă era condusă de efenderi, burghezi și intelectuali. La urma urmei, aceste grupuri sociale au asigurat conducerea mișcărilor naționale în fazele lor timpurii aproape peste tot. Dar însemna acest lucru că mișcarea națională arabă era lipsită de legitimitate? Numai socialiștii doctrinarii puteau să se aștepte ca clasa muncitoare arabă să se alăture în cele din urmă sionismului muncitoresc în lupta împotriva efendis.§.

În opinia lui Ben Gurion, singurul criteriu decisiv era dacă o mișcare națională putea să obțină sprijin în masă. Mișcarea națională arabă avea un astfel de sprijin și asta era tot ce conta.‖ Ben Gurion se gândise mult timp la chestiunea arabă. A fost menționată opoziția sa față de conceptul de transfer de populație: un astfel de curs pe care îl vedea ca fiind reacționar și utopic, pe lângă faptul că era condamnabil din punct de vedere moral. Parafrazându-l pe Dostoievski, el a spus că sionismul nu are dreptul moral de a face rău unui singur copil arab, chiar dacă și-ar putea realiza toate aspirațiile cu acest preț.† Ben Gurion susținea că nu poate exista un limbaj comun cu efendiștii, în ochii cărora sioniștii laburiști erau atât dușmanul național, cât și cel de clasă. El l-a criticat implicit pe Weizmann și pe conducerea sionistă pentru că au încercat "calea scurtă și ușoară" de a ajunge la un acord cu efendiștii și dictatorii. Socialiștii evrei trebuiau să aleagă calea mai lungă și mai dificilă, care îi va duce la muncitorii arabi.‡ Dar chiar și atitudinea lui Ben Gurion față de mișcarea națională arabă a fost lipsită de consecvență. El a recunoscut că aceasta era o forță politică reală, chiar dacă îi lipsea un conținut social pozitiv; fiecare popor are mișcarea națională pe care o merită, a observat el cu o ocazie.

Ben Gurion a considerat, așadar, că un acord politic cu liderii săi actuali era imposibil. Dar credea el că o înțelegere ar fi fost posibilă cu lideri care reprezentau cu adevărat dorințele și interesele maselor? Oare o conducere arabă mai progresistă ar fi fost mai bine dispusă față de sionism? Ben Gurion a fost, în general, mai optimist decât majoritatea colegilor săi în ceea ce privește perspectivele unei înțelegeri cu arabii, iar atitudinea sa nu s-a schimbat în esență în anii 1930. Când Moshe Shertok a afirmat în 1936 că încercările de a ajunge la un acord cu arabii ar trebui să continue, dar că există loc pentru scepticism, Ben Gurion a răspuns: "Nu trebuie să fim sceptici. Ar trebui să credem că mâine va exista un acord cu arabii - și să acționăm în consecință"§.

Chiar în aceeași lună (iunie 1936), Ben Gurion scria într-o scrisoare privată că exista poate doar o șansă din zece de a se ajunge la un acord cu arabii; chiar și opiniile unui optimist ca Ben Gurion erau supuse unor schimbări bruște și violente. Politica oficială a executivului sionist pe parcursul anilor 1920 a fost aceea de a nu intra în discuții politice cu arabii, ci, așa cum nota colonelul Kisch în jurnalul său din 1923, de a "face ca un partid arab puternic să lucreze cu noi pe baza cooperării economice, lăsând chestiunea regimului politic în afara discuției"‖. un astfel de partid arab nu exista și nici nu era probabil să apară în circumstanțele date. Cei mai mulți sioniști au subestimat conștiința politică a populației arabe. Comisia Shaw a fost mai realistă în această privință, observând că sătenii și fellaheen-ul arab erau probabil mai preocupați de politică decât mulți dintre oamenii din Europa și că interesul lor era real și personal. La acea vreme existau nu mai puțin de paisprezece ziare arabe, iar în fiecare sat exista cineva care să citească din ziare la adunările celor analfabeți: "În timpul anotimpurilor lungi ale anului, când pământul

nu poate fi lucrat, sătenii, neavând altă ocupație, discută politică, și nu este neobișnuit ca o parte din discursul din moschee de vineri să fie dedicată afacerilor politice".

Sioniștii s-au înșelat atunci când au subestimat gradul de conștiință politică al mișcării naționale arabe și eficiența politică a acesteia. Formația lor era europeană și erau obișnuiți să măsoare mișcările naționale după standardele risorgimentului și ale lui Masaryk sau, cel puțin, ale lui Pilsudski. Dar nu existau motive să presupunem că mișcările naționale din țările înapoiate ar fi liberale și democratice în orientarea lor politică. Fanatismul religios și ideologiile reacționare aveau toate șansele să le modeleze caracterul. Cu toate acestea, o mișcare precum trezirea palestiniană arabă și rezistența acesteia la sionism a avut un caracter național. Existau interese de clasă conflictuale între effendis și fellaheen, dar exista, de asemenea, un sentiment de solidaritate națională pe care sionismul a avut întotdeauna tendința de a-l subestima.

Mișcarea sionistă nu a făcut mari eforturi de-a lungul anilor 1920 pentru a influența comunitatea arabă. Doar cu multă întârziere a fost înființat un departament arab în cadrul Agenției Evreiești: publicarea de broșuri în limba arabă a fost lăsată multă vreme în seama comuniștilor. Dar este greu de văzut, chiar și cu beneficiul retrospectiv, că eforturi mai mari pentru a ilumina publicul arab cu privire la sionism ar fi fost de mare folos. Nu a existat nicio neînțelegere între evrei și arabi, așa cum Weizmann și alții au susținut atât de des. Nici nu era adevărat, așa cum au afirmat mulți, că tensiunea dintre cele două popoare era în principal din vina turcilor și, mai târziu, a britanicilor, în urmărirea unei politici de divide et impera. Turcii și britanicii pot fi criticați din mai multe puncte de vedere, dar nici păcatele lor de comitere, nici cele de omisiune nu au avut o importanță decisivă. După ce au subestimat rezistența arabă la Declarația Balfour, autoritățile britanice nu ar fi făcut decât să salute orice inițiativă sionistă de integrare în lumea arabă.†

Brit Shalom

Membrii Brit Shalom se numărau printre cei mai preocupați de problema arabă și de potențialele sale repercusiuni. Acest grup, care avea susținători și în afara Palestinei, a luat ființă la Ierusalim la sfârșitul anului 1925, iar începuturile sale pot fi urmărite chiar mai demult. Printre primii care au sunat tocsin-ul a fost Judah Magnes, rabinul reformat american care a devenit primul președinte al Universității Ebraice. El a fost nemulțumit de Declarația Balfour încă de la început. Conferința de pace, a spus el la o întâlnire la New York în 1919, nu avea dreptul să dea niciun pământ niciunui popor. Se temea că sioniștii vor fi priviți de acum înainte ca niște interlopi și invadatori, iar sprijinul pe care îl primeau din partea unei puteri imperialiste va fi în timp o povară grea.

Hans Kohn, scriitor și istoric, a fost un altul care a susținut că evreii nu aveau niciun drept istoric asupra Palestinei, că dragostea lor pentru Sion era singurul temei al pretențiilor lor. Încă din 1919, el a denunțat "șovinismul noilor imigranți" și dependența lor de imperialismul britanic.† Păreri similare au fost exprimate la începutul anilor 1920 de Robert Weltsch, editor al Jüdische Rundschau. Neîncrederea față

de cursul politicii sioniste a fost exprimată și de cei care, înainte de Primul Război Mondial, predicau deja necesitatea unor relații mai strânse: Kalvarisky, Ruppin, Hugo Bergmann și unii membri ai Hapoel Hatzair. Inițial, Brit Shalom s-a dorit a fi un club pentru studierea relațiilor arabo-evreiești; doar o minoritate a fost în favoarea activismului politic. Asociația nu a avut în niciun moment mai mult de o sută de membri. Magnes, deși a susținut-o, nu a aderat de fapt la ea. Printre membrii săi se numărau profesori universitari, în principal de origine central și vest-europeană. Un critic al Brit Shalom, referindu-se în mod batjocoritor la "toți acești Arthur, Hugo și Hans", i-a numit creaturi care nu aveau rădăcini în Palestina.

Ideea principală care ghida Brit Shalom era că Palestina nu ar trebui să fie nici un stat evreiesc, nici un stat arab, ci un stat binațional în care evreii și arabii să se bucure de drepturi civile, politice și sociale egale, fără a face distincție între majoritate și minoritate. Cele două popoare ar trebui să fie fiecare autonom în administrarea afacerilor interne respective, dar unite în interesele lor comune.‡ Brit Shalom nu a avut o bază de masă, iar impactul său politic a fost neglijabil. Sionismul occidental, scria retrospectiv filozoful Hugo Bergmann, a fost ultima pâlpâire a flăcării umanist-naționaliste chiar în momentul în care antiumanismul triumfa în toată lumea. În mod semnificativ, nu existau evrei orientali în Brit Shalom și puțini de origine est-europeană. Dar adevăratul motiv al eșecului său a fost lipsa totală de reacție din partea arabă. "Ce rost are să ajungem la un acord între noi", îi scria Ruppin lui Magnes, "dacă nu există nimeni de cealaltă parte?".

După revoltele din 1929, Magnes a cerut o reorientare a politicii sioniste pe linii pacifiste. Evreii ar trebui să reintre în Palestina nu ca invadatori, urmând tradiția lui Joshua Ben Nun, ci să cucerească țara prin mijloace pașnice, muncă grea, sacrificii și dragoste. Magnes era destul de dispus să renunțe la ideea unei majorități evreiești, ca să nu mai vorbim de un stat evreiesc, cu condiția ca cele trei principii de bază (imigrația, colonizarea și cultura ebraică) să fie acceptate de arabi.† Scria la scurt timp după atacurile brutale asupra comunităților evreiești din Hebron și Safed și nu prea exista în yishuv nici măcar dorința de a-l asculta. Cu toate acestea, dezaprobarea publică nu l-a descurajat aproape niciodată pe Magnes: "Trebuie să ne confruntăm cu această problemă", a spus el într-un discurs la Universitatea Ebraică, "nu din cauza pogromurilor, ci în ciuda lor; nu ca rezultat al violenței, ci ca o încercare de a elimina scuzele pentru violență, nu din cauza presiunii din exterior, ci din cauza presiunii spirituale din interiorul nostru."‡ Magnes a anticipat unele dintre argumentele criticilor săi:

Ni se spune că atunci când vom deveni majoritari vom arăta cât de corect și generos poate fi un popor aflat la putere. Este ca și cum omul care spune că va face orice și orice pentru a se îmbogăți, pentru a putea face bine cu banii astfel acumulați. Uneori nu se îmbogățește niciodată - nu reușește. Iar dacă se îmbogățește în aceste circumstanțe, puterea sa de a face binele s-a atrofiat din cauza lipsei îndelungate de utilizare. Cu alte cuvinte, nu numai scopul trebuie să fie de dorit pentru Israel, ci, ceea ce este la fel de important, mijloacele trebuie să fie concepute și aduse în curățenie §.

Magnes și membrii lui Brit Shalom erau mai conștienți de importanța problemei arabe decât conducerea oficială sionistă. Pentru cei mai mulți dintre ei, această preocupare era mai degrabă de natură morală decât politică, dar previziunile lor cu privire la consecințele finale ale unei politici de violență au fost prea profetice. Brit Shalom a fost atacat cu asprime. S-a spus că opiniile sale reflectă mentalitatea diasporei, iar membrii săi au fost numiți "asimilaționiști profunzi", oameni lipsiți de sentiment național evreiesc. Acest lucru a fost extrem de nedrept. Sionismul lor era la fel de adânc înrădăcinat ca și cel al oponenților lor. Dar ei se temeau că, fără un acord, vor exista conflicte perpetue între evrei și arabi, ceea ce va duce la o deteriorare a sionismului și, în cele din urmă, poate la ruinarea acestuia.

Analiza lor era inteligentă, sentimentele lor erau demne de laudă, dar nu puteau indica nicio alternativă politică practică. Un cititor anonim al revistei lor a scris de la Moscova:

Sunteți în favoarea unei adunări legislative alese în mod democratic. Dar de unde știți că această adunare, cu o majoritate arabă clară, nu va însemna sfârșitul sionismului? Sunteți în favoarea negocierilor cu arabii, dar știți, de asemenea, că muftiul și partidul său nu sunt dispuși să negocieze; ei consideră orice discuție pe baza unor concesii reciproce ca fiind un act de trădare națională.

Sau, după cum a spus Berl Katznelson, acest binaționalism este un camuflaj pentru un stat arab. Brit Shalom i-a reproșat aspru colonelului Kisch și lui Arlosoroff (care i-a succedat în funcția de secretar de externe al Agenției Evreiești) pentru inactivitatea lor în domeniul politicii arabe, dar au fost destul de incapabili să schițeze vreo alternativă. Nu exista nicio forță politică în tabăra arabă dispusă să coopereze pe baza condițiilor minime expuse de Magnes și prietenii săi. Ideologia Brit Shalom a fost criticabilă și din alte puncte de vedere. Unii dintre membrii săi au mers mult prea departe în entuziasmul lor nebulos față de spiritul Estului renăscut, pe care îl puneau în contrast cu "Europa decadentă". "Reintegrarea spirituală a poporului evreu în Orient" era o propunere extrem de problematică, care poate fi explicată din punct de vedere psihologic ca o reacție la ororile Primului Război Mondial. Dar susținătorii ei au idealizat peste măsură "înțelepciunea orientală" - și asta într-o perioadă în care intelectualitatea asiatică adopta și absorbea rapid ideile europene.

Principala slăbiciune a lui Brit Shalom a fost faptul că nu și-a putut transpune diagnosticul în politici practice. Din acest motiv, eforturile neîncetate depuse de neobosiții Magnes și Kalvarisky au fost toate în zadar. Magnes i-a întâlnit pe Mussa Alami, un influent arab palestinian, și pe Philby, consilier mai întâi al lui Abdulla al Iordaniei și apoi al regelui Saud, care devenise el însuși musulman. Kalvarisky a mers în repetate rânduri la Beirut și la Damasc și a avut, de asemenea, numeroase contacte cu arabii palestinieni, dar ori de câte ori interlocutorii săi arabi scoteau sunete încurajatoare, se dovedea în curând că aceștia nu erau îndreptățiți să vorbească în numele vreunei forțe organizate din comunitatea arabă. Pe de altă parte, arabii au afirmat că au găsit întotdeauna multă bunăvoință și înțelegere din partea sioniștilor

atunci când discutau probleme generale, dar că acestea se evaporau invariabil atunci când discuția se îndrepta spre politica practică. Arabii nu erau dispuși să accepte formula folosită atât de Kalvarisky, cât și de conducerea oficială sionistă în acea perioadă: niciun popor nu trebuia să domine sau să fie dominat de celălalt.

Liderii sioniști au urmărit activitățile lui Magnes și ale lui Brit Shalom cu reticență, dar nu există nicio îndoială că s-ar fi simțit obligați să ia act de ele dacă ar fi avut vreo promisiune. Magnes și Kalvarisky au afirmat în diferite ocazii că eforturile lor au fost sabotate de Agenția Evreiască, dar de obicei exista o explicație mai puțin sinistră. Agenția Evreiască a considerat că contactele stabilite de Brit Shalom nu erau suficient de substanțiale pentru a merita o atenție serioasă. Existau îngrijorări chiar și în rândul "șoimilor" din conducerea sionistă cu privire la relațiile cu arabii. Când, în 1922, s-a raportat că regele (pe atunci emir) Abdulla era dispus să accepte Declarația Balfour sub o conducere națională, adică arabă, chiar și Jabotinsky a fost în favoarea acceptării sugestiei. Ben Gurion a acceptat pe deplin formula "a nu domina - a nu fi dominat", la fel ca și cel de-al șaptesprezecelea congres sionist. Eliahu Golomb, unul dintre fondatorii și conducătorii Hagana, s-a întâlnit cu colonelul Kisch în 1931 pentru a discuta posibilitatea rezolvării conflictului printr-o asociere a Palestinei cu o confederație arabă.† Atitudinea lui Weizmann față de Brit Shalom nu a fost deloc neprietenoasă. În iulie 1927, el a decis să facă o alocare (deși modestă) la bugetul acestuia.‡ Cu puțin timp înainte de înființarea Brit Shalom, Weizmann i-a spus într-o scrisoare lui Robert Weltsch, unul dintre fondatorii săi, că opiniile sale privind chestiunea arabă coincideau cu cele ale lui Weltsch, "dar amândoi știm că va fi nevoie de o lungă perioadă de educație înainte ca sioniștii să se așeze la realitate". § El nu și-a diluat niciodată sionismul, dar era la fel de convins că sionismul actual era, într-o anumită măsură, necinstit din punct de vedere intelectual. Cu toate acestea, deși susținea că accepta binaționalismul și că se deosebea de Brit Shalom doar în ceea ce privește abordarea, Weizmann l-a criticat pe Weltsch după revoltele din 1929 pentru că a pledat pentru negocieri cu arabii, când un astfel de pas ar fi fost fatal: "Mintea arabă nu este deloc coaptă pentru orice negocieri, ei nu produc argumente, ci trucuri".

Revoltele din 1929

Brit Shalom a fost fondat într-o perioadă relativ calmă, în care doar câteva persoane considerau chestiunea arabă ca fiind cea mai importantă în politica sionistă. Anul 1929 a adus o schimbare radicală, când problema a căpătat o urgență mult mai mare ca niciodată, dar perspectivele de reconciliere păreau și mai îndepărtate. Cauzele imediate ale tulburărilor din 1929 au fost banale, izvorâte dintr-o dispută cu privire la drepturile respective ale evreilor și ale arabilor la Zidul Plângerii. Disputa nu era deloc nouă. În Ziua Ispășirii din 1925, fuseseră aduse scaune și bănci pentru credincioșii evrei bătrâni și bolnavi, dar acestea au fost îndepărtate imediat de către poliție în mijlocul slujbei. Acest lucru a provocat un protest puternic din partea evreilor, dar scene similare au avut loc din nou în Ziua Ispășirii din 1928, când arabii s-au plâns că evreii fixaseră un paravan pe trotuarul adiacent zidului pentru a despărți bărbații de femei și că fuseseră aduse mai multe lămpi cu ulei și mai multe covoare, încălcând astfel toate tradițiile. La insistențele arabilor, paravanul a fost îndepărtat de către poliție, spre marea indignare a evreilor, care susțineau că Zidul Plângerii nu era sfânt decât pentru ei înșiși. Pe de altă parte, arabii au susținut că locul

făcea parte din zidul Haram ash Sharif, unul dintre cele mai sfinte locuri musulmane, că aparținea Mutawil-ului Waqf-ului Abu Madian și că evreii se aflau acolo doar din suferință; ei aveau doar dreptul de acces pe o alee lungă de 28 de metri și lată de 3,6 metri.†

Arabii au refuzat categoric să le permită evreilor, în orice împrejurare, să modifice status quo-ul. Câteva luni mai târziu, au început să construiască pe și în jurul zidului în așa fel încât să provoace o mare agitație în rândul unor segmente ale populației evreiești. Doar Hayom, ziarul revizionist, i-a chemat pe toți patrioții evrei să "se trezească și să se unească", să nu sufere cu indiferență această catastrofă teribilă, ci "să miște cerul și pământul în semn de protest împotriva acestei nedreptăți fără precedent și incalificabile"‡ "Zidul este al nostru" a devenit sloganul. Câteva sute de tineri evrei au mărșăluit până la zid, au ridicat steagul alb-albastru, au păstrat două minute de tăcere și s-au dispersat după ce au cântat Hatiqva. La 15 august, două mii de arabi au organizat o contramanifestație, l-au bătut pe beizadeaua evreiască de la zid și au ars câteva cărți de rugăciune. Două zile mai târziu, o ceartă a izbucnit pe străzile Ierusalimului, când o minge de fotbal evreiască a căzut într-o grădină de roșii arabă. Un tânăr evreu a fost înjunghiat și a murit câteva zile mai târziu. Acesta a fost începutul unei serii de atacuri. La 23 august au început revolte generalizate, care au durat aproximativ o săptămână. În Hebron au fost uciși șaizeci de evrei, iar în Safed patruzeci și cinci au fost uciși sau răniți. În privința responsabilității muftiului și a partidului său nu a existat nicio îndoială. Sir John Chancellor, înaltul comisar, care nu era un prieten fervent al sionismului, a denunțat într-un discurs din 1 septembrie "răufăcătorii nemiloși și însetați de sânge" care au comis crime asupra "membrilor lipsiți de apărare ai populației evreiești, indiferent de vârstă și sex, însoțite, ca la Hebron, de acte de o sălbăticie de nedescris".

Revoltele din 1929 au marcat un punct de cotitură în relațiile arabo-evreiești din Palestina. De-a lungul secolelor au existat întotdeauna ciocniri, uneori sângeroase, în orașul vechi al Ierusalimului între membrii diferitelor confesiuni cu privire la drepturile lor respective asupra locurilor sfinte, dar evenimentele din 1929 au introdus un element nou. De partea arabă, fanatismul religios a fost alimentat în mod deliberat în scopuri politice. Această propagandă făcea parte din competiția dintre partidul muftiului și rivalii săi, primul încercând să-l întreacă pe al doilea prin extremismul sloganurilor sale. O evoluție similară a avut loc și de partea cealaltă. În rândul evreilor, principalele proteste nu au venit din partea celor direct afectați, evreii ortodocși și ultraortodocși, care au dat întotdeauna dovadă de o mare circumspecție în relațiile lor cu arabii, ci din partea revizioniștilor pentru care zidul era mai degrabă un simbol național decât unul religios.

Poziția revizionistă în chestiunea arabă nu a fost lipsită nici de o anumită logică, nici de coerență. Jabotinsky ajunsese de timpuriu la concluzia că sionismul nu avea sens fără o majoritate evreiască în Palestina, căci adevărata cauză a antisemitismului era că evreii erau pretutindeni o minoritate. Potrivit lui, și alți lideri sioniști știau acest lucru, dar preferau să nu vorbească deschis despre asta, pornind de la presupunerea greșită că arabii ar putea fi păcăliți de o formulare mai moderată a obiectivelor sioniste. Dar arabii își iubeau țara la fel de mult ca și evreii. Instinctiv, ei au înțeles foarte bine aspirațiile sioniste, iar decizia lor de a se opune acestora a fost firească. Orice popor a luptat împotriva imigrației și a colonizării de către străini, indiferent cât de nobile erau motivele pentru colonizare. Nu a existat nicio

neînțelegere între evrei și arabi, ci un conflict natural. Nu a fost posibilă nicio înțelegere cu arabii palestinieni, aceștia nu vor accepta sionismul decât atunci când se vor confrunta cu un "zid de fier", când își vor da seama că nu au altă alternativă decât să accepte așezarea evreiască. Jabotinsky nu era optimist nici în ceea ce privește perspectivele unui acord cu arabii din afara Palestinei. Sioniștii nu puteau finanța Irakul și Hedjazul, iar sprijinirea arabilor în lupta lor împotriva puterilor europene ar fi fost atât necinstit, cât și sinucidere națională.

Sionismul, a susținut Jabotinsky, era fie ab initio moral, fie imoral. Dacă principiul de bază era moral, era obligatoriu să rămână astfel chiar dacă unii oameni se opuneau. Nu existau spații goale în lume. Evreii ar fi întâmpinat opoziția unei populații indigene chiar și în Uganda. Jabotinsky a denunțat "etica canibalistă" a antisioniștilor. Cum ar putea cineva, pe baza unor criterii morale, să nege validitatea revendicării sioniste, având în vedere că arabii aveau atât de mult pământ, iar evreii niciunul? Atitudinea sa instinctivă față de arabi a fost, așa cum a scris odată, aceeași ca și față de toate celelalte națiuni, una de lipsă de interes politicos. El credea că era imposibil să îi expulzeze pe arabi și că Palestina va rămâne întotdeauna un stat multinațional. Cea mai slabă parte a doctrinei lui Jabotinsky a fost, fără îndoială, presupunerea sa că sionismul era menit să rămână inatacabil din punct de vedere moral, indiferent de mijloacele aplicate. În transferul lor în Palestina, opiniile lui Jabotinsky și-au pierdut mult din sofisticarea și moderația lor și au servit drept justificare ideologică pentru sloganurile primitive și șoviniste care au contribuit la otrăvirea relațiilor arabo-evreiești în anii 1930 și 1940.

Mișcarea sionistă a fost grav tulburată de revoltele din 1929, dar s-a consolat cu gândul că aceste atacuri nu au fost începutul unei revolte naționale, ci își aveau sursa "în religie și în sânge". Incitați de unii dintre liderii lor, care au răspândit în mod deliberat zvonuri false, arabii au ieșit pentru a-și apăra onoarea religioasă (care nu fusese insultată) și pentru a răzbuna sângele arab (care nu fusese vărsat). Conform evaluării sioniste oficiale, revoltele nu aveau un caracter politic sau social clar și nici nu se extindeau la nivelul întregii țări, iar odată ce guvernul îi va convinge pe revoltători că au sprijin oficial, mișcarea se va prăbuși și, probabil, nu se va mai repeta.

Prima reacție sionistă a fost aceea de a considera revoltele ca fiind simple pogromuri, nemulțumirile arabe ca fiind total nefondate și de a cere măsuri stricte din partea autorităților obligatorii. Dar sugestii au fost avansate și de unii dintre liderii sioniști mai prevăzători pentru noi și mai mari eforturi de îmbunătățire a relațiilor arabo-evreiești. Treptat, aceștia au înțeles că o serie de articole favorabile într-un ziar important din Cairo avea o importanță mai mare decât un editorial de simpatie în presa poloneză sau italiană. Histadrutul a decis în 1927 să organizeze muncitorii arabi în sindicate comune (Irgun meshutaf), dar rezultatele practice au fost neglijabile până în prezent, cu excepția înființării unui mic club al muncitorilor arabi în Haifa. Încă nu exista un departament arab în cadrul Agenției Evreiești sau al Va'ad Leumi, și nici un ziar în limba arabă. Mai presus de toate, conducerea sionistă nu avea încă o idee clară despre ce să facă și, prin urmare, nu a fost surprinzător faptul că anii de după revolta din 1929 au produs o mulțime de căutări de inimă. În timp ce revizioniștii încercau să constrângă mișcarea sionistă să adopte o rezoluție clară cu privire la scopul final, și anume un stat evreu, Weizmann și-a reiterat credința în principiul parității în viitoarea Adunare Constituantă palestiniană, care, inutil să mai spunem, a fost

respinsă de arabi. Iar Ben Gurion a schițat un proiect de reprezentare parlamentară, care urma să fie realizat în etape, pe parcursul mai multor ani; o majoritate evreiască, cu atât mai puțin un stat evreiesc, nici măcar nu a fost menționată.

Poate că cele mai revelatoare au fost ezitările lui Chaim Arlosoroff, care a fost unul dintre primii care a realizat importanța mișcării naționale arabe ca factor politic. După 1929, în timp ce susținea în continuare necesitatea unui acord politic cu arabii, el a afirmat că mișcarea națională arabă era dominată de forțele reacțiunii sociale și ale tiraniei politice și i-a reproșat că nu a produs lideri precum Sun Yat-sen sau Gandhi. Arlosoroff a favorizat cooperarea la nivel municipal, colaborarea economică, trimiterea de studenți evrei la Al Azhar și la alte universități arabe, precum și sprijinul sionist pentru independența Egiptului și a Irakului. Dar era pesimist în ceea ce privește șansele unei înțelegeri cu arabii palestinieni, pentru simplul motiv că arabii erau încă convinși că pot învinge sionismul prin violență. Pesimismul său s-a adâncit la începutul anilor 1930. Într-o scrisoare adresată lui Weizmann, a avut în vedere limitarea eforturilor sioniste la o parte a Palestinei - adică împărțirea sau cantonarea țării. În caz contrar, a luat în considerare posibilitatea ca minoritatea evreiască să preia puterea printr-un guvern revoluționar organizat.† †

Astfel de sfaturi de disperare au fost rezultatul experienței personale negative a lui Arlosoroff. La începutul aceluiași an, însoțit de Moshe Shertok, se întâlnise cu Auni Bey Abdul Hadi, un lider al Partidului Istiqlal, în încercarea de a descoperi un teren comun și de a deschide un dialog. Dar Auni Bey le spusese vizitatorilor săi, punct cu punct, că nu are rost să se discute despre problemele de bază. Nu existau neînțelegeri între arabi și evrei. El înțelegea prea bine naționalismul evreiesc, dar, din păcate, exista o ciocnire fundamentală de interese care nu putea fi rezolvată prin discuții. Acesta nu a fost, totuși, sfârșitul afacerii. La începutul anilor 1930, liderii sioniști ajunseseră la concluzia că dintre cele trei partide politice arabe, Istiqlal, oricât de puternic se opunea sionismului, era mișcarea cea mai promițătoare atât în ceea ce privește perspectivele sale politice, cât și în ceea ce privește șansele de apropiere arabo-evreiască. Cooperarea cu partidul muftiului era exclusă după tot ceea ce se întâmplase. Sioniștii îi susținuseră pe Nashashibis în diferite ocazii (cum ar fi alegerile municipale din 1926): cearta dintre acest clan și Hussainis (din care făcea parte muftiul) a dominat viața politică arabă palestiniană timp de mulți ani. Dar Nashashibis erau strâns identificați cu politicile obligatorii britanice și nu aveau nicio intenție de a se compromite în ochii publicului arab prin cooperarea cu evreii. A rămas Istiqlal, un grup modern, secular și naționalist, care susținea unitatea arabă și avea mulți susținători în rândul tinerei generații.

Partidul Istiqlal părea în multe privințe un partener politic ideal pentru sioniști. Ben Gurion s-a întâlnit cu Auni Abdul Hadi în casa doctorului Magnes în iulie 1934 și a încercat să îl convingă că ar fi posibil, până la urmă, să coordoneze obiectivele finale ale mișcărilor naționale evreiești și arabe. Ce-ar fi dacă evreii, cu influența lor politică și resursele financiare, s-ar alătura luptei pentru unitatea arabă? După care Auni, potrivit relatării lui Ben Gurion, a devenit foarte entuziast și a promis că va accepta imigrarea a cinci sau șase milioane de evrei, că el însuși va ieși în stradă și va propaga ideea printre prietenii săi din Palestina și din alte țări arabe.† Dar după câteva momente, Auni s-a răcit din nou: "De unde știm că putem avea încredere în promisiunile dumneavoastră?". Mussa Alami, o altă figură arabă proeminentă, și un

moderat în politica sa, i-a spus lui Ben Gurion că arabii nu erau deosebit de dornici să primească banii și know-how-ul evreiesc și că ar prefera ca Palestina să rămână săracă și pustie chiar și pentru o sută de ani, timp în care arabii ar fi capabili să dezvolte țara prin propriile lor eforturi.

Relatările unor astfel de întâlniri între liderii sioniști și reprezentanții arabi sau ale discuțiilor cu George Antonius, autorul istoriei standard a mișcării naționale arabe, constituie o lectură melancolică. Pozițiile de bază erau atât de îndepărtate încât orice acord era iluzoriu încă de la început. Aceștia erau anii de după venirea la putere a lui Hitler, iar orice compromis privind imigrația evreiască era de neconceput pentru sioniști. În iunie 1936, după izbucnirea celei de-a treia revolte arabe, Ben Gurion scria într-o scrisoare privată că se îndoia că există măcar o șansă din zece de a ajunge la un acord. Desigur, trebuiau să continue să discute, dar nu exista nicio disponibilitate din partea arabilor de a accepta yishuv-ul, deși, în cele din urmă, în disperare totală, ar putea accepta prezența evreiască în Palestina după eșecul rebeliunii și, mai ales, ca urmare a creșterii yishuv-ului. A fost din nou "zidul de fier" al lui Jabotinsky. Ruppin, care fusese în prima linie a luptei pentru apropierea arabo-evreiască atât înainte, cât și după Primul Război Mondial, și care a fost unul dintre fondatorii Brit Shalom, a ajuns la concluzii la fel de pesimiste în aceeași perioadă. Era firesc să existe izbucniri sporadice dacă sioniștii își continuau activitatea împotriva dorinței arabilor: "Este destinul nostru să ne aflăm într-o stare de război continuu cu arabii și nu există altă alternativă decât să se piardă vieți".

Doar neobositul Magnes și unii dintre cei mai apropiați prieteni ai săi au continuat să creadă că, cu un pic mai multă bunăvoință din partea evreilor, se putea ajunge la un acord. Și, ocazional, chiar și Magnes avea îndoieli cu privire la fiabilitatea și onestitatea partenerilor săi arabi. Într-o notă adresată lui Harold MacMichael, Înaltul Comisar Britanic, se întreba dacă mai avea rost să continue negocierile: "Ei nu sunt arabi adevărați mai mult decât sunt eu un locuitor al Insulelor Mării de Sud. Acești oameni de aici și din Beirut sunt adevărați levantini".

Rebeliunea arabă

Al treilea și cel mai mare val de atacuri arabe a început în aprilie 1936. A fost o perioadă de activitate politică și diplomatică febrilă. Liderii sioniști și-au menținut contactele cu arabii și au fost întocmite foarte multe planuri și memorandumuri în încercarea de a rezolva conflictul. Tulburările au fost mult mai răspândite decât cele din 1921 și 1929 și au avut un număr mult mai mare de victime și de bunuri. Au durat trei ani, cu scurte întreruperi, și au încetat în primăvara și vara anului 1939, în lunile care au precedat izbucnirea războiului. A fost nevoie de un efort militar major din partea autorităților obligatorii pentru a învinge bandele înarmate care își stabiliseră dominația în diferite părți ale țării. Spre deosebire de revoltele din 1920 și 1929, această revoltă nu a fost declanșată de un incident izolat, cu excepția cazului în care uciderea unui evreu de către tâlhari arabi ale căror motive ar fi putut fi parțial politice este considerată ca atare. Tensiunea s-a acumulat treptat. După venirea la putere a lui Hitler, numărul imigranților a atins un nou maxim - 30.000 în 1933, 42.000 în anul următor și 61.000 în 1935. La mijlocul anilor 1930, evreii constituiau 30% din populația totală a Palestinei.

A existat un scurt val de tulburări în octombrie 1933, instigat de Istiqlal. Acesta a fost îndreptat în principal împotriva britanicilor și s-a prăbușit rapid când apelul la o grevă generală arabă nu a fost luat în considerare. Trei ani mai târziu, răspunsul la apelul la arme al liderilor arabi a fost mult mai mare. Situația internațională părea mai favorabilă pentru arabi. Axa Berlin-Roma a efectuat o schimbare marcantă a raportului de forțe. Influența britanică părea pretutindeni în declin: Irakul își obținuse independența în 1932-3, iar mișcarea pentru independența arabă făcuse pași mari în Egipt și Siria. Liderii arabi palestinieni trebuie să fi ajuns la concluzia că era momentul potrivit pentru realizarea propriilor lor revendicări: înființarea unui guvern național (arab) și interzicerea imediată a imigrației evreiești și a vânzărilor de terenuri. Revolta armată nu a avut succes, iar cererea de independență nu a fost îndeplinită. Dar nici nu a fost un eșec total, pentru că imigrația evreiască și achizițiile de terenuri au fost sever restricționate, iar Cartea Albă din 1939 prevedea repudiul virtual al Declarației Balfour. Imigrația evreiască urma să înceteze complet după un număr de ani.

Războiul de gherilă arab a confruntat yishuv-ul cu mai multe probleme majore. Cea mai chinuitoare dilemă se referea la chestiunea non-replicii (havlaga). În primul an al revoltelor, politica oficială a sioniștilor a fost aceea de a se abține de la represalii și chiar și organizația paramilitară extremistă a lui Jabotinsky a aderat la această politică, chiar dacă în semn de protest. Decizia nu a fost una ușoară. Ea a demonstrat maturitatea politică a yishuv-ului și le-a oferit sioniștilor o presă bună în Europa, dar a contribuit la răspândirea deznădejdii în rândul comunității evreiești. Când revolta arabă a ajuns în cea de-a doua etapă, mai intensă, în 1937-8, politica de non-replică a fost întreruptă atât de Hagana, care s-a angajat în acțiuni de represalii selective, cât și de IZL-ul revizionist, care a fost mai puțin discriminatoriu.

În acei ani, pasiunile naționaliste erau mai puternice ca niciodată. Având în vedere deteriorarea rapidă a situației evreilor din Europa Centrală și de Est, toate secțiunile comunității evreiești, cu singura excepție a comuniștilor, au insistat ca porțile Palestinei să rămână deschise. Se credea și mai puțin decât înainte că arabii vor respecta drepturile evreilor într-un stat binațional. Asasinarea a sute de asirieni imediat după ce Irakul și-a dobândit independența a acționat ca un factor de descurajare suplimentar și a fost citată în multe discursuri și articole sioniste din acea perioadă.

Atacul arabilor a fost un proces pentru întregul yishuv. Pentru sionismul de stânga, care în mod tradițional susținea o strânsă cooperare arabo-evreiască, a fost în plus o problemă ideologică majoră. Acest lucru nu este valabil și pentru comuniști, care respinseseră întotdeauna sionismul ca mișcare reacționară și instrument al imperialismului mondial și care, începând cu 1929, au sprijinit activ naționalismul arab. Dilema cu care se confrunta un comunist evreu în Palestina era insolubilă: "obiectiv", el era obligat să joace un rol reacționar, pentru că nu putea deveni arab. Cea mai logică și mai coerentă cale de ieșire din dilemă, aleasă de fapt de unii comuniști evrei, era emigrarea într-o altă țară unde puteau aduce o contribuție mai pozitivă la lupta pentru revoluția mondială. Dar Hashomer Hatzair și Poale Zion de stânga erau atât marxiste, cât și sioniste. Ei nu puteau considera atacurile arabe asupra așezărilor evreiești ca având un caracter progresist. Întotdeauna avuseseră în vedere o luptă comună

arabo-evreiască pentru victoria socialismului revoluționar în Palestina și, deși nu reușiseră niciodată să găsească aliați în afara taberei evreiești, acum se aflau într-o izolare totală. Opunându-se imperialismului britanic, ei trebuiau acum să accepte ajutorul acestuia în reprimarea revoltei arabe. Dar aceasta fusese dilema cu care se confruntau toți sioniștii care se opuneau "imperialismului britanic", inclusiv unii care nu erau nicidecum marxiști.

Jacob Klatzkin, unul dintre cei mai originali gânditori sioniști, scria în 1921 că mișcarea trebuia să decidă între o orientare către imperialismul britanic, care ar fi dus automat la un conflict armat și la pogromuri, și o alianță cu fellaheen-ul arab exploatat împotriva efendirilor arabi și evrei și, în cele din urmă (deși acest lucru nu a fost explicitat la vremea respectivă), împotriva imperialismului britanic. Ideea că evreii ar trebui să vină ca prieteni și că existența yishuv-ului nu ar trebui să se bazeze pe sprijinul britanic avea, fără îndoială, multe motive să fie lăudată. Dar ar fi fost posibil să se mențină imigrația și așezarea fără ajutorul britanic? Arabii nu i-ar fi permis nici măcar lui Magnes să se stabilească în Ierusalim, după cum i-a amintit odată Ben Gurion președintelui Universității Ebraice. Sioniștii marxiști au continuat să susțină tot timpul că mișcarea națională evreiască nu avea nimic în comun cu imperialismul, că avea un caracter predominant de clasă muncitoare și că ei au semănat primele semințe ale unității proletariatului arabo-evreiesc. Pe de altă parte, mișcarea națională arabă era reacționară, deoarece impusese un regim despotic și fascist întregii comunități. Ei susțineau că orice restricție a imigrației evreiești era fatală pentru masele evreiești și, în același timp, în mod obiectiv dăunătoare, deoarece împiedica dezvoltarea singurelor forțe revoluționare capabile să combată tendințele fasciste din Palestina.

Poale Zion le-a reamintit prietenilor săi revoluționari din străinătate că diverse congrese ale Internaționalei Socialiste au ajuns la concluzia că orice limitare a imigrației este o măsură reacționară din punct de vedere socialist, cu excepția cazului în care noii imigranți sunt dispuși să lucreze pentru salarii mai mici, punând astfel în pericol nivelul de trai al clasei muncitoare autohtone - ceea ce, în mod evident, nu era cazul în Palestina. Mișcarea națională arabă, sub conducere feudală și clericală, era folosită de imperialism (și fascism); dar era și indiferentă la nevoile sociale și economice ale poporului, avea un caracter reacționar.† Revolta arabă, conform acestei interpretări, a fost provocată atât de politica britanică de a împărți și a domina, cât și de exploatatorii arabi clerico-fasciști care se temeau de imigrația clasei muncitoare evreiești, deoarece aceasta anunța schimbări sociale și economice. Purtătorii de cuvânt ai stângii sioniste au proclamat că mișcarea revoluționară evreiască a clasei muncitoare era singura fortăreață a progresului și a socialismului în Orientul Mijlociu și au promis că, cu ajutorul acesteia, va apărea o mișcare proletară arabă puternică, care va conduce în cele din urmă la un stat muncitor evreiesc-arab în Palestina.

Aceste încercări de a-și adapta ideologia la o situație politică neprevăzută nu au fost nici convingătoare, nici eficiente. Dar din punct de vedere psihologic erau inteligibile, deoarece orice justificare a terorii arabe ar fi negat propria lor cauză, însăși existența lor în Palestina. A fost destul de dificil să se ofere o evaluare realistă a mișcării naționale arabe pe baza ideologiei sioniste, iar marxismul în acest context a fost o sursă de interpretări greșite suplimentare. A da vina pe imperialismul britanic și pe efenderi nu era nici măcar o jumătate de adevăr. Mișcarea arabă din 1936 a beneficiat de un larg sprijin popular: liderii

naționali "feudali" și "burghezi" nu ar fi reușit niciodată să instige la o revoltă majoră dacă nu ar fi existat un resentiment profund împotriva sionismului în rândul poporului arab.

Moshe Sharett (pe atunci Shertok) a fost mai realist și mai corect în evaluarea mișcării arabe decât cei aflați la stânga sa. La 22 iulie 1936, el a notat în jurnalul său că participarea tinerelor femei arabe la activitățile sale dovedea că aceasta avea un caracter revoluționar și că intelectualitatea arabă susținea "bandele" în același mod în care evreii simpatizau cu Hagana. În ceea ce privește caracterul său social, cea de-a doua etapă a rebeliunii (1937-8) a fost orice altceva decât "feudală" și "burgheză". De fapt, principalele familii arabe au părăsit Palestina în grabă, iar dintre cei care au rămas, mulți au fost uciși. Marxiștii au crezut, în mod eronat, că, prin organizarea de greve comune arabo-evreiești, au pus bazele unei înțelegeri între muncitorii celor două națiuni. Dar, de fapt, fellaheenul și muncitorii arabi erau mai puțin înclinați să coopereze cu evreii decât negustorii arabi din Haifa sau cultivatorii de citrice arabi din sud.† Problema cu care se confrunta stânga revoluționară sionistă era, foarte pe scurt, că, potrivit propriei lor doctrine, orice mișcare revoluționară națională era a priori progresistă, deoarece muncitorii și țăranii nu puteau greși - în orice caz, pentru o perioadă de timp. Faptul că masele muncitoare arabe nu acceptau borokhovismul și refuzau să se comporte conform canoanelor internaționalismului proletar (așa cum le înțelegea stânga sionistă) i-a pus într-o dilemă din care nu exista o cale de ieșire ideologică.

Față de mișcarea revoluționară mondială, dominată de comuniști, Hashomer Hatzair și Poale Sion de stânga se aflau într-o poziție de slăbiciune: argumentul că masele evreiești trebuiau să părăsească Europa sub amenințarea extincției fizice nu prea a făcut gheață la Comintern. Comuniștii le-au spus muncitorilor evrei - dacă aveau vreun mesaj - să se alăture luptei revoluționare oriunde ar fi trăit și să aștepte revoluția mondială care va eradica antisemitismul și va rezolva problema evreiască odată pentru totdeauna. La fel ca Brit Shalom, stânga sionistă și-a dat seama că, fără o înțelegere arabo-evreiască, yishuv-ul va trebui să trăiască într-o stare de război permanent cu vecinii săi. Dar, întrucât erau și mai puțin înclinați decât Brit Shalom să facă compromisuri în problema cea mai vitală pentru arabi - imigrația și colonizarea - perspectivele de a ajunge la un acord cu orice cerc arab reprezentativ erau practic nule. În ochii arabilor, "reacționari" și "progresiști" deopotrivă, stânga sionistă făcea parte din tabăra inamică la fel de mult ca Ben Gurion și Jabotinsky. Pentru arabi, însăși existența evreilor și insistența lor de a imigra în continuare reprezentau rădăcina răului; programul revoluționar al stângii sioniste era irelevant, o simplă perdea de fum.

De-a lungul sfârșitului anilor 1930 au continuat întâlnirile între liderii sioniști și arabi individuali, iar odată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, climatul a devenit din nou mai propice pentru o apropiere. Printre cei cu care s-a menținut contactul se numărau lideri arabi din străinătate, cum ar fi Shekib Arslan, vechiul erou național sirian, Dr. Shahbander (ucis de dușmanii politici în 1940) și Emirul Abdulla al Iordaniei, precum și mai mulți lideri arabi palestinieni. Nuri Said, prim-ministrul irakian, a fost abordat la un moment dat, la fel ca și Philby, încă o dată. Egiptenii, sirienii și iordanienii au fost, în general, ceva mai concilianți, și chiar muftiul a fost raportat la un moment dat că ar fi sugerat că, în anumite condiții, ar permite imigrația evreilor până când evreii ar fi reprezentat 80% din populația arabă. Dar, după cum a concluzionat cu reticență Magnes în 1941, "nu exista nicio posibilitate de a ajunge la un

acord cu vreun arab responsabil pe orice altă bază, în următorii zece sau cincisprezece ani, decât pe baza unei minorități în această țară".

Când Magnes a făcut această remarcă, el vorbea la o reuniune a Ligii de apropiere evreiască-arabă, care fusese înființată la sfârșitul anilor 1930 și care, într-un fel, era succesoarea lui Brit Shalom (care încetase să existe în 1933). Baza sa politică era mai largă, iar programul său mai puțin specific. Cei care au participat la reuniune s-au confruntat cu vechile probleme cunoscute: Kalvarisky era convins că se putea ajunge la un compromis acceptabil pentru ambele părți și că se puteau găsi arabi care să sponsorizeze această cauză. Kalvarisky, trebuie adăugat în paranteză, era un mare adept al baksheesh-ului - o practică obișnuită în politica orientală. O parte din bani proveneau din buzunarul propriu al lui Kalvarisky, cea mai mare parte dintr-o subvenție a Agenției Evreiești, care a fost întreruptă atunci când Agenția a decis să întrerupă unele dintre aceste plăți și să facă altele direct. Pe de altă parte, Michael Assaf, unul dintre cei mai importanți experți ai Mapai, a turnat apă rece asupra oricăror astfel de speranțe. Magnes, a spus el, trăia în acea lume a liberalismului și umanismului, care acum aparține trecutului. Tratamentul aplicat minorităților în țările arabe este suficient pentru a descuraja pe oricine. Ne puteam aștepta ca arabii să se comporte mai bine cu minoritățile lor decât, de exemplu, polonezii? Assaf i-a acuzat pe Kalvarisky și pe prietenii săi că sunt în fond disprețuitori față de arabi dacă au crezut că îi pot ademeni prin lingușire. Arabii nu erau proști; în ochii lor, Jabotinsky era un om cinstit, în timp ce Weizmann era un mincinos. Era vechea confruntare dintre "idealiști" și "realiști" din nou, amândoi la fel de incapabili să prevină o nouă agravare a conflictului.

După 1936, conducerea sionistă a discutat numeroase planuri de împărțire și cantonare, un stat binațional nefiind considerat o politică practică. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, programul Biltmore, care prevedea înființarea unui stat evreiesc, a devenit obiectivul oficial al mișcării. Argumentul împotriva partiției și-a găsit susținători în cadrul Ihud (Uniunea), care a reunit unii dintre membrii de frunte ai vechiului Brit Shalom și, cu o argumentație oarecum diferită, ai Hashomer Hatzair. Magnes s-a opus partiției din principiu. El nu excludea posibilitatea ca evreii să-i "lingă pe arabi" într-un război, dar a prezis că acest lucru ar crea atât de multă ură încât ar pune sub semnul întrebării întregul viitor evreiesc în Orientul Mijlociu. "Nu pot fi trasate granițe naționale satisfăcătoare, dacă scopul este de a promova pacea", scria el, "nu pot fi trasate. Oriunde ai trasa aceste granițe, ai crea o irredenta de o parte și de alta a graniței. O irredenta duce aproape invariabil la război". În memorandumul său, Hashomer Hatzair a prezis că împărțirea și, prin urmare, înființarea unui stat evreiesc, nu va elimina conflictul dintre evrei și arabi, ci îl va perpetua, 'îl va proiecta în viitor prin fixarea și amplificarea cauzelor sale'.†

Magnes și unii dintre prietenii săi, spre marea consternare a conducerii sioniste oficiale, au depus mărturie în fața Comisiei anglo-americane de anchetă în 1946 și în fața Comisiei speciale a Națiunilor Unite în anul următor. A fost nevoie de mult curaj pentru a apăra binaționalismul în fața înăspririi atitudinilor în rândul comunității evreiești și a lipsei totale de reacție din partea arabilor. Magnes a susținut până la sfârșit că înființarea unui stat a fost un act motivat de disperare ("Împărțirea va crea război") și că un stat binațional era, pe termen lung, nu numai soluția ideală, ci și singura soluție practică.

În Magnes exista o tentă quijotică. Naivitatea sa părea să-l descalifice cu totul din politica activă - Ben Gurion, nu pe nedrept, l-a numit un copil politic. Cu toate acestea, tocmai pentru că era atât de îndepărtat de realitățile politice, a simțit unele dintre pericolele pe termen lung cu care se confrunta yishuv-ul mai acut decât politicienii profesioniști. Dar el nu a putut oferi niciun răspuns la problemele care asaltau yishuv-ul pe măsură ce cel de-al Doilea Război Mondial se apropia de sfârșit. Status quo-ul nu mai putea continua, rămășițele evreilor europeni băteau la ușile Palestinei, întreaga problemă căpătase o urgență nouă și disperată.

Încercările de a găsi "lideri arabi rezonabili" au continuat. În timpul războiului a fost înființat un "Comitet al celor cinci", care includea unii dintre cei mai respectați membri ai comunității evreiești. Cu binecuvântarea Agenției Evreiești, aceștia au luat contact cu personalități arabe de frunte, într-un nou efort de a găsi un limbaj comun. S-au întâlnit, au discutat și au pregătit mai multe planuri, doar pentru a realiza în cele din urmă că, în ciuda tuturor civilizațiilor exterioare, nu exista un teren comun. Au existat ocazional raze de speranță: la un moment dat, Ihud l-a găsit pe Fawzi Darwish Hussaini, o personalitate arabă respectată și văr al muftiului, dispus să semneze un acord cu prietenii săi evrei care prevedea un stat binațional bazat pe principiul neadmiterii dominației unei națiuni asupra alteia. El a sugerat înființarea imediată a unor cluburi politice și a unui cotidian pentru a combate influența partidului arab de război. La 11 noiembrie 1946, cinci membri ai Tinerei Palestine, grupul lui Fawzi, au semnat un acord privind o acțiune politică comună cu reprezentanții Ihud, dar această inițiativă promițătoare a avut un sfârșit brusc și tragic. Douăsprezece zile mai târziu, Fawzi a fost ucis de teroriștii arabi, iar grupul său s-a dispersat. 'Vărul meu s-a împiedicat și și-a primit pedeapsa cuvenită', a declarat câteva zile mai târziu Jamal Hussaini, unul dintre liderii partidului extremist. În septembrie 1947, a fost ucis Sami Taha, un important lider sindical din Haifa; societatea sa se declarase în favoarea unui stat palestinian, nu arab, recunoscând că și evreii aveau anumite drepturi. El nu a insistat niciodată foarte mult asupra acestui aspect, dar simpla suspiciune a unei astfel de lipse de patriotism a fost suficientă pentru a face din el o țintă pentru extremiști. Odată cu aceste și alte asasinate, puținele speranțe pentru un dialog sionist-arab au fost îngropate și s-a pregătit terenul pentru o confruntare militară directă.

Cei câțiva evrei care au dedicat atât de multă atenție și efort relațiilor cu vecinii lor arabi au fost o sursă de nedumerire și iritare pentru frații lor mai puțin conștiincioși de sine. Berl Katznelson, care a fost atât conștiința, cât și eminența glorioasă a mișcării muncitorești sioniste, povestește cât de șocat a fost să descopere că problema care îi preocupa pe halutzim germani nu era situația fraților lor rămași în urmă, nu evreii care se confruntau cu dispariția în Reich-ul în expansiune al lui Hitler, ci problema muncitorilor arabi. Era corect să insiste asupra muncii evreiești, se întrebau ei, după ce au pus piciorul pe pământ palestinian? O astfel de atrofie a voinței de a trăi, o astfel de negare a dreptului la existență al poporului evreu de către proprii săi fii și fiice, era monstruoasă pentru oameni ca Katznelson.

Bărbații și femeile din a doua și a treia aliya au fost mai puțin afectați de astfel de scrupule morale și intelectuale. Întrebarea dacă poporul evreu avea sau nu dreptul la existență nu se punea pentru ei.

Experiența amară din Europa de Est îi învățase că problemele decisive din istoria popoarelor nu se rezolvă în conformitate cu principii abstracte de justiție și că, atâta timp cât evreii erau o minoritate, ei vor fi mereu persecutați și permanent în pericol de distrugere. Înainte de 1933, problema nu se pusese atât de acut. În general, se credea că în Palestina exista suficient loc atât pentru evrei, cât și pentru arabi. Dar, pe măsură ce rezistența arabă devenea mai puternică și, simultan, presiunea imigrației creștea, printre sioniști a crescut convingerea că, dacă aspirațiile naționale ale arabilor și evreilor nu puteau fi reconciliate, cazul lor era cu atât mai puternic, fie și numai pentru că evreimea europeană era în pericol de exterminare. Evreii nu aveau unde să se ducă decât în Palestina. Arabii puteau fi absorbiți, dacă era necesar, în țările învecinate.

Acesta a fost fundalul politic și psihologic al eșecului în promovarea apropierii arabo-evreilor. Majoritatea evreilor ar fi preferat un acord cu arabii. Revoltele recurente au avut un preț ridicat în vieți și în resurse, care au trebuit să fie deturnate de la munca productivă. Halutzimii veniseră în Eretz Israel nu pentru a cuceri, ci pentru a construi o societate nouă, dreaptă și socialistă. Doar câțiva și-au dat seama că arabii nu vor accepta fapte împlinite, că continuarea imigrației și a colonizării va implica yishuv-ul într-un conflict care ar putea dura generații întregi. Atacurile repetate asupra așezărilor evreiești și modul macabru în care au fost comise unele dintre masacre au determinat o schimbare treptată a atitudinii populare. Imaginea arabului cinstit, curajos și ospitalier a făcut loc unui sentiment de dispreț față de acești "levantini necinstiți".

O minoritate de sioniști și evrei palestinieni au fost conștienți de la început de importanța crucială a relațiilor cu arabii. Unii dintre ei au crezut că aspirațiile naționale ale celor două popoare ar putea fi reconciliate, în timp ce pesimiștii au ajuns de timpuriu la concluzia că conflictul era fundamental și inevitabil. Majoritatea sioniștilor erau mai puțin preocupați de chestiunea arabă. Doar treptat s-au confruntat cu ea, presupunând la început că arabii palestinieni, aflându-se prosperi din punct de vedere economic și rezonabil de mulțumiți, vor accepta în cele din urmă statutul de minoritate în viitorul stat evreiesc. Dacă aceasta era o presupunere nedreaptă, părea aproape nesemnificativă în fața necesității de a salva evreimea europeană.

Jakob Klatzkin, în Die Araberfrage in Palästina, Heidelberg, 1921, p. 21; Dr. M. Lewite, "Zur Orientierung in der arabischen Frage", Jüdische Rundschau, 5 august 1921.

J.J. Jeffries, Palestine: The Reality, Londra, 1939, p. 40.

† Jüdische Rundschau, 27 noiembrie 1931.

‡ Adevărul din Eretz Israel', Hamelitz, iunie 1891.

Altneuland, p. 133.

† Die Welt, 13 martie 1903.

‡ Max Nordau, Zionistische Schriften, Berlin, 1909, p. 172.

§ Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des II. Zionisten-Kongresses, Viena, 1899, p. 125.

‖ H.H. Kalvarisky, în She'ifotenu, vol. 2, 2, p. 50.

N. Mandel, "Turks, Arabs and Jewish Immigration into Palestine 1882-1914", în Albert Hourani (ed.), Middle Eastern Affairs, 4, Londra, 1965, p. 84-6. A se vedea, de asemenea, disertația lui Mandel (același titlu), Oxford, 1965.

† Citat în Sefer Toldot Hahagana, Tel Aviv, 1954, vol. 1, p. 66.

‡ E. Sapir, "Hatred of Israel in Arab literature", Hashiloah, 1899, p. 222 și următoarele.

§ Hochberg către Jacobson, Arhivele sioniste, Köln All, citat în P.P. Alsberg, "The Arab Question in the Policy of the Zionist Executive before the First World War", în Shivat Zion, 4, p. 189. A se vedea, de asemenea, N. Mandel, "Attempts at an Arab-Zionist Entente 1913-14", Middle Eastern Studies, vol. 1, aprilie 1965.

‖ Într-un raport adresat executivului sionist în 1912, citat în Yaacov Ro'i, "Attempts of the Zionist Organisation to influence the Arab Press in Palestine between 1908-14", Zion 3-4, 1967, p. 205.

Meyers Reisebücher, Palästina und Syrien, Leipzig, 1907, p. 128.

† Elias Auerbach, în Die Welt, 1910, p. 1101.

Jüdische Rundschau, 13 ianuarie 1931.

† Belkind, citat în A. Cohen, Israel vehaolam ha'araui, Merhavia, 1964, p. 68.

‡ Ibidem, pp. 65-9 și Sefer Toldot hahagana, vol. 1, pp. 73-7.

§ Hashiloah, 1909, p. 466.

Neguib Azoury, Le Reueil de la Nation Arabe, Paris, 1905, p. v; Sefer Toldot Hahagana, p. 185. Mandel, Middle Eastern Affairs, p. 94.

† Profesorul A.A. Aehuda într-un raport către profesorul O. Warburg din cadrul executivului sionist, datat 31 august 1911, citat de Ro'i, "Attempts of the Zionist Organisation ...", p. 212.

‡ Discursul său a fost publicat ulterior sub titlul "She'ela ne'elma", în Hashiloah, 1907, pp. 193-206.

Nehama Puchachevski, în Hashiloah, 1908, pp. 67-9.

Elias Auerbach, în Palästina, Köln, 1910, p. 121.

† Hugo Bergmann, Jawne und Jerusalem, Praga, 1919, p. 60.

Citat în Yaacov Ro'i, "The Zionist Attitude to the Arabs, 1908-14", în Middle Eastern Studies, aprilie 1968, pp. 210, 216.

Citat în Alsberg, "The Arab Question in the Policy of the Zionist Executive before the First World War", în Shivat Zion 4, p. 163.

† Ibidem, p. 184.

După Primul Război Mondial au dat dovadă de mai multă conștientizare. La cel de-al paisprezecelea congres sionist de la Viena (1925), nimeni nu a fost mai categoric decât Ben Gurion în ceea ce privește

necesitatea "de a găsi calea spre inima poporului arab". Frazele goale despre pace și fraternitate, a insistat el, nu erau suficiente; ceea ce se dorea era o alianță autentică între muncitorii evrei și arabi. În consecință, a fost atacat de revizioniști ca fiind un teoretician socialist cosmopolit și doctrinar.

† A se vedea relatarea lui Kalvarisky în Ha'olam, 7, 1914, și în She'ifotenu. p. 54.

‡ Mandel, St Antony's Papers, pp. 93-4.

Menahem Sheinkin, citat în Sefer Toldot Hahagana, vol. 1, p. 135.

† Sefer Toldot Hahagana, p. 191.

‡ Mandel, Middle Eastern Affairs, p. 97.

Citat în Ro'i, "The Zionist Attitude...", p. 227.

† Sefer Toldot Hahagana, p. 308. Se referă la Josef Lishanski, născut în Metulla, care vorbea limba și cunoștea obiceiurile arabilor mult mai bine decât noii veniți. El a fost unul dintre cei mai renumiți shomrim din perioada timpurie. În timpul Primului Război Mondial a jucat un rol important în conspirația Nili.

‡ Mandel, Disertație, pp. 165-8.

Sefer Toldot Hahagana, p. 186; Cohen, Israel vehaolam ha'aravi, p. 84; Alsberg, "The Arab Question...", p. 168.

† Mandel, Disertație, capitolul 6.

‡ Alsberg, "The Arab Question...", p. 169.

Ibidem, p. 172. Pentru o discuție mai completă a negocierilor, a se vedea N. Mandel, "Attempts at an Arab-Zionist entente 1913-14", în Middle Eastern Studies, aprilie 1965, p. 238 și următoarele.

† Despre Hochberg, vezi Cohen, Israel vehaolam ha'aravi, p. 95, și Lichtheim, Rückkehr, Stuttgart, 1970, pp. 216-17.

‡ Textul raportului său este publicat în Alsberg, "The Arab Question ...", p. 187 și următoarele.

Pentru raportul lui Hochberg privind congresul de la Paris, a se vedea ibidem, pp. 195-205.

† Ibidem, p. 177.

‡ Ibidem, p. 178.

Mandel. Middle Eastern Studies, p. 260; vezi și Cohen, Israel vehaolam ha'aravi, pp. 107-10.

† Mandel, Middle Eastern Studies, pp. 263-5.

‡ M. Medzini, Esser Shanim shel Mediniut Eretz Yisraelit, Tel Aviv, 1928, p. 80.

§ Wolffsohn către Ruppin, 15 septembrie 1908, citat în Alsberg, "The Arab Question ...", p. 179.

‖ Citat în Ro'i, "The Zionist Attitude ...", p. 227.

Ktavim letoldot Chibat Zion, vol. 3, P. 495.

† Ro'i, "The Zionist Attitude ...", pp. 217-18.

‡ Începând cu Die Pforte des Ostens, Viena, 1924, în care a pledat și pentru un stat binațional. Jabotinsky, pe de altă parte, nu a avut răbdare cu astfel de teorii. Când l-a abordat pe Nordau, în timpul războiului, cu privire la înființarea unei legiuni evreiești care să lupte împotriva turcilor, i s-a spus: "Dar nu poți face asta, musulmanii sunt rude cu evreii, Ismael a fost unchiul nostru". 'Ismael nu este unchiul nostru', a răspuns Jabotinsky. 'Noi aparținem, slavă Domnului, Europei și timp de două mii de ani am ajutat la crearea culturii occidentale'.

'Die Bedeutung der Araberfrage fuer den Zionismus', în Der Jude, 1918, p. 150.

† Rapoarte din octombrie și noiembrie 1913, citate în Ro'i, 'The Zionist Attitude ...', pp. 214-15.

‡ Lichtheim, Rückkehr, p. 228.

A. Auppin, Pirke Khayai, Tel Aviv, 1968, vol. 3, p. 203.

Arthur Ruppin, Building Israel, New York, 1949, p. 63.

† Stenographisches Protokoll ..., Berlin, 1911, p. 81-2. Wolffsohn, președintele Organizației Sioniste, i-a răspuns: "Nu uita să le spui asta prietenilor tăi din Palestina!". Ibidem.

‡ Corespondența este citată în Alsberg, "The Arab Question ...", p. 175.

§ În discursul său la conferința anuală a sioniștilor germani de la Posen, Jüdische Rundschau, 12 iulie 1912.

Redcliffe N. Nalaman, Palestine Reclaimed, Londra, 1920, pp. 175-6.

† D. Den Gurion, într-un articol publicat în 1918 inclus în Anakhnu veshekhnenu, Tel Aviv, 1931, p. 41.

Eliezer Ben Yehuda, care a emigrat în Palestina din Rusia în 1882, a scris în autobiografia sa că a constatat că arabii nu îi urau pe evrei, ci îi disprețuiau pentru lașitatea lor. Kitve Ben Yehuda, Ierusalim, 1941, p. 37.

W. Wahnmann, în Herzl Yearbook, New York, 1958, p. 165.

† Mandel, St Antony's Papers, p. 108 și disertație.

Weizmann, Politica sionistă, 21 septembrie 1919. Federația Sionistă Engleză, Londra, p. 12.

† Citat în Stein, The Balfour Declaration, p. 622.

‡ Citat în Jüdische Rundschau, 18 august 1918.

§ Citat în M. Merlman, "Arab-Jewish Diplomacy 1918-22", Jewish Social Studies, 1944, p. 131.

Cronica Evreiască, 7 martie 1919. Citat în Perlman, "Arab-Jewish Diplomacy ...".

† Jewish Chronicle, 3 octombrie 1919. Citat în Perlman, "Arab-Jewish Diplomacy ...".

A.A. Tibawi, în Journal of the Royal Central Asian Society, iunie 1969, p. 156 și următoarele.

† Perlman, "Arab-Jewish Diplomacy ...", p. 141.

‡ Jeffries, Palestine: The Reality, p. 257.

§ Jüdische Rundschau, 14 martie 1918. Negouib Moussali, Le Sionisme et la Palestine, Geneva, 1919, passim.

Citat în Cohen, Israel vehaolam ha'aravi, p. 149.

Palestina, Corespondență cu Delegația arabă palestiniană și Delegația sionistă, Cmd. 1700, Londra, 1922, p. 19.

† "After the Balfour Declaration", în Nationalism and the Jewish Ethic, New York, 1962, p. 122. A se vedea, de asemenea, introducerea sa la ediția din Berlin 1921 a cărții At the Crossroads, în care ideea unui stat binațional era formulată implicit.

‡ "Das Verhaeltnis der Juden zu den Arabern", în Der Jude, 1919, p. 453.

§ A. Auppin, Der Aufbau des Landes Israel, Berlin, 1919, pp. 127-31. Ber Borokhov, teoreticianul sionismului marxist din Rusia, credea, de asemenea, că arabii palestinieni vor fi, în cele din urmă, absorbiți din punct de vedere cultural. Este posibil ca Borokhov să fi preluat ideea de la Michael Halpern, o figură curioasă, tragică și, într-un fel, profetică. Halpern a pledat pentru ocuparea Palestinei de către legiuni evreiești cu mulți ani înainte de Primul Război Mondial și, în același timp, a cerut o alianță frățească între arabi și evrei (care să fie îndreptată împotriva dușmanului comun, creștinismul). Pentru a grăbi asimilarea culturală a arabilor, el a propus să se facă căsătorii mixte pe scară largă. A părăsit temporar Palestina după o ceartă cu reprezentanții lui Rothschild, iar relatările sale despre viața și obiceiurile arabilor, despre ospitalitatea lor și despre respectul pentru tărie și curaj, au influențat puternic o întreagă generație de halutzim est-europeni, pe care i-a fascinat cu poveștile sale ciudate și exotice (vezi Alexander Said, "Michael Halpern", în Yediot ha'arkhion vehamuseon la'avoda, vol. 3-4, 1938, pp. 76-7). În tinerețe, în Smolensk, el a petrecut mult timp și energie în încercarea de a reforma prostituatele locale. Acum este practic uitat în Israel, deși câțiva bătrâni își mai amintesc incidentul când un circ a vizitat Jaffa cu câțiva ani înainte de izbucnirea Primului Război Mondial. Ca răspuns la o provocare din partea arabilor prezenți și pentru a salva onoarea evreilor, Halpern a intrat în cușca leilor neînarmat și a cântat Hatiqva - spre consternarea publicului și a leilor deopotrivă.

J.J. Jobman (ed.), David Eder, Londra, 1945, p. 162 și următoarele.

† Jüdische Rundschau, 17 iunie 1921.

Jüdische Rundschau, 9 august 1921.

† Stenographisches Protokoll, etc. XII Zionisten Kongress, Berlin, 1922, p. 715.

‡ Ibidem, pp. 26, 104, 285.

Stenographischer Bericht, etc. XIII Zionisten Kongress, Londra, 1924, pp. 367, 517.

† Stenographischer Bericht, etc. XIV Zionisten Kongress, Londra, 1926, pp. 54, 61, 207, 328.

‡ Medzini, loc. cit., p. 80.

F.F. Kisch, Palestine Diary, Londra, 1938, p. 19.

† Ibidem, p. 20.

Raport al Comisiei privind tulburările din Palestina din august 1929 (Raportul Shaw), Londra, 1930, p. 58.

Citat în D. Den Gurion, Anakhnu veshehhnenu, Tel Aviv, 1931, p. 74.

† A se vedea Haqiqat el Amr, 14 iulie 1937, și G. Gansur, The Arab Worker Under the Palestine Mandate, Ierusalim, 1936, p. 40.

‡ M.M.M.M. Togannam, The Arab Woman and the Palestine Problem, Londra, 1936, pp. 217-18.

§ Minutes of the Palestine Royal Commission, Londra, 1936, p. 236.

"Evreii și arabii din Palestina", Socialist Review, martie 1922.

A se vedea, de exemplu, M. Meilinson, în Davar, 2 și 9 octombrie 1929.

† A. Aeubeni, în Doar Hayom, 6 septembrie 1929, într-o poezie în care comentează evenimentele din august 1929. Citat în Wiener, Juden und Araber in Palästina, Berlin, 1930, p. 24.

‡ 26 septembrie 1929. Citat în Wiener, p. 44.

§ Kitve A.A. Aordon, vol. 5, p. 123.

‖ Ben Gurion, Anakhnu veshekhnenu, p. 180.

Ibidem, p. 41.

† Ibidem, p. 150 (întâlnire cu un revoluționar evreu rus la Berlin).

‡ Discurs în Ein Harod, 1924, ibidem, p. 74.

§ M. Mharett, Yoman Medini, Tel Aviv, 1968, p. 165.

‖ Kisch, Jurnal palestinian, p. 53.

Raportul Shaw, p. 129.

† Robert Weltsch, în Jüdische Rundschau, 19 septembrie 1922.

Norman Bentwich, For Zion's Sake, a Biography of Judah L. Magnes, Philadelphia, 1954, p. 174.

† Der Jude, iulie 1919, p. 567.

‡ Jewish-Arab Affairs. Lucrări ocazionale publicate de Societatea Brit Shalom, iunie 1931, p. 47.

În Felix Weltsch (ed.), Praga și Ierusalim, Ierusalim, 1954. Citat în teza de doctorat a lui Susan Lee Hattis, The Binational Idea in Palestine during Mandatory Times, Geneva, 1970.

† Like all the Nations?, Ierusalim, 1930, p. 6.

‡ Ibidem, p. 14.

§ Ibidem, p. 28.

She'ifotenu, mai 1932, p. 58-9.

A se vedea programul de pace al lui Kalvarisky din 1932, Jüdische Rundschau, 16 decembrie 1932.

† Kisch, Jurnal palestinian, p. 374.

‡ Hattis, Disertație, p. 29.

§ Ibidem, p. 46.

Arhivele Weizmann: scrisoare către Weltsch, 25 noiembrie 1929, citată în Hattis, Disertație, p. 49.

† F.F. Fndrews, The Holy Land under Mandate, Boston, 1931, vol. 2, passim.

‡ Doar Hayom, 12 august 1929 și datele ulterioare.

"O zheleznoi stene", în Rassvet, 4 noiembrie 1923.

V. Vabotinski, "Etika zheleznoi steni", în Rassvet, 11 noiembrie 1923.

Hapoel Hatzair, 18 octombrie 1929.

† Yoman Yerushalayim, Tel Aviv, 1948, p. 341.

Ibidem.

† D. Den Gurion, Wir und die Nachbarn, Tübingen, 1968, p. 41.

Arhivele Magnes: citate în Hattis, Disertație, p. 200.

Abba Achimeir, Hazionut hamapkhanit, Tel Aviv, 1966, p. 101-9.

Klatzkin, în Die Araberfrage in Palästina, Heidelberg, 1921, pp. 12-13.

M. Mrenstein, A Plea for Arab-Jewish Unity, Londra, 1936, p. 20.

† Z. Zbramovitch, Whither Palestine?, Londra, 1936, p. 34.

Sharett, Yoman Medini, p. 225.

† M. M. Mmilansky, "Citricultori au învățat să coopereze", în M. Muber (ed.), Toward Union in Palestine, Ierusalim, 1947, p. 57.

Arhivele sioniste, S 25/8987, citat în Hattis, Disertație, p. 167.

J.J. Jagnes (ed.), Divided or United?, Ierusalim, 1947, p. 75.

† The Case for a Bi-National Palestine (Raportul Bentov), New York, 1946, p. 129.

Citat în Hattis, Disertație, p. 220.

B. Batznelson, citat în M. M. Mraslavski, Tnuat hapoalim ha'eretz yisraelit, Tel Aviv, 1956, vol. 3, pp. 382-3.

CONSTRUIREA UNEI NOI SOCIETĂȚI:

PROGRESUL STÂNGII

ZIONISMULUI

Atunci când primul congres sionist s-a reunit la Basel, în 1897, nu s-a făcut nicio mențiune despre socialism. Cei mai mulți dintre cei prezenți ar fi respins cu furie orice încercare de a falsifica sionismul cu idei socialiste. Dar numai câțiva ani mai târziu, partidele sionist-socialiste au devenit parte integrantă a mișcării pentru o renaștere națională evreiască, iar în puțin peste trei decenii, sionismul laburist a apărut ca cea mai puternică forță politică. Creșterea sa și impactul ideilor sale au avut o importanță decisivă, deoarece a modelat caracterul mișcării sioniste și, ulterior, al statului Israel, într-o măsură mai mare decât orice alt grup. Același deceniu în care a avut loc nașterea sionismului politic a fost martorul răspândirii ideilor socialiste în rândul evreilor din Europa de Est: Bund, de departe cea mai mare organizație socialistă evreiască, a fost înființată la o lună după primul congres sionist, iar pledoaria lui Nahman Syrkin pentru un stat evreu socialist a fost publicată la un an după Judenstaat al lui Herzl. Începuturile unei mișcări muncitorești evreiești pot fi urmărite și mai departe. Cercul lui Aron Lieberman din Vilna propovăduia idei socialiste în anii 1870. Este adevărat, la acea vreme nu era deloc clar dacă muncitorii evrei își vor înființa propriile organizații independente sau vor lupta alături de tovarășii lor ruși într-o mișcare unită pentru apărarea drepturilor lor și realizarea idealurilor lor. Primii socialiști evrei au fost puternic atrași de socialismul rusesc și de liderii săi. Romanul lui Cernîșevski "Ce trebuie făcut", un elogiu adus socialismului utopic, nu numai că a modelat perspectiva mai multor generații de socialiști ruși și est-europeni până în timpul lui Lenin și al lui Georgi Dimitrov, ci a fost în ochii multor tineri evrei "una dintre operele sfinte ale omenirii, alături de Biblie și Coran". Este imposibil de exagerat impactul socialismului rusesc asupra mișcării muncitorești sioniste, nu numai la nivel ideologic, ci mai ales în ceea ce privește însăși atitudinea sa față de politică. Socialiștii evrei au moștenit de la mentorii lor ruși nesfârșite dispute doctrinare, precum și convingerea axiomatică că prima poruncă pentru orice socialist care își merită sarea este de a-și aranja propria viață în conformitate cu convingerile sale. Unitatea dintre teorie și acțiune nu era o chestiune deschisă la dezbatere. De la populiști au preluat convingerea fermă că munca manuală este un leac pentru aproape toate relele; a doua aliya a fost, într-un fel, o repetare a mersului la oameni, așa cum era practicat de narodnici.

În același timp, tinerii socialiști evrei erau contrariați de ceea ce li se părea o indiferență crasă din partea tovarășilor lor ruși față de nevoile specifice ale poporului lor. Populiștii ruși erau interesați în primul rând de soarta țăranilor, în timp ce social-democrații își concentrau eforturile asupra muncitorilor industriali. Cu toate acestea, majoritatea evreilor nu erau nici țărani, nici muncitori, ci doar oameni săraci, mulți dintre ei fără nicio perspectivă reală de a putea găsi vreodată o muncă productivă. Socialiștii ruși simpatizau cu suferințele evreilor săraci, dar din punctul lor de vedere aceasta era o problemă marginală. Ei nu aveau niciun sfat de oferit cu privire la modul în care să pună capăt situației lor dramatice înainte de marea revoluție socialistă care urma să rezolve această problemă, alături de toate celelalte. Mai presus de toate, exista faptul trist că antisemitismul avea susținătorii săi printre muncitorii și țăranii ruși. Atunci când Axelrod și Deutsch, doi socialiști evrei care au ajuns mai târziu la eminență, l-au consultat pe Lavrov, cel mai respectat lider radical al vremii, cu privire la modul în care să abordeze această situație

dificilă, li s-a spus că, deși revoltele antievreiești erau extrem de regretabile, chestiunea prezenta multe dificultăți tactice. Trebuiau ei să se întoarcă împotriva maselor, doar pentru că erau suficient de rătăcite pentru a fi antisemite? Mulți tineri revoluționari evrei i-au urmat pe Axelrod și Deutsch în acceptarea explicației lui Lavrov, s-au alăturat partidelor socialiste rusești și au luat un rol de frunte în activitățile acestora. Dar au existat și oameni care au simțit, poate doar vag la început, că existența evreilor ca întreg în societatea rusă prezenta o anomalie fundamentală și că, din acest motiv, era nevoie de o mișcare sindicală evreiască autonomă. Unii, cum ar fi Syrkin, au mers mai departe și au susținut că evreii nu vor fi absorbiți în agricultură și industrie chiar și după ce vor obține drepturi civice depline, ci că majoritatea, dacă nu toți, vor face parte din clasa de mijloc și astfel se vor afla din nou de partea greșită a luptei sociale.

Syrkin și Borokhov

Acesta a fost punctul de plecare al gândirii sioniste socialiste. Revoluția nu va rezolva problema evreiască; era nevoie de o abordare și mai radicală. Nahman Syrkin, primul său profet și lider, a scandalizat congresele sioniste succesive prin ceea ce a părut majorității delegaților drept propuneri radicale și netemperate, precum și prin întreruperile sale frecvente și criticile constante la adresa "conducerii burgheze". Originar din Mohilev și doctor în filozofie al Universității din Berlin, Syrkin, un bărbat mic și bărbos, a fost mai eficient în polemici decât în asigurarea unei conduceri politice. Acest lucru nu înseamnă că trebuie să minimalizăm originalitatea sa sau marea influență pe care a exercitat-o asupra dezvoltării mișcării muncitorești sioniste. Nu era mai familiarizat decât Ber Borokhov cu realitățile palestiniene, dar a văzut instinctiv multe dintre probleme cu mai multă acuratețe decât celălalt ideolog principal al sionismului muncitoresc, ale cărui teorii erau mai sofisticate din punct de vedere marxist și care a avut o mare influență asupra multora dintre contemporanii săi de stânga. Syrkin vedea internaționalismul ca fiind scopul final al omenirii și nu avea nicio îndoială că istoria se îndrepta treptat în această direcție. Dar aceasta se mișca cu o lentoare agonizantă și, deși națiunea (și statul național) nu era un scop în sine, o categorie morală absolută, nu era nici o etapă care putea fi sărită. Un stat autonom a fost o etapă istorică necesară pe drumul spre soluționarea problemei evreiești. Cu toate acestea, Syrkin nu a acceptat ipoteza tacită a conducerii sioniste burgheze, și anume că un astfel de stat va apărea ca urmare a faptului că evreii bogați vor da bani. El a crezut întotdeauna că statul evreiesc ar putea lua ființă doar ca rezultat al unei mișcări de masă autentice. Din acest motiv, el a cerut un congres sionist mai reprezentativ și s-a opus cu vehemență sionismului cultural, așa cum era susținut de Ahad Ha'am. Sionismul fără emigrare și reinstalare în masă era fie fraudă, fie trădare. Judenstaat-ul socialist, așa cum îl concepea Syrkin, trăda urme puternice de Cernîșevski (Visul lui Verochka în Chto delat?) și de falansteriile lui Fourier. Pământul urma să fie proprietatea statului, iar comunele gigantice, fiecare cu zece mii de membri, urmau să fie înființate pentru a se angaja atât în muncă industrială, cât și agricolă.† În viitorul stat evreiesc nu urmau să existe nici sate mici, nici mari concentrări urbane, ci doar centre culturale. Munca cea mai plictisitoare și mai puțin plăcută urma să fie cea mai bine plătită. Syrkin nu era un marxist în toată regula, dar considera lupta de clasă ca fiind una dintre temele centrale ale istoriei evreiești, reflectată atât în Pentateuh, cât și în Profeți. Istoria iudaismului antic, așa cum a interpretat-o el, a fost lupta desfășurată de masele muncitoare evreiești pentru un mod de viață socialist.

La început, Syrkin nu a avut mulți adepți; pentru fiecare tânăr evreu care se alătura mișcării sioniste socialiste, mulți alții intrau în rândurile Bund-ului. Și asta din motive evidente. Spre deosebire de Bund, sioniștii nu aveau niciun răspuns la problemele imediate cu care se confruntau muncitorii evrei din Europa de Est. Este adevărat că, în primii ani de existență, Bund nu a avut un program național clar. Acesta era menit să fie partidul proletariatului evreu și să îi apere interesele politice și economice. Abia treptat a adoptat o ideologie specifică a naționalismului non-teritorial al diasporei, întorcându-se astfel în mod clar împotriva sionismului. A fost începutul unei lupte acerbe, care avea să dureze mulți ani. În viziunea Bund, sionismul era utopic, iar sionismul socialist cu atât mai mult. Căci cum ar fi fost posibil să se construiască în Turcia înapoiată o societate socialistă și democratică, pentru care condițiile nu se coptaseră încă nici măcar în Europa? Bund era militant anticlerical. A ridiculizat tabuurile religioase tradiționale și a încălcat în mod deliberat unele dintre ele, cum ar fi cel care interzicea munca în Sabat. Socialismul sioniștilor de stânga era suspect în ochii săi, deoarece aceștia doreau să își construiască țara sub îndrumarea rabinilor și conform prescripțiilor din Shulkhan Arukh. Sioniștilor de stânga nu le-a fost ușor să răspundă la aceste acuzații. Mulți dintre ei, atât din generația mai în vârstă (precum Lilienblum), cât și din cea mai tânără, se temeau, de asemenea, de dominația forțelor clericale. "Poate că sunteți oameni decenți și bine intenționați", îi apostrofa Bund pe sioniștii de stânga, "dar cooperați cu burghezia". Iar burghezia evreiască era interesată de statul evreu în principal ca piață și ca domeniu profitabil pentru investiții și speculații. Când erau mai puțin înclinați spre caritate, ceea ce se întâmpla nu de puține ori, liderii Bund susțineau că socialismul sioniștilor de stânga era o impostură deliberată, că purtau o mască roșie pentru a-și ascunde adevăratele intenții și pentru a se adapta la Zeitgeistul radical. Bund a propagat idișul, limba maselor evreiești, și a luat în derâdere ebraica, limba rabinilor și a unei mâini de esteți și vizionari. Sionismul, pe de altă parte, a respins idișul ca pe o caricatură de limbă care întruchipa spiritul ghetoului. Acest lucru a șocat, la rândul său, Bund și simpatizanții săi: "Cel care își bate joc de idiș, își bate joc de poporul evreu; este doar pe jumătate evreu", scria unul dintre ei.

Sioniștii de stânga au recunoscut cu părere de rău că Bund făcea o muncă educațională valoroasă în rândul maselor evreiești înapoiate. Literatura revoluționară a Bund a fost citită și folosită pe scară largă și în cercurile sioniste de stânga. Dar sioniștii se opuneau cu înverșunare la ceea ce ei numeau atitudinea "nihilistă" a Bund-ului față de chestiunea națională, presupunerea că problemele naționale și sociale ale muncitorilor evrei puteau fi rezolvate, sau cel puțin normalizate, oriunde ar fi trăit aceștia. Conceptul complicat al Bund de autonomie politico-culturală pentru evreii ruși a fost derivat în mare parte din scrierile teoreticienilor socialismului austriac, precum Renner și Otto Bauer. Conform acestui concept, evreii individuali, oriunde ar fi trăit, puteau pretinde o legătură cu colectivitatea națională și aveau dreptul de a-și folosi propria limbă și de a-și dezvolta propria educație și cultură. Într-o serie de rezoluții, Bund a respins atât asimilarea, cât și sionismul. Acesta susținea că, în măsura în care sionismul prevedea așezarea câtorva evrei în Palestina, era irelevant ca soluție la problema evreiască. Dar în măsura în care ambițiile sale mergeau mai departe, vizând reinstalarea în Palestina a întregului popor sau a unei mari părți a acestuia, trebuia combătut ca o utopie periculoasă menită să abată masele de la lupta pentru drepturi politice și economice și să le slăbească conștiința de clasă. Fiecare tabără a acuzat-o pe cealaltă nu numai de lipsă de realism politic, ci și de lașitate. Sioniștii afirmau că Bund nu avea curajul de a trage concluziile finale din propria analiză a anomaliei existenței evreiești. Bund i-a acuzat pe sioniștii de stânga că induc masele în eroare, încercând să le îndepărteze de la lupta politică reală prin invocarea unui ideal nebulos care va fi realizat într-o zi îndepărtată într-o țară îndepărtată.

Odată cu prima revoluție rusă din 1904-1905, cu grevele în masă, cu pogromurile și cu alegerile pentru Duma, problema participării sau nu la lupta politică a devenit o problemă majoră și acută cu care se confruntau sioniștii, provocând multe disensiuni și ducând în cele din urmă la o scindare în rândurile lor. Borokhov, fondatorul și ideologul principal al Poale Zion, prima organizație de masă socialist-sionistă, s-a opus inițial participării active în politica rusă, dar s-a răzgândit după prima revoluție rusă. S-a născut la Poltava în 1881, iar primele sale scrieri sunt cele ale unui inteligent rus și sionist tipic din acea perioadă. Anticipându-l pe Lenin, a întreprins o analiză critică a filosofiei lui Avenarius și a empiriocriticismului. În ceea ce privește politica evreiască, a fost un sionist destul de ortodox, colaborând îndeaproape cu Ussishkin, liderul mișcării din sudul Rusiei, care era orice, dar nu era deloc un socialist. Un om cu o erudiție considerabilă și un intelect acut, Borokhov a încercat să demonstreze că sionismul și marxismul nu erau deloc incompatibile, ci că, dimpotrivă, o sinteză între cele două era perfect logică. Poziția sa nu a fost ușoară, deoarece sioniștii de la acea vreme erau în mare parte antimarxiști, în timp ce marxiștii erau antisioniști aproape fără excepție, astfel încât la început eforturile sale nu au stârnit simpatie de niciuna dintre părți.

Borokhov a investit multă pricepere analitică în justificarea sionismului în termeni marxiști. Toate celelalte soluții pe care le-a respins prin eliminare: structura socială anormală a acestora făcea imposibilă rămânerea pe termen lung a maselor de evrei în Europa de Est. Nici emigrarea în America sau în alte teritorii nu ar fi oferit un răspuns, deoarece nu exista deja loc pentru evrei în ramurile de bază ale economiei naționale din aceste țări cu dezvoltare rapidă, iar noii imigranți ar fi fost din nou reduși la o existență marginală și, prin urmare, extrem de vulnerabilă în noua lor casă. Remediile sugerate de Bund și de social-democrații ruși, de la Plehanov la Lenin, au fost lamentabil de inadecvate. Bund a propus rezolvarea problemelor sociale și economice prin aplicarea unor remedii spirituale și culturale. Borokhov era convins că, printr-o analiză marxistă corectă, a găsit singura soluție practică: clasa de mijloc evreiască va fi atrasă de forțe spontane în Palestina și va construi treptat acolo mijloace de producție. Industria în expansiune va atrage masele muncitoare evreiești în Palestina, iar proletariatul industrial, urmând o politică corectă de luptă de clasă, se va impune ca avangardă a mișcării de eliberare națională. Scrierile lui Borokhov sunt pline de referiri la contradicția dintre mijloacele de producție și relațiile de producție, precum și la alte concepte familiare pentru studenții economiei marxiste ortodoxe. El era un adept al manipulării instrumentelor de analiză marxistă, spre marea nemulțumire a adversarilor săi ideologici, care erau obișnuiți cu disputele despre sionism cu entuziaști care argumentau în termeni romantici-utopici. Când Borokhov s-a îndepărtat în 1906 de politica sa anterioară și a decis că susținătorii sionismului proletar ar trebui, până la urmă, să ia parte activ la luptele politice din diaspora, mișcarea sa a devenit și mai puțin expusă atacurilor rivalilor săi de stânga. A părăsit Rusia natală în 1907, a emigrat în America și a murit la scurt timp după ce s-a întors în Rusia, în 1917. După moartea sa, a devenit patronul grupurilor socialiste de stânga din cadrul mișcării sioniste, descoperitorul "sintezei".

Dar "sinteza" nu era chiar atât de inatacabilă pe cât au vrut să creadă adepții săi. Existau inconsecvențe interne în Borokhovism, iar în unele aspecte vitale pur și simplu nu era conform cu realitățile. Borokhov era mult prea inteligent pentru a încerca să ofere o interpretare marxistă vulgară a antisemitismului în termeni pur economici. Analiza sa semăna în mod remarcabil cu cea a lui Pinsker, deoarece îl privea în

esență ca pe un fenomen socio-psihologic. În ceea ce privește perspectivele de viitor ale poporului evreu, Borokhov nu era atât de pesimist ca autorul Autoemanzipării. Inchiziția și expulzările în masă, a declarat el, nu aveau șanse să se întoarcă. Poate că, la urma urmei, a existat un progres în istorie. Dar evreii nu puteau să aștepte pasiv și să accepte pogromurile, ura și disprețul vecinilor lor, ca pe ceva natural și inevitabil. Ei nu se puteau baza pe progres, căci dacă îngerul din om progresase, la fel și diavolul. Borokhov a denigrat întotdeauna elementul romantic, mistic din sionism. Esența doctrinei sale era că Palestina va fi colonizată și construită destul de independent de dorințele și aspirațiile sioniștilor. Dar acesta era unul dintre cele mai slabe puncte ale argumentului său: Sionismul lipsit de elementul său mistic era de neconceput, iar ideea că Palestina ar putea fi construită fără entuziasmul și devotamentul dezinteresat a mii de tineri idealiști era la fel de departe de realitate ca și credința că revoluția din Rusia va izbucni fără a ține cont de factorul subiectiv, adică de existența unui partid revoluționar. Atât Borokhov, cât și Lenin aveau nevoie de un deus ex machina pentru a sparge ortodoxia propriilor lor construcții. Oricât de mult se opuneau în principiu romantismului, ei aveau nevoie de un mit și, de asemenea, de o avangardă, pentru că nici proletariatul rus, nici masele evreiești nu aveau șanse să producă singure acea măsură vitală de conștiință politică necesară pentru a le conduce pe calea cea bună.

Borokhovismul a fost o încercare interesantă de a combina și coordona cele două ideologii care, mai mult decât oricare altele, atrăgeau tânăra intelectualitate evreiască a vremii. A devenit un fel de religie raționalizată, oferind confort și încredere spirituală miilor de tineri care erau neliniștiți de afirmația marxiștilor ortodocși potrivit căreia sionismul și socialismul revoluționar erau incompatibile. În acea generație, era aproape de rigoare să fii socialist și revoluționar, să crezi în materialismul istoric și în misiunea revoluționară a proletariatului industrial. Scrierile lui Kautsky au fost privite de către social-democrații ruși și evrei timp de mulți ani cu aceeași admirație pe care credincioșii religioși o manifestau față de scrierile sfinte. Doar câteva spirite îndrăznețe din afara taberei marxiste, cum ar fi Idelson, editorul revistei Rassvet, au îndrăznit să ridice semne de întrebare: Kautsky avea într-adevăr răspunsul la problema națională? O schimbare a sistemului social ar fi rezolvat neapărat chestiunea națională, sau nu cumva o astfel de ipoteză, departe de a fi bazată pe materialism, introducea un element subiectiv, romantic? Nu erau oare obiter dicta ale lui Kautsky împotriva sionismului o reminiscență a argumentelor burgheze împotriva socialismului?

Existau și alte motive de greutate împotriva proiectării mecanice a conceptelor stabilite în altă parte pe scena ruso-evreiască. "Proletariat", "luptă de clasă" și "conștiință de clasă" însemnau un lucru la Bialystok și altul la Berlin. Muncitorii industriali evrei nu erau fiii și fiicele unor țărani care se mutaseră la oraș. De obicei, proveneau din familii din clasa de mijloc inferioară a căror situație economică se deteriorase. Manifestau un interes viu față de munca lor și se așteptau să fie tratați ca niște rude - cel puțin ca niște rude sărace - de către proprietarii fabricilor, care erau adesea coreligionarii lor. Mulți dintre ei considerau existența lor proletară ca fiind temporară. De îndată ce era posibil, încercau să devină independenți, înființând mici ateliere proprii, sau să dea un examen care să-i califice pentru o slujbă de funcționar sau chiar pentru a deveni profesor. Aveau setea tradițională evreiască de educație, iar părinții din clasa muncitoare doreau ca copiii lor să aibă șansa de a-și îmbunătăți statutul în societate.

Muncitorilor evrei nu le lipsea nici solidaritatea, nici militantismul, dar întreaga lor mentalitate era diferită de cea a muncitorilor de rând din alte națiuni.

A doua Aliya

Tinerii și tinerele care au început să sosească în Palestina din Rusia între 1904 și 1906 și care au constituit "a doua aliya" (valul de imigrație) nu erau "muncitori înnăscuți", ci idealiști și, uneori, se simțeau, din acest motiv, foarte inferiori. Cu toate acestea, "muncitorii naturali", interesați în principal de salarii mai mari și condiții de muncă mai bune, cu greu ar fi optat pentru ceea ce criticii sionismului obișnuiau să numească "dos gepeigerte Land" - țara care a murit. Noii sosiți erau fiii și fiicele unor familii din clasa mijlocie inferioară din Rusia și Polonia, mulți dintre ei în adolescență, plini de entuziasm pentru a construi o nouă societate socialistă și, în același timp, destul de nesiguri pe ei înșiși. Vor fi ei la înălțimea marii misiuni care îi aștepta într-o țară străină și în condiții de muncă dificile? Yosef Baratz, mai târziu unul dintre membrii fondatori ai Degania, primul dintre kvutzot, povestește cum plângea cu lacrimi amare atunci când, tânăr de 17 ani, se întorcea acasă după o zi grea de muncă; munca fizică în aceste condiții era atât de dificilă, va deveni vreodată un adevărat muncitor? Exemplul biluimilor care s-au stabilit în Palestina în anii 1880 și 1890 nu a fost tocmai încurajator. Și ei veniseră să lucreze pământul. Și ei erau radicali în viziunea lor politică. Ussishkin și Chlenov, care mai târziu au devenit liderii sionismului rus, nu au fost acceptați ca membri din cauza "originii lor burgheze". Dar așezările lor se schimbaseră de nerecunoscut de la primele zile romantice și eroice. Biluimii erau acum mici hacienderos, fermieri destul de înstăriți după standardele palestiniene. Ei erau, în ceea ce-i privea pe noii veniți, angajatorii, dușmanul de clasă. Înainte de sosirea celui de-al doilea val de imigranți au existat câteva organizații muncitorești de scurtă durată, câteva greve izolate, dar adevărata istorie a mișcării muncitorești din Palestina începe abia cu sosirea grupului de pionieri Homel, în ianuarie 1904, vestitorul unei noi perioade în istoria colonizării Palestinei: 1.230 de noi imigranți au părăsit Odessa în 1905 pentru Palestina, 3.459 în anul următor și 1.750 în 1907. În total, aproximativ 35-40.000 de noi imigranți aparținând acestei categorii au sosit în Palestina între începutul anului 1904 și izbucnirea Primului Război Mondial.

Dacă un reporter sau un cercetător în domeniul social i-ar fi întrebat pe noii sosiți în portul Jaffa care este motivul venirii lor, ar fi primit, fără îndoială, foarte multe explicații contradictorii. Dar existau anumiți factori comuni. Aceștia erau anii războiului ruso-japonez, ai primei revoluții rusești și ai unui nou val de pogromuri. Mulți au crezut că mișcarea revoluționară va aduce libertatea în Rusia și va elibera, în sfârșit, minoritatea evreiască persecutată. Dar alții, precum tânărul David Grin (Ben Gurion), au simțit instinctiv că, indiferent de ceea ce revoluția ar fi obținut pentru Rusia, aproape sigur nu însemna sfârșitul necazurilor poporului evreu. Au venit în Palestina din disperare, ca să-l citez din nou pe David Grin. Disperaseră de diaspora evreiască, de socialism, dar și de sionism, așa cum era predicat și practicat de reprezentanții săi oficiali din diaspora. Ei considerau Eretz Israel ca fiind capătul drumului, ultima locuință.

Exista un puternic element romantic-mistic în rândul tinerilor pionieri, în ciuda faptului că mulți dintre ei mărturiseau credința în materialismul istoric. Un socialist de stânga a fost cel care a scris că există un fir misterios care leagă Modi'in (casa Macabeilor) și Sejera (noua așezare agricolă din Galileea inferioară). Massada, unde în epoca romană evreii au luptat până la ultimul om în loc să se predea, a devenit din nou un mare simbol. Dar aceasta nu înseamnă că presimțirile apocaliptice le dominau gândurile. Dimpotrivă, ele erau pline de vitalitate și, cel puțin la început, de optimism. Ei luau din nou în posesie patria care fusese pierdută de poporul evreu în urma unei serii de nenorociri istorice. Voiau să prindă rădăcini cât mai repede și mai adânc posibil și, în nenumărate excursii călare, sau mai des călare pe un măgar sau pe jos, și-au explorat noua lor patrie. Pentru mulți dintre ei a fost ca și cum ar fi revizitat o casă strămoșească de care auziseră atât de des.†

A doua imigrație nu a fost deloc un grup omogen, chiar dacă aproape toți erau tineri, necăsătoriți și proveneau din Rusia. Nu aveau nici măcar o limbă comună. Principalul contingent provenea din Rusia Albă, Polonia de est și Lituania. Cu toții crescuseră într-un mediu evreiesc tradițional și vorbeau idiș, dar toți cunoșteau cel puțin ceva ebraică. Pentru ei, Biblia și literatura evreiască au avut o influență formativă mai puternică decât doctrina socialistă. Dar existau, de asemenea, un număr substanțial de persoane din sudul Rusiei, fii și fiice ale unor familii asimilate, situate mai sus pe scara socială, care cunoșteau doar limba rusă. Bunicii lor serviseră în armata rusă, iar familiilor lor li se permisese să se mute în zone aflate în afara zonei de colonizare. Acești tineri și tinere deveniseră sioniști ca urmare a revoluției ruse și a pogromurilor, iar tradițiile evreiești le erau adesea străine. La început, limba a reprezentat o barieră majoră. În primele adunări, a trebuit să se asigure traduceri din ebraică în idiș și rusă și viceversa. Trumpeldor, eroul cu un singur braț din războiul ruso-japonez, nu știa un cuvânt de ebraică atunci când a ajuns în Jaffa, la fel ca și Rahel, care mai târziu avea să câștige renume ca poet. Berl Katznelson cunoștea ceva din această limbă, dar a jurat să nu mai folosească nicio alta în conversație, chiar dacă asta ar fi însemnat săptămâni întregi de tăcere. Ascensiunea lui Ben Gurion a început la câteva zile de la sosirea sa, când a ținut un discurs entuziast la o adunare a muncitorilor, într-o ebraică fluentă și puternică - un eveniment neobișnuit în cercurile Poale Zion, unde idișul era încă utilizat pe scară largă la acea vreme.

A existat o discrepanță flagrantă între ceea ce se așteptau pionierii și ceea ce au găsit la sosirea lor la casa de oaspeți a lui Chaim Bloch din Jaffa, prima stație pentru majoritatea dintre ei. Au existat dificultățile obișnuite cu care se confruntă noii imigranți de pe tot globul. Dar au existat și alte probleme, mai specifice: pentru Alexander Said, care se născuse în Siberia și care avea să devină unul dintre cei mai faimoși shomrim (paznici), problemele au început în timp ce se afla încă la bordul navei; nu avea o viză de intrare valabilă și a fost arestat de autoritățile turcești. Din fericire, avea un ceas de argint, singura moștenire de la tatăl său, care a fost suficient pentru a-l cumpăra. În ziua sosirii sale, Berl Katznelson s-a întâlnit în Jaffa cu un prieten apropiat care era pe cale să părăsească țara, ceea ce nu l-a ajutat tocmai să își ridice moralul. Totul era ciudat și nefamiliar - oamenii, peisajul, întreaga atmosferă. Chiar și sioniști înfocați precum A.A. Gordon și Moshe Smilansky au recunoscut mai târziu că le-a luat ani de zile să se obișnuiască cu noul lor mediu. În adâncul sufletului lor, încă simțeau un atașament spiritual față de peisajul rusesc, râurile, câmpurile și pădurile sale. Nu le displăcea peisajul palestinian, pur și simplu simțeau că acesta nu făcea parte din ei, că erau încă vizitatori într-o țară străină. Parafrazându-l pe

Yehuda Halevy, poetul evreu medieval, puteau spune că trupul lor se afla în Eretz Israel, dar sufletul lor, într-un fel, era încă în Rusia.

Condițiile de trai erau incredibil de primitive chiar și după standardele est-europene. Noii veniți trăiau în corturi sau în colibe mizerabile. Trebuiau să suporte malaria, șerpii, scorpionii, diverse insecte, supraveghetori care făceau munca un iad și un mediu cultural care fie era levantin, fie le amintea de shtetl-ul pe care îl lăsaseră în urmă. Nu era suficient de multă muncă, țăranii evrei din Petah Tiqva, Rishon Lezion și Zikhron Ya'akov preferând mâna de lucru arabă în locul celei evreiești, muncitorul arab fiind mai ieftin, mai experimentat și mai puțin predispus să se certe. În mod frecvent, noilor veniți li se spunea că s-au înșelat grav când au presupus că sunt necesari în Eretz Israel și că ar fi bine să se întoarcă acasă cât mai curând posibil. Era prudent, în aceste condiții, să încurajăm continuarea imigrației? În timp ce Yosef Witkin, un profesor și unul dintre primii coloniști, a publicat un apel către tinerii evrei din Europa de Est să vină în ajutorul poporului lor și să îl servească, Poale Zion s-a îndoit de înțelepciunea unor astfel de manifeste. Trebuia să se stimuleze în mod artificial imigrația în loc să se aștepte cu răbdare procesele naturale și inevitabile pe care Borokhov le prezisese și care vor aduce în Palestina atât capitaliști, cât și muncitori?

Pionierii din 1905 erau cei mai ciudați muncitori pe care lumea îi văzuse vreodată. Pentru ei, munca manuală nu era un rău necesar, ci o valoare morală absolută, un remediu pentru a vindeca poporul evreu de bolile sale sociale și naționale. Ei împărtășeau admirația populiștilor ruși pentru muzhik, în timp ce, în același timp, alături de marxiști, îl considerau pe muncitorul industrial cu conștiință de clasă ca pe o figură ideală. Cei care, din diverse motive, nu puteau face muncă manuală se simțeau inferiori camarazilor lor și erau discriminați. Erau extrem de mândri de independența lor. Orice ajutor de acasă era respins și chiar și acceptarea unei invitații la masă din partea unui fermier evreu era prost văzută. Atunci când un astfel de fermier le-a plătit muncitorilor evrei opt piaștri în loc de șapte, cât fusese convenit ca salariu zilnic, aceștia au trimis cu furie pachetul cu salariul înapoi, acceptându-l cu reticență doar după ce au fost asigurați că erau plătiți mai mult nu pentru că erau evrei, ci pentru că făcuseră o muncă excepțională. De asemenea, au insistat să fie angajați ca muncitori. Înființarea unor așezări agricole proprii a fost exclusă, deoarece nu doreau să devină fermieri și, astfel, să întoarcă spatele clasei muncitoare. Experiența Biluim a acționat ca un factor de descurajare.

Cerințele pe care și le-au impus erau imposibil de ridicat, iar entuziasmul inițial din 1904-6 avea să fie urmat de o criză profundă. Cel de-al doilea val de imigrație a fost format mai degrabă din indivizi decât din grupuri. Nu puțini au venit în țară din întâmplare, alăturându-se prietenilor sau rudelor fără să știe exact unde merg sau de ce. Unii, "japonezii", se alăturaseră exodului pentru că preferau Palestina în locul serviciului în armata rusă pe timp de război. Nu puțini au fost acei vagabonzi semiintelectuali descriși de Brenner în romanele sale: primii care au ajuns în țară și, de asemenea, primii care au plecat, veșnic neliniștiți și nemulțumiți, nepoții lui Ahasuerus. Disperarea s-a instalat pentru că volumul imigrației fusese cu mult sub așteptări. Homeliții, de exemplu, care au fost primii care au sosit în 1904, au crezut cu tărie că sunt doar avangarda unei mari mișcări de masă și că multe sute, dacă nu chiar mii de compatrioți sioniști din orașul lor natal li se vor alătura în curând. S-au simțit trădați și izolați atunci când, în decurs de

un an sau doi, și-au dat seama că grosul armatei nu îi va urma. Marea majoritate, 80% sau chiar mai mult, dintre cei care veniseră în 1904-6 pentru a construi Eretz Israel au părăsit țara în câteva luni, întorcându-se în Rusia sau plecând în America. Dar cei care au rămas au devenit în cele din urmă nucleul sionismului muncitoresc. Ei au fost cei care aveau să asigure în anii următori conducerea partidelor socialiste, a mișcării sioniste și a statului Israel.

Muncitorii au fost organizați în două grupuri rivale, care au luat naștere în iarna anului 1905: Poale Zion și Hapoel Hatzair. La început, prima avea șaizeci de membri, iar cea de-a doua nouăzeci.† Chiar și cinci ani mai târziu, ele nu aveau mai mult de aproximativ cinci sute de membri între ele. Numărul de muncitori din orice fabrică de mari dimensiuni din Europa sau America îl depășea cu mult pe cel al numărului total de membri ai acestor două partide socialiste. Erau clanuri, fraternități - familii mari mai degrabă decât mișcări politice de masă, iar periodicele lor nu erau mai mult decât scrisori circulare. În acest context, discursurile și scrierile solemne despre misiunea istorică a clasei muncitoare și despre necesitatea luptei de clasă reprezintă o lectură ciudată. Dar, în ciuda dimensiunilor lor minuscule, atât Poale Zion, cât și Hapoel Hatzair s-au considerat de la început ca fiind partide politice, deși, în plus, îndeplineau multe alte funcții. Sindicatele nu existau la acea vreme și nu existau servicii sociale sponsorizate de stat. Prin urmare, asociațiile muncitorești au înființat burse de locuri de muncă, precum și organizații de ajutor reciproc, cluburi culturale și sociale și fonduri de boală. Inițial, se intenționa înființarea unei singure organizații unitare, dar au apărut divergențe de opinie atunci când a fost vorba de formularea unei platforme ideologice comune. Cei implicați nu au reușit să cadă de acord nici asupra numelui organizației lor. Cei care au făcut parte din Poale Zion în Rusia au insistat să păstreze acest nume, poate în principal ca o demonstrație împotriva opiniilor pro-Uganda susținute de mulți sioniști palestinieni la acea vreme. Însă majoritatea a respins această cerere. Astfel, în octombrie și noiembrie 1905 au fost fondate două partide muncitorești separate, unul cu sediul la casa de oaspeți a lui Chaim Bloch din Jaffa, iar celălalt la Spektor, un stabiliment rival.

Cauzele reale ale scindării au fost considerabil mai profunde. Socialiștii evrei din Europa de Est erau cunoscuți ca fiind litigioși, dar numai acest lucru nu ar fi împiedicat neapărat "unitatea clasei muncitoare" în acest stadiu incipient. Dar Hapoel Hatzair era un grup fără o doctrină clară și bine definită după standardele est-europene, în timp ce Poale Zion avea un caracter extrem de ideologic. Primul era un organism independent, fără legături cu nicio altă organizație sionistă sau socialistă, în timp ce al doilea era o parte (deși nu cea mai importantă) a organizației mondiale a Poale Zion, precum și a celei de-a doua Internaționale. Programul politic al Poale Zionului palestinian, elaborat de mai puțin de o duzină dintre membrii săi în cadrul unei reuniuni clandestine într-o casă de oaspeți evreiască din orașul arab Ramle în 1906, era aproape o replică exactă a platformei Poale Zionului rusesc. Documentul se deschidea cu afirmația că istoria omenirii a fost o serie de lupte de clasă și naționale - o ușoară deviere de la Manifestul comunist. Acesta reitera teza lui Borokhov potrivit căreia capitaliștii își vor investi în cele din urmă banii în Palestina și că, în urma acestui proces, va lua naștere o clasă muncitoare evreiască. Programul adoptat ulterior de prima convenție a partidului a fost ceva mai specific: Poale Zion dorea independența politică a evreilor din Palestina și o societate socialistă. Conceptul luptei de clasă ca principală armă politică a continuat să figureze în mod proeminent în scrierile lor. Dar nu le-a luat mult timp celor de la Poale Sion palestinieni să realizeze că analizele și prognozele elaborate în Rusia nu aveau

prea multă valabilitate în noul lor mediu. Ce se întâmpla dacă capitaliștii evrei nu voiau să construiască Palestina? Ar fi acesta sfârșitul inevitabil al viselor lor sau ar fi îndreptățiți să-și modifice doctrina și să participe activ la construirea țării? Cum ar putea fi ei susținători militanți ai luptei de clasă dacă "baza strategică a muncitorului evreu" pe care Borokhov o prevăzuse nu exista încă, dacă patronii nu aveau nevoie de muncitori evrei și îi angajau doar din bunătate de inimă?

La început cu ezitare, dar mai târziu cu mai multă îndrăzneală, Poale Sionul palestinian, sub conducerea lui Ben Zvi, Ben Gurion și Israel Shochat, a dezvoltat o abordare independentă care i-a adus în conflict tot mai mare cu profesorii lor ideologici din Rusia. Palestinienii au ajuns la concluzia că edificarea Palestinei nu putea fi lăsată în seama accidentului istoric, ci că ei erau chemați să dea un impuls istoriei. Ei au urmărit cu îngrijorare preocuparea crescândă a Poalei Sion rusești pentru alte probleme decât Palestina. Cine mai avea nevoie de încă un Bund? Când asociația mondială a Poale Zion, ale cărei partide erau stânjenite de colaborarea cu elementele burgheze, a decis să părăsească congresul sionist, palestinienii nu au urmat exemplul. În timp ce organizația mondială a continuat să își țină reuniunile și să își publice literatura în idiș, limba "maselor muncitoare evreiești", palestinienii au trecut la ebraică. Atunci când palestinienii au început să înființeze așezări agricole cooperatiste, s-au confruntat cu o rezistență acerbă din partea unor secțiuni ale mișcării mondiale, care susțineau că, potrivit învățăturii marxismului, muncitorii trebuie să lupte pentru interesele lor de clasă și nu sunt chemați să înființeze întreprinderi economice în cadrul sistemului capitalist. Poale Sion palestinian nu a acceptat argumente care, oricât de bine ancorate în ideologie, erau complet despărțite de realitățile palestiniene. Ei au mers chiar mai departe și, în câteva ocazii, au evocat în discursurile și scrierile lor ideea unui stat evreu socialist în Palestina. Dar niciunul dintre ei nu a crezut că aceasta era o perspectivă apropiată. Deocamdată, majoritatea energiilor lor au fost dedicate unor întreprinderi mai prozaice, cum ar fi înființarea unei organizații de paznici evrei (Hashomer) și dezvoltarea contactelor cu organizațiile muncitorești din alte părți ale Imperiului Otoman.

Poale Zion a fost un partid profund ideologic în tradiția social-democrată de dinainte de 1914. În programul său, acesta a elaborat cu lux de amănunte atitudinea sa față de o serie de probleme actuale și posibilități viitoare. Hapoel Hatzair, pe de altă parte, credea în pragmatism, abținându-se aproape ca o chestiune de principiu de la disputele doctrinare. Singurul factor constant în orientarea sa a fost accentul pus pe munca manuală, atât ca o categorie spirituală, absolută, cât și pentru valoarea sa terapeutică în procesul de eliberare națională a poporului evreu. În fiecare număr al periodicului partidului apărea sloganul: "Condiția necesară pentru realizarea sionismului este cucerirea tuturor ocupațiilor din țară de către munca evreiască". Hapoel Hatzair și-a dat seama mai devreme decât Poale Zion că muncitorii evrei din Eretz Israel se confruntau cu o situație total diferită de cea a oricărei alte mișcări muncitorești; de aici și opoziția sa față de importul de concepte și politici din alte părți ale lumii, deși este adevărat că în ideile sale existau urme ale ideologiilor străine, ca de exemplu populismul rusesc. Dar ei erau în primul rând "constructiviști" și, prin urmare, se opuneau sloganurilor de tip luptă de clasă ale lui Poale Sion. În viziunea Hapoel Hatzair, naționalismul (evreiesc) era valoarea supremă, categoria atotcuprinzătoare, iar muncitorul evreu era destinat să fie pionierul renașterii naționale evreiești. Prin urmare, toate eforturile trebuiau să se concentreze pe realizarea acestui obiectiv, mai degrabă decât pe accentuarea diviziunilor de clasă. Hapoel Hatzair nu a respins socialismul, dar acesta nu a fost considerat ca fiind o parte inerentă

a mișcării naționale. Ideea de "cucerire a forței de muncă" era centrală în politica Hapoel Hatzair: era imperativ să crească numărul de muncitori evrei cât mai mult și cât mai repede posibil și să le îmbunătățească condițiile de muncă și de viață. În plus, era absolut esențial ca noii imigranți să se afirme în agricultură. Parazitismul existenței evreiești în diaspora îi șocase să îmbrățișeze sionismul și se temeau că orice regres, orice compromis în această privință, ar fi afectat în mod fatal viitorul renașterii naționale evreiești. Cu toate acestea, "cucerirea muncii", așa cum o interpretau ei, nu era menită să facă rău nimănui. Este greu de imaginat bărbați și femei mai puțin războinici decât A.A. Gordon, Yosef Ahronowitz, Yosef Sprinzak și ceilalți lideri ai Hapoel Hatzair. Spre deosebire de Poale Zion, ei au refuzat să participe la înființarea Hashomer, organizația de apărare, deoarece aceasta mirosea, oricât de slab, a militarism.

Orientarea pacifistă a reieșit cel mai clar din filosofia lui A.A. Gordon, care a exercitat o influență considerabilă asupra bărbaților și femeilor din a doua aliya. Gordon s-a născut în Podolia în 1856. Când a venit în Eretz Israel avea aproape cincizeci de ani și nu avea experiență în munca manuală grea. A devenit muncitor agricol, mai întâi în coloniile evreiești de lângă Jaffa, iar mai târziu la Degania, prima așezare colectivă. În următorii optsprezece ani - Gordon a murit în 1922 - a muncit ziua pe câmp și în plantațiile de citrice cu mare devotament, aproape religios, iar noaptea își scria eseurile. Gordon nu credea că lupta de clasă și o revoluție socialistă ar produce o societate mai bună și mai dreaptă. Nici nu se aștepta ca omul să fie mult îmbunătățit ca urmare a răsturnării radicale a instituțiilor. Societatea nu se va schimba decât dacă individul se va schimba și, din moment ce omul se deteriora în aceeași măsură în care se înstrăina de natură și din moment ce evreii au fost afectați mai mult decât orice alt popor în această privință, Gordon a concluzionat că o adevărată renaștere națională era condiționată de o revenire la o viață normală, cu munca ca mare remediu împotriva tuturor relelor vieții evreiești din diaspora. Omul, natura, munca - acestea au fost conceptele-cheie în gândirea lui Gordon. El a subliniat, de asemenea, importanța muncii agricole ca mijloc pentru ca omul să-și recapete sănătatea mintală și să redevină una cu cosmosul din care făcea parte. Impactul lui Gordon asupra contemporanilor săi nu poate fi evaluat doar prin prisma scrierilor sale. Bătrânul în tunică rusească cu barba sa enormă i-a influențat atât prin exemplul său personal, prin simplitatea sa, prin devotamentul său fanatic față de muncă, cât și prin teoriile sale: el a pus în practică în propria viață ceea ce Tolstoi doar predicase. Bătrânul slab, neînvins de munca grea, de boală și de multe alte suferințe care însoțesc procesul dureros de creștere a noilor rădăcini, era o sursă de inspirație și de încurajare pentru cei mai tineri ca vârstă și mai puternici ca trup în orele lor de îndoială și disperare.

Este puțin probabil ca cei care au venit cu a doua aliya să fi găsit o consolare similară în romanele și eseurile lui Joseph Chaim Brenner, deoarece cel mai influent scriitor al acestei generații era el însuși predispus la crize frecvente de disperare profundă. De asemenea, el nu a putut oferi nici o îndrumare ideologică; în timpul vieții sale a trecut de la un grup sionist de stânga la altul și a făcut parte și din unele care nu erau deloc sioniste. Importanța sa a fost aceea a unui cronicar fidel al perioadei, implacabil în căutarea adevărului. Niciun alt scriitor evreu nu i-a descris în termeni atât de cruzi pe semenii săi evrei, proștii și brutele, schnorcherii murdari, sau decăderea unui popor care își pierduse toate atributele unei existențe normale. Imaginea desenată de Mendele despre viața evreilor din shtetl și de Israel Zangwill despre ghetourile din vest nu semăna deloc cu descrierile lui Brenner. Dar el a fost la fel de acid în

comentariile sale despre "sioniștii verbali" din diaspora și, oricât de mult s-ar fi identificat cu pionierii din Eretz Israel, nu era deloc sigur că această ultimă licărire de speranță era suficient de puternică sau venise la timp pentru a salva poporul de la ruina finală. În opera lui Brenner nu se regăsea nimic din optimismul și din patetismul muncii constructive care ar fi putut face din el scriitorul preferat al generației sale. Situația era destul de gravă, iar tinerii socialiști sioniști nu aveau nevoie de nimeni care să le transmită că era aproape fără speranță. Și totuși, însăși lipsa lui de dorință de a înfrumusețea, de a face compromisuri, l-a făcut simpatic atât la Hapoel Hatzair, cât și la Poale Zion, iar aceștia au continuat să îl publice chiar dacă acest lucru a provocat mânia aproape tuturor celorlalți membri ai comunității.

Rivalitatea dintre cele două partide muncitorești s-a manifestat în diverse moduri: Poale Zion se referea la rivalul lor ca la o grădiniță plăcută pentru fiii și fiicele părinților din clasa de mijloc inferioară (nu că propriul lor mediu social ar fi fost diferit), mult prea preocupați de probleme culturale pentru binele lor, care puneau un accent prea mare pe sionism și pe limba ebraică și care, în general, se izolau de "mase". Aceștia au criticat refuzul lui Hapoel Hatzair de a participa la sărbătorirea zilei de 1 Mai, ziua solidarității proletare internaționale. Ei considerau că repetarea constantă de către Hapoel Hatzair a "cuceririi forței de muncă" este irelevantă, deoarece oricum nu existau suficienți muncitori evrei. Cu toate aceste polemici, realitățile palestiniene au făcut ca cele două grupuri să se apropie după câțiva ani. Poale Zion și-a dat seama că conceptele marxiste ortodoxe dezvoltate în Rusia erau inaplicabile în Palestina, în timp ce Hapoel Hatzair a renunțat la unele dintre noțiunile sale idealiste exaltate și s-a implicat mai mult în politică. Până în 1914, numărul muncitorilor evrei ajunsese la aproximativ 1600; până atunci, a apărut încă un al treilea partid, "nepartizanii" (printre care Berl Katznelson, Yitzhak Tabenkin, David Remes), care au preferat să nu se alăture niciunuia dintre grupurile existente. Existau, de asemenea, câteva sute de muncitori de origine yemenită care au rămas în afara certurilor violente și pentru ei de neînțeles ale fraților lor europeni.

În ajunul Primului Război Mondial, nu mai existau diferențe de fond în ceea ce privește oportunitatea înființării unor așezări agricole cooperatiste. Inițial, Poale Sion le respinsese, pentru că nu erau în concordanță cu doctrina lui Borokhov; în 1909, la cea de-a doua conferință mondială a lor, Borokhov și-a reiterat opoziția, chiar dacă Kaplanski și alții nu erau de acord cu punctul de vedere tradițional. Dincolo de considerațiile doctrinare, s-a argumentat că proletariatul cu conștiință de clasă din Palestina era încă extrem de slab și că orice deturnare a energiilor sale de la sarcina sa imediată și cea mai importantă era de natură să-l slăbească și mai mult. Dar nu așa vedeau palestinienii lucrurile: doi ani mai târziu, Poale Zion palestinian a acceptat în principiu, deși cu unele rezerve, ideea unor așezări agricole cooperatiste.† Și în cadrul Hapoel Hatzair a existat inițial o opoziție față de propunerea ca muncitorii evrei să înființeze propriile lor așezări agricole. Într-o dispută cu Witkin, Yosef Ahronowitz a susținut că cucerirea forței de muncă era mai urgentă și mai importantă decât cucerirea pământului.‡ Dar s-au făcut puține progrese în ceea ce privește cucerirea forței de muncă în colonii. Yosef Wilkansky, Yosef Bussel (unul dintre fondatorii Degania) și Shmuel Dayan (tatăl lui Moshe Dayan) au respins argumentul lui Ahronowitz, conform căruia capitalul evreiesc va avea cumva grijă de problema colonizării agricole. Evenimentele aveau o logică proprie. În timp ce aceste dezbateri continuau, unii lucrători agricoli din ambele părți au luat inițiativa, s-au mutat din Petah Tiqva în Galileea și au înființat acolo primele comunități agricole colective.

Kvutza

Aceste începuturi sporadice și nesigure, apariția unor mici grupuri de lucru la Sejera și Kineret, la Degania și Merhavia, constituie originea kvutza, trăsătura unică a mișcării muncitorești evreiești din Palestina și, de asemenea, cea care, în anii următori, avea să atragă cea mai mare atenție. Ideea de așezăminte comuniste nu era, desigur, complet nouă. Ea figura în mod proeminent în gândurile "socialiștilor utopici", iar așezările înființate pe această linie de Robert Owen și discipolii săi în Statele Unite existau de mult timp. Dar, odată cu apariția "socialismului științific", astfel de inițiative au încetat să mai suscite interes; doar în Rusia ideea de "comună" mai avea câțiva susținători. Pionierii ruși trăiau ocazional, înainte de emigrare, după modelul comunal, împărțindu-și atât veniturile, cât și cheltuielile și, bineînțeles, puținele lor bunuri. Dar ideea unor așezări permanente după modelul comunist, renunțând la proprietatea privată, era considerată fantastică. Când Manya Wilbushewitz, una dintre primele pioniere, i-a vorbit despre aceasta lui Max Nordau la Paris, i s-a spus că suferă de iluzii febrile și a fost sfătuită să consulte un coleg psihiatru.

Primele așezăminte colective au luat naștere nu după un model clar preconceput, ci prin încercări și erori. După moartea lui Herzl, în timpul epocii "sionismului practic", s-a pus un nou accent pe cumpărarea și colonizarea terenurilor în afara zonelor tradiționale de colonizare evreiască. Dar cine urma să lucreze pământul nou achiziționat? Nu existau fonduri pentru a sprijini coloniștii individuali și, întrucât fermierii din Petah Tiqva și Rishon Lezion nu erau nici capabili, nici dispuși să ajute la dezvoltarea ulterioară a agriculturii palestiniene, s-a decis ca terenurile achiziționate de Fondul Național, rămânând în proprietatea națiunii, să fie închiriate unor colective de muncitori. Aceștia urmau să fie plătiți în conformitate cu sistemul de muncă la bucată de grup. La început, managerii au fost numiți de organizația sionistă, dar mai târziu muncitorii înșiși au preluat controlul. Ruppin și susținătorii săi din cadrul executivului sionist au fost influențați de ideile economistului evreu-german Franz Oppenheimer cu privire la avantajele agriculturii colective pe scară largă față de întreprinderea individuală în agricultură. Însă Oppenheimer recomandase ca fiecare membru să fie recompensat în funcție de efortul și producția sa, în timp ce muncitorii cereau salarii egale pentru toți. Dorința doctorului Ruppin de a sprijini ceea ce pentru majoritatea colegilor săi părea în cel mai bun caz un experiment interesant, a coincis cu dorința unui număr tot mai mare de lucrători agricoli evrei de a scăpa de atmosfera sufocantă din Petah Tiqva și din celelalte colonii și de a se ocupa de o sarcină cu adevărat de pionierat. Relațiile lor cu fermierii evrei nu fuseseră niciodată foarte fericite; avuseseră loc greve și chiar lupte. În Petah Tiqva, angajatorii au decis uneori să boicoteze cu totul munca evreiască, furia lor fiind stârnită de o adunare a muncitorilor în memoria tovarășilor lor căzuți în timpul pogromurilor din Rusia. Faptul că participaseră membri de ambele sexe a fost o circumstanță agravantă.

În Sejera, în Galileea inferioară, noii veniți, precum Ben Gurion, au găsit o atmosferă diferită: muncă mai puțin monotonă, numai muncitori evrei, fără mici comercianți, agenți sau intermediari. Practic, toată lumea lucra la câmp. Sejera a devenit centrul muncitorilor agricoli din zonă. Dar aceste condiții idilice nu au durat. În Kineret, muncitorii au făcut grevă împotriva unui director autocrat care nu le-a permis să viziteze un tovarăș care zăcea grav bolnav în spitalul din Tiberias. Un apel urgent a fost lansat către

doctorul Ruppin din Jaffa. Verdictul său solomonic a fost de a concedia atât managerul, cât și muncitorii, dar își dăduse seama că sistemul tradițional de supraveghetori nu era ideal pentru muncitorii evrei - aceștia erau mult prea independenți pentru a primi ordine. Poate că ar trebui să li se dea o șansă celor care pretindeau că vor fi capabili să lucreze pământul mai eficient fără interferențe și control constant. Nu a fost o decizie ușor de luat, iar îndoielile doctorului Ruppin și ale colegilor săi nu erau lipsite de temei. Noilor lucrători le lipsea cu siguranță experiența profesională și existau motive să se îndoiască că aveau autodisciplina necesară pentru a face din această întreprindere un succes.

Primul astfel de experiment de autogestionare a avut loc în 1905, când cinci muncitori din Kineret au semnat un contract cu biroul palestinian din Jaffa pentru a lucra terenul din Um Juni pe propria răspundere. În noiembrie 1910, zece bărbați și două femei s-au stabilit definitiv în ceea ce a devenit Degania, "mama kvutzoturilor". Multe depindeau de rezultat. Un eșec în această etapă ar fi putut avea consecințe fatale pentru dezvoltarea așezărilor de acest tip. Au trecut două ierni și două veri și se părea că, în ciuda climatului extrem de dificil și a altor condiții nefavorabile, așezarea de tip nou urma să fie un succes. Dar directorii Fondului Național Evreiesc aveau încă îndoieli. Degania își depășise bugetul cu 40% și au criticat sistemul de contabilitate conform căruia kvutza fusese lucrată pe profit încă de la început. Dar Ruppin și-a păstrat încrederea în coloniști chiar și împotriva unei autorități ca Oppenheimer, care susținea că o bancă capitalistă nu putea accepta responsabilitatea pentru datoriile și obligațiile unei întreprinderi asupra conducerii căreia nu avea nici cea mai mică influență. Deja unii dintre cei mai întreprinzători membri ai colectivității se jucau cu ideea de a se muta într-un loc nou, de a o lua din nou de la început și de a lăsa Degania unui alt grup, mai puțin experimentat, dornic să lucreze într-o așezare colectivă. Dar opinia majoritară era că ar trebui să rămână și să considere Degania ca fiind casa lor permanentă, prima dintr-un lanț de așezări care urmau să fie înființate în urma sa. În această etapă, comunismul deplin nu era încă practicat în kvutza. Fiecare membru primea un salariu lunar de cincizeci de franci de la biroul din Palestina. Unii plăteau totul în cutia de bani comună, în timp ce alții păstrau o parte pentru a cumpăra haine și încălțăminte și pentru alte scopuri. Sugestia lui Shmuel Dayan ca nimeni să nu se căsătorească în primii cinci ani a fost uitată după câteva săptămâni, iar nașterea primului copil a fost prilejul unei crize ideologice majore: ar trebui ca mama să-și îngrijească și să-și crească propriul copil sau ar trebui să fie în grija altcuiva? Ar trebui să locuiască copiii cu părinții lor sau într-o colibă separată? Ar trebui ca femeile din colectivitate să lucreze în toate ramurile agriculturii sau locul lor era în bucătărie, la spălătorie și în casa copiilor? Erau copiii - după cum spunea Yosef Bussel - proprietate privată sau aparțineau comunității? Membrii din Degania au optat pentru un compromis. Soluțiile mai radicale și abolirea proprietății private în așezămintele colective au prevalat abia după sfârșitul Primului Război Mondial, odată cu sosirea unei noi generații de pionieri.

Povestea succesului primei așezări comunale s-a răspândit rapid în Palestina și în rândul mișcărilor de tineret sionist-socialist din străinătate, iar apelul a fost lansat pentru înființarea altor comune. A existat, totuși, o tendință de a se lipi prea mult de exemplul Deganiei. Faptul că primul grup de coloniști număra doisprezece membri fusese mai mult sau mai puțin întâmplător, dar aproape că a devenit o dogmă, modelul Degania transformându-se într-un imperativ ideologic: în general se presupunea că acesta era modelul optim, ba chiar singurul posibil, și că un număr de membri mai mare de doisprezece sau cincisprezece ar fi fost dăunător atmosferei intime care domnea în kvutza. Această convingere a persistat

până după 1919, când, odată cu sosirea multor imigranți noi, ideea kvutzei mari a început să se răspândească.

Prima comună fusese înființată deoarece un număr tot mai mare de lucrători agricoli evrei doreau să se desprindă de sistemul tradițional de manageri, supraveghetori și salarii zilnice. Pe măsură ce anii treceau, s-a dezvoltat o ideologie de kvutza: comuna nu era doar o cale de a ajunge la un anumit scop, ci devenea un scop în sine; era o celulă organică a viitoarei societăți. Odată cu destrămarea familiei în societatea modernă, era nevoie de un model nou și mai progresist de conviețuire umană, o familie la scară largă bazată nu pe co-sangvinitate, ci pe atitudini și valori spirituale comune. Nu toți susținătorii kvutza aveau ambiții atât de ambițioase. Unii pur și simplu au continuat să o considere ca fiind cea mai rațională și mai simpatică formă de așezare agricolă în Eretz Israel. Dar toată lumea a fost de acord că proiectul trebuia să fie urmărit pe o scară mai largă. Exista, de asemenea, o conștientizare din ce în ce mai mare a faptului că era relevant nu numai în contextul palestinian, ci constituia o contribuție socialistă evreiască specifică în căutarea unei noi societăți.

În timp ce liderii grupusculelor socialiste din Palestina vorbeau despre misiunea maselor de muncitori evrei, masele însele erau încă concentrate în Europa de Est. Evenimentele din Sejera și Degania nu aveau nicio legătură directă cu viața lor. Poale Sion era încă în proporție covârșitoare un partid evreiesc rusesc, deși în 1904 apăruseră filiale în Austria (Galiția), în Statele Unite (1905) și în Marea Britanie (1906). Ostilitatea Bund-ului față de inițiativele sioniste a fost menționată; aceasta nu s-a atenuat cu timpul. Pe de altă parte, convingerile sioniste ale Poalei Zion au fost puse la grea încercare pe măsură ce aceasta s-a implicat tot mai mult în politica rusă. Teoretic, nu exista o linie de demarcație între sionismul și socialismul lui Poale Zion, dar, întrucât marea majoritate a membrilor partidului au rămas în afara Palestinei, implicarea lor în politica locală a devenit aproape inevitabilă după evenimentele revoluționare și pogromurile din 1904-5. Atacurile unor critici precum Jitlovski au jucat probabil un anumit rol în procesul de desionizare. Cum putea un partid care a pus pe stindardul său renașterea națiunii să afișeze o mentalitate tipică diasporei (galut) și să nu aibă curajul de a lupta pentru drepturile evreilor oriunde ar fi trăit aceștia? Dar odată ce Poale Zion a decis să participe mai activ la politica rusă, ideea sionistă nu putea decât să-și piardă locul central în activitățile sale.

Era perioada conflictului din Uganda, când realizarea visului sionist părea mai îndepărtată ca niciodată. A existat un sprijin considerabil pentru politica unui nou partid, Sejmiștii, care s-a desprins în 1905 din rândurile sionismului-socialismului. Pentru o vreme au continuat să se considere sioniști și, într-adevăr, numele oficial al partidului a fost Sioniști-Socialiști. Dar, întrucât în revendicările lor puneau accentul pe autonomia politică națională a evreilor din țările de reședință, era greu de descoperit cu ochiul liber vreo diferență fundamentală între ei și Bund. Sejmiștii credeau în continuare că, în ultimă instanță, problema evreiască nu poate fi rezolvată în diaspora. Dar, întrucât, spre deosebire de sioniști, ei nu puteau indica un teritoriu care ar fi fost un refugiu pentru masele evreiești, diferența dintre ei și Bund părea în mare măsură academică. Timp de mai mulți ani, teroriștii au exercitat un impact considerabil asupra socialismului evreiesc. Ei au avut lideri capabili, precum Jitlovski și Nahman Syrkin (care mai târziu s-a întors la sionism). Ingenioasa "sinteză" a lui Borokhov nu a reușit să-i convingă pe majoritatea evreilor de

stânga evrei: admițând că evreii aveau nevoie de o țară a lor, cum ar putea fi demonstrat prin analiza marxistă că această țară nu ar trebui să fie alta decât Palestina?

Zeire Zion, o mișcare de tineret din Rusia și Polonia, apărută înainte de Primul Război Mondial, era mai puțin vulnerabilă din punct de vedere ideologic, deoarece sionismul lor nu se baza pe o teorie științifică și nu credeau că proletariatul industrial va fi avangarda poporului evreu - fie și numai din cauza slăbiciunii sale numerice. Apelul lui Yosef Witkin (1905) adresat tinerilor de a servi poporul evreu în Palestina, i-a impresionat profund, iar ei și-au chemat membrii să urmeze cursuri de agricultură pentru a se pregăti pentru misiunile de pionierat care îi așteptau în Palestina. Ei considerau că sionismul nu se va construi ca rezultat al unor "forțe obiective", ci numai dacă un număr suficient de mulți dintre ei vor fi dispuși să-și dedice viața cauzei. Ideologia lor semăna cu cea a Hapoel Hatzair, în măsura în care era mai puțin clar definită decât cea a Poalei Zion; și ei erau socialiști, dar socialismul lor se baza în mare parte pe considerente etice. Mai târziu, a primit fundamentul său teoretic ("Volkssozialismus") în scrierile lui Chaim Arlosoroff, când, la sfârșitul Primului Război Mondial, mișcarea Zeire Zion s-a extins în toată Europa de Est și a devenit unul dintre principalele rezervoare de emigrare a halutzilor în Palestina.

La izbucnirea Primului Război Mondial, numărul muncitorilor agricoli evrei din Palestina se ridica la douăsprezece sute, în timp ce numărul celor angajați în diverse meserii și industrii din orașe nu era cu mult mai mare. Războiul a amenințat orice progres realizat în cele trei decenii precedente. Sectoarele mai sărace ale populației evreiești au fost afectate în mod deosebit. După intrarea Turciei în război, citricele și vinul din Rishon Lezion și Zikhron Ya'akov nu au mai putut fi exportate, fondurile pentru construcții s-au epuizat, banca sionistă s-a închis, iar prețul alimentelor și al altor produse de primă necesitate a crescut, în timp ce salariile au scăzut ca urmare a șomajului în masă. Dincolo de pericolele politice cu care se confrunta yishuv-ul, arestările și persecuțiile din partea autorităților militare turcești, ruina economică și foametea acută amenințau comunitatea clasei muncitoare și instituțiile sale. Stagnarea nu a fost însă totală: au fost fondate patru noi așezări agricole colective, printre care Kfar Giladi și Ayelet Hashahar.

Pentru a face față situației de urgență din timpul războiului, a fost înființată Hamashbir, cooperativa centrală de cumpărare și vânzare a muncitorilor, care a jucat ulterior un rol esențial în dezvoltarea mișcării sindicale și a așezărilor agricole. Dar spiritul halutzimilor era scăzut, iar mulți lideri ai organizațiilor muncitorești, printre care Ben Gurion și Ben Zvi, au fost expulzați din țară de către autoritățile turcești. Faptul că muncitorii din Yehuda și Galileea erau o mare familie (literalmente o "comunitate față în față"), că toată lumea se cunoștea de fapt cu toată lumea, a fost o sursă de putere și solidaritate și le-a permis să suporte mai ușor privațiunile din primii ani. Dar acum a contribuit la răspândirea defetismului și a disperării. Cei care se considerau vârful de lance al marii cauze a renașterii naționale și sociale au început acum să sufere de claustrofobie. Așteptau cu nerăbdare ziua în care, în sfârșit, în mijlocul lor se vor afla câteva fețe noi. Dar odată cu încetarea totală a imigrației în 1914, aceste speranțe s-au estompat. Niciodată nu fusese atât de evident că micimea putea fi un blestem. Dezavantajele s-au manifestat la aproape toate nivelurile. Se scrisese mult despre avantajele atmosferei familiale și ale intimității din kvutzot, însă - ca de atâtea ori - exista o mare divergență între teorie și

realitate. Faptul că cei doisprezece sau cincisprezece membri se aflau în compania celorlalți în cea mai mare parte a zilei, că nu exista aproape deloc intimitate, nu le-a îmbogățit viața personală (așa cum prevăzuseră teoreticienii), ci, dimpotrivă, a provocat o sărăcire spirituală: hipertrofia sferei colective nu a scos neapărat la iveală tot ce era mai bun din membrii individuali ai comunei. Ea i-a determinat pe nu puțini să întoarcă spatele la ceea ce cu doar câțiva ani mai devreme consideraseră a fi modul de viață ideal. Oricât de promițătoare ar fi fost începuturile așezărilor cooperatiste, este puțin probabil că acestea ar fi supraviețuit dacă nu ar fi sosit noi imigranți din Europa. Revoluția rusă din martie 1917 a fost prima rază de speranță. Opt luni mai târziu a fost publicată Declarația Balfour, iar după încă o lună, în decembrie 1917, trupele generalului Allenby au intrat în Ierusalim.

În după-amiaza târzie a uneia dintre zilele de Chanukka 1919, nava Ruslan cu 671 de noi imigranți a sosit în Jaffa. A fost poate simbolic faptul că noii veniți au trebuit să debarce pe o mare grea. Odată cu această dată a început o nouă perioadă în istoria mișcării muncitorești palestiniene. Al treilea val de imigrare, în următorii patru ani, a adus 37.000 de noi imigranți, mulți dintre ei membri ai organizațiilor de tineret sionist-socialiste. Un șuvoi de noi imigranți venise și mai devreme. Primii, un grup de pionieri din Bendzin, Polonia, au sosit la mai puțin de patru săptămâni de la semnarea armistițiului. Și-au croit drum pe drumurile înghețate ale unui continent devastat de război și război civil și pe care transportul public nu fusese încă reluat. Cei mai mulți au venit prin Turcia, câțiva prin Japonia.† Doar cinci ani i-au despărțit pe acești nou-veniți de cei care au sosit mai târziu în cea de-a doua aliya, dar exista o lume întreagă de diferențe între perspectivele lor și cele ale generației anterioare de imigranți. Pionierii din perioada postbelică erau, în unele privințe, mai bine pregătiți pentru viața în Palestina. Mulți dintre ei primiseră o anumită pregătire agricolă și vorbeau mai bine ebraica decât predecesorii lor, iar ei au venit în grupuri organizate mai degrabă decât individual. Dar nu fuseseră pregătiți, așa cum a remarcat cu regret un veteran, pentru realitățile palestiniene.‡‡

Așteptările imigrantului din 1905 au avut o sferă de cuprindere limitată: el știa că pleacă într-o țară îndepărtată, înapoiată, și că idealul său de comunitate sionistă socialistă se afla într-un viitor îndepărtat. Imigrantul din 1919 era copilul unei epoci revoluționare și, prin urmare, era probabil să fie mai nerăbdător, iar Declarația Balfour adusese realizarea visului mult mai aproape. El era mai radical în abordarea sa, mai puțin înclinat spre compromis. El visa la transformarea Palestinei într-o mare comună, nu într-un viitor îndepărtat, ci într-un an sau doi. Dacă aparținuse uneia dintre mișcările de tineret sioniste, el se gândea la viața din Palestina ca la o prelungire a taberelor de vară din Galicia sau Ucraina, cu dansurile, bannerele, focurile de tabără și alte simboluri și experiențe comune ale mișcărilor de tineret europene. Unii dintre noii veniți urmau să se alăture kvutzot-urilor existente, dar numai câțiva au rămas, nefiind satisfăcuți acolo, prea despărțiți cum erau de bărbații și femeile din a doua aliya. Ei au vrut să-și urmeze propriul mod de viață, mai degrabă decât să se alăture grupurilor existente. Saltul de pe tărâmul viselor în lumea realității a fost brusc, iar aterizarea a fost de obicei dureroasă. Nou-veniții nu erau pregătiți pentru eșecurile politice, pentru atacurile arabe și, mai ales, pentru șomajul care a însoțit depresiunea economică postbelică. Pe măsură ce imigrația în masă s-a diminuat și comunitatea evreiască rusă, până atunci principalul rezervor al Palestinei, a fost efectiv izolată, a avut loc un nou val de "mare disperare", așa cum a urmat celei de-a doua aliya.

Legiunea Muncii

Dacă Petah Tiqva, Sejera și Degania fuseseră universitățile celei de-a doua aliya, "Legiunea Muncii" (Gdud Ha'avoda), cu corturile și colibele sale dărăpănate de-a lungul drumurilor dintre Haifa și Nazaret, precum și între Zemach, Tiberiade și Tabha în Galileea inferioară, unde urmau să construiască drumurile înalte, au fost principalele stații ale absolvenților celei de-a treia aliya. Legiunea a fost înființată în 1920, la o întâlnire în memoria lui Yosef Trumpeldor, care fusese ucis cu câteva luni înainte apărând Tel-Hai împotriva atacatorilor arabi. Fusese ideea lui Trumpeldor de a forma legiuni de muncitori care să facă muncă de pionierat în Palestina, deschizând calea imigrației în masă. Legiunea a avut la început optzeci de membri, dar a ajuns în cele din urmă la șapte sute. A existat doar șase ani, dar a fost avangarda mișcării de pionierat, prima care s-a stabilit în valea Yesreel, prima care a înființat kibbutzim. Dacă nu ar fi fost inițiativa sa, muncitorii evrei nu ar fi reușit să se impună în construcții și în alte meserii din orașe și sate. Legiunea era compusă în mare parte din bărbați tineri - și câteva femei tinere -, mulți dintre ei absolvenți ai revoluției ruse și ai războiului civil, plini de focul tinereții, gata să ardă și să fie arși. În rândurile sale se aflau mistici în căutarea lui Dumnezeu și entuziaști romantici în căutarea lor înșiși prin intermediul mortificării cărnii și a spiritului, nepoți ai lui Dostoievski și nepoți ai lui Brenner. Printre ei se aflau membri ai mișcărilor de tineret asupra cărora Martin Buber exercitase o mare influență, dar și bătrâni înrăiți din a doua aliya care nu mai deschiseseră o carte de ani de zile.

Legiunea era organizată în grupuri mici de doisprezece până la cincisprezece membri, împrăștiate în întreaga țară. Participarea lor la construcția de drumuri a fost deja menționată. Unii au lucrat la construcția de clădiri noi în Haifa, Ierusalim sau Galileea, alții au reparat automobile în Beersheba. Existau două concentrări majore: una în Migdal, care le servea drept bază principală în Galileea inferioară, alta în Rosh Ha'ayin, unde câteva sute de membri lucrau la o nouă cale ferată. Aproape de la început, Legiunea a adoptat principiul comunismului deplin. Membrii săi nu primeau nici un salariu sau plată, toate câștigurile lor dispărând într-un fond comun, iar nevoile lor de bază erau acoperite conform principiului egalității depline. Legiunea nu a avut o poziție clar definită cu privire la așezarea agricolă. Unii dintre membrii săi erau în favoarea înființării unor mari colective agricole. Condițiile fizice cu greu ar fi putut fi mai puțin propice, deoarece ceea ce avea să devină mai târziu una dintre cele mai fertile întinderi, Emeq, era la acea vreme în mare parte mlaștină, infestată de malarie. Nu existau drumuri, vegetație puțină, apă, electricitate. Unii membri ai legiunii erau sceptici cu privire la rezultatul unei aventuri care, în opinia lor, depășea cu mult forțele unui grup care, oricât de dornic, nu era pregătit pentru o sarcină de o asemenea amploare și, de asemenea, nu avea experiență profesională. Dar entuziaștii au avut câștig de cauză. În septembrie 1921, prima tabără de corturi a fost instalată în vale, iar o alta a urmat mai târziu în același an. Ceea ce le-a lipsit din punct de vedere profesional au compensat prin muncă devotată; împotriva tuturor așteptărilor, încercarea a fost un succes modest sau, în orice caz, nu a eșuat.

S-a sugerat ca legiunea să fie transformată într-un mare kibbutz, sau în mai multe astfel de așezări, dar această problemă a provocat prima divizare majoră în rândurile sale. Comuna muncitorilor urbani, susțineau unii, nu avea niciun viitor. Era, în cel mai bun caz, un aranjament provizoriu. Mișcarea clasei

muncitoare din Palestina trebuia să-și găsească adevărata funcție și împlinire în așezările agricole. Majoritatea a respins acest punct de vedere, din diverse motive: ideea de bază a legiunii fusese aceea de a înființa colective de consumatori mai degrabă decât de producători. Sarcina lor era să se impună în toate tipurile de locuri de muncă, atât în orașe, cât și la țară. Concentrarea asupra așezării agricole mirosea a romantism al celei de-a doua alipiri și nici nu era în conformitate cu principiul luptei de clasă. Legiunea s-a divizat în 1923, unii membri alăturându-se la ceea ce a devenit ulterior Kibbutzul Ein Harod, în timp ce majoritatea a continuat să lucreze în grupuri mici, dispersate în toată țara.

Trei ani mai târziu, legiunea avea mai mulți membri ca niciodată, dar impulsul inițial dispăruse. În mod evident, eșuase în încercarea sa de a atrage în rândurile sale majoritatea muncitorilor evrei din Palestina și de a-i face să accepte modul său de viață. Dezamăgirea crescândă s-a manifestat printr-un proces de radicalizare politică. O minoritate vocală și influentă a ajuns la concluzia că lupta de clasă era principala lor preocupare și că, în consecință, centrul de greutate al activităților legiunii ar trebui să fie transferat în orașe. Aceștia s-au certat aprig cu Histadrut, Federația Generală a Muncii Evreiești, care fusese înființată în 1920. Unii membri ai legiunii au început să se disocieze complet de sionism. Deoarece încercarea de a stabili o comunitate socialistă într-un mediu ne-socialist eșuase și deoarece, pe scara lor de priorități, revoluția mondială cântărea mai greu decât idealurile sioniste, acest viraj antisionist părea doar coerent. În decembrie 1926, Legiunea s-a divizat, în principal pe criterii politice. Grupul mai mare s-a alăturat ulterior partidelor sionist-socialiste existente, în timp ce facțiunea minoritară s-a autodizolvat în 1928. Câteva zeci dintre membrii săi au emigrat în Uniunea Sovietică, unde au înființat o așezare agricolă în Crimeea. A încetat să mai existe în urma arestării celor mai mulți dintre membrii săi în timpul epurării din anii 1930.

Hashomer Hatzair

Printre noii sosiți din 1919-20 se numără primii membri ai Hashomer Hatzair (Tânărul Paznic), un grup care avea să joace un rol notabil în istoria sionistă ulterioară. Această mișcare a apărut în Galicia în timpul anilor de război. Mulți dintre membrii săi, cunoscuți sub numele de shomrim, proveneau din familii din clasa de mijloc, înstărite după standardele evreilor din Europa de Est. În majoritatea lor, erau destul de asimilați; educația lor fusese poloneză sau austro-germană, iar cultura populară idiș în care fusese impregnată a doua aliya nu făcea parte din experiența lor culturală. Ei au devenit convertiți la sionism nu ca rezultat al unei analize socio-economice a situației maselor evreiești, ci au pornit pe lungul lor drum dintr-un punct de plecare foarte diferit: au decis că își vor găsi împlinirea culturală și spirituală, atât ca indivizi, cât și ca grup, doar dacă se vor alătura la construirea unei noi societăți în Eretz Israel. Ideile și simbolurile mișcării germane de tineret au exercitat o influență puternică asupra lor, la fel ca și Martin Buber, care, într-un discurs celebru ținut la Viena spre sfârșitul războiului, declarase că tinerețea este norocul etern (die ewige Glückschance) al omenirii, o șansă care reapare cu fiecare nouă generație și care este întotdeauna irosită. Șomrimii credeau, alături de Wyneken, ideologul mișcării germane de tineret, că tinerețea este o valoare în sine, că numai tinerii, nefiind îngrădiți de legăturile de familie, de clasă și de statutul în societate, pot fi revoluționari. Ei credeau într-o cultură specifică tineretului, mai

autentică și mai armonioasă decât cea a lumii adulților, cu compromisurile și minciunile lor convenționale.

O astfel de abordare nu a fost atât de nouă, revoluționară sau neevreiască pe cât credeau unii contemporani. Sionismul, și în special aripa sa stângă, Biluim, și pionierii socialiști din 1905-6, a fost, de asemenea, un fel de mișcare de tineret. Revolta împotriva establishment-ului liberal-asimilator din vest și a lumii decadente și parazitare a shtetl-ului din Europa de Est a fost un factor central în gândirea sionistă încă de la început. Dar Hashomer Hatzair a fost în multe privințe sui generis. Extazul romantic care cuprinsese tânăra generație din întreaga Europă nu îi ocolise pe tinerii evrei din clasa de mijloc din est. Mentorii lor intelectuali erau Marx și Freud, Nietzsche și Buber, Gustav Landauer și Wyneken. Primele lor publicații sunt pline de referiri la riturile religioase și la simbolurile mișcării de tineret: "confesiunea", focurile vestale, răscumpărarea sufletului. Mesele lor trebuiau să fie un act de sfântă comuniune: "Realizarea deplină a forței erotice în comunitatea noastră [scria unul dintre ei la acea vreme] nu se află în conversații, nici măcar în dansurile noastre, ci în mesele noastre comune; fără o masă de altar nu poate exista o adevărată comuniune".

În kibbutzul Hashomer Hatzair din primele zile, atmosfera nu era foarte diferită de cea din taberele de vară din Polonia. Munca pe drumuri era dificilă, întregul mediu nefamiliar, dar existau compensații: nopțile lungi, dansurile, sichot-urile nesfârșite (conversații la care membrii întregii comunități participau și își dezvăluiau cele mai intime gânduri), prelegeri pe teme precum 'Erosul și societatea noastră'. O relatare a unei astfel de întâlniri relatează cum, brusc, la miezul nopții, când toată lumea dormea deja, membrii grupului au fost chemați la o întâlnire urgentă. S-au grăbit să ajungă la cortul în care se țineau adunările de grup. Un membru al kibbutzului vorbea solemn, ezitant ("ca un mare preot în templu"), cu ochii în pământ: "Am convocat această adunare pentru că eu, adică noi, tovarășul X și cu mine, tocmai am devenit o singură familie". Din păcate, cronicarul a adormit în acest moment, dar a doua zi dimineață i s-a spus că sicha a continuat mult timp și că a fost una dintre cele mai frumoase din toate timpurile.

Conceptul Hashomer Hatzair despre ceea ce ar trebui să fie o colectivitate era mult mai radical decât viața în kvutzot-urile înființate de generația anterioară de pionieri. Educația copiilor trebuia să fie colectivă, iar aceștia trebuiau să doarmă în casa copiilor, nu cu părinții lor. Kibbutzul a hotărât "să lichideze familia ca unitate socială, recunoscând-o doar ca expresie a vieții erotice". Însăși ideea că doi tineri ar putea prefera propria companie în locul celei colective era considerată a fi asocială și reacționară, o relicvă a societății mic-burgheze. Întreaga atmosferă era cea a unei mari familii: atunci când un membru al colectivului se hotăra să plece într-un turneu de două săptămâni prin țară, convoca o adunare generală, își anunța intenția și spunea cât de mult le va lipsi. Dansurile de după muncă erau o parte centrală a vieții colective, nu doar o expresie a bucuriei tinereții, ci și o manifestare a experiențelor mistice interioare. În acești primii ani, interesul politic a fost redus. De ce să citești frazele goale din ziare (scria unul dintre ei)? De ce să participi la întâlniri politice în care demagogii foloseau cuvinte mari lipsite de orice semnificație? Shomrimii încă mai credeau în revoluția spirituală. Alăturându-se colectivului, venind în Palestina pentru a construi un nou cămin pentru poporul evreu, ei, cei câțiva fericiți, își salvaseră sufletele. Aproape complet cufundați în problemele lor individuale, politica nu părea nici relevantă, nici urgentă.†

Treptat, realitatea crudă și-a cerut tributul. "Unde este entuziasmul nostru de altădată?", a întrebat în 1924 un membru al unuia dintre primele kibbutzim. Reuniunile nu mai erau foarte frecventate. Nu mai aveau loc în semiîntuneric, ci (simbolic, poate) la lumina puternică a lămpilor de parafină. Vechile simboluri ale mișcării germane de tineret păreau acum nepotrivite și au fost treptat abandonate. Romantismul exaltat, religiozitatea și estetismul au dispărut. Membrii kibbutzimului au început să realizeze că tinerețea nu era o valoare eternă și că grupurile mici de tineri, oricât de înclinați spre idealism, nu vor aduce revoluția mondială așa cum crezuseră.‡ În anii următori, ei au reacționat cu o oarecare amărăciune împotriva zeilor care eșuaseră și a impactului nefaste al mișcării germane de tineret. Dar o astfel de autocritică excesivă ratează câteva puncte centrale: ar fi decis ei, în primul rând, să renunțe la confortul și la siguranța relativă a căminelor clasei de mijloc din Europa dacă nu ar fi fost impulsul romantic primit de la Wandervogel și de la Tineretul German Liber? Este una dintre ironiile istoriei faptul că mișcarea de tineret germană, deși a produs o subcultură de tineret, a eșuat în demersurile sale mai ambițioase, în timp ce mișcarea de tineret evreiască, prin persistența și norocul său istoric, a reușit să intre în analele istoriei ca unul dintre puținele grupuri de tineri care au dezvoltat vreodată un stil de viață nou și original.

Procesul de maturizare, tranziția de la mișcarea de tineret la viața în kibbutzim, a durat ani de zile și nu a fost o tranziție ușoară. Visul de a întemeia o familie spirituală, cu caracter nomad, care să vizeze răscumpărarea individului și să propovăduiască idei mesianice, a pălit. Nu existau noi idealuri gata făcute care să le înlocuiască pe cele vechi, iar adaptarea la o viață de sărăcie și-a pus amprenta. Șomrimii au fost izolați; au fost criticați pentru elitismul lor, pentru că se disociau de clasa muncitoare și de problemele ei reale, de zi cu zi. Au fost atacați, mai presus de toate, pentru lipsa oricărui conținut evreiesc real în viața lor culturală. La rândul lor, nu au găsit prea multe lucruri de admirat în modul de viață al celor care i-au precedat pe drumul spre Palestina. A existat, de asemenea, antagonismul tradițional dintre evreii ruși și polonezi. Inițial, membrii Hashomer Hatzair au fost atrași de filozofia lui A.A. Gordon și de ideile lui Hapoel Hatzair, iar Gordon, la rândul său, a fost atras de sinceritatea și idealismul tinerilor pionieri din Galiția și de accentul deosebit pe care aceștia îl puneau pe autoeducația individului. Însă, încă de la început, shomrimii au avut anumite rezerve, care s-au accentuat în timp. Pentru gustul lor era prea mult Tolstoi și vegetarianism în învățătura lui Gordon. Conceptul său de socialism și de construire a unei noi societăți socialiste în Palestina li s-a părut, la o reflecție mai profundă, la fel de nebulos și nepractic ca și propriul lor concept, pe care erau pe cale să îl abandoneze.

Treptat, ei s-au îndepărtat de Hapoel Hatzair, fără a intra însă pe orbita unui alt partid politic. După perioada poetică timpurie (după cum a spus unul dintre ei), a urmat un interludiu filosofic, o încercare de a se vedea pe ei înșiși și lumea din jurul lor într-o lumină mai obiectivă; căutau o nouă viziune asupra lumii fără ajutorul unei busole ideologice. Primul kibbutz (Bet Alfa) a fost fondat în acea perioadă, dar au existat și eșecuri majore. Mulți au părăsit mișcarea în acei ani și nu puțini s-au întors în Europa. Cei care au rămas au înființat noi kibbutzim, cum ar fi Mishmar Ha'emeq, Merhavia, Gan Shmuel și Ein Shemer. În 1927, primele cinci kibbutzim, cu un număr total de membri de mai puțin de trei sute, și-au unit forțele într-o asociație la nivel național, Kibbutz Artzi. În kibbutzimurile lor au dezvoltat prin încercări și erori un mod de viață specific, mult mai cu picioarele pe pământ decât exaltarea din primele zile. Ideile lor

educaționale, adaptate la realitățile palestiniene, au continuat să joace un rol important în activitățile lor, iar mișcarea de tineret din diaspora, din care se dezvoltase Hashomer Hatzair, a servit drept rezervor din care kibbutzimii din Palestina au obținut în fiecare an un nou sprijin. Politica Hashomer Hatzair a fost aceea de a fonda noi kibbutzimuri, mai degrabă decât de a se concentra pe câteva foarte mari. La acea vreme, se credea că dimensiunea optimă a unui kibbutz era de mai puțin de o sută de membri.

Radicalismul care se manifestase mai devreme prin credința într-o revoluție spirituală și-a găsit o nouă expresie în politică, deoarece mișcarea a îmbrățișat socialismul revoluționar de stânga. Subliniind necesitatea unui militantism mai mare, ei nu au fost de acord cu orientarea celorlalte grupuri socialiste din Palestina către cea de-a doua Internațională Socialistă. În 1927, Hashomer Hatzair din Galicia, sub conducerea lui Mordehai Oren, a adoptat o nouă politică care, pentru majoritatea criticilor mișcării, părea să o îndepărteze de sionism și să o îndrepte spre cea de-a treia Internațională Comunistă. Dar aceste căutări și lupte ideologice aparțin unei perioade ulterioare. Ceea ce a ieșit la iveală în această etapă a fost că insistența kibbutzimelor din Hashomer Hatzair asupra unei platforme politice comune împărtășite de toți membrii lor le-a diferențiat de toate celelalte așezări. O astfel de unitate internă a întărit Hashomer Hatzair, dar, în același timp, a împiedicat efectiv o colaborare strânsă cu alte mișcări de kibbutz, deoarece celelalte așezări colective nu se preocupau de opiniile personale ale membrilor lor. În anii următori, Hashomer Hatzair a devenit un partid politic, dar politica sa nu a fost nici unică și nici deosebit de reușită. În retrospectivă, principala sa realizare au rămas așezările colective și structura și stilul lor specific. Din micul nucleu de entuziaști din Betania superioară, cu visele lor de autorealizare și de revoluție spirituală, s-a dezvoltat în decurs de cinci decenii o rețea de peste șaptezeci de kibbutzim cu peste treizeci de mii de bărbați, femei și copii, comunități diferite în unele aspecte importante de toate celelalte societăți cunoscute.

Odată cu încheierea Primului Război Mondial, clasa muncitoare evreiască și partidele sale politice concentrate în Europa de Est s-au confruntat cu noi probleme și provocări. Revoluțiile din 1917, apariția Poloniei independente și a altor state noi, precum și cererile de autonomie național-culturală au creat o nouă situație. În timp ce bolșevicii se opuneau în principiu sionismului sub orice formă, precum și existenței unor grupuri de stânga evreiești nesioniste, oricât de apropiate ideologic, "chestiunea evreiască" nu a fost una dintre cele mai urgente preocupări ale lor, nici în timpul războiului civil, nici în anii NEP. Poale Sion din Rusia, care a fost întotdeauna de inspirație marxistă mai ortodoxă decât partidele sale surori din alte părți, s-a confruntat cu o dilemă dificilă: membrii săi erau dornici să facă parte din marele val al viitorului și să se alăture celei de-a Treia Internaționale Comuniste și erau foarte dispuși să se disocieze public de Organizația Sionistă Mondială. Borokhov, la urma urmei, a susținut timp de mulți ani boicotarea congresului sionist, deși se considera sionist și continua să plătească shekel-ul. Dar acest lucru nu ar fi fost suficient pentru comuniști. Era de așteptat ca Poale Sion să respingă și Declarația Balfour, emisă, la urma urmei, de una dintre marile puteri imperialiste. În cele din urmă, ar fi trebuit să renege cu totul sionismul și să-și dizolve propria organizație.

Sionismul de stânga se bazase pe presupunerea că problema evreiască era insolubilă în societatea capitalistă. Ascensiunea bolșevismului a creat o situație cu totul nouă. Noul regim, cu caracter

internaționalist, a abolit în mod oficial toate formele de discriminare împotriva minorităților, a promis să schimbe structura socială a maselor evreiești, să le găsească locuri de muncă productive și nu a exclus o anumită formă de autonomie cultural-națională. Sfârșitul antisemitismului părea să fie la vedere și, dacă era așa, trebuie să fi părut complet inutil să părăsești o țară socialistă pentru una care era încă departe de a atinge acest stadiu avansat al dezvoltării sale politico-sociale. Discutând aceste probleme, partidele Poale Zion s-au divizat după cum urmează: Poale Zionul palestinian renunțase de mult timp la borokhovismul ortodox, iar aderarea la Internaționala Comunistă ieșea complet din discuție. Poale Zionul rusesc, după ce s-a debarasat de "balastul reformist", a intrat în negocieri directe cu Cominternul, care au durat un an și au provocat noi disensiuni în rândurile sale. Unii dintre membrii săi (JKP - Jiddishe Kommunistische Partei) erau dispuși să renunțe complet la sionism, în timp ce alții susțineau o sinteză comunist-sionistă. În cele din urmă, JKP s-a alăturat Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, prin intermediul secției evreiești a Partidului Comunist (Yevsektsia), care fusese înființată pe vremea când Stalin era comisar pentru naționalități pentru a se ocupa de problemele specifice ale comuniștilor evrei neasimilați. Yevsektsia a continuat să existe timp de mai mulți ani, dar majoritatea personalităților sale de vârf au dispărut în timpul epurărilor din anii 1930.

Acea parte din Poale Zion care a preferat să nu renunțe la independența sa a supraviețuit în Uniunea Sovietică până în 1928, când, un grup mic și în scădere care nu a dat prea multe motive de îngrijorare autorităților, a fost în cele din urmă dizolvat. Membrii săi de frunte au emigrat treptat în Palestina. Oameni precum Erem, Abramovici, Nir, Yitzhaki și Zerubavel, fuseseră lideri cu o oarecare influență în Europa de Est, dar în Palestina erau generali fără armată. Abordarea lor doctrinară atât în ceea ce privește problemele ideologice, cât și problemele politice cotidiene, opoziția lor față de așezările agricole, faptul că preferau idișul în locul ebraicii, le-au limitat din start atractivitatea politică. A existat ceva emoționant în devotamentul lor față de partid, în eforturile lor neîncetate de a-și promova vechile idei într-un mediu nefavorabil, în disputele lor interne pe teme absconse de marxism-borokhovism, în dezbaterile lor pasionale privind "abordarea corectă" a evenimentelor din țări îndepărtate asupra cărora nu puteau avea nicio influență. Discutau mereu despre strategia revoluționară și unitatea proletară, dezbătând dacă să creeze sau nu un front popular în condițiile în care "baza lor de masă" număra câteva sute de persoane. Opiniile lui Hashomer Hatzair erau adesea la fel de absconse, dar avea o mișcare de tineret și așezările sale agricole pe care să se bazeze și a devenit, într-un sens real, parte a scenei palestiniene, în timp ce Poale Zion, la figurat vorbind, părăsise Rusia, dar nu ajunsese niciodată cu adevărat în Eretz Israel. La fel ca menșevicii din exil, ei au dispărut treptat, fiind rămășița dispărută a unei mândre tradiții socialiste.

Ar fi nedrept să interpretăm capitularea majorității Poale Zionului rusesc ca pe o manifestare de slăbiciune sau ca pe o sensibilitate ideologică specială la atracția bolșevismului. Alte partide evreiești nu s-au comportat diferit. Atracția de a-și lega viitorul de cel al unei mișcări mult mai mari și mai puternice trebuie să fi fost copleșitoare pentru mulți socialiști evrei, alternativa fiind izolarea totală, creșterea represiunii polițienești, percheziții, sancțiuni economice și politice și, în cele din urmă, arestarea. Pentru că sioniștii, conform doctrinei sovietice, nu erau doar niște deviaționiști naționaliști, ci "obiectiv" agenți ai imperialismului britanic, chiar dacă acordau sprijin deplin politicii externe sovietice. Bund-ul antisionist a abdicat chiar mai devreme decât Poale Sion; în aprilie 1920 a decis să-și schimbe numele în Bund

comunist și să-și modifice platforma ideologică. În mai puțin de un an, a făcut ultimul pas fatal și s-a alăturat Evsektsiei. Chiar și grupurile nemarxiste, cum ar fi zs (sioniștii-socialiști), au fost puternic atrase de caracterul dinamic al tânărului regim sovietic: "Am fost vrăjiți de îndrăzneala bolșevicilor, care erau hotărâți să își transpună ideile în realitate", scria unul dintre ei mulți ani mai târziu.

Noii imigranți care au venit în Palestina odată cu cel de-al treilea val de imigrare au avut de ales între două organizații muncitorești, Hapoel Hatzair și Poale Zion. Dar aceste partide fuseseră fondate de o generație anterioară de pionieri, iar continuarea existenței lor nu avea acum neapărat prea mult sens. Chiar și unii dintre imigranții de dinainte de război, cum ar fi Berl Katznelson, au considerat că este imposibil să se alinieze cu unul dintre aceste grupuri împotriva celuilalt. După război, demersul de a înființa un Partid Socialist Unit a primit un nou impuls și, în acest scop, a fost înființat un nou grup, Uniunea Muncii (Ahdut Ha'avoda), în cadrul unei reuniuni la Petah Tiqva, în primăvara anului 1919. Acest nou organism trebuia să fie o confederație sindicală în care urmau să fuzioneze grupurile existente, dar cum Hapoel Hatzair a refuzat să se alăture, s-a transformat în curând într-un partid politic. Până la acel moment, diferențele ideologice dintre cele două partide s-au redus la nesemnificativ. La fel ca adversarul său, acesta susținea un constructivism pragmatic. Faptul că a continuat să aparțină Internaționalei Socialiste, în timp ce rivalul său se abținea să adere la orice organizație internațională, nu a fost o chestiune de importanță decisivă. Hapoel Hatzair, spre deosebire de Uniunea Muncii, nu i-a considerat pe muncitorii evrei ca pe un proletariat cu interese rigid opuse celor ale altor clase, ci ca pe o forță activă în construirea căminului național pe baza justiției sociale.

Cu siguranță a existat o diferență de personalitate și de caracter dacă se compară conducerea celor două partide. Oamenii de frunte din Ahdut Ha'avoda tindeau să fie mai duri, mai agresivi și mai radicali, atât în socialismul lor, cât și în naționalismul lor. Hapoel Hatzair era mai înclinat spre moderație, cu aversiune față de patetism, mai puțin preocupat de politică.† Se opunea unei fuziuni, deoarece se temea că viitoarea mișcare unită va fi în curând dominată de Uniunea Muncii, cu ambițiile sale politice puternice. Nimeni nu a fost mai categoric în opoziția sa decât bătrânul A.A. Gordon. Dar Hapoel Hatzair a trebuit să plătească un preț greu pentru a împiedica "uniunea cu orice preț". Pentru a concura cu rivalii săi în lupta pentru influență, a trebuit să devină, voit sau nu, doar un alt partid politic, să copieze și să dubleze activitățile celeilalte tabere, pierzându-și în mare măsură caracterul său specific. Cele două grupuri au concurat în înființarea de sindicate, unele croitorese și cizmari aparținând sindicatelor Hapoel Hatzair, iar alții aderând la Ahdut Ha'avoda. Unii frecventau cantina administrată de un grup, alții preferau mâncarea (sau ideologia) celuilalt grup. Anterior, Hapoel Hatzair nu fusese interesat de organizarea muncitorilor urbani, dar concurența cu Ahdut Ha'avoda l-a atras în această nouă sferă de activitate.

Mai presus de toate, au concurat pentru a obține loialitatea noilor sosiți din Europa de Est. Zeire Zion era cea mai puternică mișcare de tineret din Europa de Est la acea vreme. Anterior, fusese strâns legată de Hapoel Hatzair, care spera la adeziunea lor după sosirea în Palestina. Dar aceste așteptări au fost îndeplinite doar parțial, mulți membri ai Zeire Zion aderând la Ahdut. Polemicile dintre cele două grupări au continuat nu numai la nivel literar: ele se întreceau pentru fiecare nou venit, iar în portul Jaffa au avut loc scene nedificatoare. Ori de câte ori ancora un nou vas, reprezentanții facțiunilor rivale încercau să

înroleze noi membri la fața locului, asemenea unor portari care se certau pentru bagajele turiștilor. Tinerii sioniști, proaspăt sosiți din Europa de Est, erau nedumeriți, apoi șocați și consternați. Această stare de lucruri a afectat Hapoel Hatzair chiar mai mult decât rivalii săi, deoarece se considerase conștiința mișcării muncitorești, nu doar un alt partid implicat în lupte politice. Nu dorea să-și piardă timpul elaborând noi programe și platforme. Scopul și raison d'êitre-ul său era să fie gardianul valorilor fundamentale ale mișcării, care erau puse în pericol într-o perioadă de imigrație în masă.

Hapoel Hatzair fusese influent în rândul muncitorilor agricoli; în oraș avea doar un număr limitat de adepți. Pe de altă parte, era susținut de numeroși scriitori, profesori și alți intelectuali. Din punct de vedere politic, o astfel de susținere era nesemnificativă, dar a sporit prestigiul mișcării. În timp ce Ahdut Ha'avoda atrăgea mai mulți membri în Palestina, Hapoel Hatzair, împreună cu susținătorii săi din străinătate, avea cea mai puternică facțiune la congresele sioniste. În 1921, unul dintre membrii săi, Yosef Sprinzak, a fost ales în executivul sionist, fiind pentru prima dată când un membru al unuia dintre grupurile muncitorești a intrat în cel mai înalt rang al mișcării mondiale. Pe măsură ce lupta acerbă dintre cele două partide a continuat, membrii acestora au realizat treptat că dublarea eforturilor în aproape toate domeniile era inutilă și contraproductivă. Înființarea de sindicate rivale, în special, era în mod clar contraproductivă. În iulie 1920 a fost înființată o comisie a tuturor partidelor pentru a explora posibilitatea de a crea sindicate unite care să preia toate activitățile apolitice, cum ar fi uniunea consumatorilor, fondul de sănătate și bursele de muncă. În decembrie 1920, după multe discuții, a fost înființată Federația Generală a Muncii Evreiești (Histadrut). Dintre cei 87 de delegați aleși prin voturile celor 4.433 de membri ai consiliului, Ahdut Ha'avoda a avut 37, Hapoel Hatzair 26, Hashomer Hatzair 16, iar Poale Zion de stânga 6.

Activitățile economice ale muncitorilor evrei au fost de acum înainte concentrate într-o organizație neutră, nepartizană, care urma să administreze, de asemenea, un birou de imigrare, o bancă a muncitorilor și o serie de întreprinderi economice. În următorii trei ani, numărul muncitorilor organizați în sindicate s-a dublat, iar în 1923 fiecare muncitor evreu era membru al Histadrut, deși condițiile nu erau deloc de bun augur la înființarea acesteia: unul din patru muncitori era șomer, iar Organizația Sionistă Mondială nu avea resursele financiare necesare pentru a face față crizei subite. Guvernul palestinian era dispus să ofere locuri de muncă în sectorul lucrărilor publice, dar existau puțini muncitori evrei în construcții, noii veniți trebuind să primească o pregătire specială. Histadrutul era extrem de sărac în acei primii ani. Cei șapte membri ai primului său executiv (patru de la Ahdut Ha'avoda, trei de la Hapoel Hatzair), au fost nevoiți să împartă o singură cameră. Sediul executivului a fost mai întâi la Tel Aviv, dar a fost transferat în 1922 la Ierusalim. S-a întors la Tel Aviv în 1925, când a devenit din ce în ce mai clar că la Ierusalim era izolat de principalele concentrări de forță de muncă evreiască. Liderii Histadrut au avut nevoie de tot entuziasmul lor pentru a depăși obstacolele cu care se confruntau: "Biroul de Muncă și Imigrare (găzduit într-o singură încăpere) era un adevărat iad", a relatat un martor ocular. 'Exista sentimentul general că Histadrut va eșua și va da faliment dacă nu se va depăși criza cât mai curând. În fiecare zi trebuia să înregistrăm sute de tovarăși flămânzi; nu existau locuri de muncă, nu existau fonduri de rezervă pentru a acorda asistență financiară șomerilor'.

La fel ca valurile de imigrație anterioare și ulterioare, cea de-a treia aliya a trecut printr-o perioadă de 'mare disperare'. Pentru o vreme, părea probabil ca o parte substanțială a muncitorilor urbani să abandoneze sionismul și să se alăture comuniștilor, care au apărut sub eticheta MOPS (Mifleget Poalim Sozialistit, Partidul Socialist al Muncitorilor). Emigrarea din Palestina a devenit, de asemenea, o problemă reală. Este adevărat că procentul celor care s-au întors în Europa nu a fost nici pe departe atât de mare ca înainte de 1914; conform unor estimări fiabile, doar aproximativ 25% dintre imigranții de după război au plecat din nou în câțiva ani. Dar în 1923, când imigrația era deja în declin, reemigrarea a crescut la 43%. Această tendință a continuat până în 1924, când criza economică a făcut loc unei noi ere de prosperitate, iar un aflux neașteptat de imigranți a deschis o nouă eră de mare activitate economică.

Istoria mișcării muncitorești evreiești palestiniene începe, propriu-zis, abia după Primul Război Mondial. Tot ceea ce se întâmplase înainte a fost, în retrospectivă, un simplu preludiu, preistoria sa. Este adevărat că a doua aliya pusese multe pietre de temelie, dar fără al treilea val de imigrație clădirea nu ar fi fost ridicată. Numărul muncitorilor evrei, atât la oraș cât și la țară, fusese minim înainte de 1914. Chiar și kvutza, poate principala realizare a celei de-a doua aliya, nu fusese decât un precursor al kibutzului, care după 1918 a inaugurat era agriculturii colective pe scară largă. Când a fost înființată Degania, mama kvutzoturilor, aceasta avea o duzină de membri. Zece ani mai târziu, Ein Harod, primul kibbutz, avea 215 la momentul înființării sale.

Apariția kibbutzului a eclipsat pentru mult timp dezvoltarea unui alt tip de așezare agricolă, înființată tot după Primul Război Mondial - moshav (literal, așezare). Aceasta a fost o încercare de a combina inițiativa individuală și acțiunea colectivă: în moshav, fiecare membru își lucra propria exploatație, dar existau reguli stricte de comercializare și cumpărare în cooperare. Succesul în moshav depindea de munca grea și de experiența individuală. Acesta a fost pe placul celor care nu agreau fie lipsa de stimulente personale, fie intensitatea vieții sociale din kibbutzim. Primele moshavimuri, cum ar fi Nahalal și Kfar Yeheskel, au fost fondate cam în același timp cu primele kibbutzim, dar s-au dezvoltat doar încet, deoarece, spre deosebire de kibbutzim, nu au avut o mare atracție pentru organizațiile de tineret sionist din diaspora. Kibbutzul constituia un nou mod de viață. Moshavul a fost, din exterior, văzut în cel mai bun caz ca un pas spre normalizarea structurii sociale evreiești. În 1930, existau în total nouă moshavimuri, cu un număr total de nouă sute de membri. Dar odată cu marile valuri de imigranți din anii 1930, 1940 și 1950, moshavurile au trecut printr-o perioadă de dezvoltare rapidă. În 1963, existau peste trei sute de astfel de moshavuri, cu 110.000 de membri, mai mult decât numărul total de membri ai kibbutzimurilor. Moshavul a atras mai puțin interes în rândul observatorilor externi, deoarece nu are farmecul kibbutzului, structura sa socială și economică fiind mai puțin revoluționară și originală. Spre deosebire de kibbutz, nu a exercitat în niciun moment o influență politică notabilă. În plus, pe măsură ce timpul a trecut, elementul colectiv din mișcarea moshav a scăzut, cu o extindere corespunzătoare a sferei private în structura sa economică și socială. A fost, într-un fel, copilul vitreg al mișcării sioniste, dar a jucat un rol nu lipsit de importanță în absorbția de noi imigranți și în dezvoltarea agriculturii.

A treia Aliya

Cel de-al treilea val de imigrație a constituit la acea vreme de departe cel mai puternic element în rândul forței de muncă evreiești din Palestina. Aproximativ 65% din totalul lucrătorilor agricoli și urbani ajunseseră, până la mijlocul anilor 1920, după război; doar 16% erau palestinieni nativi. În ceea ce privește compoziția sa, această nouă clasă muncitoare nu era încă o comunitate "normală": aproximativ 60 la sută erau tineri și necăsătoriți și exista o preponderență puternică a bărbaților (72:28). Deși două treimi dintre noii veniți doreau inițial să se stabilească în kvutzot sau kibbutzim, doar 20 la sută dintre ei erau de fapt angajați în agricultură, iar aproximativ 25 la sută lucrau pe șantierele de construcții și lucrări publice. Dar mulți dintre aceștia din urmă considerau acest lucru ca fiind temporar; aproximativ jumătate dintre muncitorii din construcții din orașe doreau să se apuce în cele din urmă de agricultură. Ponderea forței de muncă în consiliile comunității evreiești palestiniene a crescut. Înainte de 1914, influența sa fusese neglijabilă, dar odată cu imigrația de la începutul anilor 1920, muncitorii au devenit treptat un factor social și politic major, iar reprezentanții săi au intrat în organele executive ale evreilor palestinieni.

Întâlnirea dintre a doua și a treia aliya nu a fost lipsită de tensiuni și conflicte. Existau diferențe pronunțate în ceea ce privește trecutul, atitudinile și orientarea politică. Decalajul dintre generații s-a reflectat în radicalismul mai mare al noilor veniți. Dar liderii celei de-a doua aliya, siguri pe ei și pe ideile lor, au păstrat frâiele conducerii în mâinile lor. Experiența, de asemenea, era de partea lor. În anul în care a fost fondat Histadrut, Golda Meir avea doar douăzeci și doi de ani, Meir Ya'ari și Mordehai Namir douăzeci și trei, Bar Yehuda douăzeci și cinci, Aran și Ghasan douăzeci și unu, Aharon Zisling nouăsprezece, iar Eliezer Kaplan, unul dintre cei mai în vârstă din acest grup, douăzeci și nouă, pentru a menționa doar câțiva membri proeminenți ai celei de-a treia aliya. Toți acești bărbați și femei au ajuns mai târziu în poziții de eminență în mișcarea sionistă și în statul Israel, dar majoritatea dintre ei doar după ce membrii de frunte ai celei de-a doua aliya au început, unul câte unul, să se retragă de pe scena politică. Au existat câteva excepții: Chaim Arlosoroff a devenit șef al departamentului politic al Agenției Evreiești la o vârstă fragedă, iar Eliezer Kaplan, ca și Arlosoroff, fost membru al Hapoel Hatzair (mai puțin bogat decât Ahdut Ha'avoda în personalități publice), a devenit director financiar al Agenției Evreiești în anii 1930. Dar, în general, conducerea a rămas în mâinile grupului mai în vârstă.

Liderii celei de-a doua aliya erau mai mult sau mai puțin de aceeași vârstă și proveneau din medii remarcabil de asemănătoare: Ben Zvi, David Bloch, Blumenfeld, Kaplanski și Javneeli s-au născut în 1884, Sprinzak în 1885, Ben Gurion, Zerubavel, Israel Shochat și David Remes în 1886, Tabenkin, Berl Locker și Berl Katznelson în 1887. Deși această listă nu este completă, ea include majoritatea bărbaților care au reprezentat munca timp de aproape cinci decenii. Cei mai mulți dintre ei proveneau din Rusia Albă și din nordul Ucrainei. Sprinzak s-a născut la Moscova și a lucrat mai târziu la Varșovia, dar a fost aproape singurul din acea generație care provenea dintr-un oraș mare. Nu era aproape nimeni din Polonia sau din Galiția - Kaplanski, care a lucrat la Viena, se născuse în Bialystok, iar Yosef Ahronowitz, unul dintre fondatorii Hapoel Hatzair, care a plecat în Palestina din Galiția, unde a predat mulți ani, s-a născut de fapt în Ucraina. În cadrul acestei zone generale în care a înflorit sionismul muncitoresc, a existat o altă concentrare: majoritatea provenea din anumite orașe mici. Atât Syrkin, cât și Witkin s-au născut în Mohilev, unde au lucrat mai târziu Remes și David Sakai. Bobruisk, locul de naștere al lui Berl Katznelson și Tabenkin, a produs, de asemenea, mulți alți membri de frunte ai celei de-a doua aliya. Un loc foarte

mic, precum Plonsk, i-a produs pe David Ben Gurion, Shlomo Zemach și Shlomo Lavi, care au jucat un rol decisiv în colonizarea văii Yesreel și în înființarea primelor kibbutzim. Clanul Shochat provenea din zona Velkovisk, la fel ca și familia Golomb. Pe de altă parte, s-ar căuta în zadar sioniști muncitori de frunte originari din Varșovia sau Odessa, Riga sau Moscova, Lvov sau Vilna.†

Aproape toți au învățat ebraica într-o școală religioasă tradițională (cheder) sau, dacă familia era înstărită, de la un profesor particular. Toți au respins iudaismul ortodox în viața lor privată, dar au păstrat un puternic sentiment pozitiv față de tradițiile evreiești, niciunul dintre ei nu a devenit virulent antireligios, așa cum au făcut-o atât de mulți Bund-iști. Un mic grup se remarcă printre liderii celei de-a doua aliya: aceștia au fost tinerii palestinieni - Moshe Sharett, Dov Hos (născut în 1894) și Eliyahu Golomb (născut în 1893). Erau prea tineri pentru a juca un rol important în perioada de dinainte de război, dar au ajuns la poziții eminente în apărare (Golomb) și în diplomația sionistă (Sharett și Hos) în anii 1920 și 1930. Și ei se născuseră în Rusia. Familia lui Sharett provenea din districtul Kherson, Hos din Orsha, iar Golomb din Velkovisk. Pe când erau încă de vârstă școlară, au fost trimiși sau luați de familiile lor în Palestina și și-au terminat studiile la liceul Herzl din Jaffa-Tel Aviv. În cadrul școlii au înființat o organizație de tineret sionist și, după absolvire, au plecat la Kineret și Degania pentru a lucra într-o comună agricolă. Ei proveneau din familii care aveau o situație confortabilă - familia Golomb, de exemplu, deținea o moară de făină - dar, influențați de ideile socialiste, au decis să se alăture mișcării muncitorești. În cele din urmă, au fost acceptați de cei mai în vârstă ca egali, în ciuda diferențelor psihologice accentuate, deoarece faptul că cei mai tineri și-au petrecut o parte din anii de formare în Palestina, nu în Europa de Est, îi plasa într-o categorie aparte.

În rândul liderilor celei de-a doua aliyei, similitudinea dintre originile lor s-a reflectat în interese și scopuri comune. Aproape toți aveau interese culturale pronunțate, cei mai mulți dintre ei au publicat cărți la un moment dat sau altul, mulți erau filologi amatori. Shazar (Rubashov) a scris eseuri și poezii, Berl Katznelson a devenit un maestru desăvârșit al limbii, Ben Gurion a studiat filozofia când avea 60 de ani. Golomb, care a fost responsabil de Hagana, forța de apărare evreiască, a fost, de asemenea, pentru o perioadă de timp, editor al săptămânalului partidului său. Toți și-au început cariera politică ca muncitori agricoli în Petah Tiqva sau într-una dintre coloniile din apropiere. Remes a lucrat la Kastina, iar Eshkol într-o așezare agricolă din apropierea Ierusalimului, dar nu mulți au rămas în agricultură mai mult de câțiva ani.† Acest lucru pare puțin surprinzător având în vedere accentul puternic pus de mișcarea socialist-sionistă din Europa de Est pe munca manuală și disprețul lor nu doar pentru educația superioară, ci și pentru toate cunoștințele profesionale specializate. Tipul ideal pentru ei era muncitorul competent, expert în irigarea plantațiilor de portocali și fără ambiții profesionale dincolo de acestea. Circumstanțele vieții lor au trecut peste aceste idealuri. Conștienți de faptul că educația lor fusese incompletă, Ben Gurion și Ben Zvi au decis să studieze la Universitatea din Constantinopol, unde l-au întâlnit pe David Remes. Mai târziu, Sharett și Dov Hos au mers și ei în capitala turcă. Shlomo Zemach a plecat la Paris, iar Salman Shazar în Germania pentru a studia filozofia și istoria; ambii s-au întors abia după încheierea Primului Război Mondial. La începutul anilor 1920, la zece ani după ce au ajuns în Palestina, aproape toți deveniseră funcționari de partid sau sindicaliști. Legea de fier a elitismului și a birocratizării în mișcările politice se impusese din nou.

Cu toată educația lor tradițională, cu tot accentul puternic pe care îl puneau pe evreitatea lor, mediul lor orășenesc est-european a fost cel care a dat caracterul specific celei de-a doua aliya. Trăind în semi-izolare, evreii est-europeni au fost, de fapt, întotdeauna puternic influențați, conștient și inconștient, de mediul înconjurător. Aceste influențe s-au manifestat în cântecele sale, în îmbrăcămintea sa tradițională și chiar în limba sa. Structura mentală, obiceiurile, obiceiurile și interesele studenților evrei ruși și est-europeni erau remarcabil de asemănătoare la începutul secolului. Mulți dintre ei nu erau pe deplin conștienți de acest impact al împrejurimilor lor - cei care erau deosebit de mândri de moștenirea lor evreiască specifică ar fi respins cu furie orice imputare a unor influențe străine. Dar vitalitatea, idealismul, shirokaia natura, dorința de a dezbate cu pasiune, predilecția pentru discursuri lungi, predilecția pentru patos și fraze bine închegate - acestea și alte trăsături de caracter erau comune intelectualilor ruși și evrei ruși.

Liderii celei de-a doua alii au fost bărbați și femei de o inteligență considerabilă, iar majoritatea dintre ei au arătat mai târziu în viață o capacitate impresionantă de a crește odată cu responsabilitățile tot mai mari care le erau impuse. Ben Gurion, la patruzeci și cinci de ani, era un funcționar de sindicat, cu doar cunoștințe rudimentare de politică internațională și cu o experiență aproape inexistentă în arta statală. Avea să ajungă la statura sa deplină abia la șaizeci de ani. Dar chiar și printre cei mai talentați dintre ei, doar câțiva au depășit complet conceptele, gusturile și standardele morale și culturale ale orășelelor din Rusia Albă și Ucraina: Pinsk și Mohilev, într-un fel, au rămas mereu în mintea lor. Ei au dezvăluit o capacitate uimitoare de a învăța și de a se adapta la noi condiții, la fel ca și verii lor care au emigrat în America. Dar chiar și cei mai adaptabili nu au putut depăși în totalitate îngustimea shtetlului ruso-evreiesc. Erau bărbați și femei drepți, absolut convinși de cauza lor și, prin urmare, destul de incapabili să înțeleagă punctul de vedere al adversarilor lor. Tocmai aceste limitări le-au facilitat succesul în politică, deoarece tocmai această certitudine de nezdruncinat le dădea forță. Naturile de tip Hamlet ar fi reușit cu greu să facă față sarcinilor dificile cu care se confruntau în Palestina. În unele privințe, ei semănau cu omologii lor de pe scena politică rusă, menșevicii și revoluționarii sociali, dar, ca grup, erau mai duri și mai determinați.

Sentimentul de savoir vivre al acestor bărbați și femei era subdezvoltat. În viața privată erau modești; printre ei nu se găseau dandy și gurmanzi. Ei nu puteau înțelege cum de oamenii puteau să cheltuiască timp și bani pe frivolități în loc să se concentreze pe lucrurile cu adevărat importante din viață. Primul ambasador american a descris condițiile absolut primitive în care Ben Gurion a continuat să trăiască în Tel Aviv după ce a devenit prim-ministru. Acest egalitarism era puternic înrădăcinat în tradiția socialistă ruso-evreiască. La primele convenții ale Histadrut, vorbitorii au insistat asupra faptului că muncitorii cu gulere albe nu ar trebui în niciun caz să câștige mai mult decât muncitorii manuali și au subliniat că ar fi nepotrivit ca liderii de sindicat și de partid să aibă un nivel de trai mai ridicat decât muncitorii pe care îi reprezentau. Diferențele de venituri au rămas timp de decenii mult mai mici în mișcarea sindicală palestiniană decât în Uniunea Sovietică sau în alte țări comuniste. Chiar și în anii 1940, un portar la clădirea principală a Histadrut, tată a șapte copii, avea șanse să primească un salariu mai mare decât șeful executiv al acestui organism.

Bărbații și femeile din a doua aliată credeau cu tărie în democrație și considerau orice încercare de a o limita, indiferent dacă emana din partea extremei stângi sau a extremei drepte, nu doar ca o abatere politică, ci și ca un act criminal. Sionismul lor era și mai fanatic: a fi un dușman al Sionului (Ssone Zion) era cel mai rău epitet care putea fi aruncat asupra cuiva. Nici comuniștilor, nici revizioniștilor nu li s-au iertat vreodată fărădelegile. Termenii Yevsek și Fraktsioner, care îi desemnau pe comuniștii evrei, erau întotdeauna pronunțați în așa fel încât să transmită dezgust și greață, deoarece aceștia nu erau doar niște renegați, ci și niște degenerați morali, gunoaiele pământului. Nimic nu-l înfuria și îl deprima mai mult pe Berl Katznelson decât tinerii evrei care se prostituau după zei falși - luptând împotriva luptelor revoluționare ale tuturor popoarelor, în afară de al lor. Ei nu erau liberali, ci socialiști, iar drepturile democratice pentru dușmanii democrației erau un lux pe care nu și-l puteau permite. Nu a existat niciodată pericolul ca un autocrat să se impună ca lider printre ei. Erau mult prea critici, iar comitetul central al partidului reprezenta un control eficient pentru orice potențial dictator. Erau vulnerabili și în alte privințe: vorbăreți și dispuși, exista întotdeauna pericolul unor discuții interminabile care puteau să se prelungească fără să ducă la vreo decizie sau acțiune.

Moses Hess (1812-75)

Leo Pinsker (1821-91)

Theodor Herzl (1860-1904)

"Der Judenstaat

Programul de la Basel (1897): textul programului oficial al Organizației Sioniste, distribuit în timpul deliberărilor primei conferințe sioniste de la Basel, 1897.

Max Nordau (1849-1923)

Ahad Ha'am (1856-1927)

David Wolffsohn (1856-1914)

Nahum Sokolow (1859-1936)

Leo Motzkin (1867-1933)

Martin Buber (1878-1965)

Louis Brandeis (1856-1941)

Stephen Wise (1874-1949)

Chaim Weizmann (1874-1952)

Arthur James Balfour (1848-1930)

Intrarea lui Allenby în Ierusalim (1917)

Declarația Balfour (1917)

Ceremonia de înființare a orașului Tel Aviv (1909)

Tel Aviv patruzeci de ani mai târziu

Vladimir Ze'ev Jabotinsky (1880-1940)

Menahem Ussishkin (1863-1941)

Henrietta Szold (1860-1945)

Arthur Ruppin (1876-1943)

David Ben Gurion (1886-1973)

Chaim Victor Arlosoroff (1899-1933)

Moshe Sharett (1894-1965)

Prim-ministrul Ben Gurion citind proclamația de înființare a Israelului. Tel Aviv, 14 mai 1948

Cu toată această tendință spre o conducere colectivă, printre ei au existat doi bărbați remarcabili care și-au impus frecvent opiniile asupra celorlalți: David Ben Gurion și Berl Katznelson. Ben Gurion a fost mai puțin ușor de suportat decât unii dintre contemporanii săi. El a introdus un element de duritate, hotărâre și unicitate neobișnuit printre bărbații și femeile din acea generație și era un animal cu totul politic, suspectat uneori de machiavelism. În unele privințe, mai prevăzător decât colegii săi, putea fi incredibil de încăpățânat și idiosincratic în deciziile sale, trăsături de caracter care s-au accentuat odată cu trecerea anilor. Berl Katznelson, care a murit la o vârstă relativ fragedă în 1944, a fost preceptorul intelectual și moral al mișcării, păstrătorul conștiinței generației sale. Un self-made man de o erudiție extraordinară, un orator desăvârșit care își purta audiența cu el prin forța personalității sale, prin profunzimea convingerilor sale (sau fanatismul, după cum spuneau criticii săi) și prin onestitatea sa transparentă, a fost acceptat ca maestru al propriei generații și a exercitat o mare influență asupra celei următoare. În timp ce Ben Gurion se ținea la distanță și avea puțini prieteni sau chiar confidenți apropiați, Berl Katznelson îi plăcea cu adevărat pe oameni și făcea tot posibilul să-și facă noi prieteni, în special printre tinerii halutzim. El a fost forța motrice din spatele lui Ahdut Ha'avoda în anii 1920 și, în primii ani, figura centrală a Mapai, neobosit în lupta sa pentru a restabili unitatea în rândurile muncitorilor evrei.

A doua aliya a condus munca palestiniană, apoi mișcarea sionistă și, în cele din urmă, statul Israel. Impactul său imediat a luat sfârșit odată cu demisia lui Ben Gurion din funcția de prim-ministru, deși, indirect, influența sa a continuat mult după această dată. Cea de-a treia aliya, ale cărei realizări ca grup le-au depășit pe cele ale predecesorului său, a trebuit să aștepte dispariția vechii gărzi, moment în care membrii săi erau în vârstă de 50 și 60 de ani. A treia aliya a produs lideri care, în unele privințe, se deosebeau net de predecesorii lor, cum ar fi Mordehai Namir și Abba Hushi, Eliezer Kaplan și Golda Meir, mai competenți în domeniul administrației și al economiei, hebraiști mai puțin desăvârșiți, nu atât de puternici ca oratori și fără dorința de a scrie cărți. Viitoarea opoziție din cadrul Mapai a fost condusă de elementul kibbutz: Tabenkin aparținea celei de-a doua aliya, Zisling și Galili veniseră în Palestina în copilărie cu familiile lor, chiar înainte de Primul Război Mondial.

Conducerea Hashomer Hatzair nu era de origine rusă-evreiască. Meir Ya'ari și Oren proveneau din Galiția, Ya'akov Chasan din Lituania, Bentov și Riftin din Polonia. Cei mai mulți dintre ei proveneau din familii bine stabilite: Tatăl lui Bentov era un vechi maskil, iar cel al lui Ya'ari un important iubitor al Sionului. Punându-se în opoziție deliberată față de establishmentul celei de-a doua aliyei aproape din ziua sosirii lor, au fost scoși din cursa pentru conducerea mișcării muncitorești palestiniene. Hashomer Hatzair a produs un număr considerabil de personalități talentate și atractive, deloc inferioare contemporanilor lor din Mapai. Dar abordarea lor doctrinară i-a condamnat la o izolare crescândă, care,

la rândul ei, le-a exagerat particularitățile: cu cât aveau mai puține responsabilități în afara propriei facțiuni, cu atât mai ușor se îndreptau spre soluții radicale, cu atât mai mult divorțau de realități. În anii următori, s-au identificat îndeaproape cu politicile externe sovietice și a fost nevoie de mult timp și de multe lovituri dureroase pentru a-i dezvăța de iluziile lor.

La fel ca toate generalizările, cele referitoare la caracteristicile comune ale celei de-a treia alii sunt, în cel mai bun caz, incomplete. Au fost destul de mulți care nu se încadrau în nicio categorie. Cu tot accentul pus pe viața colectivă, exista o puternică tentă individualistă în acești tineri socialiști evrei care se pregăteau, fără să știe, pentru marile sarcini care îi așteptau, în timp ce serveau ca secretari de kibbutz și oficiali de sindicat, organizând întâlniri și deliberând asupra grevelor și a fondurilor de boală, și ca comisari culturali care pregăteau discursuri despre cel mai favorit dintre toate subiectele, "Despre situația actuală". Aceștia erau viitorii lideri ai statului evreu.

Lupta pentru putere

Depresiunea economică din 1923 a fost depășită în anul următor, care a marcat, de asemenea, începutul celei de-a patra aliya: paisprezece mii de evrei au intrat în Palestina în 1924, treizeci și patru de mii în 1925, paisprezece mii în 1926. Aproximativ jumătate dintre noii sosiți proveneau din Polonia, imigrația din această țară fiind declanșată de legislația antievreiască promulgată de guvernul de atunci (Grabski), menită să îi scoată pe evrei din multe ramuri ale economiei poloneze. Printre cei care au venit în Palestina în anii imediat după Primul Război Mondial, elementul rusesc a fost cel mai puternic, dar cea de-a patra aliya s-a diferențiat de valul de imigrație anterior și prin compoziția sa socială. Doar aproximativ o treime dintre cei care au venit la mijlocul anilor 1920 erau halutzim care doreau să devină muncitori manuali. Majoritatea erau mici comercianți, intermediari, "proletariatul clasei de mijloc inferioare", așa cum îi numea Arlosoroff, surplusul din cartierele evreiești din Varșovia și Lodz. Dintr-o dată, micile magazine au înflorit peste tot în Tel Aviv; exista un magazin nou la fiecare cinci familii. Cea de-a patra aliya a adus în Tel Aviv cele mai recente mode din Varșovia, clădiri mai înalte și prețuri mai mari - a inițiat, de asemenea, un nou val de optimism și inițiativă. A fost în principal o aliya urbană. Cei mai mulți dintre membrii săi s-au stabilit în Tel Aviv și Haifa: între 1923 și 1926, populația Tel Avivului a crescut de la șaisprezece la patruzeci de mii de locuitori. Au fost construite multe sute de case noi și au luat naștere multe întreprinderi mici și mijlocii. Pentru o vreme, s-a părut că previziunile lui Borokhov despre afluxul "stihial" de capital evreiesc care urma să dezvolte Palestina s-au adeverit.

Mișcarea muncitorească a privit a patra aliya ("capitaliști fără capital") cu mari rețineri, considerând că transplantul structurii sociale nesănătoase din Europa de Est în Palestina nu era de natură să adauge forță întreprinderii sioniste.† Chiar și cei care veneau cu ceva bani, adesea le lipseau viziunea și inițiativa de a fonda industrii de care să beneficieze întreaga țară. În schimb, o mare parte din capital s-a dus în speculații cu terenuri și în construcții, și doar într-o mică măsură în fabrici și în extinderea agriculturii. La sfârșitul anului 1926, temerile muncitorilor s-au adeverit: boom-ul s-a prăbușit, iar construcțiile s-au oprit. Până în 1927, opt mii de muncitori erau șomeri, iar când Ben Gurion apărea la adunările publice

era întâmpinat cu strigăte de "lider, dă-ne pâine". Numărul celor care au părăsit Palestina în 1927 a fost aproape dublu față de cel al noilor imigranți. În întreaga țară, au fost organizate grupuri de repatriați polonezi și ruși. Unii sioniști au sugerat ca, pentru a evita panica, emigrarea din Palestina să fie planificată de către organismele evreiești oficiale. În 1927-8, perspectivele sionismului erau mai slabe, iar adepții săi mai descurajați ca niciodată. Doar câțiva optimiști credeau că mișcarea își va putea reveni într-un viitor previzibil. Cu toate acestea, în ansamblu, dincolo de speculații și de alte fenomene nesănătoase, contribuția celei de-a patra alii la creșterea Palestinei evreiești nu a fost negativă, chiar dacă acest aspect a fost atât de proeminent la acea vreme. După prăbușirea boom-ului artificial al construcțiilor, capitalul s-a îndreptat către ramuri mai productive ale economiei naționale. Cultura citricelor a primit un nou impuls major, iar câmpia de la nord și sud de Tel Aviv s-a dezvoltat rapid pe măsură ce au apărut noi așezări ale clasei de mijloc. Și mișcarea sindicală a continuat să se dezvolte, dobândind numeroși adepți noi. Numărul membrilor Histadrut, Federația Generală a Muncii Evreiești, a fost de 4.400 în 1920; în 1927 a crescut la mai mult de 22.000. Multe întreprinderi economice noi (despre care vom vorbi mai jos) au fost sponsorizate de Histadrut în acea perioadă, iar în domeniul cultural, de asemenea, și-a extins activitățile. Davar, cotidianul Histadrut, a apărut pentru prima dată în 1925, iar în același an a fost fondat un teatru al muncitorilor ("Ohel" - Cortul).

Din punct de vedere politic, aceștia au fost ani dificili pentru mișcarea sindicală. Cea de-a patra aliya dăduse o nouă încredere partidelor sioniste de centru-dreapta, care reprezentau interesele claselor deținătoare de proprietăți. Acestea se opuseseră tot timpul influenței crescânde a stângii. Printre primii care au deschis ofensiva a fost Jabotinsky, dar federațiile sioniste din Europa (în special din Polonia) și din America împărtășeau opinia că muncitorii, instituțiile și întreprinderile lor, au fost prea mult timp menajați. Clasa de mijloc a demonstrat în 1925-1926 că poate contribui la creșterea țării și a economiei sale fără a avea nevoie de asistență financiară constantă din partea executivului sionist, așa cum făceau muncitorii. Potrivit acestei școli de gândire, muncitorii au dat dovadă de incapacitate de a se descurca în așezările lor agricole și de o aptitudine și mai redusă în cooperativele lor de construcții și în întreprinderile industriale. Liderii socialiști nu au negat că au existat deficite substanțiale, dar au susținut că au fost angajați într-o muncă de pionierat, construind bazele unei noi economii și că, în consecință, nu se puteau aștepta profituri pentru o perioadă lungă de timp. Întreprinderile private nu ar fi fost niciodată dispuse să investească în proiecte de cea mai mare importanță națională, dar de la care se puteau aștepta puține sau chiar deloc recompense imediate.

Aceste argumente au fost respinse de cel de-al paisprezecelea și al cincisprezecelea congres sionist. S-a hotărât ca de acum înainte mișcarea să fie condusă pe linia normală a afacerilor. A fost acordată prioritate imigranților cu mijloace proprii și așezărilor urbane în detrimentul celor agricole. Șomajul urma să fie combătut prin oprirea ajutoarelor, obligându-i astfel pe șomeri și alte persoane nevoiașe să emigreze. "Experimentele socialiste" urmau să fie întrerupte. Așezările muncitorești vor trebui să demonstreze că pot sta pe propriile picioare, iar dacă nu vor reuși, vor trebui să suporte consecințele. Congresul sionist a decis că, după atâția ani de risipă de bani, economia palestiniană trebuia în sfârșit să fie pusă pe baze normale. Reprezentanții partidelor socialiste au fost forțați să demisioneze din executiv în 1927, iar noua linie, "regimul Sacher" (numit după unul dintre liderii sionismului britanic), a devenit politica oficială a mișcării sioniste.

Critica de dreapta a economiei socialiste în Palestina nu a fost total nefondată. Liderii mișcării muncitorești evreiești nu erau vrăjitori financiari sau genii în gestionarea afacerilor. Le lipsea experiența economică și organizațională; s-au comis erori și, uneori, banii au fost risipiți. Dar acest lucru a fost în principal rezultatul deflației și al scăderii prețurilor agricole. Greșelile au fost la o scară relativ mică, poate inevitabile în aceste circumstanțe. Pe de altă parte, nici bilanțul întreprinderii private, așa cum a fost practicată de cea de-a patra aliya, nu era impresionant, iar "regimul Sacher", departe de a contribui la redresarea economiei evreiești palestiniene, a dus la stagnare și declin. Stânga sionistă a reacționat cu amărăciune: "Sionismul burghez este falimentar", a declarat Ben Gurion; clasa muncitoare era identificată în mod obiectiv cu interesele țării; era mai mult decât o facțiune în cadrul sionismului, era principalul său pilon. Alte grupuri sociale își urmăreau propriile interese de clasă înguste, numai muncitorii aveau la inimă interesele întregii națiuni.† Berl Katznelson a concluzionat că muncitorii nu aveau acum altă alternativă decât să cucerească mișcarea sionistă din interior.

Acest lucru trebuie să fi sunat mai mult decât oarecum utopic la vremea respectivă, deoarece, în condițiile în care socialiștii fuseseră forțați în 1927 să renunțe la poziția lor în executivul sionist, perspectivele de a ajunge la putere păreau mai îndepărtate ca niciodată. Dar sionismul muncitoresc nu mai era o forță neglijabilă. La alegerile pentru congresul sionist din 1927, acesta obținuse 22% din totalul voturilor, iar influența sa în cadrul mișcării a continuat să crească. La alegerile din 1931, ponderea sa a crescut la 29%, iar în 1933, cu 44% din voturi, a devenit de departe cea mai mare facțiune, obținând 71% din totalul voturilor din Palestina. În iunie 1929, doi reprezentanți de stânga s-au alăturat din nou executivului: în 1931, Chaim Arlosoroff a devenit șeful departamentului politic al Agenției Evreiești, iar Berl Locker a fost numit director al departamentului de organizare. Din nou, doi ani mai târziu, Ben Gurion și Eliezer Kaplan s-au alăturat, de asemenea, executivului Agenției Evreiești, iar Moshe Shertok (Sharett) i-a succedat lui Arlosoroff, care fusese ucis la începutul acelui an. Astfel, la doar câțiva ani după înfrângerea lor, hegemonia în tabăra sionistă a trecut în mâinile socialiștilor.

Privind retrospectiv, pot fi invocate multe motive pentru a explica ascensiunea triumfătoare a sionismului muncitoresc. Acesta a fost un factor important atât în Palestina, cât și în diaspora, nu numai în rândul tinerei generații, iar "sionismul burghez" ar fi trebuit să fie conștient că mișcarea nu putea fi condusă pentru o perioadă de timp fără, și cu atât mai puțin împotriva sa. Ar fi trebuit să fie evident că, pentru mulți ani de acum încolo, halutzimii, pionierii, aproape toți socialiști, vor trebui să joace un rol central în construirea țării și că aceștia nu ar trebui să fie antagonizați. Laburiștii aveau mai mulți lideri capabili, în timp ce la dreapta nu existau aproape nicio personalitate remarcabilă, cu excepția lui Jabotinsky și a bătrânului Ussishkin. Facțiunile de stânga și-au unit forțele în această perioadă. Mapai a fost fondat în 1930, iar la congresele sioniste, sionismul muncitoresc a apărut ca un grup unit. Pe de altă parte, centrul și grupurile de dreapta erau divizate. Sioniștii generali s-au împărțit într-un grup care tindea să susțină politicile de dreapta și un grup de centru-stânga care vedea în sionismul muncitoresc un potențial aliat. Într-o anumită măsură, constelația internațională a favorizat, de asemenea, sionismul muncitoresc. Criza economică mondială și repercusiunile sale politice au întărit stânga (și extrema dreaptă) în întreaga Europă și au slăbit grupurile de centru.

În tabăra sionistă, muncitorimea a beneficiat de acest proces de radicalizare, dar și revizioniștii. În 1931, fiecare al patrulea delegat la congresul sionist a reprezentat mișcarea lui Jabotinsky. S-a dezvoltat o luptă acerbă între muncitori și revizioniști, a căror influență nu se limita în niciun caz la clasa mijlocie inferioară evreiască poloneză, dar care avea un sprijin destul de substanțial din partea clasei muncitoare și o mișcare puternică de tineret. La Tel Aviv au avut loc ciocniri între membrii Histadrut și revizioniști, iar faptul că discipolii lui Jabotinsky au început să poarte cămăși maro care aminteau de S.S. germane nu i-a făcut să se simtă bine în ochii stângii. Între timp, revizioniștii și-au înființat propriul sindicat ("național"), care s-a bucurat de patronajul unor proprietari de fabrici și al unor importanți cultivatori de portocale dornici să spargă monopolul Histadrut asupra schimburilor de locuri de muncă. În Petah Tiqva, Kfar Saba și în alte părți, aceștia au negociat direct cu revizioniștii pentru a obține muncitori pentru întreprinderile lor, ocolind Histadrut. În unele ocazii, cum ar fi greva de la fabrica de biscuiți Frumin, revizioniștii au acționat ca spărgători de grevă. Ei au susținut că nu luptau împotriva muncitorului evreu, ci doar împotriva Histadrut-ului care, departe de a avea un caracter apolitic, devenise o unealtă a partidelor socialiste și îi discrimina pe muncitorii revizioniști. Liderii sindicali au considerat că aceasta era o încercare deliberată de a distruge puterea sindicatelor în numele "dușmanului de clasă" și, în cele din urmă, de a instaura o dictatură semi-fascistă.

Tensiunea a atins apogeul odată cu asasinarea lui Chaim Arlosoroff, șeful departamentului politic al Agenției Evreiești, ministrul de externe sionist, ca să spunem așa. În seara zilei de 16 iunie 1933, acesta a fost împușcat în timp ce se plimba pe malul mării la Tel Aviv. Circumstanțele asasinatului nu au fost niciodată clarificate, iar identitatea asasinului nu a fost stabilită nici până în prezent. Dar aproape nimeni din stânga nu s-a îndoit nicio clipă că revizioniștii se aflau în spatele crimei, chiar dacă revizioniștii înșiși au negat cu emfază responsabilitatea. Crima a fost precedată de o campanie de ură împotriva muncii în presa revizionistă. "Trădători" și "lachei josnici ai britanicilor" au fost printre epitetele aruncate la adresa lui Weizmann, Arlosoroff și a celorlalți lideri ai mișcării sioniste. Pentru o vreme, s-a părut că Palestina evreiască se afla în ajunul unui război civil. Poate că doar pericolul exterior cu care se confrunta comunitatea și poporul evreu în general a fost cel care a împiedicat vărsarea generală de sânge, deoarece acestea erau săptămânile de după venirea la putere a lui Hitler. După aceea, revizionismul a decăzut încet. La alegerile pentru congresul sionist din 1933, partidul lui Iabotinski a suferit o înfrângere, cota sa de vot scăzând de la 25 la 14%. În urma acestui eșec, Jabotinsky a decis să părăsească congresul sionist și să înființeze o organizație mondială independentă. Lupta dintre revizionism și muncitorism a continuat, dar Jabotinsky a reușit să se izoleze politic și acum se confrunta cu opoziția întregii mișcări sioniste. Un acord încheiat între Ben Gurion și Jabotinsky cu privire la relațiile cu sindicatele revizioniste a fost respins de majoritatea membrilor Histadrut în 1935. Aceasta fusese doar o încercare de a reduce disputele de demarcație dintre sindicatele rivale; Ben Gurion nu era în niciun caz mai simpatic revizionismului decât propriul său partid. De fapt, până la sfârșitul carierei sale politice, el a refuzat să coopereze cu revizioniștii atât în cadrul executivului Agenției Evreiești, cât și în guvernul statului Israel.

Criza economică din Palestina a fost depășită în 1929, în același an în care a început depresiunea economică mondială. Fluxul de imigrație în perioada 1929-31 a fost mic, dar a crescut în 1932, iar în 1933, anul în care Hitler a ajuns la putere, a atins cifra fără precedent de 38.000, cu noi creșteri în 1934 și

1935. A existat un aflux de capital mai mare ca niciodată: 31 de milioane de lire sterline în 1932-5, față de 20 de milioane de lire sterline în cei unsprezece ani anteriori. Noul val de imigrație, al cincilea, nu a avut un caracter preponderent de pionierat; în 1935, anul de vârf, doar 45% din noii imigranți au venit cu permise de muncă. Dar a fost în esență diferit, mai productiv decât alipirea precedentă. Cei care au venit cu certificate de imigrare "capitaliste", adică cei care aveau 1.000 de lire sterline sau mai mult, au înființat noi întreprinderi industriale și așezări agricole. Cei mai mulți dintre ei nu erau socialiști, dar orientarea lor politică era în general la stânga centrului. Forța de muncă organizată a crescut foarte mult în această perioadă, 73.000 de noi membri aderând la Histadrut între 1932 și izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Cel de-al cincilea val de imigrație a fost diferit de cel precedent și în ceea ce privește originile sale: o parte însemnată a muncitorilor (aproximativ 37%) provenea din Europa Centrală și de Vest, în principal din Germania și Austria. Mulți dintre noii imigranți fuseseră membri ai mișcărilor de tineret sionist socialist din diaspora și doreau să se alăture kibbutzimurilor existente sau să înființeze altele noi.

Kibbutzul ajunge la maturitate

Cele câteva sute de tineri, bărbați și femei, care au inițiat mișcarea kibbutzurilor în primii ani nu aveau un concept clar al viitorului colectivităților lor. Nu era deloc sigur că urmau să rămână în Degania și Kineret sau dacă doreau să extindă așezările. De fapt, nu exista o rețea de kibbutzuri, ci doar un număr de așezări, slab legate între ele; cooperarea tehnică între cei șapte sute de membri ai kibbutzimelor abia dacă exista în 1922. Cinci ani mai târziu, populația kibbutzurilor ajunsese la 4.000 de persoane. În deceniul următor, aceasta s-a cvadruplat, iar la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial era de aproape 25.000, 5% din totalul populației evreiești din Palestina. După două decenii, kibbutzul ajunsese la maturitate, depășise stadiul experimental. Modul de viață colectiv era reglementat constituțional, chiar dacă continuau să existe diferențe substanțiale între kibbutz și kibbutz, care puteau fi urmărite, în unele cazuri, în funcție de originea socială și de mediul cultural al coloniștilor. Nu exista unanimitate în ceea ce privește modul în care ar trebui să fie viața colectivă în detaliu și existau diferențe de opinie accentuate cu privire la locul kibbutzului în politica evreiască din Palestina. Prin urmare, încercarea de a unifica toate kibbutzim-urile într-un cadru organizațional general, întreprinsă la sfârșitul anilor 1920, era sortită eșecului. În schimb, au luat naștere trei grupuri separate: Kibbutzul Unit (Kibbutz Hameuhad) în 1927, rețeaua națională a Hashomer Hatzair, fondată tot în 1927, Kibbutz Artzi, și, în cele din urmă, Chever Hakvutzot, Asociația kvutzoturilor, formată din primele așezări colective, cum ar fi Degania și Kineret, care a luat ființă în 1928.

Kibbutzul Unit a avut la început sediul la Ein Harod, "marele kibbutz" inițial, care se desprinsese din Legiunea Muncii și se stabilise în valea Yesreel. De la Ein Harod, grupuri mici au plecat în alte părți ale țării pentru a înființa noi așezări colective. La început, acestea s-au considerat ca făcând parte din Ein Harod. Abia treptat și-au asumat o identitate și un nume propriu. Kibbutzul Meuhad i-a criticat pe cei doi rivali ai săi pentru exclusivitatea așezărilor lor și a crezut în principiul marilor colectivități. Statutul său, adoptat în 1927, sublinia necesitatea de a construi "mari așezări colective" deschise pentru ca străinii să se poată alătura. Membrii așezărilor urmau să se ocupe de agricultură, industrie și artizanat, iar

kibbutzim-urile trebuiau să se extindă cât mai rapid posibil pentru a absorbi noii imigranți. Acest lucru urma să fie realizat prin metode de lucru mai intensive, prin înființarea de noi întreprinderi și prin creșterea suprafeței cultivate. În anii 1920 și 1930 a existat o tendință de autosuficiență economică, care a fost ulterior abandonată; kibbutzimii obișnuiau să își coacă singuri pâinea, să își coasă singuri hainele și chiar să își confecționeze singuri pantofii. Dar, treptat, s-a realizat că acesta era un sistem risipitor și că ar fi mult mai bine să existe o diviziune rațională a muncii cu alți kibbutzim din vecinătate, indiferent de viziunea lor politică, sau să se cumpere produsele de bază necesare din orașele din apropiere.

În primele zile, nu puține au fost certurile legate de drepturile respective ale fiecărui kibbutz în cadrul rețelei din care făcea parte; dacă, de exemplu, o așezare putea fi obligată să se unească cu un alt colectiv. Treptat, prin încercări și erori, s-a ajuns la un modus vivendi. După cum s-a arătat, Kibbutz Meuhad nu credea în elitism și era mai puțin selectiv decât rivalii săi în acceptarea de noi membri. De regulă, oricine era dispus să se alăture, capabil să muncească și să împărtășească modul de viață al kibutzului era acceptat după o scurtă perioadă de probă, indiferent de origine, nivel cultural sau compatibilitate socială: cu cât colectivul era mai mare, cu atât mai puțin contau aceste considerente. Cele mai mari kibbutzuri, precum Yagur (lângă Haifa) și Givat Brenner (la sud de Tel Aviv), aveau aproximativ 400-450 de membri la sfârșitul anilor 1930, iar ziua în care o mie de oameni vor trăi într-un kibbutz nu părea departe de ziua în care o mie de oameni vor trăi într-un kibbutz - o distanță foarte mare față de viziunea fondatorilor Deganiei. Povestea apocrifă a celor doi oameni din Yagur care s-au întâlnit în oraș și au descoperit din întâmplare că erau membri ai aceluiași kibbutz a devenit o glumă standard.

Kibbutzimii din Hashomer Hatzair s-au adaptat rapid la noile condiții. În 1927 erau patru, dar când a izbucnit cel de-al Doilea Război Mondial numărul lor ajunsese la treizeci și nouă. Odată cu marele val de imigrație din anii 1930, mii de membri ai mișcărilor europene de tineret au sosit din Europa Centrală și de Est și au înființat noi așezări în toată țara. Kibbutzurile individuale au crescut și ele în mărime; la început, așezarea medie număra aproximativ șaizeci de membri, dar, pe măsură ce economia kibbutzului se extindea și era nevoie de mai mulți muncitori, s-a considerat că șaizeci de familii, adică aproximativ 120 de membri, ar fi fost numărul optim. Cu toate acestea, aceste estimări, pe care unii le-au luat drept legi de fier, s-au dovedit mult prea mici. Trei decenii mai târziu, unele așezări ale Hashomer Hatzair aveau trei sute de membri, cu o populație totală de șase sute sau mai mult.

Procedura obișnuită pentru un grup de halutzim nou-veniți în țară era să se instaleze temporar - de obicei în corturi, uneori în barăci în apropierea unui oraș sau sat. Ei lucrau pe șantierele de construcții și în livezile de portocali din vecinătate. După câțiva ani de aclimatizare, de aculturație și de dobândire a experienței, se alăturau unuia dintre kibbutzimurile mai vechi existente sau, mai frecvent, înființau o nouă așezare pe un teren pus la dispoziția lor de către Fondul Național. Majoritatea membrilor de sex masculin din kibbutzim erau angajați în activități agricole. Era mult mai dificil să se ofere locuri de muncă "productive" pentru femei, care se concentrau în mare măsură pe munca în bucătărie și la spălătorie și, bineînțeles, în casa copiilor. Deși toți erau în favoarea unei egalități depline între sexe în toate privințele, s-a dovedit a fi imposibil de găsit o soluție satisfăcătoare atâta timp cât kibbutzimul își obținea aproape toate veniturile din agricultură. Acest lucru s-a schimbat odată cu răspândirea treptată a industriilor

ușoare la sfârșitul anilor 1930 și mai ales în timpul și după cel de-al Doilea Război Mondial. Primele fabrici produceau placaj, materiale de construcție, gemuri și conserve. Mai târziu, industria s-a extins la o gamă largă de produse, unele dintre ele necesitând o prelucrare foarte sofisticată. Până în anii 1960, kibbutzimii obțineau aproximativ jumătate din venituri din industrie, furnizând în același timp aproximativ o treime din totalul produselor agricole ale statului Israel.

S-a menționat virajul spre stânga al Hashomer Hatzair în 1927. Inițiativa de apropiere de orbita politicilor sovietice a venit din Polonia, dar s-a extins la mișcarea palestiniană și a provocat disensiuni tot mai mari între Hashomer Hatzair și celelalte kibbutzim care nu acceptau orientarea pro-sovietică. După ce a participat la alegerile Histadrut cu propria listă de candidați, Hashomer Hatzair s-a orientat în 1930 către ideea unui partid politic propriu. În 1936 a fost înființată o organizație de simpatizanți ai mișcării din afara kibbutzimelor, Liga Socialistă. Acest organism nu a atins o importanță politică prea mare și a fost în cele din urmă dizolvat, dar a servit ca o etapă intermediară pe drumul către un partid politic cu drepturi depline (Mapam) după cel de-al Doilea Război Mondial.

Kibbutzul Meuhad, mai puțin elitist, cu un caracter mai "proletar", a urmărit cu tot mai multe reticențe evoluțiile din Hashomer Hatzair. De asemenea, programul său sublinia în mod explicit modul de viață comunist ca bază socială a colectivității, iar membrii săi erau obligați să facă parte din Histadrut. Dincolo de aceste principii de bază, fiecare membru era liber să susțină partidul politic pe care îl alegea, spre deosebire de Hashomer Hatzair, pentru care "colectivismul ideologic" era o condiție sine qua non; membrii kibbutzimului său trebuiau să împărtășească nu doar un mod de viață, ci și aceeași Weltanschauung. Politizarea mișcării kibutzilor, poate inevitabilă, a avut consecințe grave. Cazul Bet Alfa și Ramat Yohanan din anii 1930 a fost primul dintr-o lungă serie de scindări care au zdruncinat mișcarea kibutzilor până la temelii. Bet Alfa fusese primul dintre kibbutzimurile Hashomer Hatzair, dar acesta includea un număr substanțial de membri care nu subscriau la ideologia Hashomer Hatzair. Conflictul politic s-a revărsat în sfera socială, otrăvind relațiile personale până când vechilor prieteni și camarazi le-a fost imposibil să mai trăiască împreună. După o lungă perioadă de tensiune crescândă, s-a decis un transfer de populație. Întrucât o situație similară exista și în kibbutzul Ramat Yohanan, s-a hotărât concentrarea tuturor membrilor Hashomer Hatzair în Bet Alfa și transformarea Ramat Yohanan într-un kibbutz Mapai.

A fost o operațiune dureroasă, dar nu mai dureroasă decât situația incredibilă care s-a dezvoltat în kibbutzul Meuhad după scindarea Mapai din 1944 și, în special, după cea de-a doua scindare din 1951. Au fost înființate săli de mese și grădinițe separate pentru membrii facțiunilor rivale și pentru urmașii lor, iar când aceste paliative nu au ajutat, kibbutzimuri vechi, stabilite și înfloritoare, precum Givat Haim, Ashdot Ya'akov și Ein Harod, au fost divizate, fiind înființate așezări separate, uneori la o distanță de cel mult un kilometru. În decurs de un deceniu sau două, o nouă generație a crescut, iar motivele care au cauzat aceste divizări au fost fie uitate în totalitate, fie păreau acum nesemnificative. Dar, până atunci, noile așezări se distanțaseră, iar reunirea nu mai era posibilă.

Chever Kvutzot era alcătuită din cele mai vechi așezăminte colective din țară, dar timp de mulți ani a fost cea mai puțin dinamică ramură a mișcării. În timp ce celelalte grupuri s-au extins, Degania și Kineret, Geva și Ginegar au stagnat. Treptat, membrii săi și-au dat seama că, continuând să adere la tipul original de așezare, micul kvutza, s-au izolat de curentul principal al mișcării kibbutz. Nu au fost capabili să se dezvolte din punct de vedere economic și să absoarbă noi imigranți. Marea lor teamă era că, prin creșterea prea rapidă, caracterul original și intim al colectivităților lor se va pierde. Ei detestau frazeologia politică radicală a Hashomer Hatzair și atmosfera impersonală care domnea în locuri precum Yagur. Acestea nu erau cu siguranță noile societăți la care visase A.A. Aordon. Cu toate acestea, cu toate rezervele lor, ei ar fi fost în favoarea unei politici de expansiune prudentă, dacă ar fi existat candidați potriviți care să se alăture așezărilor lor. În schimb, au pierdut membri, în principal în favoarea moshavim-urilor; din cei 57 de membri ai Degania și 68 ai Kineret în 1922, opt ani mai târziu mai rămăseseră doar 32 și, respectiv, 27 de membri.

Chever Kvutzot, spre deosebire de concurenții săi, își neglijase legăturile cu tânăra generație de pionieri socialiști care se pregăteau în Europa pentru viața în kibbutz. Mișcarea de tineret Hashomer Hatzair s-a răspândit din Polonia în multe alte țări și avea mii de membri. Kibbutzul Meuhad se putea baza pe membrii a jumătate de duzină de mișcări de tineret evreiesc din Europa și pe "Tineretul muncitor" palestinian (Noar Oved). În 1930 a fost fondat Naan, primul kibbutz al tinerilor palestinieni. Dar Degania și Kineret nu aveau o armată de rezervă. Confruntându-se cu crize interne și cu stagnarea economică, exista un pericol clar ca acestea să se dezintegreze. Salvarea a venit din surse neașteptate: mișcarea de tineret Gordonia se dezvoltase în Polonia în anii 1920, fără ajutorul lui Chever Hakvutzot și aproape fără știrea acestuia. Membrii săi împărtășeau idealurile fondatorilor Deganiei și, după sosirea lor în Palestina în anii 1930, s-au alăturat așezărilor aparținând acestei mișcări, oferind un stimulent atât de necesar. Așezările existente au absorbit acești noi imigranți și au fost înființate altele noi. Până la mijlocul anilor 1930, Degania avea 130 de membri activi, în timp ce în 1939, Chever număra douăzeci și una de așezări și o duzină de grupuri situate în locuințe temporare în așteptarea alocării de terenuri. A rămas cea mai mică dintre cele trei mișcări, dar criza care îi amenințase existența a fost depășită.

Sindicatele

Federația Generală a Sindicatelor, Histadrut, s-a dezvoltat în condiții total diferite față de mișcările sindicale din alte părți. Funcția normală a unui sindicat este de a apăra interesele membrilor săi împotriva angajatorilor și, ocazional, de a furniza anumite servicii sociale care nu sunt oferite de stat. Problemele cu care se confruntau muncitorii evrei din Palestina în anii 1920 și 1930 erau de un caracter diferit. Deoarece industria era încă puțin dezvoltată, iar întreprinderile private manifestau puțin entuziasm pentru munca de pionierat, Histadrut a trebuit să ia inițiativa de a crea locuri de muncă pentru membrii săi și pentru cei care urmau să vină. Logica evenimentelor l-a împins să devină cel mai mare angajator din țară, pe lângă apărarea intereselor angajaților. A fost o situație anormală, cu siguranță. Nimeni nu o planificase în acest fel, iar din această dualitate au apărut numeroase probleme. Ce se întâmpla, de exemplu, dacă muncitorii intrau în conflict cu conducerea într-o întreprindere Histadrut?

Histadrutul a ajuns să acționeze ca un antreprenor în agricultură (Tnuva, care comercializa produsele agricole din toate așezările colective și cooperative) și în industria construcțiilor (Solel Boneh construia drumuri, case și fabrici și achiziționa cariere de piatră și fabrici de cărămidă). Histadrut a fost primul care a promovat pescuitul în largul mării, transportul maritim și chiar aviația civilă în Palestina. A înființat magazine cooperatiste de vânzare cu amănuntul, birouri de locuințe urbane, o bancă a muncitorilor, o mare companie de asigurări (Hasneh) și nenumărate întreprinderi mijlocii în industrie, transporturi și agricultură. Solel Boneh s-a extins rapid după depresiunea din 1926-7. De la începuturi modeste, a devenit un concern major chiar și după standardele internaționale, construind în cele din urmă până la cincizeci de mii de locuințe pe an. Koor, ramura sa industrială, controla laminoare de oțel, uzine chimice, fabrici de ciment și de sticlă și deținea interese subtanțiale în industria lemnului și în industria alimentară. La patruzeci de ani de la înființarea Histadrut, aceste întreprinderi reprezentau nu mai puțin de 35% din produsul național brut total (53% în agricultură, 44% în construcții, 39% în transporturi și 25% în industrie).

Ponderea sectorului socialist al economiei era cea mai impresionantă, dar în ce măsură mai era acesta supus controlului democratic? În teorie, fiecare membru al Histadrut era automat membru al Asociației Cooperative a Muncii (Chevrat Ovdim), care funcționa ca organizație centrală a tuturor întreprinderilor Histadrut și, de asemenea, ca proprietar al acestora. În teorie, fiecare membru avea un cuvânt de spus în gestionarea întreprinderilor deținute de Histadrut. Dar, în practică, pe măsură ce numărul membrilor a crescut și activitățile economice s-au înmulțit, acest drept de a participa la luarea deciziilor a devenit literă moartă. Conform constituției inițiale, în cooperative nu trebuia să existe forță de muncă externă angajată și nu trebuiau să fie angajate persoane din afară. Dar și această regulă de aur a fost ignorată aproape de la început, atât în cooperativele de producători, cât și în cele de transport, iar mai târziu și în multe moshavim și chiar kibbutzim, deoarece aceste întreprinderi erau supuse unor fluctuații sezoniere accentuate, având nevoie de mâini de lucru suplimentare în anumite perioade și doar de o forță de muncă minimă în altele. Dilema era de nerezolvat. Au fost adoptate din când în când rezoluții pentru a acorda muncitorilor și personalului de birou locuri în comitetele administrative și o parte din conducere, precum și din excedentele financiare. Dar aceste revendicări, ca și în alte țări, s-au lovit de opoziția conducerii, care își păzea cu gelozie prerogativele. Nici în rândul lucrătorilor nu exista o dorință deosebită de a-și asuma aceste responsabilități. Și în această privință, s-a dezvoltat o divergență mare între teoria și practica socialistă, considerațiile de eficiență și profitabilitate prevalând asupra doctrinei consacrate.

Pe măsură ce sionismul muncitoresc a devenit factorul dominant al mișcării sioniste, istoria sa și cea a comunității evreiești din Palestina se contopesc și nu se mai pot distinge în mod clar. La începutul anilor 1930, liderii Mapai au apărut ca figuri centrale ale politicii sioniste, iar o prezentare a ideilor și acțiunilor lor nu mai poate fi făcută separat de problemele mult mai ample ale perioadei, cum ar fi relațiile cu arabii și cu puterea obligatorie și dezvoltarea yishuv-ului în general. Cu toate acestea, tocmai în această perioadă, mișcarea sindicală s-a bucurat de o fază de creștere rapidă. Multe inițiative noi au fost sponsorizate, iar întreprinderile existente s-au extins dincolo de orice recunoaștere. Ne vom referi în continuare la unele dintre aceste activități din afara sferei tradiționale a politicii de partid și a sindicalismului.

Pionierii

Istoria sionismului muncitoresc nu poate fi scrisă fără a face referire la Hehalutz, organizația de tineri pionieri evrei care a pregătit o întreagă generație din diaspora pentru o viață de muncă manuală în Palestina. Ideea inițială fusese a lui Trumpeldor, formulată pentru prima dată în jurul anului 1908. Experiențele sale în Palestina în zilele celei de-a doua aliya i-au întărit convingerea că viitorii imigranți ar trebui să primească o pregătire intensivă în țara lor de origine pentru a-i pregăti pentru noua viață din Palestina. Ei urmau să locuiască împreună într-o fermă sau, în cazuri rare, într-o comună urbană, pentru a dobândi experiență în agricultură, precum și în alte profesii esențiale. Într-o conversație cu Jabotinsky în timpul Primului Război Mondial, Trumpeldor a descris Hehalutz-ul așa cum îl vedea el, ca pe o armată de servitori anonimi ai Sionului, care nu aveau nici interese și nici înclinații private, muncitori anonimi dedicați în întregime provocării supreme de a construi Palestina evreiască, dispuși să facă orice muncă li se cere. Idei similare au fost dezvoltate de Ben Gurion și Ben Zvi în timpul șederii lor în America în 1917-18.

Hehalutz a luat ființă spre sfârșitul Primului Război Mondial, principala sa forță aflându-se atunci în Rusia. Odată cu emigrarea în Palestina a multora dintre membrii săi și suprimarea ulterioară a acesteia de către regimul sovietic, centrul mișcării s-a mutat în vest. Majoritatea mișcărilor evreiești de tineret din diaspora au decis să își educe membrii pentru o viață halucinantă în Palestina. Imaginea halutzului în cămașă albastră și pantaloni kaki lucrând într-o livadă de portocali cu lopata sau sapa a apărut în mii de case evreiești, concurând cu fotografiile lui Herzl și cu panorama Ierusalimului, proiectând viziunea unei noi societăți în căminul național. Toate partidele sioniste muncitorești au sprijinit Hehalutz și au concurat pentru fidelitatea membrilor săi, la fel cum încercaseră să îi cucerească pe imigranții din a treia aliya. Cu toate acestea, Ben Gurion și câțiva alții aveau îndoieli cu privire la eficacitatea hachshara (pregătirea) în afara Palestinei. Ei considerau că scopul era lăudabil, dar condițiile din Europa erau atât de diferite de cele pe care le-ar fi întâlnit în Palestina, încât o ucenicie utilă acolo părea aproape imposibilă.

La începutul anilor 1920, sediul central al Hehalutz se afla la Berlin, iar mai târziu a fost transferat la Varșovia. Prima sa conferință mondială a avut loc la Karlsbad în 1921. Numărul de membri a crescut de la 5.400 în 1923 la 33.000 în 1925, dar a scăzut din nou la 8.000 în 1928, reflectând cu exactitate suișurile și coborâșurile soartei mișcării sioniste în ansamblu. Abia în anii 1930, Hehalutz a devenit o adevărată mișcare de masă, numărul membrilor crescând la 83.000 în 1933. Aproximativ un sfert dintre ei lucrau în ferme din Polonia și Germania. Mișcarea s-a răspândit în locuri atât de îndepărtate precum Cuba, Irak și Africa de Sud. Mulți fermieri din Europa și America au fost nedumeriți de spectacolul băieților și fetelor evrei crescuți la oraș care încercau din răsputeri, chiar dacă nu întotdeauna cu succes, să mulgă vacile, să dea cu lopata în bălegar și să facă față altor munci obositoare și neconvenabile pentru care, în mod evident, nu erau pregătiți. În total, aproximativ 34.000 de halutzim au sosit în Palestina în anii 1930, aproape jumătate din totalul celor care au venit cu permise de intrare pentru muncitori. (În cadrul

programului anual de imigrare, autoritățile obligatorii au prevăzut diverse categorii, cum ar fi "capitaliști", muncitori, studenți etc.).

În 1935, când imigrația a fost redusă drastic, Hehalutz a început din nou să scadă. Membrii săi erau acum forțați să rămână în centrele de formare, nu doar pentru un an sau doi, așa cum se întâmplase anterior. Dintre cei opt mii care se aflau încă în centrele de pregătire în ajunul celui de-al Doilea Război Mondial, unii așteptau de patru ani sau mai mult timp să le vină rândul să plece în Palestina. Viața în aceste centre era în mod deliberat spartană și primitivă. Exista un adevărat cult al durității și al abnegației, iar totul era subordonat stăpânirii unei munci manuale grele, o provocare severă pentru tinerii care nu fuseseră pregătiți pentru aceasta nici prin trecut, nici prin educație. Acest lucru se făcea în detrimentul ignorării altor aspecte aparent nesemnificative ale vieții. Chiar și cele mai comune facilități lipseau adesea, iar curățenia și activitățile culturale erau neglijate. Un astfel de exces de zel i-a șocat uneori chiar și pe emisarii din Palestina, ei înșiși veterani înrăiți ai celei de-a doua și a treia alipiri.

Apărare

Unii dintre halutzimii încă blocați în Europa în 1938-9 au reușit în cele din urmă să ajungă pe țărmurile Palestinei. Ei au venit ca imigranți ilegali, datorându-și viața eforturilor sistematice întreprinse pentru a salva cât mai mulți dintre ei, încălcând legile stricte privind imigrația impuse de autoritățile obligatorii după izbucnirea revoltelor arabe. O tentativă anterioară, călătoria Velos din 1934, organizată de un membru al Deganiei, s-a soldat cu un eșec. Dar după 1937, cu zeci de mii de potențiali imigranți care așteptau cu nerăbdare permisele de intrare, cu norii războiului care se adunau la orizontul european și fără să se întrevadă vreo schimbare în atitudinea guvernului obligatoriu, imigrația ilegală a fost reluată la scară largă. Nave mici, vechi, nepotrivite pentru navigație, abia mai mari decât niște bărci cu motor și concepute pentru a transporta doar câteva zeci de pasageri, au sosit cu multe sute de persoane la bord, în condiții cum nu se mai văzuseră nicăieri în timpurile moderne. Unele dintre ele au reușit să treacă de blocadă, altele au fost detectate și reținute. Aproximativ 11.000 de imigranți ilegali au venit în 1939 și chiar și după izbucnirea războiului unele nave au continuat să sosească; 3.900 de bărbați, femei și copii în 1940 și 2.135 în 1941. După această dată, imigrația, atât cea legală, cât și cea ilegală, s-a redus la un simplu firicel. Mulți dintre organizatorii acestui trafic ilegal erau sioniști muncitori, de obicei membri ai kibbutzim-urilor. Cei mai mulți dintre cei care veneau cu aceste nave erau membri ai Hehalutz și ai mișcărilor de tineret de stânga. Întreaga întreprindere este un alt exemplu al activităților neortodoxe ale moștenitorilor lui Borokhov și Syrkin, cu mult în afara granițelor luptei politice și industriale. Dar imigrația ilegală a fost doar un aspect al activităților organizației de apărare a evreilor, Hagana, care era dominată de bărbați și femei aparținând mișcării muncitorești, chiar dacă s-au depus eforturi considerabile pentru a determina grupurile neosocialiste să participe la fiecare nivel al activităților Hagana.

Începuturile organizației de apărare datează de la Hashomer, asociația evreiască de pază înființată înainte de Primul Război Mondial. După 1918, în urma atacurilor arabe din Galileea și Jaffa, a luat naștere Hagana. Au fost înființate depozite ilegale de arme, precum și centre de pregătire rudimentară pentru

tinerii evrei de ambele sexe din întreaga țară. Aceste eforturi au fost la scară mică și, de obicei, destul de amatoricești. Abia odată cu izbucnirea revoltei arabe din 1936, Hagana a devenit forțat o forță de apărare bine organizată și rezonabil de eficientă, compusă din mii de soldați cu jumătate de normă. Deși era o regulă nescrisă ca fiecare tânăr membru al comunității să facă treaba care îi era încredințată de Hagana, atât comandamentul, cât și marea majoritate a celor care serveau în cadrul acestuia aparțineau mișcării muncitorești. Era, din toate punctele de vedere, o miliție a clasei muncitoare, cu toate avantajele și dezavantajele unei organizații de acest tip. Nu exista niciun spirit militarist în rândurile sale, deoarece era compusă în întregime din voluntari. Pe de altă parte, disciplina era uneori deficitară, iar ca forță de luptă avea limitele sale. Caracterul său de stânga era atât de pronunțat, încât cei care se opuneau sionismului muncitoresc au optat pentru IZL (Irgun Zvai Leumi - Organizația Militară Națională) care, urmând exemplul lui Jabotinsky, se despărțise de Hagana la începutul anilor 1930. Partidele de dreapta erau îngrijorate de apariția unei armate a clasei muncitoare, iar temerile lor, deși exagerate, nu erau complet nefondate. Pentru că o miliție era inevitabil să fie dominată de stânga, deoarece numai aceasta dispunea de o bază de masă suficient de largă, prin organizațiile sale de tineret și prin kibbutzim, pentru a întreprinde o întreprindere ilegală de o asemenea amploare. Kibbutzim-urile au jucat un rol deosebit de important în cadrul Hagana, atât ca puncte de rezistență strategice în perioade de criză, cât și ca baze de pregătire militară și de depozitare a armelor, dincolo de raza de acțiune a poliției obligatorii.

Atât escadroanele de noapte inițiate de Wingate, cât și Palmach, care a fost înființat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, își aveau bazele în kibbutzim. Deoarece nu existau bani pentru a finanța nucleul unei armate permanente, oricât de mică ar fi fost aceasta, așa cum se dorea a fi Palmach, pentru a acoperi cheltuielile, membrii săi își împărțeau timpul mai mult sau mai puțin egal între pregătirea militară și munca agricolă, fără îndoială un experiment unic în istoria războiului modern. Moralul acestor grupuri, de asemenea, era sui generis, fiind diferit de cel al oricărei alte forțe combatante cunoscute. Ei au exemplificat spiritul mișcărilor de tineret ale pionierilor. Nu existau uniforme și nici însemne de grad. Îndoctrinarea avea un caracter socialist de stânga, cu membri ai Kibbutzului Meuhad în poziții importante de comandă (Israel Galili a fost șeful de stat major al Hagana, Yigal Allon comandantul Palmach), iar un veteran al războiului civil rus (Yitzhak Sade) a acționat ca figură paternă a tinerei generații de comandanți. Ben Gurion nu a fost departe de adevăr atunci când, în 1948, a numit Palmach-ul o armată privată a kibbutzului Meuhad. A fost un corp de elită și a trebuit să fie dizolvat atunci când a fost organizată o armată regulată, dar tradițiile sale au continuat să aibă un impact puternic, în timp ce mulți dintre comandanții săi juniori au ajuns în anii următori în cele mai înalte funcții din armată.

Membrii mișcării kibbutz au fost războinici reticenți. Ei au ajuns să joace un rol de prim-plan în organizațiile de apărare deoarece așezările lor au fost atacate în 1929 și din nou în perioada 1936-1939. Rebeliunea arabă din 1936 nu a oprit continuarea colonizării evreiești. În această perioadă au fost fondate noi kibbutzimuri, care au intrat în istoria palestiniană sub numele de "Zid și Turn de veghe" (Homa vemigdal), printre care Hanita și Ein Gev, Sha'ar Hagolan și Revivim. Înființarea lor trebuia să fie planificată ca niște operațiuni militare, cu o precizie de ceasornic, de obicei noaptea sau la primele ore ale dimineții. Un convoi cobora pe un teren care aparținea evreilor, dar care, din motive de securitate, nu fusese cultivat. În câteva ore erau ridicate câteva case de blocuri și un turn de supraveghere, cu posturi de apărare și sârmă ghimpată pentru a proteja așezarea împotriva atacurilor. Era departe de colonizarea

pașnică avută în vedere de părinții sionismului muncitoresc, amintind mai degrabă de modul în care a fost colonizat vestul american sau Asia Centrală și Caucazul. Doctrina internaționalismului proletar s-a ciocnit cu faptele crude ale vieții, pe măsură ce tânăra generație a devenit conștientă de importanța vitală a apărării pentru care, din punct de vedere ideologic, fusese destul de nepregătită.

Această listă a activităților extracurriculare ale partidelor muncitorești palestiniene, ale kibbutzimelor și sindicatelor nu este deloc completă. Ar trebui să menționăm, deși pe scurt, inițiativele lor în domeniul cultural. Histadrut avea propria sa rețea de școli - nouă sute în 1953, când educația israeliană a fost "naționalizată". Existau seminarii pentru profesori, biblioteci și cluburi culturale în toată țara. Consiliile muncitorești din orașe și din kibbutzim au condus programe culturale impresionante, au sponsorizat cluburi sportive (Hapoel) și, în cele din urmă, au înființat edituri înfloritoare. Sub auspiciile editurilor Am Oved și Sifriat Poalim, înființate de Histadrut și, respectiv, Hashomer Hatzair, au apărut mai mult de două mii de cărți. Pe lângă Davar, ziarul Histadrut, principalele partide socialiste au publicat, de asemenea, propriile lor cotidiene (Al Hamishmar, ziarul Hashomer Hatzair, a apărut pentru prima dată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Lamerhav a fost sponsorizat de Ahdut Ha'avoda în ajunul scindării din Mapam). Acestea nu erau realizări comune: partide socialiste mai mari și mai puternice, cum ar fi cele din Marea Britanie și Franța, nu reușiseră să își mențină ziarele zilnice. A fost o altă ilustrare a determinării și ingeniozității mișcării muncitorești evreiești, care, în plus, a oferit un mod de viață specific membrilor și simpatizanților săi.

Kibbutzul, o societate închisă, constituia în mod evident un mod de viață unic, dar și în orașe, un membru al sindicatului nu avea nevoie să se deplaseze prea mult în afara sectorului Histadrut, chiar dacă nu lucra în una dintre întreprinderile sale. Își putea face cumpărăturile într-un magazin cooperatist, își putea depune banii într-o bancă a muncitorilor, își putea trimite copiii la grădinițe și școli sponsorizate de Histadrut și putea consulta un medic la Kupat Holim (Fondul de bolnavi al Histadrut), care, în cele din urmă, urma să ofere servicii medicale pentru 65% din totalul populației, un serviciu național de sănătate semi-oficial de fapt. Dacă nu ar fi fost faptul că Histadrut nu deținea cimitire, ar fi fost adevărat să spunem că Histadrut a oferit marii majorități toate facilitățile de la leagăn până la mormânt. Criticii erau îngrijorați de pericolul unei dominații totale, dar, de fapt, existau limite naturale pentru expansiunea Histadrutului; unele dintre funcțiile pe care le îndeplinea în timpul mandatului nu au mai fost necesare odată ce statul evreu a luat ființă.

Aceste realizări au fost cu atât mai remarcabile cu cât forța de muncă evreiască nu era deloc unită. S-a menționat diviziunea dintre diferitele facțiuni înainte și după Primul Război Mondial. Cele mai mari două dintre ele, Ahdut Ha'avoda și Hapoel Hatzair, au fuzionat în ianuarie 1930 pentru a forma Mapai. A fost un punct de cotitură, dar nu și sfârșitul diviziunilor. Timp de mulți ani Mapai avea să fie afectat de conflicte interne.

Către unitatea muncitorilor

Partidul Muncitoresc Palestinian a fost format sub impactul revoltelor din 1929, când comunitatea evreiască din Palestina și cauza sionistă erau atacate. Nevoia de unitate fusese conștientizată cu mult timp înainte. Încă de la încercarea eșuată din 1919 de a uni cele două grupuri principale din cadrul Partidului Laburist Evreiesc, multe personalități importante din ambele tabere au continuat să pledeze pentru o fuziune. Pe măsură ce mișcarea a fost atacată de dreapta după 1925, Ahdut Ha'avoda și Hapoel Hatzair s-au apropiat. Continuarea divizării părea un anacronism, deoarece diferențele ideologice aproape că dispăruseră. O mică minoritate marxistă de stânga din Ahdut Ha'avoda se temea că valorile și obiectivele sale socialiste vor fi și mai mult compromise și diluate în cazul unei fuziuni cu oameni care se opuneau în principiu luptei de clasă, a căror orientare nu era spre clasa muncitoare, ci spre întregul popor, și în special spre generația tânără. În egală măsură, în interiorul Hapoel Hatzair exista încă un corp de opinie care era îngrijorat, așa cum fusese A.A. Aordon cu zece ani mai devreme, ca nu cumva valorile umaniste specifice mișcării lor să fie scufundate ca urmare a unirii cu un grup interesat exclusiv de politica de partid, chiar dacă platforma ideologică comună era formulată atât de vag încât nu reprezenta un factor de descurajare. Dar majoritatea din Hapoel Hatzair, condusă de Arlosoroff, a avut câștig de cauză. Aceștia colaboraseră cu Ben Gurion, Berl Katznelson și ceilalți lideri ai Ahdut Ha'avoda timp de ani de zile în sindicate și în mișcarea sionistă și știau din experiență cât de puțin îi diviza de fapt. Cu toții subscriau acum la constructivism sau "reformism", așa cum îl defineau criticii lor marxiști. În cele din urmă, 85% dintre membrii Hapoel Hatzair și 82% dintre membrii Ahdut Ha'avoda au votat pentru fuziune, care a fost consumată la 5 ianuarie 1930, când reprezentanții celor 5.650 de membri ai celor două grupuri s-au adunat la Tel Aviv pentru a fonda Mapai. Doi ani mai târziu, la o conferință la Danzig, susținătorii celor două facțiuni din afara Palestinei, Poale Zion mondial și Hitachdut, și-au unit, de asemenea, forțele într-un organism care urma să se numească Ihud Olami (Uniunea Mondială).

A fost un pas important spre unitate, dar nu a acoperit întreaga comunitate sindicală, deoarece două grupuri mai mici, Hashomer Hatzair și Poale Zion de stânga, au refuzat să se alăture. Numărul membrilor Mapai s-a dublat în primii cinci ani de existență. A dominat sindicatele și a fost de departe cel mai puternic partid atât în mișcarea sionistă mondială, cât și în organismele alese ale evreilor palestinieni. Dar liderii săi nu vorbeau cu o singură voce. Opoziția internă, condusă de Kibbutz Meuhad, se plângea că, pe drumul spre putere și respectabilitate, noul partid își pierdea impulsul radical și că spiritul de pionierat se estompa. Tabenkin, liderul Sia Bet (cea de-a "a doua facțiune"), și-a găsit aliați printre membrii urbani ai Mapai, în special în filiala din Tel Aviv. La alegerile pentru executivul partidului din decembrie 1938, opoziția a atras aproximativ o treime din totalul voturilor. Printre problemele implicate în conflictul în creștere se numărau chestiuni ideologice, cum ar fi atitudinea față de Uniunea Sovietică și comunismul mondial. De asemenea, în rândul membrilor kibbutzimului exista un sentiment tot mai puternic că foștii lor tovarăși din Sejera și din Legiunea Muncii, care își transferaseră activitățile la Ierusalim și Tel Aviv, nu mai priveau așezările colective cu același entuziasm. Exista un oarecare adevăr în această afirmație, deoarece, pe măsură ce Ben Gurion a început să gândească și să planifice din ce în ce mai mult în termenii unui stat evreiesc, conceptul său de statalitate (mamlachtiut), cu toate implicațiile sale teoretice și practice, a intrat uneori în conflict cu interesele specifice ale clasei muncitoare, iar kibbutzul nu s-a mai bucurat de aceeași prioritate absolută. Dincolo de aceste considerente, au fost implicați și factori personali, rivalități și antagonisme care datau din zilele celui de-al doilea și al treilea aliyas.

Timp de câțiva ani s-a părut că conflictul ar putea fi stăpânit în cadrul Mapai, deoarece cele două facțiuni principale erau reprezentate în toate organismele principale de elaborare a politicilor în funcție de forța lor numerică. Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial și pericolele cu care se confrunta comunitatea evreiască au inhibat, de asemenea, pentru un timp, o aprofundare a divizării. Dar majoritatea Mapai a ajuns la concluzia că nu se putea permite ca starea de divizare internă să continue, deoarece paraliza partidul. Membrii săi, și mai ales reprezentanții săi aleși, trebuiau să fie supuși disciplinei de partid. Conferința Mapai de la Kfar Vitkin din 1942 a decis astfel că nu mai poate recunoaște existența fracțiunilor. Acest lucru a dus, la rândul său, la exodul Sia Bet, care în mai 1944 s-a înființat ca partid independent sub numele de Ahdut Ha'avoda. În aprilie 1946 a fuzionat cu Poale Zion, de stânga, care se alăturase Congresului sionist în 1937, după ce îl boicotase timp de mai multe decenii. În ianuarie 1948, în ajunul înființării statului Israel, a fost făcut un nou pas spre unitatea stângii, când Ahdut Ha'avoda și Hashomer Hatzair au decis să înființeze Mapam (Mifleget Poalim Meuhedet - Partidul Muncitorilor Uniți). Diferențele tradiționale dintre susținătorii unui stat binațional (Hashomer Hatzair) și cei care se pronunțaseră pentru o acțiune militantă împotriva puterii obligatorii și favorizau înființarea unui stat evreiesc pe întreg teritoriul Palestinei (Ahdut Ha'avoda) și-au pierdut semnificația pe măsură ce noul stat se găsea în situația de a lupta pentru existența sa. Reprezentanții Mapam au intrat în guvernul Israelului, în care cele două partide socialiste constituiau majoritatea.

Dar Mapam pare să nu se fi născut sub o stea norocoasă și, odată ce pericolul extern imediat a trecut, partidul s-a destrămat rapid. Pe măsură ce politica sovietică a devenit din ce în ce mai anti-israeliană (și antievreiască) în ultimele zile ale lui Stalin, pe măsură ce epurările se succedau, pentru Ahdut Ha'avoda a fost din ce în ce mai greu să accepte entuziasmul lui Hashomer Hatzair pentru ceea ce unii dintre liderii săi numeau "a doua lor patrie". Ca urmare a procesului de la Praga din 1952, în care una dintre figurile de frunte ale Hashomer Hatzair, Mordehai Oren, a fost condamnat la o lungă perioadă de închisoare pentru cele mai absurde acuzații, și a mai multor șocuri similare, partidul a fost aruncat într-o criză internă profundă, care, după multe dispute, a dus în 1954 la o scindare finală. Ahdut Ha'avoda nu a îmbrățișat niciodată cu adevărat marca specifică a marxism-leninismului care pentru Hashomer Hatzair devenise o parte esențială a doctrinei sale. Astfel de probleme ideologice păreau de mică importanță în 1948, dar au căpătat o importanță mult mai mare cinci ani mai târziu.

Aceste evenimente, însă, au avut loc după înființarea statului Israel și, prin urmare, ne conduc dincolo de sfera de cuprindere a prezentului studiu. Același lucru este valabil și pentru scindările care au avut loc în cadrul Mapai atunci când Ben Gurion s-a certat cu Lavon și, mai târziu, cu Eshkol, în urma cărora a fost înființat Rafi în 1965. În mod paradoxal, toate aceste scindări au dus în cele din urmă la o mai mare unitate: Ahdut Ha'avoda a fuzionat cu Mapai în 1965; în 1968, majoritatea membrilor Rafi s-au alăturat din nou Mapai; iar în 1969, Hashomer Hatzair, după ani de căutări de suflet și nu fără o anumită opoziție din interiorul propriilor rânduri, a devenit și ea parte a "alinierii" muncitorești (ma'arakh). Mai ambițioasă decât o simplă coaliție, mai puțin decât o fuziune completă, a fost o piatră de hotar în dezvoltarea mișcării sindicale evreiești. După mai bine de șaizeci de ani, marele obiectiv fusese atins, când, pentru prima dată în istoria sa, mișcarea, în majoritatea sa covârșitoare, a fost reunită sub un singur acoperiș, unită în privința celor mai importante probleme politice cu care se confrunta.

Privită într-o perspectivă mai largă, istoria sionismului muncitoresc prezintă paralele cu mișcările socialiste din alte părți ale lumii. La fel ca și alte partide, a fost întotdeauna împărțit într-o aripă de stânga și una de dreapta sau, mai precis, într-o ramură "radicală" și una "reformistă". Dar condițiile obiective au limitat încă de la început posibilitățile de acțiune revoluționară. Un proletariat evreiesc în Palestina nu exista, ci trebuia creat. "Stânga", nu mai puțin decât "reformiștii", a adoptat o politică de "constructivism", chiar dacă aceasta presupunea schimbări fundamentale în conceptele sale ideologice. Principala concentrare a stângii a fost în kibbutzim. Aceasta nu a reușit să se impună în orașe, iar acest lucru, precum și abordarea sa doctrinară, i-a limitat eficiența ca forță politică. "Reformismul" a avut o atitudine esențialmente pragmatică. Acesta dorea o societate rezonabil de dreaptă în care hegemonia politică era exercitată de sionismul muncitoresc. În această măsură, a avut succes. Comunitatea evreiască din Palestina era extrem de egalitară, astfel încât, la înființarea statului, diferența de venit între salariați era de doar 1:2,5. A existat o mare mobilitate ascendentă și o deproletarizare constantă. Doar o mică parte dintre pionierii care au sosit cu a doua, a treia sau a patra aliya erau încă angajați în munci manuale douăzeci sau treizeci de ani mai târziu. Majoritatea trecuseră mai departe pentru a forma un establishment care deținea poziții de conducere în politică, precum și în economie și în viața socială. A fost un proces firesc, iar lamentările privind dispariția spiritului de pionierat nu-și mai aveau locul, deoarece țara a depășit faza de pionierat. Timp de câteva decenii, prioritatea ridicată acordată așezărilor agricole a fost o necesitate politică și economică, dar, pe măsură ce tehnologia agricolă a înregistrat progrese rapide și, ca și în alte țări avansate, o populație agricolă relativ mică a fost suficientă pentru a asigura producția necesară, importanța relativă a kibutzului a început să scadă. În 1930, 2,5% din populația evreiască din Palestina trăia în kibbutzim. Până în 1947, cifra a crescut la 7,3, dar douăzeci de ani mai târziu a scăzut la 3,9. Importanța mișcărilor de tineret a scăzut și ea. Hehalutz a încetat să mai existe și nu existau mulți candidați noi pentru viața în kibbutz. În orice caz, agricultura nu ar fi fost capabilă să absoarbă marea imigrație de la începutul anilor 1950.

Pe măsură ce cei mai vechi au urcat pe scara socială, noii imigranți le-au luat locul ca, la figurat vorbind, tăietori de lemne și trăgători de apă. Muncitorii evrei (după cum a demonstrat numărul și intensitatea grevelor) nu au fost mai puțin militanți în apărarea intereselor lor decât muncitorii din alte părți. Dar, în același timp, mulți dintre ei doreau să se perfecționeze, să se ridice pe scara socială sau, în orice caz, să asigure un viitor mai bun pentru copiii lor. Tendințele obiective au grăbit procesul de deproletarizare: creșterea productivității și noile tehnologii au dus la o scădere relativă a dimensiunii clasei muncitoare industriale. În orientarea sa politică externă, stânga a continuat să se diferențieze de reformiști, în ciuda faptului că ostilitatea Uniunii Sovietice și a mișcării comuniste mondiale față de sionism nu i-a facilitat acest lucru. Din punct de vedere doctrinar, radicalii au aderat la internaționalismul proletar, considerându-l pe muncitorul arab ca fiind un aliat în lupta de clasă pentru o Palestină socialistă și binațională. Dar, respinsă de Uniunea Sovietică și incapabilă să găsească aliați printre arabi, libertatea de acțiune a extremei stângi în tabăra sionistă a fost strict limitată. Odată ce așezările lor erau atacate, trebuiau să se apere, indiferent de originea de clasă a celor care trăgeau cu armele. Borokhov nu le-a mai oferit îndrumări pentru problemele cu care se confruntau în anii 1930 și după aceea.

Nici în scrierile lui Syrkin nu mai era nimic care să servească drept busolă pentru Mapai, odată ce acesta a devenit partidul principal în mișcarea sionistă și în comunitatea evreiască palestiniană. Sloganurile radicale ale liderilor din Poale Zion au fost abandonate unul câte unul. La fel ca partidele social-democrate europene, corpul principal al socialiștilor evrei a devenit din ce în ce mai puțin ideologic pe măsură ce anii treceau. Așa cum caracterul dual al Histadrut, atât ca sindicat, cât și ca angajator, a creat multe probleme, tot așa caracterul dual al Mapai ca partid de stat (partidul, cum era numit frecvent) și ca reprezentant al clasei muncitoare a creat dileme serioase. Numărul de membri ai Mapai nu a crescut de o sută de ori, așa cum a făcut Histadrut între 1920 și 1960, dar și el a crescut foarte rapid și, în mod inevitabil, și-a schimbat caracterul. A existat multă birocrație și clientelism (deși puțină corupție directă), iar mulți s-au alăturat partidului doar pentru a-și îmbunătăți șansele într-o carieră profesională. Dar, spre deosebire de partidele social-democrate din Franța și Italia, Mapai a avut resursele interne și dinamismul necesar pentru a se adapta la condițiile în schimbare. A reușit să se transforme într-o mișcare cu o atracție politică care să ajungă mult dincolo de clasa muncitoare. A proiectat cu un oarecare succes imaginea unui partid modern, cu o bază de masă și o conducere capabilă, demn de a i se încredința conducerea afacerilor noii națiuni.

O astfel de transformare, care a însemnat în mod necesar renunțarea la spiritul celei de-a doua și a treia alipiri, era inevitabil să producă o criză internă. Care era mai exact rațiunea de a fi a Mapai? Care era orientarea sa? În ce fel se deosebea de alte partide politice? De ce ar trebui să fie atrași tinerii și tinerele femei de el? Oricât de mult s-ar fi opus atitudinilor socialiste doctrinare, membrilor lui Hapoel Hatzair și liderilor precum Berl Katznelson le-ar fi fost extrem de greu să accepte tipul de societate care a luat naștere sub conducerea partidului pe care au contribuit la fondarea acestuia. Și ar fi dezaprobat o mare parte din ea. Aceasta nu era atât o chestiune de atitudini politice, cât de valori, de un întreg stil de viață. Încercările de a crea o societate în conformitate cu visele tinereții au avut, în cel mai bun caz, un succes doar parțial. Dar același lucru este valabil pentru mișcările socialiste de pretutindeni. Având în vedere aceste limitări, este remarcabil în ce măsură mișcarea sindicală a reușit, la bine și la rău, să-și pună amprenta asupra societății israeliene.

În ultimă instanță, erodarea ideologiei a afectat Mapai mai puțin decât alte partide socialiste, pur și simplu pentru că a fost mai pragmatic de la început. Starea de asediu de după 1948 nu a oferit un climat propice pentru introspecție și renaștere doctrinară. Ca și în alte societăți democratice, partidul a devenit o curea de transmisie în ambele direcții, dobândind un impuls propriu, indiferent de considerațiile politico-teoretice. După ce și-a atins scopurile inițiale, s-ar putea să își fi depășit funcția istorică. Dar, în absența altor forțe capabile să îi ia locul, a continuat să joace un rol decisiv în politica israeliană.

Chaim Jitlovski, Fun mein Leben, New York, 1935, vol. 2, p. 20.

Kitve Nahman Syrkin, Tel Aviv, 1939, vol. 1, p. 130.

† Pentru o discuție despre ideile și activitățile politice ale lui Syrkin, a se vedea teza de doctorat a lui Jonathan Frankel, Socialism and Jewish Nationalism in Russia 1892-1907, Cambridge, 1961.

A se vedea, de exemplu, Ben Ehud, Zionismus oder Sozialismus (idiș), Varșovia, 1899, p. 30; A.A., Di sozialistische Fraktsie in Zionismus (idiș), Varșovia, 1906, p. 96. A se vedea, de asemenea, A.A. Patkin, The Origins of the Russian-Jewish Labour Movement, Melbourne, 1947, p. 136 și următoarele.

Rezoluțiile celei de-a patra conferințe a Bund 1901, în Sh. Eisenshtat, Prakim betoldot tnuat hapoalim hayehudit, Merhavia, 1944, vol. 2, p. 14-16.

"K voprosam teorii Zionisma", în Evreiskaia Zhizn, iunie 1905, pp. 122-3. Scrierile adunate ale lui Borokhov au fost publicate în trei volume în ebraică; primul conține "Platforma noastră" și "Lupta de clasă și chestiunea națională", cele mai importante lucrări teoretice ale sale.

'Hamarksism veshe'elat hayehudim' și 'Karl Kautsky vehayehudim', în Sefer Idelson. Tel Aviv, 1946.

Pirke Hapoel Hatzair, vol. 3, p. 322.

Y. Yerubavel, în Ahdut, 11-2, 1912.

† Yosef Gorni, "The romantic element in the ideology of the second aliya" (în ebraică), Asupot, ianuarie 1966, p. 55 și următoarele.

Pentru aceste și alte relatări, vezi El. Shochat (ed.), Sefer Ha'aliya hashniya, Tel Aviv, 1949, p. 165.

Even Shoshan, Toldot tnuat hapoalim be'eretz Israel, Tel Aviv, 1963, vol. 1, pp. 80-1.

Berl Katznelson, "Prakim' letoldot tnuat hapoalim be 'Eretz Israel", Kitvei..., Tel Aviv, 1949, vol. 11, p. 111.

† Dintr-un total de 550 de muncitori evrei (Evreiskaia Rabochaia Khronika, 23 aprilie 1906).

Pentru istoria timpurie a sionismului socialist, vezi Y. Yen Zvi în Sefer Ha'aliya hashniya, despre Poale Zion, p. 585 și următoarele; Zvi Suchovolsky, despre Hapoel Hatzair, ibidem, p. 612 și următoarele; Yosef Shapiro, despre Hapoel Hatzair, în Asupot, august 1965, p. 16 și următoarele. Cf. și teza de doctorat a lui Israel Kolatt-Kopelovich, Ideology and the impact of reality upon the Jewish Labour Movement 1905-19 (în ebraică), Hebrew University, Ierusalim, iunie 1964.

Borokhov, Collected Writings, vol. 2, p. 554.

† "Abner" (Ben Zvi), Ahdut, nr. 36, 1911.

‡ "Kibbush Ha'avoda o Kibbush Hakarka", în Hapoel Hatzair, 12, 1908.

A. Auppin, Die landwirtschaftliche Kolonisation Palästinas, Berlin, 1915, capitolul 14.

Cu privire la începuturile kvutza, a se vedea Berl Katznelson (ed.), Hakibbutz vehakvutza, Tel Aviv, 1940; Netive hakvutza vehakibbutz (6 vol.), Tel Aviv, 1958: Pirke Hapoel Hatzair; Harry Viteles, A History of the Co-operative Movement in Israel (2 vol.), Londra, 1966-70; Alex Bein, The Return to the Soil, Ierusalim, 1952; Hermann Meier-Cronemeyer, Kibbuzim, Hanovra, 1969.

De la Sejm, echivalentul slav al parlamentului. Principalele surse pentru istoria sejmiștilor sunt scrierile lui Ch. Jitlovski, periodicele Serp și Vozrozhdenie, precum și Toldot tnuat hapoalim hayehudit de A. Tartakower.

W. Wreuss, loc. cit., p. 44.

N. Nenari, Zur Geschichte der Kwuza und des Kibbuz, Berlin, 1934, p. 38.

† Aventurile primilor sosiți sunt descrise în detalii colorate în Yehuda Eres (ed.), Sefer Ha'aliya hashlishit (2 vol.), Tel Aviv, 1964.

‡ Y. Y. Yhronowitz, citat în Y. Yhapiro, "Bein ha'aliya hashnia vehashlishit", în Asupot, aprilie 1962, p.11.

Sh. Litvin, Kovetz Gdud Avoda, Tel Aviv, 1932, p. 25.

Principala sursă pentru istoria Gdud Ha'avoda este Gdud Avoda al shem Yosef Trumpeldor, Tel Aviv, 1932.

Kehiliatenu, Haifa-Jedda, 1922, pp. 21-2. Scriitorul, Nathan Bistritsky, este, de asemenea, autorul unui roman, Yamim velelot, care reflectă fidel atmosfera din taberele de muncă Hashomer Hatzair din acea perioadă. A se vedea, de asemenea, David Horowitz, Ha'etmol sheli, Tel Aviv, 1970, capitolul 7.

Al Hamishmar, 8 februarie 1952; jurnalul citat se referă la evenimentele din februarie 1922.

† Pentru istoria timpurie a Hashomer Hatzair în Eretz Israel, a se vedea Sefer Hashomer Hatzair, în special vol. 1; Shlomo Rehav, Selected Works, Merhavia, 1966, p. 11 și următoarele; Elkana Margalit, "Social and Intellectual Origins of the Hashomer Hatzair Movement", Journal of Contemporary History, aprilie 1969, și teza de doctorat a aceluiași autor.

‡ Meir Ya'ari, "Semalim Tlushim", în Baderekh Aruka, Merhavia, 1947, p. 25 și următoarele (scris în 1923).

Principalele surse pentru istoria Poalei Zion după 1917 sunt Yalkute Poale Zion, Tel Aviv, 1947, Ierusalim 1954; amintirile lui Z. Zbramovich, Besherut hatnua, Tel Aviv, 1965; și ale lui N. Nir, Wanderungen, Tel Aviv, 1965; selecția scrierilor lui Y. Yitzhaki (Merhavia, 1957) și al doilea volum al lucrării lui A. Aartakover, History of the Jewish workers' movement (ediție în ebraică), Varșovia, 1930.

Yehuda Eres (ed.), Sefer Z.S., Tel Aviv, 1963, p. 44.

† Printre membrii de frunte ai Hapoel Hatzair, care au dobândit ulterior o poziție proeminentă în mișcarea sionistă și în statul Israel, se numără Yosef Sprinzak, președintele Knessetului; Levi Eshkol, prim-ministru după Ben Gurion; și Eliezer Kaplan.

Y. Yaner, citat în Even Shoshan, loc. cit. vol. 2, p. 13.

Salman Shazar s-a născut în 1889, iar Levi Eshkol, unul dintre cei mai tineri membri ai celei de-a doua aliya, care a sosit doar cu puțin timp înainte de Primul Război Mondial, în 1895.

† Potrivit unui studiu realizat de Y. Yorni despre structura socială a celei de-a doua aliyei, aproximativ 70% dintre membrii acesteia proveneau din orașe mici. 42 la sută nu cunoșteau limba ebraică atunci când au sosit în Palestina (în D. Darpi (ed.), Hazionut, Tel Aviv, 1970, p. 210 și următoarele).

Numărau relativ puține femei, deși egalitatea deplină a sexelor era axiomatică în rândul lor.

† Golda Meir a fost pentru o scurtă perioadă de timp după sosirea sa în Palestina membră a Merhavia.

A se vedea, de exemplu, necrologul lui S. Shazar în Or Ishim, vol. 2, Ierusalim, 1963, pp. 130-1.

Potrivit lui Gorni, a doua aliya nu a fost în sine o elită. Dar autorul notează, de asemenea, că dintre cei douăzeci de membri ai comitetului executiv al Mapai în 1930, șaisprezece veniseră în Palestina înainte de 1914.

Chaim Arlosoroff, în Pirke Hapoel Hatzair, vol. 2, Tel Aviv, 1938, p. 162.

† Pentru o apreciere socialistă a celei de-a patra aliya, vezi M. Braslavski; Tnuat hapoalim ha'eretz israelit, Tel Aviv, 1956, vol. 2, p. 16 și următoarele.

A se vedea articolele sale "Basta" și "Vrag Rabotchikh", în Rassvet, 28 iunie și 2 august 1925.

W. Preuss, op. cit., p. 78. Chiar și Shoshan, loc. cit., vol. 2, p. 256 și următoarele.

† D. Ben Gurion, Mema'amad le'am, Tel Aviv, 1933, passim.

Despre lupta dintre revizionism și sionismul muncitoresc, vezi D. Den Gurion, Tnuat hapoalim veharevisionismus, Tel Aviv, 1933; Ch. Ben Meir, Harevisionism, ssakana le'am, Tel Aviv, 1938; Eliezer Liebenstein, Wo steht der Revisionismus?, Berlin, 1934.

Primul kibbutz care a depășit această bornă a fost Yagur, cu 1.007 locuitori în 1941, dar a fost depășit în scurt timp de Givat Brenner.

Viteles, A History of the Co-operative Movement in Israel, vol. 2, p. 50.

Descrisă în detaliu în Dan Pines, Hehalutz bekur hamahpecha, Tel Aviv, 1938.

A se vedea Even Shoshan, loc. cit., vol. 2, p. 143 și următoarele; vol. 3, p. 21 și următoarele pentru activitățile Hehalutz.

Cf. P. Perchav, Toldot tnuat hapoalim be'eretz Israel, Merhavia, 1967, p. 63 și următoarele.

7

ÎN SÂNGE ȘI FOC:

JABOTINSKY ȘI

REVISIONISM

Între cele două războaie mondiale, existența mișcării sioniste a fost pusă în pericol de lupte interne acerbe. Oricare ar fi fost celelalte calități ale sale, mișcarea nu s-a distins niciodată printr-un grad ridicat de unitate în rândurile sale. Chiar și atunci când lucrurile mergeau bine, existaseră numeroase disensiuni, iar într-un moment de criză, sionismul, slăbit de conflict, a fost sfâșiat în direcții diferite. În momentul Declarației Balfour și timp de câțiva ani după aceea a predominat o stare de euforie. Puțini erau sioniștii care nu credeau că era mesianică era aproape, că în viitorul apropiat va apărea în Palestina o comunitate evreiască în care sute de mii, dacă nu milioane de evrei își vor găsi casa. Altneuland, societatea modernă idilică pe care o preconiza Herzl, părea să fie după colț. Doar o mână de lideri cu viziune știau că

adevărata luptă în pantă era pe cale să înceapă. În ceea ce-i privește pe ceilalți, le-a trebuit un număr de ani pentru a realiza că progresul va fi extrem de lent.

Administrația britanică din Palestina nu a fost deloc în totalitate favorabilă sionismului, iar arabii au fost ostili în mod activ. Declarația Balfour a fost treptat diminuată. Imigranții erau relativ puțini, iar așezările agricole și industrializarea nu s-au extins decât lent, organizația sionistă neavând rezerve pentru a finanța întreprinderi pe scară largă - cei 200 000 de evrei din Berlin au dat mai mulți bani pentru bunăstarea socială din comunitatea lor decât a dat întregul popor evreu pentru construirea Palestinei. Carta la care visase Herzl fusese în sfârșit obținută, dar viitorul întregii întreprinderi părea aproape la fel de nesigur ca înainte. Se înregistra stagnare și, în unele privințe, declin, în timp ce în toată Europa apăreau semne amenințătoare care arătau că poziția comunităților evreiești devenea din ce în ce mai precară. Antisemitismul era mai virulent și mai răspândit decât înainte de Primul Război Mondial, iar norii de furtună politică se adunau sumbru, pe măsură ce criza economică a anilor 1930 lovea țară după țară.

În aceste circumstanțe, nemulțumirea față de politica sionistă oficială nu putea decât să se extindă. Executivul a fost acuzat de slăbiciune și de lipsă de inițiativă, iar Weizmann personal a fost făcut responsabil pentru eșecuri. El a fost acuzat de indecizie, înclinându-se excesiv spre britanici, optând pentru un nou "sionism în miniatură", trădând moștenirea lui Herzl și Nordau. Polonia, unde situația evreilor era cea mai critică, a fost principalul focar al acestei stări de spirit, dar cererea pentru o politică mai activistă s-a răspândit rapid și și-a găsit susținători vehemenți în alte părți ale lumii. Această mișcare de opoziție a avut un lider de geniu; de fapt, ea a fost dominată de Vladimir (Zeev) Jabotinsky într-o asemenea măsură încât este imposibil să se scrie istoria sa fără a se face referire constantă la personalitatea celui care i-a modelat destinele timp de două decenii.

Jabotinsky, Copilul-minune al sionismului rus, era deja cunoscut și admirat pe scară largă încă de la vârsta de douăzeci de ani ca eseist desăvârșit și orator strălucit, probabil cel mai bun dintr-o mișcare din care nu lipseau oratorii de primă mână. Născut la Odessa în 1880, într-o familie din clasa de mijloc care a sărăcit odată cu moartea tatălui, tânărul Iabotinski a crescut în atmosfera plină de viață a orașului său natal - un centru cultural puternic, locuitorii săi fiind un amestec de popoare și religii, cosmopolit, plin de culoare, deschis la noi tendințe și idei. La începuturile sale, a manifestat puțin interes pentru iudaism și nici nu s-a alăturat, ca mulți dintre contemporanii săi, mișcării revoluționare. Literatura rusă a fost marea lui dragoste. A scris poezii în această limbă și la vârsta de șaisprezece ani a început să publice eseuri în ziarele locale. Prima sa contribuție a fost pe un subiect care a rămas de actualitate mulți ani de acum încolo - o critică la adresa utilizării notelor de notare în școală. A studiat mai întâi în Elveția și, pentru o perioadă mai lungă, în Italia, care a devenit a doua sa casă spirituală. Acolo a devorat scrierile liderilor risorgimento-ului. De asemenea, autori mai recenți, precum Croce, l-au influențat profund, iar el a început să scrie poezii în italiană. Interesul său pentru afacerile evreiești nu s-a trezit decât încet. Pogromurile din 1904-5 au fost pentru el, ca și pentru mulți alții din generația sa, o trezire bruscă. Jabotinsky a luat parte activă la organizarea autoapărării evreilor, a tradus în limba rusă poemul lui Bialik despre masacrul de la Kishinev și, la vârsta de 22 de ani, a mers ca delegat la cel de-al șaselea congres sionist, unde (după cum a scris mai târziu) Herzl i-a făcut o impresie colosală. După ce a îmbrățișat noul

crez, nimeni nu a fost mai entuziast în răspândirea evangheliei. În câțiva ani a devenit un sionist profesionist, un agitator ambulant, foarte solicitat ca vorbitor în toată Rusia. Potrivit lui Gorki, Kuprin și altor scriitori de marcă ai vremii, această absorbție totală de afacerile evreiești și de sionism a fost o mare pierdere pentru literatura rusă. Dintr-o dată, Iabotinski a devenit conștient nu doar de faptul că evreii fuseseră descriși într-o lumină extrem de nefavorabilă în operele scriitorilor ruși pe care îi iubea; el a simțit că poziția unui evreu care avea ambiția de a fi scriitor rus era extrem de problematică. Era ceva nefiresc și nedemn, scria el, atunci când evreii luau un rol principal în celebrarea centenarului unui scriitor ca Gogol, ale cărui povestiri erau pline de remarci antisemite.

Jabotinsky devenise un sionist entuziast, dar în orientarea sa politică nu era cu nimic mai radical decât contemporanii săi. Este adevărat că s-a opus proiectului ugandez, dar a recunoscut mai târziu că problemele erau mai puțin clare decât crezuse el la vremea respectivă. A contribuit la convocarea reuniunii de la Helsingfors din noiembrie 1906, care a adoptat o rezoluție în favoarea drepturilor egale pentru evrei și pentru toate celelalte naționalități din Imperiul Rus. Acest lucru poate părea destul de nevinovat, dar, de fapt, a reprezentat o nouă și importantă schimbare din punctul de vedere sionist. De ce s-ar fi deranjat Jabotinsky să insiste asupra egalității depline pentru evrei dacă era convins, alături de Pinsker și Herzl, că antisemitismul era endemic în Europa și că evreimea est-europeană era condamnată? El nu credea că o renaștere națională era posibilă în afara Palestinei, dar nu mai era hotărât să boicoteze cu totul activitatea sionistă în diaspora (Gegenwartsarbeit). Activitatea lui Jabotinsky la Constantinopol, unde l-a asistat pe Jacobson, care reprezenta executivul sionist în capitala turcă, a fost întreruptă din cauza unei dispute legate de o carte, despre scopurile finale ale sionismului, scrisă de Jacobus Kann, liderul sionist olandez, despre care se temea că va compromite grav poziția sionismului în Imperiul Otoman. În mod curios, Jabotinsky a optat mai degrabă pentru prudență decât pentru "maximalism".

În 1914, el se afla într-o situație dificilă. "Ce aș fi făcut dacă lumea nu ar fi izbucnit în flăcări?". a scris Jabotinsky în autobiografia sa, într-un rar atac de autocompătimire. 'Mi-am irosit tinerețea și începutul vârstei mijlocii. Poate că aș fi plecat în Eretz Israel, poate că aș fi fugit la Roma, poate că aș fi fondat un partid politic'. Astfel de crize de depresie nu durau niciodată prea mult, căci era aproape incurabil de optimist. Războiul l-a dezrădăcinat pe Jabotinsky, familia și prietenii săi. A dus la ruinarea evreilor ruși, dar a oferit, de asemenea, șansa istorică pentru mișcarea sionistă de a-și realiza scopul și l-a catapultat pe Jabotinsky în primele rânduri ale acesteia. Petrecerea furtunoasă din 1914 a apărut la sfârșitul războiului ca un lider și om de stat remarcabil.

Ideea unei legiuni evreiești, care de acum înainte a ocupat un loc central în gândirea lui Jabotinsky, s-a născut atunci când, în calitate de corespondent de război în Egipt, la sfârșitul anului 1914, a auzit că sute de tineri evrei fuseseră deportați de autoritățile turcești. El a contribuit la înființarea Corpului de Mule, format din soldați evrei, care a intrat mai târziu în acțiune la Gallipoli. Dar el a avut în vedere o întreprindere mult mai ambițioasă; a fost nevoie de mai mulți ani de eforturi și a suferit numeroase eșecuri înainte ca înființarea unui regiment evreiesc (evreii) să fie anunțată oficial la Londra în august 1917. Legiunea a ajuns în Palestina în martie anul următor și a jucat un anumit rol, nu foarte important din punct de vedere militar, în ultima fază a războiului.

În lupta sa pentru formarea unei legiuni evreiești, Jabotinsky a fost "aproape singur, descurajat și batjocorit peste tot", ca să-l citez pe Weizmann, unul dintre puținii care i-au urmărit activitățile cu o oarecare simpatie. Faptul că Jabotinsky s-a confruntat cu opoziția celor care nu erau sioniști este de la sine înțeles. Atât establishmentul liberal asimilaționist, cât și pacifiștii de stânga au fost ostili cu înverșunare. Dar a existat o rezistență puternică și în rândul colegilor lui Jabotinsky. La urma urmei, sioniștii luptau în acest război de ambele părți și exista un pericol real ca turcii să reacționeze cu severitate. Merita oare să se pună în pericol însăși existența micii comunități evreiești din Palestina pentru un proiect cu o valoare militară sau politică îndoielnică? În timp ce Weizmann era sigur că Aliații vor câștiga războiul, mulți lideri sioniști ruși erau mult mai puțin siguri; de asemenea, în ceea ce privește Rusia, bastionul antisemitismului, nici nu credeau că perpetuarea regimului țarist, rezultatul probabil al unei victorii aliate, era de dorit.

Pentru Jabotinsky, înființarea unei legiuni a fost mai mult decât o mișcare tactică. El nu era un militarist înnăscut; în tinerețe, scrisese de fapt o piesă de teatru pacifistă. Este adevărat, avea o puternică tentă romantică, chiar aventuristă, și a găsit o anumită satisfacție personală în viața din armată, în ciuda dezamăgirilor și a greutăților acesteia. Poate că se vedea pe el însuși, un Garibaldi evreu, eliberând Palestina în fruntea unei armate evreiești. Dar, mai presus de toate, au existat două considerente de bază care l-au făcut să persiste cu fanatism în lupta sa pentru legiune: era absolut convins că o armată evreiască, oricât de mică ar fi fost, era o necesitate istorică. Oricât de multe așezări agricole ar fi fost înființate, acestea ar fi fost lipsite de apărare în absența unor unități militare evreiești. Legiunea a luat ființă, în ciuda unei mari opoziții. În anii de mai târziu, Jabotinsky a exagerat în mod grosolan importanța sa politică în timpul războiului. Pur și simplu nu era adevărat (așa cum susținea el) că jumătate din meritele pentru Declarația Balfour ar trebui să revină legiunii. Jabotinsky a devenit un mare susținător al valorii antrenamentului și disciplinei militare, care, în opinia sa, aveau o importanță deosebită pentru un popor care, timp de atâtea secole, nu a fost capabil să se apere. De acum înainte, aceste idealuri au jucat un rol central în gândirea lui Jabotinsky. Despre "militarism" a scris: "Nu ar trebui să ne lăsăm descurajați de un cuvânt latin". La urma urmei, primii sioniști nu au fost descurajați de eticheta naționalistă. Existau două feluri de militarism - unul agresiv, în căutare de cuceriri teritoriale; celălalt era efortul natural de apărare al unui popor care nu avea o patrie și care se confrunta cu amenințarea extincției: "Dacă acesta este militarism, ar trebui să fim mândri de el."†.

Legiunea în care Jabotinsky a servit ca locotenent a fost demobilizată la scurt timp după încheierea războiului, spre marea sa nefericire. El sperase că aceasta va fi nucleul unei armate evreiești - sub comandă britanică, dacă va fi necesar. Jabotinsky a fost numit ofițer politic al comisiei sioniste care, în intervalul dintre armistițiu și începutul mandatului, a acționat ca ofițer de legătură cu autoritățile militare britanice. Încă de la început, el a fost îngrijorat de ostilitatea administrației locale și l-a criticat pe Weizmann pentru că a fost prea conciliant în relațiile cu guvernul britanic. Nu trebuia să se piardă nici măcar o zi, a considerat el, pentru a crea fapte împlinite. El s-a referit în mod special la o imigrație imediată pe scară largă și la o forță armată evreiască, dar a găsit puțină simpatie printre ceilalți lideri sioniști. Weizmann a declarat că nu a avut curajul să vină în fața poporului evreu și să prezinte un program pe scară largă atunci când știa dinainte că acesta nu era practic: "Sionismul nu poate fi

răspunsul la o catastrofă". Ussishkin, nu tocmai un anglofil și mult mai apropiat politic de Iabotinski, a comentat că țara nu putea fi construită în grabă, ca în cazul exodului din Egipt, ci printr-o imigrație lentă, ca după exilul babilonian.

La momentul primelor atacuri arabe din Ierusalim, în aprilie 1920, Jabotinsky era șeful Hagana din acest oraș. Ca ajutor de tabără îl alesese pe Jeremiah Halpern, fiul lui Michael Halpern, care cu treizeci de ani mai devreme fusese primul susținător al unei legiuni evreiești. După ce revoltele s-au potolit, Jabotinsky a fost arestat și, câteva zile mai târziu, condamnat la cincisprezece ani de servitute penală. A fost un proces scandalos, deoarece Jabotinsky și oamenii săi acționaseră în legitimă apărare tocmai pentru că autoritățile britanice nu reușiseră să mențină ordinea publică și să protejeze viețile evreilor din oraș. La scurt timp după sosirea sa în Palestina, Herbert Samuel, primul mare comisar, a acordat o amnistie lui Jabotinsky și celorlalți prizonieri evrei condamnați în cadrul aceluiași proces. Jabotinsky se afla în închisoare doar de câteva luni și, în calitate de deținut politic, s-a bucurat de un tratament preferențial. La eliberare, a fost primit ca un erou, dar era plin de amărăciune și foarte reticent în a fi eliberat în cadrul unei amnistii care dădea libertate și arabilor care participaseră la atacurile împotriva evreilor. Mai târziu, a intentat o acțiune în justiție și a reușit să obțină anularea sentinței de către comandantul suprem în Egipt. A simțit mai puternic ca niciodată nevoia unei armate pentru autoapărare. Aceasta nu trebuia să fie nici clandestină; fără ea, colonizarea nu era practicabilă.

În această privință, s-a despărțit de sioniștii laburiști, care, în rest, au aprobat o mare parte din criticile sale privind politica lui Weizmann. Jabotinsky a respins argumentul că o forță armată evreiască i-ar provoca pe arabi. Dimpotrivă, susținea el, două mii de soldați obișnuiți sub comandă britanică ar fi mai puțin provocatoare decât zece mii de soldați evrei organizați ilegal. Ben Gurion, Golomb și ceilalți lideri socialiști nu se opuneau în principiu ideii unei legiuni, dar au pus două întrebări la care Jabotinsky nu a avut răspunsuri convingătoare: cum puteau fi siguri că o legiune evreiască va oferi protecție yishuv-ului dacă nu era sub comandă evreiască? Și întrucât, chiar dacă totul ar fi mers bine, ar fi trecut ceva timp până când legiunea ar fi fost gata, cine ar fi protejat comunitatea în perioada de tranziție?

Jabotinsky s-a alăturat executivului sionist împreună cu doi prieteni politici, Richard Lichtheim și Joseph Cowen, în martie 1921. Timp de aproape doi ani, el a luat un rol principal în activitățile sale - în calitate de consilier politic, strângere de fonduri și propagandist sionist universal. A petrecut mai multe luni în Statele Unite, unde s-a certat cu liderii sioniști locali (Brandeis și Mack), al căror "minimalism" era total opus modului său de a vedea lucrurile. În timp ce ei credeau că faza politică a sionismului era mai mult sau mai puțin încheiată, el era ferm convins că adevărata luptă era pe cale să înceapă. Jabotinsky a fost foarte îngrijorat de evenimentele din Palestina, în special de ostilitatea deschisă față de sionism manifestată în raportul Haycraft din 1921, care a atribuit responsabilitatea pentru revoltele din Jaffa din mai 1921 în mare parte evreilor. El a scris executivului sionist în noiembrie 1922 că "atitudinea șovăitoare" a guvernului britanic era consecința logică a politicii lui Herbert Samuel "și a propriei noastre blândeți în relațiile cu administrația sa". "Propria noastră blândețe" - acesta a fost leitmotivul tuturor discursurilor și articolelor sale din anii următori. Cel mai mult l-a nemulțumit Cartea albă a lui Churchill, care oferea o interpretare restrictivă a Declarației Balfour. A fost o bătălie pierdută, dar, așa cum a spus la

un congres sionist ulterior, nu putea să-și abandoneze colegii într-o situație de urgență disperată: "Am simțit că este de datoria mea morală să împart cu colegii mei rușinea înfrângerii"†.

Poziția sa în executiv a fost compromisă de discuțiile sale cu Slavinsky, un ministru în guvernul de exil ucrainean al lui Petliura. Jabotinsky a sugerat înființarea unei jandarmerii evreiești în cadrul regimului Petliura pentru a proteja evreimea ucraineană împotriva pogromurilor. Slavinsky era un intelectual liberal ucrainean cu un palmares destul de bun, dar sub regimul Petliura mii de evrei au fost uciși. Faptul că Iabotinski era dispus să negocieze, chiar și indirect, cu omul responsabil de aceste masacre a provocat o furtună de indignare în lumea evreiască. (Petliura a fost ucis de un student evreu la Paris câțiva ani mai târziu.) Parafrazându-l pe vechiul său erou Mazzini, Jabotinsky a declarat în apărarea sa că s-ar alia cu diavolul în numele Palestinei și al evreilor. Oricare ar fi fost dorința și eficiența unor astfel de alianțe, în acest caz particular era total inutilă. "Pactul" nu a fost doar o mișcare tactică dezastruoasă, ci nu a avut nicio importanță practică, deoarece invazia Ucrainei sovietice care fusese planificată din Polonia nu a avut loc niciodată, iar guvernul ucrainean în exil s-a prăbușit la scurt timp după aceea. Incidentul i-a dăunat lui Jabotinsky din punct de vedere politic, conferindu-i reputația de reacționar extremist și de colaborator al pogromiștilor. Acest lucru a fost nedrept, dar Jabotinsky a fost singurul vinovat. Judecata sa politică fusese greșită și se angajase în activitatea politică de dragul activității - un model care avea să se repete în anii următori.

Jabotinsky a demisionat din executiv în ianuarie 1923 în semn de protest față de ceea ce el considera a fi politica fatală a lui Weizmann de renunțare și compromis. 'Weizmann crede că a mea este calea unui fantezist încăpățânat', i-a spus el unui prieten după o conversație cu Weizmann, 'în timp ce eu simt că linia lui este linia renunțării, a marannismului subconștient'. Propria sa abordare a fost una dificilă, furtunoasă, dar avea să ducă la un stat evreiesc. El credea că Marea Britanie și sionismul aveau interese comune în estul Mediteranei și că niciun guvern britanic nu se va disocia de Declarația Balfour. Prin urmare, nu a văzut niciun pericol în a pune întrebări incomode la Londra și în a face presiuni asupra britanicilor pentru a-și îndeplini obligațiile asumate în cadrul mandatului. Dacă, totuși, așa cum susțineau unii dintre colegii săi, comunitatea de interese era îndoielnică, dacă mandatul nu avea o bază solidă de interese, iar angajamentul putea fi rupt în orice moment, dacă totul fusese o neînțelegere - atunci la ce bun să mai păstrăm aparențele pentru încă câteva luni? Jabotinsky susținea că, lăsând la o parte toate celelalte considerații, continuarea unei politici antisioniste în Palestina ruina mișcarea din punct de vedere financiar. Cine ar fi dispus să contribuie la o cauză care nu putea arăta că face progrese? Politica administrației palestiniene bloca efectiv orice progres.

Demisia lui Jabotinsky din executiv a fost acceptată fără regrete. Colegii săi fuseseră iritați de înclinația sa de a dramatiza problemele politice, de discursurile și declarațiile sale frecvente în care le critica politicile. Erau de acord cu el că guvernul britanic și, cu atât mai mult, autoritățile obligatorii, nu își îndeplineau îndatoririle în conformitate cu mandatul, dar nu credeau că alternativa era atât de ușoară și de clară precum susținea Jabotinsky. 'Fie există o comunitate de interese, caz în care, în cele din urmă, vor face ceea ce vrem noi, fie nu există, caz în care nu avem nimic de pierdut, pentru că mandatul va fi oricum repudiat'. Weizmann, care îi înțelegea pe britanici mai bine decât Jabotinsky, știa că unii oameni de stat

britanici erau mai favorabili cooperării cu sionismul decât alții; că sionismul era doar un factor printre mulți alții în politica britanică în Orientul Mijlociu. Cu alte cuvinte, nu era nimic din ceea ce ar fi putut face Jabotinsky și pe care Weizmann să nu-l fi făcut. El ar fi putut protesta mai des și mai tare, dar ce diferență ar fi făcut? Singura alternativă reală ar fi fost o reorientare fundamentală - departe de Marea Britanie, către o altă putere sau un alt grup de puteri. Dar Jabotinsky nu a fost deloc în favoarea reorientării, deși mai târziu, în anii 1930, s-a jucat cu jumătate de gură cu ideea unei alianțe cu Varșovia, care nu era, totuși, o alternativă reală.

Slăbiciunea fundamentală a politicii lui Jabotinsky a apărut în mod clar din momentul în care a intrat în opoziție cu politica sionistă oficială. Analiza sa asupra slăbiciunilor liniei pe care o urmau colegii săi, în special în domeniul politicii externe, era energică, chiar dacă de obicei era oarecum exagerată. Dar el nu avea nicio alternativă de oferit, în afară de promisiunea că, dacă i se va da ocazia, va obține rezultate mai bune. La cel de-al paisprezecelea congres sionist a fost provocat de criticii săi să spună ce va folosi pentru a exercita presiuni asupra Marii Britanii. El a răspuns că nu era nici prieten, nici dușman al Marii Britanii, dar că știa că nu este nevoie de forță pentru a convinge un popor civilizat precum britanicii. Nu putea să le spună dinainte cum îi va convinge; nici Herzl nu ar fi fost în măsură să dea astfel de informații la congres. Principalul lucru era că cererile sioniștilor erau logice și consecvente și trebuiau să fie presate cu forță.

Originile revizionismului

Când Jabotinsky a părăsit executivul, a intenționat să se retragă cu totul din politică pentru o vreme, dar se amăgea singur. Din punct de vedere temperamental, era destul de nepotrivit pentru o viață în afara politicii. Se simțea în mod constant obligat să reacționeze în mod constant, în presa scrisă și verbal, la politica sionistă actuală, având nevoie de un contact imediat cu cititorii și ascultătorii săi. A fost invitat să se alăture comitetului editorial al Rassvet, pentru mulți dintre ei principalul organ al sionismului rus, care a devenit acum portavocea sa. Dar atractivitatea articolelor sale, întotdeauna dure și bine scrise, a fost limitată. Rassvet nu era platforma ideală pentru a ajunge la masele evreiești, cu siguranță nu la generația tânără. Ideea înființării unui partid politic și a unei mișcări de tineret i-a venit în timpul unei călătorii în Letonia și Lituania la sfârșitul anului 1923. A doua zi după un discurs ținut la Riga despre activismul sionist, a fost invitat să vorbească în fața asociației studențești evreiești locale și i s-a spus că nu avea dreptul să propovăduiască astfel de opinii și să stârnească tinerii dacă nu intenționa să-i cheme la acțiune: "Ori taci, ori organizezi un partid."† La întoarcere, i-a scris unui prieten că a întâlnit o generație de tineri în care merită să crezi și că s-a hotărât să-i înroleze pentru cauza activismului sionist. Riga, unde o organizație de tineret (numită după Trumpeldor) a devenit locul de naștere al Betar, mișcarea de tineret revizionistă.

Jabotinsky trebuia acum să formuleze principiile de bază ale revizionismului, așa cum urma să se numească noua mișcare, la sugestia unuia dintre locotenenții săi. Aceasta nu a fost concepută ca o nouă plecare radicală. Nu sionismul urma să fie revizuit, ci doar politicile sale actuale. Revizionismul se vedea

pe sine ca singurul moștenitor adevărat al tradiției Herzl-Nordau a sionismului politic, în contrast cu conducerea sionistă oficială, care, făcând concesie după concesie, se îndepărtase de aceasta. Jabotinsky și adepții săi erau maximaliști, revendicând nu doar Palestina pentru evrei, ci "transformarea treptată a Palestinei (inclusiv a Transiordaniei) într-o comunitate autonomă sub auspiciile unei majorități evreiești stabilite". Ei considerau că aceasta era singura interpretare admisibilă a termenului "casă națională" din Declarația Balfour și din mandat. Transiordania era o parte inseparabilă a teritoriului Palestinei, care urma să fie inclusă în sfera de colonizare evreiască. Cartea albă britanică, care a restricționat interpretarea Declarației Balfour în 1922, a fost acceptată de mișcarea sionistă sub presiune, în speranța că va duce la acceptarea Declarației de către arabii palestinieni. Întrucât arabii au refuzat să recunoască Declarația, Cartea albă din 1922 nu mai era valabilă.

Scriind în 1926, Jabotinsky a definit crearea unei majorități evreiești în Palestina, la vest și la est de Iordan, ca fiind primul obiectiv al sionismului. O dezvoltare politică normală, pe o bază parlamentară democratică, putea fi avută în vedere doar după ce acest obiectiv ar fi fost atins.† Scopul final era soluționarea problemei evreiești și crearea unei culturi evreiești. Jabotinsky a respins cu emfază teza conform căreia scopul sionist nu trebuie proclamat în mod deschis. Era prea târziu pentru a predica minimalismul, deoarece și arabii erau conștienți de Judenstaat-ul lui Herzl. A se angaja în conspirații, pentru a-și ascunde adevăratele scopuri, i-ar fi derutat pe prietenii lor, nu pe dușmanii lor. Pentru a obține o majoritate, Jabotinsky a propus o imigrație în ritm de patruzeci de mii pe an, pe o perioadă de douăzeci și cinci de ani. Dacă era inclusă și Transiordania, ar fi trebuit să fie cincizeci sau șaizeci de mii de imigranți pe an. Potrivit acestuia, Transiordania a făcut întotdeauna parte din Palestina evreiască; de asemenea, era mult mai puțin populată și, prin urmare, mai promițătoare pentru colonizare.

Această poziție era revoluționară în măsura în care cerea înființarea unui stat evreiesc într-un moment în care nu era susținută în mod deschis de niciun alt lider sau mișcare sionistă. În acest stadiu incipient, Jabotinsky nu se gândea, probabil, la o independență deplină. Conceptul de stat (a spus el odată) avea diverse semnificații în uzul politic - Franța era un stat, la fel și Nebraska și Kentucky. Statul nu implica neapărat o independență completă, dar, deși gradul de autoguvernare putea fi discutat, nu era loc de manevre în ceea ce privește un factor de bază: fie că exista o majoritate evreiască, fie că nu exista. În privința acestui punct nu se putea ajunge la un acord cu Weizmann, care, în momentul congresului sionist la care Jabotinsky a lansat discuția despre Endziel (scopul final), a declarat într-un interviu cu un jurnalist: "Nu înțeleg și nu am nicio simpatie pentru o majoritate evreiască în Palestina". Această declarație a provocat multă opoziție și, câteva zile mai târziu, a fost unul dintre factorii care au dus la înfrângerea lui Weizmann. Dar ea nu a făcut ca politica lui Jabotinsky să fie mai acceptabilă pentru majoritatea de la congres.

Jabotinsky nu a evitat problema arabă. El a considerat opoziția arabă față de sionism și de așezarea evreiască ca fiind naturală și inevitabilă. Dar, din moment ce evreii din Europa se confruntau cu o catastrofă, în timp ce situația arabilor era sigură în Orientul Mijlociu, el credea că argumentul moral al evreilor era infinit mai puternic. Revizionismul a recunoscut că va exista o minoritate arabă substanțială în Palestina chiar și după ce evreii vor deveni majoritari. Jabotinsky a scris în programul său că în statul

evreiesc va exista o "egalitate absolută" între evrei și arabi, că dacă o parte a populației ar fi sărăcită, întreaga țară ar avea de suferit.† Între timp, arabii vor continua să lupte împotriva sionismului până când va fi construit un "zid de fier". Atunci, și numai atunci, vor înțelege că nu există nicio speranță de a distruge sionismul, că vor trebui să-l accepte și să trăiască cu el. Dacă transformarea Palestinei într-un stat evreiesc era justificată din punct de vedere moral, rezistența la aceasta era nejustificată. De aici și refuzul lui Jabotinsky de a face compromisuri cu ceea ce el considera a fi cereri nedrepte din partea arabă, cu atât mai mult cu cât în chestiunea majorității nu exista spațiu de manevră. "Ori - ori" a fost modelul de bază al politicii lui Jabotinsky în chestiunea arabă, la fel ca și în atitudinea sa față de britanici sau în cererea sa pentru o armată evreiască: fie evreii aveau dreptul la statul lor, caz în care rezistența arabă era imorală, fie nu aveau un astfel de drept, caz în care întregul argument în favoarea sionismului se prăbușea. Aceste dramatizări ale unor probleme complicate au fost întotdeauna eficiente din punct de vedere retoric, dar problemele în sine erau mult prea complicate, atât din punct de vedere moral, cât și politic, pentru a fi luminate, cu atât mai puțin rezolvate, prin declarații categorice de acest gen.

Jabotinsky nu s-a abătut niciodată de la cererea sa de a avea o armată evreiască, oricât de mică. De ce ar trebui ca contribuabilul britanic să fie responsabil pentru apărarea evreilor din Palestina? Mai devreme sau mai târziu, el nu va mai fi dispus să poarte această povară și nici Marea Britanie nu era obligată moral să asigure o astfel de securitate. Sionismul era obligat fie să ofere oamenii și banii necesari, fie să renunțe la cererile sale politice. O mică legiune evreiască, formată din trei batalioane (aproximativ trei mii de oameni) nu ar costa mai mult de 120.000 de lire sterline pe an. Aceasta nu ar fi o cheltuială neproductivă, așa cum au afirmat criticii săi. Dimpotrivă, era o condiție prealabilă pentru orice proiect de colonizare.

Pe măsură ce relațiile cu Marea Britanie s-au deteriorat, Jabotinsky și prietenii săi au dat cea mai mare parte din vină oficialilor de la fața locului: Allenby fusese împotriva sionismului, iar Herbert Samuel prea slab pentru a se afirma. În loc să-l critice pe primul înalt comisar și administrația sa, a continuat el, publicul evreu nu l-a atacat niciodată în mod deschis. Contraperformanțele politicii sioniste și dezamăgirile suferite nu erau inevitabile, nu erau rezultatul unor condiții asupra cărora nimeni nu avea niciun control, ci rezultatul unor deficiențe umane, al politicii ostile a administrației locale și "consecința miopiei, a nepăsării și a slăbiciunii conducătorilor noștri". În ciuda propriei sale experiențe nefericite, Jabotinsky nu a respins ideea unei alianțe cu Marea Britanie, cu condiția ca puterea obligatorie să reafirme spiritul inițial al mandatului. Când Sir Josiah Wedgwood, un politician pro-sionist, a promovat ideea Palestinei ca al șaptelea dominion în cadrul Commonwealth-ului britanic, aceasta a primit binecuvântarea revizioniștilor la cea de-a treia conferință mondială de la Viena din 1928, dar după 1930 speranțele au început să se stingă. Jabotinsky a declarat că dorea un "ultim experiment" pentru a ajunge la o apropiere de Marea Britanie. Schechtman, un alt lider revizionist, a scris în 1933 că ar putea apărea o situație în care poporul evreu nu va mai fi interesat de continuarea mandatului.†

În 1934, revizioniștii au început să pledeze pentru necooperare cu autoritățile obligatorii, ceea ce a provocat acuzații de inconsecvență din partea criticilor lor. Cum puteau ei, în același timp, să ceară o legiune evreiască sub comandă britanică și să propovăduiască necooperarea? Cum ar putea

demonstrațiile zgomotoase să-i convingă pe britanici că sionismul era cel mai sigur pilon al politicii britanice în Orient? Revizionismul, cu toate criticile sale la adresa politicii britanice, a fost în ultimă instanță la fel de pro-britanic la acea vreme în ipotezele sale de bază ca și Weizmann. Acesta credea că, în mod fundamental, guvernul britanic era bine dispus față de sionism și că își va respecta obligațiile, atât din motive de interes propriu, cât și ca o datorie morală. Erau mai puțin conștienți decât Weizmann de faptul că o nouă generație de lideri britanici privea din ce în ce mai mult Declarația Balfour ca pe o povară nedorită, dacă nu chiar ca pe o greșeală totală, având în vedere numeroasele lor interese și angajamente în lumea musulmană. În ochii lor, sionismul era o rușine, nu un potențial aliat.

O mare parte din criticile revizioniste la adresa conducerii sioniste au avut legătură cu politica economică și socială. Jabotinsky a fost interesat de economie în calitate de student și, sub influența profesorilor săi socialiști italieni, a scris în 1906 că nu se pot reconcilia conflictele de clasă dintre angajatori și angajați și că naționalizarea mijloacelor de producție este singura soluție. Nu a făcut parte dintr-un partid socialist, dar a crezut cu siguranță în idealurile socialiste. Chiar și douăzeci de ani mai târziu, când a definit programul revizionist, a scris că lupta de clasă din Palestina era un fenomen inevitabil, chiar sănătos. Revizioniștii nu se vor alătura corului celor care vorbesc despre falimentul așezărilor colective și nici nu vor ataca cea de-a patra aliya ("burgheză"). Orice formă de așezare era legitimă și compatibilă cu revizionismul.† Pe de altă parte, Richard Lichtheim a susținut că, dacă revizionismul dorea să creeze o majoritate evreiască în Palestina în cel mai scurt timp posibil, lupta de clasă era în mod clar un lux pe care țara nu și-l putea permite. Dar mișcarea nu era împotriva clasei muncitoare. Spre deosebire de fascismul (italian), ea nu căuta o alianță cu marele capital; nu era nici socialistă, nici capitalistă.‡

Treptat, Jabotinsky s-a retras de la opiniile sale timpurii despre socialism și naționalizare: lupta de clasă era poate justificată în alte țări; oricât de acut ar fi fost conflictul dintre muncitorii și patronii germani, acesta nu ar fi distrus economia germană, în timp ce construcția Palestinei se afla abia la început, iar conflictele de clasă majore puteau provoca daune ireparabile.§ El nu vedea nicio diferență fundamentală între socialism și comunism și scria că naționalizarea mijloacelor de producție, dacă s-ar fi realizat, ar fi dus la o societate în care ar fi existat chiar mai puțină libertate și egalitate decât în cea actuală. Pentru o perioadă de timp a fost influențat de teoriile originale privind sistemul economic ideal elaborate de Josef Popper Lynkeus, o personalitate de un oarecare renume literar din Viena, care a fost în contact cu Robert Stricker, principalul consilier al lui Jabotinsky în Austria. Un impact mai durabil a fost exercitat de unii dintre adepții săi din Palestina, foști socialiști care, mai târziu, s-au întors brusc împotriva sionismului laburist. Ei au văzut în Mapai și Histadrut inamicul principal, mai periculos decât guvernul obligatoriu sau decât arabii.

Deși Jabotinsky era conștient de pericolele acestei tendințe deschis antisocialiste și i-a mustrat în privat pe "capetele înfierbântate", nu s-a disociat în mod deschis de ei. Ca urmare, revizionismul a căpătat un caracter din ce în ce mai antisocialist. Scopul său inițial fusese de a rămâne deasupra luptei sociale și de a minimiza impactul acesteia, de a nu fi nici de dreapta, nici de stânga. Acum, prin implicarea sa în lupta politică, s-a identificat din ce în ce mai mult cu opoziția față de munca organizată. Revizioniștii au atacat programul economic al executivului sionist din unghiuri opuse în același timp: era prea liberal, în sensul

că presupunea că ridicarea țării poate fi finanțată doar prin contribuții voluntare, și nu era suficient de liberal, deoarece discrimina inițiativa privată în agricultură și industrie.

Programul revizionist cerea un "regim sistematic de colonizare care să fie însărcinat cu sarcina pozitivă de a crea condițiile necesare pentru o colonizare evreiască în masă". Niciun alt partid sionist nu ar fi fost în dezacord cu cererea ca întregul complex al imigrației evreiești să fie încredințat exclusiv Organizației Sioniste. O altă revendicare cerea realizarea unei reforme funciare profunde, cu scopul de a crea o rezervă de terenuri pentru colonizare, care să includă toate terenurile care nu sunt cultivate permanent atât la vest cât și la est de Iordan, sub rezerva plății unor compensații satisfăcătoare proprietarilor actuali. Revizioniștii au propus acordarea unui mare împrumut internațional pentru a finanța imigrația și colonizarea în masă. Aceștia au acuzat executivul sionist că nu a acordat aproape niciun ajutor inițiativei clasei de mijloc în industrie și agricultură.

O parte din critici au fost bine întemeiate. Soskin, un expert veteran în agricultură, a îndemnat la promovarea prin toate mijloacele posibile a agriculturii intensive și s-a opus tendinței de autarhie care predomina la acea vreme în unele cercuri, conform căreia așezările agricole urmau să producă mai mult sau mai puțin tot ceea ce aveau nevoie. Cel mai adesea, propunerile revizioniste emanau un spirit de diletantism bine intenționat: sfatul extins către executivul sionist de a "gândi în stil mare", de a planifica în avans și de a lansa un împrumut substanțial era puțin probabil să fie contestat. Aceasta amintește de vechea zicală evreiască potrivit căreia a fi tânăr, sănătos și bogat este preferabil decât a fi bătrân, bolnav și sărac. Cine ar fi furnizat banii pentru aceste proiecte? Țările independente care ofereau mai multă siguranță și perspective economice mai bune investitorilor nu au reușit să obțină împrumuturi în anii 1920, iar după declanșarea marii depresiuni a fost aproape imposibil să se împrumute bani pe scară largă.

Abordarea lui Jabotinsky amintea de credința entuziastă a lui Herzl, care credea că, cumva, se va găsi ceva dacă se va încerca suficient de mult: Micawber în rolul marelui seigneur. Dar nu mai eram în 1897. Când Herzl a încercat fără succes să obțină ajutorul potențialilor donatori, când a făcut promisiuni, lăsând să se înțeleagă în mod obscur că avea la dispoziție sume enorme, mișcarea sionistă își putea permite să fie iresponsabilă - nu avea nici bunuri, nici obligații. Trei decenii mai târziu, a purtat responsabilitatea pentru comunitatea evreiască în creștere din Palestina. Dacă ar fi fost presat, Jabotinsky ar fi recunoscut, fără îndoială, că nu avea nicio sugestie alternativă, nici în domeniul economic, nici în cel politic, dar că, odată ce mișcarea ar fi primit un impuls puternic, ar fi existat un nou entuziasm, iar energia dinamică generată ar fi ajutat la depășirea tuturor obstacolelor. Ar fi existat bani și imigranți, precum și sprijin politic.

Principala sa intenție a fost de a da o nouă speranță mișcării într-un moment în care aceasta se confrunta cu o pierdere constantă a impulsului, de care se temea că va duce la declin și, în cele din urmă, la dezintegrare. Acest sprijin părea cu atât mai vital cu cât criza sionismului coincidea cu o deteriorare a situației evreilor europeni, iar emigrarea devenea o necesitate urgentă. Nu cu mult timp înainte ca Hitler

să ajungă la putere, Jabotinsky a declarat unui grup de prieteni că nu avea nicio îndoială că un singur punct din programul Partidului Nazist va fi pus în aplicare în totalitate - cel care îi privea pe evrei. Fiind politician și lider al unei mișcări de masă, nu putea să le spună maselor evreiești că nu există soluții ușoare, nu există panacee. El a trebuit să formuleze sloganuri și revendicări clare, pline de imaginație și ușor de înțeles, dar care erau menite să provoace acuzații de diletantism și demagogie, deoarece erau atât de evident nerealiste. De prea multe ori a ales să joace rolul teribilului simplificator. După turneul său în țările baltice din februarie 1924, și-a redus politica la o formulă simplă:

Programul nu este complicat. Scopul sionismului este un stat evreiesc. Teritoriul - ambele maluri ale Iordanului. Sistemul - colonizarea în masă. Soluția problemei financiare - un împrumut național. Aceste patru principii nu pot fi realizate fără o sancțiune internațională. De aici porunca momentului - o nouă campanie politică și militarizarea tineretului evreu din Eretz Israel și din diaspora.

Noul partid

În mai puțin de un an de la demisia sa din executiv, în 1923, a revenit în mijlocul luptei politice. Nu era doar o chestiune de ambiții neîmplinite. Oricare ar fi fost defectele sale, Jabotinsky nu a suferit niciodată de frustrări personale majore. La acea vreme, în rândurile mișcării sioniste exista o nemulțumire generalizată, incipientă, dar care, în esență, se înscria în linia de gândire a lui Jabotinsky. Oriunde s-a dus, a întâlnit sprijin entuziast din partea militanților sioniști locali. Primii săi susținători au fost vechii săi tovarăși, sioniștii ruși din exil. În mai 1917, la Petrograd fusese înființat un grup de legionari activi, printre care se aflau unii dintre viitorii susținători politici de frunte ai lui Jabotinski, Meir Grossman și Joseph Schechtman. Prin urmare, nu a fost o surpriză când Rassvet a fost preluat în 1924 de Jabotinsky și de unii dintre cei mai apropiați susținători ai săi (Julius Brutzkus, J. Jlinov, J. Jrivus). În martie 1924 a fost deschis un mic birou la Berlin pentru a coordona activitățile cercurilor locale ale adepților săi din diferite țări. În septembrie 1924, Jabotinsky i-a scris unui prieten că existau acum cincizeci de astfel de grupuri, din Canada până la Harbin, în Manciuria. Dar ele formau cel mult o asociație liberă, încă fără un centru organizațional.

Abia în aprilie 1925, odată cu prima conferință a Zohar (Zionim-Revisioniștii), a fost făcut primul pas spre înființarea unui partid. Conferința, care s-a reunit în Taverne du Panthéon, în inima Cartierului Latin, a adoptat formula deja menționată, potrivit căreia nu exista decât o singură interpretare permisă a termenului de patrie națională, și anume transformarea treptată a Palestinei într-o comunitate autonomă sub auspiciile unei majorități evreiești stabilite. A respins categoric planul lui Weizmann de extindere a Agenției Evreiești pentru a include persoane care nu sunt sioniste. Toți membrii executivului Agenției Evreiești ar fi trebuit să fie aleși de congresul sionist și să fie responsabili în fața congresului. Revizioniștii nu erau dispuși să le acorde celor care nu sunt sioniști drepturi depline de vot în probleme

politice vitale. Ei au avut în vedere cooperarea cu nesioniștii doar în domeniul economic. În cele din urmă, conferința l-a ales pe VI. Iiomkin în fruntea Sioniștilor Revizioniști Uniți (UZR).

Importanța acestei prime convenții nu a constat (așa cum a scris mai târziu un istoric al mișcării) în substanța noului program, nici în discuțiile ideologice care au avut loc, ci în întreaga atmosferă, în starea de entuziasm care a atras intelectuali și tineri. Mișcarea era încă mică din punct de vedere numeric. La cel de-al paisprezecelea congres sionist a avut doar patru delegați, inclusiv Jabotinsky însuși. Printre liderii săi nu se numărau sioniști vechi și cunoscuți, cu excepția lui Meir Grossman, un jurnalist și agitator evreu-rus pe care Jabotinsky îl cunoștea încă dinainte de Primul Război Mondial. Prietenii săi din emigrația rusă-evreiască din Paris și Berlin aveau o pondere redusă în consiliile sioniste, iar Schechtman, viitorul său biograf, nu avea calitățile unui lider politic. Un susținător proeminent în primele zile a fost Wolfgang von Weisl, un jurnalist australian care a făcut un turneu în Orientul Mijlociu în numele unui important ziar berlinez; nici el nu a fost un al doilea Herzl. Printre primii convertiți la revizionism s-a numărat un tânăr student vienez de origine maghiară, Arthur Koestler. El a renunțat la partid și la mișcarea sionistă câțiva ani mai târziu, dar a continuat să fie un admirator al lui Jabotinsky.

Pe măsură ce starea de rău din mișcarea sionistă și nemulțumirea față de politica lui Weizmann se adânceau, Jabotinsky a câștigat sprijinul lui Richard Lichtheim și Robert Strieker, ambele figuri respectate în mișcarea sionistă din Europa Centrală. Lichtheim a reprezentat executivul la Constantinopol înainte de război. Împreună cu Kurt Blumenfeld, el fusese cel mai eficient propagandist al sionismului german. Un om cu vederi independente (și mijloace independente), a fost de acord cu Jabotinsky că era timpul pentru o revizuire a politicii sioniste. Dar nici el și nici Strieker, originar din Viena și inginer de profesie, nu erau un lider popular, capabil să atragă masele. Revizioniștii au încercat din greu, și nu fără succes, să câștige influență în rândul evreilor de origine sefardă din țările mediteraneene și mai ales din Palestina, care au fost neglijați multă vreme de mișcarea sionistă. Dar nu a apărut nicio personalitate sefardă de anvergură care să ocupe un loc de frunte în consiliile lor interne.

Mai mult decât orice alt partid sioitist, revizionismul a rămas întotdeauna o mișcare identificată cu un singur om. Chiar dacă colegii săi se opuneau adesea lui Iabotinski, ei știau că fără el mișcarea nu era nimic. Când odată Grossman nu a fost de acord cu Jabotinsky, un alt revizionist i-a spus: "Cu el ești Grossman [un om mare], fără el ești Kleinmann [un om mic]". Cei mai fideli adepți ai lui Jabotinsky au fost tinerii din Polonia și Letonia pe care i-a întâlnit în timpul turneelor sale în Europa de Est - Propes, Lubotzky și Dissenchik la Riga, Remba și Klarman în Polonia, Weinshal, care reprezenta revizionismul în Palestina. Aceștia și miile de Betarim fără nume au constituit coloana vertebrală a mișcării, o nouă generație de sioniști, foarte diferiți ca și caracter și mentalitate de profesioniștii care se întâlneau în fiecare an la congresele sioniste.

Anii de după înființarea Zoharului, 1925-9, au fost dedicați consolidării mișcării. Jabotinsky s-a stabilit pentru o vreme în Palestina. A plecat într-o campanie de propagandă în Africa de Sud, unde a avut un succes considerabil, și în Statele Unite, unde i-a mers mai puțin bine. Guvernul palestinian, nemulțumit

de activitățile "extremiste" ale revizioniștilor, a decis să nu-i permită lui Jabotinsky să se întoarcă, deoarece acesta "punea în pericol siguranța publică". A fost nevoit să se stabilească din nou la Paris, apoi la Londra și, în ultima fază a vieții sale, la New York. Mișcarea a crescut cu pași repezi. De la patru reprezentanți la congresul sionist la nouă, la douăzeci și unu, la cincizeci și doi în puțin mai mult de șase ani. Congresele UZR (decembrie 1926 și decembrie 1928) au fost în mare parte dedicate discuțiilor despre chestiuni organizatorice, despre situația din interiorul mișcării sioniste și despre elaborarea unui program socio-economic al revizionismului. Întrebarea dacă revizioniștii ar trebui să acționeze în viitor din interiorul mișcării sioniste sau din exterior a devenit unul dintre principalele subiecte de dispută. Lichtheim, vorbind la cea de-a treia conferință mondială Zohar, a exprimat punctul de vedere al majorității atunci când a spus că mișcarea nu are nicio șansă de reușită în afara taberei sioniste și că, prin urmare, ar trebui să încerce să o cucerească din interior. Deocamdată, Zohar era lipsită de influență; nici Marea Britanie, nici altcineva nu o lua în serios. Chiar și mișcarea sionistă de sub Herzl avusese nevoie de mulți ani pentru a obține recunoașterea și, dacă nu ar fi fost războiul, nu ar fi obținut-o atunci când a reușit. Pe de altă parte, revizioniștii palestinieni au făcut presiuni pentru secesiune încă din 1928, iar Jabotinsky era mai mult decât pe jumătate hotărât să îi sprijine. El nu a vrut să forțeze o decizie la cea de-a treia conferință, spunând că se înclină în fața majorității, lăsând să se înțeleagă în mod clar că vedea puține speranțe de a prelua conducerea mișcării sioniste. Nu și-a ascuns convingerea că logica evenimentelor va conduce mișcarea sa spre secesiune și independență deplină.

Doi ani mai târziu, la cea de-a patra conferință de la Praga (august 1930), el a ajuns la concluzia că momentul era copt. A argumentat, în cadrul unei sesiuni cu ușile închise, că revizionismul nu era atât un partid politic sau o ideologie (Weltanschauung), cât o "rasă psihologică", o mentalitate înnăscută definită, care nu putea fi transmisă celor care nu o posedau în mod inerent. Prin urmare, mișcarea avea misiunea de a căuta oameni din propria "rasă", de a-i organiza și de a nu-și irosi energiile în încercări de "cucerire" a unei mulțimi sioniste cu o viziune foarte diferită.† Jabotinsky a insistat asupra secesiunii, în ciuda creșterii constante a UZR, care la cel de-al 17-lea congres devenise a treia cea mai puternică facțiune din sionismul mondial. Dar el a simțit, probabil pe bună dreptate, că vechea gardă era prea bine înrădăcinată, că mișcarea sionistă nu putea fi revoluționată din interior. Cu puțin timp înainte de congres, la o reuniune a Comitetului de acțiune sionist, Weizmann declarase că statul evreu nu a fost niciodată un scop în sine, ci doar un mijloc pentru atingerea unui scop: "Nu se spune nimic despre statul evreu în Programul de la Basel, nici în Declarația Balfour. Esența sionismului este de a crea o serie de fundații materiale importante, pe care să se poată construi o comunitate autonomă, compactă și productivă".

Această declarație, exact antiteza revizionismului, l-a întărit pe Jabotinsky în convingerea sa că se apropie confruntarea finală. În discursul său de la congres, ca de obicei unul dintre evenimentele centrale, el a declarat că încă mai crede în onestitatea lumii și în puterea unei cauze drepte: "Cred că marile probleme sunt rezolvate prin influența puternică a presiunii morale și că poporul evreu este un factor extraordinar de presiune morală". Dacă elanul mișcării sioniste scăzuse, dacă sionismul își pierduse vraja asupra sufletului evreiesc, acesta era rezultatul "propriilor noastre erori"; metodele și sistemul trebuiau schimbate: "A devenit o necesitate politică să curățăm atmosfera, iar acest lucru nu se poate face decât spunând adevărul". De ce ar trebui să permitem ca termenul "stat evreu" să fie numit extremism? Albanezii au statul lor, bulgarii au statul lor. Statul este, la urma urmei, condiția normală a unui popor.

Dacă statul evreiesc ar exista astăzi, nimeni nu ar spune că este anormal. Iar dacă noi vrem să ne normalizăm existența, cine îndrăznește să o numească extremism - și se așteaptă ca noi înșine să spunem acest lucru?".

Scindarea

Jabotinsky a eșuat în încercarea sa de a constrânge congresul să adopte o poziție clară și fără echivoc cu privire la "scopul final". Weizmann a fost învins la congres, dar nu a existat nicio schimbare substanțială de politică. Conducerea nu i-a fost oferită lui Jabotinsky, așa cum se așteptau unii, ci lui Sokolow. Printr-o decizie majoritară, rezoluția lui Jabotinsky nici măcar nu a fost supusă la vot, după care s-a declanșat un adevărat pandemonium. Grossman, care dorea să facă o declarație în numele revizioniștilor, a fost strigat. Jabotinsky s-a urcat pe un scaun, a strigat "Acesta nu mai este un congres sionist", și-a rupt carnetul de delegat și nu a mai participat la nicio altă sesiune.

Scena a fost fără precedent. Pasiunile erau mai mari ca niciodată, dar nu exista încă o majoritate în favoarea secesiunii în rândul liderilor revizioniști. Este adevărat, se hotărâse la o reuniune la Boulogne, cu puțin timp înainte de congres, că partidul își va înființa propria organizație mondială în cazul în care congresul va respinge rezoluția sa în favoarea unui stat evreiesc. Dar, chiar și după scenele furtunoase de la congres, la sediul central din Londra existau încă ezitări cu privire la necesitatea de a se face acest ultim pas fatal. În semn de protest, Jabotinsky s-a retras timp de câteva luni de la conducerea activă și a revenit la postul său abia în septembrie 1931. Între timp, dezbaterea privind avantajele și dezavantajele secesiunii a continuat în presa revizionistă. La o reuniune la Calais, la sfârșitul lunii septembrie 1931, a fost adoptată o soluție de compromis: revizioniștii nu mai făceau parte din mișcarea sionistă, dar problema unei noi organizații independente urma să fie pusă deocamdată în așteptare. Revizioniștii individuali erau liberi să aparțină sau nu mișcării sioniste, iar la cea de-a cincea conferință revizionistă din august 1932 compromisul de la Calais a fost aprobat împotriva votului liderului mișcării.

Atitudinea lui Jabotinsky față de Marea Britanie s-a înăsprit în 1931. 'Declarația Balfour degenerează într-un document antisionist', a declarat el. 'În ochii evreilor, politica Angliei a privat-o de dreptul de a continua ca putere obligatorie... unii oameni încă mai speră că Anglia va fi obligată să-și schimbe radical politica. Alții sunt convinși că alianța noastră cu Anglia a luat sfârșit'. Din nou, Jabotinsky a adoptat o poziție 'centristă'. Majoritatea membrilor executivului revizionist credeau că alianța cu Marea Britanie nu a luat sfârșit, în timp ce în rândul palestinienilor și al mișcării de tineret revizioniste sentimentul anti-britanic se răspândea rapid și exista o nerăbdare tot mai mare față de ezitarea lui Jabotinsky. Cu toate acestea, Jabotinsky dorea să prevină cu aproape orice preț o scindare în rândul adepților săi. El a fost de acord ca în noul executiv de cinci persoane, patru dintre locuri să revină unor oameni (Grossman, Machover, Strieker și Soskin) care nu simpatizau cu politica sa. Dar, întrucât dezacordul se referea la probleme fundamentale, unitatea partidului nu putea fi peticită pentru mult timp. La începutul anului 1933, o scindare devenise inevitabilă. Colegii lui Jabotinsky nu împărtășeau opinia sa conform căreia disciplina de partid revizionistă avea întâietate asupra disciplinei sioniste. Acest lucru era inacceptabil

pentru Jabotinsky. A se supune disciplinei sioniste echivala cu a se abține de la acțiuni independente, ceea ce, în opinia sa, era sinucidere politică. Se ajunsese la un impas, iar atunci când problema a fost supusă spre decizie consiliului de partid de la Kattowitz, în martie 1933, ambele părți erau pregătite pentru o pauză. Cu toate acestea, încă o dată, reuniunea s-a încheiat într-o confuzie totală: majoritatea se opunea opiniilor lui Jabotinsky, dar nu dorea să îl excludă.

Jabotinsky a mai avut nevoie de câteva zile pentru a se hotărî să treacă Rubiconul. La 23 martie a anunțat că și-a asumat personal conducerea mișcării, a suspendat organele alese ale acesteia și a înființat un nou executiv provizoriu. În același timp, el a cerut tuturor membrilor de partid să participe la alegerile pentru cel de-al optsprezecelea congres sionist. Acest lucru, după spusele biografului său, a fost o lovitură tactică de maestru. Își învinsese adversarii și, în același timp, le luase vântul din pânze, abținându-se pentru moment să facă presiuni pentru secesiune. A existat o mare indignare în rândul liderilor destituiți cu privire la comportamentul autoritar și nedemocratic al lui Jabotinsky. Grossman l-a comparat cu o dansatoare orientală din buric: "Îmi este greu să înțeleg cum pot fi reconciliate principiile democratice cu dictatura unei singure persoane care își întoarce haina în fața ochilor lumii la fel ca o Nackttänzerin...".† Dacă liderii se opuneau, Jabotinsky avea sprijinul entuziast al bazei. Nu exista niciun dubiu că mișcarea revizionistă îl prefera pe el colegilor săi incolori, nu doar în campania electorală, ci și în luptele politice mai mari care urmau. Optimismul lui Jabotinsky a fost confirmat de rezultatele alegerilor pentru congres: lista sa a obținut 46 de locuri, iar cea a adversarilor săi doar șapte. În Betar, organizația de tineret revizionistă, sprijinul pentru el a fost copleșitor: 93% dintre membri și-au exprimat încrederea în liderul lor. Facțiunea rivală, condusă de Grossman, a fondat Partidul Statului Evreiesc, dar îi lipseau atât o bază de masă, cât și o politică clară. A continuat să vegeteze timp de câțiva ani, iar după cel de-al Doilea Război Mondial, când revizioniștii au reintrat în Organizația Sionistă Mondială, Partidul de Stat s-a alăturat acestora.

Leagănul mișcării de tineret a fost la Riga. Tineretul activist local se definise ca "o parte a legiunii care va lua ființă în Eretz Israel".† Betar a avut nevoie de mai mulți ani pentru a prinde rădăcini în Polonia, unde, în cele din urmă, s-a concentrat principala sa forță. Hashomer Hatzair, principalul său rival, era ferm înrădăcinat în Polonia, dar pe măsură ce a devenit angajat politic, trecând de la cercetași la extrema stângă, Betar, cu accentul său pe "monism" (sionism nealterat), a câștigat în forță. Spre deosebire de Hashomer Hatzair, nu a fost elitistă, ci a aspirat întotdeauna să fie o organizație de masă, care să se adreseze nu numai elevilor de liceu, ci și tinerilor din toate categoriile sociale.‡ Din Polonia, s-a răspândit în multe alte țări europene și a înființat, de asemenea, filiale în străinătate și, bineînțeles, în Palestina.

În 1933, poziția de lider a lui Jabotinsky era de neclintit. Acum, în sfârșit, părea să aibă o libertate politică completă. Noul executiv era format din susținătorii săi. Era mai puțin clar ce va face cu mandatul nelimitat care îi fusese acordat. Revizionismul, după plecarea celor mai în vârstă dintre ei, nu mai era la fel. Influența noilor forțe, Betar și palestinienii, era menită să crească. Pe măsură ce lideri mai tineri au ieșit în evidență, anii următori au fost martorii radicalizării treptate a mișcării, nu întotdeauna în direcția dorită de Jabotinsky.

Betar

Betar a subscris din toată inima la doctrina politică a lui Jabotinsky. Dar își dorea, de asemenea, autonomie; nu prea era înclinat să joace rolul de vioară a doua în fața lui Zohar și să accepte orbește disciplina de partid. A susținut întotdeauna că loialitatea sa era față de Jabotinsky, șeful Betar, și a rezistat încercărilor altor politicieni de a se amesteca în afacerile sale interne, cu atât mai puțin de a dicta. În anii următori, după ce Irgunul a luat ființă, au existat frecvente dispute între aceste două organizații. Betar a avut mii de adepți în Palestina în anii 1930, dar baza sa principală a fost întotdeauna în diaspora est-europeană și, odată cu distrugerea evreilor est-europeni, a dispărut și în Palestina. În ciuda opoziției sale față de elitism, valorile educaționale pe care dorea să le implanteze în rândul membrilor săi erau aristocratice, semănând în anumite privințe cu idealurile de cavalerism și cavalerism predominante în anumite secțiuni ale Buendei germane în anii 1920. La fel ca alte mișcări sioniste de tineret, își pregătea membrii pentru viața în Eretz Israel, întreținea ferme de formare și punea mare accent pe studiul limbii ebraice. Se deosebea de acestea prin faptul că insista asupra educației para-militare, cu uniforme, procesiuni solemne, organizare militară, disciplină și instruire în utilizarea armelor ușoare.

Ideologia Betar era profund și fără jenă militaristă. Jabotinsky nu vedea nicio contradicție între vechile sale idealuri liberale și o educație care era orice altceva decât liberală. El dorea să dea o nouă speranță unei generații care era aproape de disperare și credea că acest lucru se putea face numai prin invocarea miturilor - sângele și fierul și regatul lui Israel (malkut Israel). Un sorelian care poate că nu l-a citit niciodată pe Sorel, și-a dezvoltat ideile atât în scrierile sale pentru Betar, cât și, cel mai succint, în romanul său Simson: toate marile state care îndeplinesc o misiune civilizatoare au fost fondate prin sabie. Eroul Simson îi spune poporului său, prin intermediul unui emisar, că trebuie să dea totul pentru a obține fierul: "Nu există nimic mai valoros pe lume decât fierul". Poporul lui Simson avea nevoie, de asemenea, de un rege care să îi conducă, să le impună disciplina și să facă dintr-o gloată indisciplinată o forță de luptă eficientă.

Una dintre trăsăturile centrale ale ideologiei Betar era "Hadar". Acest ideal educațional (pentru a-l cita pe Jabotinsky) nu putea fi tradus decât cu greu în alte limbi. Implica frumusețe exterioară, respect, stimă de sine, politețe și loialitate; acoperea curățenia, tactul și vorbirea liniștită; însemna, pe scurt, să fii un gentleman.† Accentul pus pe pregătirea militară, pe conducere, pe disciplină și întreaga ideologie de "cucerește sau mori", i-a conferit o anumită asemănare cu mișcările de tineret fasciste din anii 1920 și 1930. Astfel de tendințe au existat, iar Betar a fost frecvent atacat pe aceste motive de către adversarii săi. Dar este corect să adăugăm că modelul ideal al lui Jabotinsky nu era Ballila italiană, ci Sokol-ul ceh, o mișcare de masă democratică de eliberare națională. El era convins că fără inculcarea sistematică a anumitor virtuți bărbătești care lipsesc cu desăvârșire din viața evreiască nu poate exista o renaștere națională.

Mai mult decât alte mișcări de tineret, Betar a practicat cultul conducerii. Dar aceasta a fost o dezvoltare spontană, nu, ca în fascism, parte integrantă a ideologiei oficiale. Jabotinsky nu a aspirat să fie un dictator și, în diferite ocazii, a respins cu dispreț și dezgust "visul epidemic al unui dictator". Le-a spus admiratorilor săi palestinieni, care doreau să-l facă Führer, că el crede în marile idei ale secolului al XIX-lea, ideile lui Garibaldi și Lincoln, Gladstone și Victor Hugo. Noua ideologie, potrivit căreia libertatea ducea la pierzanie, că societatea avea nevoie de conducători, de ordine și de un baston, nu era pentru el: "Nu vreau acest tip de crez", a scris el. "Mai bine să nu trăiesc deloc decât să trăiesc sub un astfel de sistem."† Despre cea de-a cincea întâlnire mondială a lui Betar de la Viena, el a scris că nu era loc în cadrul mișcării pentru oamenii pentru care dictatura fascistă devenise parte integrantă a Weltanschauung-ului lor.‡ El credea că doar o mână de adepți ai săi fuseseră infectați de epidemie și că, chiar și în cazul lor, era mai mult o chestiune de modă și de frazeologie decât o credință adânc înrădăcinată.

Fascism evreiesc?

Această interpretare a greșit în direcția carității și a optimismului, pentru că printre unii dintre adepții săi palestinieni doctrinele și practicile periculoase prinseseră rădăcini mai adânci decât dorea Jabotinsky să recunoască. Aba Achimeir, principalul ideolog al neorevizionismului palestinian, nu a făcut un secret din crezul grupului său: acesta dorea să rupă cu spiritul liberalismului și al democrației care, după cum susținea, ruinase sionismul. Tendința palestiniană a mișcării revizioniste care a produs aceste aberații a fost fondată în 1924. Nu puțini dintre liderii și ideologii săi aparținuseră anterior partidelor socialiste: Achimeir, Yevin, U.U. Urinberg, Altman, Weinstein și alții fuseseră membri ai Hapoel Hatzair sau Ahdut Avoda. Cel mai probabil, a fost o revoltă împotriva propriilor lor convingeri timpurii care a produs o reacție atât de violentă. Organul extremiștilor palestinieni a exprimat opinia că, în lipsa antisemitismului lui Hitler, național-socialismul german ar fi fost acceptabil și că, oricum, Hitler a salvat Germania. Chiar și înainte, în 1932, ei salutaseră marea mișcare națională care salvase Europa de parlamentele impotente și, mai ales, de dictatura poliției secrete sovietice și de războiul civil.† În Mussolini, Achimeir a văzut cel mai mare geniu politic al secolului. Când Jabotinsky a sosit în Palestina, Achimeir a făcut apel la el să fie "Duce" - nu doar liderul unui partid.‡ Profund stânjenit, Jabotinsky a respins apelul în termeni foarte clari.

Remarcabilul poet Uri Zvi Grinberg, un alt ideolog al acestui grup, își începuse cariera cu poezii și eseuri (mai întâi în idiș, mai târziu în ebraică) în lauda pionierilor; în anumite ocazii, el i-a salutat pe Troțki și Lenin. Mai târziu, a ajuns să vadă în mișcarea socialistă un dușman extrem de periculos și a devenit din ce în ce mai convins că era nevoie de un dictator care să conducă masele. A acceptat punctul de vedere că pentru a influența opinia publică nu este suficient doar adevărul. L-ar fi sfătuit pe Yevin, coideolog și redactor al Chasit Ha'am, să îi acuze pe liderii Histadrut că au deturnat bani, deoarece acest lucru ar fi putut face impresie asupra evreilor din străinătate. Yevin nu a avut nevoie de prea multe încurajări. În romanul său "Ierusalimul așteaptă", Baresha, un lider al mișcării muncitorești palestiniene, visează la lagăre de concentrare de tip sovietic și la executarea dușmanilor săi.§ Liderii sioniști erau descriși în această literatură ca fiind agenți secreți, spioni britanici și acuzați de toate crimele posibile.

Nu a fost surprinzător faptul că, după o astfel de campanie de asasinare a caracterelor, suspiciunea pentru uciderea lui Arlosoroff a căzut asupra acestui grup. Achimeir, așa cum a reieșit în timpul procesului, scrisese un pamflet ideologic pentru grupul său (Megilat Hasikarikin) care susținea că judecarea unei crime politice era o chestiune subiectivă. Referindu-se la acțiunile Sikarikinilor (o sectă radicală din timpul războiului evreiesc împotriva romanilor care purtau o sabie scurtă, sika, sub haine și obișnuiau să își ucidă dușmanii politici în timpul reuniunilor de masă, scăpând adesea în dezordinea care urma), Achimeir a scris că orice nouă ordine se stabilea pe oasele adversarilor săi. Sikarikinii, așa cum îi descria el, erau eroi necunoscuți care își alegeau ca victime figuri centrale ale ordinii stabilite. Ei nu erau criminali, deoarece nu urmăreau un câștig personal. Ceea ce conta nu era acțiunea în sine, ci scopul din spatele ei. Cu o altă ocazie, el a scris că cantitatea de sânge vărsat era singurul criteriu al unei revoluții. Existau, de asemenea, sloganurile obișnuite despre lucrurile măreațe care se realizează doar prin foc și sânge și despre pericolele moderației în vremuri de criză supremă.

Achimeir a fost liderul unui mic grup de activiști numit Brit Habiryonim (din nou o referire la o sectă extremistă din istoria evreiască antică), ale cărui isprăvi nu au avut o mare importanță politică, deși au atras o mare publicitate. Biryonim a întrerupt discursurile profesorilor pacifiști de la universitatea ebraică (cum ar fi Norman Bentwich) și a organizat un boicot împotriva recensământului populației efectuat la acea vreme de guvernul obligatoriu.† Activitățile și opiniile sale excentrice prezintă interes mai ales pentru că au servit drept sursă de inspirație pentru unele dintre figurile de frunte ale Irgunului și ale Grupului Stern; într-un fel, Biryonim a fost predecesorul lor. Dar nu există o linie dreaptă de la Achimeir la Raziel, Stern și Begin. În timp ce Biryonim vedeau inamicul principal în mișcarea sindicală și se angajau simultan într-o luptă pe trei sau patru fronturi diferite, Irgunul și adepții lui Stern doreau să lupte doar cu inamicul exterior. În plus, grupul Stern, foarte diferit de Achimeir, credea într-un fel de socialism.

În gândirea politică a lui Achimeir (ca și în cea a lui Stern), moartea și sacrificiul sunt motive cardinale, care revin cu o regularitate monotonă. A fost cel mai eficient în atacurile sale la adresa "marxiștilor", termen pe care l-a folosit pentru a-i acoperi practic pe toți cei aflați la stânga sa. Dar el a fost în esență un literat, nu un politician și cu atât mai puțin un lider militar. A avut câțiva admiratori, dar impactul său asupra tinerei generații a fost strict limitat. În lumea așa cum o vedea el, nu prea existau prea multe motive de speranță și de viață: oamenii erau răi, politica o junglă. Era un tablou de o tristețe aproape de neiertat, de crimă, trădare și distrugere. Era puțin probabil ca astfel de perspective să capteze imaginația unei generații tinere de inspirație esențialmente romantică. Achimeir a avut curajul convingerilor sale și a petrecut perioade lungi de timp în închisorile obligatorii până când, la mijlocul anilor 1930, a renunțat la lupta politică activă din motive personale. Ceilalți ideologi ai grupului nu erau prin natura lor activiști. Ei au urmărit lupta politică de pe margine. După ascensiunea lui Hitler la putere, Biryonim au fost implicați în câteva demonstrații antinaziste (cum ar fi ruperea steagului consulatului german din Ierusalim).

Jabotinsky a avut o atitudine ambivalentă față de fanaticii palestinieni. În repetate rânduri, el și-a exprimat admirația pentru spiritul lor activist și chiar l-a numit pe Achimeir - deși cu limbă de lemn -

rabenu vemorenu (ghidul și învățătorul nostru spiritual). Alteori, diferențele politice și psihologice păreau de netrecut. Jabotinsky, aristocratul, resimțea stilul sansculoților palestinieni, atacurile lor personale otrăvitoare. Și el putea scrie cu asprime despre "Ben Bouillon", liderul lăudăros al Mapai, dar nu era răzbunător din fire, în timp ce palestinienii nu uitau și nu iertau niciodată. În 1932, el le-a scris liderilor Biryonim că nu era loc pentru ei și pentru el în aceeași mișcare și că va pleca dacă opiniile lor vor prevala. El era profund indignat de atitudinea lui Achimeir și a prietenilor săi față de Germania nazistă și a declarat într-o scrisoare adresată unuia dintre editorii ziarului lor că "articolele și anunțurile despre Hitler și mișcarea hitleristă sunt pentru mine, și pentru noi toți, ca un cuțit înfipt în spatele nostru. Cer să se pună capăt necondiționat acestui scandal. A găsi în hitlerism vreo trăsătură a unei "mișcări de eliberare națională" este ignoranță pură. În plus, și în condițiile actuale, toate aceste bâlbâieli îmi discreditează și paralizează munca. ... Cer ca ziarul să se alăture, necondiționat și absolut, nu doar campaniei noastre împotriva Germaniei hitleriste, ci și vânătorii hitlerismului în sensul cel mai deplin al termenului."† †.

Editorii au susținut mai târziu că Jabotinsky nu citise ziarul cu regularitate și că se bazase pe relatări de mâna a doua. Aceștia aveau rezerve puternice față de stilul și politicile lui Jabotinsky, denunțând mentalitatea "general sionist" din cadrul mișcării revizioniste, ridiculizând inițiativa petiției (despre care vom vorbi mai jos) și referindu-se în mod disprețuitor la lipsa de decizie, la lipsa de curaj și chiar la senilitatea lui Jabotinsky. În mai multe rânduri, aceștia s-au revoltat deschis și au amenințat că vor părăsi mișcarea revizionistă. Mai târziu, antagonismul s-a mai atenuat, în parte pentru că Jabotinsky s-a implicat personal într-o luptă continuă cu sionismul de stânga în anii 1930, în parte pentru că a simțit că nu se putea disocia de Biryonim în timp ce aceștia erau arestați sub acuzația de apartenență la o organizație teroristă ilegală. Achimeir fusese arestat din nou în 1933, fiind suspectat că a fost instigatorul spiritual al complotului de ucidere a lui Arlosoroff. Potrivit unei surse oficiale revizioniste, publicată mulți ani mai târziu, Jabotinsky și-a dat binecuvântarea pentru toate acțiunile Biryonim. El era dispus să găsească scuze pentru "capetele înfierbântate"; "tendințele maximaliste impulsive din mișcarea noastră sunt de înțeles și legitime", scria el într-o scrisoare privată. El se opunea doar oricărei opoziții organizate care ar fi perturbat partidul pe plan intern și ar fi afectat, de asemenea, statutul său de mișcare legală.†

În atitudinea sa față de aberațiile fasciste ale unora dintre adepții săi, în tendința de a minimaliza ceea ce era de neiertat, Jabotinsky a arătat că nu era în întregime lipsit de oportunism. Tergiversările din abordarea sa față de religie indică o înclinație similară. El crescuse în tradiția liberal-raționalistă, un credincios fervent în libertatea de gândire. Valoarea supremă a fost întotdeauna civilizația europeană seculară, a cărei coautorii, după cum a scris odată, au fost evreii. El a criticat cu amărăciune impactul nociv al religiei organizate în istoria recentă a evreilor, care a împiedicat continuarea studiilor științifice, a afectat în mod negativ poziția femeilor în societate și, în general, a intervenit mult prea mult în viața de zi cu zi.‡ În 1931, i-a scris unui coleg că mișcarea nu va înghiți niciodată cea mai mică doză de tradiționalism (religios).

Dar în 1935 a decis să introducă un plank cvasi-religios în constituția revizionistă. El redescoperise, ca să zic așa, comorile sacre ale tradiției evreiești. Toleranța indiferentă nu mai era suficientă; el a menționat chiar necesitatea unei sinteze între naționalism și religie. Explicațiile sale pentru această răsturnare

bruscă de situație sunt neconvingătoare; nu a fost un caz de convertire bruscă. Oricât de vehement ar fi negat acest lucru, adevărata intenție a lui Jabotinsky a fost aceea de a obține sprijinul cercurilor ortodoxe-religioase din Europa de Est. Poate că l-a influențat poziția adoptată de rabinul Kook, șeful spiritual al comunității ashkenazi din Palestina, în apărarea biryonimilor, atacați în momentul crizei Arlosoroff. Poate că, așa cum spune biograful său, Jabotinsky a simțit că impulsurile seculare erau insuficiente pentru a genera și menține integritatea morală a unei națiuni.§ Oricum ar fi, în fond a fost o mișcare tactică lipsită de convingere interioară. Deschiderea către religia organizată a fost destul de populară în cadrul mișcării revizioniste, dar a subminat baza ideologică a acesteia, deoarece socialismul nu mai putea fi respins în mod plauzibil în numele "monismului", în timp ce revizioniștii făceau compromisuri cu establishmentul religios.

Petiția

Când mișcarea revizionistă s-a divizat, Jabotinsky s-a angajat să participe la cel de-al optsprezecelea congres sionist. Se pare că se aștepta chiar ca acesta să accepte programul său politic, care fusese respins anterior. De fapt, nu existau prea multe motive pentru un astfel de optimism. Congresul a avut loc la scurt timp după asasinarea lui Arlosoroff. Acesta a fost dominat de sionismul laburist, iar revizioniștii s-au trezit ostracizați. Stânga a refuzat să stea cu ei în executiv, iar întreaga lor delegație a plecat ori de câte ori un vorbitor revizionist apărea la tribună. A fost o experiență umilitoare, pe care Jabotinsky a comentat-o mai târziu cu mare amărăciune: a arătat că sionismul oficial era terminat și că nu mai putea fi regenerat din interior. Dar el nu a făcut imediat presiuni pentru înființarea unei organizații independente. Anul 1934 a fost consacrat marii campanii de strângere de semnături sponsorizate de mișcarea revizionistă: au fost strânse aproximativ 600.000 de semnături pentru un apel adresat guvernelor tuturor statelor civilizate, atrăgând atenția asupra situației dramatice a evreilor din Europa și asupra cererii ca porțile Palestinei să fie deschise imigrației în masă. Cei care au semnat au declarat că numai emigrând în Palestina își vor putea reface viața lor și a familiilor lor. Executivul sionist a denunțat cu vehemență campania de petiții ca fiind o altă lovitură de relații publice revizionistă, lipsită de orice semnificație politică, menită să le sporească popularitatea în cadrul comunităților evreiești din Europa de Est și să le dea speranțe false. Jabotinsky a fost acuzat, nu pentru prima dată, de o încălcare flagrantă a disciplinei sioniste.

Cu toate acestea, nu doar campania de petiții a fost cea care a declanșat reacția în lanț care a dus la ruptura finală și la înființarea Noii Organizații Sioniste. În octombrie 1933, conducerea Betar a trimis membrilor săi o nouă circulară ("nr. 60") prin care îi instruia pe cei care doreau să emigreze să nu o facă în colaborare cu Agenția Evreiască, susținând că aceasta a fost discriminată. Betar urma să negocieze direct cu angajatorii din Palestina, care aveau dreptul, în conformitate cu reglementările stabilite în materie de imigrație, să invite lucrători din străinătate. Explicația oficială dată de revizioniști a fost că aceasta a fost o demonstrație de protest împotriva guvernului obligatoriu, care în octombrie 1933 alocase Agenției Evreiești doar 5 500 de permise de intrare pentru șase luni, față de cele 24 700 cerute. Dar când circulara "nr. 60" a devenit cunoscută, Agenția Evreiască a interpretat politica Betar într-o lumină foarte diferită, și anume ca pe un act de sabotaj și o încercare de a rupe solidaritatea sionistă. În

martie 1934, au fost trimise instrucțiuni către toate birourile de imigrare ale Agenției Evreiești să nu mai acorde niciun permis membrilor Betar în cadrul programului de muncă. Revizioniștii au reacționat prin boicotarea Fondului Național Evreiesc și au lansat în schimb un fond propriu, "Tel Hai". În multe comunități evreiești au fost raportate ciocniri violente între membrii Betar și mișcările de tineret socialiste. A avut loc un incident major la Tel Aviv, în ultima zi de Paște 1933, când o paradă Betar a fost atacată. Au existat multe alte astfel de ciocniri în anii următori.

Situația s-a agravat și mai mult atunci când revizioniștii au decis, la cea de-a cincea lor conferință mondială din august 1932, să înființeze propria lor Federație Națională a Muncii. Într-un articol citat pe scară largă ("Da - să rupem!"), Jabotinsky a justificat decizia.† El nu dorea să minimalizeze rolul muncii în Eretz Israel și nici nu avea vreo dispută cu idealul socialist. Dar monopolul Histadrutului și statutul său privilegiat trebuiau să fie sparte. Lupta de clasă, pe care sionismul nu și-o putea permite, trebuia să fie înlocuită cu un sistem național de arbitraj. Federația Muncitorească Revizionistă a fost fondată în primăvara anului 1934. Activitățile sale au fost atacate de Histadrut, care le considera drept o spargere sistematică și periculoasă a grevelor la scară largă, care trebuia combătută cu dinții și cu unghiile. Decizia lui Iabotinski nu a fost bine primită de unii dintre adepții săi, care considerau conflictul care urma să apară ca fiind inutil, dăunător atât pentru mișcarea revizionistă, cât și pentru sionism în general. Aceștia au prezis, pe bună dreptate, că, în urma înființării unei mișcări sindicale separate, revizionismul va fi identificat în mentalul public cu patronii și cu interesele acestora, pierzându-și astfel o mare parte din atractivitatea populară.

Jabotinsky nu a fost impresionat de aceste argumente. Indiferent ce ar fi spus în public, el nu își făcea iluzii cu privire la câștigarea unui număr substanțial de adepți în rândul stângii. "Nu te amăgi", i-a spus el lui Schechtman într-o conversație privată. 'Deși mulți muncitori sunt tentați să accepte programul nostru, adevăratul nostru teren este clasa de mijloc. Nu vom putea niciodată să ne înțelegem cu oamenii care posedă, pe lângă sionism, un alt ideal, și anume socialismul."‡ Părerile sale în această privință suferiseră o schimbare substanțială; acum era un burghez și era mândru că este unul. Scriind în 1927, el a explicat că "nu trebuie să ne fie rușine, tovarășii mei burghezi". Cultul proletariatului ca unic purtător al progresului era deplasat. Viitorul era în mâna burgheziei, dacă aceasta ar fi renunțat la comportamentul său lipsit de caracter și la complexul său de inferioritate. Nobilele principii ale libertății, egalității și fraternității, "susținute acum în primul rând de intelectualitatea fără clasă", au fost proclamate pentru prima dată de burghezie, care și în prezent era principalul garant împotriva instaurării unui super-stat polițienesc.

În timp ce lăuda virtuțile clasei de mijloc, Jabotinsky a afirmat că lupta de clasă nu avea nicio rațiune de a fi în sionism. Stânga a ripostat numindu-l fascist evreu. Acest lucru nu l-a deranjat în mod nejustificat pe Jabotinsky, care se bucura de o luptă. Nici nu a fost foarte îngrijorat când Ben Gurion l-a numit Vladimir Hitler. Etichete precum "fascism" și "Hitler" nu aveau la acea vreme toate conotațiile sinistre din anii următori. Dar în 1934, după înființarea Uniunii Muncii Revizioniste, conflictul părea să scape de sub control. Au existat prea multe acte de violență pentru confortul oricui. În octombrie, la inițiativa lui Pinhas Rutenberg, fondator și director al Palestine Electric Corp, Jabotinsky s-a întâlnit cu Ben Gurion la

Londra. În ciuda marilor divergențe în ceea ce privește opiniile lor politice, cei doi bărbați aveau o anumită admirație unul pentru celălalt. În urma acestor întâlniri, au ajuns să se înțeleagă și chiar să se placă unul pe celălalt. Într-o scrisoare, Ben Gurion i s-a adresat lui Jabotinsky cu apelativul "prieten", iar Jabotinsky, în răspunsul său, a spus că a fost profund mișcat de aceste cuvinte calde, că poate a fost vina lui că uitase de mult timp acest tip de limbaj.† A fost elaborat și parafat un acord care prevedea un modus vivendi între cei șaizeci de mii de membri ai Histadrut și cei șapte mii aparținând Uniunii Revizioniste. Actele de violență, precum și calomniile și insultele urmau să fie interzise. Revizioniștii urmau să își suspende boicotul fondurilor naționale, iar Betar urma să obțină din nou certificate de imigrare prin intermediul Agenției Evreiești. Chiar mai ambițios, înțelegerea prevedea revenirea revizioniștilor în organizația sionistă într-o etapă ulterioară, precum și reprezentarea lor în cadrul executivului.

Dar, deși cei doi lideri găsiseră un limbaj comun, mișcările lor nu au făcut acest lucru. A existat o rezistență puternică din partea revizioniștilor, în special, așa cum era de așteptat, din partea palestinienilor și a Betar. La o reuniune la Cracovia, în februarie 1935, revizioniștii au anunțat că vor insista asupra dreptului la acțiune politică independentă, indiferent de ceea ce ar fi decis Organizația Sionistă. Membrii Histadrut au respins acordul în cadrul unui referendum cu o mică majoritate în martie 1935. Executivul sionist a decis în aceeași lună încă un pas menit să-i antagonizeze pe revizioniști. Disciplina internă urma să fie consolidată: plata anuală a shekelului și acceptarea Programului de la Basel nu vor mai fi suficiente. Fiecare sionist va trebui să accepte ca obligatorii deciziile organismelor de conducere ale mișcării sioniste.

După eșecul discuțiilor dintre Jabotinsky și Ben Gurion, secesiunea completă era o concluzie inevitabilă și a fost aproape un anticlimax atunci când, în aprilie 1935, executivul revizionist a decis să formeze o organizație mondială independentă. În rândul conducerii a existat încă o oarecare opoziție, dar în cadrul unui plebiscit organizat în luna iunie a aceluiași an, 167.000 de revizioniști au votat pentru și doar 3.000 împotrivă. Jabotinsky a înfruntat această decizie cu o conștiință netulburată. Pentru el, vechea organizație sionistă herzliană era moartă, iar Agenția Evreiască, dominată de socialiști, va trebui în viitor să negocieze cu el și cu mișcarea sa de la egal la egal. Congresul de înființare a Noii Organizații Sioniste a avut loc în septembrie 1935; 713.000 de alegători din treizeci și două de țări au trimis delegați, mai mulți decât participaseră la alegerile pentru congresul sionist. Este adevărat, nu exista nicio modalitate de a verifica aceste cifre, iar Jabotinsky, în plus, le-a facilitat destul de mult susținătorilor săi colectarea de semnături; nici măcar nu era necesar să se plătească o cotizație nominală de membru, cum ar fi shekelul, o scurtă declarație de simpatie fiind suficientă. Dar chiar dacă cifrele oficiale erau umflate - Jabotinsky ținea inițial la un milion - nu exista nicio îndoială că exista un sprijin impresionant pentru el, în special în Polonia și în alte țări din Europa de Est, și nu doar în rândul oamenilor simpli și lipsiți de sofisticare, dispuși să-și dea binecuvântarea oricui le promitea salvarea; acesta era deosebit de pronunțat în rândul tinerei generații și al intelectualității. Pentru că, pe măsură ce situația mondială se deteriora, exista o nerăbdare tot mai mare în rândul tuturor sectoarelor comunităților evreiești și, dacă diplomația de culise a lui Weizmann nu a funcționat, lui Jabotinsky trebuia să i se acorde o șansă.

Politica externă a lui Jabotinsky

Astfel, în 1935, în sfârșit, Jabotinsky avea propria sa Nouă Organizație Sionistă, al cărei lider incontestabil era. Sediul central a fost stabilit la Londra. Jabotinsky a călătorit în numele mișcării sale în multe țări, s-a adresat unor audiențe entuziaste, a dat interviuri în ziare, a stabilit contacte cu comisia de mandate a Ligii Națiunilor. Au avut loc întâlniri cu președinți, miniștri și membri ai parlamentului, iar în unele capitale, în special în Europa de Est, mișcarea revizionistă s-a bucurat de multă bunăvoință, din motive care vor fi discutate în prezent. Dar nu era deloc clar unde duceau aceste activități. De ani de zile, Jabotinsky se plânsese că avea mâinile legate. Acum avea libertate deplină de acțiune, iar mișcarea sa obținea chiar recunoaștere internațională. Cât timp fusese liderul opoziției, Jabotinsky avusese privilegiul de a critica conducerea sionistă oficială pentru lipsa de idei și de succes. Acum, critica nu mai era suficientă. Se aștepta de la el să ofere o alternativă reală, să reușească acolo unde mișcarea sionistă oficială eșuase. Era ora lui hic Rhodus, hic salta - testul conducerii.

Aceștia au fost anii comisiei regale și ai planului de împărțire. Jabotinsky a fost chemat să depună mărturie în fața comisiei în februarie 1937 și a făcut o declarație puternică a politicii sale. Poziția evreilor din Europa de Est, a spus el, era un dezastru de o magnitudine istorică. Milioane, multe milioane de evrei trebuiau să fie salvați. Ei doreau un stat, deoarece aceasta era condiția normală pentru un popor. Chiar și cele mai mici și cele mai umile națiuni, care nu pretindeau niciun merit, niciun rol în dezvoltarea umanității, aveau propriile lor state. Cu toate acestea, când sionismul a cerut același lucru în numele celor mai nefericite dintre toate popoarele, s-a spus că pretinde prea mult. Se spunea că arabii vor deveni o minoritate în statul evreu. Dar de ce ar trebui ca acest lucru să fie considerat o dificultate? Arabii aveau deja mai multe state naționale:

O fracțiune, o ramură a acestei rase, și nu una mare, va trebui să trăiască în statul altcuiva. Ei bine, acesta este cazul tuturor celor mai puternice națiuni ale lumii. Cu greu aș putea să menționez una dintre marile națiuni, având statele lor, puternice și puternice, care să nu aibă nici măcar o ramură în statul altcuiva... este destul de ușor de înțeles că și arabii din Palestina ar prefera ca Palestina să fie statul arab nr. 4, nr. 5 sau nr. 6. ... Dar când pretenția arabă este confruntată cu cererea noastră evreiască de a fi salvați, este ca și cum pretențiile apetitului față de pretenția foametei.

Jabotinsky a spus că el crede în Marea Britanie, așa cum o făcuse și cu douăzeci de ani mai devreme. Dar dacă Marea Britanie nu își va putea respecta obligațiile asumate în cadrul mandatului, "ne vom așeza împreună și ne vom gândi ce se poate face". El a afirmat că Agenția Evreiască nu reprezenta nici întreaga, nici măcar majoritatea evreilor sioniști, dar s-a abținut de la a discuta diferențele sioniste interne până când membrii comisiei nu i-au cerut acest lucru. A fost o prestație puternică, dar argumentele pe care le-a prezentat nu au fost foarte diferite de opiniile exprimate de alți lideri sioniști. L-a acuzat pe Weizmann

că este dispus să sacrifice "nouă zecimi din teritoriul național evreiesc". Rezoluția majoritară a celui de-al douăzecilea congres sionist a fost, în ochii săi, o "trădare", deși nu a făcut altceva decât să împuternicească executivul să înceapă negocieri cu guvernul britanic pentru a stabili termenii exacți ai propunerii de înființare a unui stat evreiesc. Jabotinsky era încrezător că planul de împărțire va eșua, iar abandonarea sa finală de către guvernul britanic în noiembrie 1937 i-a justificat predicția. Însă campania revizionistă împotriva partiției a adus puține avantaje politice. Ei nu au fost singuri în opoziția lor. Mulți membri ai altor partide sioniste, inclusiv ai extremei stângi (deși din motive foarte diferite), au fost, de asemenea, împotriva ei și au denunțat-o nu mai puțin viguros. Dar respingerea schemei nu a rezolvat nimic. Impasul în ceea ce privește viitorul Palestinei nu a fost depășit, în timp ce situația evreilor din Europa de Est s-a deteriorat și mai mult pe măsură ce puterea nazistă a continuat să se extindă.

Cu câțiva ani mai devreme, Jabotinsky făcuse apel la o "schimbare de orientare" și, pentru o vreme, pare să se fi jucat cu ideea de a stabili legături mai strânse cu alte țări. Dar scopul său principal era, așa cum scria într-o scrisoare, "să facă Anglia să se teamă de loialitatea evreilor". Nu există nicio dovadă că ar fi avut intenția de a-i oferi mandatul lui Mussolini în 1932 sau că Mussolini ar fi arătat vreun interes. Mai târziu, Italia a devenit mai activ implicată în politica mediteraneană și nu exista nici cea mai mică speranță că orice avans din partea cercurilor revizioniste ar fi avut succes; de fapt, Jabotinsky a sfătuit cu tărie împotriva contactelor cu Roma, așa cum au sugerat în 1937 unii dintre adepții săi. Cu un an înainte, Noua Organizație Sionistă schițase un plan de colonizare a unui milion și jumătate de evrei în Palestina pe o perioadă de mulți ani.† Acest plan semăna cu vechiul proiect al lui Max Nordau (din 1918-19) de colonizare a șase sute de mii de evrei în cel mai scurt timp posibil. Planul revizionist a suferit mai multe modificări. După izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, Jabotinsky l-a reformulat după cum urmează: întregul exod urma să dureze aproximativ zece ani; primul milion de coloniști urma să fie transferat în primul an sau mai puțin; toată planificarea urma să se facă în timpul războiului, astfel încât lucrările să poată începe a doua zi după conferința de pace.‡

Raționamentul în sprijinul schemei sale era pe scurt următorul: antisemitismul din Europa de Est era endemic și incurabil. În afară de "antisemitismul oamenilor", exista "antisemitismul lucrurilor"; realitățile obiective din Europa Centrală și de Est erau în mod inerent și organic ostile unei minorități dispersate. Politica guvernelor putea influența această tendință, adică să sporească greutățile într-o anumită măsură, dar, în esență, ghetourile din Europa central-estică erau condamnate: "Niciun guvern, niciun regim, niciun înger sau diavol nu ar fi putut să le transforme în ceva care să se apropie cât de cât de o patrie normală". El a avansat pentru prima dată ideea schemei de evacuare în 1935. A atras o oarecare atenție în vara următoare, după mai multe articole de ziar și conferințe de presă, și a stârnit o furtună majoră în rândul publicului evreu. Pentru unii a dat o nouă speranță. În noiembrie 1936, câteva sute de evrei polonezi, fără pașapoarte, vize sau bani, au început să mărșăluiască pe jos din Varșovia spre Palestina. Singurul lor echipament pentru acest pelerinaj era un comandant-șef, uniforme, steaguri și strigătul de adunare "Israel trezește-te". Marșul s-a încheiat la câțiva kilometri de Varșovia.

Jabotinsky a fost acuzat că a făcut jocul antisemiților, că a urmărit o înțelegere cu guvernul polonez pentru a-i ajuta să scape de "surplusul de evrei",† A fost acuzat că a pus în pericol statutul civic al

evreilor din Europa de Est, că a albit guvernele antisemite, fără a oferi, în același timp, o soluție practică reală. Căci chiar dacă ar fi reușit cumva în mod miraculos să transplanteze un milion de evrei din Polonia, în Polonia ar fi rămas aproape trei milioane de evrei (ținând cont de sporul natural în decursul celor zece ani), față de trei milioane și jumătate în 1936, lăsând astfel problema evreiască substanțial neafectată. Dar Jabotinsky nu a fost impresionat de acuzațiile care i se aduceau. Herzl, de asemenea, fusese un susținător al evacuării și fusese ridiculizat pentru aceasta. El a comparat situația evreilor cu cea a unui sat aflat la poalele unui vulcan amenințat de o erupție. Lava era acolo, se apropia cu repeziciune, trebuia făcut ceva imediat. Nu se intenționa ca evreii să fie expulzați cu forța, ei vor pleca de bunăvoie. Editorilor unui ziar evreiesc din Varșovia, care îi publicase articolele timp de mulți ani, dar care acum îi ataca editorial proiectul, le-a spus într-un mesaj de adio: "Regret că nu vedeți norii negri care se adună deasupra capetelor evreilor din Europa."‡

Jabotinsky s-a apucat energic de lucru pentru a-și promova schema. A fost primit de primul ministru al Poloniei, Slawoy-Skladkowsky, de colonelul Beck, ministrul de externe, de mareșalul Rydz-Smigly, omul forte al Poloniei. Cu toții i-au promis sprijinul lor. Regele Carol al României l-a primit, la fel și Benes, președintele Cehoslovaciei, Smetona, președintele Lituaniei, Munters, ministrul de externe al Letoniei. A vorbit cu de Valera, președintele irlandez, și cu Francis Biddle, ambasadorul american. Toți l-au asigurat de bunăvoința lor, dar, din păcate, niciunul dintre ei nu a avut vreo influență în ceea ce privește viitorul Palestinei. În ciuda tuturor eșecurilor, Jabotinsky credea că strategia de abordare indirectă va reuși în cele din urmă. Peste capetele tuturor evreilor est-europeni se vor sparge în curând inundații elementare, atât de teribil de puternice încât chiar și catastrofa germană va fi eclipsată. Ca urmare, o majoritate evreiască în Palestina va apărea peste noapte. Marșul evenimentelor a fost atât de bine rânduit de Dumnezeu însuși încât se va încheia cu un stat evreiesc "indiferent de ceea ce facem sau nu facem noi, evreii". Până în septembrie 1939, el a fost sigur că nu va fi niciun război: criza se va atenua, italienii se vor împrieteni din nou cu Marea Britanie, iar în cinci ani va exista un stat evreiesc. Când a izbucnit războiul, Jabotinsky și-a reluat încercările de a înființa o armată evreiască, dar planul era sortit eșecului încă de la început. Evreii est-europeni, singurul potențial rezervor de forță de muncă, se aflau sub ocupație nazistă și, după cum scria el, nu era prea mult de așteptat din ghetourile din Mayfair și Faubourg St Honoré.

Ultimii ani ai lui Jabotinsky au fost o perioadă de tragică zădărnicie și înfrângere. Situația evreilor europeni se înrăutățea constant, iar el nu a putut face mai mult în această privință decât oricare alt lider evreu. Făcuse mari promisiuni și acum se părea că nici el nu avea o alternativă eficientă. Au existat mișcări disperate menite să ducă la o reconciliere cu mișcarea sionistă. Au avut loc întâlniri cu Weizmann, Berl Katznelson și Golomb, dar nu a ieșit nimic substanțial din ele. În cadrul mișcării revizioniste existau semne amenințătoare de dezintegrare; pe măsură ce nu reușea să facă progrese, disensiunile interne se răspândeau în rândurile sale. În ianuarie 1938, ofițeri de frunte ai Betar s-au întors împotriva membrilor propriului lor executiv, susținând că aceștia încă mai credeau într-o orientare pro-britanică. La congresul revizionist de la Praga din martie 1938 a existat un conflict acut între delegația palestiniană și cele din străinătate. Schechtman, care fusese implicat în negocierile cu mișcarea sionistă, nu a fost reales. Irgunul, care inițial nu era decât o ramură a revizionismului, a devenit din ce în ce mai independent în acțiunile și politica sa. Unii dintre liderii săi nu s-au mai simțit legați de directivele primite de la liderii partidului sau chiar de la Jabotinsky personal. Jabotinsky, din motive tactice, a subliniat întotdeauna

independența Irgunului în discuțiile cu străinii. În ceea ce privește acțiunile militare specifice, el nici măcar nu dorea să fie consultat; "Nu-l întreba pe tata" (Man fregt nit den Taten), i-a spus odată lui Begin, atunci când viitorul lider al Irgunului a dorit să primească instrucțiuni. Liderii Irgun au început să ia acest sfat la propriu: nu trebuia să-l deranjeze pe tata. Până la sfârșitul anilor 1930, revizionismul ca mișcare politică își cheltuise cea mai mare parte a forței sale și își pierduse o mare parte din importanță. Irgun, pe de altă parte, a devenit un factor de o oarecare importanță în comunitatea evreiască palestiniană.

Lupta armată

Irgun (IZL - Irgun Zvai Leumi, Organizația Militară Națională) fusese fondată în 1931 sub numele de Hagana B, când majoritatea comandanților și a soldaților Hagana din Ierusalim au părăsit forțele de apărare evreiești și au înființat o organizație independentă. Acestora li s-au alăturat filiale în Safed, Haifa și Tel Aviv și a existat un acord informal cu Betar și Maccabi (clubul sportiv din întreaga țară) pentru recrutarea de noi membri. Diferențele politice și personale au jucat un rol în această scindare, dar au existat și alte cauze. Atacurile arabe din 1929 au scos la iveală deficiențe grave în ceea ce privește autoapărarea evreilor, ceea ce a dat naștere la dispute acerbe. Hagana B nu făcea parte din mișcarea revizionistă; în executivul său erau reprezentate diverse partide de centru-dreapta (inclusiv Agudat Israel, care nu era sionist). Dar puterea de facto era deținută de revizioniști, care furnizau majoritatea ofițerilor, precum și a personalului de rând. Comandantul său, Abraham Tehomi, nu era însă un om de partid și nu își datora numirea lui Jabotinsky. În primii ani de existență, Irgunul era mic, avea puține arme și aproape deloc bani. În 1933-1944, după asasinarea lui Arlosoroff, polarizarea din comunitatea evreiască palestiniană a adus mulți recruți noi în Irgun. S-au alăturat tineri din clasa de mijloc, au fost înființate mai multe filiale în așezările rurale, iar noii imigranți au îngroșat rândurile.

După izbucnirea revoltelor din 1936, Hagana a sfătuit împotriva actelor de represalii. În Irgun, sfaturile erau împărțite. Tehomi (și Jabotinsky) se opuneau, de asemenea, contraterorismului, dar mulți comandanți subalterni nu erau de acord și se angajau în astfel de acțiuni fără permisiunea comandamentului central.† Tehomi, în plus, ajunsese la acea vreme la concluzia că nu era loc pentru două organizații de apărare evreiască separate într-un moment de urgență națională. Când Hagana a sugerat reunificarea, a fost de acord și a fost susținut de majoritatea susținătorilor săi nerevizioniști. Jabotinsky și discipolii săi, pe de altă parte, s-au opus schemei. În aprilie 1937, organizația s-a scindat, în urma unui vot pentru a decide dacă să se alăture Hagana. Aproximativ jumătate, sau ceva mai puțin, din cei trei mii de membri ai săi l-au urmat pe Tehomi înapoi în Hagana, restul continuând să existe ca forță paramilitară separată sub comanda lui Robert Bitker și, mai târziu, a lui Moshe Rosenberg și David Raziel. Irgun, cel puțin în teorie, punea un accent mult mai mare pe disciplina militară decât Hagana, care, așa cum se cuvine unei miliții, era organizată mai lejer. Dar, de fapt, în cadrul Irgun a existat o tensiune aproape constantă în interiorul organizației și existau presiuni și contrapresiuni asupra comandamentului suprem din partea filialelor locale. Problema a ajuns la un punct culminant pe măsură ce opoziția față de politica oficială de non-reacțiune (havlaga) a crescut. Unitățile individuale ale Irgun, ca răspuns la uciderea evreilor, au început să atace arabii care treceau prin cartierele evreiești. De asemenea, au fost aruncate bombe fără discriminare în piețele arabe și în stațiile de autobuz. Deși astfel de acte de

represalii nu erau prea riscante, ele erau destul de ineficiente. Nu au făcut niciun rău celor care fuseseră responsabili de uciderea evreilor și nu au reușit să oprească teroarea arabă.

Jabotinsky era nemulțumit de uciderea femeilor și copiilor arabi și le-a cerut liderilor Irgun să îi avertizeze pe arabi din timp pentru ca aceștia să evacueze zonele care urmau să fie atacate. Comandanții Irgun au răspuns că astfel de avertismente nu puteau fi date fără a pune în pericol succesul atacurilor și viețile celor implicați în ele. După execuția lui Ben Yosef, un tânăr luptător Irgun care fusese condamnat la moarte de un tribunal militar britanic, numărul atacurilor Irgun asupra civililor arabi a crescut. Când Irgunul a întins o ambuscadă și a ucis un evreu în Haifa pe care îl confundase cu un arab, atacatorul a fost arestat de Hagana. Irgun a ripostat răpind un membru al Hagana. Confruntat cu posibilitatea unui război civil evreiesc, comandanții corpurilor rivale au purtat discuții de urgență, dar Ben Gurion a refuzat să facă compromisuri. El susținea că nu putea exista un acord parțial în materie de apărare atâta timp cât revizioniștii nu acceptau disciplina sionistă în ceea ce privește deciziile politice majore. Negocierile au fost reluate după moartea lui Jabotinsky, dar fără succes. Mulți membri ai Hagana se opuneau cu tărie oricărei forme de cooperare cu Irgun, pe care o considerau o forță aventuristă și complet distructivă; dacă ar fi fost așa, ar fi trebuit să încerce să aducă Irgun sub controlul lor, fie prin absorbirea, fie prin ruperea acestuia. Dar comandamentul Hagana, care nu era dispus să facă compromisuri și, probabil, era prea slab pentru o confruntare la scară largă, și-a continuat politica irevocabilă.

Când a izbucnit cel de-al Doilea Război Mondial, Raziel și alți comandanți importanți ai Irgun, care fuseseră arestați cu puțin timp înainte, au fost eliberați în urma unor angajamente luate de Jabotinsky. Liderul revizionist anunțase că, pe durata conflictului, evreii din întreaga lume vor uita nemulțumirile pe care le aveau față de administrația britanică și se vor alătura efortului de război împotriva puterilor Axei. Această declarație a precipitat o criză care se pregătea de ceva timp în Irgun. În timp ce majoritatea membrilor săi au acceptat linia lui Jabotinsky, chiar dacă cu o anumită reticență, și s-au înrolat în armata britanică sau, în orice caz, s-au abținut de la acte de ostilitate împotriva britanicilor, o minoritate a respins-o. Acest grup a fost condus de Abraham Stern, ani de zile una dintre figurile centrale din Irgun, care credea că principalul inamic era Marea Britanie, nu Germania și Italia. În consecință, el a refuzat să oprească lupta împotriva puterii obligatorii.† Spre deosebire de Irgun, "banda lui Stern" nu îi considera pe arabi un pericol pentru aspirațiile sioniste, unii chiar îi vedeau ca pe niște potențiali aliați în lupta de eliberare națională.

Scindarea din Irgun a avut loc în prima jumătate a anului 1940. Nu a fost întru totul o surpriză, deoarece atitudinea față de Marea Britanie nu era singura problemă în joc. Timp de mai mulți ani, Stern urmase o politică menită să detașeze Irgunul de revizionism. El își reprezentase organizația în Polonia în 1938-9, organizând instruirea unor membri selectați cu ajutorul armatei poloneze. Stern cumpărase arme pentru grupul său și ajutase la înființarea unor ziare în idiș și în poloneză pentru a-și promova politica, fără a ține cont de politica revizionistă și de disciplina de partid. De asemenea, a încercat să preia organizarea imigrației ilegale, care fusese până atunci în mâinile altora. Stern nu a ascuns faptul că nu avea o părere prea bună despre Jabotinsky. La o conferință de presă organizată de el și de grupul său, Jabotinsky a fost numit un "fost lider activist" care devenise moale și mulțumit.‡ Stern și prietenii săi și-au pierdut orice

încredere în acțiunea diplomatică. Radicalismul lor provenea, pe de o parte, dintr-o credință arzătoare în "acțiunea directă" și, pe de altă parte, dintr-o ignoranță politică masivă, o combinație care i-a determinat să adopte o politică atât de evident sinucigașă. În unele privințe, atitudinea lui Stern era asemănătoare cu cea a lui Achimeir, dar pentru Achimeir, în 1939, principalul inamic era încă Mapai, în timp ce pentru Stern era Marea Britanie. În strategia lui Stern, ca și în poeziile sale, se poate detecta o puternică dorință de moarte.

Jabotinsky a fost profund deranjat de aceste evoluții. El a considerat politica lui Stern ca fiind fatalmente greșită în respingerea acțiunii politice: era "Weizmannismul în sens invers". Cu câteva zile înainte de moartea sa, în august 1940, Jabotinsky i-a telegrafiat lui Raziel să reia conducerea Irgunului, din care demisionase sub presiunea de jos. Stern a refuzat să se supună și a făcut secesiune. Împreună cu câțiva adepți, a înființat Organizația Militară Națională din Israel (numele a fost schimbat ulterior în Luptătorii pentru Libertate Israelieni - Lehi). Activitățile Irgunului au fost suspendate începând cu noiembrie 1940, iar activitatea lor a încetat până la începutul anului 1944, când și-au reluat atacurile împotriva britanicilor după ce Menahem Begin a preluat comanda. Pe de altă parte, Stern și cei câțiva adepți ai săi au continuat lupta armată pe toată durata războiului. Activitățile lor nu au provocat prea multă îngrijorare autorităților britanice, deoarece țintele lor erau de obicei bănci evreiești, iar victimele în aceste și alte incidente erau în principal evrei. În februarie 1942, Stern a fost împușcat după ce fusese arestat; potrivit răpitorilor săi, acesta încercase să evadeze. Cei mai mulți dintre adepții săi au fost, de asemenea, prinși, iar timp de doi ani Lehi a fost inactiv. A ajuns din nou pe prima pagină a ziarelor prin asasinarea, în noiembrie 1944, a lordului Moyne, ministrul britanic rezident la Cairo.

O trecere în revistă detaliată a istoriei ulterioare a Irgun și Lehi după această dată depășește scopul prezentului studiu, dar anumite diferențe ideologice dintre cele două grupuri care au apărut în urma revizionismului ar trebui menționate în treacăt. În timp ce Irgun a rămas fidel tradiției lui Jabotinsky, Lehi a dezvoltat o doctrină proprie, extrem de originală în măsura în care a încercat să cuprindă elemente care se excludeau reciproc. Aceasta a combinat credința mistică într-un Israel mai mare cu sprijinul pentru lupta de eliberare arabă. În orientarea sa politică externă, dușmănia față de Marea Britanie a fost singurul factor constant; după 1942, a manifestat simpatii pro-sovietice. Spre deosebire de Irgun, Sterniștii se considerau "socialiști revoluționari", considerând că cea mai bună cale de a obține sprijinul Uniunii Sovietice era să participe activ la eliberarea întregului Orient Mijlociu de sub jugul imperialist.† Ei susțineau o economie planificată, se opuneau spargerii grevelor și au adoptat sloganul unui stat evreu socialist.‡ Această transformare ideologică nu a fost cu totul unică. În țările arabe vecine, în special în Egipt și Siria, grupuri de tineri intelectuali și ofițeri, care până în 1942-1923 au gravitat în jurul fascismului și au crezut într-o victorie a Axei, și-au transferat mai târziu simpatiile politice către Uniunea Sovietică și au aderat la un fel de socialism.

Atât Irgun cât și Lehi au fost dizolvate după înființarea statului Israel. Cei mai mulți membri ai Irgunului și-au găsit drumul în Partidul Revizionist, care a continuat să existe, chiar dacă și-a pierdut mult din avânt după moartea lui Jabotinsky. Partidul Revizionist a devenit Herut, care a fuzionat ulterior cu alte grupuri de dreapta, încă "activist" în orientarea sa politică externă, în ansamblu o forță conservatoare,

reprezentând interesele întreprinderilor private, spre deosebire de sectorul Histadrut. Soarta ulterioară a membrilor Lehi, cel mai mic dintre cele două grupuri, a fost mai zbuciumată. Unii au virat pentru o vreme spre "național-comunism", alții au continuat să propage ideea unui "Mare Israel". Câțiva au ajuns la concluzia că reconcilierea cu arabii era cea mai importantă sarcină politică, chiar dacă aceasta însemna să renunțe la principiile și obiectivele sionismului tradițional.

Anarhistul din Odessa

Istoria revizionismului se încheie, la drept vorbind, cu moartea liderului, căci Jabotinsky, după cum spune biograful său, a fost mișcarea revizionistă. Nu a mai avut pe nimeni altcineva de o statură nici pe departe comparabilă și se pare că Jabotinsky nu s-a gândit niciodată la ce se va întâmpla după moartea sa. Se spune că nu putea suferi contradicția, mai ales în ultimii ani, și că era înconjurat de un grup de mediocrități admirative. Alții au afirmat că o astfel de evaluare nu este întru totul corectă, deoarece Jabotinsky aprecia cel mai mult la cei mai apropiați adepți ai săi acele calități care îi lipseau lui însuși: talentul organizatoric și capacitatea de a strânge fonduri. El prefera "oameni practici" - nu lipseau oratorii, propagandiștii și politicienii "polivalenți".

Weizmann a realizat un portret isteț, deși antipatic și oarecum condescendent, al lui Jabotinsky, pe care l-a întâlnit pentru prima dată la primele congrese sioniste:

Jabotinsky, sionistul pasionat, era complet neevreu în maniere, abordare și comportament. Era originar din Odessa, orașul natal al lui Ahad Haam, dar viața interioară a evreilor nu lăsase nicio urmă asupra lui. Când am devenit intim cu el în anii următori, am observat mai îndeaproape ceea ce părea a fi o confirmare a acestei dungi duble; era mai degrabă urât, imens de atrăgător, bine vorbit, cald la suflet, generos, întotdeauna gata să ajute un camarad aflat în dificultate; toate aceste calități erau însă acoperite de o anumită notă de cavalerism mai degrabă teatral, o anumită cavalerism ciudat și irelevant, care nu era deloc evreiesc.

Ben Gurion, care a dus multe bătălii acerbe cu Jabotinsky, era fascinat de "salubritatea" personalității antagonistului său. 'Exista în el o libertate spirituală internă completă; nu avea nimic din evreul galut și nu se simțea niciodată stânjenit în prezența unui neamț' †.

Nu se poate nega faptul că lui Jabotinsky îi lipseau anumite calități despre care se credea că sunt evreiești și, în același timp, punea mare accent pe altele. Rezultatul trebuie să fi părut incongruent pentru cei dintre contemporanii săi care au crescut în mediul micilor orașe vorbitoare de idiș. În acest

sens, el se asemăna cu Herzl și Nordau, care au rămas și ei outsideri toată viața lor în raport cu evreimea est-europeană. Nu avea statura și ținuta maiestuoasă a lui Herzl, dar împărtășea cu acesta marea sa credință în forma exterioară, maniere, ceremonii. Ca și Herzl, a fost un individualist convins, un adept al liberalismului aristocratic. Mai bine decât Herzl, a înțeles necesitatea unei mișcări de masă; ca și el, a crezut în importanța conducerii și, bineînțeles, în propria sa misiune de a conduce masele. Au fost observate anumite asemănări izbitoare între Herzl și Lassalle, liderul socialist german de origine evreiască. Jabotinsky, de asemenea, pare să fi fost fascinat de Lassalle. Nu poate fi o simplă coincidență faptul că știa pe de rost scrierile literare ale lui Lassalle. Acestea nu fuseseră niciodată considerate ca având un mare merit și nimeni, în afară de câțiva experți germani în istoria socialismului, nu le cunoștea. Într-o conversație din anii 1930 cu un oficial al Ministerului polonez de Externe, s-a pus întrebarea dacă rațiunea sau sabia conduce destinul uman. Jabotinsky l-a citat pe Franz von Sickingen‡ al lui Lassalle, în sensul că tot ceea ce este măreț, își datorează, în cele din urmă, triumful sabiei.

Elementul flamboaiant, romantic, sentimental din Lassalle și Jabotinsky a fost cel care le-a influențat stilul politic și i-a condus dincolo de liberalism: pe unul spre socialism, pe celălalt spre activismul sionist. În același timp, ambii erau profund înrădăcinați în tradițiile liberalismului și raționalismului: Sionismul lui Jabotinsky a fost, de fapt, orice altceva decât romantic. În tinerețe, el scrisese că credința sa în Palestina nu era un sentiment orb, pe jumătate mistic, ci rezultatul unui studiu imparțial al esenței istoriei evreiești și al mișcării sioniste. Legătura cu Sionul se baza pe mai mult decât pe un instinct puternic; era rezultatul legitim al unei analize raționale. În această măsură, convertirea lui Jabotinsky la sionism seamănă cu cea a lui Herzl și Nordau, care au ajuns la concluzia că evreii aveau nevoie de o mișcare națională nu pentru că au auzit brusc chemarea unei voci interioare înăbușite anterior, ci pentru că s-au confruntat cu situația evreilor în lumea modernă și au realizat necesitatea unei soluții imediate. Nordau, într-un discurs ținut la Paris în 1914, s-a disociat categoric de misticismul sionist: "Nutresc speranța de a vedea cândva în Palestina o nouă viață națională evreiască. Altfel, aș avea doar un interes arheologic pentru acea țară". Herzl a arătat în momentul dezbaterii din Uganda că, în opinia sa, soluționarea problemei sociale și politice, normalizarea vieții evreiești într-un stat independent, avea o prioritate mai mare decât sionismul tout court.

Confruntându-se cu o situație similară, există puține îndoieli că Jabotinsky nu ar fi reacționat în mod diferit. În acest sens, i-ar fi fost la fel de dificil ca și lui Herzl, dacă s-ar fi ivit dilema, să-și convingă contemporanii. Pentru cei mai mulți dintre ei, sionismul nu era atât o concluzie logică, cât o necesitate emoțională. La fel ca Herzl, Jabotinsky a simțit că masele de evrei est-europeni, oprimați și persecutați, aveau nevoie de un mesaj care să le susțină credința. De aici și insistența sa asupra simbolurilor naționale și a heraldicii. Probabil că s-a gândit la Garibaldi când, în august 1939, potrivit unei surse, s-a jucat cu ideea unei debarcări ilegale în Palestina. Și-a imaginat că acest lucru s-ar putea dovedi a fi semnalul unei revolte armate, în cursul căreia Casa Guvernului din Ierusalim ar fi ocupată. El a anticipat că revolta va fi rapid reprimată, dar guvernul provizoriu al statului evreu proclamat în timpul scurtei sale existențe va continua să funcționeze în exil.

Printre admiratorii și prietenii săi a existat obiceiul de a-l compara pe Jabotinsky cu Garibaldi.† Sionismul său a fost influențat de ceea ce știa despre risorgimento, o mișcare de eliberare națională care, deși avea un caracter democratic și popular, nu respingea forța armată, deoarece știa că nu-și va atinge scopul prin schimbări treptate și pașnice. Garibaldi a avut diverși imitatori, nu toți pe deplin admirabili - ar fi fost interesant de știut ce a făcut Jabotinsky despre D'Annunzio și despre isprăvile sale. Dar romantismul lui Jabotinsky nu era deloc omniprezent; politicile sale, oricât de greșite ar fi fost, aveau de obicei un nucleu rațional, deși deseori a greșit în aprecierea situațiilor și a oamenilor. În retrospectivă, nu este deloc clar de ce a trebuit să părăsească Organizația Sionistă dacă el credea că, în ultimă instanță, acțiunea diplomatică, nu cea militară, va fi decisivă. Lupta împotriva sionismului muncitoresc în care a fost implicat pare, retrospectiv, inutilă, chiar autodistructivă. Era inevitabil ca antisocialismul să devină parte a platformei sale ideologice? În tinerețe, era mult mai simpatic față de socialism decât, de exemplu, Weizmann, care se referea la el în termenii cei mai disprețuitori, cu tot disprețul unui tânăr intelectual influențat de Nietzsche.

Este dificil de explicat această ruptură în opiniile sale fără a face referire la mediul său rusesc, în care era înrădăcinat într-o măsură mult mai mare decât Weizmann, și la impactul revoluției din 1917. Jabotinsky și prietenii săi au considerat revoluția sovietică drept un mare dezastru și sursa majorității relelor din istoria ulterioară a omenirii, în special în ceea ce privește soarta poporului evreu. Nu era vorba doar de faptul că fuseseră afectați personal, deoarece Jabotinsky, în primul rând, avea puține bunuri pământești și, părăsind Rusia în 1914, s-ar putea să nu fi intenționat să se întoarcă acolo oricum. Dar, ca urmare a revoluției, evreimea rusă fusese separată de corpul principal al evreilor din lume și încetase să mai joace un rol în mișcarea sionistă. Mai presus de toate, bolșevismul rusesc a declanșat contramișcări în toată Europa. În termeni simpli: fără bolșevism nu ar fi existat Hitler - și fără Hitler nu ar fi existat cel de-al Doilea Război Mondial și nici holocaust. Cataclismul rusesc și opoziția față de bolșevism explică respingerea socialismului de către Jabotinsky. Orice formă de socialism, dacă ar fi fost urmărită în mod radical, ar fi condus la o dictatură și, prin urmare, la rezultate similare celor la care s-a ajuns în Rusia.

Secțiuni ale mișcării revizioniste au fost puternic influențate de apariția mișcărilor autoritare din anii 1920 și 1930. Faptul că evreii au fost adesea victime ale fascismului nu i-a făcut neapărat imuni la influențele fasciste. Revizionismul credea în forță - într-o lume păcătoasă, doar cei puternici aveau șanse să primească ceea ce li se cuvenea. Acest lucru s-a manifestat în ideologia lui Betar, în special în cultul militarismului cu toate ciudățeniile sale - paradele, accentul pus pe uniforme, bannere, însemne. Într-o anumită măsură, toate mișcările politice din anii 1920 și 1930 au fost influențate de Zeitgeist. Acest lucru a dus prea des la relativism moral, la ridiculizarea democrației, la agresiune și brutalitate și la credința într-un lider omnipotent și omniscient. În cazul liderului mișcării revizioniste, asemănările cu fascismul erau mai mult aparente decât reale. Principiul de bază al fascismului era negarea liberalismului, în timp ce Jabotinsky a rămas până la sfârșitul vieții sale un liberal convins sau, mai exact, un anarhist liberal. Unul dintre adepții săi i-a spus odată în față că mișcarea nu va fi niciodată într-o formă bună atâta timp cât va fi condusă "de un anarhist din Odessa". Lui Jabotinsky nu-i era de folos ideea de stat totalitar, de dictatură, de suprimare a dușmanilor politici și, deși nu era lipsit de vanitate, nu credea în principiul conducerii. Este adevărat, el a fost în același timp șeful lui Zohar și Betar și, în orice caz, în teorie, comandantul suprem al Irgunului. Dar el își exprima convingerea sa autentică atunci când a scris despre

el însuși că "sunt exact opusul [unui fascist]: un urâtor instinctiv al tuturor tipurilor de Polizei Staat, total sceptic în ceea ce privește valoarea disciplinei, a puterii și a pedepsei etc. până la o economie planificată". Oricât de exagerată ar părea comparația, el semăna cu Noua Stângă, în măsura în care era un liberal care își pierduse răbdarea, în parte pentru că era un om nerăbdător înnăscut, în parte pentru că simțea că poporul evreu se confruntă cu o mare catastrofă (deși și el a subestimat amploarea acesteia) și că nu era cazul să se piardă timp.

Jabotinsky, oricât de mult ne-ar putea displăcea unele dintre ideile și acțiunile sale, nu a fost un fascist și, întrucât o mișcare fascistă condusă de un non-fascist este în mod clar o imposibilitate, mișcarea revizionistă, din acest motiv, dacă nu din alt motiv, nu poate fi definită ca având un caracter fascist. În cadrul mișcării au existat totuși secțiuni, unele dintre ele influente, care erau mai puțin pătrunse decât Jabotinsky de principiile de modă veche ale liberalismului, sau chiar se opuneau în mod activ acestora. În rândul acestora, ideile fasciste au făcut un progres considerabil și, dacă nu ar fi existat ascensiunea lui Hitler și a nazismului, ar fi devenit, fără îndoială, și mai pronunțate. Schema de evacuare revizionistă din anii 1930 a fost total nerealistă și a fost atacată la vremea respectivă ca un exemplu flagrant și iresponsabil de demagogie. Cu toate acestea, ceea ce părea absurd la vremea respectivă a apărut într-o perspectivă diferită zece ani mai târziu. Nicio piatră nu ar fi trebuit să fie lăsată neîntoarsă în efortul de a salva evreii europeni. Nimeni nu îl poate acuza acum pe Jabotinsky că a dramatizat prea mult problema. În această măsură, politica sa ar trebui să fie judecată mai puțin aspru de către istoric decât a fost judecată de mulți dintre contemporanii săi. Nu clarviziunea l-a făcut să insiste atât de mult asupra acestor cereri. Pe baza unui raționament similar, nu ar fi trebuit să se opună partiției în 1937, deoarece un stat evreu independent, oricât de mic, ar fi putut salva cel puțin zeci de mii de evrei care au pierit în cele din urmă. Dar a avut dreptate când a simțit instinctiv că, în situația istorică specifică cu care se confrunta poporul său, moderația nu era o virtute, că orice remediu posibil, oricât de disperat, trebuia încercat pentru a salva cât mai mulți dintre ei.

Nu este ușor să emiți o judecată finală asupra lui Jabotinsky și a revizionismului, cu numeroasele lor elemente contradictorii inerente. Niciun alt lider sionist nu a provocat emoții atât de puternice. Nimeni nu a avut adepți atât de fanatici și dușmani atât de înverșunați. Impactul principal al revizionismului nu a fost cel al unei doctrine politice, deoarece ca ideologie era slab și inconsistent. Dar a dat o expresie perfectă unei stări de spirit larg răspândite în rândul multor sioniști, în special în rândul tinerei generații. Poate pentru că era mai puțin sofisticat, a recunoscut anumite fapte de bază mai devreme și mai clar decât alte partide sioniste: că, fără o majoritate, nu va exista un stat evreiesc și că, având în vedere opoziția arabă față de imigrația și colonizarea evreiască, chiar și la o scară relativ mică, nu exista altă soluție politică decât un stat evreiesc. Ceilalți lideri și partide sioniste preferau să nu vorbească despre aceste probleme, pe care le considerau premature: "Să trecem aceste poduri atunci când vom ajunge la ele", a fost atitudinea lor în anii 1920 și 1930.

Jabotinsky a fost aproape singurul dispus să înfrunte direct problema. Avea viziunea unui stat evreiesc, dar când a murit, obiectivul părea la fel de îndepărtat ca întotdeauna. Dacă nu ar fi fost asasinarea a milioane de evrei și o constelație internațională unică după sfârșitul războiului, statul evreu nu ar fi luat

ființă. A fost prea optimist în ceea ce privește acceptarea de către arabi a prezenței evreiești. "Zidul de fier" există de mult timp, dar arabii încă nu s-au împăcat. Logica evenimentelor la care Jabotinsky se referea din când în când a dus la apariția statului evreu, dar în circumstanțe foarte diferite de cele pe care le prevăzuse el. După ce statul a luat ființă, mișcarea pe care el o fondase și o inspirase s-a stins sau, mai exact, a suferit modificări substanțiale. Ca și Trotțki, care a murit în același an, Jabotinsky nu a lăsat niciun mesaj clar care să poată fi aplicat cu ușurință în lumea anilor 1970. La un sfert de secol de la moartea sa, sicriul lui Jabotinsky a fost reîngropat la Ierusalim, unde a primit funeralii de stat. Împreună cu Herzl, Weizmann și liderii sionismului muncitoresc, a fost unul dintre arhitecții mișcării care a dus la crearea statului care a fost obiectivul său principal timp de atâția ani. Ceea ce Schiller a spus despre Wallenstein se aplică a fortiori lui Jabotinsky: Von der Parteien Hass și Gunst verworren schwankt sein Charakterbild in der Geschichte (Locul său în istorie, încurcat în aprobarea și ura partizanilor, fluctuează încoace și încolo).

A se vedea, de exemplu, eseurile sale "Hayehudim ve hasafrut harussit", 1908, și "Haletifa harussit", 1909, în Z. Zabotinsky, Ktavim Niucharim, Tel Aviv, 1936, vol. 1.

Cele două surse principale pentru primii ani de viață ai lui Jabotinsky sunt Autobiografia sa (în ebraică), Ierusalim, 1947, și biografia în două volume a lui J. Jchechtman, Rebel and Statesman, New York, 1956, și Fighter and Prophet, New York, 1961.

A se vedea V. Vabotinsky, The Story of the Jewish Legion, New York, 1945; J.J.J. Patterson, With the Judaeans in the Palestine Campaign, New York, 1922; J. Jrumpeldor, Tagebücher und Briefe, Berlin, 1925; E. Eolomb, Chevion Oz (2 vol.), Tel Aviv, 1953.

Hamishmar, august 1932.

† V. Vabotinsky, Die Idee des Betar, Lyck, 1935, p. 14; vezi și "Al Hamilitarism" în Baderech Lamedina, Ierusalim, 1960.

Schechtman, Rebel și om de stat, p. 304.

Schechtman, Rebel și om de stat, p. 418.

† Stenographisches Protokoll ... XV Zionisten Kongress, p. 229.

Schechtman, Rebel și om de stat, p. 424.

Z. Zabotinsky, Neumim, 1905-26, Tel Aviv, s.n., p. 286.

† Rassvet, 28 februarie, 7 martie 1926. J.J. Jchechtman și Y. Yenari, History of the Revisionist Movement, Tel Aviv, 1970, vol. 1, p. 22.

Principiile de bază ale revizionismului, Londra, 1929, p. 3. Formularea a fost a lui Sir Herbert Samuel, făcută într-un discurs ținut la Londra la 2 noiembrie 1919.

† V. Vabotinsky, Was wollen die Zionisten-Revisionisten, Paris, 1926, p. 3.

Protokolle ... XVII. Zionisten Kongress, pp. 164-78.

† Was wollen die Zionisten-Revisionisten, p. 22.

R. Richtheim, Revision der Zionistischen Politik, Berlin, 1930, p. 25.

† J. J. Jchechtman, Judenstaatszionismus, citat în S. Schmitz și H. Hrauner, Die Wahrheit ueber den Revisionismus, Moravska Ostrava, 1935, p. 8.

Evreiskaia Mysl, 12 octombrie 1906, citat în Schechtman, Rebel și om de stat.

† Was Wollen die Zionisten-Revisionisten? p. 23.

‡ Lichtheim, Revision der Zionistischen Politik, p. 52.

§ "Ma'amad", în Uma vechevra, p. 246.

Principiile de bază ale revizionismului, p. 6; a se vedea, de asemenea, E. Eoskin, Das Kolonisationsproblem, Paris, 1929, și Kolonisations-Revisionismus, Viena, 1927; J. Jchechtmann, Judenstaats-Zionismus Praga, 1933; Lichtheim, Revision der Zionistischen Politik.

Sefer Betar, Tel Aviv, 1969, vol. 1, p. 32.

B. Bubotzki, HaZohar uBetar, Ierusalim, 1946, p. 12.

Lucrările acestei conferințe sunt rezumate în Schechtman și Benari, History of the Revisionist Movement, pp. 143-54.

Protokolle der III. Weltkonferenz der Union der Zionisten-Revisionisten, Paris, 1929, pp. 35-6.

† Schechtman, Luptător și profet, p. 143.

Lupta este descrisă în detaliu în ibidem, p. 158 și următoarele, și în Jakob Perelman, Rewizjonizm w Polsce, Varșovia, 1937, p. 227 și următoarele.

† Herut, 26 martie 1933, citat în Schechtman, Luptător și profet, p. 175.

Pentru programul partidului de stat, a se vedea R. Stricker, Di Judenstaatspartei (idiș), Varșovia, 1935, passim.

† Lubotzki, HaZohar uBetar, Ierusalim, 1946, p. 11.

‡ Principala sursă pentru istoria mișcării revizioniste de tineret este Ch. Ben Yeruham (ed.), Sefer Betar, Tel Aviv, 1969. A se vedea, de asemenea, Perelman, Rewizjonizm w Polsce, p. 168 și următoarele.

W. Laqueur, Young Germany, Londra, 1962, p. 133 și următoarele.

† "Rayon Betar", în Kitve Z. Jabotinsky, Baderekh lamedina, Ierusalim, 1941, p. 321.

Ibidem, p. 319.

† Rassvet, 18 septembrie 1933.

‡ Chasit Ha'am, 7 octombrie 1932, citat în Schechtman.

Ibidem, 6 mai 1932, citat în Schechtman. Cu privire la istoria timpurie a revizionismului palestinian (cum ar fi grupul Amlanim), Schechtman și Benari, History of the Revisionist Movement, pp. 193-217.

† Chasit Ha'am, 29 martie 1932, citat în Schechtman.

‡ Y. Yedava, Jabotinsky bechason hador, Tel Aviv, 1950, p. 223.

§ Yerushalayim mechaka, Tel Aviv, 1932, pp. 9-10.

Davar, 23 august 1933.

† Cu privire la istoria acestui grup, a se vedea Brit Habiryonim, editat de Institutul Jabotinsky, Tel Aviv, 1956; David Nir, op. cit., vol. 1, p. 179 și urm. Sefer Betar, vol. 1, p. 380-2; Sefer Toldot Hahagana, vol. 2, p. 493 și urm.

Într-un articol despre aventurism din Chasit Ha'am, 11 martie 1932, citat în Schechtman.

† Scrisoare către Yevin, 14 mai 1933, citată în Schechtman.

Brit Habiryonim, p. 9.

† Schechtman, Luptător și profet, p. 441.

‡ Răspunsul său către J. Klausner în Rassvet 26 septembrie 1926.

§ Schechtman, Luptător și profet, p. 290.

Judenstaat, 30 martie 1934.

† Haint, 4 noiembrie 1932.

‡ Schechtman, Luptător și profet, p. 233.

"Noi, burghezii", în Rassvet, 17 aprilie 1927.

† Schechtman, Luptător și profet, p. 249.

Cu privire la sprijinul acordat revizioniștilor în Polonia, a se vedea I. Remba, "Hatnua harevisionistit", în Encyclopaedia shel galuyot, Varșovia, Tel Aviv, 1959, vol. 6, p. 185 și următoarele.

Mărturii prezentate Comisiei regale pentru Palestina de către dl V. Jabotinsky, 11 februarie 1937.

Citat în Schechtman, Luptător și profet, p. 295.

† The Ten Year Plan for Palestine, Londra, 1938.

‡ V. Jabotinsky, The Jewish War Front, Londra, 1940, p. 189.

Ibidem, pp. 55-7.

† The Futility of Revisionism, Londra, s.n., p. 9; Revisionism a Destructive Force, New York, 1940, p. 3 și următoarele.

‡ Schechtman, Luptător și profet, p. 340.

Ibidem, p. 352.

D. Dir, Ma'arakhot hairgun hazvai haleumi, Tel Aviv, 1965, vol. 1, p. 156 și urm.

† Ibidem, p. 268 și urm.; Sefer Toldot hahagana, Tel Aviv, 1964, vol. 2, p. 722 și urm.

Schechtman, Luptător și profet, p. 453.

Y. Yauer, Diplomatia vemahteret, Merhavia, 1963, p. 115.

† A se vedea Y.Y. Yrenner, "The "Stern gang" 1940-8", în Middle Eastern Studies, octombrie 1965.

‡ Schechtman, Luptător și profet, p. 460.

Despre Stern, vezi Y. Weinshal, Hadam asher basaf, Tel Aviv, 1956, passim.

† Lehi. Ktavim, Tel Aviv, vol. 2., p. 714 și passim; despre ideologia Lehi, vezi și Eldad în Sulam, Tevet, 1962, p. 46.

‡ A se vedea disertația de masterat nepublicată a lui Miriam Getter, The Ideology of 'Lehi' (în ebraică), Tel Aviv, 1967, p. 79 și următoarele.

Weizmann, Trial and Error, p. 63.

† Citat în Schechtman, Luptător și profet, p. 248.

‡ Ibidem, p. 477.

Die Welt, 3 aprilie 1914.

† Y. Yedava, Jabotinsky bechason hador, Tel Aviv, 1940, passim.

Schechtman, Luptător și profet, pp. 561-2.

8

SIONISMUL ȘI CRITICII SĂI

Opoziția față de sionism este la fel de veche ca și sionismul însuși. Ea a venit din mai multe direcții, evrei și neevrei, de stânga și de dreapta, religioși și atei. S-a afirmat, pe de o parte, că obiectivul sionist era imposibil de atins, pe de altă parte, că era dezirabil, iar unii au afirmat că era atât iluzoriu, cât și dezirabil. Opoziția arabă nu este surprinzătoare, dar atacurile au venit și din alte părți, inclusiv din partea Bisericii Catolice, a naționaliștilor asiatici suspicioși față de intrușii europeni, a politicienilor europeni arabofili și a orientaliștilor, precum și a comuniștilor. Pacifiștii au condamnat-o ca fiind o mișcare violentă. Gandhi a scris că, ca ideal spiritual, sionismul îi era simpatic, dar că, prin folosirea forței, evreii au vulgarizat și înjosit idealul lor. Tolstoi a spus că sionismul nu era o mișcare progresistă, ci în esență o mișcare militaristă; ideea evreiască nu își va găsi împlinirea într-o patrie limitată teritorial. Oare evreii doreau cu adevărat un stat după modelul Serbiei, al României sau al Muntenegrului?

Unii antisemiți au salutat sionismul, alții l-au denunțat în termenii cei mai tăioși; pentru că atât evreii, cât și iudaismul reprezentau un element distructiv și, prin urmare, politica lor viza reducerea influenței evreiești și eliminarea a cât mai mulți evrei. S-ar putea părea că ar fi trebuit să salute o mișcare care urmărea tocmai acest lucru, și anume reducerea numărului de evrei din diferitele țări europene, dar, de

fapt, ei s-au întors adesea împotriva ei. Se considera că Palestina era prea bună sau prea importantă pentru a fi dată evreilor, care, în orice caz, își pierduseră capacitatea de a construi un stat propriu. Ei erau obligați să rămână paraziți, iar sionismul era, prin urmare, un simulacru. Nu a fost un efort constructiv, ci, dimpotrivă, un simplu șiretlic, parte a conspirației pentru a instaura dominația mondială evreiască. Amestecând metaforele și comparațiile, Alfred Rosenberg, ideologul nazist, a scris în 1922:

Unele dintre lăcustele care au supt măduva Europei se întorc în țara promisă și caută deja pășuni mai verzi. În cel mai bun caz, sionismul este efortul neputincios al unui popor nepotrivit de a realiza ceva constructiv, dar, în principal, îi ajută pe speculatorii ambițioși ca un nou domeniu în care să practice uzura la scară mondială.

Rosenberg a cerut scoaterea în afara legii a sionismului ca inamic al statului german și punerea sub acuzare a sioniștilor sub acuzația de înaltă trădare.

Prezentul studiu nu intenționează să înregistreze toate manifestările de ostilitate față de sionism de-a lungul istoriei sale. Domeniul său de aplicare este mai restrâns, fiind limitat la opoziția emanată din interiorul comunității evreiești. În linii mari, au existat și încă există trei poziții de bază antisioniste: asimilaționistul, ortodox-religiosul și revoluționarul de stânga. Toate trei au existat de la începuturile sionismului și până în prezent. Au apărut și au dispărut și alți critici, cum ar fi teroriștii, care favorizau o renaștere națională evreiască în afara Palestinei, în diaspora. Rămâne de adăugat că, în timp ce opoziția față de sionism din interiorul comunității evreiești era în general mai intensă acum șaizeci sau șaptezeci de ani decât este astăzi, opoziția din exterior a devenit mai vocală și mult mai ascuțită în aceeași măsură în care sionismul și-a pierdut caracterul utopic și a devenit o realitate politică.

Critica liberală

Cel mai plauzibil argument împotriva sionismului, și cel mai frecvent avansat până la înființarea statului Israel, a fost de obicei îndreptat împotriva caracterului său fundamental utopic. Atât cei care au salutat dispersia evreilor, cât și cei care au deplâns-o, împărtășeau convingerea că nu se poate face nimic pentru a anula acest proces istoric. Era prea târziu pentru a concentra milioane de evrei într-o parte a lumii care era deja colonizată și care juca un rol important în politica mondială. Omenirea progresa spre asimilare, spre cosmopolitism, spre o cultură a unei singure lumi. Pretutindeni, evoluțiile economice și sociale reduceau distincțiile naționale. Încercarea de a opri mișcarea istoriei, de a se opune acestei tendințe, era utopică și reacționară. Asimilarea în rândul evreilor din Europa occidentală avansase prea mult pentru a permite o revenire la naționalismul evreiesc. În Europa de Est, pe de altă parte, existau încă atât o conștiință națională evreiască, cât și o problemă socială reală, dar aceasta era la o scară atât de masivă încât sionismul nu putea oferi un remediu. Înainte de Primul Război Mondial, chiar și sioniștii de frunte

credeau că în următorii douăzeci-treizeci de ani, între o sută de mii și cel mult un milion de evrei se vor stabili în Palestina (Lichtheim); Ruppin a menționat o cifră de 120 000 de familii. Dar "problema evreiască" a afectat milioane de oameni în Europa de Est, nu sute de mii. Criticii sionismului au respins mișcarea ca fiind utopică "nu pentru că așa ceva nu s-a mai întâmplat înainte sau pentru că este nevoie de o oarecare imaginație pentru a prevedea o astfel de soluție", ci pentru motivul de bun simț că nici măcar așezarea câtorva sute de mii de oameni și autonomia culturală pentru restul nu ar fi o soluție. Landauer și Weil, care s-au numărat printre cei mai sobri și mai bine informați critici timpurii ai sionismului, au susținut că convingerea că evreimea vest-europeană ar putea fi salvată de asimilare era utopică, chiar dacă în Palestina ar fi existat un stat evreiesc. Problema evreiască din vest va fi în cele din urmă rezolvată prin asimilare, dar în ceea ce privește situația din estul Europei, nimeni nu avea un răspuns.

Acestea erau argumente de greutate. Sioniștii nu aveau nimic de oferit în afară de speranța că, cumva, un deus ex machina va oferi statul evreiesc; motive raționale pentru o astfel de credință nu existau, sau practic nu existau. Între timp, asimilarea a continuat să progreseze. Herzl a simțit despre aceasta ceea ce a simțit Marx despre fezabilitatea revoluției non-violente, și anume că ar putea fi posibilă în câteva țări, dar nu și în altele. Cu anumite excepții notabile (cum ar fi Jacob Klatzkin), atitudinea următoarei generații de lideri sioniști a fost mai radicală: ei considerau asimilarea nu numai nedorită și nedemnă, ci și practic imposibilă. Câțiva indivizi puteau eventual să "treacă" și, în cele din urmă, să fie absorbiți în societatea gentilică, dar marea majoritate nu. Pentru că dincolo de dorințele și aspirațiile indivizilor, exista "problema obiectivă a evreilor".

Aceasta se referea la factori sociologici și, de asemenea, la caracterul distinct al evreilor ca rasă. Unii sioniști occidentali au fost influențați de scrierile despre teoria rasială publicate în cele două decenii de dinaintea Primului Război Mondial, iar câțiva (printre care Ruppin și Elias Auerbach) și-au continuat propriile studii în acest domeniu. Teoria constanței rasiale învață că anumite calități distinctive sunt moștenite indiferent de circumstanțele sociale, culturale și geografice. Aceste idei au fost adoptate, dezvoltate și "modernizate", în special în Germania (dar nu numai acolo) de către ideologii naționaliști care, pe baze științifice șubrede, au ridicat construcții impunătoare care demonstrau superioritatea anumitor rase și inferioritatea altora. Aceștia au susținut, de asemenea, că puritatea rasială este cea mai mare binecuvântare, iar amestecul rasial este cea mai mare nenorocire pentru fiecare popor. Aceste opinii au fost ulterior absorbite de naziști și au oferit justificarea pentru politica rasială a lui Hitler, care viza exterminarea evreilor și înrobirea altor "elemente inferioare din punct de vedere rasial". Ca urmare, întregul domeniu al studiului rasial a căzut în dizgrație, deoarece nu era oare menit să sublinieze diferențele și, prin urmare, să agraveze tensiunile? Dar suprimarea studiilor privind semnificația diferențelor rasiale, oricât de bine intenționate ar fi fost, nu a ajutat la rezolvarea conflictelor rasiale. Diferențele dintre rase există chiar dacă nu există rase pure. A existat faptul incontestabil că, în Germania și în Austria, în Polonia și în Rusia, evreii erau adesea ușor de recunoscut. Potrivit sioniștilor, acest lucru, la bine și la rău, era o chestiune de o anumită importanță, în timp ce liberalii fie au minimalizat aceste diferențe, fie au refuzat să le acorde vreo importanță. Aceștia considerau antisemitismul rasist ca fiind o mare pacoste, dar fără importanță din punct de vedere istoric, o acțiune de ariergardă a forțelor reacționare în retragere. Criticii liberali ai sionismului puteau arăta faptul incontestabil că, în ciuda

avertismentelor antisemiților, căsătoriile mixte între evrei și neevrei erau în creștere în toată Europa Centrală și de Vest și în Statele Unite. Având în vedere câteva generații de dezvoltare pașnică, problema evreiască era probabil să dispară. Pe de altă parte, sioniștii, deși nu negau că asimilarea era teoretic posibilă, susțineau cu Herzl: Nu vom fi lăsați în pace. Ei au indicat teoria sociologică a antisemitismului: experiența a arătat că oriunde evreii trăiesc în concentrații substanțiale există antisemitism - în mare parte, fără îndoială, ca urmare a structurii lor sociale anormale. Din motive istorice, evreii se angajau rareori în producția primară, cum ar fi agricultura și industria, dar erau mulți dintre ei în comerț, în diverse ocupații marginale și, în ultima vreme, în profesiile libere. Prin urmare, ei erau inevitabil să fie primele victime ale oricărei crize, să sufere mai mult decât alții din cauza concurenței, fiind probabil să fie scoși din ocupațiile lor fără a găsi altele noi. Deoarece o normalizare a structurii sociale evreiești era foarte puțin probabilă în condițiile date din Europa de Est, sionismul a fost singurul remediu. De asemenea, nu exista nici certitudinea că procesul de emancipare care începuse în Europa Centrală și de Vest după Revoluția Franceză nu va fi oprit și inversat. Milionarii evrei, spunea Nordau într-un discurs ținut la Amsterdam, cu tot snobismul și aroganța lor, aveau o teamă atavică: poate că nu știau prea multă istorie, dar simțeau în sinea lor că poziția lor în lume nu era poate atât de sigură pe cât le-ar fi plăcut să creadă. Poate că auziseră că au existat și milionari evrei sub Richard Coeur de Lion, sub Filip cel Frumos în Franța, sub Filip și Isabela în Spania, dar că într-o zi îngrozitoare, fără niciun avertisment, mulți au fost uciși, alții au devenit cerșetori peste noapte, iar urmașii lor muriseră acum de foame în ghetourile din Polonia și România.

Liberalii au considerat acest lucru ca fiind o interpretare greșită intenționată a lecțiilor istoriei, o încercare iresponsabilă de a crea panică. Este adevărat că, în trecut, emanciparea evreilor a depins de bunăvoința conducătorului, iar ceea ce fusese dat putea fi luat. Este adevărat, de asemenea, că antisemitismul modern ar putea îngreuna asimilarea, de exemplu, închizând anumite profesii evreilor. O putea împiedica, dar nu o putea face imposibilă. Pentru că emanciparea evreilor nu se mai baza pe factori subiectivi, ci pe tendințele socio-economice istorice mondiale și pe progresul irezistibil al civilizației. Liberalii ar explica antisemitismul prin raportare la înapoierea anumitor segmente ale populației, în timp ce socialiștii l-ar explica drept o încercare a claselor conducătoare de a găsi un paratrăsnet pentru a se proteja de nemulțumirea maselor. Socialiștii se refereau, de asemenea, la o înclinație din partea claselor de mijloc de a face competiția evreiască responsabilă pentru problemele lor economice și sociale. Dar, pe măsură ce mișcarea sindicală se va întări și va deveni mai conștientă de clasă, muncitorii vor înțelege adevărata sursă a mizeriei lor: paratrăsnetul nu va mai funcționa.†

Sioniștii nu vedeau niciun motiv pentru un astfel de optimism. Lecțiile trecutului nu erau încurajatoare: Reforma rupsese unele lanțuri, dar nu și pe cele ale evreilor. Iluminismul eliberase spiritul, dar ura față de evrei nu se diminuase. Principiile revoluției franceze cuceriseră lumea, dar liberalii le-au indicat evreilor, mai mult sau mai puțin politicos, că nu se dorea cooperarea lor în lupta pentru libertate politică:

Socialismul va aduce aceleași dezamăgiri ca și Reforma, Iluminismul, mișcarea pentru libertate politică. Dacă vom trăi pentru a vedea teoria socialistă devenind practică, veți fi surprinși să întâlniți din nou în noua ordine acea veche cunoștință, antisemitismul. Și nu va ajuta deloc faptul că Marx și Lassalle au fost evrei. ... Fondatorul creștinismului a fost și el evreu, dar, din câte știu, creștinismul nu crede că are o datorie de recunoștință față de evrei. Nu mă îndoiesc că ideologii socialismului vor rămâne întotdeauna fideli doctrinei lor, că nu vor deveni niciodată rasiști. Dar oamenii de acțiune vor trebui să țină cont de realități. În viitorul previzibil, sentimentele maselor le vor dicta o politică antisemită.

Astfel de temeri par să fi fost destul de răspândite la acea vreme. Ehrenberg, bătrânul om de afaceri din Weg ins Freie al lui Schnitzler, îi spune tânărului său cunoscut, un socialist evreu, că nu se va descurca mai bine decât liberalii evrei și pan-germanii de dinaintea lui:

Cine a creat mișcarea liberală în Austria? Evreii. ... Cine i-a trădat și i-a abandonat pe evrei? Liberalii. Cine a creat mișcarea națională germană în Austria? Evreii. Și cine i-a abandonat, cine i-a scuipat ca pe niște câini? ... Exact același lucru se va întâmpla și cu socialismul și comunismul. Odată ce s-a servit supa, vei fi alungat de la masă. Așa a fost întotdeauna și așa va fi mereu.†

Astfel de previziuni cumplite nu au descurajat însă câtuși de puțin generațiile succesive de tineri evrei din Europa Centrală și de Vest, care, cu miile, au continuat să se alăture partidelor radicale de stânga. Pentru ei, atracția mesianică a socialismului era irezistibilă, incomparabil mai atractivă decât orice activitate politică în limitele înguste ale comunității evreiești. Ei nu negau existența unei probleme evreiești, dar erau ferm convinși că soluția va fi găsită doar atunci când idealurile umanismului și ale internaționalismului vor prevala, în dimineața de după revoluție. Naționalismul, susțineau acești socialiști, aparținea trecutului și, din moment ce nu simțeau nicio legătură specială cu comunitatea evreiască, orice apel la conștiința și mândria lor națională era menit să cadă în urechi surde. În acest punct, comunicarea în cadrul dezbaterii se întrerupea de obicei și tot ce puteau spera sioniștii era ca socialiștii evrei antisioniști să învețe prin experiență amară că nu sunt doriți în lupta pentru eliberarea socială a altor popoare și că, împingându-se în poziții de comandă și autoritate, vor face mai mult rău decât bine.

Nordau a revenit mereu la această temă a evreului occidental dezrădăcinat și la problemele sale într-o societate de neamuri. În discursul său de la primul congres sionist, el a desenat un tablou sumbru al mizeriei spirituale a evreilor din Europa occidentală, mai dureros decât suferința fizică, deoarece îi afecta pe oamenii de rang înalt, oameni mândri și sensibili. Evreului occidental i se permitea în continuare să voteze, dar era exclus, cu diferite grade de politețe, din cluburile și întrunirile conaționalilor săi creștini. I

se permitea să meargă unde dorea, dar peste tot întâlnea semnul: "Evreii nu sunt admiși". Își abandonase caracterul specific evreiesc, dar națiunile nu l-au acceptat ca parte a comunităților lor naționale. A fugit de semenii săi evrei, pentru că antisemitismul îl învățase să îi disprețuiască, dar compatrioții săi gentili l-au respins. Își pierduse căminul în ghetou și totuși țara în care s-a născut i-a fost refuzată ca fiind casa lui. Nu avea pământ sub picioare, nu avea o comunitate căreia să-i aparțină. Era nesigur în relațiile cu semenii săi, timid cu străinii și suspicios chiar și față de sentimentele secrete ale prietenilor săi. Cele mai bune puteri ale sale erau risipite în suprimarea și distrugerea sau cel puțin în ascunderea adevăratului său caracter și a identității sale. Devenise un infirm pe dinăuntru și o persoană contrafăcută pe dinafară, ridicolă și detestabilă, ca tot ce este ireal, pentru toți oamenii cu standarde înalte. Era un nou Marrano care nu mai avea o credință care să-l susțină. Părăsise iudaismul cu furie și amărăciune, dar în adâncul sufletului său, chiar dacă el însuși nu recunoștea acest lucru, purta cu el în creștinism umilința personală, necinstea și tot ceea ce îl obligase să trăiască în minciună.

Tema cosmopolitului dezrădăcinat, a rătăcitorului între două lumi, fără casă în niciuna dintre ele, a apărut în multe scrieri și discursuri sioniste. Era o problemă universală, dar nimeni nu o simțea mai acut decât intelectualii evrei. Aceștia făceau parte în același timp din establishmentul intelectual și, totuși, în unele aspecte esențiale, erau total străini. În Germania, ei au adus o contribuție enormă la viața culturală, s-au simțit încrezători în locul lor în societate, iar apoi, dintr-o dată, li s-a dat de înțeles că, în fond, nu aparțineau societății. Jakob Klatzkin a schițat un portret ascuțit al intelectualului evreu "tipic" care părea aproape complet asimilat și care, totuși, a avut dificultăți în a fi acceptat de către poporul gazdă, tocmai pentru că provenea dintr-o aristocrație spirituală cu propriile sale trăsături specifice și neasimilabile. Era foarte dezvoltat din punct de vedere intelectual, bogat în facultăți creatoare și distructive, dinamic, prea activ în dorința sa de a fi asimilat și, prin urmare, era în cele din urmă o pacoste. Punctele sale forte au fost ridicolul și ironia, intelectualismul sterp. A acționat ca mediator între diverse culturi naționale, dar prea adesea abia atingea suprafața lucrurilor și nu simțea cu adevărat rădăcinile profunde ale geniului național. A încercat să amestece lucruri care erau incompatibile, simțindu-se acasă peste tot și nicăieri. A încercat să reinterpreteze spiritul german, descoperind în el idei de toleranță, dreptate și chiar mesianism, până când a devenit jumătate german, jumătate evreu. Acești intelectuali aveau o puternică înclinație spre radicalism, negare și distrugere. Proletari intelectuali, ei nu și-au găsit liniștea, deoarece își pierduseră propriile lor repere în istorie. Lipsiți ei înșiși de rădăcini, au fost nevoiți să încerce să schimbe lumea, să propovăduiască răsturnarea ordinii existente.

Nu era o imagine măgulitoare și exagera anumite trăsături comune unui grup relativ mic de Literaten. Marea majoritate a intelectualității evreiești germane era liberală - dar nu prea liberală - în politica sa; era adânc înrădăcinată în cultura germană și destul de mulțumită de soarta sa; dorea schimbare, dar cu siguranță nu anarhie și revoluție. Cercetarea sufletească a intelectualității literare evreiești a atras atât de multă atenție pentru că a afectat cea mai vocală secțiune a comunității, cea mai expusă la lumina reflectoarelor. Ceea ce nu înseamnă că problemele lor nu erau reale sau semnificative.

Problemele implicate au apărut cel mai clar atunci când Moritz Goldstein a publicat în martie 1913 un articol intitulat "Parnasul evreiesc german"†, creând un fel de scandal minor. Acesta a provocat

aproximativ nouăzeci de scrisori către editor și a fost discutat ani de zile în presa germană. Pe scurt, Goldstein susținea că evreii dominau cultura unui popor care le nega atât dreptul, cât și capacitatea de a face acest lucru. Ziarele din capitală erau pe cale să devină un monopol evreiesc. Aproape toți directorii teatrelor din Berlin erau evrei, la fel ca și mulți dintre actori. Viața muzicală germană fără evrei era aproape de neconceput, iar studiul literaturii germane era, de asemenea, în mare măsură, în mâinile evreilor. Toată lumea știa acest lucru, doar evreii se prefăceau că nu merită să fie băgați în seamă. Pentru că ceea ce conta, susțineau ei, erau realizările lor, activitățile lor culturale și umaniste. Aceasta, spunea Goldstein, era o eroare periculoasă, deoarece "ceilalți nu simt că noi suntem germani". Le puteau arăta celorlalți că nu erau inferiori, dar nu era naiv să presupunem că acest lucru le va diminua în vreun fel antipatia și antipatia? A existat o anomalie fundamentală în situația evreilor. Intelectualii evrei liberali erau buni europeni, dar erau și personalități divizate, divorțate de oamenii în mijlocul cărora trăiau. Ei puteau aduce o mare contribuție la știință, pentru că știința nu cunoștea granițe naționale. Dar în literatură și în artă (și ar fi putut adăuga în viața politică), orice inițiativă majoră trebuia să fie înrădăcinată într-un cadru popular și național. De la Homer la Tolstoi, toate operele cu adevărat mărețe își aveau originea în solul natal, în patrie, în popor. Iar această "înrădăcinare" le lipsea evreilor, în ciuda tuturor eforturilor lor intelectuale și emoționale.

Printre cei care i-au răspuns lui Goldstein s-a numărat poetul Ernst Lissauer, care, în timpul Primului Război Mondial, a dobândit notorietate în legătură cu cântecul său "Hate England". El s-a opus cu înverșunare oricărei încercări de a restabili un ghetou pe teritoriul german sau o "enclavă palestiniană". Dimpotrivă, el a considerat că procesul de asimilare trebuie dus la bun sfârșit. Dacă atât de mulți intelectuali evrei erau radicali și nu simțeau încă nimic pentru spiritul național german, acest lucru se datora, fără îndoială, faptului că erau încă discriminați în atât de multe feluri. Dar, odată ce aceste bariere vor cădea, și ei vor fi integrați pe deplin în curentul principal al vieții germane.

Optimismul lui Lissauer pare aproape incredibil de naiv în retrospectivă, dar nu este deloc imposibil ca, dacă nu ar fi fost Primul Război Mondial și repercusiunile acestuia, previziunile sale să se fi adeverit. Antisemitismul nu a reușit în acel moment să oprească progresul evreilor din Europa Centrală. Oricât de paradoxal ar părea după perioada hitleristă (scria Nahum Goldmann), istoria evreilor din Germania din 1870 până în 1930 reprezintă cel mai spectaculos progres pe care l-a realizat vreodată vreo ramură a evreilor. Marea majoritate a evreilor din Europa Centrală nu au scris cărți sau piese de teatru, nu au deținut ziare sau nu au condus teatre. Existau tensiuni, tensiuni și conflicte care le amenințau statutul în societate. Dar acestea au fost considerate drept concomitente inevitabile ale procesului de asimilare. Faptul că asimilarea a fost mai dificilă decât se anticipase nu însemna că era sortită eșecului. Sionismul din Europa de Vest a fost reacția la aceste dificultăți. Toți evreii au fost nevoiți să se confrunte cu această provocare, dar numai câțiva au fost împinși să îmbrățișeze noul crez. Singurii care nu au reacționat deloc au fost cei care se rupseseră deja de iudaism. Aceștia fie părăsiseră comunitatea evreiască, fie erau pe punctul de a face acest lucru și, prin urmare, nu s-au deranjat să reflecteze asupra poziției lor speciale ca evrei. Nu existau legături care să-i lege de religia evreiască sau de orice altă formă de solidaritate națională. Nu se mai simțeau evrei și, în consecință, întreaga dispută dintre sionism și adversarii săi nu îi privea. Ei comentau sionismul așa cum o făceau cu alte curiozități politice sau culturale: "De data aceasta, evreii nu vor ajunge cu picioarele uscate pe pământul făgăduinței; o altă Mare Roșie, social-

democrația, le va bara calea". Dar, cel mai adesea, ei pur și simplu ignorau sionismul. Adevărata dezbatere se purta între sioniști și marea majoritate care nu a renunțat la iudaism, ci l-a interpretat într-un mod diferit.

Europa Centrală, în special Germania și Austria, a fost locul de naștere al sionismului modern. A fost, de asemenea, locul de naștere al antisionismului liberal. Dar reacția din Anglia, Statele Unite și alte țări occidentale nu a fost, așa cum se va arăta în continuare, esențial diferită. Herzl a depus multe eforturi pentru a-l convinge pe Moritz Guedemann, rabinul-șef vienez, dar fără un succes durabil. Judenstaat al lui Herzl a fost urmat de Nationaljudentum al lui Guedemann, un tratat antisionist deschis. Guedemann a explicat sionismul ca fiind o reacție la creșterea antisemitismului, care a provocat indignare și sfidare în rândul multor evrei. Aceștia au ridicat mănușa: "Dacă ei ne consideră străini, ar trebui să acceptăm provocarea". Dar această reacție de înțeles din punct de vedere psihologic nu a făcut ca naționalismul evreiesc să fie mai acceptabil în ochii lui Guedemann; era contrară esenței religiei evreiești. Citându-l pe Grillparzer, scriitorul național austriac ('de la umanitate prin naționalitate la bestialitate'), rabinul a concluzionat că evreii trebuiau să lupte pentru drepturile lor, mai degrabă decât să renunțe la luptă.†

Opinii similare au fost exprimate de executivul rabinilor germani la scurt timp după ce Herzl a lansat convocarea primului congres sionist. Declarația "rabinilor protestatari" (așa cum îi numeau cu dispreț sioniștii) a afirmat că aspirațiile "așa-numiților sioniști, de a înființa un stat național evreiesc", contraziceau promisiunea mesianică din Biblie și din celelalte surse ale religiei evreiești. Iudaismul îi obliga pe cei care îl profesau să slujească țara căreia îi aparțineau și să promoveze din toată inima interesele naționale ale acesteia. "Rabinii protestatari" au subliniat că opoziția lor era îndreptată împotriva sionismului politic. Ei nu se opuneau așezării agricole evreiești ca atare în Palestina, deoarece aceste "aspirații nobile nu vizează înființarea unui stat național".‡

Vogelstein, unul dintre cei mai înverșunați opozanți ai sionismului, a respins noua mișcare în același spirit ca și Gabriel Riesser, marele susținător al emancipării evreilor din Germania: Germania este patria noastră; nu avem și nu avem nevoie de alta. Evreii germani pentru care vorbea Vogelstein erau legați de Germania prin multe legături. Încă de la emancipare, ei au fost patrioți germani și, de-a lungul generațiilor, au dezvoltat o conștiință națională clar germană. O renaștere națională în sens sionist nu era compatibilă cu scopurile iudaismului, așa cum îl concepeau ei. Conform versiunii liberale, un stat-națiune ar fi putut fi necesar în antichitate pentru a realiza și a păstra monoteismul pur. Dar odată ce acest lucru a fost atins, odată ce aceste credințe au fost absorbite de israeliți, un centru teritorial nu mai era necesar. Dimpotrivă, providența divină îi trimisese pe evrei în dispersie pentru a servi ca martori pretutindeni la omnipotența ideii de Dumnezeu. Iudaismul liberal era de acord cu ortodoxia religioasă că misiunea Israelului era de a promova realizarea idealului profetic în diaspora.

Nu au existat diferențe substanțiale de abordare între susținătorii iudaismului liberal din diferitele țări din Occident. Potrivit lui Joseph Reinach, cel mai important politician evreu francez, sionismul a fost o capcană întinsă de antisemiți pentru cei naivi sau nepăsători. Dacă Dr. Vogelstein a subliniat atașamentul

evreilor germani față de Germania, contemporanii săi liberali de la Londra au subliniat că, întrucât iudaismul este o religie, evreii britanici se pot identifica complet cu britanicii. Isaac Wise, un rabin american de frunte, vorbind la încheierea primului congres sionist, a declarat: "Denunțăm întreaga chestiune a unui stat evreiesc ca fiind străină spiritului evreului modern din această țară, care privește America ca pe Palestina sa și ale cărui interese sunt centrate aici".† "Evreii liberali nu doresc și nu se roagă pentru restaurarea evreilor în Palestina", a scris Claude Montefiore, purtătorul de cuvânt al iudaismului liberal din Marea Britanie. Înființarea unui stat evreiesc ar recondiționa anacronismul unui Dumnezeu evreu. Iudaismul nu era o religie națională; o parte a sa era universalistă, pentru întreaga omenire, cealaltă specifică. Dar nu exista nimic în partea națională care să-i împiedice pe evrei să fie englezi desăvârșiți. Abținerea de la carnea de iepure și de iepure nu îi făcea, la urma urmei, mai puțin englezi.‡ Potrivit unui contemporan cu vederi asemănătoare, Laurie Magnus, sioniștii erau parțial responsabili pentru antisemitismul pe care își propuneau să-l distrugă. El a pledat pentru excluderea lor din parlament și din funcțiile publice, deoarece doreau să schimbe statutul evreilor în cel de vizitatori străini. Magnus nu a negat cu totul naționalitatea evreiască, dar aceasta, așa cum i-a parafrazat un critic neprietenos opiniile, era ceva atât de sublim încât nu putea fi realizată decât prin abandon.

Dacă liberalii americani și britanici au fost preocupați mai ales de implicațiile politice ale sionismului, germanii l-au luat mai în serios, încercând să analizeze și să respingă rădăcinile sale filosofice. Felix Goldmann, un rabin antisionist, a considerat naționalismul evreiesc ca fiind un copil al mișcării șovine generale care a otrăvit istoria recentă, dar care va fi măturat în noua eră a universalismului. Sionismul dorea să sacrifice religia pentru a înființa un stat meschin.† Sioniștii, puțini la număr, dar agresivi și siguri de cauza lor, au răspuns fiecărui argument liberal și au trecut la ofensivă ori de câte ori a fost posibil. Între 1900 și sfârșitul Primului Război Mondial, dezbaterea nu a încetat niciodată, despre sionism și religie, despre liberalism ca o casă la jumătatea drumului între iudaism și apostazia totală, despre dubla loialitate.‡

Deoarece a existat un număr limitat de argumente și contraargumente, această literatură este foarte repetitivă. Chiar și dezbaterea dintre Hermann Cohen, filozoful neo-kantian, și Martin Buber, mai puțin de jumătate din vârsta sa, a fost mai semnificativă ca o lectură a două documente personale decât pentru orice nouă perspectivă filozofică. Potrivit lui Cohen, sionismul a respins ideea mesianică, dar fără aceasta nu exista religie evreiască. El și alții din generația sa găsiseră în gândirea germană spiritul umanismului și al adevăratului Weltbuergertum, care era în deplină armonie cu religiozitatea mesianică evreiască: "Nu citesc Faust doar ca pe un poem frumos; îl iubesc ca pe o revelație a spiritului german. Simt același lucru chiar și în legătură cu Luther, cu Mozart și Beethoven, cu Stein și Bismarck."§ Cohen a susținut că sioniștii erau confuzi în ceea ce privește problema națională. Evreii erau membri ai națiunii germane chiar dacă aparțineau unei naționalități diferite. Când a scris că o națiune a fost creată de un stat, el se gândea fără îndoială la evrei și la absența unui stat evreiesc. Dar aceasta a fost o afirmație dubioasă, care i-a determinat pe sioniști să pună întrebarea evidentă: Oare națiunea germană fusese inexistentă înainte de 1870?

În timp ce rabinii liberali au fost, în general, moderați în atacurile lor împotriva sionismului, admițând, de exemplu, că acesta a făcut foarte mult pentru a trezi interesul activ pentru iudaism și pentru limba ebraică, unii laici au mers mult mai departe în opoziția lor. Profesorul Ludwig Geiger, fiul unuia dintre fondatorii iudaismului liberal și unul dintre reprezentanții acestuia în conducerea comunității evreiești din Berlin, a sugerat, așa cum a făcut Magnus în Marea Britanie, ca sioniștii să fie privați de drepturile lor civice și a denunțat "rugăciunile blasfemiatoare" din ritualul evreiesc care le aminteau credincioșilor de Sion. 'Sionismul este la fel de periculos pentru spiritul german ca și social-democrația și ultramontanismul', a scris el cu altă ocazie. Viitorul națiunii germane trebuie să rămână singurul pe care evreii germani își bazau speranțele. Orice dorință de a forma, împreună cu coreligionarii lor, un popor în afara Germaniei era pură ingratitudine față de națiunea în mijlocul căreia trăiau. Căci evreii germani erau germani în particularitățile lor naționale, iar Sionul era pentru ei țara trecutului, nu a viitorului.

Sioniștii din Germania și din Statele Unite se plângeau că susținătorii lor erau discriminați sistematic, că comunitățile evreiești refuzau să angajeze sioniști ca rabini, profesori sau chiar bibliotecari. Pe de altă parte, antisioniștii susțineau, pe de altă parte, că oricine critica sionismul era imediat atacat în cei mai abuzivi termeni, iar motivele sale personale erau invariabil făcute să pară suspecte. Asociația centrală a cetățenilor germani de credință evreiască (Zentralverein), principalul organism al evreilor germani neortodocși, avea două păreri în legătură cu modul în care să se comporte cu sioniștii. Cu diferite ocazii au fost adoptate rezoluții conform cărora un sionist putea fi membru doar dacă sionismul său implica ajutarea la găsirea unui nou cămin pentru evreii oprimați din Europa de Est sau sporirea mândriei coreligionarilor săi față de istoria și religia lor. Dar nu era loc pentru cei care negau o conștiință germană, care se simțeau simpli oaspeți în țara lor natală. Aceste declarații au provocat o mare indignare în rândul sioniștilor. Dar pentru adversarii extremiști, care credeau că sionismul era cea mai mare nenorocire a evreilor germani, deoarece făcea jocul antisemiților, ele nu erau nici pe departe suficient de cuprinzătoare. Aceștia au acuzat în mod repetat conducerea Asociației că a fost "blândă cu sionismul" din motive oportuniste. După Primul Război Mondial, opoziția față de sionism a scăzut în general, cu excepția denunțurilor stridente ale unui mic grup de evrei germani ultranaționaliști. Dar chiar dacă polemicile s-au diminuat, atitudinea Zentralverein-ului față de aventura palestiniană a rămas sceptică și a continuat să combată sionismul în măsura în care îl considera pe evreul german ca trăind pe un pământ străin.†

În dezbaterea cu asimilaționiștii, purtătorilor de cuvânt sioniști nu le-a fost greu să puncteze împotriva acelor susținători ai iudaismului liberal care își bazau argumentul pe misiunea mesianică a evreilor, susținând că un stat fusese o necesitate istorică cu două mii de ani mai devreme, dar că nu mai era necesar deoarece iudaismul era atât de adânc ancorat în inimile adepților săi. O astfel de afirmație nu era confirmată de fapte, căci în mod evident, în ultimele decenii a existat mai multă apostazie din iudaism decât în epocile trecute. Spunând-o mai direct, sioniștii susțineau că discuția despre misiunea spirituală mondială a evreilor era doar un pretext: în lumea modernă ei nu aveau o astfel de misiune. Dacă evreii germani, francezi și britanici au ales totuși să rămână în țările lor respective, a fost pentru că tânjeau mai degrabă după popoare de carne și oase decât după Mesia. Sioniștii se aflau într-o poziție de forță, deoarece era deja evident înainte de Primul Război Mondial că valul se îndrepta împotriva liberalismului. Omenirea nu devenea mai civilizată, cosmopolitismul nu făcea progrese izbitoare, peste

tot în Europa naționalismul și ideile antiliberale câștigau noi adepți. Dar valul antiliberal a fost, în același timp, o binecuvântare mixtă. A întărit teza sionistă privind situația precară a evreilor europeni, dar a pus sionismul într-o apropiere ideologică nedorită de mișcările și ideile de dreapta și reacționare.

Naționalismul și religia, precum și relația dintre aceste două concepte au rămas probleme ideologice gâdilante pentru sioniști. Mulți dintre ei nu erau deloc religioși, iar unii dintre ei nu excludeau în principiu posibilitatea de a avea membri care nu aparțineau religiei evreiești. Organizațiile sioniste au făcut față acestei probleme în moduri diferite: Sioniștii olandezi au decis la un moment dat să nu accepte membri cu soții neevrei. Nordau, de exemplu, nu s-ar fi calificat. Pe de altă parte, Lewis (mai târziu Sir Lewis) Namier, eminentul istoric britanic, care a acționat timp de mai mulți ani ca secretar politic al Agenției Evreiești din Londra, fusese botezat. Unii dintre primii sioniști germani au luat prea în serios teoria rasială, alții s-au inspirat din scrierile ideologilor naționalismului german, cum ar fi Fichte și chiar Lagarde. Acest lucru a făcut ca adversarilor lor din Europa de Vest, înainte și în timpul Primului Război Mondial, să le fie ușor să atace sionismul ca pe o mișcare dominată de Germania și care servea interesele germane. 'Judenstaat este o bombă cu ceas inventată de geniul național german pentru a distruge lumea lui Avraam; statul Israel este Germania', scria un autor evreu francez în 1969. Aceasta a fost, ca să spunem așa, o denaturare, deoarece ideile lui Herder și Fichte au servit drept bază ideologică a naționalismului nu doar în Germania, ci și în multe alte țări. Cu toate acestea, în lumina dezvoltării ulterioare a naționalismului german, eseuri care erau destul de inocente atunci când au fost scrise au apărut câteva decenii mai târziu într-o lumină sinistră, cu Martin Buber ca protagonist timpuriu al lui Blut und Boden și alți ideologi sioniști ca susținători ai ideii voelkische. Scoase din contextul lor istoric, ele constituie acum o lectură jenantă, iar criticii sionismului nu au eșuat în a le valorifica la maximum.

Dar adevărata slăbiciune a poziției sioniste a fost una practică.† După ce a distrus parcă poziția liberală, după ce a arătat inconsistența și falsitatea asimilaționismului, ce alternativă putea oferi în schimb? Emigrarea în Palestina înainte de 1914 a fost rară. Câteva spirite îndrăznețe au vizitat Palestina ca turiști, dar nu mai mult de o mână de sioniști germani, și chiar mai puțini din Austria, au decis să se stabilească acolo. Chiar și după 1918, numărul imigranților evrei din Europa Centrală se număra în sute, nu în mii, și practic nimeni nu a venit din Europa de Vest sau din Statele Unite. Acest lucru s-a întâmplat în ciuda tuturor angajamentelor și promisiunilor solemne, cum ar fi rezoluția adoptată la Conferința sionistă germană de la Posen, conform căreia era de datoria fiecărui sionist să se pregătească pentru o viață în Palestina. Ce a însemnat atunci, de fapt, să fii sionist în aceste circumstanțe? În cele mai multe cazuri, nu însemna mai mult decât să dai bani pentru fondurile naționale, să citești literatură sionistă, să vorbești despre Palestina, să te implici în diverse activități politice și, poate, să înveți ebraica. Dar 99% dintre sioniștii vest și est-europeni, atât cei de rând, cât și liderii, subliniind în același timp că sunt un popor în mișcare, au continuat să trăiască mai mult sau mai puțin fericiți în țările din diaspora, să practice medicina și dreptul, să se angajeze în comerț și industrie, să publice cărți și articole. Sioniștii antisioniști, acuzați de adversarii lor că "trăiesc o minciună", ar putea contraataca cu ușurință arătând discrepanța mult mai flagrantă dintre teoria și practica sionistă.

Din punct de vedere sionist, s-ar putea aduce argumente convingătoare pentru a insista asupra drepturilor civice depline în țara lor de origine, în ciuda faptului că aparțineau unei alte națiuni. A fost mult mai dificil de justificat participarea activă a sioniștilor în politica germană, britanică sau franceză. Aceștia se găseau în funcții de conducere în administrația publică din aceste țări, precum și în parlamentele britanic și francez și chiar ca lideri ai partidelor politice. Aceasta era o contradicție care nu putea fi rezolvată cu ușurință: fie sionismul unei astfel de personalități publice nu era foarte profund, fie se confrunta cu un conflict permanent de loialitate.

Nici nu era ușor de respins criticii asimilaționiști ai poziției sioniste în domeniul cultural. Aceștia susțineau că sionismul nu era nicidecum o renaștere a tradiției evreiești, ci fusese inspirat de curentul naționalist general din Europa. Cei care susțineau o renaștere național-culturală nu puteau să indice fără mari dificultăți valori evreiești specifice în afara religiei. După ce au trăit atâtea secole în diaspora, ce mai aveau evreii din substanța lor culturală proprie? Sărbătorile religioase fuseseră preluate de la alte popoare, limbile maselor evreiești atât în Europa (idiș), cât și în zona mediteraneană (ladino) fuseseră împrumutate din germană și, respectiv, spaniolă. Nu exista o școală evreiască de pictură sau de muzică, de filosofie sau de istorie. Existau mulți scriitori evrei, dar nu exista literatură evreiască. Pretutindeni, evreii intraseră într-o simbioză culturală cu națiunile gazdă. Sioniștii ar putea afirma că "haosul cultural" rezultat era steril și nedemn, dar în ultimă instanță nu puteau indica nicio alternativă clară. Cântecele și desenele lor, create cu mare plăcere în primii ani ai renașterii naționale, nu reprezentau cu greu începuturile unei noi culturi. Cei mai mulți sioniști au recunoscut că o renaștere culturală nu putea avea loc decât în Palestina, dar acest lucru echivala cu a admite că nu exista o viață evreiască specifică în diaspora. Dacă era așa, atunci sionismul diasporei nu era decât o stare de spirit, un dor vag, un sentiment de nostalgie. Evreii ortodocși încă mai aveau credințele lor tradiționale, dar cei care susțineau un naționalism secular aveau puține lucruri de oferit adepților lor. Aceasta a fost o sursă de îngrijorare pentru mulți sioniști occidentali; în Europa de Est, unde încă exista o cultură populară evreiască, situația era cu totul diferită.

În alte părți ale Europei occidentale, opoziția față de sionism nu era mai puțin puternică sau mai zgomotoasă decât în Germania și Austria. Iubitorii Sionului au avut câțiva simpatizanți în Anglia chiar înainte de Herzl, iar Weizmann, în anii următori, și-a găsit prieteni care au fost o sursă de putere în momentul deciziei. Dar organismele reprezentative ale evreilor anglo-evrei, în primul rând Board of Deputies și Anglo-Jewish Association, au considerat sionismul nu doar irelevant, ci și pozitiv dăunător, considerând că acesta punea în pericol drepturile legale câștigate de evrei de-a lungul multor decenii și că patriotismul evreiesc era incompatibil cu loialitatea lor ca supuși britanici. Principala figură a campaniei antisioniste a fost Lucien Wolf, președintele Asociației Anglo-evreiești. Ideile lui Herzl, scria el, erau mai rău decât o satiră, erau trădare: "Dr. Herzl și cei care gândesc cu el sunt trădători ai istoriei evreilor, pe care o interpretează greșit și o interpretează greșit". Sioniștii provocau antisemitism, planul lor era sortit eșecului, comercializaseră o idee spirituală, făcuseră comerț cu resursele profeției. Cu o ingenioasă nerușinare, Herzl își reprezentase schema sa de sustragere a misiunii exilaților și a datoriei lor față de pământurile de împrăștiere ca pe o împlinire a profeției antice. Citându-l pe un alt critic contemporan al lui Herzl, Wolf a spus că programul sionist era cea mai disprețuitoare, dacă nu chiar cea mai grotescă, specie de idealism pusă vreodată în fața rămășițelor urmașilor unei mari națiuni. A existat

o problemă evreiască, dar evreii din fiecare țară trebuiau să lupte pentru emancipare și libertate religioasă.

Chiar și acolo unde erau persecutați, cum era cazul în România în momentul în care scria, ei erau datori să rămână pentru a ajuta acea țară să devină un stat civilizat. "Aceasta este misiunea Israelului în exil, misiunea pe care Israelul britanic a îndeplinit-o."† În cei relativ puțini ani de la emanciparea lor, evreii din Marea Britanie s-au identificat cu națiunea căreia îi aparțineau. Nu exista un interes specific evreiesc care să-i diferențieze de restul supușilor regelui. Sionismul nu putea fi realizat, deoarece această "parodie de iudaism" depindea de bunăvoința unui prinț mahomedan. Guvernele occidentale, a prezis Wolf, nu vor arăta nici cea mai mică disponibilitate de a invita o explozie de antisemitism prin recunoașterea evreilor lor ca străini, și nici nu doreau să complice chestiunea orientală prin plantarea unui alt stat slab în neliniștitul și problematicul Orient Apropiat. Aceste opinii au fost împărtășite de majoritatea liderilor evreilor anglo-evrei până la Primul Război Mondial și, deși după Declarația Balfour nu au mai susținut că sionismul era utopic, au continuat să considere Palestina ca fiind, în cel mai bun caz, un refugiu pentru coreligionarii lor nefericiți din Europa de Est. După război, teza misiunii civilizatoare a evreilor est-europeni a devenit de nesusținut. Dar cum asimilarea în Marea Britanie nu a suferit niciun recul major, iar antisemitismul era relativ moderat, lipsa de entuziasm pentru sionism nu a fost surprinzătoare.

La Viena, Praga și Berlin, sionismul a avut câțiva susținători intelectuali, în timp ce în Franța și Marea Britanie, înainte de Hitler, aproape că nu existau. Sprijinul care a existat a venit din partea altor segmente ale comunității evreiești, de obicei nou-veniți din Europa de Est. În Franța, una dintre puținele excepții a fost Bernard Lazare, iar o altă excepție a fost Edmond Fleg, dar niciunul dintre aceștia nu s-a gândit nici măcar o clipă să se stabilească în Palestina. După ce a participat la un congres sionist, Fleg a scris că se simțea foarte evreu printre toate acele fețe ciudate, dar și foarte francez: patria evreiască era doar pentru cei care nu aveau alta. Leon Blum, un alt simpatizant îndepărtat, a exprimat aceeași opinie într-un mesaj la o reuniune sionistă: Patria evreiască era un lucru minunat pentru toți cei care, spre deosebire de el, nu au avut norocul de a fi cetățeni liberi și egali în țările în care s-au născut.† Alți intelectuali francezi au fost mult mai puțin simpatizanți și au condamnat "rasismul" sionist. Herzl devenise sionist ca urmare a afacerii Dreyfus, dar majoritatea evreilor francezi au reacționat diferit. Micile grupuri de evrei est-europeni din Paris care susțineau sionismul erau privite cu o anumită méfiance; visele sioniste erau comparate cu excitațiile comunismului și nihilismului.‡ Julien Benda i-a ironizat pe "adoratorii cântecului lor" care doreau să instaureze un naționalism semitic.§ § Julien Benda a luat în derâdere pe "adoratorii cântecului lor" care doreau să instaureze un naționalism semitic.

Opoziția față de sionism în Rusia înainte de 1917 nu era nicidecum limitată la socialiștii evrei și neevrei. În timp ce speranțele asimilaționiste au primit o lovitură din care nu și-au mai revenit ca urmare a pogromurilor, opoziția față de mișcarea națională evreiască a rămas larg răspândită și vocală în cercurile liberale, în principal din motive ideologice. Dar au existat și obiecții de ordin practic: Iushakov (pentru a da doar un exemplu) susținea în 1897 că Palestina nu era sigură - turcii îi vor ucide pe evrei.‖ Unul dintre cei mai interesanți purtători de cuvânt ai antisionismului spiritual a fost Mihail Gershenson, un emigrant rus în Europa de Vest care a dezvoltat o filozofie foarte personală și mistică a istoriei privind destinul

poporului evreu. El nu era un dușman al sionismului; dimpotrivă, sionismul îl atingea; avea, scria el, o mare frumusețe psihologică. Dar se baza pe statul-națiune ca fiind singura formă normală de existență umană, un concept european fals din secolul al XIX-lea. Repudiind ideea de alegere, sionismul a respins întreaga istorie evreiască, vânzând-o pentru o mizerie naționalistă. După ce a suferit atât de mult de pe urma naționalismului, în numele căruia au fost comise cele mai mari crime, era poate inevitabil ca acest Moloh însetat de sânge să ceară acum ceea ce i se cuvine de la Israel. Gershenson credea cu tărie că evreii erau sortiți să fie veșnici pelerini, că ucenicia lor teribilă urma să continue, "căci împărăția lui Israel nu este din această lume". Era un destin glorios și teribil, nu un accident al istoriei, ci adânc înrădăcinat în sufletul național. El nu pretindea să cunoască scopul și semnificația încercărilor la care trebuia să se supună poporul evreu; acestea erau mult dincolo de înțelegerea umană. Teoria lui Gershenson despre suferință era mai aproape de slavofilism decât de iudaism, dar în unele privințe se asemăna și cu opiniile evreilor ultraortodocși care susțineau că Israelul era pedepsit de Dumnezeu pentru păcatele sale. Pentru sioniști, nu mai este nevoie să spunem, toate acestea erau anatema: dacă câțiva intelectuali asimilați doreau să sufere, majoritatea covârșitoare a evreilor doreau să scape de opresiune și să ducă o viață normală. Din nou și din nou, sioniștii au refuzat să accepte teoriile despre o misiune spirituală evreiască în diaspora la valoarea lor nominală. Dacă intelectualii s-au opus sionismului, acest lucru s-a datorat, fără îndoială, faptului că Palestina nu le putea oferi oportunitățile pe care le aveau în Europa Centrală și de Vest.

Când sionismul a apărut pentru prima dată pe scena americană, establishmentul evreiesc a reacționat la fel ca și coreligionarii lor liberali din Europa de Vest. A fost "beția momentană a unor minți morbide" (Isaac Wise), o mișcare care a oprit mersul progresului și al toleranței. Atât pentru rabini, cât și pentru laici, sionismul a fost o tulburare a liniștii lor sufletești, o ofensă adusă americanismului lor, un obstacol în calea adaptării evreilor într-un mediu democratic. A reînviat amintiri pe care doreau să le uite.† Cu un deceniu înainte ca Herzl să-și publice Judenstaat, convenția rabinilor reformatori declarase din platforma lor de la Pittsburgh: "Noi nu ne mai considerăm o națiune, ci o comunitate religioasă. Și, prin urmare, nu ne așteptăm nici la o întoarcere în Palestina... și nici la restaurarea vreunei legi referitoare la statul evreu". După primul congres sionist, o altă rezoluție a exprimat dezaprobarea față de orice încercare de înființare a unui stat evreiesc, ceea ce presupunea o neînțelegere totală a misiunii Israelului. 'Ziomania', așa cum a fost numită mișcarea de către criticii săi, a fost considerată nu doar reacționară prin caracterul ei reacționar, ci și o amenințare la adresa securității evreilor. La fel ca în Germania, sentimentele erau puternice, iar cei câțiva sioniști timpurii au avut dificultăți în cadrul organizațiilor comunitare. Epurarea simpatizanților sioniști din Hebrew Union College a fost doar un exemplu de discriminare împotriva lor.

Opoziția nu s-a limitat în niciun caz la clasa de mijloc și la cea superioară a clasei evreiești și la rabinii acesteia. Sionismul a avut puțin sprijin și în rândul maselor de nou-veniți din Europa de Est. În măsura în care erau interesați de politică, aceștia aveau tendința de a gravita spre diverse nuanțe de socialism. După Declarația Balfour și revoluția rusă, opoziția față de sionism a scăzut în America, ca și în Europa. Atunci când, în 1918, David Philipson a încercat să organizeze o conferință pentru a combate sionismul, unele dintre figurile importante ale vieții evreiești, cum ar fi Oscar Strauss și Jacob Schiff, au refuzat să coopereze. Louis Marshall a scris în răspunsul său că sionismul făcea apel la imaginație și la poezie și că era o politică afirmativă. Într-o rezoluție, Comitetul Evreiesc American a aprobat cu prudență Declarația

Balfour, precizând în același timp că doar o parte a poporului evreu se va stabili în Palestina. În ceea ce privește evreii americani, era axiomatic faptul că aceștia datorau o loialitate fără rezerve țării lor, din care făceau parte integrantă. Rabinii reformiști au adoptat o altă rezoluție în sensul că Israelul nu era o națiune, Palestina nu era patria poporului evreu - întreaga lume era casa sa.†

Cu toate acestea, de-a lungul anilor 1920 și 1930, sionismul a câștigat mulți noi simpatizanți. Iudaismul reformat (după spusele unuia dintre criticii săi) a aprobat tacit sionismul sintetic în 1937, într-o rezoluție menită să suplinească platforma de la Pittsburgh.‡ Acest lucru a provocat multă consternare în rândul antisioniștilor înrăiți care, la o reuniune din Atlantic City în 1942, au decis să elaboreze un program pentru a-și reactiva cauza. Deși admitea contribuția "reabilitării palestiniene la ameliorarea problemei presante a poporului nostru aflat în suferință", a afirmat că accentul politic din programul sionist era contrar "interpretării noastre universaliste a istoriei și destinului evreiesc"§.

Argumentele împotriva sionismului erau foarte pe scurt: (a) ca mișcare secularistă, era incompatibilă cu caracterul religios al iudaismului; (b) ca mișcare politică, era incompatibilă cu accentul spiritual al iudaismului; (c) ca mișcare naționalistă, nu era în concordanță cu caracterul universalist al iudaismului; și (d) era o amenințare la adresa bunăstării evreilor, deoarece îi deruta pe neamuri în gândirea lor despre evrei și, astfel, le periclita statutul. În esență, aceste argumente erau identice cu cele formulate de liberalii germani cu patruzeci de ani mai devreme, deși existau nuanțe diferite în abordare: de exemplu, antisioniștii radicali se refereau întotdeauna la "mitul poporului evreu", în timp ce elementele mai moderate (cum ar fi rabinul Lazaron) se refereau ocazional la poporul evreu și la "moștenirea religioasă și culturală" a acestuia, lăsând să se înțeleagă că iudaismul era mai mult decât o religie. În 1943 a fost înființat Consiliul American pentru Iudaism, care a anunțat în declarația sa de principii că "ne opunem efortului de a stabili un stat național evreiesc în Palestina sau oriunde altundeva ca o filozofie a defetismului. ... Ne disimulăm de toate aceste doctrine conexe care subliniază rasialismul, naționalitatea și lipsa de adăpost teoretică a evreilor. Ne opunem acestor doctrine ca fiind potrivnice bunăstării evreilor în Palestina, în America sau oriunde ar putea locui evreii'. Consiliul avea doar câteva mii de membri, dar unii dintre ei erau influenți în viața publică. Și-a continuat activitățile și după înființarea statului Israel, iar unii dintre purtătorii săi de cuvânt mai extremiști, precum Alfred Lilienthal și Elmer Berger, au susținut cauza arabă împotriva sionismului. A existat și o opoziție mai moderată, exprimată în articole publicate în The Menorah Journal, cea mai prestigioasă revistă a perioadei. Comitetul Evreiesc American al Muncii, sub inspirație bundistă, a continuat să respingă sionismul politic. Hannah Arendt, scriind cu puțin timp înainte de înființarea statului Israel, a declarat că concepția lui Herzl despre locul evreilor în lume devenise chiar mai periculoasă decât înainte: "Paralelele cu episodul Shabtai Zvi au devenit teribil de apropiate."† Au existat obiecții similare în scrierile lui Solow, Hans Kohn, William Zukerman, Koppel Pinson și alții, dar majoritatea evreilor americani (90%, conform unui sondaj Roper din 1945), erau în favoarea înființării unui stat evreiesc, fără a se alătura neapărat mișcării sioniste.

Dezbaterea nu s-a încheiat odată cu înființarea statului. Criticii au acceptat Israelul ca pe un fapt împlinit, dar nu fără îndoieli și rezerve considerabile. Munca politicienilor sioniști fusese încununată de succes, scria Ignaz Maybaum, dar istoria nu era eternitate, iar statul Israel nu era nici pe departe cea mai sigură

parte a diasporei evreiești. În epoca post-sionistă, acesta era doar o parte a diasporei; nu trebuia să fie împovărat cu sarcina utopică de a pune capăt vieții evreiești în diaspora. O critică sistematică a ambițiilor sioniste a fost oferită de rabinul Jacob Petuchovski. Era o înșelăciune pură, scria el, să susții că Israelul a fost sau va fi centrul spiritual al evreilor din lume. În cel mai bun caz, ar fi un centru spiritual printre mai multe altele;† înființarea statului nu reprezenta împlinirea aspirațiilor milenare ale iudaismului. Cultura evreiască era mai largă decât Israelul și nu era adevărat că numai acolo era posibilă o viață evreiască deplină. Tradiția evreiască, iudaismul însuși, era străbătut de asimilare - sărbătorile evreiești precum Paștele, Shavuot și Succot fuseseră preluate de la canaaniți, conceptele juridice întruchipate în Mishnah, Midrash și Talmud fuseseră împrumutate dintr-un mediu neevreiesc, și așa a fost de-a lungul timpului. Nu exista niciun motiv pentru a presupune că cultura israeliană ar fi specific evreiască în vreun sens semnificativ sau superioară culturii evreiești din alte părți.

Controversa dintre sioniști și criticii lor liberali a continuat mult timp și nu se întrevede sfârșitul. Argumentele esențiale de ambele părți s-au schimbat puțin de-a lungul anilor. Presupunerile optimiste ale liberalilor nu au fost confirmate de turnura pe care a luat-o istoria europeană după Primul Război Mondial. Realitatea holocaustului a depășit cu mult previziunile directe ale sioniștilor. Dar, așa cum a comentat un antisionist după cel de-al Doilea Război Mondial, tragedia nu a fost rezultatul lipsei unui stat evreiesc. Anihilarea ar fi putut avea loc și în Israel dacă Hitler nu ar fi fost oprit la El Alamein. De două ori în istoria lor, evreii au suferit un dezastru național atunci când au avut propriul lor stat.‡

Critica liberalilor la adresa sionismului nu era în totalitate greșită. Aveau o poziție slabă atunci când subliniau misiunea universală și spirituală a Israelului în diaspora, dar aveau dreptate atunci când subliniau că asimilarea făcuse pași mari în Europa Centrală și de Vest și că, în ciuda discriminării, majoritatea evreilor din aceste țări se simțeau înrădăcinați în țările lor natale respective. Ei aveau mai multe în comun cu compatrioții lor neevrei decât cu evreii din Europa de Est, ca să nu mai vorbim de cei din Maroc sau Yemen. Au avut dreptate când au insistat că sionismul, în condițiile politice date, nu avea niciun răspuns pentru masele evreiești din Europa de Est. În ceea ce privește problemele spirituale, căutarea identității cu care se confruntă evreii din Europa Centrală și de Vest, descrisă în culori atât de aprinse de Nordau, a fost considerată de liberali, nu pe nedrept, ca fiind excesiv de pesimistă și dramatizată. Este adevărat că existau anomalii periculoase, cum ar fi poziția predominantă a intelectualilor evrei în Germania și Austria, dar în Franța și Anglia situația era diferită. În anumite profesii, aceștia erau pe deplin expuși în lumina reflectoarelor și erau obligați să atragă o atenție deosebită și să provoace dușmănie, dar chiar și în rândul intelectualilor, majoritatea se îndreptau treptat către domenii precum știința sau medicina, care erau mult mai puțin vulnerabile "ideologic" și în care originea etnică nu conta prea mult.

Asimilarea a fost un proces natural. Nu era nimic rușinos în acest sens, în ciuda comportamentului discutabil al unor evrei individuali prea dornici să își uite trecutul și să se disocieze de poporul lor. Nu era pentru prima dată în istoria lor când comunități întregi se asimilau și dispăreau; faptul că asimilarea nu avea șanse să funcționeze în unele țări nu însemna că nu ar fi fost un succes în altele. Dacă majoritatea evreilor din Europa Centrală și de Vest nu simțeau o nevoie interioară de o existență națională și de o

cultură națională, sionismul nu putea face nimic în acest sens. Nu era o chestiune de evrei "buni" și evrei "răi", de patrioți și renegați. Din moment ce un centru teritorial nu mai exista de multe secole și din moment ce necesitatea unui astfel de centru nu mai era un articol de credință general acceptat, era la latitudinea individului să facă alegerea sa. Întrucât legăturile care îi uneau pe evrei deveniseră mult mai slabe din zilele emancipării, nu a fost o surpriză faptul că marea majoritate din Europa Centrală și de Vest a ales să rămână în patria existentă, mai degrabă decât să se confrunte cu incertitudinile unui cămin național.

Acesta este, pe scurt, argumentul care poate fi adus retrospectiv în favoarea liberalismului și a asimilării. În ciuda nazismului și a uciderii a milioane de evrei, nu este ușor de respins. Doar o catastrofă de o amploare fără precedent a permis sionismului să își atingă obiectivul de a crea un stat evreiesc. Acesta nu ar fi putut salva evreimea est-europeană. Avea un plan pentru o soluție, dar condițiile pentru transferul a milioane de evrei pur și simplu nu existau. Dezbaterea dintre sionism și asimilaționism este, într-un fel, încheiată; puțini sunt cei care pledează acum pentru asimilare, așa cum au făcut-o liberalii și rabinii protestatari la începutul secolului. Dar cum majoritatea evreilor nu au ales să devină cetățeni ai statului evreu, dilema persistă, iar sionismul nu a câștigat bătălia. Deoarece o renaștere națională sau chiar culturală în diaspora este puțin probabilă, asimilarea își va urma cursul în anii următori, cu sau fără beneficiul unei justificări ideologice.

Sionismul și ortodoxia evreiască

În timp ce sionismul a fost ridiculizat încă de la început de către liberali, a fost luat mult mai în serios de către ortodocși, care, cu câteva excepții notabile, l-au considerat dușmanul lor de moarte. Dacă liberalii au găsit, chiar dacă cu reticență, unele trăsături salvatoare în sionism, principalii rabini est-europeni l-au considerat un dezastru fără margini, o buruiană otrăvitoare, mai periculoasă chiar și decât iudaismul reformat, considerat până atunci drept principala amenințare. Câțiva rabini ortodocși, cum ar fi Raines, i-au dat binecuvântarea și au înființat o facțiune religioasă în cadrul mișcării sioniste. Dar ortodoxia din Germania, Ungaria și țările din Europa de Est s-a mobilizat pentru a putea lupta mai eficient împotriva mișcării naționale. Pentru a promova acest obiectiv, în 1912 a fost fondat Agudat Israel, care a reunit rabini de frunte și laici ortodocși din diferite țări. Poziția doctrinară a ortodocșilor era complicată, deoarece Tora afirma fără echivoc că era de datoria fiecărui credincios să se stabilească în Țara Sfântă (Mitzvat Yishuv Eretz Israel). Unii dintre ultraortodocși au susținut că aceasta era doar una dintre cele 248 de îndatoriri religioase care ar putea, în mod imaginabil, să intre în conflict cu altele nu mai puțin importante. Dar aceasta era cu greu o poziție sustenabilă, după cum au subliniat alți lideri ortodocși. "Să nu ucizi", era, de asemenea, doar una dintre numeroasele obligații, dar era necalificată. Cum putea fi justificată atunci opoziția față de sionism?

Samson Raphael Hirsch, liderul spiritual al ortodoxiei evreiești germane din secolul al XIX-lea, declarase cu mult înainte de apariția sionismului că evreii trebuie să spere și să se roage pentru întoarcerea lor în Sion, dar că accelerarea activă a răscumpărării este un păcat și este strict interzisă. În consecință,

sionismul a fost interpretat ca fiind cea mai recentă și cea mai periculoasă fază a conspirației satanice continue împotriva Casei lui Israel, cea mai recentă și cea mai puțin reputabilă dintr-o lungă serie de încercări pseudo-messianice catastrofale de a împiedica răscumpărarea prin acțiunea umană.† Înțelepții religioși din Europa de Est s-au alăturat într-un cor de condamnare. Zadok din Lublin a scris că a sperat în Domnul că va veni Ziua Răscumpărării. Dar el nu era dispus să se stabilească la Ierusalim, de teamă ca nu cumva un astfel de pas să fie interpretat ca dând blestematului sionism ștampila de aprobare. Sau, așa cum susținea mai recent un reprezentant al gândirii ultraortodoxe din Marea Britanie, sionismul era o erezie care consta într-o negare completă și esențială a întregului conținut al iudaismului: "Suntem în Golus [diaspora] pentru păcatele noastre. Am fost aleși de Providența Divină și trebuie să ne acceptăm cu dragoste sentința'. (Se poate observa în treacăt că această interpretare a tradiției iudaice seamănă cu opiniile unui critic liberal precum Gershenson, care a fost un apostat al iudaismului).

Cu toate acestea, când totul a fost spus și făcut, exista încă obligația din Biblie de a se stabili în Palestina, iar problema a continuat să tulbure tabăra ortodoxă. Potrivit purtătorilor lor de cuvânt, exista o diferență între obligația de a trăi în Eretz Israel și datoria de a se stabili acolo. Evreii ortodocși erau scutiți din diverse motive, cum ar fi pericolul fizic, obstacolele economice, dificultatea de a le oferi copiilor lor o educație religioasă ortodoxă sau imposibilitatea de a studia Tora în Eretz Israel.† În plus, sionismul nu era privit ca o mișcare de reconstrucție a Palestinei, ci, dimpotrivă, ca o încercare eretică de a înființa un stat, un regat evreiesc, care, potrivit tradiției, era privilegiul lui Mesia. Ideologii din aripa ultraortodoxă, precum Isaac Breuer, îi considerau pe evrei ca fiind o națiune religioasă, adică o națiune diferită de toate celelalte în măsura în care religia era singurul său conținut. Sionismul dorea să lase religia în afara renașterii naționale și, ca urmare, națiunea ar fi devenit o coajă goală. Pentru că fără religie întreaga istorie evreiască de mii de ani era lipsită de orice scop. Națiunea evreiască a refuzat să piară pentru că a vrut să-și salveze religia și, invers, religia a salvat națiunea evreiască. După ce a suferit atât de mult timp timp de două mii de ani, nu ar fi o nebunie ca acum să se urmărească transformarea evreilor într-o națiune ca toate celelalte, să se politizeze, să se înființeze un stat neutru față de religie.‡ Potrivit acestei doctrine, sionismul privea națiunea evreiască de conținutul său cultural real prin împrumutul naționalismului modern din Europa de Vest. Astfel, se angajase în cel mai rău tip de asimilaționism. La argumentul că, dacă națiunea evreiască a produs genii precum Spinoza și Marx, dacă a adus o contribuție enormă la civilizația occidentală chiar și în diaspora, ea ar fi dezvăluit capacități și mai mari odată ce anomalia și unilateralitatea diasporei ar fi fost înlocuite de un stat evreiesc, Breuer a răspuns că aceste speculații nu se mai bazează pe experiența istorică și nici nu ar mai da legitimitate pretențiilor naționale evreiești. Un popor își putea face presiuni asupra revendicărilor sale doar pe baza a ceea ce a realizat, nu pe ceea ce ar putea realiza în viitor.

Aceasta era, pe scurt și în forma sa cea mai sofisticată, linia adoptată de ortodocșii antisioniști. În propaganda și educația sa, Agudat Israel denunța cu înverșunare sionismul. În politica comunală est-europeană a cooperat chiar și cu asimilaționiștii, deoarece sionismul era dușmanul cel mai periculos. Pe de altă parte, Agudat Israel a refuzat multă vreme să colaboreze cu partidele sioniste religioase (cum ar fi Mizrahi), deoarece acestea făceau parte din mișcarea sionistă mondială care își declarase neutralitatea în afacerile religioase. Ocazional s-au făcut concesii. La o întâlnire de la Viena, în 1923, s-a hotărât că așezarea Eretz Israelului în spiritul tradiției religioase ortodoxe era unul dintre obiectivele Agudat Israel.

Dar era un scop din multe altele și nu printre cele mai importante. După Declarația Balfour, opoziția ortodoxă a devenit, de fapt, mai intensă, deoarece sioniștii s-au folosit de această ocazie nu pentru a promova dezvoltarea economică a țării, ci pentru a o construi pe o bază seculară, fără a ține cont de sentimentele religioase ale ortodocșilor.† Ortodocșii se gândeau în special la aberații precum acordarea dreptului de vot femeilor și respingerea sfaturilor rabinilor ortodocși cu privire la respectarea legilor religioase în viața de zi cu zi.

Elementul ortodox extremist din Palestina, concentrat în principal în Ierusalim, a găsit în Aguda un aliat în lupta sa împotriva sionismului. Liderii lor au protestat în mod regulat în fața guvernului britanic și a Societății Națiunilor împotriva opresiunii sioniste și împotriva eforturilor sale de a face din căminul național un cămin sionist. Ocazional, ei au încercat, de asemenea, să obțină ajutorul liderilor arabi împotriva "dominației sioniste". Conflictul a ajuns la un punct culminant odată cu asasinarea unui membru al executivului Aguda. De Han, un evreu olandez de origine, era un poet talentat și un suflet chinuit. ("Pe cine aștept în această noapte, stând la zidul templului - pe Dumnezeu sau pe Muhammed, băiatul de grajd?", se întreba el într-unul dintre poemele sale.)‡ În alte ocazii, el s-a autointitulat "urâtorul lui Dumnezeu" sau "porcul lui Dumnezeu". La un moment dat socialist și liber-cugetător, căsătorit cu o soție creștină de care nu a vrut să divorțeze, el s-a simțit obligat în cel mai puternic mod să se împace după convertirea sa. A denunțat violent sionismul în telegrame adresate ziarelor britanice și a atacat Declarația Balfour, precum și pe înaltul comisar și pe alți oficiali britanici pentru presupusa lor politică pro-sionistă.

Unele dintre scrierile sale erau în mod clar antisemite: evreii reprezentau revoluția mondială și un guvern mondial evreiesc. Pretutindeni, ei constituiau un element de distrugere și descompunere. Ei au răsturnat țarismul în Rusia și au fost responsabili pentru înfrângerea Germaniei și Austriei în Primul Război Mondial. Dacă Rusia și Polonia nu-i puteau absorbi pe evrei, Palestina îi suporta și mai puțin. Se îmbrăca ca un arab și obișnuia să se adreseze evreilor în arabă, deși știa că aceștia nu stăpâneau această limbă. De Han a fost asasinat pe străzile din Ierusalim la 30 iunie 1924. Mulți ani mai târziu, s-a aflat că a fost ucis de membri ai Hagana fără știrea comandamentului superior. Pentru evreii ortodocși extremiști din Ierusalim, el a devenit un erou care murise ca un martir medieval pentru gloria mai mare a lui Dumnezeu. De Han nu era în niciun caz un lider tipic Aguda, dar întreaga afacere a dezvăluit adâncimile urii care se acumulase. Rabinul Sonnenfeld obișnuia să se refere la sioniști ca fiind "oameni răi și rușinoși"; iadul intrase în Eretz Israel odată cu Herzl. Rosenheim, șeful politic al ortodoxiei central-europene, care era obișnuit să folosească un limbaj mult mai moderat, i-a avertizat totuși pe sioniștii religioși împotriva 'pericolului mortal' pe care îl riscau prin colaborarea cu cei care nu acceptau legea divină.†

Noile realități create în Palestina i-au forțat treptat pe liderii ortodoxiei antisioniste să își modifice abordarea. Ei nu au acceptat sionismul, dar au trecut încet-încet la o participare mai activă la stabilirea în Palestina. Principalii agenți ai schimbării au fost organizațiile de tineret ale Aguda și secțiunea muncitorilor înființată în Polonia în 1922. Unii dintre membrii acesteia din urmă au migrat în anii 1920 și 1930 și au înființat așezări în diferite părți ale țării. A existat, de asemenea, o schimbare în atitudinea lor

față de limba ebraică, care anterior fusese tabu; doar marginile extremiste au persistat să folosească exclusiv idiș. Asasinarea evreilor ortodocși și antisioniști din Hebron, Safed și Ierusalim în timpul revoltelor din 1929 a fost un șoc pentru membrii Aguda și i-a făcut mai înclinați să coopereze în anumite domenii cu sioniștii, chiar dacă au refuzat, din principiu, să se alăture Consiliului Național al Evreilor Palestinieni (Va'ad Leumi), care fusese înființat în anii 1920. Aceștia au insistat asupra unor cereri care erau total inacceptabile pentru majoritatea nereligioasă, și anume: Consiliul Național trebuia să recunoască autoritatea Torei, niciun profanator deschis al Sabatului nu trebuia să fie eligibil pentru a deveni membru, femeile nu trebuiau să aibă drept de vot și Consiliul nu trebuia să subvenționeze instituții, cum ar fi bucătăriile muncitorești, care serveau alimente interzise.

Mai presus de toate, regimul nazist și holocaustul au provocat confuzie și, în cele din urmă, o divizare profundă în rândurile Aguda. Isaac Breuer a acuzat propria sa mișcare că a neglijat Palestina, deși, în teorie, "munca constructivă în Palestina" făcea parte de mult timp din programul său: "Nu lăsați istoria evreiască în seama sioniștilor", a spus Breuer într-un discurs din 1934; dacă Aguda dorea cu adevărat să combată sionismul, trebuia să devină din nou parte a istoriei evreiești, să pregătească patria evreiască și poporul evreu pentru reunirea lor sub conducerea Torei. Aceasta era voința providenței divine, pe care evreimea ortodoxă nu-și putea permite să o ignore decât cu riscul propriei sale existențe.† Dacă sioniștii au sacrificat meta-istoria pentru istorie, adică dorința de a fi ca toate celelalte națiuni, ortodoxia a fost atât de implicată în lupta sa împotriva sionismului încât a căzut în fața datoriei sale față de Țara Sfântă. Ea nu fusese conștientă că Declarația Balfour și reinstalarea Palestinei a fost un miracol istorico-metaistoric, o întâlnire între aceste două filoane ale religiei, așa cum se mai întâmplase o dată cu Revelația de pe Sinai.‡

În 1937, Breuer a cerut Marii Adunări a Aguda să se decidă dacă Declarația Balfour constituia o sarcină impusă de divinitate sau o invenție satanică, dar nu a primit niciun răspuns. Unii dintre liderii spirituali palestinieni ai ortodoxiei au simpatizat cu el, în timp ce Rosenheim și alți membri importanți și-au exprimat îndoielile. Era Aguda suficient de puternică pentru a contracara influența sionistă în Palestina, din moment ce sioniștii aveau un asemenea avans? Construirea Palestinei era meritorie, dar numai dacă era respectată legea Torei; în caz contrar, întregul efort era în zadar. Ceea ce însemna că, în opinia lui Rosenheim (în 1934), nu era deloc sigur că evreimea ortodoxă avea dreptate să își lege soarta de cea a unui Eretz Israel secular. El și prietenii săi antisioniști nu și-au modificat esențial opiniile nici după holocaust. Ei susțineau că sloganul sionist de evacuare a Europei, de adunare a exilaților, era greșit, căci cine putea ști în ce parte a diasporei se va desfășura soarta misterioasă a casei lui Iacov înainte de venirea lui Mesia? Rămășițele ortodoxe ale evreilor europeni au primit astfel sfaturi contradictorii: emisari din Palestina au încercat să-i convingă să vină în Eretz Israel pentru a întări forțele ortodoxe de acolo, în timp ce purtătorii de cuvânt agudisti din vest îi sfătuiau să emigreze în America.

În Palestina, în anii dintre sfârșitul războiului și înființarea statului Israel, a existat un grup ultraextremist mic, dar foarte activ și foarte vocal, care i-a acuzat pe Aguda că a cedat în fața influenței sioniste. Aceștia erau "Gardienii orașului" (Neturei Karta) din Ierusalim, conduși de Amram Blau și Aharon Katzenellenbogen. Aceștia aveau sprijinul adepților rabinilor din Brisk (Polonia) și Szatmar (Ungaria), care

au ajuns în America și în alte țări occidentale, și binecuvântarea mai multor înțelepți talmudici, cum ar fi Hazon Ish.† Potrivit învățăturilor lor, toți cei care acceptau statul Israel erau apostați, deoarece scopul statului era de a-i îndepărta pe evrei de religie. În ochii lor, nu mai exista nicio diferență substanțială între Aguda, care făcea compromisuri cu sioniștii, și Mizrahi, care fusese pro-sionist de la început. Rabinii care susțineau Aguda au fost acuzați de ultraextremiști de responsabilitatea pentru otrăvirea noii generații și pentru blasfemiile comise zilnic și în mod deschis în statul Israel.‡ Gardienii au refuzat să participe la războiul de independență din 1948 și au cerut internaționalizarea Ierusalimului sub supravegherea Națiunilor Unite. Ei au refuzat să accepte cărțile de identitate israeliene, deoarece credeau că orice concesie, oricât de mică, făcută secularismului și vieții moderne, mai devreme sau mai târziu, ar însemna condamnarea iudaismului tradițional așa cum îl înțelegeau ei. În lupta lor încăpățânată pentru a-și păstra caracterul specific, au fost dispuși să recunoască orice stat din lume, cu excepția celui înființat de coreligionarii lor. Atacurile lor împotriva Aguda erau justificate în măsura în care acest partid se îndreptase într-adevăr, după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, spre un compromis cu sionismul. După ce bastioanele ortodoxiei religioase din Europa de Est au fost distruse, liderii săi și-au dat seama că viitorul iudaismului în Eretz Israel depindea de sprijinul agudist pentru comunitatea evreiască din această țară și de obținerea unor avantaje maxime pentru această credință în schimbul unor manifestări de solidaritate. Cu aproximativ un an înainte de înființarea statului, s-a ajuns la o înțelegere între ei și liderii sioniști palestinieni cu privire la anumite chestiuni de importanță deosebită, cum ar fi respectarea Sabatului și a legilor alimentare, precum și a legilor privind educația și căsătoria. Astfel, s-a pregătit terenul pentru participarea Aguda la politica israeliană ca parte a Frontului Religios Unit. Mai târziu, în 1961, secțiunea muncitorilor din Agudat Israel, care se despărțise de corpul principal, a fost reprezentată pentru prima dată în cabinetul israelian.

Conflictele din cadrul taberei ortodoxe după înființarea statului și disputele acesteia cu majoritatea nereligioasă depășesc sfera de aplicare a prezentului studiu. Poate fi nedrept să descriem schimbarea atitudinii Aguda față de sionism doar în termeni de politică practică. La urma urmei, reorientarea a început cu mult înainte de 1948. Adresându-se colegilor din Aguda în 1936 de la Ierusalim, unde se stabilise, Breuer a declarat că nu poate exista nicio îndoială cu privire la continuitatea legăturii dintre poporul evreu și Eretz Israel de-a lungul secolelor. Prin urmare, poporul evreu nu avea niciun motiv să se teamă de judecata zeului istoriei în disputa sa cu arabii.† Zece ani mai târziu, reprezentanții Aguda au apărat, deși din motive religioase, revendicarea evreiască a Eretz Israel în mărturia lor în fața Comitetului anglo-american de anchetă. În apariția statului, ei au văzut degetul lui Dumnezeu, darul cerului pentru evreii martirizați. Înființarea statului nu a fost răscumpărarea, dar a fost începutul răscumpărării. Astfel, după aproape un secol de opoziție, majoritatea ortodocșilor s-au raliat statului evreiesc. Israelul a luat ființă, așa cum îl vedeau ei, nu ca rezultat al eforturilor sioniștilor, ci ca un dar din cer. A fost o "oportunitate și o provocare sacră" și nu i-a implicat neapărat în recunoașterea sionismului.‡ Cu tot extremismul lor doctrinar, majoritatea a dat întotdeauna dovadă de un mare realism în politicile lor. Urmând îndemnurile lui S.S. Sirsch și ale altor înțelepți, ei nu făcuseră nimic pentru a ajuta la fondarea statului. Dar, odată ce acesta a luat ființă, a fost un fapt împlinit pe care nu l-au putut ignora.

Teritorialismul

Deși într-o formă modificată, critica sionismului din punct de vedere liberal-asimilaționist și religios-ortodox persistă până în prezent, în timp ce opoziția bundiștilor și a teroriștilor este acum, în mare parte, o chestiune de istorie. Teroriștii s-au despărțit de mișcarea sionistă după ce planul de a se stabili în Uganda a fost respins. În 1905, Organizația Teritorială Evreiască (JTO) a fost fondată la Londra sub conducerea lui Israel Zangwill și a unor prieteni evrei anglo-evrei, cu sprijinul unor grupuri de stânga foste sioniste din Europa de Est. Aceștia susțineau că interesele vitale ale poporului evreu nu se aflau în Palestina: "Nu acordăm nicio valoare reală presupuselor noastre "drepturi istorice" asupra acestei țări". De asemenea, nu recunoșteau nicio legătură organică între sionism și Palestina. JTO a organizat o expediție în Angola și a investigat posibilitatea de a se stabili în Tripolitania, Texas, Mexic, Australia și Canada. Cu toate acestea, nu a ieșit nimic din toate aceste planuri, iar în 1925 JTO a fost dizolvat. Zece ani mai târziu, a luat naștere Liga Freeland, o mișcare neoteritorială. Aceasta nu a insistat asupra independenței politice, dar era gata să accepte autonomia în domeniul cultural și religios. A elaborat planuri de colonizare în masă în vestul Australiei, în Surinam și în alte părți ale globului, dar acestea nu au avut mai mult succes decât planurile JTO. Liga Freeland a salutat înființarea statului Israel, dar a declarat că, având în vedere suprafața sa limitată, țara nu poate rezolva problema evreilor fără adăpost. Odată cu lichidarea lagărelor de persoane strămutate după cel de-al Doilea Război Mondial și cu absorbția acestor persoane în diferite părți ale lumii, Liga a dispărut.

Mult mai substanțială a fost influența Bund, cel mai puternic partid evreiesc din Polonia în perioada interbelică. Fiind un partid socialist militant, acesta se opunea în egală măsură cooperării cu burghezia evreiască, cu ortodocșii și cu comuniștii. Spre deosebire de Lenin, liderii săi credeau că evreii erau o națiune, chiar dacă erau împrăștiați în multe țări. Sloganul lor era "Națiune fără statalitate" și respingeau cu emfază ideea că evreii nu aveau patrie, că erau străini peste tot, mai puțin în Palestina.† Ei susțineau că înființarea unui stat evreiesc ar perpetua conflictul dintre evrei și arabi și că, în orice caz, Palestina era prea mică pentru a rezolva problema evreiască. Ei au criticat sionismul muncitoresc pentru disponibilitatea sa de a colabora cu capitaliștii și cu ortodocșii, pe motiv că aceștia sunt incompatibili cu principiile socialiste.

Bund a încetat să mai existe după exterminarea evreilor polonezi și instaurarea unui regim comunist în această țară. Unii dintre liderii săi au reușit să ajungă în America, unde au continuat să susțină în publicațiile lor că opoziția lor față de sionism a fost pe deplin justificată. Israelul nu va conține niciodată mai mult decât o minoritate a poporului evreu. Mai mult, însăși existența sa depindea de bunăstarea și prosperitatea evreilor occidentali. Dacă evreii americani erau obligați să își părăsească țara natală, Israelul nu putea scăpa de ruină și dezastru. Ceea pentru ce luptase sionismul și ceea ce obținuse erau două lucruri diferite. Acesta a luptat pentru eliberarea tuturor evreilor. A realizat, în cel mai bun caz, eliberarea riscantă a unei minorități. A împărțit poporul evreu în două naționalități diferite.

Bund a fost un fenomen specific est-european; ideologia sa nu putea fi transplantată în emisfera vestică. A avut un anumit impact asupra mișcării muncitorești evreiești americane în anii de dinainte și de după Primul Război Mondial, dar, pe măsură ce această mișcare s-a americanizat tot mai mult și structura socială a evreilor americani s-a schimbat, această influență a dispărut și ea. Fiii și fiicele muncitorilor

bundiști au devenit medici, avocați și profesori, fiind pe deplin absorbiți de viața culturală și politică americană.

S.S. Subnow, cel mai mare istoric evreu al timpului său, a adoptat o poziție situată undeva între Bund și sionism. Nimeni nu l-ar fi putut acuza că ar fi predicat asimilaționismul; el l-a denunțat ca pe o trădare și o înfrângere morală. Dar, spre deosebire de primii sioniști, el îi vedea pe evrei ca pe o "națiune istorico-spirituală". Acest lucru nu intra neapărat în conflict cu îndatoririle lor civice în țările lor natale. Spre deosebire de sioniști, el nu i-a considerat pe evrei ca fiind o naționalitate anormală. În ochii săi, sionismul era o formă reînnoită de mesianism, o idolatrie extatică a ideii naționale. Era mult idealism în el, dar din punct de vedere practic i se părea o pânză de fantezie. Iubitorii Sionului au ajutat 3.600 de evrei să se stabilească în Palestina în șaptesprezece ani - 212 pe an! Chiar dacă sioniștii ar fi reușit să stabilească o jumătate de milion în următorul secol, nu ar fi fost mai mulți decât cei care trăiesc în prezent în districtul Kiev. Din acest motiv, el a considerat iresponsabil din partea lui Lilienblum și Ahad Ha'am să vorbească despre respingerea diasporei. Spre deosebire de Bund-iști, el nu s-a bucurat de perspectiva naționalismului diasporei: "Dacă am avea puterea de a transfera întreaga diasporă într-un stat evreiesc, am face-o cu cea mai mare bucurie. Noi acceptăm diaspora doar din cauza necesității istorice și ne străduim să păstrăm și să dezvoltăm existența națională a celei mai mari părți a națiunii care va rămâne!". Cu o altă ocazie (în 1901), el s-a întrebat dacă nu cumva ar fi posibil, până la urmă, să se realizeze colonizarea treptată a Palestinei, astfel încât să existe în cele din urmă o populație evreiască de aproximativ un milion de persoane. În acest caz, ar exista condițiile necesare pentru realizarea autonomiei naționale, așa cum o concepea el. Dubnow a emigrat din Rusia natală după 1917, s-a stabilit la Berlin și a fost ucis, la vârsta de 80 de ani, în ghetoul din Riga în 1941. Nu cu mult timp înainte de moartea sa, el a remarcat într-una dintre cărțile sale că Palestina evreiască s-a dezvoltat mai repede decât anticipase în "zilele micii sale credințe", când îi acuzase pe sioniști de lipsă de realism.

Marxismul și chestiunea evreiască

Deși socialismul avea mulți adepți printre sioniști, teoria socialistă, în special varianta marxistă, era ostilă mișcării naționale evreiești. Marx, Engels și discipolii lor imediați erau preocupați de problemele de clasă și de lupta de clasă. Un studiu sistematic al mișcărilor naționale a fost întreprins abia mai târziu, spre sfârșitul secolului, în special în țările în care aceste probleme aveau o importanță și o urgență deosebită, cum a fost cazul Austriei antebelice. Marx și Engels împărtășeau punctul de vedere al contemporanilor lor liberali potrivit căruia progresul cultural, economic și social depășea treptat exclusivismul național și că lumea (sau Europa, în orice caz, se îndrepta spre internaționalism. Spre deosebire de liberali, ei nu credeau că toate mișcările naționale erau egale; unele erau de-a dreptul reacționare. Totul depindea de faptul dacă o anumită mișcare națională servea sau împiedica cauza revoluției. În ceea ce privește evreimea est-europeană, ei erau ignoranți, iar în ceea ce privește evreii din vest, ei împărtășeau din nou credința liberală că asimilarea va rezolva această problemă. Tânărul Marx a publicat un eseu despre chestiunea evreiască, dar acesta prezintă un interes mai mare pentru studentul metafizicii decât pentru cel al istoriei. Nici măcar o clipă nu a crezut în existența unui popor evreu; pentru sionismul lui Moses Hess nu a avut decât dispreț. Ideea că iudaismul și evreii ca și colectivitate aveau un viitor trebuie să-i fi

apărut ca o aberație tipică gândirii dezordonate a cuiva prea prost pentru a înțelege implicațiile propriei doctrine. Pentru Marx, iudaismul era un fenomen total negativ, ceva de care trebuia să se debaraseze cât mai repede și cât mai radical posibil. În ceea ce-l privea personal, originea sa evreiască trebuie să fi părut un accident nefericit al nașterii și o chestiune de o jenă considerabilă. Dar aceasta nu a fost în niciun caz o atitudine originală sau specific "marxistă". Mulți dintre contemporanii săi antisocialiști au reacționat exact în același mod. Erau asimilaționiști care credeau că originea națională a unui om nu avea o mare importanță. Ei erau în primul rând cetățeni ai lumii și doar în al doilea rând cetățeni germani, austrieci sau ruși. Socialiștii de mai târziu au avut aceeași părere și, în această privință, nu a existat nicio diferență substanțială între revoluționari și reformiști. Leon Blum și Eduard Bernstein, Rosa Luxemburg și Leon Trotki se considerau înainte de toate membri ai mișcării socialiste internaționale.

Abia spre sfârșitul secolului al XIX-lea problema evreiască a căpătat o importanță mai mare în gândirea și politica socialistă, în parte ca urmare a răspândirii antisemitismului. Existau mulți evrei în conducerea partidelor socialiste europene și americane; de fapt, unele delegații la reuniunile Internaționalei socialiste de dinainte de 1914 erau aproape exclusiv evreiești. Dar odată cu ascensiunea curentelor naționaliste și antisemite, poziția lor a devenit mai dificilă și au devenit mai conștienți (și mai conștienti de sine) de originea lor evreiască. Acest lucru nu a afectat însă convingerea lor de bază, că revoluția socialistă care va veni va rezolva problema evreiască oriunde ar exista și că, între timp, fiecare trebuie să participe activ la lupta pentru eliberarea clasei muncitoare din țara sa de origine. În Europa de Vest, sionismul timpuriu a fost considerat de socialiști ca o aberație romantică, utopică și reacționară. Bernard Lazare a fost aproape singurul care a simpatizat cu noua mișcare. De asemenea, în Europa de Est, nu numai sionismul, ci chiar și forme mai puțin ambițioase de naționalism evreiesc, cum ar fi bundismul, cu cererea sa de autonomie cultural-națională, au fost respinse categoric de către socialiștii de frunte. Pentru Plehanov și oamenii din generația sa, bundiștii erau doar "sioniști care sufereau de rău de mare". Raționamentul ideologic al antisionismului socialist a fost oferit de Karl Kautsky, timp de mulți ani cel mai respectat interpret al doctrinei marxiste atât pentru socialiștii din Europa de Vest, cât și pentru cei din Europa de Est.

Potrivit lui Kautsky, trăsăturile derivate din rasele primitive ale omului tindeau să dispară pe măsură ce evoluția economică progresa; evreii erau o rasă mixtă, dar la fel erau și neevreii. În trecut, evreii au fost o castă exclusivă, ereditară, formată din comercianți urbani, finanțiști, intelectuali și un număr mic de artizani, care din generație în generație au lăsat moștenire anumite trăsături specifice acestor straturi. Dar odată cu avansarea capitalismului industrial, barierele au fost treptat dărâmate, evreii au obținut drepturi egale, iar mulți dintre ei au fost absorbiți de popoarele printre care trăiau. Antisemitismul, sau "pericolul evreiesc", a primit un nou suflu de viață prin reacția micii burghezii împotriva liberalismului. Au existat două forme de apărare împotriva acestei presiuni: solidaritatea proletară și solidaritatea evreiască. În rândul evreilor din Europa de Est, din motive economice și sociale specifice, apelul la solidaritate națională, adică sionismul, a găsit un ecou considerabil, dar nu avea niciun viitor. Unde se putea găsi spațiu pentru un stat evreiesc, din moment ce toate regiunile din lumea civilizată fuseseră devansate? Cum puteau fi determinați evreii să lucreze în agricultură? Cum să fie dezvoltată o industrie puternică în Palestina? Dincolo de toate considerațiile teoretice, Kautsky a văzut în 1914 obstacole insurmontabile în calea realizării obiectivului sionist.

Părerile sale nu s-au schimbat în esență atunci când a revenit la acest subiect după război. A fost impresionat de idealismul pionierilor evrei din Palestina și de realizările lor, care, credea el, trebuiau să convingă pe oricine se îndoia de energia și hotărârea evreilor.† Dar entuziasmul sionist nu avea șanse să persiste. El a prezis că Luft-menschen și intelectualii evrei se vor aduna din nou în orașe, iar proletariatul palestinian va deveni mai conștient de clasă. Ca urmare, capitaliștii evrei își vor pierde interesul, iar fără capital procesul de reconstrucție se va opri. În cel mai bun caz, evreii din Palestina ar ajunge să fie mai numeroși decât arabii, iar noul stat evreiesc, deși nu ar cuprinde marea masă a evreilor din lume, ar avea totuși un caracter predominant evreiesc. Dar acest lucru nu era deloc probabil, deoarece condițiile politice se înrăutățeau rapid: "Tot ceea ce nu va obține sionismul în următorii câțiva ani, nu va obține niciodată."‡ Sionismul, ca să rezumăm punctul de vedere al lui Kautsky, nu era o mișcare progresistă, ci una reacționară. Nu urmărea să urmeze linia de evoluție necesară, ci să pună o rază în roata progresului. A negat dreptul la autodeterminare al națiunilor și a proclamat în schimb doctrina drepturilor istorice.

În acest punct, Kautsky s-a abătut de la opiniile lui Marx și Engels, care acordau puțină importanță autodeterminării naționale; aceștia se refereau frecvent cu dispreț la "popoare mici și amărâte" ale căror interese trebuiau ignorate în interesul superior al istoriei. Astfel, războiul Americii împotriva Mexicului a fost progresist, deoarece a fost purtat în interesul istoriei, iar anexarea Schleswigului de către Germania a fost justificată în numele civilizației împotriva barbariei, al progresului împotriva status quo-ului. Faptul că Herzl și Nordau intenționau să ducă civilizația occidentală în est nu i-ar fi șocat neapărat pe Marx și Engels, așa cum i-a șocat pe liberalii de mai târziu. Aceștia ar fi respins sionismul din motive de Realpolitik, pentru că a apărut prea târziu pe scena internațională și nu era suficient de puternic pentru a-și îndeplini sarcina autoproclamată.

Kautsky era sigur că aventura palestiniană se va sfârși într-o tragedie. Evreii nu vor deveni mai numeroși decât arabii și nici nu vor reuși să îi convingă pe arabi că guvernarea evreiască ar putea fi în avantajul lor. 'Colonizarea evreiască în Palestina trebuie să se prăbușească de îndată ce se va prăbuși hegemonia anglo-franceză asupra Asiei Mici (inclusiv asupra Egiptului), iar aceasta este doar o chestiune de timp, poate chiar din viitorul foarte apropiat'. Nu mai exista nicio îndoială cu privire la victoria finală a poporului arab [sic]. Singura întrebare era dacă vor ajunge la ea prin concesii pașnice sau printr-o perioadă de războaie de gherilă sălbatice și insurecții sângeroase. Coloniștii evrei săraci și slabi din Palestina vor fi principalii suferinzi în această bătălie, "cei mai puțin capabili să se apere, precum și cei mai puțin capabili să scape".† Tot ce se putea spera, prin urmare, era ca numărul victimelor să nu fie mare: "Dar pericolele la care sunt supuși evreii care sunt atrași în Palestina de o aspirație mesianică nu epuizează toate efectele nefaste ale sionismului. Poate că este mult mai grav faptul că sionismul risipește averile și resursele evreilor într-o direcție greșită, într-un moment în care adevăratele lor destine se decid pe o cu totul altă arenă, pentru a cărei decizie ar fi necesar ca ei să-și concentreze toate forțele."‡ Kautsky se referea la Europa de Est, unde urma să se decidă soarta a opt până la zece milioane de evrei și, întrucât emigrația nu-i putea ajuta, destinul lor era strâns legat de perspectivele revoluției. Sionismul i-a slăbit în acest efort, încurajând ambiții care echivalează cu dezertarea culorilor.

Dar perspectiva mai îndepărtată? Nu liberalismul, ci numai proletariatul victorios putea aduce emanciparea completă. Atunci evreii ar fi absorbiți, ar înceta să mai existe ca atare. Acest lucru nu era de deplâns. Dispariția ghetoului nu ar da naștere la dorințe melancolice. Fiind locuitori ai orașelor, evreii aveau calitățile cele mai necesare pentru progresul umanității. În Europa occidentală, deși puțini la număr, ei i-au produs pe Spinoza, Heine, Lassalle, Marx. Dar acești giganți spirituali au devenit eficienți numai după ce au rupt cătușele iudaismului. Opera lor se afla în afara sferei iudaismului, în domeniul culturii moderne, adesea în opoziție conștientă cu iudaismul. 'Evreii au devenit un factor eminamente revoluționar [scria Kautsky], în timp ce iudaismul a devenit un factor reacționar. Este ca o greutate de plumb atașată de picioarele evreilor care caută cu nerăbdare să progreseze ... cu cât mai repede [acest ghetou social] dispare, cu atât mai bine va fi nu numai pentru societate, ci și pentru evreii înșiși'. Dispariția evreilor nu ar fi o tragedie, precum dispariția indienilor americani sau a tasmanienilor. Pentru că nu ar fi un declin în degradare, ci o ascensiune către un imens domeniu de activitate, făcând posibilă crearea unui nou tip de om mai înalt. 'Evreul rătăcitor va găsi astfel, în sfârșit, un refugiu de odihnă. El va continua să trăiască în memoria omului ca cel mai mare suferind al omului, ca cel care a fost tratat cel mai aspru de către omenire, căruia i-a dat cel mai mult'.

Punctele de vedere ale lui Kautsky au fost prezentate pe larg, deoarece au fost cele mai coerente și sistematice în expunerea argumentelor marxiste împotriva sionismului. Criticii de mai târziu, comuniști, troțkiști sau Noua Stângă, își bazează argumentele în esență pe ale sale, uneori cu diferențe de detaliu și de accent. Răspunsul sionist la critica marxistă poate fi rezumat după cum urmează: Marxismul s-a înșelat în subestimarea importanței naționalismului în istoria recentă. Antagonismele naționale nu au scăzut în importanță, chiar și în țările în care a prevalat comunismul. Analiza marxistă (ca și cea liberală) poate fi corectă sub specie aeternatis, istoria poate evolua în direcția unei singure lumi, cu egalitate pentru toate rasele, națiunile și popoarele. Dar sionismul nu este preocupat de aceste perspective îndepărtate. El a apărut tocmai pentru că, spre deosebire de analiza liberală și marxistă, a presupus că problema evreiască nu va dispărea în viitorul previzibil. Dimpotrivă, era posibil ca ea să devină mult mai acută. Apelul adresat evreilor de a participa la lupta revoluționară din patria lor a fost, fără îndoială, bine intenționat, dar chiar și în ipoteza în care interesele evreilor și ale revoluției erau identice, nu era o politică practică.

Clasa muncitoare poloneză, germană sau austriacă nu avea nevoie și nici nu-i dorea pe evrei ca aliați. Voiau să scape de ei sau, în cel mai bun caz, îi priveau ca pe o jenă în lupta lor politică. Evreii jucaseră un rol de frunte în primele faze ale tuturor partidelor socialiste și comuniste, dar de atunci au fost eliminați peste tot. Printre fondatorii și primii lideri ai Partidului Comunist German se numărau foarte mulți evrei. Cu un an înainte de venirea lui Hitler la putere, printre cei o sută de deputați comuniști din Reichstag nu se număra niciunul. Evenimentele au urmat un curs similar în Uniunea Sovietică. Acest lucru nu a fost neapărat un dezastru în ochii sioniștilor, dar cu siguranță a subliniat argumentul că poziția evreilor în mișcarea revoluționară era extrem de problematică. Un critic al sionismului din Noua Stângă scria în 1970 că evenimentele ulterioare au arătat că Troțki și Zinoviev, Kamenev și Radek au avut dreptate, nu sioniștii. Dar, din moment ce toți acești lideri bolșevici au căzut victime ale stalinismului, argumentul nu este tocmai convingător. Cu antisemitismul în creștere, evreii din Europa au fost condamnați să fie spectatori pasivi, nu participanți activi la lupta revoluționară.

Criticii marxiști nu au prevăzut victoria fascismului și exterminarea majorității evreilor europeni. S-a argumentat că victoria temporară a contrarevoluției, în ciuda consecințelor sale îngrozitoare, nu infirma neapărat teza socialistă despre absorbția și asimilarea finală a evreilor în țările lor de origine. Dar, din moment ce analiza și predicția marxistă fuseseră infirmate de istoria recentă, nu existau asigurări că vor fi confirmate de evoluțiile viitoare. Teza marxist-leninistă se baza pe presupunerea că regimurile comuniste vor aborda cu succes problema evreiască și că, în consecință, evreii ca grup vor dispărea. Dar dacă în Polonia comunistă nu mai existau evrei în 1970, acest lucru s-a întâmplat nu ca urmare a apariției unui "tip nou și superior de om", așa cum a prezis Kautsky, ci într-un mod care amintește de exodul evreilor din Spania în secolul al XV-lea. Evreii au fost dificil de absorbit atât pentru societățile capitaliste, cât și pentru cele comuniste. Să fi fost "caracterul reacționar al iudaismului" responsabil pentru acest lucru sau faptul că evreii erau un "factor eminamente revoluționar" și, prin urmare, susceptibili să tulbure pacea regimurilor postrevoluționare? Nu putea fi exclusă posibilitatea asimilării evreilor într-o societate cu adevărat internaționalistă, așa cum a preconizat Lenin, dar o astfel de societate nu a existat niciodată, iar evoluțiile din Uniunea Sovietică și din celelalte țări comuniste s-au îndepărtat în mod constant de idealul internaționalist și s-au îndreptat spre o nouă formă de socialism național. În aceste condiții, asimilarea totală devenise dificilă, dacă nu chiar imposibilă.

Dincolo de dificultățile actuale, sioniștii susțin că istoria recentă a arătat că conceptul marxist de naționalism, de stat-națiune în general și de antisemitism în special, este în cel mai bun caz extrem de simplificat. Potrivit lui Marx și discipolilor săi, cum ar fi Kautsky, evreul era reprezentantul capitalismului modern sau, mai exact, al capitalismului comercial, și, pierzându-și această funcție, era menit să dispară. Dar acest concept nu a avut niciodată prea mult sens în Europa de Est, unde era concentrată majoritatea evreilor, și nici nu oferă o explicație pentru antisemitismul pre și post-capitalist.

Marxiștii austrieci, care s-au confruntat cu problema naționalității într-o formă acută, au fost conștienți de slăbiciunea acestui aspect al teoriei marxiste și au oferit în lucrările lui Otto Bauer și Karl Renner o analiză mai sofisticată. În timp ce Kautsky considerase inițial că o limbă comună era criteriul decisiv pentru existența unei națiuni (mai târziu a adăugat un al doilea criteriu: teritoriul), Otto Bauer a definit națiunea ca fiind o comunitate de destin, cultură și caracter: "Un agregat de oameni legați într-o comunitate de caracter de o comunitate de destin". Evreii erau încă o națiune, în special cei din Europa de Est, dar peste tot erau pe cale să înceteze să mai fie o națiune. Ca "minoritate absolută", o minoritate lipsită de un teritoriu comun, ei erau, spre deosebire de cehi, condamnați ca națiune, sortiți să fie absorbiți în comunitatea culturală a națiunilor europene.† Deși nu respingea cultura națională evreiască și se opunea asimilării obligatorii, Bauer credea că ar fi greșit ca evreii să insiste asupra autonomiei naționale, deoarece acest lucru ar întârzia procesul istoric inevitabil.

Aceasta a rămas atitudinea liderilor și teoreticienilor evrei ai austro-marxismului, iar apariția fascismului nu i-a făcut să-și schimbe părerea. Friedrich Adler a scris în 1949 că el și tatăl său (unul dintre fondatorii partidului) au considerat întotdeauna că asimilarea completă a evreilor era de dorit și posibilă. Nici

măcar bestialitățile lui Hitler nu l-au zdruncinat în convingerea sa că naționalismul evreiesc era menit să genereze tendințe reacționare, și anume învierea unei limbi moarte de aproape două mii de ani și renașterea unei religii învechite. Liderii neevrei ai austro-marxismului au avut, uneori, o viziune mai îngăduitoare față de sionism. Karl Renner a dezvoltat un concept extrem de complicat de autonomie non-teritorială ca singura modalitate fezabilă de a proteja interesele minorităților într-un stat multinațional. El nu i-a inclus pe evrei în această schemă, dar, spre deosebire de Bauer, nu i-a exclus expressis verbis. Atât bundiștii, cât și sioniștii au salutat schema lui Renner și au adaptat-o pentru propriile scopuri. Potrivit lui Pernerstorfer, un alt lider socialist austriac, evreii erau cei care trebuiau să decidă dacă erau sau nu o națiune. Nu exista nicio îndoială că aceștia aveau dreptul la o existență națională, dar dacă dificultățile practice pe drumul către autonomia națională puteau fi depășite era o altă problemă. Pernerstorfer era de părere că evreii din Europa de Est vor supraviețui pe termen lung doar dacă vor obține un stat independent.†

Dincolo de astfel de voci individuale, atitudinea social-democrației internaționale față de sionism a rămas ostilă până la Primul Război Mondial. Neue Zeit, organul teoretic al socialiștilor germani, a respins Judenstaat-ul lui Herzl ca fiind utopic și nedemn de o considerație serioasă, o mantie frumoasă în care o națiune care nu mai trăiește urma să apară pe scena istorică pentru ultima dată, pentru a dispărea apoi pentru totdeauna.‡ Câțiva ani mai târziu, un alt colaborator (evreu) a explicat sionismul ca fiind reacția burgheziei evreiești la antisemitismul modern. Social-democrația nu era în principiu împotriva sionismului, a argumentat el, dar din moment ce sioniștii (burghezi) încercau să își atingă scopul nu printr-o luptă de eliberare, ci prin negociere cu Turcia, și din moment ce, în plus, predicau solidaritatea de clasă și separatismul național și nu respingeau religia, Internaționala Socialistă nu îi putea sprijini. § În cercurile socialiste englezești, sionismul a fost condamnat ca fiind reacționar până la capăt, emigranții evrei ruși, precum Theodore Rothstein, având un rol principal în denunțarea mișcării.‖ Ocazional, s-au auzit voci mai înțelegătoare. O revistă socialistă engleză promitea că, odată ce lupta de clasă va fi câștigată, și evreii își vor găsi un loc la soare pentru a-și contura propriul destin național. Dar, în general, socialiștii englezi nu au acordat prea multă atenție acestei probleme. Socialiștii francezi au fost și mai puțin interesați, dar cu siguranță nu au avut o înclinație favorabilă. După publicarea în Revue Socialiste a unui articol pro-sionist care comenta masacrul de la Kishinev, o notă editorială a respins credința în Palestina ca fiind patria tuturor evreilor, considerând-o un mit. Sionismul era de înțeles din punct de vedere psihologic ca reacție la persecuții crude, dar se născuse din disperare și se baza pe un mit. Era, ca toate celelalte forme de naționalism, reacționar și condamnabil. Înainte de 1914, singura excepție majoră de la această respingere în bloc a sionismului din partea stângii a fost cercul de la Sozialistische Monatshefte, o revistă revizionistă editată de Josef Bloch la Berlin, care a urmat o linie independentă în această privință, ca și în multe alte probleme.

După Primul Război Mondial, mulți socialiști și-au modificat atitudinea. Kautsky și fundamentaliștii marxiști au continuat să se opună, iar atacurile emanate din aceste cercuri au fost dure atât în formă, cât și în conținut. Sionismul, potrivit unui pamflet al lui Alexander Szanto (pentru a oferi un exemplu destul de tipic), era o iluzie dăunătoare, cu cât mai repede era lichidat, cu atât mai bine pentru evrei. Nu exista nicio șansă pământească ca aceștia să devină vreodată majoritari în Palestina. Sionismul era reacționar și șovin; departe de a contribui la rezolvarea problemei evreiești, încerca să saboteze absorbția evreilor în

țările lor de origine. În Europa Centrală și de Vest, asimilarea era pe cale să se finalizeze, scria Szanto în 1930: "Antisemitismul este pur și simplu angajat în acțiuni de ariergardă".† Timpul lucra împotriva sionismului, dar, în timp ce acesta își făcea rău, era de datoria fiecărui socialist să îl combată, și nu să fie neutru. Pentru că sionismul nu era un fenomen marginal, ci o boală canceroasă. "Cine nu este împotriva lui este pentru el".

Cu toate acestea, în rândurile socialiștilor nu mai exista însă un cenzuraj pe aceste linii. Vandervelde, una dintre cele mai respectate figuri ale Internaționalei a II-a și, timp de mulți ani, președintele acesteia, a vizitat Palestina în anii 1920. Ulterior, el a scris cu simpatie despre activitatea sioniștilor muncitori. Alți social-democrați de frunte, printre care Louis de Brouckère, Vincent Auriol, Camille Huysmans, George Lansbury, Arthur Henderson și Rudolf Breitscheid s-au alăturat, în 1928, unui Comitet socialist pentru Palestina Muncitoare. Dreptul poporului evreu la un cămin național în Palestina a fost recunoscut în diverse rezoluții ale congreselor socialiste internaționale între 1917 și 1920. Jean Longuet (nepotul lui Karl Marx), unul dintre liderii socialismului francez, a declarat în 1918 că ideea unui cămin național evreiesc în Palestina merita sprijinul social-democrației internaționale. Colegul său Leon Blum a devenit chiar unul dintre membrii nesioniști ai Agenției Evreiești în 1929.

Interesante au fost, de asemenea, schimbările de atitudine ale socialiștilor de frunte din vechea generație, cum ar fi Axelrod și Eduard Bernstein, care anterior se opuseseră cu vehemență sionismului. Axelrod a declarat în 1917 că acum era în favoarea realizării obiectivelor sionismului. Bernstein, părintele curentului reformist din social-democrația germană, s-a alăturat, de asemenea, comitetului socialist pro-Palestina în 1928. Înainte de 1914, și el fusese în favoarea deznaționalizării evreilor care, spunea el, nu mai aveau nicio misiune specifică. El a admis că evreii din Europa de Est ar putea fi nevoiți să emigreze, dar o acțiune de salvare în favoarea lor nu trebuia să fie asociată cu ideea unui stat evreiesc, care, în orice caz, s-ar fi confruntat cu obstacole insurmontabile. Faptul că asimilarea era de dorit era axiomatic pentru Bernstein, ca și pentru Kautsky, principalul său antagonist. Din punctul lor de vedere, nu exista nicio justificare pentru o solidaritate evreiască specifică sau pentru un separatism național. Sionismul era odios și reacționar pentru că împiedica asimilarea. După război, Bernstein a recunoscut că a subestimat importanța și persistența antisemitismului. El a declarat că se simțea prea german pentru a deveni sionist, dar a adăugat că a urmărit cu simpatie activitățile acestora; sionismul i-a inspirat pe adepții săi la mari realizări creative. Poale Zion a fost un membru activ al celei de-a Doua Internaționale, spre disperarea antisioniștilor precum Szanto. În general, sionismul a rămas o problemă marginală pentru social-democrația europeană. Cei mai mulți dintre liderii săi nu credeau în succesul experimentului palestinian, atât din motive ideologice, cât și practice, dar după 1918 tonul lor a fost, în general, mai degrabă trist decât furios. Cei care cunoșteau la prima mână problema evreiască erau acum mai conștienți decât înainte de faptul că problemele implicate erau mult mai complicate decât crezuseră inițial. Până la sfârșitul anilor 1920, majoritatea socialiștilor și-au dat seama că, chiar dacă sionismul era greșit, Internaționala a II-a și partidele afiliate acesteia nu aveau un răspuns alternativ pregătit pentru problema evreiască.

Lenin, Stalin, Troțki

Comunismul nu a fost asaltat de astfel de îndoieli, susținând că avea o soluție. Respingerea de către Lenin a naționalismului evreiesc s-a bazat pe scrierile lui Kautsky și Otto Bauer, pe care îi citea frecvent. În unele privințe, el i-a depășit, afirmând că naționalismul, chiar și în forma sa cea mai justificată și inofensivă, era incompatibil cu marxismul. Chiar și cererea de autonomie culturală națională ("cel mai rafinat și, prin urmare, cel mai pernicios tip de naționalism") era complet dăunătoare; ea satisfăcea idealurile micilor burghezi naționaliști și era în contradicție absolută cu internaționalismul proletariatului. Marxiștii trebuiau să lupte împotriva oricărei forme de opresiune națională, dar nu înseamnă că proletariatul trebuia să sprijine dezvoltarea națională a fiecărei națiuni. Dimpotrivă, trebuia să avertizeze masele împotriva oricăror iluzii naționaliste și să salute orice tip de asimilare, cu excepția cazului în care aceasta se bazează pe constrângere. Evreii din Occident au atins deja cel mai înalt grad de asimilare în țările civilizate. Nici în Galiția și în Rusia nu erau o națiune, ci rămăseseră o castă, nu din vina lor, ci din cauza antisemiților.† Cultura națională evreiască era sloganul rabinilor și al burghezilor, iar susținătorii ei erau, prin urmare, dușmani ai proletariatului.

Stalin, scriind în 1913, a elaborat punctul de vedere al lui Lenin, definind o națiune ca fiind o comunitate stabilă, evoluată istoric, de limbă, teritoriu, viață economică și constituție mentală exprimată într-o comunitate de cultură. Conform acestei definiții, evreii nu erau, desigur, o națiune. Ei nu aveau un teritoriu propriu continuu care să le servească drept cadru politic și piață națională. Doar 3 sau 4 la sută dintre ei erau legați de agricultură, restul erau locuitori ai orașelor, împrăștiați în toată Rusia, fără a constitui o majoritate în vreo provincie. Ce fel de națiune era aceasta, s-a întrebat Stalin, care era formată din evrei georgieni, daghestanezi, ruși, americani și așa mai departe? Ce fel de rasă, ai cărei membri trăiau în diferite părți ale lumii, vorbeau limbi diferite, nu se vedeau niciodată și nu acționau niciodată în mod concertat? Aceasta nu era o națiune vie reală; era ceva mistic, amorf, nebulos, din afara acestei lumi. Cererea de autonomie culturală națională era, prin urmare, ridicolă. Autonomia era cerută în numele unei națiuni a cărei existență nu fusese încă dovedită și al cărei viitor nu fusese recunoscut. Evreii nu aveau în comun decât religia lor, originea lor comună și câteva caracteristici naționale rămase. Dar nimeni nu putea susține în mod serios că riturile religioase pietrificate și trăsăturile psihologice pe cale de dispariție erau mai puternice decât mediul lor socio-economic și cultural, care ducea inevitabil la asimilare. Bolșevicii intenționau sincer să rezolve problema evreiască din Rusia prin acordarea libertății depline tuturor evreilor; asimilarea urma să fie încurajată în mod activ. Evreii asupriți din Rusia și din Galiția urmau să devină cetățeni egali ai noii societăți socialiste.

Un studiu detaliat al politicii evreiești a Partidului Comunist al Uniunii Sovietice nu intră în sfera prezentului studiu. Pe scurt, după revoluție a fost înființat un "Comisariat evreiesc" pentru a se ocupa de problema specifică a populației evreiești. Dimanshtein, șeful acestuia, a promis că se va construi o Palestină la Moscova prin transformarea maselor productive și prin organizarea de comune agricole evreiești. Ulterior, s-a pus un accent mai mare pe industrializarea populației evreiești. Aceștia își puteau menține propriile instituții culturale, cum ar fi școli, cluburi, ziare și teatre. Limba ebraică a fost interzisă, dar limba idiș a putut fi folosită liber în anii 1920 și 1930. În Ucraina și în Crimeea, zonele predominant evreiești au primit chiar autonomie regională, iar în martie 1928 s-a decis să se rezerve o zonă specială în Orientul Îndepărtat, Biro Bidzhan, pentru așezarea evreilor. S-a anunțat că, până în 1937, cel puțin

150.000 de evrei vor locui acolo. A existat un entuziasm extraordinar în rândul comuniștilor evrei din străinătate: "Evreii au plecat în pădurile siberiene", scria Otto Heller. 'Dacă îi întrebi despre Palestina, ei râd. Visul Palestinei se va fi retras de mult în istorie când în Biro Bidzhan vor exista automobile, căi ferate și vapoare, fabrici uriașe care își vor scoate fumul. ... Acești coloniști își întemeiază un cămin în taigaua Siberiei nu numai pentru ei, ci și pentru milioane de oameni ai lor."† Kalinin, președintele Uniunii Sovietice, a prezis că în zece ani Biro Bidzhan va fi centrul cultural al maselor evreiești. Chiar și anticomuniștii convinși, precum Chaim Jitlovski, unul dintre teoreticienii socialismului evreiesc, și Lestschinski, sociologul, au fost profund impresionați; Biro Bidzhan va fi o republică evreiască, un centru de cultură socialistă evreiască autentică.

Visul unei Palestine siberiene nu a durat. Au venit doar câteva mii de evrei, iar cei mai mulți dintre ei s-au întors în câteva luni. La patruzeci de ani de la înființare, Biro Bidzhan era o regiune provincială monotonă, cu aproximativ 25.000 de locuitori evrei, un procent mic din totalul populației. Nimeni, cu atât mai puțin autoritățile sovietice și comuniștii evrei, nu dorea să își amintească de această afacere. În parte, a fost rezultatul unei planificări insuficiente și incompetente, dar, în esență, nu a fost vina autorităților: Evreii sovietici nu aveau nicio dorință de a construi un al doilea Sion pe malul râului Amur.

În ciuda eșecului de la Biro Bidzhan, exista multă simpatie în Occident pentru Uniunea Sovietică, singura țară în care se credea că evreii sunt în siguranță și în care se spunea că problema evreiască a fost rezolvată. Aceștia au fost anii crizei economice mondiale, ai creșterii mișcărilor fasciste și antisemite în toată Europa. În comparație, ce avea de oferit sionismul? Falimentul său "era definitiv și irevocabil", scria Otto Heller în 1931 într-o carte foarte discutată. În Europa occidentală, asimilarea burgheziei evreiești, precum și a clasei de mijloc inferioare și a muncitorilor, a fost un proces irezistibil. În est, sub socialism, problema evreiască fusese rezolvată o dată pentru totdeauna: "Anul viitor, la Ierusalim? La această întrebare a răspuns istoria cu mult timp în urmă. Proletarii evrei și meșteșugarii înfometați din Europa de Est pun o întrebare foarte diferită: anul viitor într-o societate socialistă! Ce este Ierusalimul pentru proletarul evreu? Anul viitor în Ierusalim? Anul viitor în Crimeea! Anul viitor în Biro Bidzhan!".

Căderea iudaismului de Heller a prezentat cazul stalinist. Argumentația sa a fost împrumutată în mare parte de la Kautsky, deși "renegatul" Kautsky nu mai era, din diferite motive, în acel moment în cărțile bune ale bolșevicilor. Se deosebea de Kautsky prin adoptarea unui ton mai virulent: Sionismul era un fenomen observat frecvent în rândul unui popor pe moarte; cu puțin timp înainte de dispariție, acesta simte brusc o nouă viață, pentru a se stinge cu atât mai repede. Sionismul era un produs al stratului mic-burghez din evreimea europeană, o mișcare contrarevoluționară. A fost o greșeală istorică, o imposibilitate, deoarece a încercat să detașeze problema evreiască de problema producției de mărfuri, de care soarta evreilor era indisolubil legată. A fost un anacronism, contrazicând nu doar legile dezvoltării istorice, ci și pe cele ale bunului simț.† Heller a folosit în mod liber simetriile lui Kautsky, fără să le recunoască originea: Sionismul a fost ultima apariție a lui Ahasuerus, evreul etern pe scena istorică. El ajunsese la capătul drumului. Iudaismul era condamnat pentru că își pierduse poziția privilegiată, monopolistă, în societatea capitalistă. În același timp, condițiile sociale pentru o renaștere a

antisemitismului dispăruseră. 'Sionismul, ultimul, cel mai disperat și cel mai nenorocit tip de naționalism, își dădea astfel ultima suflare'.

Era o temă convingătoare și, dacă îi erau acceptate premisele ideologice, logică și coerentă, în ciuda stridențelor și aroganței sale. Dar cartea avea un defect major: ignora ceea ce era scris pe perete. Când a apărut în librării, cămășile brune ale lui Hitler mărșăluiau deja prin orașele Germaniei. Doi ani mai târziu, antisemitismul, în forma sa cea mai furibundă, pusese stăpânire pe Germania și continua să se extindă în toată Europa, în ciuda anunțului încrezător că antisemitismul își pierduse "bazele sociale". Câțiva ani mai târziu, Heller și mulți alți comuniști evrei și-au pierdut viața în lagărele de exterminare naziste sau într-una dintre închisorile sovietice din care nu a existat întoarcere.

Cazul lui Otto Heller este interesant; opiniile exprimate de acesta au fost împărtășite de mii de tineri comuniști evrei din întreaga Europă, care erau ferm convinși că comunismul și nicio altă mișcare nu era capabilă să rezolve problema evreiască. Această convingere nu era limitată nici la membrii de partid devotați; un număr tot mai mare de tovarăși de drum au fost influențați de ea, iar preluarea puterii de către Hitler nu a făcut decât să-i întărească în convingerea lor.

Când cartea lui Heller a apărut în 1931, Europa era încă relativ liniștită, iar situația evreilor europeni era aparent sigură. Șase ani mai târziu, când William Zukerman a publicat Evreul în revoltă, nu mai putea exista nicio îndoială cu privire la catastrofa iminentă. Evreul în revoltă este o analiză ambițioasă a situației evreilor într-un moment de criză, care sugerează remedii. În termenii cei mai tranșanți, autorul condamnă schemele de emigrare din Germania nazistă, căci evreii germani erau adânc înrădăcinați în pământul german și legați de țara lor prin mii de legături spirituale:

Este o calomnie grosolană la adresa evreilor germani, a căror iubire pentru patrie este proverbială, să îi prezentăm pe toți ca fiind gata să se grăbească panicați și să plece în masă de acolo la primul semn de nenorocire. ... La urma urmei, evreii nu sunt singurele victime ale persecuțiilor din Germania de astăzi. De ce nu un exod în masă al comuniștilor, socialiștilor, pacifiștilor, liberalilor și catolicilor germani? ... Acceptarea de către evrei a planului de exod al evreilor din Germania reprezintă în același timp acceptarea voluntară a întregului punct de vedere nazist în ceea ce-i privește pe evrei. Este o capitulare completă a evreilor în fața teoriei rasiale a hitlerismului. ... Aceasta înseamnă că joacă jocul nazist într-un mod în care probabil că Hitler însuși nu a îndrăznit niciodată să spere că evreii o vor face.

Zukerman credea că principala responsabilitate pentru disprețuitorul plan de emigrare a căzut în sarcina burgheziei sioniste:

Teoreticienii sioniști fanatici au fost chiar mai ocupați decât naziștii în pregătirea schemelor și planurilor. ... Finanțatorii sioniști au strâns, de fapt, sume uriașe de bani pentru organizarea sa și au pornit-o pe calea succesului. Adevărul este că, în măsura în care planul exodului a devenit acum o soluție populară pentru problema evreiască, acest lucru se datorează mai mult unui număr de fanatici sioniști și câtorva mari finanțatori sioniști decât fasciștilor. Dintre toate paradoxurile timpului nostru, acesta va rămâne probabil în istorie ca fiind cel mai curios dintre toate.

Dar autorul nu avea nicio îndoială că complotul pentru emigrarea în masă va eșua:

În ciuda persecuției brutale a naziștilor, majoritatea evreilor germani vor rămâne în Germania și vor rămâne acolo mult, mult timp după ce Hitler va dispărea, când chiar și numele său va fi o simplă legendă în istoria germană. ... Ei poartă crucea suferinței lor cu demnitate și tărie, așa cum se cuvine unui popor străvechi care a cunoscut martiriul și știe că tirania, oricât de puternică ar fi temporar, nu poate întoarce la nesfârșit roțile istoriei. ... Ei știu că, chiar dacă Hitler ar fi atotputernic acum și regimul său s-ar instaura cu succes în anii următori, acesta nu este un motiv pentru ca evreii să accepte de bunăvoie evanghelia sa a ghetoului și a exilului.

Tabloul, așa cum îl vedea Zukerman, nu era în întregime negru, deoarece exista o țară în care problema evreiască fusese rezolvată și care arăta evreilor de pretutindeni drumul spre mântuire. Ceea ce l-a frapat cel mai puternic în Rusia a fost atât transformarea economică a evreilor ruși, cât și schimbarea mentală care a venit odată cu aceasta:

A dispărut dorința aproape patologică a fiecărui părinte evreu de a-și crește urmașii ca doctori sau avocați. Deși universitățile și școlile superioare de învățătură sunt deschise evreilor ca în nicio altă țară, nu există nicio îmbulzeală a unei mulțimi dezordonate de tineri evrei în ele... Evreii sunt, în mod pozitiv, cei mai buni muncitori din fabricile din Rusia și sunt căutați în toate marile uzine.

Uniunea Sovietică fusese practic eliberată de flagelul urii față de evrei, însuși sensul cuvântului antisemitism era rapid uitat. Uniunea Sovietică rezolvase problema evreiască "din punct de vedere economic, politic și chiar psihologic". Oricare ar fi succesele mai mari pe care regimul sovietic le are sau nu la activ, cu siguranță a evoluat spre o soluție perfectă a problemei evreiești."† Zukerman a încheiat această elocventă relatare proclamând că epoca de aur a liberalismului se încheiase, că evreilor le era deschis un singur drum, indiferent dacă aproba sau nu tot ceea ce se întâmpla în Uniunea Sovietică: ca evreu, nu putea face altceva decât să urmeze drumul arătat de Moscova pentru rezolvarea problemei evreiești. Aceasta era o necesitate morală. Marea revoltă a evreilor nu numai împotriva capitalismului, ci și împotriva lor înșiși, era purificatoare din punct de vedere moral: "Oricare ar fi pericolul său social sau politic pentru evrei, din punct de vedere moral ea ispășește totul. Din punct de vedere spiritual, mișcarea social-revoluționară îi salvează pe evrei pentru lume".

Aceste citate extinse sunt necesare pentru a transmite întreaga savoare a cazului Zukerman și, din nou, trebuie spus că astfel de opinii nu erau în niciun caz monopolul unui străin. Ele erau împărtășite de liberali care au cedat disperării, chiar și de unii lideri comunitari și rabini evrei. Pentru că aceasta era perioada în care credința în Uniunea Sovietică era la apogeu: Stalin eradicase șomajul și analfabetismul, lichidase nevroza, crima, delincvența juvenilă și alcoolismul. A produs un nou tip de om și, în acest proces, antisemitismul a dispărut rapid. Nici apelul adresat evreilor din Germania de a nu se lăsa seduși de cântecul de sirenă al sioniștilor, ci de a rămâne în țara lor natală nu era exclusiv comunist. Acesta a fost împărtășit, de exemplu, de către Bund-iști, de la care Zukerman este posibil să fi primit o parte din inspirația sa inițială.

Critica comunistă a sionismului a avut apogeul său în anii 1930, dar mai târziu și-a pierdut mult din atractivitate, și nu doar pentru că Biro Bidzhan nu a reușit să ofere o alternativă serioasă la Palestina. Mai presus de toate, discrepanța tot mai mare dintre teoria și practica bolșevică a făcut ca argumentul comunist să fie neconvingător. Lenin fusese, fără îndoială, sincer în convingerea sa că omenirea se îndrepta inexorabil spre internaționalism. S-ar fi putut argumenta că, oricât de mult ar fi resimțit evreii cererea de a renunța la identitatea lor națională, prețul cerut nu era prea mare dacă în schimb primeau o egalitate completă în fața legii și dacă, în cele din urmă, toate națiunile urmau să fie supuse asimilării culturale. Dar evenimentele din Uniunea Sovietică au luat un curs foarte diferit de cel pe care Lenin îl anticipase. În anii 1930, patriotismul a revenit în forță, eroii naționali din istoria Rusiei au fost readuși la loc de cinste și, în general, naționalismul a devenit un factor de o importanță crescândă în politica internă sovietică. Acest lucru i-a lăsat pe evrei într-o poziție vulnerabilă: se aștepta în continuare ca ei să renunțe la identitatea lor națională și să se asimileze, dar nu mai era clar dacă trebuiau să încerce să devină ruși, ucraineni sau turkmeni sau dacă să fie cetățeni sovietici tout court. În acest caz, ar fi fost primii și singurii cetățeni sovietici, în același sens în care evreii germani fuseseră aproape singurii liberali și republicani în perioada Weimar, o poziție de invidiat și, pe termen lung, de nesuportat. Asimilarea ar fi putut funcționa în câteva generații, ca urmare a căsătoriilor mixte și a absenței educației evreiești, dacă evreii ar fi fost lăsați în pace. Dar ei au fost atacați în ultimii ani ai lui Stalin și, mai târziu, sub succesorii săi, iar soarta lor în Cehoslovacia și Polonia nu a fost mai fericită. Au fost denunțați ca fiind cosmopoliți și naționaliști în același timp. Astfel de atacuri, departe de a rezolva problema evreiască, au contribuit la perpetuarea ei.

Atitudinea sovietică față de sionism a rămas constant ostilă. Inițial, acesta a fost respins ca fiind un instrument al imperialismului britanic. Mai târziu, alianța Moscovei cu arabii a făcut imperativă o politică anti-israeliană fermă. Dar există toate motivele să presupunem că atitudinea sovietică ar fi fost negativă chiar dacă nu ar fi fost implicate considerente de politică externă. Ar fi fost de neconceput să se permită ca câteva milioane de evrei sovietici să emigreze în Palestina, deoarece acest lucru ar fi echivalat cu o recunoaștere deschisă a eșecului politicii sovietice privind naționalitățile. Astfel, problema evreilor din Uniunea Sovietică a rămas nerezolvată. În timp ce asimilarea este în continuare obiectivul, condițiile pentru ca această politică să fie un succes nu există. În consecință, atractivitatea comunismului sovietic a scăzut în rândul evreilor, atât în Rusia, cât și în afara ei. Dintre numeroșii comuniști evrei din Occident care au sprijinit cu entuziasm cauza sovietică în anii 1920 și 1930, puțini au fost cei care nu au părăsit partidul dezamăgiți. Argumentul comunist oficial împotriva sionismului, susținut cândva cu atâta ardoare și convingere, nu mai reprezintă o provocare ideologică serioasă.

Oricare ar fi fost cearta lui Troțki cu bolșevicii din vechea gardă, el nu a fost în dezacord cu politica lor față de evrei. La fel ca ei, el considera sionismul un fenomen complet reacționar. El a arătat puțin interes pentru această problemă și, deși a comentat la un moment dat o mulțime de aspecte din politica mondială, nu s-a ocupat aproape niciodată de afacerile evreiești. Una dintre puținele excepții a fost un articol publicat în Iskra în 1904, în care l-a numit pe Herzl un aventurier nerușinat și s-a referit la "suspinele isterice" ale sionismului. Spre sfârșitul vieții sale, și-a modificat ușor poziția. Experiența recentă l-a învățat, spunea el într-un interviu din 1937, că vechile sale speranțe de asimilare fuseseră prea optimiste. Poate că, până la urmă, evreii aveau nevoie de un teritoriu al lor, chiar și sub socialism. Dar, probabil, nu ar fi Palestina și, în orice caz, întreaga problemă ar fi găsit cu greu o soluție în capitalism.

Unii dintre discipolii lui Troțki au manifestat un interes mai mare și, deși nu au adus o contribuție teoretică semnificativă (deoarece și opiniile lor se bazau pe Kautsky), opiniile lor au o anumită relevanță istorică, deoarece au influențat mai târziu Noua Stângă în viziunea sa antisionistă. Principalul ideolog trotkist privind sionismul și chestiunea evreiască a fost belgianul Leon, un fost membru al unei mișcări de tineret socialist-sionist. Spre deosebire de majoritatea celorlalți marxiști care s-au ocupat de această problemă, el era familiarizat cu scrierile teoreticienilor sionismului muncitoresc. După ce a ajuns la concluzia că sionismul, fără a exclude aripa sa de extremă stânga, avea un caracter incurabil reacționar, Leon a depus eforturi considerabile pentru a-l respinge: alte mișcări naționale din Europa au fost strâns legate de faza ascendentă a capitalismului, în timp ce mișcarea națională evreiască a apărut pe scenă abia după ce procesul de formare a națiunilor se apropia de sfârșit. Departe de a fi un rezultat al dezvoltării forțelor de producție, sionismul a reflectat pietrificarea capitalismului. Decăderea capitalistă a stat la baza creșterii sionismului, dar, în același timp, a fost motivul imposibilității realizării sale.† Iudaismul fusese indispensabil în societatea precapitalistă, dar capitalismul a distrus bazele sociale pe care evreii s-au menținut timp de secole.

Sunt puține lucruri în această afirmație care să nu poată fi găsite la scriitorii marxiști anteriori, nici măcar teza neverosimilă potrivit căreia evoluțiile economice din Europa au obligat burghezia evreiască să creeze un stat național pentru a-și dezvolta forțele de producție. Căci aceasta este mai mult sau mai puțin ceea ce prezisese Borokhov, dar, spre deosebire de Borokhov, Leon a considerat că aceasta este o evoluție regresivă, deoarece problema evreiască putea fi rezolvată numai după victoria revoluției mondiale. Odată ce revoluția mondială ar fi învins, odată ce capitalismul ar fi fost răsturnat, problema națională și-ar fi pierdut acuitatea. Căci antagonismele național-culturale și lingvistice nu erau decât manifestări ale antagonismelor economice create de capitalism. Leon pare să nu fi fost preocupat în mod deosebit de apariția fascismului, căci "însăși exacerbarea antisemitismului a pregătit drumul pentru dispariția acestuia". Fascismul, a prezis el, va accelera proletarizarea claselor de mijloc.‡ Leon a fost arestat de germani la un an sau doi după ce a scris aceste rânduri și a murit, la fel ca milioane de alți evrei, într-un lagăr de exterminare nazist.

Sioniștii au acordat puțină atenție opiniilor lui Leon și ale altor ideologi trotkiști, deoarece, acolo unde se deosebeau de Kautsky și de bolșevici, nu ofereau perspective noi și surprinzătoare. Chiar și în Germania de Vest, unde Noua Stângă a dedicat mult timp studiului și criticii sionismului, nu a mers mult dincolo de argumentele tradiționale ale antisionismului, cum ar fi cele exprimate înainte de Primul Război Mondial de către Comitetul antisionist ("burghez"). Lipsită de fundamentele ideologice (Kautsky, Lenin, Horkheimer-Adorno), aceasta a însemnat întotdeauna să demonstreze că naționalismul arab era progresist, în timp ce naționalismul evreiesc era rău. Sioniștii au acordat o atenție mai mare afirmațiilor lui Isaac Deutscher, poate pentru că, spre deosebire de scriitorii troțkiști și de cei din Noua Stângă, acesta era o figură literară bine cunoscută, care ajungea la un public larg și care, datorită trecutului său, era obligat să știe mai multe despre acest subiect decât ei. Deutscher a considerat și el sionismul ca fiind o mișcare profund reacționară, dar a recunoscut că bolșevicii au avut o viziune prea optimistă asupra șanselor de rezolvare a problemei evreiești. La un moment dat, în cariera sa, s-a angajat într-o cercetare publică a inimii, scriind în 1954 că a renunțat la antisionismul său, care se bazase pe încrederea sa în mișcarea muncitorească europeană: "Dacă în loc să mă opun sionismului în anii 1920 și 1930 i-aș fi îndemnat pe evreii europeni să meargă în Palestina, poate că aș fi contribuit la salvarea unora dintre viețile care s-au stins mai târziu în camerele de gazare ale lui Hitler."† Statul evreu, scria el în acest moment de slăbiciune, a devenit o "necesitate istorică și o realitate vie". Dar el încă mai credea că, în esență, sionismul era o forță reacționară și, prin urmare, nu a fost o surpriză când, după Războiul de Șase Zile și cu puțin timp înainte de propria moarte, Deutscher a lansat un atac acerb la adresa Israelului, în care a susținut (așa cum făcuse și cu patruzeci de ani mai devreme) că naționalismul arab era progresist, în timp ce naționalismul evreiesc era reacționar, că Israelul reprezenta neo-imperialismul în Orientul Mijlociu, predica șovinismul etc.‡ Sionismul a lucrat de la început pentru un stat pur evreiesc. Marxiștii nu ar trebui să permită emoțiilor lor și amintirilor de la Auschwitz să îi determine să susțină cauza greșită.

Respingerea instinctivă a lui Deutscher față de mișcarea națională evreiască era mai profundă și nu avea nicio legătură, într-un fel, cu conflictul dintre Israel și arabi. Toate geniile evreiești de-a lungul ultimelor secole, scria el în crezul său, marii revoluționari ai gândirii moderne, precum Spinoza, Heine, Marx, Rosa Luxemburg, Troțki și Freud, au fost eretici. Cu toții au găsit evreimea prea îngustă, prea arhaică și prea

constrângătoare. Este interesant de comparat această listă de evrei neevrei cu cea a lui Kautsky (Spinoza, Heine, Lassalle, Marx) și cu cea a lui Otto Bauer (Spinoza, Ricardo, Disraeli, Marx, Lassalle, Heine). Cu toții au căutat idealuri și împliniri dincolo de iudaism. Aveau în comun dezrădăcinarea și vulnerabilitatea lor. Ei au fost protagoniștii naturali ai cosmopolitismului, avocații nu ai statelor-națiune, ci ai internaționalismului. A fost consumarea paradoxală a tragediei evreiești faptul că decăderea Europei burgheze l-a obligat pe evreu să îmbrățișeze statul-națiune.

Compoziția sălii faimoase a lui Deutscher poate fi contestată și pare puțin exagerat să se echivaleze atitudinea lui Freud și a lui Heine față de semenii lor evrei cu cea a lui Trotki și Rosa Luxemburg. Aceștia doi au eșuat tocmai pentru că erau "evrei fără rădăcini" și nu și-au dat seama de profunzimea sentimentelor naționale din Germania și Rusia, ceea ce făcea ca urmărirea unei politici internaționaliste să fie destul de iluzorie. Trotki a scris în autobiografia sa că pasiunile și prejudecățile naționaliste au fost de neînțeles pentru el încă din copilărie, că i-au produs un sentiment de scârbă și greață morală. Rosa Luxemburg s-a plâns unei prietene (Mathilde Wurm) în 1917: "De ce vii cu durerile tale speciale de evreu? Îmi pare la fel de rău pentru nenorocita victimă indiană din Putamayo, pentru negrii din Africa... Nu pot găsi un colț special în inima mea pentru ghetou". Într-un fel, aceasta a fost o subestimare a poziției sale, deoarece, la fel ca alți revoluționari evrei, a prezentat simptome ale acelui fenomen familiar, ura de sine evreiască. Este greu de imaginat că Lenin, un internaționalist fără egal, s-ar fi referit cu atâta consternare la "durerile speciale ale rușilor". Deutscher, cel puțin teoretic, era conștient de această dilemă; la urma urmei, el menționează vulnerabilitatea evreului cosmopolit. Dar nu a avut un răspuns clar pentru revoluționarii evrei perplecși din vremea sa. Opoziția lui Deutscher față de sionism s-a bazat în ultimă instanță pe critica liberală a mișcării naționale evreiești. Fostul discipol al rabinului galician din Ger se prezintă ca un rabin modern, socialist, protestatar, neclintit în convingerea sa că lumea se îndepărtează de suveranitatea națională și de statul-națiune pentru a se îndrepta spre internaționalism și că mesajul lumii de mâine, mesajul emancipării umane universale, este cel pe care evreii ar trebui să-l recupereze, nu entuziasmul lor deplasat pentru naționalismul parohial. Credința într-o misiune spirituală specifică evreiască este înlocuită de un crez pur secular. Dar mesajul internaționalismului nu este pronunțat cu aceeași măsură de convingere ca în lucrările socialiștilor de dinainte de 1914. A fost mai ușor atunci să fii optimist în această privință decât după 1945. Deutscher trebuie să fi simțit că afirmațiile sale stricte împotriva relelor naționalismului ar putea, în mod imaginabil, să influențeze unii evrei, dar nu poate fi încrezător în ceea ce privește efectul lor asupra rușilor, chinezilor sau altor națiuni, "socialiste" sau ne-socialiste. A fost mai ușor să denunțe sionismul decât să indice o alternativă, deoarece perspectivele ca evreul neevreu să acționeze ca pionier și apostol al internaționalismului într-o lume intens naționalistă nu erau în mod clar foarte promițătoare.

Ceea ce s-a spus despre critica liberal-asimilaționistă a sionismului se aplică a fortiori la punctul de vedere socialist-comunist. Marxiștii au pus un mare accent pe factorii economici în explicarea antisemitismului, dar au fost de acord cu liberalismul în ceea ce privește asimilarea ca fiind de dorit și au respins sionismul pentru că a încercat să împiedice acest proces inevitabil. O astfel de viziune nu era lipsită de consistență; cu siguranță că a implicat mai puține complicații decât demersul sionist. Principala sa slăbiciune era că era o viziune plină de speranță a unui viitor îndepărtat, care nu oferea răspunsuri clare pentru prezent. Apelul marxist către muncitorii și intelectualii evrei de a participa la lupta de clasă

din țările lor de origine nu era o politică practică în Germania în 1933 și a întâmpinat obstacole mai mult sau mai puțin importante peste tot. Sioniștii împărtășesc regretul marxiștilor și liberalilor că emanciparea evreilor a întâmpinat atâtea dificultăți neprevăzute. Ei ar putea admite, de asemenea, că a fost o nenorocire istorică faptul că mișcarea națională evreiască a apărut atât de târziu pe scena istorică; apariția unui stat evreiesc în secolul al XIX-lea s-ar fi confruntat cu mai puține probleme. Ei vor accepta punctul de vedere conform căruia statul-națiune nu este scopul final al istoriei umane, ci doar o etapă de tranziție. Dar cât a durat, ce trebuiau să facă evreii în acele țări în care asimilarea pur și simplu nu era posibilă?

La această întrebare vitală nu a existat niciun răspuns convingător din partea criticilor de stânga ai sionismului. Ei ar putea argumenta, așa cum au făcut unii, că problemele națiunilor individuale trebuie să fie subordonate intereselor superioare ale revoluției mondiale și că, privită din acest punct de vedere, problema evreilor nu era cea mai importantă. Evreii erau dispensabili. Și alte națiuni au apărut și au dispărut în istorie. Persecuția, măcelul a milioane de evrei, a fost un episod regretabil, dar socialistul revoluționar este preocupat de viitorul întregii omeniri. Ce contează viitorul unui popor mic în contextul global? Este puțin probabil ca sioniștii să fie impresionați de acest argument, din mai multe motive. Cei care pledează pentru principii internaționaliste abstracte sunt de obicei influențați de interesele națiunilor din care fac parte. În plus, sionismul respinge ca nerezonabilă cererea ca evreii să își subordoneze aspirațiile naționale interesului superior al viitorului stat mondial ideal - care poate (sau nu) să existe într-o zi și care poate (sau nu) să fie superior ordinii actuale.

Sionismul poate fi supus unor critici tranșante din diferite puncte de vedere. Dar, ca mișcare națională și Weltanschauung, validitatea sa nu poate fi nici dovedită, nici infirmată. În ceea ce privește antisemitismul, sionismul are un caz solid. Analiza sa a fost confirmată mai mult de istoria recentă decât previziunile antisioniștilor. Istoria va oferi în timp util un răspuns la întrebarea dacă sionismul a fost un succes sau un eșec din punct de vedere politic. Dar Weltgeschichte nu este Weltgericht. Supraviețuirea și prosperitatea statului nu va demonstra prin ea însăși dreptatea cauzei sioniste, așa cum nici eșecul său nu va dovedi nedreptatea sa.

O. Oergament (ed.), Graf Leo Tolstoi über die Juden, Berlin s.n., pp. 18, 23.

Alfred Rosenberg, Der staatsfeindliche Zionismus, Hamburg, 1922, pp. 62-3.

Karl Landauer și Herbert Weil, Die Die Sionistische Utopie, München, 1914, p. 80.

Max Nordau, Zionistische Schriften, Köln, 1909, p. 258.

† A se vedea Bernard Lazare, Antisemitism, New York, 1903, passim; Landauer și Weil, Die zionistische Utopie, p. 32. Ediția franceză a cărții lui Lazare a apărut în 1894; până la publicarea traducerii americane, acesta își modificase radical opiniile pe această temă. Nu exista nicio soluție pentru antisemitism, scria el în 1897, asimilarea nu era un răspuns, singura soluție a problemei evreiești era naționalismul evreiesc, sionismul.

Nordau: Zionistische Schriften, pp. 268-70.

† A. Achnitzler, Gesammelte Werke, Berlin, 1913, vol. 3, pp. 94-5.

Citat în A. Hertzberg, The Zionist Idea, New York, 1959, pp. 239-40.

Jakob Klatzkin, Krisis und Entscheidung, Berlin, 1921, pp. 196-8.

† Der Kunstwart, martie 1913.

Nahum Goldmann, Memorii, Londra, 1970, pp. 58-9.

Karl Kraus, Eine Krone für Zion, Viena, 1898, p. 30.

† M. Müdemann, Nationaljudentum, Viena, 1897, pp. 4, 5, 12.

‡ Citat în H. Vogelstein, Der Zionismus, eine Gefahr fuer die gedeihliche Entwicklung des Judentums, Stettin, 1906, p. 11.

Ibidem, pp. 4-7.

† Citat în E. Eerger, The Jewish Dilemma, New York, 1945, p. 240.

‡ C.C. Contefiore, Liberal Judaism and Jewish Nationalism, Londra, 1917, pp. 6-7.

L. Lagnus, Zionism and the neo-Zionist, Londra, 1917,passim; Religio Laici Judaici, Londra, 1907, p. 140; și răspunsul lui Leon Simon, The Case of the Anti-Zionists, Londra, 1917, passim.

† F. Foldman, Zionismus oder Liberalismus. Frankfurt a M., 1911, pp. 6, 71.

‡ De exemplu, Max Kollenscher, Zionimus oder liberales Judentum, Berlin, 1912; Zionismus und Staatsbuergertum, Berlin, 1910; Dr. Joseph, Das Judentum am Scheideweg, Berlin, 1908; R. Rreuer, Nationaljudentum ein Wahnjudentum, Mainz.

§ Antwort an das offene Schreiben des Herrn Dr. Martin Buber an Hermann Cohen, Frankfurt a M., 1916, p. 13; a se vedea, de asemenea, Hermann Cohen, Religion und Zionismus, Crefeld, 1916; M. Muber, "Begriffe und Wirklichkeit", Der Jude, august 1916.

L. Lchön (ed.), Die Stimme der Wahrheit, Würzburg, 1905, p. 163 și următoarele.

Deutsche Israelitische Zeitung, 15, 30 mai 1913; C.C. Ceitung, februarie 1919.

† Alfred Wiener, Kritische Reise durch Palaestina, Berlin, 1927, p. 118.

Emanuel Levyne, Judaisme contre Sionisme, Paris, 1969, pp. 2-1.

† A se vedea Schriften zur Aufklärung über den Zionismus, publicat de Antizionistisches Komittee, Berlin, s.n., (cca. 1910-13.).

L. Wolf, Aspects of the Jewish Question, Londra, 1902, pp. 18, 23.

† Ibidem, p. 58.

E. Eleg, Pourquoi je suis juif, Paris, 1928, p. 94.

† Andre Blumel, Leon Blum, juif et sioniste, Paris, 1952, p. 13.

‡ Michael R. Rarrus, The Politics of Assimilation, Oxford, 1971, p. 277.

§ J. Jenda, Un regulier dans le siècle, Paris, 1938, p. 220.

‖ A se vedea Russkoe Bogatstvo, 12, 1897, și M. Lilienblum, Palestinofilstvo, Zionizm ikh protivniki, Odessa, 1899, passim.

M. Gershenson, Sudby evreiskovo naroda, Berlin, 1922, passim. O traducere franceză, Les destins du peuple juif, a fost publicată la Paris în 1946.

† L. Lipsky, A Gallery of Jewish Profiles, New York, 1956, p. 156.

Corespondență privind oportunitatea convocării unei conferințe în scopul combaterii sionismului. New York, 1918, p. 10.

† Conferința Centrală a Rabinilor Americani, Anuarul, vol. 30, 1920, p. 142.

‡ E. Eerger, The Jewish Dilemma, New York, 1945, p. 241.

§ A se vedea The Flint Plan - a Program of Action for American Jews, New York, 1942, passim; și Milton Steinberg, "Zionism and the new Opposition", în Zionism, New York, 1943, passim.

Citat în Berger: The Jewish Dilemma, p. 246.

† Commentary, mai 1946.

I. Iaybaum, The Faith of the Jew in the Diaspora, Londra, 1956, pp. 118, 132.

† Jacob J. Petuchovski, Zion Reconsidered, New York, 1966, p. 78.

‡ Emanual Scherer, în F. Gross și B. Vlavianos, Struggle for Tomorrow, New York, 1965, P. 153.

Pentru o culegere de ziceri ale principalilor rabini împotriva sionismului, a se vedea M. Mlach (ed.), Dovev sifte yeshenim (3 vol.), New York, 1959.

† Emil Marmorstein, Heaven at Bay, Londra, 1968, p. 71.

I. Iomb, The Transformation, Londra, 1958, p. 138, 192, 195.

† J. Josenheim, Kol Ya'akov, Tel Aviv, 1954, p. 68.

‡ I. Ireuer, Judenproblem, Halle, 1918, pp. 64-5.

Ibidem, pp. 66-7.

† I. Ireuer, Das Jüdische Nationalheim, Frankfurt a. M., 1925, p. 23.

‡ J. Je Han, Quatrinen, Amsterdam, 1924, pp. 77, 138.

Kadosh De Han, Hayav vemoto, Ierusalim, 1925, p. 39.

† Rosenheim, Agudistische Schriften, p. 58.

Citat în Marmorstein, Heaven at Bay, p. 82; vezi și Breuer, Das jüdische Nationalheim, passim.

† I. Ireuer și J. Josenheim, Eretz Israel und die Orthodoxen, Frankfurt a. M., 1934, passim.

‡ I. Ireuer, Moriah, Ierusalim, 1944, p. 210.

Eretz Israel und die Orthodoxen, p. 19; de asemenea, Knesia mekhina fun Agudas Jisroel din Londra, s.n., p. 4.

† Marmorstein, Heaven at Bay, p. 89.

‡ Lifkoah Enayim, Ierusalim, 1954, p. 15.

Marmorstein, Heaven at Bay, p. 86.

† I. Ireuer, Eretz Jsrael Briefe, Frankfurt a. M., 1936, p. 22.

‡ Marmorstein, Heaven at Bay, pp. 88-9.

Citat în F. Gross și B. Vlavianos, Struggle for Tomorrow, New York, 1954, p. 115.

† Ibidem, p. 165.

Ibidem, p. 170 și următoarele.

A se vedea eseurile sale publicate în Voskhod, noiembrie 1897, ianuarie-aprilie 1898, decembrie 1901, și următoarele. ediția germană, Die Grundlagen des Nationaljudentums, Berlin, s.n.; și K.K. Kinson, Nationalism and History, Philadelphia, 1958, p. 163, 185.

K. Kautsky, Rasse und Judentum, Berlin, 1914; citat aici din traducerea engleză revizuită, Are the Jews a Race? Londra, 1926, p. 89 și următoarele.

† Ibidem, p. 202.

‡ Ibidem, p. 207.

Ibidem, p. 211.

† Ibidem, p. 212.

‡ Ibidem, p. 213.

Ibidem, p. 246.

Zur Kritik der zionistischen Theorie und Praxis. Resistentia, Frankfurt, 1970, p. 39.

O. Oauer, Die Nationalitaetenfrage und die Sozialdemokratie, Viena, 1907, p. 135.

† Ibidem, p. 366 și următoarele.

Citat în Leo Baeck Year Book, 10, Londra 1965, p. 275.

† Rudolf Springer [Karl Renner], Der Kampf der oesterreichischen Nation um den Staat, Leipzig, 1902, passim. E. Pernerstorfer, "Zur Judenfrage", în Der Jude, 1916-17, p. 308.

‡ Neue Zeit, vol. 15, 1896-7, p. 186; vol. 16 1897-8, p. 600.

§ Neue Zeit, vol. 19, 1900-1, p. 324 și următoarele.

‖ Justice, 21 octombrie 1899; citat în E. Silberner, Sozialisten zur Judenfrage, Berlin, 1962, p. 262.

Citat în ibidem, pp. 89-90.

† A. Szanto, Der Zionismus - eine nationalistische und reaktionaere Utopie, Berlin, 1930, pp. 52-3.

Neue Zeit, vol. 11, 1891-2, pp. 236-7; J. Joses (ed.), Die Lösung der Judenfrage, Berlin, 1907, passim; Neue Zeity, vol. 32, 1913-14.

Lenin, Sochineniya (a doua ediție în limba rusă), vol. 17, p. 118.

† Ibidem, p. 141.

J.J. Jtalin, Marxism and the National Question, New York, s.n., p. 6 și următoarele.

† Citat în J. Jeftwich, What Will Happen to the Jews? Londra, 1936, pp. 137, 149.

Otto Heller, Der Untergang des Judentums, Viena, 1931, pp. 173-4.

† Ibidem, pp. 21-2.

W. Wukerman, The Jew in Revolt, Londra, 1937, pp. 121-3.

Ibidem, pp. 112-13.

† Ibidem, pp. 131, 236.

Ibidem, p. 255.

Forward (idiș), 28 ianuarie 1937; vezi și "On the Jewish Question", Internaționala a IV-a, decembrie 1945.

A se vedea, de exemplu, N. Weinstock, Le Sionisme contre Israel, Paris, 1968.

† A. Leon, Conception materialiste de la question Juive, Paris, 1946. Citatele sunt din ediția în limba engleză, The Jewish Question. A Marxist Interpretation, Mexico, 1950, p. 210 și următoarele.

‡ Ibidem, pp. 222, 228.

Zur Kritik der Zionistischen Theorie und Praxis, p. 7.

† I. Deutscher, The Non-Jewish Jew, Londra, 1968, pp. 111-12.

‡ Ibidem, p. 126 și următoarele.

Ibidem, p. 26.

PARTEA A TREIA

EPOCA WEIZMANN

Primul Război Mondial a avut consecințe dezastruoase pentru milioane de evrei care trăiau în Europa de Est. Războiul civil rusesc și tulburările din alte părți ale Europei de Est au fost însoțite de pogromuri în care multe mii de oameni și-au găsit moartea. Până în 1921 era din nou pace, dar, indiferent de alte beneficii pe care le oferea noua ordine din Polonia și România, aceasta nu a adus nicio îmbunătățire a situației politice, sociale și economice a evreilor. Anomalia vieții lor nu s-a diminuat. Dimpotrivă, a devenit mai acută, deoarece emigrarea era acum mult mai dificilă decât înainte de război. Atracția puternică a sionismului în Europa de Est în anii 1920 și 1930 poate fi înțeleasă doar pe fondul pauperizării, al persecuțiilor atât de inspirație oficială, cât și spontane, al deteriorării generale și al disperării crescânde.

Cele mai grave pogromuri au avut loc în Ucraina și în Rusia Albă între 1918 și 1920. Principalii vinovați au fost forțele naționaliste ucrainene sub comanda lui Petliura, dar au fost implicate în mod proeminent și armata de voluntari a lui Denikin și anumite regimente de cazaci, cum ar fi cel al lui Ataman Grigoriev, care s-a alăturat albilor după ce a servit alături de roșii. Alte armate private și-au făcut partea lor, unele dintre ele de dreapta, altele cu caracter "populist". Primele pogromuri majore au avut loc în Jitomir și Berdichev, vechi centre evreiești, de unde s-au extins la Proskurov (unde au fost uciși 1.500 de evrei) și în localitățile învecinate. În total, aproximativ cincisprezece mii de oameni au fost uciși în aceste atacuri și mult mai mulți au fost răniți. Multe proprietăți evreiești au fost distruse. Numărul de morți a fost mult mai mare decât în pogromurile de dinainte de război. Viața umană devenise foarte ieftină după 1914 și, în timp ce moartea câtorva zeci de victime în Kishinev a stârnit o furtună de proteste în lumea civilizată, uciderea a mii de oameni în 1919-20 nu a provocat aproape nicio undă.

Odată cu instaurarea regimului sovietic, pogromurile au încetat. Evreii din întreaga Uniune Sovietică au obținut drepturi egale, iar antisemitismul a fost scos în afara legii. Printre liderii bolșevici se numărau mulți evrei, fapt exploatat de propagandiștii extremei drepte. Faptul că acești bolșevici de origine evreiască nu aveau nici cel mai mic interes pentru soarta comunității în care se născuseră, din întâmplare, ca să spunem așa, că se considerau reprezentanții proletariatului rus și nu ai clasei muncitoare evreiești, a fost, desigur, ignorat. Evreii erau reprezentați în mod proeminent în ambele tabere: ponderea lor în rândul emigranților era, de asemenea, mult mai mare decât în întreaga țară. Dintre cei care au rămas, mulți și-au pierdut mijloacele de subzistență ca urmare a schimbărilor economice și sociale, dar au fost ajutați de guvernul sovietic să găsească alte locuri de muncă mai productive. Deși evreii sovietici nu au primit o recunoaștere deplină ca minoritate națională, au primit propriile școli, teatre, edituri și, ici și colo, chiar și autonomie regională de nivel scăzut. Religia a fost persecutată, sionismul a fost scos în afara legii, dar siguranța fizică a evreilor individuali a fost mai mult sau mai puțin garantată.

Dacă liderii sovietici aveau o perspectivă pe termen lung în ceea ce privește viitorul evreilor ruși (o problemă care nu figura printre prioritățile lor), aceasta se baza pe presupunerea că aceștia vor fi treptat

complet asimilați, își vor pierde caracterul lor specific și, în general, vor deveni imposibil de distins de restul populației. Aceasta a fost înțelegerea tacită în timpul fazei timpurii, internaționaliste, a guvernării sovietice. Mai târziu, odată cu venirea la putere a lui Stalin și cu recrudescența treptată a naționalismului (rus), evreii au fost privați de autonomie culturală. Mulți comuniști evrei de frunte și-au pierdut pozițiile. Încă o dată, problema evreiască a devenit acută.

Situația evreilor din Polonia a fost precară încă de la începutul înființării statului polonez. În pogromurile spontane din Lvov, Vilna și alte orașe, sute de persoane au fost ucise în timpul interregnului din 1918-19. Deși s-au bucurat de protecția minorităților prin lege, naționaliștii polonezi au insistat întotdeauna asupra unui stat național mai degrabă decât asupra unui stat al minorităților și au fost, de regulă, antisemiți. Evreii erau acuzați că erau fie pro-ruși, fie pro-germani. Demnitarii Bisericii Catolice susțineau că evreii luptau împotriva Bisericii și, în general, exercitau o "influență malefică". Politica declarată a lui Endek și, mai târziu, a lui Ozon, a fost aceea de a promova polonizarea și de a reduce influența evreilor în viața economică și politică. Comercianții și profesioniștii evrei au fost boicotați, a fost introdus un numerus clausus în universități, iar numărul avocaților și medicilor evrei a fost redus sistematic. Au avut loc frecvent pogromuri la scară mică, răspândind un climat de teamă. Introducerea monopolurilor de stat în domeniul produselor de bază, cum ar fi tutunul, a privat mii de familii evreiești de mijloacele lor de trai, iar instituirea unor taxe de licență pentru comerț ambulant a afectat multe alte familii care nu își permiteau să plătească. Ca urmare a acestor măsuri și a altora, precum și a efectelor crizei economice mondiale, evreii polonezi, care nu au fost niciodată foarte bogați, au devenit rapid săraci. La începutul anilor 1930, majoritatea nu mai erau în măsură să plătească taxa comunitară (nominală). Mai mult de o treime dintre ei erau săraci, trăind în pragul foametei și depinzând de ajutorul comunității.

Nu au existat pogromuri majore în România, unde, înainte de 1914, persecuția antievreiască fusese mai evidentă decât în orice altă țară europeană. În 1920, evreii din România au primit și ei drepturi depline de cetățenie. Dar, dincolo de situația juridică, în România exista ceea ce ideologii sioniști numeau uneori "problema evreiască obiectivă". Puțini locuiau în mediul rural, în timp ce în orașe precum Czernowitz, Jassy, Radaut, Oradea-Mare, ei erau majoritari. Într-o măsură și mai mare decât în Polonia, ei constituiau clasa de mijloc, elita intelectuală. Principalele case bancare, companii de asigurări, întreprinderi de transport erau în mâinile lor. Mulți jurnaliști și un procent ridicat de avocați și medici erau evrei. Puțini români considerau că aceasta era o stare de lucruri firească, iar odată cu apariția unei clase de mijloc autohtone, evreii aveau să aibă de suferit. În același timp, meșteșugarii evrei din Moldova și Basarabia (unde erau majoritari) se confruntau cu o concurență tot mai mare.

A apărut o puternică mișcare antievreiască, Liga Națională de Apărare Creștină, cu scopul declarat de a-i alunga pe evrei din România Mare. Și mai extremă a fost Garda de Fier, o organizație fascistă care vedea în evrei principalul dușman al poporului român. Chiar și partidele românești mai moderate îi considerau pe evrei ca fiind imposibil de asimilat. Înainte de Primul Război Mondial, liberalii români, precum Brătianu, elevi ai lui Mazzini și Garibaldi, nu au ezitat să promulge legi antievreiești.

Exista în România, ca și în Polonia, un element de ură solidă față de evrei. În timp ce unele dintre guverne îi foloseau ca țapi ispășitori pentru propriile eșecuri, antisemitismul era un sentiment popular. A pune întreaga vină pentru răspândirea sa pe seama claselor conducătoare ar fi o simplificare exagerată. Structura socială a populației evreiești din Polonia și din România era de așa natură încât era inevitabil să creeze tensiuni și conflicte între minoritate și poporul gazdă. O parte substanțială a evreilor polonezi nu avea un loc de muncă remunerat, iar guvernul de la Varșovia nu se simțea obligat să ofere instruire și locuri de muncă, în timp ce comunitățile evreiești erau prea sărace pentru a le ajuta. O situație obiectiv periculoasă a fost agravată și mai mult de naționalismul intens al noilor națiuni independente, de intoleranța acestora față de minorități și de efectele depresiunii economice. În loc să se amelioreze cu timpul, problema a devenit din ce în ce mai acută. Fiecare nou guvern părea un pic mai antisemit decât predecesorul său.

Măsurile antievreiești care au fost adoptate nu au fost lipsite, uneori, de o anumită originalitate. În România, studenților evrei la medicină li s-a cerut să facă cercetări numai pe cadavre evreiești. În Lituania, șoferii de camion și servitorii trebuiau să treacă un examen dificil de limbă pentru a obține un permis de muncă. În orașul Plotsk, rabinul Shapira, zadikul local, a fost condamnat la moarte de un tribunal polonez și executat în 1919 pentru că, se presupunea, ar fi dat semnale luminoase secrete armatei roșii care înainta. Păcatul capital al evreilor a fost că erau prea mulți. Așa cum a scris odată un editor al ziarului semi-oficial Gazeta Polska: "Îmi plac foarte mult danezii, dar dacă ar fi trei milioane de evrei, m-aș ruga la Dumnezeu să-i ia. Poate că ne-ar plăcea foarte mult evreii dacă ar fi doar cincizeci de mii în Polonia". Patruzeci de ani mai târziu, au mai rămas patruzeci de mii de evrei, dar polonezii tot nu-i plăceau.

Situația din alte părți ale Europei de Est era mai puțin critică. În Lituania, imediat după război, poziția minorității evreiești era mai bună decât oricând înainte sau după aceea. Ei se bucurau de drepturi depline pentru minoritate și exista un ministru pentru afaceri evreiești. Dar, ulterior, în Lituania, ca și în Letonia, tendința de reducere a rolului evreilor în principalele ramuri ale economiei naționale și în viața culturală a devenit mai puternică și a provocat mari greutăți. Situația economică a evreilor maghiari și cehoslovaci nu era în general rea, cu excepția unor insule majore de sărăcie cruntă (cum ar fi regiunea Subcarpatică). Dar statutul politic al evreilor maghiari se afla într-un echilibru nesigur. Unii dintre ei au jucat un rol important în regimul comunist de scurtă durată din 1918-19. După victoria forțelor anticomuniste, comunitatea în ansamblul ei a fost făcută responsabilă pentru acțiunile lui Bela Kun, Tibor Szamuely și ale tovarășilor lor.

În Austria și Germania nu a existat nicio discriminare oficială împotriva evreilor după Primul Război Mondial. Victor Adler și Julius Deutsch au devenit miniștri. În Germania, constituția republicană a fost scrisă de un evreu (Hugo Preuss), iar social-democrați evrei precum Hilferding și Landsberg au fost membri ai guvernului central. Evreii au devenit proeminenți în aproape toate domeniile, iar în unele, cum ar fi presa și cinematografia, au exercitat o influență considerabilă. Dar dacă oportunitățile au crescut, la fel a făcut și antisemitismul. Soarta lui Walther Rathenau, ministrul german de externe în 1921-1922 și un patriot german fără egal, a fost în multe privințe simbolică: a fost împușcat pe o stradă

din Berlin de tineri membri ai unui grup de extremă dreapta. Antisemitismul, latent în Germania și Austria, a primit un nou impuls în timpul Primului Război Mondial. După depășirea crizei economice din 1921-1933, acesta a părut să scadă. Dar această eclipsă a fost temporară și, în orice caz, mai mult aparentă decât reală. Scrisul de pe perete a fost văzut de unii observatori prevăzători, chiar și în plină prosperitate, deoarece antisemitismul s-a răspândit în Europa de Vest.

Care au fost motivele care au stat la baza acestei noi izbucniri? După mulți ani de pace și prosperitate, optimismul general al Europei fusese puternic zdruncinat. Pentru mulți, războiul a venit ca un trăsnet din senin. Milioane de oameni muriseră în măceluri fără sens și se produseseră distrugeri materiale fără precedent. Mulți europeni s-au trezit la sfârșitul războiului fără mijloace și fără prea multe speranțe pentru viitor. Războiul a fost urmat aproape peste tot de tulburări, revoluții, războaie civile, inflație și șomaj în masă. În aceste circumstanțe, mulți au căutat un răspuns clar și ușor de înțeles la întrebările pe care și le puneau cu privire la cauzele acestor catastrofe și ale tulburărilor din lume în general. Ei au găsit un răspuns în documente precum Protocoalele bătrânilor Sionului, noua Biblie a antisemiților, o rețea de invenții fantastice care, publicată inițial în Rusia cu mult înainte de război, a ajuns în Europa Centrală și de Vest în 1919-20. În urma acestei publicații și a altora similare, scrierile despre o conspirație mondială evreiască au atras mulți cititori avizi în Anglia și Statele Unite, chiar și printre politicieni și personalități publice altfel sănătoase. În Marea Britanie și în America, impactul "mâinii ascunse" a fost de scurtă durată, dar în alte părți ale Europei a căzut pe un teren mai fertil și a devenit parte a ideologiei care a stat la baza mișcărilor antisemite populare. Aceasta a fost, pe scurt, situația cu care s-au confruntat evreii europeni după 1918. În contextul general al pauperizării, al tulburărilor sociale și al persecuției politice în creștere, mișcarea sionistă a trebuit să își reexamineze politica pentru viitor.

Palestina în timpul războiului

Mica comunitate evreiască din Palestina a avut mult de suferit în timpul războiului. Atunci când Turcia a devenit beligerantă, liderii evrei au fost supuși unei hărțuiri sistematice din partea oficialilor turci locali care urmăreau o politică de otomanizare completă. Banca Anglo-Palestina a fost închisă, iar sioniștii de frunte au fost judecați, una dintre principalele acuzații fiind aceea că au autorizat utilizarea timbrelor Fondului Național cu șapte ani înainte. Comitetul american de ajutorare, care oferea ajutor vital pentru mii de persoane nevoiașe, a fost dizolvat din ordinul comandantului turc local. Toți evreii tineri au fost supuși la recrutare, deși, în cea mai mare parte, nu au fost înrolați în serviciul activ, ci repartizați în diverse batalioane de muncă, paria armatei. Mulți dintre ei nu s-au mai întors niciodată, căzând victime ale bolilor sau ale foametei.

Un nou val de procese de spionaj a început după ce a fost descoperită o organizație pro-aliată în Zikhron Ya'akov (NILI), condusă de membri ai familiei Aaronson, care colecta informații și le transmitea Egiptului. Dacă nu ar fi intervenit guvernul german prin reprezentanții săi în capitala turcă și prin comandantul local, generalul Kress von Kressenstein, soarta evreilor palestinieni ar fi putut semăna cu cea a armenilor. Moneda turcească s-a prăbușit în iarna 1916-17, iar în primăvara următoare, pe deasupra, au apărut

roiuri imense de lăcuste. Întreaga populație a fost mobilizată pentru a salva recoltele. Școlile au fost închise și, echipați cu vase de tablă și bețe, copiii au alungat lăcustele. Dar pagubele erau deja mari: recolta de legume a anului a fost pierdută, iar multe plantații de portocali au fost și ele afectate. Cu puțin timp înainte de sosirea trupelor britanice, Jaffa a fost evacuată din ordinul autorităților turcești și au fost efectuate percheziții în masă pentru a prinde dezertorii din armată, în număr de zeci de mii, majoritatea turci și arabi, dar incluzând și un anumit număr de evrei.

Când unitățile britanice au intrat în Ierusalim în prima zi de Hanuca din 1917, au fost întâmpinate de o comunitate evreiască sărăcită și epuizată. De la optzeci și cinci de mii în 1914, numărul ei scăzuse la cincizeci și șase de mii, doar 8 la sută din populația totală a Palestinei. Doar în Ierusalim și Tiberiade erau majoritari. Aceste orașe erau centrele vechiului yishuv nesionist. Noii sosiți, sioniștii, erau concentrați în Tel Aviv, cu cei șase mii de locuitori ai săi, și în Haifa, care număra atunci doar 2.500 de evrei. Cele mai mari colonii agricole erau Petah Tiqva, cu trei mii de locuitori, Rishon Lezion (o mie cinci sute) și Rehovot (o mie). Celelalte așezări rurale evreiești, cincizeci și șapte în total, erau mult mai mici, numărând în total aproximativ douăsprezece mii de suflete, mici insule printre cele opt sute și ceva de sate arabe.

Comunitatea evreiască nu și-a revenit decât încet după ravagiile războiului. Până în 1920 ajunsese la șaizeci și patru de mii de persoane și abia în 1922 a revenit la dimensiunile de dinainte de război. Nu ar fi fost capabilă să se apere singură împotriva oricărui atac din exterior, iar sosirea în 1918 a legionarilor, cei 4.500 de voluntari evrei din Anglia și America, a fost un eveniment de importanță capitală. Dar din aceste mii de voluntari, doar 260 au ales să se stabilească în țară. Abia odată cu începutul valului de imigrație din decembrie 1918 a avut loc o transfuzie de sânge proaspăt și activitățile sioniste au dat dovadă de o viață nouă.

Trupele britanice care au intrat în Palestina au fost întâmpinate de o populație evreiască jubilantă. Începutul eliberării, zilele lui Mesia păreau să fie aproape. Dar revenirea la condiții normale a durat mult mai mult decât se anticipa. Nu existau vești de la executivul sionist de la Londra și nici bani. Galileea, partea de nord a țării, a rămas în mâinile turcilor aproape până la sfârșitul războiului. Imediat după sosirea britanicilor, a fost înființat un Comitet provizoriu (Va'ad Zemani) pentru a pregăti terenul pentru înființarea unui consiliu reprezentativ al evreilor palestinieni (Asefat Hanivharim). Dar acest organism, în cadrul căruia nu exista nicio personalitate marcantă, avea puțină autoritate și, chiar dacă ar fi existat o conducere, puține lucruri ar fi putut fi realizate fără resurse financiare. Au fost convocate reuniuni, au fost pregătite proiecte, au fost adoptate rezoluții, dar totul ca și cum ar fi fost în vid. Evreii ortodocși, care se opuneau dreptului de vot al femeilor și creării unui rabinat comun, respingeau însăși ideea unui organism reprezentativ comun al evreilor. A fost, după spusele unui observator contemporan, epoca lui Tohu vabohu, confuzie și anarhie totală.†

Palestina a fost administrată din decembrie 1917 până în iulie 1920 de OETA (Occupied Enemy Territory Administration), o secție a armatei britanice. Ofițerii au instituit un sistem de guvernare directă, supus ordinelor comandantului suprem, generalul Allenby. Încă de la început au existat fricțiuni între populația

evreiască și administrația militară. În timp ce sioniștii se așteptau ca noii stăpâni să fie preocupați în primul rând de punerea în aplicare a Declarației Balfour, majoritatea ofițerilor britanici, în măsura în care erau cât de cât conștienți de obligațiile asumate de Whitehall, nu erau deloc în simpatie cu politica oficială. Câțiva, cum ar fi Wyndham Deedes, erau pro-sioniști, dar majoritatea îi preferau pe arabi evreilor, ale căror cereri insistente le considerau în cel mai bun caz o pacoste. În ochii lor, principala lor sarcină era de a păstra status quo-ul, de a menține serviciile publice cu cât mai puține perturbări ale ordinii existente. Chiar dacă ar fi fost mai înclinați spre cauza sionistă, este îndoielnic că ar fi putut face prea multe pentru a o promova. Pentru că războiul a mai continuat încă un an după ocuparea Ierusalimului și, în acest timp, cerințele militare au avut întâietate asupra tuturor celorlalte considerente. În plus, ei aveau puțină sau chiar deloc experiență în munca administrativă, iar atunci când s-au confruntat pentru prima dată cu opoziția arabă față de sionism, reacția lor instinctivă a fost de a se abține de la orice pas care ar fi putut să-i antagonizeze și mai mult pe arabi, care, la urma urmei, constituiau majoritatea covârșitoare a populației.

Declarația Balfour exprimase intenția generală de a facilita crearea unui cămin național pentru poporul evreu, dar la început nu era deloc clar ce ar fi însemnat acest lucru în termeni practici. Atunci când sioniștii au cerut înființarea unei forțe militare de apărare proprii, aceasta a fost respinsă de comandamentul local ca fiind prematură. Acest lucru a creat, la rândul său, multă amărăciune în rândul evreilor, deoarece forțele britanice (după cum s-a dovedit în curând) s-au dovedit incapabile sau, după cum au afirmat unii, nu au vrut să protejeze populația evreiască împotriva atacurilor arabe. Astfel, deziluzia s-a instalat în doar câteva luni de la sosirea forțelor britanice. Mici incidente au otrăvit atmosfera, cum ar fi cazul ofițerilor superiori care au rămas așezați atunci când Hatiqva, imnul evreiesc, a fost cântat la un concert. OETA a refuzat să folosească ebraica alături de arabă și engleză ca limbă oficială pe biletele de tren, formularele fiscale și alte documente oficiale. Crucea Roșie a beneficiat de privilegii care i-au fost refuzate lui Hadassa. Oficiul de Cadastru a rămas închis și nu exista nicio posibilitate legală de a achiziționa terenuri; nici măcar tranzacțiile private cu terenuri nu erau permise.

Astfel, evreimea palestiniană a devenit amărâtă și suspicioasă: "îngerii au devenit diavoli în ochii lor. Ei se vedeau victimele unei conspirații". Circulau zvonuri conform cărora anumiți consilieri OETA nu doar că simpatizau cu afirmația arabă că Declarația Balfour implica negarea dreptului la autodeterminare, ci încurajau în mod activ mișcarea arabă de protest. Aceste suspiciuni au fost poate exagerate, dar nu se poate nega faptul că majoritatea experților orientali britanici erau de fapt convinși că guvernul lor a greșit când s-a aliat cu sioniștii și nu cu arabii. În ceea ce privește restul, probabil majoritatea, pur și simplu nu au vrut să fie deranjați. Exista o tendință (după cum spunea un observator) "de a-i privi de sus pe oamenii pe care îi aveau în grijă ca pe o adunătură obositoare de iudei și de wogi" și, din moment ce iudeii clamau chiar mai tare decât wogii, insistând asupra drepturilor lor, cerând să fie tratați ca egali, plângându-se mereu de aroganța britanică, dacă nu chiar de antisemitism, ei au avut parte de cea mai proastă parte. Astfel, s-a stabilit un model nefericit pentru relațiile sionist-britanice chiar înainte ca mandatul să intre în vigoare. Weizmann și alți sioniști britanici nu au putut face mare lucru pentru a netezi lucrurile.

Weizmann a plecat în Palestina în martie 1918 și a rămas acolo timp de cinci luni. A fost membru al unei comisii sioniste (Va'ad Hazirim) care fusese trimisă la inițiativa guvernului britanic pentru a analiza situația și a pregăti planuri pentru viitor. Din comisie făceau parte un evreu francez, profesorul Sylvain Levi (un antisionist) și un italian (Levi Bianchini), dar majoritatea era formată din prieteni și colaboratori ai lui Weizmann (David Eder, Joseph Cowen, Leon Simon și Israel Sieff). Weizmann a primit o scrisoare introductivă din partea lui Lloyd George, care, însă, nu l-a impresionat prea mult pe Allenby, care l-a informat imediat pe oaspetele său că nu se poate face nimic în prezent. Weizmann a scris cu părere de rău că "speranțele mesianice pe care le citisem în Declarația Balfour au suferit o diminuare perceptibilă atunci când am intrat în contact cu realitățile dure ale GHQ". Ulterior, s-a înțeles destul de bine cu Allenby, deși comandantul-șef probabil că nu și-a schimbat niciodată părerea de bază că nu exista un viitor pentru evrei în Palestina.

În timpul șederii sale, Weizmann s-a întâlnit cu Emirul Faisal; detalii despre această întâlnire neconcludentă sunt prezentate în altă parte a prezentului studiu. Și, în iulie 1918, în timp ce războiul era încă în desfășurare, a pus piatra de temelie a universității ebraice de pe Muntele Scopus, care avea să fie inaugurată șase ani mai târziu. Întrucât nu se mai putea face mare lucru deocamdată, Weizmann a decis să se întoarcă la Londra pentru a continua activitatea politică în capitalele europene, care nu fusese deloc încheiată. Comisia sionistă a preluat Biroul pentru Palestina din Jaffa, care fusese înființat înainte de război de către Organizația Sionistă Mondială. Acest organism era responsabil de toate activitățile politice și servea drept legătură între populația evreiască și administrația britanică. Au fost înființate departamente pentru afaceri agricole, inginerie și educație, dar comisia a suferit din cauza schimbărilor succesive de conducere. David Eder l-a înlocuit pe Weizmann după plecarea acestuia și a fost la rândul său înlocuit de Lewin-Epstein, care a fost la rândul său succedat de doi sioniști americani, Friedenwald și Robert Szold. Aceștia au fost urmați din nou de Eder, care a fost succedat de Ussishkin, liderul sionist rus, care a fost urmat de Kisch - toate acestea în decurs de aproximativ trei ani.

Schimbările atât de frecvente au împiedicat orice efort consecvent, deși este îndoielnic dacă în incertitudinile anilor 1918-20 s-ar fi putut realiza oricum prea multe. Relațiile cu autoritățile britanice s-au deteriorat: Ronald Storrs, guvernatorul districtului Ieusalem, a scris despre "țarul Menahem (Ussishkin)": "Când a fost anunțat pentru un interviu, m-am pregătit să-mi iau pedeapsa ca un bărbat, rugându-mă doar ca subordonații mei să își controleze la fel de bine temperamentul". Storrs era în mod clar exasperat de sioniști, cărora le-a aplicat cupletul lui Dryden: "Poporul răsfățat al lui Dumnezeu, pe care, desfrânat cu ușurință, Nici un rege nu l-ar putea guverna și nici un Dumnezeu nu l-ar putea mulțumi". În momentele lor mai blânde, sioniștii ar fi spus că Dumnezeu nu i-a răsfățat și că Storrs, în orice caz, nu s-a străduit prea mult să-i mulțumească. Storrs a fost cel care, în 1920, l-a făcut pe prietenul său Ernest Richmond să fie numit secretar politic al guvernului palestinian. Richmond, după cum s-a dovedit curând, era un adversar fanatic al ideii unui cămin național evreiesc în Palestina.†

Lupta pentru Mandat

Bătălia diplomatică din capitalele lumii pentru o Palestina evreiască a intrat într-o nouă etapă în dimineața de după Declarația Balfour și a durat până la Conferința de la San Remo (primăvara anului 1920), care a decis includerea Declarației în tratatul de pace cu Turcia. Strict vorbind, abia în august 1924 a intrat în vigoare Tratatul de la Lausanne, legalizând statutul Palestinei ca mandat al Ligii Națiunilor.† Dar, de facto, mandatul a intrat în vigoare în iulie 1920, când Herbert Samuel a preluat funcția de prim înalt comisar. Liderii sioniști au trebuit să depășească multe dificultăți: Politica americană a ezitat între participarea activă în afacerile mondiale și izolaționism. Acest lucru a introdus încă un factor de incertitudine în situație, deoarece Declarația Balfour nu oferise un răspuns clar cu privire la identitatea puterii protectoare. Comisia americană King-Crane din 1919 a raportat că musulmanii arabi, marea majoritate a populației, erau în favoarea independenței siriene și că un mandat asupra unei Sirii unite, inclusiv Palestina, ar trebui să fie atribuit americanilor sau, ca a doua opțiune, Marii Britanii. Această recomandare nu a fost urmată, dar nici la Londra nu a existat un sprijin total pentru un mandat britanic, iar ideea unui mandat american sau a unui mandat sub patronaj combinat a fost reluată de cercuri influente. După îndelungi deliberări, comitetul estic al cabinetului de război a decis că ar trebui să fie aleasă o singură putere pentru a administra Palestina și că aceasta nu ar trebui să fie nici Italia, nici Franța. În consecință, alegerea era între Statele Unite și Marea Britanie, concluzia fiind că "deși nu am obiecta la alegerea Statelor Unite ale Americii, totuși, dacă oferta ar fi făcută Marii Britanii, nu ar trebui să o refuzăm". Această decizie s-a bazat în mare parte pe considerente de apărare imperială; sionismul și Declarația Balfour au jucat un rol foarte puțin important.

Scena s-a mutat apoi la Paris, unde conferința de pace s-a deschis în ianuarie 1919. La 18 ianuarie, conferința a aprobat crearea unei Societăți a Națiunilor, în cadrul căreia urma să fie instituit un sistem obligatoriu. Marile puteri urmau să acționeze ca administratori fiduciari pentru noile state care apăreau în Europa și în Orientul Apropiat. Cu toate acestea, a existat o contradicție evidentă între declarațiile de război, de înaltă ținută, împotriva anexărilor imperialiste și tratatele secrete privind împărțirea sferelor de influență. În general, chestiunea orientală a ocupat un loc mai puțin important la conferința de pace decât se aștepta în general; afacerile europene au avut prioritate maximă. Deciziile referitoare la Orientul Apropiat au fost amânate de nenumărate ori, unul dintre motivele importante fiind rivalitatea dintre britanici și francezi. Londra a informat Parisul că dorea Palestina și Mesopotamia "și o bună legătură între ele" și că nu avea planuri pentru Siria și Liban. Dar, în același timp, britanicii au sprijinit ambițiile emirului Faisal de a crea un stat sirian independent și unit, un proiect care era, desigur, inacceptabil pentru francezi. Un acord între Londra și Paris a devenit posibil doar după ce britanicii au decis să renunțe la Faisal. Președintele Wilson a cerut ca dorințele populației să fie luate în considerare, în timp ce sioniștii, în primele proiecte de programe pentru conferința de pace, au cerut drepturi majoritare pentru comunitatea evreiască existentă în Palestina, indiferent de numărul actual. Memorandumul oficial sionist prezentat în cele din urmă a avut o abordare ceva mai prudentă.

Atunci când o delegație sionistă a apărut la 27 februarie 1919 în fața Consiliului Suprem Aliat, Weizmann a fost întrebat de Lansing, secretarul de stat american, ce anume se înțelegea prin expresia "un cămin național evreiesc". Weizmann a răspuns că, pentru moment, nu se dorea un guvern evreiesc autonom, dar că se aștepta ca între șaptezeci și optzeci de mii de evrei să emigreze anual în Palestina. Treptat, va apărea o națiune care va fi la fel de evreiască precum națiunea franceză era franceză și națiunea britanică

britanică. Mai târziu, atunci când evreii vor forma marea majoritate, ei vor stabili un guvern care să răspundă la stadiul de dezvoltare a țării și la idealurile lor. Sylvain Levi a profitat de această ocazie pentru a ține un discurs antisionist care i-a stânjenit profund pe Weizmann și Sokolow, care au subliniat tot timpul atașamentul poporului evreu din timpuri imemoriale față de Eretz Israel. Dar apariția lui Levi nu i-a impresionat în mod durabil pe cei prezenți și nici cauza sionistă nu a avut de suferit din cauza faptului că negocierile dintre Faisal și Weizmann nu au dus nicăieri.

S-au făcut și alte încercări de a torpila politica sionistă: o telegramă a generalului Money, șeful administrației militare britanice din Palestina, a sfătuit Londra să renunțe la Declarația Balfour. Poporul din Palestina se opunea programului sionist, scria el, iar dacă Marea Britanie dorea mandatul, era necesar "să facă un anunț autoritar că programul sionist nu va fi aplicat în opoziție cu dorințele majorității". În mai multe rânduri, OETA a cerut dizolvarea comisiei sioniste, dar Balfour și Lloyd George nu au fost înclinați să accepte acest sfat, iar generalii Money și Bols au fost instruiți să facă cunoscut tuturor celor interesați că politica guvernului britanic nu s-a schimbat. Acest lucru au făcut-o, dar cu jumătate de gură și cu atât de multe rezerve, încât s-a creat impresia în rândul arabilor (pentru a cita un observator contemporan, Horace Samuel) că administrația favoriza o politică pro-arabă și că cabinetul de la Londra putea fi deviat de la politica sa cu energia și determinarea necesare.

Indiferent ce se hotărâse la Londra, comandamentul armatei de la Cairo și Ierusalim nu era dispus să sufere cu bucurie nicio intruziune civilă. Când Weizmann a sosit în cea de-a doua sa vizită în 1919, generalul Congreve, care îl înlocuia pe Allenby, nici măcar nu a vrut să-i permită să aterizeze, deoarece fusese informat că liderul sionist ar putea "provoca probleme". Nu auzise niciodată de Weizmann, nu știa nimic despre sionism și îi păsa mai puțin. Generalul s-a răzgândit doar când au intervenit War Office și Foreign Office.

Acest incident a evidențiat natura precară a întregii întreprinderi sioniste la un an după încheierea războiului. Nu a existat nicio recunoaștere la Ierusalim și niciun progres la Paris. Odată semnat tratatul de pace cu Germania, în iunie 1919, șefii de guverne nu s-au mai preocupat de detaliile negocierilor. Înăsprirea izolaționismului în America și rivalitatea anglo-franceză au întârziat încheierea acordului de pace cu Turcia. Abia spre sfârșitul anului 1919 s-au înregistrat unele progrese în ceea ce privește viitorul Siriei și al Palestinei. Francezii nu se mai opuneau în principiu ideii unui mandat britanic pentru Palestina, dar nu doreau să fie excluși cu totul. Au cerut să aibă un cuvânt de spus în ceea ce privește aranjamentele pentru Locurile Sfinte și s-au opus încorporării Declarației Balfour în termenii mandatului. În cele din urmă, la conferința de la San Remo din aprilie 1920, francezii au renunțat la pretențiile lor mai extreme. A fost găsită o formulă de compromis care, deși accepta în esență punctul de vedere britanic, a permis francezilor să se retragă fără a se face de rușine. Astfel, Marea Britanie a devenit, în sfârșit, puterea obligatorie.

Sarcina de a redacta carta mandatului a fost lăsată puterii obligatorii. Primul proiect a fost dezamăgitor din punct de vedere sionist, deoarece, printre altele, nu menționa deloc existența unei comunități

evreiești. În urma unor presiuni, a fost elaborat un alt proiect care, deși nu îndeplinea toate dorințele sioniste, părea mai în spiritul Declarației Balfour. Acesta definea responsabilitatea Marii Britanii în ceea ce privește construirea unui cămin național evreiesc, dar nu definea ce fel de cămin național era avut în vedere; nici nu se promitea un commonwealth evreiesc în atâtea cuvinte. Pe de altă parte, nu a existat nicio garanție specifică pentru drepturile politice ale arabilor. De fapt, termenul "arab" nu apărea în document.

Din punct de vedere arab, acest lucru a fost, desigur, total nesatisfăcător și a fost combătut, fără succes, de către purtătorii de cuvânt arabi. Aceștia au susținut că, în timp ce Siria și Irakul, celelalte teritorii mandatate, au fost plasate temporar sub tutela puterilor, urmând să devină pe deplin independente în timp util, administrația palestiniană (în care arabii nu vor avea niciun cuvânt de spus) s-a angajat să ducă o politică detestabilă pentru majoritatea populației. Un aspect deosebit de important pentru sioniști a fost articolul 4 din mandat, care prevedea că o "agenție evreiască adecvată" ar trebui să fie recunoscută ca organism public "în scopul de a consilia și de a coopera cu administrația palestiniană în probleme economice, sociale și de altă natură care pot afecta stabilirea căminului național evreiesc și interesele populației evreiești din Palestina și, sub rezerva controlului administrației, de a asista și de a participa la dezvoltarea țării".

Se spunea că mandatul a fost "elaborat în interesul evreilor", scopul său principal fiind acela de a promova înființarea unui cămin național evreiesc.† Liderii sioniști l-au primit, prin urmare, cu mare satisfacție, la fel ca și numirea lui Herbert Samuel, în timp ce arabii l-au considerat o înfrângere majoră. Părea normal ca un evreu să fie primul guvernator al Țării Sfinte și a fost luată ca o afirmare a promisiunii făcute anterior poporului evreu în Declarația Balfour. Dar nu au trecut multe luni până când s-a realizat că mandatul lăsase unele dintre cele mai importante întrebări fără răspuns și că Samuel, în încercarea sa de a fi corect și echitabil față de toate categoriile de populație, se înclina să câștige încrederea arabilor, în detrimentul aspirațiilor sioniste.

Un indiciu al acestei tendințe a fost publicarea unei Cărți albe în iulie 1922, care definea termenul de "cămin național". Winston Churchill, pe atunci secretar colonial, fusese în Palestina și, după ce s-a întâlnit atât cu liderii arabi, cât și cu cei evrei, a emis o declarație care a fost interpretată în mod eronat de unii observatori din acea vreme ca fiind o nouă victorie pentru sionism. Churchill le-a spus reprezentanților arabi că guvernul britanic nu intenționa să oprească imigrația, așa cum cereau aceștia, și că înființarea unui centru național evreiesc era un lucru bun - bun nu numai pentru evrei, ci și pentru britanici și arabi.

Dar mai era un alt aspect al Cărții albe din 1922. Deși nu se opunea în mod explicit ideii unui stat evreiesc, aceasta "răscumpăra promisiunea Balfour în monedă depreciată", pentru a cita o sursă britanică contemporană. Scopul său era de a-i liniști atât pe arabi, cât și opoziția de la Westminster, formată în mare parte din conservatorii de dreapta. În document se afirma că guvernul Majestății Sale nu avea nicio intenție ca Palestina să devină "la fel de evreiască precum Anglia este englezească" și că

poziția specială a executivului sionist nu îi dădea dreptul să participe în niciun fel la guvernarea țării. În plus, imigrația nu trebuia să depășească capacitatea economică a țării de a absorbi noii sosiți la momentul respectiv. Churchill a promis că guvernul obligatoriu se va îndrepta spre instituții reprezentative și spre autoguvernare. Un consiliu legislativ cu o majoritate de membri aleși urma să fie înființat imediat, dar o autonomie deplină era departe de a fi realizată; "Copiii copiilor noștri vor fi murit înainte ca acest lucru să fie finalizat". În cele din urmă, și aproape neobservat la acea vreme, Transiordania a fost separată de Palestina și a devenit un stat semi-independent sub conducerea emirului Abdullah.

Cartea albă a liniștit opoziția de acasă, dar arabii nu s-au liniștit și au continuat să refuze să coopereze cu autoritățile obligatorii. Un an mai târziu, Londra a făcut un pas mai departe și a propus înființarea unei Agenții Arabe, analogă Agenției Evreiești. Dar scopul arabilor era independența, un stat arab în care evreii ar fi fost o minoritate fără drepturi speciale și, prin urmare, au respins oferta din start. Sioniștii au acceptat cu foarte multă reticență și sub o presiune considerabilă noua politică ca bază de cooperare cu guvernul britanic. Nici măcar Jabotinsky, care era membru al executivului sionist la acea vreme, nu a fost în dezacord.

Unii lideri sioniști l-au criticat violent pe Samuel, deoarece imigrația a fost oprită temporar în mai 1921, în urma revoltelor arabe. Faptul că evreii care se angajaseră în autoapărare au fost arestați, în timp ce atacatorii arabi au fost rapid eliberați din închisoare, a provocat o furtună de indignare. Mai târziu, sioniștii au ajuns să aibă o părere mai bună despre primul mare comisar. După 1921 nu au mai existat tulburări majore, iar "pacea, ordinea și buna guvernare" au fost aduse în Palestina, pentru a cita o declarație oficială sionistă. Prima și cea mai dificilă etapă a căminului național evreiesc a fost încheiată cu succes, iar înaltul comisar s-a achitat "de comun acord cu demnitate și distincție, purtând cu el la pensie recunoștința durabilă a Organizației Sioniste". Samuel a avut norocul de a se retrage la momentul potrivit; pentru sionism, 1925 a fost un an excelent, un an al unei imigrații fără precedent și al unui boom economic major.

Odată cu acceptarea mandatului britanic și instituirea unei administrații obligatorii, se deschide un nou capitol în analele istoriei sioniste. Între 1918 și 1921, viitorul Palestinei era încă larg deschis, deciziile nu erau încă definitive. O declarație generală de politică fusese făcută în 1917, dar nu era deloc sigur cum va fi pusă în aplicare, dacă va fi cazul. Până în 1921, modelul fusese stabilit pentru mulți ani de acum încolo. Procesul de reducere a mandatului a început devreme, dar a decurs lent. La Londra încă se credea că aspirațiile naționale ale evreilor și ale arabilor nu erau incompatibile. Arabii au adoptat o politică de necooperare, ocazional cu un oarecare efect, dar pe termen lung cu rezultate dăunătoare pentru cauza lor. Mișcarea sionistă s-a descurcat destul de bine, dând curs succeselor sale politice anterioare. Nu a comis nicio greșeală majoră și este îndoielnic, chiar și în retrospectivă, că ar fi putut obține rezultate mai bune. Sioniștii au fost prea optimiști în ceea ce privește perspectivele lor pe termen lung. La acea vreme, majoritatea lor credeau că urmează o lungă perioadă de construcție pașnică, în urma căreia va lua naștere treptat o comunitate evreiască. Ei au presupus că nu exista o urgență deosebită și, de asemenea, au supraestimat dorința britanicilor de a respecta termenii mandatului în fața opoziției arabe crescânde.

Dar sutele de mii de imigranți care figurau în mod proeminent în multe discursuri nu s-au concretizat, iar aceasta a fost marea sursă a slăbiciunii sioniste în anii următori. Ar fi putut veni dacă ar fi vrut? În perioada imediat postbelică, frontierele nu fuseseră încă trasate definitiv, iar viitorul politic al Orientului Mijlociu era încă în balanță. Nu există nicio certitudine că arabii ar fi acceptat o imigrație și o colonizare în masă în acel interregn. Dar, de fapt, au venit doar câteva mii de imigranți, nu suficient pentru a afecta echilibrul de putere în interiorul Palestinei, dar mai mult decât suficient pentru a-i irita pe arabi și pentru a le stârni temerile. Un transfer masiv de evrei în Palestina în termen de doi sau trei ani de la Declarația Balfour ar fi putut foarte bine să eșueze, având în vedere dificultățile practice enorme cu care s-ar fi confruntat o astfel de întreprindere. Dar a existat o astfel de șansă, oricât de mică ar fi fost, și nu avea să se mai repete.

Noi sarcini pentru sionism

Odată cu sfârșitul războiului, mișcarea sionistă mondială și-a reluat activitatea politică în cadrul comunității evreiești. În timpul războiului, activitățile sale au încetat în mare parte, fie pentru că erau ilegale (ca în imperiul rus înainte de răsturnarea țarului), fie pentru că foarte mulți dintre membrii săi erau în serviciul militar. Primii au fost sioniștii germani, care, în cadrul unei conferințe la mai puțin de două luni după război, au discutat pe larg și în detaliu, chiar dacă oarecum abstract, despre viitorul imigrației și al așezării în Palestina, incluzând chiar și aspecte precum naționalizarea pământului.

Printre principalele subiecte de discuție s-a numărat forma și ritmul de colonizare. Ruppin preconiza o imigrație anuală de douăzeci de mii de familii, dintre care jumătate urmau să fie angajate în agricultură. Aceasta era cea mai mică dintre estimările de la acea vreme și, după cum s-a dovedit ulterior, cea mai realistă. Principalul antagonist al lui Ruppin a fost Davis Trietsch, care elaborase diverse proiecte de colonizare extrem de originale, uneori splenice, în cadrul congreselor sioniste de dinainte de război. Timp de mulți ani a continuat să prezinte programe detaliate de imigrație în masă, toate ignorate de experți sau tratate cu dispreț. Cu toate acestea, retrospectiv, argumentele lui Trietsch par a fi mai importante decât erau dispuși să recunoască majoritatea contemporanilor săi: el a susținut o agricultură intensivă, spre deosebire de sfaturile oferite de majoritatea celorlalți experți din acea perioadă. Mai mult, având în vedere lipsa de experiență agricolă în rândul evreilor, precum și alte obstacole, el a insistat asupra importanței primordiale a dezvoltării industriei pentru absorbția imigrației în masă. În timp ce Ruppin și ceilalți experți considerau că era nevoie de o investiție de 1.000-1.500 de lire sterline pentru absorbția unei familii, Trietsch a susținut că, din moment ce fonduri de o asemenea amploare nu vor fi niciodată disponibile, ar trebui să dezvolte metode mai ieftine de stabilire. Slăbiciunea argumentului lui Trietsch era, desigur, că, deși industria ar fi absorbit fără îndoială mai mulți imigranți, aceasta presupunea, de asemenea, investiții substanțiale, iar el nu era mai în măsură decât oricine altcineva să indice donatori potențiali.†

După 1918, sionismul german nu mai era forța pe care o avusese în mișcarea mondială. Biroul central din Berlin și biroul din Copenhaga au încetat să mai funcționeze odată cu sfârșitul războiului, iar agenția din

Constantinopol și-a încetat și ea activitatea în octombrie 1918. În decembrie 1917 a fost înființat un birou provizoriu la Londra, sub conducerea lui Sokolow și Chlenov, care a fost înlocuit ulterior de Weizmann. În timp ce Londra devenea astfel centrul puterii, situația constituțională era confuză. Biroul de la Londra a fost cel care a convocat prima reuniune a Comitetului de acțiune în februarie 1919. Aceasta a fost urmată de alte câteva reuniuni și, tot la Londra, de conferința anuală din iulie 1920 (numită și "micul congres"). Este posibil ca toate acestea să nu fi fost strict constituționale, dar cineva trebuia să ia inițiativa și nimeni nu a contestat în mod serios autoritatea acestor reuniuni.

Executivul de după război a fost format la început din Weizmann, Sokolow, Jacobson, S. Sevin (toți din Londra), precum și Warburg și Hantke din Berlin. În 1920, Ussishkin, Julius Simon și de Lieme au fost numiți în cadrul executivului. Weizmann, care a fost ales președinte al organizației, a condus, de asemenea, departamentul politic împreună cu Sokolow, care a fost numit președinte al executivului. Ulterior, acestora li s-a alăturat pentru o perioadă Jabotinsky. Departamentul de organizare a fost condus mai întâi de Jacobson, apoi de Hantke și, ulterior, de Lichtheim; departamentul Palestina (numit și biroul Palestina) a fost condus de Julius Simon. Componența executivului a fluctuat mult în acești primii ani postbelici, dar a rămas organul suprem de decizie, deoarece Comitetul de acțiune, în care erau reprezentate toate grupurile și partidele locale, număra peste optzeci de membri și era mult prea greu de manevrat pentru a fi un instrument eficient de politică.

Conferința de la Londra din 1920 nu a fost pe deplin reprezentativă pentru federațiile și tendințele care constituiau mișcarea mondială. Partidele de dreapta și cele religioase erau mult mai puternic reprezentate decât cele de stânga. Sionismul american și cel german au avut doar delegații relativ mici. Întrucât era prima reuniune sionistă majoră din ultimii șapte ani, aceasta a devenit aproape automat câmpul de luptă între principalii pretendenți la conducere, sionismul american sub conducerea lui Brandeis și cel european sub conducerea lui Weizmann. În ceea ce-l privește pe Brandeis, nu a fost o competiție pentru putere personală, deoarece, în calitate de judecător al Curții Supreme a Statelor Unite, nu era dispus să accepte nicio altă poziție decât cea de președinte de onoare.

A fost o confruntare între două concepții diferite cu privire la viitorul mișcării sioniste, dar au existat și divergențe în ceea ce privește stilul și abordarea. Sloganul "Washington împotriva Pinskului" sub care s-a purtat bătălia a fost o denaturare a unei situații extrem de complexe, dar, cu siguranță, a existat un sâmbure de adevăr în el. Sioniștii americani, care purtaseră cea mai mare parte a poverii financiare încă de la începutul războiului și care jucaseră un rol central în lupta politică înainte și după Declarația Balfour, erau extrem de critici față de conducerea politică de la Londra, în care, de altfel, nu erau reprezentați. Brandeis credea că, odată cu Declarația Balfour, sau cel târziu cu numirea lui Samuel în funcția de înalt comisar, principalele sarcini politice ale mișcării fuseseră îndeplinite și că, de acum înainte, energiile trebuiau să fie consacrate construirii Palestinei.

Sioniștii americani s-au opus înființării unui mare birou executiv la Londra, considerând că munca pentru Palestina trebuia să fie făcută de la Ierusalim. Ei erau în favoarea descentralizării și a introducerii unor

metode moderne de afaceri. Se susținea că evreii americani aveau mai multă experiență administrativă decât frații lor europeni. Americanii au criticat metodele de colonizare ale lui Ussishkin. Acesta introdusese un nou sistem Halukka în loc să apeleze la inițiativa și la întreprinderea privată. Erau dispuși să se străduiască în numele cauzei sioniste, dar au cerut ca contribuțiile lor să fie dedicate doar proiectelor palestiniene. Ei considerau scandalos faptul că evreii bogați din Europa, care erau foarte mulți, nu erau dispuși să își asume o povară similară, și credeau că proiectul Ma'aser, conform căruia evreii bogați urmau să dea o zecime din proprietățile lor fondurilor sioniste, era total nerealist. Ei doreau o împărțire clară între investițiile comerciale în Palestina și donațiile voluntare. Ei nu erau în favoarea naționalismului diasporei și refuzau să plătească pentru activitățile sioniste din afara Palestinei. În plus, Brandeis a fost descurajat de comportamentul lui Weizmann; după ce ajunsese la un acord cu el, Weizmann a acționat pe la spatele său pentru a torpila acordul. A fost iritat de desfășurarea conferinței de la Londra, de lipsa de pregătire, de ordine și de scop, de absența unei autorități reale, de discursurile constante. Pe scurt, lui Brandeis nu-i plăcea ceea ce vedea în sionismul mondial. Weizmann și sioniștii europeni au catalogat politica lui Brandeis drept "sionism fără Sion". Sioniștilor americani le lipsea o "inimă evreiască". Ei nu au înțeles niciodată caracterul de bază al sionismului politic, cererea unei revoluții în viața evreiască. În schimb, au propus un sionism de împrumut. Europenii au susținut că Palestina nu putea fi colonizată în același mod în care a fost construită America, prin întreprinderi private, ci că era nevoie de un efort național central. Criteriile de eficiență și de gestionare a afacerilor nu erau singurele aplicabile unei mișcări cu caracter idealist. Aceasta se referea, printre altele, la opoziția americană față de așezările agricole colective, despre care preziceau că nu vor face decât să provoace noi deficite în bugetul sionist.

În timp ce conferința de la Londra a marcat ruptura dintre Brandeis și Weizmann și susținătorii lor respectivi, lupta pentru controlul organizației sioniste americane a mai durat încă un an și s-a încheiat cu înfrângerea lui Brandeis și Mack la convenția de la Cleveland din iunie 1921. Brandeis a demisionat din funcția de președinte de onoare și, împreună cu principalii săi susținători, Felix Frankfurter, Stephen Wise, Nathan Strauss, Abba Hillel Silver și Julian Mack, s-a retras din activitatea activă în cadrul organizației. Deși decizia lui Brandeis a fost definitivă, cei mai mulți dintre adepții săi au revenit în organizație în anii următori.

Criza lui Brandeis a avut repercusiuni în Europa, când doi membri ai executivului, Julius Simon și Nehemia de Lieme, au demisionat în ianuarie 1921 din motive foarte asemănătoare cu cele care au dus la retragerea americanilor. Una dintre principalele probleme aflate în joc a fost caracterul Keren Hayesod (Fondul Fundației), care a fost inițiat în 1920 la sugestia a doi lideri sioniști ruși. Acesta urma să strângă 25 de milioane de lire sterline pentru munca de colonizare. Dezbaterile privind caracterul acestui fond (dacă liderii politici trebuiau să aibă sau nu un cuvânt de spus în gestionarea sa) au preocupat conferințele sioniste timp de mai mulți ani, iar timpul petrecut în aceste dezbateri aprinse a fost adesea invers proporțional cu volumul de bani care a fost efectiv colectat. Simon și de Lieme, la fel ca și grupul Brandeis, credeau că ar fi fost posibil să se construiască Palestina, menținând la minimum investițiile în cheltuieli neproductive din punct de vedere economic (de exemplu, educație, asistență socială etc.).† Ei doreau ca banii să fie folosiți în principal pentru a promova imigrația și colonizarea. Doar 10% au fost folosiți la vremea respectivă pentru imigrație, în timp ce 30% au fost folosiți pentru susținerea sistemului

educațional evreiesc din Palestina. Simon și de Lieme credeau într-o diviziune strictă a muncii între executivul sionist și organizațiile evreiești palestiniene, acestea din urmă urmând să fie responsabile de chestiuni locale și municipale specifice, inclusiv de educație. Multe dintre sugestiile făcute de aceștia erau destul de realiste și au fost de fapt adoptate în anii următori. La momentul respectiv, ele au fost considerate premature și au fost respinse de majoritate. Prin urmare, cei doi au demisionat din executiv.

O mare parte din criticile facțiunii Brandeis la adresa conducerii sioniste londoneze au fost cât se poate de justificate. Liderii est-europeni erau încă angajați în tradiția discursurilor sentimentale nesfârșite și în credința că un discurs este în sine un act politic. În chestiuni organizatorice și financiare erau amatori, capabili poate să gestioneze afacerile unei comunități dintr-un mic oraș din Polonia, dar incapabili să construiască o nouă țară prin metode moderne. Principala slăbiciune a doctrinei Brandeis era că ar fi transformat executivul într-un comitet economic situat în Palestina, cu o filială la Londra pentru a se ocupa de afacerile politice. Americanii au supraestimat disponibilitatea autorităților obligatorii britanice de a ajuta mișcarea sionistă și au subestimat măsura în care sionismul din Europa de Est, o mișcare populară care urmărea transformarea fiecărui aspect al vieții evreiești, avea nevoie de organizare și conducere. Prin dezideologizarea sionismului, ei l-ar fi privat de suflet, prin neglijarea organizației sioniste, ar fi redus fluxul de imigranți. Pentru liderii est-europeni, sionismul a fost întreaga lor viață. Pentru Brandeis și Mack a fost doar una dintre mai multe preocupări, chiar dacă una importantă. Din acest motiv, dacă nu pentru altceva, facțiunea lui Brandeis era sortită să piardă lupta pentru caracterul și politica viitoare a mișcării.

Victoria lui Weizmann nu a fost, totuși, deloc completă. Imediat după Declarația Balfour, el fusese aclamat ca lider al poporului său, un nou Mesia. Dar la conferința de la Londra și la congresele sioniste ulterioare au existat critici tot mai mari. Toate greșelile sale, toate erorile sale de comitere și de omisiune au fost îndreptate împotriva sa, în timp ce realizările sale au fost minimalizate, pe măsură ce colegii lui Weizmann deveneau din ce în ce mai nerăbdători cu gradualismul său. Weizmann a susținut că era într-adevăr un cunctator, așa cum spusese Jabotinsky, deoarece aceasta era singura politică care putea fi dusă. El a încercat să își determine colegii să fie mai puțin nervoși și mai puțin excitabili în legătură cu suișurile și coborâșurile politicii britanice. A încercat să le explice, nu întotdeauna cu succes, că fără bani nu se puteau realiza prea multe (bugetul pentru Palestina al executivului în 1923 se ridica la mai puțin de 400.000 de lire sterline). Sokolow i-a făcut ecoul; în prezent nu mai erau multe de făcut în domeniul politic, centrul de greutate se mutase în economie. Dar aceste admonestări nu au fost foarte eficiente. Încă din 1920, Weizmann a fost nevoit să amenințe cu demisia. Acest lucru, în opinia lui Ussishkin, nu ar fi fost o calamitate majoră; în 1923, el a declarat că întregul sistem Weizmann a eșuat. Atacul s-a încheiat cu înfrângerea lui Ussishkin, dar un segment substanțial (și în creștere) al mișcării sioniste a rămas în opoziție față de Weizmann, și numai incapacitatea sa de a se pune de acord asupra unei conduceri alternative a împiedicat o criză majoră.

Cel de-al 12-lea congres sionist, primul de după război, s-a deschis la Karlsbad la 1 septembrie 1921, delegații din Polonia constituind pentru prima dată cel mai puternic grup. Mizrahi, partidul religios, era cea mai mare facțiune unică, deoarece grupul de centru, Sioniștii Generali, nu avea o coeziune internă

reală. O mare parte a dezbaterilor a fost dedicată problemelor financiare. Grupul Brandeis a boicotat congresul, dar Simon și de Lieme au apărut și și-au apărat poziția în fața majorității. Congresul a ales un nou executiv, jumătate dintre membrii acestuia urmând să locuiască în Israel (Ruppin, Eder, Ussishkin, Pick, Sprinzak, Rosenblatt). Congresul s-a încheiat cu un discurs emoționant al lui Bialik, cel mai mare poet ebraic al generației sale, care a spus că a sosit momentul să acționăm, că "am avut prea multe vise și fantezii - vrem să vedem acțiune". Bialik a prezis că, odată ce activitatea practică va începe, certurile nesfârșite și disputele teoretice care au afectat sionismul vor dispărea.

Bialik a fost prea optimist, după cum a dovedit-o congresul următor (Karlsbad, 1923). Au existat multe plângeri cu privire la executiv și multe predicții sumbre. Mizrahi și mai mulți sioniști generaliști l-ar fi înlăturat cu plăcere pe Weizmann. A fost în multe privințe un congres tipic: aproape toată lumea a susținut că el și grupul său au fost discriminați. Blumenfeld susținea că sionismul își pierduse caracterul militant, un proces care începuse înainte de război, dar care a luat amploare după 1918. Tânărul Arlosoroff, care se contura ca una dintre figurile majore ale mișcării, a mers chiar mai departe, referindu-se la pericolul ca sionismul să fie ruinat și să dispară cu totul.† Un vorbitor, comentând anunțul potrivit căruia de la ultimul congres fuseseră achiziționate 70.000 de dunamuri, a spus că aceasta era cam cât averea unui singur proprietar polonez, și nici măcar una dintre cele mai mari.

Yitzak Gruenbaum, liderul sionist polonez și unul dintre principalii antagoniști ai lui Weizmann de-a lungul anilor 1920, a afirmat că poporul evreu putea aștepta dacă condițiile din Palestina erau prea dificile pentru munca practică. La fel ca Nahum Goldmann și alți sioniști "radicali", el i-a reproșat lui Weizmann că a neglijat mișcarea și s-a concentrat asupra Palestinei. Mai presus de toate, "radicalii" se opuneau ideii de a face din ne-sioniști membri ai Agenției Evreiești, a cărei constituție fusese discutată pentru prima dată în anul precedent.

Această problemă avea să îngreuneze destul de inutil mișcarea sionistă timp de încă șapte ani. Weizmann a fost principalul protagonist al cooperării cu nesioniștii, nu numai (și nu în principal) pentru că înființarea Agenției era menționată în mandat, ci și pentru că și-a dat seama mai devreme și mai acut decât majoritatea colegilor săi că mijloacele pentru construirea Palestinei nu puteau fi strânse numai de sioniști. El a anticipat faptul că cei care nu sunt sioniști nu vor fi dispuși să se alăture acestei întreprinderi decât dacă li se va oferi o reprezentare în organele de conducere ale mișcării. "Radicalii" au afirmat că acest lucru diluarea ideologiei sioniste, privarea mișcării de caracterul său național specific, în întregime o catastrofă. Aceste discuții au stârnit multă agitație, dar, după cum s-a dovedit ulterior, au fost destul de irelevante. Pentru că Agenția Evreiască extinsă, așa cum a fost înființată în 1929, nu a jucat rolul care fusese prevăzut, iar primatul mișcării sioniste și caracterul său nu au fost afectate câtuși de puțin.

Rolul Agenției nu a fost singurul subiect de dispută între Weizmann și criticii săi. Sioniștii est-europeni priveau cu profundă suspiciune activitățile evreilor englezi cu care Weizmann se înconjurase - Kisch, Eder, Leonard Stein - și care, în timpul absenței sale de la Londra, se ocupau de activitatea politică a executivului. Acești oameni lucrau cu ghinionul de a nu se fi născut în Europa de Est. Ei nu vorbeau idiș și

foarte puțin sau deloc ebraică. Nu participaseră la congresele de dinainte de război și nu-și făcuseră ucenicia în cadrul mișcării. Cu alte cuvinte, erau, cu alte cuvinte, tipuri necunoscute. În ce măsură se putea avea încredere în ei? Weizmann a fost atacat pentru "tendințele sale dictatoriale". De exemplu, nu s-a deranjat să aducă în atenția guvernului britanic o rezoluție adoptată (inutil, după părerea lui) de către Comitetul de acțiune împotriva înființării unei agenții arabe. I s-a reproșat în mod constant că nu a prezentat guvernului britanic cererile sioniste cu suficientă insistență. Când a fost întrebat ce ar fi făcut Ussishkin și prietenii săi în locul lui (a scris Weizmann mai târziu), răspunsul a fost: "Protestați! Cereți! Insistați! Și aceasta părea a fi înțelepciunea supremă pe care o puteam culege de la criticii noștri. Ei păreau să nu fie deloc conștienți de faptul că repetarea constantă a protestelor, a cererilor și a insistențelor își înfrânge propriile scopuri, fiind atât zadarnică, cât și nedemnă".

La cel de-al treisprezecelea congres, Ruppin a prezentat o imagine sumbră a stadiului activității constructive în Palestina: unii dintre colegii săi vorbiseră despre o sută de mii de imigranți pe an, în timp ce el credea că treizeci de mii ar fi o cifră mai realistă. De fapt, veniseră doar opt sau zece mii. Congresul prevăzuse un buget de 1.500.000 de lire sterline, dar, în realitate, doar o treime din această sumă fusese alocată, iar bugetul pentru Palestina scăzuse la 300.000 de lire sterline, ceea ce era cu totul insuficient pentru a acoperi cheltuielile pentru serviciile școlare și de sănătate, ca să nu mai vorbim de imigrație și colonizare.

La acest congres, trei dintre susținătorii lui Weizmann (Kisch, Lipsky și van Vriesland) s-au alăturat executivului. Dar el a continuat să poarte în continuare povara principală, iar în încercările sale disperate de a obține bani în America și în alte părți a avut puțin ajutor din partea prietenilor sau a dușmanilor. Situația mondială din 1923 nu era favorabilă obținerii de împrumuturi sau donații. La scurt timp după congres, Weizmann a declarat la Baltimore: încă un astfel de an și suntem pierduți. Exista un pericol real ca congresul sionist să devină un parlament în care se țineau discursuri rituale nesfârșite de către demnitari profesioniști din orașele mici, ale căror cuvinte nu aveau nicio legătură cu situația reală a poporului evreu. Nu existau resurse financiare și nici o extindere a activităților economice, iar în lipsa acestora toate discursurile despre marile perspective de viitor sunau foarte goale.

Parlamentul a căzut în dizgrație în anii 1920 în multe țări europene, iar mișcarea sionistă nu a făcut excepție. Congresele sale au stârnit pasiuni și au produs câteva momente oratorice de vârf, dar, în general, au fost exerciții inutile, deoarece erau preocupate în mare parte de evenimente și evoluții asupra cărora sioniștii nu aveau niciun control. Opoziția față de Weizmann era împărțită între palestinienii dintâi, care doreau o abordare mai radicală din partea executivului față de britanici (Jabotinsky, Ussishkin), și adepții lui Gruenbaum, care erau interesați în principal de activitatea în diaspora (Gegenwartsarbeit).

Atât conducerea, cât și opoziția manifestau tot mai multă nerăbdare, deoarece situația financiară dificilă zădărnicea activitățile de peste tot. Când a fost fondat Keren Hayesod, s-a anunțat că cele 25 de milioane de lire sterline vor fi colectate în cinci ani. De fapt, a fost nevoie de șase ani pentru a colecta doar 3

milioane de lire sterline. Cu sume atât de mizere nu se putea realiza mare lucru. Organizația sionistă cheltuise excesiv de mulți ani, iar în 1927 deficitul său era de 30-40.000 de lire sterline. Aceasta nu putea fi numită o sumă uluitoare în termeni absoluți, pentru o mișcare care încerca să construiască o nouă țară. Dar, după standardele sioniste, datoria era enormă și s-a dovedit imposibil, pentru o lungă perioadă de timp, să se găsească pe cineva care să acopere acest deficit; nenumărate ședințe au trebuit să fie dedicate pentru a face față acestei urgențe. Pentru a oferi un alt exemplu: Hadassa, Organizația sionistă a femeilor americane, a fost foarte activă în strângerea de fonduri cu condiția să poată reține anual pentru propriile proiecte 110.000 de lire sterline, aproximativ 20% din bugetul sionist total la acea vreme. Și această problemă a fost dezbătută de nenumărate ori de către Federația Sionistă Americană și Congresul Sionist Mondial.

Sioniștii nu reușiseră să atragă ajutorul evreilor bogați înainte de război, iar profesorul Weizmann nu a avut mai mult succes decât Dr. Herzl în ceea ce privește realizarea unei schimbări radicale. A fost cu atât mai supărător cu cât alte instituții păreau să aibă mai mult succes în obținerea banilor de care aveau nevoie. Când, la mijlocul anilor 1920, guvernul sovietic a abordat evreii americani pentru a contribui la programul său de colonizare a Crimeii, a primit o primire mai prietenoasă decât sioniștii. Iar atunci când, în anii 1930, guvernul nazist a impus o "amendă" de 80 de milioane de lire sterline evreilor germani, a strâns banii în scurt timp. O fracțiune din această sumă ar fi fost suficientă pentru a construi Palestina în anii 1920.

Cel de-al paisprezecelea congres sionist (Viena 1925) a fost, în multe privințe, o repetare a celor precedente. Sioniștii generaliști de dreapta i-au atacat pe coloniștii socialiști pentru că duceau o existență semi-parazită, fiind susținuți de mișcare. Ben Gurion și tovarășii săi susțineau, pe de altă parte, că, din moment ce exista doar un fermier evreu la fiecare patruzeci și doi de locuitori evrei din Palestina, sectorul agricol trebuia în mod clar consolidat. Gruenbaum l-a acuzat din nou pe Weizmann că a distrus mișcarea sionistă, la care Weizmann a răspuns furios: "Nu m-am retras niciodată din sionismul pur-sânge. Eu sunt un om de stat evreu, iar tu ești un evreu asimilator". Într-un discurs lung și strălucit, Jabotinsky a atacat executivul pentru că a eșuat pe toată linia. În răspunsul său, Weizmann a adus un omagiu abilității retorice a lui Jabotinsky, dar a afirmat că argumentele sale se bazau pe presupunerea că de două ori doi fac cinci; întreaga filozofie de colonizare a lui Jabotinsky se baza pe convingerea că, în loc să plătească pentru cumpărarea terenurilor, mișcarea sionistă ar trebui să insiste să le obțină gratuit de la guvernul obligatoriu. O astfel de politică ar putea funcționa, spunea Weizmann, într-o țară pustie precum Rhodesia, dar era nerealistă atunci când era aplicată în Palestina.

Doi ani mai târziu, la cel de-al cincisprezecelea congres de la Basel, Jabotinsky a ținut un alt discurs lung și atent argumentat, destul de moderat în ton, în care s-a referit la precedentul grecesc: de ce reușise guvernul grec să reinstaleze un milion și jumătate de greci din Turcia cu o investiție de doar 15 milioane de lire sterline? De ce a pretins executivul sionist că are nevoie de mult mai mulți bani pentru un număr considerabil mai mic de imigranți? Lui Weizmann nu i-a fost greu să respingă argumentul: coloniștii primiseră gratuit terenuri, iar guvernul grec le pusese la dispoziție și șaptezeci de mii de case - Grecia și Palestina pur și simplu nu puteau fi comparate. Nu exista o mare șosea care să ducă la construirea

Palestinei, nu era probabil să se întâmple niciun miracol. Doar o muncă răbdătoare ar putea dezvolta țara. Congresul de la Basel a fost martorul unei alte ciocniri între dreapta și stânga, un alt atac al lui Gruenbaum asupra lui Weizmann. Weizmann a sugerat, oarecum nepoliticos, că Gruenbaum ar fi putut economisi timp dacă le-ar fi cerut delegaților să recitească discursul pe care îl ținuse cu doi ani mai devreme.

Singura schimbare majoră s-a referit la componența executivului:

1925

1927

1929

Weizmann

Weizmann

Weizmann

Sokolow

Sokolow

Sokolow

Cowen

Rosenblüth

Barth

Lipsky

Lipsky

Brodetsky

Kisch

Kisch

Kaplanski

Ruppin

Sacher

Rosenblüth

Pick

Szold

Sacher

Sprinzak

Eder

Meir Berlin

van Vriesland

Kisch

Ruppin

Sprinzak

Szold

Lipsky

Dar aceste schimbări nu au afectat foarte mult politica executivului. Dintre membrii executivului din 1925, Lipsky a trebuit să se afle în Statele Unite în cea mai mare parte a anului, în calitatea sa de șef al Organizației Sioniste Americane. Membrii cu reședința în Palestina au fost asociați cu funcții specifice (Ruppin s-a ocupat de colonizare, Sprinzak de relațiile de muncă etc.). Activitatea politică a fost realizată

de Weizmann și Sokolow și de asistenții lor din Londra. Leonard Stein a acționat ca secretar al departamentului politic. El a fost înlocuit în 1929 de profesorul Lewis Namier.

Ar fi anevoios să facem o relatare detaliată a lucrărilor congreselor sioniste din 1925, 1927 și 1929. Problemele de bază erau puține, libertatea de manevră a mișcării era limitată, iar discursurile erau de obicei variații pe aceeași temă. Executivul a fost în mod constant îndemnat de criticii săi să adopte o poziție mai dură față de britanici, să strângă mai mulți bani, să nu-și risipească fondurile și să nu discrimineze pe nimeni. La rândul său, executivul a lansat sloganuri nu mai puțin banale, cum ar fi "Consolidare" sau "Concentrarea tuturor forțelor". Înființarea unui birou sionist la Geneva a fost una dintre puținele inovații. Acesta a fost condus de Victor Jacobson, care trebuia să mențină legătura cu comisia de mandate a Ligii Națiunilor, căreia guvernul palestinian trebuia să îi prezinte rapoarte anuale. Deși Jacobson și asistenții săi au făcut un lobby util, nu au putut, așa cum își imaginau cu drag unii sioniști, să pună Geneva împotriva Ierusalimului și a Londrei, sau invers. Organizația Sionistă nu acționa dintr-o poziție de forță. Mai mult, unii membri ai comisiei de mandate, cum ar fi președintele acesteia, marchizul italian Theodoli, erau aspru antisioniști. Executivul era reprezentat la Ierusalim de colonelul Kisch, care a fost înlocuit de Arlosoroff în 1931. Când Arlosoroff a fost asasinat în 1933, fostul său asistent Moshe Shertok a preluat conducerea.

Agenția Evreiască

Ședința constitutivă a consiliului Agenției Evreiești s-a deschis la 11 august 1929, după ani de eforturi împotriva unei rezistențe încăpățânate din diverse părți. Când Weizmann a luat cuvântul, întreaga audiență s-a ridicat în picioare în aclamații tumultoase. Reușise ceea ce părea imposibil: "Prin răbdarea, previziunea, puterea de convingere și priceperea sa, a creat o unitate fără precedent în Israel. A fost ora triumfului său".

Încă de la începutul anilor 1920, Weizmann a încercat sistematic să obțină ajutorul nesioniștilor, în special în Statele Unite. Principalul său partener în această întreprindere a fost Louis Marshall, șeful Comitetului Evreiesc American, pe care îl întâlnise pentru prima dată la Conferința de Pace de la Paris din 1919. Weizmann a fost foarte impresionat de personalitatea energică a lui Marshall, de devotamentul său față de problemele evreiești și de înțelepciunea sa. Marshall, un evreu asimilat născut în nordul statului New York, studiase idiș pentru a putea urmări afacerile evreiești. În rândul sioniștilor, principala obiecție față de cooperarea cu oameni precum Marshall (sau bancherul Felix Warburg) era că aceștia nu fuseseră aleși în mod democratic și nu reprezentau evreimea americană, ci doar crusta superioară a acesteia. Ei se temeau că milionarii vor dobândi o influență decisivă asupra politicii mișcării. Dacă doreau să coopereze, susțineau criticii lui Weizmann, ușile organizației sioniste le erau deschise.† Dar tocmai acest lucru era ceea ce refuzau să facă, deoarece, cu toată simpatia lor pentru munca depusă în Palestina, îi considerau pe sioniști drept doctrinarii, mai interesați de naționalismul evreiesc decât de salvarea de vieți evreiești. În plus, Weizmann avusese întotdeauna intenția de a înființa o Agenție

Evreiască ca reprezentant al întregului popor evreu; o rezoluție în acest sens fusese adoptată de Comitetul de Acțiune în 1922.

Weizmann și Marshall au convocat prima lor conferință în februarie 1924, reunind evrei americani din afara mișcării sioniste care erau dispuși să ajute la munca în Palestina. Au avut loc alte conferințe în 1925 și 1928: a fost înființată o Corporație Economică Palestiniană și o comisie de experți economici care să pregătească un raport privind dezvoltarea. S-a convenit, în principiu, ca cei care nu sunt sioniști să primească jumătate din locurile din consiliul Agenției Evreiești. Congresul sionist din 1925 a acceptat această stipulare, dar a insistat ca toate terenurile achiziționate să fie deținute ca proprietate publică, ca colonizarea să se bazeze pe munca evreiască și ca limba și cultura ebraică să fie promovate. Au mai fost necesari încă trei ani până când, în decembrie 1928, Comitetul de acțiune a aprobat acordul cu un vot de 39 de voturi contra 5 (doi revizioniști, doi sioniști generali radicali și Stephen Wise). Al șaisprezecelea congres, în anul următor, și-a dat aprobarea cu o majoritate de 231 la 30.

Cu toate acestea, războiul de tracțiune a continuat, figuri importante ale mișcării, precum Ussishkin, numărându-se printre cei care se îndoiau. Dar a existat rezistență și din partea organismelor nesioniste. În Marea Britanie, de exemplu, principalele organizații evreiești au refuzat să coopereze cu sioniștii. Dar, odată ce liderii evrei americani și-au dat binecuvântarea pentru această întreprindere, drumul era liber. Împreună cu Leon Blum, Albert Einstein și Herbert Samuel, Louis Marshall, Felix Warburg, Cyrus Adler și Lee K. Krankel, Weizmann a apărut pe platforma reuniunii de înființare a Agenției Evreiești. Președintele mișcării sioniste urma să fie președinte din oficiu al Agenției Evreiești; biroul principal al acesteia urma să fie la Ierusalim, cu o filială la Londra. Constituția sa prevedea un consiliu general format din aproximativ două sute de membri, un comitet administrativ de patruzeci și un comitet executiv de opt.

A fost o ocazie memorabilă, cea mai importantă realizare a lui Weizmann de la Declarația Balfour încoace. După reuniune, a avut o lungă discuție cu Marshall și Warburg, care l-au asigurat că problemele sale financiare s-au încheiat și că nu va mai fi nevoit să călătorească în sus și în jos prin Statele Unite pentru a face apeluri de urgență pentru a-și salva mișcarea de la faliment. În sfârșit, aceasta fusese așezată pe o bază largă și solidă. La câteva zile după conferință, Louis Marshall a murit. Odată cu prăbușirea Wall Street s-a declanșat marea depresiune, iar din Palestina au sosit vești despre cele mai grave revolte din istoria mandatului. Tulburările au provocat o schimbare în rău a politicii britanice față de sionism, ceea ce, la rândul său, a dus la demisia lui Weizmann de la președinție. La câteva săptămâni de la înființarea Agenției Evreiești, mișcarea sionistă s-a confruntat cu una dintre cele mai grave crize din istoria sa.

Chaim Weizmann

În această perioadă de răscruce a sorții sale, este util să identificăm tendința conducătoare din cadrul sionismului în anii 1920 și oamenii care au acționat ca purtători de cuvânt ai acesteia. Weizmann,

desigur, a dominat scena, așa cum niciun alt lider nu o mai făcuse de la Herzl încoace. Înainte de Primul Război Mondial, el era practic necunoscut în afara rândurilor sionismului rusesc. Născut în 1874 la Motol, în apropiere de granița dintre Rusia Albă, Lituania și Polonia, fiul unui mic comerciant de lemn, a studiat chimia la Berlin și în Elveția și s-a stabilit în Anglia în 1904. A participat la o serie de congrese sioniste, dar, deși a jucat un anumit rol în opoziția față de proiectul Uganda și, mai târziu, în campania de răsturnare a lui Wolffsohn, cu siguranță nu se număra printre figurile de frunte ale mișcării. Un observator la congresul de la Viena (1913) l-a descris ca fiind un "tânăr apatic". A fost o impresie greșită, deoarece energia nemărginită pusă în slujba sionismului a fost cu siguranță una dintre caracteristicile remarcabile ale lui Weizmann. Spre deosebire de majoritatea colegilor săi, el era un mare admirator al Marii Britanii, convins de identitatea intereselor britanice și sioniste în Orientul Apropiat, și încă din primele zile petrecute în Anglia a încercat să facă convertiți la ideea sa. Nu a fost lipsit de spirit critic față de viața engleză. La scurt timp după ce s-a stabilit în Manchester, i-a scris unui prieten despre contradicțiile sociale din viața din jurul său, despre prostia din toate domeniile, despre materialismul teribil și crud, despre farmecul exterior care acoperă urâțenia din interior. Dar nimic nu i-a zdruncinat încrederea în Marea Britanie ca fiind singura mare putere dispusă și capabilă să ajute visul sionist să devină realitate. Weizmann a jucat cel mai important rol în pregătirea drumului pentru Declarația Balfour și în negocierile ulterioare privind mandatul. Este adevărat că a avut tendința de a minimiza rolul jucat de alții în aceste evenimente (rolul lui Aron Aaronson nu a fost deloc neglijabil), dar nu există nicio îndoială că el a fost principalul arhitect a ceea ce a fost numit "cel mai mare act de diplomație statală din timpul Primului Război Mondial": "Dacă a existat unitate evreiască în anii critici dintre 1917 și 1920, aceasta a fost în principal rezultatul energiei, răbdării, intuiției psihologice și cunoașterii complete a tuturor aspectelor evreilor europeni de către Weizmann".

Recunoașterea în interiorul taberei evreiești a venit doar încet. Sioniștii ruși îl considerau un om ușor, iar americanii au criticat încă de la început ceea ce ei considerau a fi o orientare unilaterală față de Marea Britanie. Cei mai fideli susținători ai lui Weizmann au provenit din tânăra generație de sioniști britanici și, mai târziu, și din rândul germanilor. Colegii săi, est-europenii, l-au privit întotdeauna cu mai mult decât puțină suspiciune. Obișnuiți cu conducerea colectivă, aceștia l-au acuzat frecvent de ambiții dictatoriale. S-a spus că era indiferent la laude și la reproșuri, dar această judecată nu a fost împărtășită de unii dintre cei mai apropiați confidenți ai săi. Harry Sacher, scriindu-i lui Leon Simon în ianuarie 1919, s-a plâns de vanitatea lui Weizmann, că el, Weizmann, era absolut sigur pe propria judecată, iar Ahad Ha'am era singurul pe care era dispus să-l consulte din când în când.†

Weizmann a negociat cu britanicii și americanii în timpul războiului fără a avea autorizația oficială a organizației sioniste. El a fost cooptat în executiv abia în 1918, după moartea lui Chlenov. Dar chiar și după aceea, spre marea sa nemulțumire, a fost nevoit să împartă responsabilitatea cu Sokolow, și a fost ales președinte al Organizației Sioniste Mondiale abia la conferința de la Londra din 1920.‡ Încă de la început au existat îndoieli puternice în privința conducerii sale în rândul unora dintre cei care l-au ales. Atunci când și-a încheiat sondajul activităților din 1920 cu strigătul: "Iată ce am făcut, popor evreu. Voi ce ați făcut?", i-a lovit pe unii dintre ascultătorii săi ca fiind atât nedrept cât și pretențios. Weizmann era convins că nu exista o scurtătură către o Palestină evreiască, că trebuia "zilnic să-i convingă pe britanici că punerea în aplicare a Declarației Balfour era atât în interesul britanicilor, cât și o necesitate morală".§

În raportul său către congresul de la Karlsbad din 1923, a spus: "Nu mi-e rușine să spun că nu am niciun succes de produs. După mandat nu vor mai exista succese politice timp de ani de zile. Acele succese politice pe care le doriți va trebui să le obțineți prin propria voastră muncă în Emeq, în mlaștini și pe dealuri, nu în birourile din Downing Street". Convins că tot ce puteau obține sioniștii era libertatea de acțiune pentru activitatea lor practică, el a devenit din ce în ce mai nerăbdător cu cei care îl acuzau de minimalism (dacă nu chiar de defetism), care credeau că apelurile vehemente și protestele zgomotoase vor determina guvernul britanic să se îndrepte. Weizmann a ridiculizat întotdeauna această abordare. La congresul din 1931, el a remarcat că zidurile Ierihonului au căzut la sunetul trâmbițelor, "dar nu am auzit niciodată de ziduri care să fi fost ridicate prin astfel de mijloace".

Ambivalența mișcării sioniste față de conducerea lui Weizmann a devenit și mai pronunțată pe măsură ce relațiile cu Marea Britanie se înrăutățeau. El era, așa cum scria Robert Weltsch (și cum au recunoscut cu reticență criticii lui Weizmann), singurul lider sionist care se putea întâlni cu miniștrii britanici pe picior de egalitate. Nu exista nimeni care să poată vorbi cu atâta curaj și eficiență în numele cauzei evreiești. 'Puterea sa extraordinară de gândire și inteligența sa promptă făceau din el un controversalist formidabil; greutatea morală și puterea magică a personalității sale îl făceau să reușească acolo unde oameni mai mici nu puteau nici măcar să fie ascultați'. Dar patriotismul său sionist era din ce în ce mai mult pus la îndoială și a fost chiar acuzat de trădare atunci când a refuzat să acționeze ca purtător de cuvânt al revendicărilor extremiste care câștigau teren în mișcarea sionistă. Această prăpastie tot mai mare a dus în cele din urmă la căderea sa în 1931. A revenit la conducere abia patru ani mai târziu, într-un moment de criză supremă.

Despre impactul extraordinar al personalității lui Weizmann există un acord general. Un observator neevreu a scris odată că puterea sa de convingere era irezistibilă, chiar înfricoșătoare. Întotdeauna a avut mai mult succes în fața maselor evreiești (și, întâmplător, în fața neevreilor) decât în fața propriilor săi colegi din conducerea sionistă. Forța personalității sale a fost descrisă într-un omagiu emoționant de Isaiah Berlin:

A fost una dintre acele ființe umane care... a stat aproape de conștiința poporului său și nu la periferia acestuia; ideile și sentimentele sale erau, ca și cum ar fi fost, în mod natural, în acord cu speranțele, temerile, modurile de a simți ale marii majorități a maselor evreiești, adesea nespuse, dar întotdeauna centrale, cu care el s-a simțit toată viața în simpatie naturală profundă și completă. Geniul său a constat în mare măsură în a face articulate și a găsi căi de realizare a acestor aspirații și dorințe. ... A fost un om de o imensă autoritate naturală, demnitate și forță. Era calm, patern, imperturbabil, sigur pe sine. Nu s-a lăsat niciodată dus de curent. Era întotdeauna în control. Și-a acceptat întreaga responsabilitate. Era indiferent la laude și reproșuri. Avea tact și farmec într-o măsură depășită de niciun om de stat din zilele noastre. Dar ceea ce a ținut masele evreiești lipite de el până în ultima fază a lungii sale vieți nu a fost doar posesia acestor calități, oricât de orbitoare ar fi fost ele, ci faptul că, deși în exterior devenise un eminent om de știință occidental (ceea ce l-a făcut independent din punct de vedere financiar și, prin

urmare, politic) și se amesteca cu ușurință cu maeștrii îndepărtați și inaccesibili ai lumii occidentale, personalitatea și perspectiva sa fundamentală au rămas neschimbate. Limbajul său, imaginile sale, schimbările sale de frază erau înrădăcinate în tradiția, pietatea și învățătura evreiască. Gusturile sale, mișcările sale fizice, felul în care mergea și stătea în picioare, se ridica și se așeza, gesturile sale, trăsăturile feței sale extrem de expresive și, mai presus de toate, tonul vocii sale, accentul, inflexiunea, varietatea extraordinară a umorului său, erau identice cu ale lor - erau ale lor.

Cu toate acestea, tabloul celui mai mare om de stat evreu al epocii sale ar fi incomplet fără a menționa, cel puțin în treacăt, unele dintre defectele și slăbiciunile sale. Viziunile sale politice erau cele ale unui naționalist democratic, nu foarte diferite de cele ale lui Masaryk. Le-a absorbit instinctiv și a rămas întotdeauna, în primul rând, un empirist. Odată formate, opiniile sale politice s-au schimbat puțin sau deloc de-a lungul anilor. A citit puține cărți și a avut puține interese în afara politicii sioniste și a chimiei. Ca și Herzl, nu a fost un gânditor politic original. Cel puțin parțial, nu a fost conștient de marile schimbări, în mare parte negative, care au avut loc în anii 1920 și 1930. Găsise cu ușurință un limbaj comun, cu Balfour și Lloyd George și cu oameni din generația lor, dar comunicarea cu succesorii lor a devenit din ce în ce mai dificilă. Umanismul său democratic nu se potrivea cu noul Zeitgeist și cu noua Realpolitik, nu se potrivea cu o lume din ce în ce mai violentă, în care umanismul și necesitățile morale contau prea puțin, iar puterea fizică era aproape singurul criteriu. În aceste condiții schimbate, eficiența lui Weizmann ca lider politic era menită să se diminueze.

Atitudinea sa față de propriul popor, față de mișcarea sionistă, chiar și față de cei mai apropiați colaboratori ai săi, era extrem de contradictorie și adesea ambivalentă. Nu a încetat niciodată să sublinieze că era un om al poporului: "Dacă am realizat ceva, este tocmai pentru că nu sunt un diplomat. Dacă vreți să mă răniți, spuneți-mi diplomat."† "Herzl a venit din vest", a spus el cu altă ocazie, "și a folosit concepte și idei occidentale. Eu, din păcate, provin din Lituania. Cunosc prea bine poporul evreu, iar acesta mă cunoaște și mai bine. Și, prin urmare, îmi lipsesc aripile care i-au fost date lui Herzl. ... Dacă Herzl ar fi fost la o școală de copii, poporul evreu nu l-ar fi urmat niciodată."‡ Dar atingerea comună era amestecată cu elemente ale unui dispreț nietzschean pentru mase. El era pe deplin conștient de slăbiciunile poporului evreu, de lipsa de voință a evreilor bogați din Europa și America de a contribui financiar și a maselor evreiești de a emigra în Palestina. Lipsa de recunoștință pe care i-a arătat-o adesea nu a făcut decât să întărească aceste sentimente. Uneori, se pare că a disperat că nu va reuși niciodată să convingă mișcarea sa că era nevoie de un efort total al întregului popor pentru ca visul sionist să devină realitate. Atitudinea sa față de contemporanii săi din conducerea sionistă a fost, cu câteva excepții, una de dispreț abia voalat. La fel ca Ben Gurion după el, se înțelegea bine cu generația tânără, care îl admira, dar îi era extrem de greu să lucreze cu ceilalți de la egal la egal. "Nu a fost niciodată fericit ca și coleg", a scris Harry Sacher. 'Nu-i plăcea să ceară sfaturi și nu avea niciun dar pentru a raporta'. Era un om temperamental și își putea activa și dezactiva brusc farmecul său deosebit. De mai multe ori s-a folosit de oameni doar pentru a se debarasa de ei atunci când nu mai avea nevoie de ei și s-a făcut vinovat de acte de lipsă de loialitate crasă față de unii dintre cei mai apropiați confidenți ai săi. Nu se aștepta aproape niciodată la recunoștință din partea celorlalți și doar rareori o arăta el însuși. Dar calitățile care fac din el un lider popular și un mare om de stat (unul, ca să-l citez din nou pe Berlin, a cărui intervenție activă face

ca ceea ce părea extrem de improbabil să se întâmple de fapt) nu sunt chiar cele ale unui sfânt. Pentru cineva activ în politică pe tot parcursul vieții sale, slăbiciunile sale au fost surprinzător de puține și păcatele sale venale.

Alți lideri sioniști

Una dintre primele provocări la adresa guvernării lui Weizmann a fost făcută de Menahem Ussishkin, care fusese un lider al sionismului rusesc pe vremea când Weizmann era încă student. Născut în apropiere de Mohilev în 1863, fiul unui comerciant hassidic bogat, și-a făcut pregătirea de inginer (profesie pe care nu a practicat-o niciodată) la Moscova. O figură centrală printre Iubitorii Sionului, și-a petrecut luna de miere în Palestina într-o perioadă (1891) în care nu era la modă, ca să spunem așa.† Un bărbat greoi, cu umeri masivi și ochi albaștri, avea reputația de a fi neînduplecat și dur ca piatra de moară. Într-adevăr, exista o astfel de dungă în caracterul său, dar există motive să credem că a cultivat în mod deliberat imaginea de om dur și interzis, și că în spatele acestei fațade se afla un romantic, care visa la răscumpărarea pământului Palestinei. Ambițiile sale politice aveau să rămână neîmplinite. Avea adepții săi entuziaști printre ruși, dar, din punct de vedere temperamental, era total nepotrivit pentru a conduce mișcarea sionistă, care nu dorea un dictator la cârmă, ci un maestru în arta persuasiunii blânde. Avea firea unui țar (scria un contemporan), opiniile sale erau emise sub formă de edicte. Era absolut sigur că avea întotdeauna dreptate și că nimeni nu putea avea la fel de multă dreptate ca el. Nu doar lipsa sa de abilități lingvistice l-a debarasat de pe culmile diplomației sioniste.

După ce s-a stabilit în Palestina, Ussishkin a fost numit director al Keren Hayesod. El a contribuit la cumpărarea unor terenuri care au devenit mai târziu zone-cheie în așezarea agricolă evreiască (valea Yesreel, valea Beisan, Emeq Hefer). Deși era un om de dreapta în filozofia sa politică, i-a sprijinit călduros pe pionierii socialiști în eforturile lor, chiar și atunci când acestea contraveneau propriilor sale convingeri, deoarece stabilirea pe pământ a rămas pentru el testul suprem al angajamentului față de ideea sionistă. El a absorbit credința populiștilor ruși în unitatea dintre teorie și acțiune și nu avea decât dispreț pentru sioniștii din diaspora care își vedeau viitorul mai degrabă în Europa decât în Palestina. Ussishkin a murit la Ierusalim, orașul pe care îl iubea cel mai mult, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, cu prejudecățile, pasiunile și intelectul său nestrămutate; cu toate slăbiciunile sale, un om respectat pe scară largă, un stâlp de rezistență al mișcării sioniste.

Nahum Sokolow a împărțit conducerea mișcării sioniste cu Weizmann după 1917. Și el a jucat un rol notabil în evenimentele care au dus la Declarația Balfour. Sokolow avea o educație mai vastă decât Weizmann, dar nu avea simțul popular, carisma și duritatea liderului înnăscut. A fost poate cel mai desăvârșit diplomat sionist, dar nu a avut viziunea, marele proiect al marelui om de stat. A fost tolerant, înțelegător și generos în aprecierea celorlalți și modest în aprecierea lui însuși, deși nu i-a lipsit ambiția politică, așa cum a apărut la congresul sionist din 1931, care l-a destituit pe Weizmann și l-a făcut pe acesta lider al mișcării. Era un bărbat chipeș, cu maniere distinse, elocvent, spiritual și remarcabil de bine citit. Dar îi lipsea acea dâră demonică și acea pasiune care făcea parte din caracterul lui Weizmann. Era

prea mult intelectual pentru a deveni omul de acțiune, prea curtenitor, prea indecis în probleme politice importante. Nu era un om puternic și nici măcar nu încerca să dea impresia că ar fi unul. Sokolow era reticent în a-și face dușmani; nu era suficient de dur pentru a fi liderul unei mișcări populare dinamice. A devenit un om de stat mai în vârstă relativ devreme în viață și a fost foarte solicitat ca președinte și mediator. Dar nu era omul potrivit pentru a asigura conducerea într-un moment de criză.

Leo Motzkin, născut în Lituania, a jucat un rol important în perioada de început a mișcării sioniste. El fusese mentorul lui Weizmann în perioada Berlinului și, mai târziu, a prezidat numeroase congrese sioniste. La fel ca Sokolow, era un om de centru, un președinte excelent, dar nu a avut o mare greutate în consiliile interne ale mișcării. Îi lipseau disciplina și scopul și, din nou, în cuvintele unui contemporan, exista ceva neterminat în majoritatea acțiunilor lui Motzkin. Se spunea despre el că era un matematician talentat, dar, spre deosebire de Weizmann, nu și-a terminat studiile. A devenit un expert în situația evreilor din Rusia și, mai târziu, din alte părți ale lumii. Compilația de documente pe care a publicat-o pe aceste teme a fost de o valoare considerabilă, dar există puține scrieri proprii. În ultimii ani, principalul său interes a fost politica diasporei - Congresul Mondial Evreiesc a fost ideea sa, deși nu a trăit pentru a-l vedea născut (a murit în 1934). I-a lipsit unicitatea de spirit a lui Ussishkin sau Weizmann. Poate că s-a bucurat de viață mai mult decât ei. Cu siguranță a ajuns să iubească Parisul, bulevardele, restaurantele și cafenelele sale:

Acolo a putut întâlni evrei din toate țările. Dacă te așezai la Café de la Paix în orice după-amiază, vedeai trecând o panoramă a vieții evreiești.... Își petrecea mai mult timp bând ceai decât la birou. Îi plăcea compania bună și era un bun ascultător. Citea literatură grea și nimic ușor sau ușor nu-i trecea prin fața ochilor. Nu părea să aibă niciodată timp pentru viața de acasă și se putea conta pe el să își facă bagajele și să plece la un moment dat la Londra, Viena sau New York - oriunde îl chema o cauză evreiască. Nu-i plăceau certurile și parteneriatele.†

Era bine informat și decent, dar nu era făcut pentru a fi un conducător de oameni.

Dintre toate figurile de frunte ale mișcării, Jabotinsky a fost cel mai colorat, dar s-a aflat în opoziție de la începutul anilor 1920 și a avut o influență redusă asupra politicii sioniste oficiale. Cariera sa politică a fost descrisă în altă parte în prezentul studiu. Membrii anturajului lui Weizmann erau specialiști, nu oameni polivalenți ca el însuși; ei nu au jucat un rol central în politica sionistă internă, chiar și atunci când au fost membri ai executivului. Kisch, Eder, Harry Sacher, chiar și profesorul Brodetsky erau jumătate evrei, jumătate englezi în ochii est-europenilor; discursurile lor nu erau întotdeauna înțelese. Deoarece nu împărtășeau tradiția culturală est-europeană, nu s-au simțit niciodată complet acasă în atmosfera populară a congreselor sioniste. În afară de Jabotinsky, revizioniștii nu aveau nicio personalitate

remarcabilă. Robert Stricker, care l-a sprijinit în anii 1920, nu a avut nici un urmaș și nici o influență în afara Vienei. Ca și Lichtheim, nu a rămas mult timp alături de revizioniști.

Mișcarea sindicală a fost reprezentată în conducere de Kaplanski, care nu era foarte cunoscut în Palestina, deoarece s-a stabilit la Haifa abia în ultimii ani, când a devenit directorul universității tehnice de acolo. Ben Gurion, Sprinzak, Remes, Ben Zvi, Katznelson și-au făcut apariția la congresele sioniste din anii 1920, dar discursurile lor abia dacă au provocat o undă. Ei erau încă preocupați în mare măsură de problemele lor specifice, și chiar și retorica lui Berl Katznelson nu a fost prea bine primită. Marele prodigiu al stângii a fost Victor (Chaim) Arlosoroff, născut la Romny, în Ucraina, educat la Berlin, care a intrat în politica sionistă la cel de-al doisprezecelea congres și, în 1924, la vârsta de douăzeci și cinci de ani, a devenit membru al Comitetului de acțiune.

Arlosoroff a fost un om cu daruri remarcabile, combinând tactul, instinctul politic și intuiția lui Weizmann cu un talent organizatoric și oratoric remarcabil. A fost cel mai bun orator al mișcării, mai puțin extravagant, dar mai convingător decât Jabotinsky. Înțelegea mai multe despre economie și sociologie decât oricare alt lider sionist și era, de fapt, o combinație rară de intelectual și om de acțiune. Din punct de vedere politic, a făcut parte din Hapoel Hatzair și a fost unul dintre principalii arhitecți ai fuziunii cu Ahdut Avoda, din care s-a născut Mapai în 1930. Și-a dezvoltat propria sa marcă de doctrină socialistă (Volkssozialismus), dar a fost cel mai puțin doctrinar dintre oameni, fiind întotdeauna gata să își modifice opiniile în lumina noilor evoluții și experiențe. De timpuriu i s-a cerut să preia misiuni diplomatice în numele executivului - la Geneva, Londra și în Statele Unite. A fost mai mult decât oarecum ironic faptul că, după căderea lui Weizmann, el, un weizmannist extremist declarat, a fost ales pentru a-i fi succesor în funcția de ministru de externe al mișcării.

Constelația politică atunci când Arlosoroff a preluat conducerea nu era deloc de bun augur: mișcarea se confrunta cu falimentul financiar. Sir John Chancellor, înaltul comisar în Palestina, nu era tocmai un susținător al cauzei sioniste. Guvernul de la Londra se îndepărta tot mai mult de spiritul și litera Declarației Balfour. Divergențele din cadrul mișcării creșteau în mod constant. Chiar și unii dintre membrii executivului nou ales nu s-ar fi simțit neplăcut dacă Arlosoroff ar fi eșuat în eforturile sale. În această situație dificilă, el a dat dovadă de o capacitate enormă de muncă, de o răbdare infinită și de o dorință de a se împrieteni atât cu englezii, cât și cu arabii, în ciuda descurajărilor constante venite din toate părțile. Mai presus de toate, el a dorit să dea un nou impuls activității sioniste. Pe măsură ce anul 1932 se apropia de sfârșit, existau semne ale unei îmbunătățiri lente, dar Arlosoroff nu a trăit pentru a vedea schimbarea de situație. În seara zilei de 16 iunie 1933, a fost împușcat în timp ce se plimba pe plaja din Tel Aviv. Identitatea ucigașilor săi nu a fost stabilită nici până în ziua de azi, iar circumstanțele exacte au rămas de atunci un subiect de controversă. Membrii unui grup de revizioniști extremiști au fost suspectați pe scară largă de crimă, dar nu au existat suficiente dovezi și au fost achitați după un proces care a provocat o profundă divizare în comunitatea evreiască.

Printre susținătorii lui Weizmann în Germania, Kurt Blumenfeld a fost unul dintre cei mai influenți. Un orator extrem de eficient, el a fost și mai convingător într-un cerc restrâns și a reușit să obțină sprijinul multor lideri ne-sioniști, evrei și neevrei deopotrivă, pentru activitatea de colonizare în Palestina. Robert Weltsch, născut la Praga, a fost editorul celui mai influent organ sionist al perioadei, indiferent de limbă, Jüdische Rundschau, și, de altfel, a scris multe dintre discursurile lui Weizmann. Rundschau a fost adesea criticat pentru ultra-Weizmannismul său (în problema arabă, problema statului evreu), dar nimeni nu i-a contestat nivelul cultural ridicat. S-a bucurat de o mare autoritate și a avut un impact educațional marcat mult dincolo de granițele Germaniei. Nahum Goldmann, născut în Europa de Est și educat în Germania, a început să joace un rol important în politica sionistă de la o vârstă fragedă. El făcea parte din sioniștii radicali care se opuneau lui Weizmann, dar principalul său interes, la fel ca și cel al lui Motzkin și Gruenbaum, era politica diasporei și nu Palestina. Fără a fi chiar de calibrul lui Arlosoroff, era un orator excelent și un diplomat desăvârșit. A atins o poziție de conducere în cadrul mișcării abia în anii 1930.

Printre susținătorii lui Weizmann în America, Louis Lipsky a fost cel mai talentat și mai proeminent. Un om cu talente intelectuale și artistice considerabile, a fost în același timp un excelent organizator și educatorul a două generații de sioniști americani. A devenit secretar general al Federației Sioniste Americane încă de la început și a preluat conducerea acesteia după înfrângerea facțiunii Brandeis-Mack. Sionismul american a avut și alți lideri remarcabili, cum ar fi rabinul Stephen Wise, un orator formidabil, care avea însă numeroase interese în afara sionismului: orice cauză umanitară își găsea un susținător cald în acest democrat radical. A fost Abba Hillel Silver, un alt orator înflăcărat, de asemenea rabin și sionist de început, care și-a asumat un rol de lider în anii 1940. Jacob de Haas, născut în Anglia, care l-a cucerit pe Brandeis pentru cauza sionistă, a fost proeminent la un moment dat, dar a renunțat după demisia lui Brandeis. Puțini lideri sioniști americani, cu excepția Henriettei Szold, au făcut din sionism singura lor cauză, și niciunul dintre ei, cu excepția Henriettei Szold, a lui Magnes și, în ultimii ani, a lui Israel Goldstein, nu și-a făcut din Ierusalim casa lor.

Această listă de sioniști proeminenți nu este doar incompletă; este, într-o anumită măsură, înșelătoare. Cei mai desăvârșiți oratori, liderii aflați cel mai mult în lumina reflectoarelor, nu au fost neapărat cei care au constituit coloana vertebrală a mișcării. Unii dintre ideologii de frunte din perioada anterioară, precum Idelson, Jacob Klatzkin sau Pasmanik, astăzi uitați, au exercitat o influență considerabilă în acea perioadă, chiar dacă ideile lor erau adesea contestate. Arthur Ruppin, al cărui loc în istoria sionismului a fost menționat, a fost timp de mulți ani expertul executivului în toate chestiunile legate de așezarea evreilor. În relatările despre dezbaterile dramatice și deciziile memorabile, numele său nu apare prea des. El a fost protagonistul muncii practice, făcându-și treaba discret, cu un devotament rar întâlnit, niciodată în lumina reflectoarelor, dacă putea evita acest lucru. Cu toate acestea, în retrospectivă, importanța activității sale nu are egal în analele sionismului. Au existat și alți astfel de oameni, eroi necunoscuți ai mișcării, fără de care sionismul ar fi rămas o societate de dezbateri, un parlament fără țară, intrigant fără îndoială, dar fără consecințe practice.

Partidele sioniste

Organizația Sionistă Mondială era compusă atât din uniuni separate (cum ar fi Mizrahi și sionismul muncitoresc), cât și din federații naționale, ai căror membri subscriau la programul de la Basel, dar nu erau legați de disciplina de partid. Înainte de cel de-al Doilea Război Mondial, existau cincizeci de astfel de federații independente, iar membrii acestora erau, prin definiție, sioniști generali. Astfel, sionismul general a fost primul partid care a existat, dar ultimul care s-a organizat. Era curentul principal, mișcarea însăși era sionistă generală. Termenul de "sionism general" a fost adoptat abia în 1907, după apariția pe scenă a altor partide din cadrul mișcării. sionismul general era amorf, "un compus al mai multor puncte de vedere, dar nu o identitate ideologică". Deoarece nu existau legături permanente între federațiile naționale, acestea au venit la congrese puternice numeric, dar divizate și fără un program clar de acțiune. La cel de-al doisprezecelea congres (Karlsbad) au reprezentat 73% din total, dar au suferit un declin atunci când atât dreapta, cât și stânga au devenit mult mai puternice. În 1923-5, ponderea lor era de 50-60%; în 1931 s-au redus la doar 36%, împărțite, de altfel, în trei moduri diferite. Încercările de a reuni cele trei facțiuni în cadrul primei Conferințe Generale Sioniste Mondiale (Basel, 1931) au avut un succes doar parțial. Nici încercarea de a oferi o filosofie sionistă generală specifică nu a fost foarte convingătoare. Robert Weltsch a susținut că sionismul general nu era doar echidistant între stânga și dreapta, între capitalism și socialism, între ortodoxie religioasă și ateism, între militarism și pacifism, între o politică agresivă și o politică realistă sobră; nu era doar o politică de compromis pasiv, dorința de a alege linia de rezistență minimă, ci o decizie pozitivă, deliberată, conștientă în favoarea centrului și a unității mișcării. † Este posibil ca astfel de motive să-l fi determinat pe Robert Weltsch și pe unii dintre prietenii săi intelectuali să susțină sionismul general, dar majoritatea liderilor și susținătorilor săi au fost atrași de acesta tocmai pentru că nu era o mișcare a extremelor.

Sionismul general a fost afectat de disensiuni interne. În 1923, "sioniștii democrați" s-au desprins și au înființat o facțiune în opoziție față de Weizmann. Aceștia respingeau, printre altele, ideea unei Agenții Evreiești lărgite și susțineau, de asemenea, că Weizmann nu a acordat suficientă atenție necesității de a consolida organizațiile sioniste din diaspora. În plus, se spunea că era prea pro-britanic în politica sa externă.‡ Principalul purtător de cuvânt al acestei facțiuni a fost Y. Yruenbaum, al cărui grup polonez (Al Hamishmar) a constituit nucleul opoziției. Aceasta a fost susținută de Nahum Goldmann și de unii dintre prietenii săi berlinezi, de un grup românesc (Renasterea) și de câteva facțiuni mici din Austria și Cehoslovacia. În 1927, opoziția a fost redenumită "sionism radical". În programul său, a încercat să-i flancheze pe Weizmannești atât de stânga, cât și de dreapta. Spre deosebire de Weizmann, ea sublinia importanța obținerii unei majorități evreiești în Palestina și a unui stat evreiesc ca scop final al sionismului. În același timp, a subliniat necesitatea unei vieți evreiești democratice în diaspora, o referire, probabil, la "dictatura" lui Weizmann. În timp ce majoritatea evreilor simpatizau cu ideea construirii Palestinei, aceștia nu fuseseră încă convinși de sionism, iar realizarea acestui obiectiv era, potrivit radicalilor, una dintre cele mai urgente misiuni ale mișcării. Pe scurt, ei cereau o politică mai militantă și mai dinamică, fără a putea însă să precizeze întotdeauna în detaliu ce politici ar fi urmărit ei, care să difere esențial de cele ale lui Weizmann. Mai mult, unele dintre cererile lor se excludeau reciproc.

Sionismul radical, ca și sionismul general, a fost mai degrabă o tendință decât un partid politic. Manifestele sale timpurii au fost semnate nu numai de Gruenbaum și Goldmann, ci și de Jabotinsky,

Schechtman, Stricker și alți revizioniști care și-au înființat curând propria organizație. Sioniștii radicali nu au beneficiat în niciun moment de sprijinul unei părți importante a mișcării. La alegerile din 1927, au obținut 6% din totalul voturilor, dar doi ani mai târziu cota lor a scăzut la 4%. Ulterior, Gruenbaum, Goldmann și majoritatea susținătorilor lor au revenit în rândurile sionismului general, constituind, împreună cu liderii germani, britanici și americani, curentul "A", în contrast cu facțiunea rivală "B", condusă de Ussishkin, Mossinson, Bograshow, Schwarzbart, Rottenstreich, Schmorak, Suprasky și F. Fernstein. La congresul din 1935, prima a avut 81 de reprezentanți, iar cea de-a doua 47 de reprezentanți.

Toți sioniștii generaliști au fost de acord că interesul național trebuie să aibă întotdeauna întâietate față de interesele de partid. Dar, întrucât cele două aripi erau diferite atât în ceea ce privește definiția interesului național, cât și în ceea ce privește atitudinea față de politica externă a lui Weizmann, precum și în ceea ce privește abordarea problemelor sociale și economice, un astfel de acord verbal nu a fost suficient pentru a restabili unitatea pentru o perioadă lungă de timp. Facțiunea "A" era în favoarea unei colaborări destul de strânse cu sionismul muncitoresc și susținea includerea muncitorilor sioniști generaliști în cadrul Histadrut, în timp ce facțiunea "B" (Uniunea Mondială) gravita spre dreapta, preferând înființarea unui sindicat separat în afara Histadrut-ului dominat de socialiști. Facțiunea "B" s-a pronunțat în favoarea unui stat evreiesc încă din 1931, în timp ce Weizmannii s-au opus ca fiind prematur la acea vreme. Primii doreau să transforme Sionismul General într-un partid politic ale cărui decizii să fie obligatorii pentru toți membrii săi, în timp ce cei din urmă preferau o confederație liberă. După scindarea din 1935, majoritatea sioniștilor generaliști s-au alăturat grupului "A", care a avut 143 de delegați la ultimul congres sionist antebelic, în timp ce "B" a fost reprezentat doar de douăzeci și opt de membri. După război, în decembrie 1946, a luat ființă o nouă confederație mondială a sioniștilor generali, dar rivalitatea a continuat, iar la primele alegeri parlamentare din statul Israel sioniștii generali s-au împărțit în nu mai puțin de șapte liste. În cele din urmă, majoritatea membrilor facțiunii "A" s-au alăturat Partidului Progresist, în timp ce membrii facțiunii "B" au înființat un Partid Sionist General care, în cele din urmă, s-a unit cu revizioniștii (Herut). În afara Israelului, lideri americani precum Abba Hillel Silver și, mai târziu, Israel Goldstein, au fost proeminenți în sionismul general, în măsura în care acesta a continuat să existe.

Sionismul religios

Apariția sionismului muncitoresc și a revizionismului, precum și soarta lor ulterioară, sunt discutate în altă parte în prezentul studiu. Sionismul religios, reprezentat de Mizrahi, a fost mai puțin important, dar nicio analiză a mișcării sioniste nu ar fi completă dacă ar ignora rolul jucat de aceasta, una dintre cele mai vechi facțiuni din cadrul mișcării naționale evreiești.

Sioniștii ortodocși își trag rădăcinile de la Ramban, înțeleptul medieval, care, potrivit tradiției, a găsit doar doi evrei în Ierusalim când a ajuns acolo acum 650 de ani și, de atunci, a decis să lucreze pentru consolidarea așezării evreiești în Palestina. Ei își văd precursorii în rabinul Israel Baal Shem Tov în secolul

al XVIII-lea și în rabinii Kalischer și Gutmacher (un cabalist de frunte) în secolul al XIX-lea, în gândirea cărora reconstrucția Palestinei a ocupat un loc foarte important. Printre Iubitorii Sionului s-au numărat mai mulți rabini distinși, precum Eliasberg și Mohilever, dar organizația evreilor ortodocși, Mizrahi, a luat ființă abia la câțiva ani după ce Herzl a dat un nou impuls sionismului. Spiritul care a animat convenția de la Vilna (1902) și fondatorul Mizrahi a fost Isaac Jacob Raines, rabinul din Lida, un "Litvak" care, în cuvintele biografului său, nu cunoștea altă limbă decât ebraica, nu avea o educație generală, dar "era un om cu multă înțelepciune și cunoaștere, un înțelept talmudic, un geniu, un predicator de cea mai rară speță, care a deschis o cale în literatura agadică". Raines simpatizase cu Iubitorii Sionului, dar a decis, după multe reflecții, să se alăture sionismului herzlian. După ce a meditat și a respins argumentele aduse împotriva sionismului de către rabinii ultraortodocși, a ajuns la concluzia că oricine ajungea la concluzia că idealul sionist are vreo legătură cu gândirea liberă risca să se suspecteze pe sine ca profanator al lucrurilor sfinte.

La conferința de la Vilna și la o reuniune ulterioară de la Minsk, nu a existat niciun acord între cei care susțineau că Mizrahi ar trebui să acționeze ca un câine de pază în cadrul mișcării sioniste, adică să împiedice ca aceasta să cadă în mâinile "liber-cugetătorilor", și cei care susțineau că o abordare pur negativă ar fi ineficientă pe termen lung și că Mizrahi ar trebui, prin urmare, să se angajeze și în activități constructive, cum ar fi educația și colonizarea. Acestea au fost diferențe de tactică mai degrabă decât de principiu. Membrii Mizrahi au fost întotdeauna de acord că scopul de bază al organizației era "capturarea instituțiilor sioniste" și crearea unei majorități religioase în rândul evreilor din Palestina. † Constructiviștii au câștigat avantajul și s-a decis ca Mizrahi să strângă fondurile necesare pentru a înființa o yeshiva modernă în Lida, o școală în Tel Aviv și un seminar pentru profesori în Ierusalim. Sediul executivului Mizrahi a fost transferat de la Lida la Frankfurt și, mai târziu, la Hamburg-Altona, având în vedere dificultățile cu care se confrunta mișcarea în Rusia țaristă.

La început nu s-a făcut mare lucru. Mizrahi era atunci o federație liberă de grupuri locale unite prin convingerile lor religioase și naționale și prin dorința de a acționa ca un grup de presiune împotriva "facțiunii democratice" (Sokolow, Weizmann, Motzkin), care dorea ca mișcarea să se angajeze în activități culturale și educaționale, precum și în activități politice și de colonizare. Întrucât activitatea educațională a neortodocșilor era a priori inacceptabilă pentru Mizrahi, a apărut o criză atunci când, în cele din urmă, la cel de-al zecelea congres sionist, s-a decis să se accepte programul "facțiunii democratice". Elementele ortodoxe mai rigide, în special cele din Germania și Ungaria, au decis să părăsească mișcarea sionistă, dar marea majoritate a rămas în cadrul acesteia.‡

De-a lungul istoriei sale, Mizrahi a fost măcinată de disensiuni între cei care se consideră în primul rând sioniști și ceilalți care pun ortodoxia mai presus de sionism. Ideologia Mizrahi este un compromis între două extreme: ea respinge sionismul ca mișcare pur laică, susținând că valorile spirituale și morale ale Europei au doar o valoare limitată, că națiunea evreiască fără religie este un corp fără suflet, că religia și națiunea constituie o unitate indisolubilă. Cu alte cuvinte, religia trebuie să fie nucleul sionismului, iar tradiția religioasă trebuie să devină din nou legea Țării lui Israel. Cu toate acestea, spre deosebire de Agudat Israel, Mizrahi a susținut întotdeauna că credința religioasă fără spiritul național era doar

"jumătate de iudaism" și a insistat, tot spre deosebire de ultraortodocși, că limba ebraică trebuie să fie limba vieții spirituale și cotidiene. Congresul de la Anvers (1926) a pus ideologia într-o formulă scurtă: "Mizrahi este o federație sionistă, națională și religioasă care se străduiește să construiască căminul național al poporului evreu în Palestina, în conformitate cu legile scrise și tradiționale".

Doi dintre cei mai tineri și mai activi lideri, rabinii Meir Berlin și Y.Y. Yishman, au fost în America în timpul Primului Război Mondial și au ajutat la dezvoltarea organizației acolo. Anul 1922 a reprezentat o piatră de hotar în istoria mișcării: sediul executivului a fost transferat la Ierusalim și a fost fondat Hapoel Hamizrahi, secțiunea muncitorilor. În faza sa timpurie, mișcarea a fost dominată de rabini, dar, treptat, membrii laici au obținut o pondere mai mare în conducere. Unul dintre ei, profesorul Hermann Pick, a devenit primul reprezentant mizrahi în executivul sionist. În anii 1920 și 1930 s-a pus un accent deosebit pe activitățile educaționale atât în Palestina, cât și în Europa de Est. A fost înființat un grup de femei, iar secțiunea sa de tineret a câștigat mulți adepți. În Palestina, Mizrahi și-a înființat propria bancă, precum și o cooperativă de muncitori în construcții. Mai târziu, odată cu sosirea primilor membri ai Hapoel Hamizrahi, au fost fondate mai multe kibbutzim și așezări suburbane, cum ar fi Sanhedria din Ierusalim. Cele zece kibbutzim ale Hapoel Hamizrahi aveau în 1967 aproximativ patru mii de membri.

În politica sionistă, Mizrahi l-au susținut la început pe Weizmann, dar mai târziu s-au întors împotriva lui pentru a se alătura opoziției de dreapta împotriva partidelor muncitorești. Era în esență un partid al clasei de mijloc și, prin urmare, s-a opus preluării executivului sionist în 1931 de către stânga. Aceste politici au provocat disensiuni. Secția ortodoxă a muncitorilor, care s-a alăturat ulterior Histadrut, s-a opus acestei întoarceri spre dreapta. Aceasta a susținut "socialismul evreiesc", afirmând că socialismul nu trebuie să aibă neapărat un caracter materialist și ateu; dimpotrivă, socialismul bazat pe conceptele de justiție socială prezentate în Biblie era legitim și de dorit. La început, conducerea Mizrahi nu a fost foarte impresionată de aceste voci disidente. Dimpotrivă, eșecul său de a influența politica palestiniană și sionistă în spiritul ortodoxiei evreiești a provocat o și mai mare înăsprire a atitudinii sale.

La conferința de la Cracovia din 1933, Mizrahi a decis să își intensifice lupta împotriva celor neortodocși, atât în mișcarea sionistă, cât și în instituțiile alese ale evreilor palestinieni. Acest lucru a provocat noi fricțiuni în rândurile sale. Mizrahi din Germania a părăsit federația mondială în 1931 (parțial în semn de protest față de linia anti-Weizmann), iar în Marea Britanie, Austria și Elveția, precum și în Palestina, a existat rezistență față de noul curs. Hapoel Hamizrahi a susținut, nu fără motive întemeiate, că, urmărind interese de clasă înguste, mișcarea se va izola de masele pe care dorea să le influențeze în spiritul tradițiilor evreiești. Unitatea a fost restabilită după mai mulți ani de dispute, dar Hapoel Hamizrahi a ieșit din conflict mult întărit și mai independent în ceea ce privește perspectivele și politica sa.

Mișcările de tineret

Sionismul a fost o mișcare susținută preponderent de generația tânără atunci când a apărut pentru prima dată pe scena europeană, iar mișcările de tineret au jucat un rol important în istoria sa încă de atunci. Bilu era alcătuit din băieți și fete la sfârșitul adolescenței și la începutul anilor douăzeci, iar cei care au venit în Palestina odată cu al doilea și al treilea val de imigrare erau în mare parte de această vârstă. Primii susținători ai sionismului în Europa Centrală și de Vest au fost studenți care se întâlneau în corporații precum Kadima din Viena; o altă Kadima a fost fondată la Londra în 1887, cu mult înainte de epoca lui Herzl. Grupuri similare au fost fondate la Breslau în 1886, la Heidelberg (Badenia) în 1890, la Berlin în 1892 (Jung Israel), la Czernowitz (Hasmonea) și în alte câteva universități. Aceasta a fost una dintre formele adoptate de reacția împotriva mișcării antisemite emergente care își avea bazele în universități. Unele dintre aceste grupuri își vedeau principala sarcină în activitatea culturală a membrilor lor, altele puneau accentul pe probele fizice. Nu era neobișnuit ca acestea să provoace dueluri cu studenții antisemiți pentru a le demonstra lor și celorlalți că evreii nu sunt lași. Aceste corporații studențești au acceptat sionismul politic doar treptat, dar odată ce au făcut acest lucru au devenit coloana vertebrală a mișcării în Germania și Austria și, în anii următori, au asigurat conducerea acesteia.

În 1913-14, studenții sioniști din Germania au organizat excursii de grup în Palestina. Chiar în ajunul Primului Război Mondial, asociațiile locale au fuzionat în KJV, organizația centrală (Kartell Jüdischer Verbindungen), care avea să joace un rol important în sionismul central-european după 1918. În timp ce mișcarea studențească a fost anterioară sionismului politic, ideea de a promova educația fizică a fost lansată pentru prima dată la cel de-al doilea congres sionist de către Max Nordau și profesorul Mandelstam. Ideea a primit un nou impuls la cel de-al cincilea congres, când Nordau a inventat sintagma Muskel Judentum (evreimea musculoasă). Bar Kochba, primul mare club sportiv evreiesc, a fost fondat în 1898 la Berlin. Mișcarea s-a răspândit rapid și în alte țări, iar la cel de-al șaselea congres s-a decis formarea unei federații internaționale a cluburilor sportive sioniste. În 1921, la congresul de la Karlsbad, aceasta a devenit Organizația Mondială Maccabi, care, în 1930, avea aproximativ patruzeci de mii de membri în douăzeci și patru de țări. În 1932, primele Jocuri Olimpice evreiești (Maccabia) au avut loc la Tel Aviv. Unele dintre aceste cluburi au dobândit o reputație considerabilă, în special în atletism și box (Germania), precum și în înot, schi și atletism (Austria și Cehoslovacia). Mulți băieți și fete au ajuns la sionism prin intermediul acestor cluburi. Ar fi o greșeală să presupunem că întreaga mișcare sionistă a absolvit în urma unor discuții ideologice intense și a studiului lui Borokhov și Buber. Marele accent pus pe educația fizică, neglijată în mod tradițional în rândul comunităților evreiești, făcea parte din campania sionistă de normalizare a vieții evreiești și este posibil să fi fost influențată de Sokolurile cehe.

O mișcare independentă de tineret evreiesc, liberă de controlul adulților, care își dezvolta propria cultură specifică de tineret, a luat naștere în 1912-13, odată cu înființarea Blau Weiss în Breslau și Berlin. Impactul mișcării germane de tineret, Wandervogel, a fost considerabil: Blau Weiss a adoptat aceleași forme de organizare. Membrii săi cântau aceleași cântece și mergeau în excursii și excursii cu cortul. A fost pătrunsă de aceeași stare de spirit neoromantică, de protestul împotriva materialismului vulgar și a convențiilor artificiale ale societății, de dorința de a se întoarce la o viață mai naturală, mai sinceră, mai spontană. Ceea ce a împiedicat integrarea tinerilor evrei în Wandervogel-ul german a fost, în parte, apariția unor tendințe antisemite într-o mișcare care inițial fusese apolitică: unele grupuri germane au introdus un numerus clausus, altele au refuzat să accepte evreii cu totul, iar în 1913 a avut loc o discuție

în întreaga țară cu privire la posibilitatea și necesitatea ca evreii să fie membri. În plus, oricât de asimilați ar fi fost majoritatea evreilor germani, mulți dintre ei au simțit că nu-și pot găsi locul într-o mișcare care se inspira atât de mult din spiritul popular mistic atât de des invocat, în care elemente de teutomanie și creștinism erau atât de adânc înrădăcinate.

Când a izbucnit războiul, membrii mișcărilor de tineret evreiești din Germania și Austria s-au înrolat voluntar în armată. Dar dacă experiența războiului i-a împins pe mulți dintre contemporanii lor germani spre un patriotism german exaltat, mulți tineri evrei au descoperit că, indiferent de statutul lor legal, nu erau considerați ca germani cu drepturi depline de către colegii lor soldați și ofițeri. Unii și-au redescoperit identitatea evreiască ca urmare a primului contact cu evreii din Europa de Est. Blau Weiss, care simpatizase de la început cu sionismul, s-a convertit complet la acesta în timpul războiului, chiar dacă disputele interne cu privire la "ce este evreu" au continuat. Cu tot angajamentul său sionist, mișcarea a fost profund imersată în cultura germană. Unul dintre liderii săi a mărturisit că "visele sale s-au copt sub brazi nordici", nu sub palmieri orientali. Alții au recunoscut că vechile și bunele cântece germane îi atrăgeau mai mult decât cele ebraice artificiale, al căror sens nu-l înțelegeau. La o întâlnire a tinerilor din Berlin, în octombrie 1918, unul dintre purtătorii de cuvânt ai Blau Weiss a declarat că sionismul trebuie să fie eliberat de greutatea moartă a tradiției și că o renaștere națională nu implică neapărat adoptarea fără discernământ a dogmelor religioase și a credințelor culturale învechite.

Astfel de opinii eretice au stârnit o furtună de indignare, dar indignarea singură nu a răspuns la întrebările legate de conținutul evreiesc: mișcarea de tineret germană a continuat să servească drept model de organizare și inspirație ideologică pentru tineretul sionist. Cu toate acestea, într-un aspect decisiv, tineretul sionist a depășit cu mult Wandervogel: la reuniunea de la Prünn a Blau Weiss din 1922 a fost adoptată o rezoluție prin care membrii săi se angajau să emigreze în Palestina și să muncească și să trăiască împreună acolo. Marea slăbiciune a mișcării germane de tineret a fost faptul că, în ciuda tuturor declarațiilor solemne de angajament personal, aceasta a fost întotdeauna o tabără de tranzit: majoritatea membrilor săi au abandonat odată ce au absolvit liceul.

Mișcarea evreiască de tineret dorea să reușească acolo unde contemporanii săi germani eșuaseră, să înființeze un Lebensbund, nu o tabără de vară, ci o comunitate de viață. Primii membri ai Blau Weiss au plecat în Palestina în 1921-2, alții i-au urmat în 1923 și 1924 și au înființat o mică așezare agricolă și, de asemenea, un atelier în oraș. Aceste încercări au eșuat, pe de o parte pentru că membrii nu au fost suficient de bine pregătiți pentru viața de lucru în Palestina și pe de altă parte din cauza crizei economice din 1925-1926. Blau Weiss a încetat să mai existe în 1927, dar acest lucru nu a fost nicidecum sfârșitul mișcării sioniste de tineret din Germania; mulți dintre membrii săi au ajuns în cele din urmă în Palestina.

Pe parcursul anilor 1920 și la începutul anilor 1930 au luat naștere mai multe mișcări sioniste de tineret (JJWB, Brit Haolim, Kadima, Habonim, Werkleute). Unele dintre acestea și-au înființat ulterior propriile kibbutzim în Palestina (Werkleute în Hazorea), în timp ce membrii altora (cum ar fi Bachadul religios) s-au alăturat fie unor așezări colective, fie unor așezări cooperative. Din punct de vedere ideologic, aceste

grupuri, cu disputele lor nesfârșite pe teme culturale și politice, au fost un amalgam fascinant și în continuă schimbare de elemente socialiste sau, în orice caz, anticapitaliste (cu Marx și Gustav Landauer ca fiind cele mai puternice influențe), sionism cultural (Buber), mișcarea germană de tineret și, într-o măsură din ce în ce mai mare, haluziut, ideea de angajament pentru o viață de muncă în Palestina. Nu toți cei care s-au angajat să ducă o viață într-un kibutz s-au alăturat în cele din urmă unuia, iar dintre cei care s-au alăturat, nu toți au rămas. Cu toate acestea, în cele din urmă, un procent mai mare de evrei germani a intrat în agricultură decât cel al imigranților din orice altă țară.

Victoria nazismului a dat un nou impuls mișcării sioniste de tineret. Numărul membrilor Hehalutz, fondat în Germania la începutul anilor 1920 la inițiativa, printre alții, a lui Arlosoroff, a crescut la cincisprezece mii după 1933, dintre care șapte mii au plecat în Palestina în următorii trei ani, majoritatea alăturându-se kibbutzim-urilor existente. Dintre membrii mai tineri, cei cu vârsta de șaisprezece ani sau mai puțin, câteva mii au ajuns în Palestina cu Aliia Tinerilor, o întreprindere condusă de Henrietta Szold, liderul sionist american veteran. Aceștia au fost absorbiți în sate pentru copii (cum ar fi Ben Shemen) și în kibbutzim, unde, în cadrul unui curs de formare de doi ani, au fost învățați elementele esențiale ale agriculturii, au învățat ebraica și au primit un fel de educație generală.

Impactul mișcării germane de tineret nu s-a limitat la țările vorbitoare de limbă germană din Europa Centrală. Ea a exercitat o influență puternică și asupra Europei de Est. Hashomer Hatzair, despre care s-a menționat deja, a luat naștere ca o mișcare de tineret care subscria la principiile cercetașilor. Leagănul său a fost în Galicia. În timpul anilor de război, unii dintre liderii săi au intrat în contact cu membri ai mișcărilor de tineret evreiesc germane și austriece și cu pionierii unei noi educații libere (S. Sernfeld). Avangarda lor a ajuns în Palestina în 1920-1. Ca și Blau Weiss, ei nu erau încă în niciun caz sioniști convinși. Ideile nietzscheene despre împlinirea individului jucau un rol central în Weltanschauung-ul lor. Mai târziu, mișcarea s-a răspândit din Galiția în Polonia, România, Lituania și multe alte țări.

Până în 1930, Hashomer Hatzair număra treizeci și patru de mii de membri și era de departe cea mai puternică mișcare de tineret. De asemenea, devenise fără echivoc sionistă și radical socialistă și subscria la ideea de viață în kibbutz. Nu toți membrii săi au rezistat la încercare: mulți au abandonat din motive personale, alții pentru că nu mai acceptau orientarea ideologică a mișcării. Criticii de stânga au susținut că nu putea exista o sinteză între obiectivele sionismului și socialismul revoluționar. Ei vedeau un "conflict tragic" între cele două și, având în vedere importanța primordială a revoluției mondiale, au optat pentru comunism sau, în unele cazuri, pentru troțkism. Pe de altă parte, aripa de dreapta (mai ales în Letonia și Cehoslovacia) susținea că exista deja prea multă politică în mișcarea lor. Secesiunea a avut loc la cea de-a treia conferință mondială a Hashomer Hatzair din 1930. Cei mai mulți membri ai acestui grup s-au regăsit în Mapai.

În ajunul celui de-al Doilea Război Mondial, mișcarea mondială Hashomer Hatzair număra aproximativ șaptezeci de mii de membri. În timpul războiului, cei din țările ocupate din Europa de Est, ca și membrii altor mișcări de tineret sionist, au jucat un rol de frunte în rezistența împotriva nazismului. Mulți au

murit. Dintre cei câțiva care au supraviețuit, majoritatea au plecat în Israel după război. Principalele comunități evreiești din Europa au încetat să mai existe și, odată cu ele, și mișcările lor de tineret, dar ramuri ale Hashomer Hatzair (ca și Habonim și mișcările religioase de tineret) au continuat să funcționeze în Europa de Vest și în America, precum și în Africa de Nord și de Sud, în Australia și, de fapt, în majoritatea comunităților evreiești din întreaga lume.

Hashomer Hatzair a fost, timp de mulți ani, cea mai puternică mișcare de tineret, dar nu a avut terenul numai pentru ea, nici măcar pe partea stângă, ca să nu mai vorbim de Betar-ul revizionist, despre care s-a făcut deja referire. În 1923-4 a fost fondată în Polonia Gordonia, o mișcare de tineret înclinată în linii mari spre stânga sionistă. A fost puternic influențată de gândirea lui A.A. Aordon și de mișcarea de tineret germană, dar, spre deosebire de Hashomer Hatzair, a aderat mai degrabă la socialismul umanitar decât la marxism. S-a orientat spre viața în kvutza, deși la începuturile sale nu excludea alte forme de stabilire agricolă în Palestina. În anii 1930, Gordonia a fuzionat cu Makkabi Hatzair; își avea principalele baze în Europa de Est. În 1929, primii membri ai Gordoniei au sosit în Palestina și au început o așezare colectivă.

Pe lângă cele menționate, zeci de mișcări sioniste de tineret au luat naștere între cele două războaie mondiale, iar câteva dintre ele au continuat să existe și după 1945. În Polonia a existat Dror-Freihait; în Statele Unite, Young Judaea, iar mai târziu Avuka, o asociație studențească cu filiale în peste douăzeci de universități. Habonim s-a dezvoltat la începutul anilor 1930 în East End-ul londonez și s-a răspândit în alte țări vorbitoare de limbă engleză, în Suedia și Olanda. De-a lungul anilor, membrii săi au ajutat la înființarea a patru kibbutzim (Kfar Blum, Kfar Hanassi, Amiad și Beth Ha'emeq). În 1951 a fost înființată o federație mondială a Habonimilor, cu sediul la Tel Aviv.

Unele dintre aceste mișcări au fost de scurtă durată. Discuțiile lor ideologice, ca și cele ale altor grupuri de tineri, constituie, retrospectiv, o lectură curioasă. Dar, ca și alte mișcări de tineret, ele nu ar trebui să fie măsurate după gradul lor de sofisticare politică. Chestiunea care a contat cu adevărat a fost experiența și identitatea comună împărtășită de membri, iar privite în acest context, aceste mișcări au jucat un rol important în istoria sionismului. Printre liderii actuali ai statului Israel sunt puțini, dacă nu chiar niciunul, care să nu fi aparținut la un moment dat uneia dintre ele.

Într-o perioadă în care legăturile de familie se slăbeau, în care se răspândeau protestele împotriva școlii și a altor forme de autoritate, aceste mișcări de tineret au oferit noi idealuri și valori, promisiunea atât a renașterii naționale, cât și a unui mod de viață nou și mai bun. În cadrul activităților comune, cum ar fi discuțiile, seminariile, întâlnirile sportive, campingurile și excursiile, s-a dezvoltat un spirit de comunitate. Membrii au fost învățați limba ebraică și elementele esențiale ale istoriei și culturii evreiești. Aceștia considerau că viața în Palestina, și în special în așezările colective, nu doar ca parte a soluționării problemei evreiești, care trebuia să fie rezolvată de mult timp, ci și ca cel mai dezirabil mod de viață pentru tinerii idealiști. În această privință, mișcarea de tineret sionistă se deosebea de toate celelalte mișcări de tineret ale vremii, care, în dictaturile europene, serveau pur și simplu ca armată de rezervă

pentru a umple rândurile partidului de stat sau, ca în democrații, nu reușeau să ducă ideea unei comunități vii dincolo de visele adolescenței.

Ani de criză

Anii 1920 au fost, în general, o perioadă fără evenimente în istoria Palestinei obligatorii. Așteptările prea optimiste ale sioniștilor fuseseră îngropate și existau resentimente față de lipsa de asistență acordată de administrația britanică. Dar era cu adevărat vina britanicilor, așa cum a întrebat Weizmann la congresul sionist, dacă sioniștii cumpăraseră doar un milion de dunamuri de pământ în loc de două și dacă, în consecință, poziția lor era relativ slabă? La urma urmei, nu era surprinzător dacă autoritățile obligatorii erau reticente în a-i ajuta pe sioniști să își construiască un cămin național, așa cum era prevăzut în Declarația Balfour: oficialii au simțit că exista o contradicție inerentă în sarcina care le era impusă. Și-au dat seama că orice ar fi făcut erau obligați să provoace proteste fie arabe, fie evreiești și, prin urmare, au ajuns la concluzia, nu în mod nefiresc, că cu cât făceau mai puțin, cu atât mai bine.

Samuel, primul înalt comisar, a fost înlocuit de feldmareșalul Plumer, după care a fost numit Chancellor. Sioniștii erau suspicioși față de Plumer. Sperau că un evreu va fi numit din nou înalt comisar și se temeau că un soldat profesionist nu va avea prea multă înțelegere, ca să nu mai vorbim de simpatie, pentru cauza sionistă. Aceste temeri au fost oarecum exagerate. Plumer a declarat că nu avea o politică proprie, ci doar urma instrucțiunile primite de la Londra. Liderii evrei au fost impresionați de fermitatea sa în fața amenințărilor arabe. Atunci când liderii unei delegații arabe i-au spus că, dacă nu se interzicea o anumită paradă evreiască, nu puteau fi responsabili pentru menținerea ordinii publice în Ierusalim, Înaltul comisar le-a spus vizitatorilor săi că nu se aștepta ca ei să facă așa ceva, întrucât menținerea legii și a ordinii era treaba lui. Relațiile dintre sioniști și cancelarie erau mult mai reci. De fapt, Chancellor nu era simpatizat în mod cordial. Nu se bucura nici de reputația unui om de stat, nici de prestigiul unui lider militar. În plus, în timpul mandatului său au avut loc revoltele din 1929, care aveau să pună la grea încercare relațiile anglo-sioniste.

Lanțul evenimentelor în care au fost uciși 133 de evrei și câteva sute de răniți este descris în altă parte în prezentul studiu. La scurt timp după terminarea tulburărilor, Lord Passfield (Sidney Webb), secretar colonial în guvernul laburist, a numit o comisie de anchetă pentru a investiga cauzele imediate ale revoltelor. Comisia a mers în Palestina la sfârșitul lunii octombrie, a rămas acolo până la sfârșitul lunii decembrie și și-a publicat concluziile, cunoscute sub numele de Raportul Shaw, în martie 1930. Deși a atribuit responsabilitatea pentru vărsarea de sânge în mod direct arabilor, raportul a subliniat faptul că cauza fundamentală a fost animozitatea arabă față de evrei, ca urmare a dezamăgirii aspirațiilor naționale ale acestora și a temerilor pentru viitorul lor economic. În mod specific, raportul menționa temerile arabilor că, în urma imigrației evreiești și a achiziționării de terenuri, vor fi privați de mijloacele lor de trai și, în timp, vor trece sub dominația evreilor. Arabii au fost evacuați de pe proprietățile lor și, ca urmare, s-a creat o clasă fără pământ și nemulțumită. Criza din 1927-8, susținea raportul, s-a datorat

faptului că în anii precedenți imigrația a depășit capacitatea de absorbție a țării, o greșeală care nu trebuia să se repete.

Comisia Shaw a remarcat că arabii erau dezamăgiți pentru că nu se făcuseră progrese în direcția autonomiei și că erau nemulțumiți de faptul că, spre deosebire de evrei (care aveau Agenția Evreiască), ei nu aveau un canal direct către guvern. Mai presus de toate, comisia a sugerat ca guvernul Majestății Sale să emită o declarație clară a politicii pe care intenționează să o urmeze. Aceste orientări trebuiau să conțină o definiție, în termeni clari și pozitivi, a sensului atribuit pasajelor din mandat care prevăd garanții pentru drepturile arabilor. În timp ce sioniștii au susținut că guvernul palestinian a dat dovadă de lipsă de simpatie față de căminul național evreiesc și, astfel, a creat condiții favorabile unui atac arab, comisia a absolvit guvernul de vină, subliniind că evreii nu au reușit să aprecieze natura dual a responsabilității sale și că au dat dovadă (ca și arabii) de "puțină capacitate de compromis".

Raportul Shaw a fost primit de arabi cu bucurie, în timp ce evreii au fost indignați.† Sioniștii au suspectat de la început că comisia își va depăși misiunea de a se ocupa de cauzele imediate ale tulburărilor, iar cele mai mari temeri ale lor s-au adeverit. Reacția lor a fost rezumată de Sokolow, în discursul său de la congresul sionist din 1931, când l-a citat pe evreul din Kishinev care spusese: "Dumnezeu să mă apere de comisii - de pogromuri mă pot apăra singur".

Agenția Evreiască a răspuns la acest raport printr-un memorandum detaliat. Lordul Passfield, probabil pentru a câștiga timp în vederea elaborării propriei sale politici, a replicat numindu-l pe Sir John Hope Simpson, un funcționar public indian pensionat, pentru a pregăti un nou raport privind condițiile economice din Palestina. Acesta a fost prezentat în august 1930 și a dat o nouă lovitură speranțelor sioniste, deoarece în raport se afirma că, în condițiile metodelor de cultivare existente, nu existau terenuri disponibile pentru colonizarea agricolă de către noii imigranți, cu excepția terenurilor neamenajate deținute deja de Agenția Evreiască. În ceea ce privește viitoarea imigrație, raportul a afirmat că, în cazul unei dezvoltări cuprinzătoare, ar fi loc pentru nu mai puțin de douăzeci de mii de familii de coloniști din exterior. Hope Simpson a fost îndoielnică în ceea ce privește perspectivele de industrializare. Raportul său a fost atacat de sioniști ca fiind bazat pe dovezi insuficiente. Cu siguranță că a subestimat foarte mult suprafața de teren cultivabilă disponibilă, după cum a demonstrat dezvoltarea agricolă spectaculoasă a Palestinei începând cu 1930.

Raportul a fost publicat la Londra la 20 octombrie 1930, în același timp în care guvernul britanic a publicat declarația sa de politică, Cartea albă Passfield. Aceasta a afirmat pe larg că obligațiile Marii Britanii față de evrei și arabi aveau aceeași greutate și că Agenția Evreiască nu avea o poziție politică specială.† Deși nu a fost spus în atâtea cuvinte, impresia generală creată de Cartea Albă a fost că construirea căminului național evreiesc se încheiase mai mult sau mai puțin în ceea ce privește Marea Britanie; dezvoltarea sa continuă urma să depindă de consimțământul arabilor. Executivul sionist, cu o subînțelegere rară, a spus că Cartea albă era o reinterpretare a mandatului într-un mod extrem de dăunător intereselor evreiești, că se retrăgea nu numai de la declarația lui Churchill din 1922 (care fusese

ea însăși o retragere din mandat), ci că nu accepta nici măcar recomandările pozitive pentru dezvoltarea economică conținute în Raportul Hope Simpson.‡ Cartea albă, după cum a scris mai târziu Weizmann, avea ca scop "să facă imposibilă munca noastră în Palestina".

Publicarea declarației de politică a lordului Passfield a provocat o indignare intensă în întreaga lume evreiască. Weizmann și-a prezentat demisia din cadrul Agenției Evreiești, la fel ca și Felix Warburg și lordul Melchett. Pentru prima dată, liderii evreilor nu fuseseră informați cu privire la planurile Londrei și, deși se știa că Passfield nu simpatiza deloc cu sionismul, ei au crezut că există cel puțin o anumită măsură de bunăvoință în rândul unora dintre colegii săi. Singurul membru al Comisiei Shaw care a formulat rezerve puternice cu privire la concluziile sale a fost Henry Snell, un deputat laburist, dar au existat și proteste din multe alte părți. Atunci când Cartea albă a fost discutată în Parlament, la 18 noiembrie, Passfield a avut parte de o situație dificilă. Purtătorii de cuvânt conservatori și liberali au atacat-o ca pe o încălcare a încrederii și a contractului. Și în interiorul Partidului Laburist a existat o mare neliniște cu privire la prevederile sale. Passfield a bătut în retragere tactic, recunoscând că are îndoieli cu privire la anumite pasaje. L-a asigurat pe Weizmann că sioniștii au înțeles greșit Documentul, dar, în același timp, a continuat să se opună cererilor esențiale ale acestora (de exemplu, imigrația în masă); el a fost "capul și izvorul opoziției față de cererile noastre" (Weizmann). Sub presiune din toate părțile, guvernul a decis să-și modifice politica. Nu putea, din motive evidente, să retragă Cartea Albă, dar birocrații cunoșteau o cale de ieșire din dilemă: așa cum Cartea Albă fusese o interpretare a declarației lui Churchill din 1922, s-a decis să se emită un nou document care să servească drept interpretare autorizată a Cărții Albe Passfield. Un comitet format din membri ai guvernului și reprezentanți ai Agenției Evreiești, după lungi deliberări, a ajuns la un acord asupra unor puncte esențiale și a făcut public rezultatul sub forma unei scrisori de la Ramsay MacDonald către Weizmann. Dezmințind orice acuzații injurioase la adresa poporului evreu, prim-ministrul a reafirmat intenția guvernului său de a îndeplini termenii mandatului și a recunoscut că și-a luat un angajament nu numai față de evreii care trăiesc în Palestina, ci și față de întregul popor evreu. Nu a existat nicio intenție de a îngheța condițiile existente. În ceea ce privește imigrația, nu a existat nicio dorință de a se abate de la Cartea albă a lui Churchill. Criteriile aplicate pentru a stabili capacitatea de absorbție a țării urmau să fie pur economice, nu politice.

Cartea albă Passfield a fost o încercare nereușită de a inversa politica inițiată de Balfour și Lloyd George. Ea a eșuat, iar schimbarea pozitivă a atitudinii guvernului britanic le-a permis sioniștilor, ca să-l citez din nou pe Weizmann, să obțină câștigurile magnifice din anii 1930. Dar a fost un semnal de alarmă în măsura în care le-a arătat arabilor că în Marea Britanie existau forțe care erau prea dispuse să cedeze în fața presiunii arabe. Dacă pentru moment nu reușiseră să facă presiuni, poate că o reluare a violenței la scară mai mare, la o dată viitoare, ar fi avut mai mult succes? Restricțiile privind imigrația și cumpărarea de terenuri propuse de Passfield au fost încorporate în Cartea Albă din 1939, care a respins definitiv politica lui Balfour și Lloyd George.

Scrisoarea lui MacDonald a oferit un răgaz de șapte ani, dar asta într-o perioadă critică din istoria evreilor, și a permis ca sute de mii de refugiați să își găsească o nouă casă. Mulți lideri sioniști i-au reproșat lui Weizmann că a acceptat o simplă scrisoare din partea prim-ministrului în loc de o răsturnare

formală a politicii și au dorit să o respingă ca bază pentru continuarea colaborării cu Marea Britanie. Dar nu forma răspunsului a contat, ci fondul acestuia, iar Weizmann, pragmaticul, a avut perfectă dreptate când s-a concentrat pe realizarea esențială și a ignorat forma.

Scrisoarea lui MacDonald avea să rămână ani de zile ultimul mare succes politic al lui Weizmann. Poziția sa în cadrul mișcărilor sioniste a slăbit progresiv. După ce a demisionat din executiv în octombrie 1930, a fost rugat de colegii săi să continue ca președinte al acestuia până la următorul congres. Dar chiar și unii dintre prietenii săi l-au sfătuit să nu-și mai înainteze candidatura. Era prea puternic identificat cu școala colaborării cu Marea Britanie la orice preț și, pe măsură ce dificultățile cu puterea obligatorie creșteau, a devenit principala țintă a opoziției. Chiar și în rândul sioniștilor generaliști, sprijinul pentru el a scăzut la aproximativ douăzeci și cinci din cei optzeci și patru de delegați la congresul din 1931 - britanici, germani, cehi și câțiva americani din facțiunea Lipsky-Fishman. Cu toate acestea, Weizmann a avut sprijinul muncitorilor palestinieni. Într-un discurs ținut la Nahalal în martie 1931, el a declarat: "soarta mea este legată de a voastră". El s-a plâns cu amărăciune de valul tot mai mare de atacuri, de discursurile și articolele care se refereau la el ca la un trădător. Nu dorea cu adevărat să demisioneze, dar spiritul său de luptă se stingea puțin după mai bine de doisprezece ani de activitate ca ambasador șef, propagandist și colector de taxe.

În această atmosferă de tensiune crescândă și de recriminări reciproce, cel de-al 17-lea Congres sionist s-a deschis la Basel la 30 iunie 1931. Revizioniștii hotărâseră să profite de această ocazie pentru a face presiuni în vederea definirii scopului final, Endziel, al sionismului. Ei susțineau că se vorbise prea mult despre paritate între evrei și arabi, chiar despre o Palestină binațională, că această linie defetistă era în mod clar incompatibilă cu sionismul politic, așa cum a fost predicat de Herzl și Nordau. Aceștia au insistat că a venit timpul pentru o confruntare, o reorientare radicală a politicii.

Reuniunea a fost deschisă de Sokolow, care a numit-o "un congres al realismului". Se pare că nu a văzut nicio contradicție între această afirmație și declarația de mai târziu, în discursul său, potrivit căreia nu exista nicio legătură între revoltele arabe din 1929 și Declarația Balfour: tulburările fuseseră cauzate de fantezia religioasă. Weizmann, vorbind după el, a refăcut istoria recentă a sionismului: a discutat despre originile și motivele Declarației Balfour și despre diferitele interpretări care i-au fost date de atunci. S-a referit la așteptările exagerate care prevalau la acea vreme și apoi a trecut în revistă factorii care au împiedicat construirea căminului național - influența mai mare a cercurilor pro-arabe, pe de o parte, și, pe de altă parte, sărăcirea evreilor est-europeni și pierderea evreilor ruși în favoarea mișcării sioniste. Propria sa politică a fost aceea de a se afla la mijloc între cei care credeau că după Declarația Balfour nu mai era nevoie de activitate politică și cealaltă extremă care dorea să se implice doar în politică. Criticii vorbiseră cu dispreț despre vechea abordare a Iubitorilor Sionului: încă un dunam, încă câțiva copaci, încă o vacă, încă o capră și încă două case în Hadera. Dar "dacă există un alt mod de a construi o casă, în afară de cărămidă cu cărămidă, eu nu-l cunosc", a spus Weizmann. 'Dacă există un alt mod de a construi o țară în afară de dunam cu dunam, om cu om și fermă cu fermă - din nou, nu-l cunosc. Un om poate urma altuia, un dunam poate fi adăugat altuia, după un interval lung sau după unul scurt - aceasta este o chestiune de grad și nu este determinată doar de politică'.

A fost un discurs impresionant, dar i-a lăsat pe mulți dintre criticii săi neconvinși. Îl auziseră de prea multe ori și doreau o schimbare de conducere. Jabotinsky a susținut că realizările economice nu erau suficiente pentru a crea poziții politice de forță. Scrisoarea lui MacDonald nu era satisfăcătoare ca bază de cooperare cu puterea obligatorie, deoarece acorda arabilor dreptul de veto împotriva oricărei măsuri de îndeplinire a mandatului. Nu era suficient să se urmărească preponderența evreiască în Palestina la o dată viitoare nespecificată. Pentru a-și clarifica poziția, mișcarea a trebuit să declare că urmărește o majoritate evreiască pe ambele maluri ale Iordanului, un stat evreiesc. Nu a fost numai vina Marii Britanii dacă a existat o retragere de la spiritul Declarației Balfour. A fost vina mișcării sioniste sau, în orice caz, a conducerii acesteia, care i-a asigurat pe britanici că situația politică era satisfăcătoare.

Jabotinsky a dat cea mai proastă interpretare posibilă scrisorii lui MacDonald, dar, în general, discursul său a fost unul de om de stat, lipsit de atacuri personale. Alți vorbitori au fost mai puțin reținuți: Gruenbaum, deși a lăudat politicile sociale și economice ale lui Weizmann, a denunțat cu asprime modul în care acesta a condus afacerile externe. Minimalismul său fusese justificat în primii ani de după Declarație, când a fost necesar pentru a evita conflictele. Dar acum, sistemul său își depășise utilitatea, murise în 1929. Nu mai exista încredere în Anglia. Farbstein (reprezentând Mizrahi) a cerut demisia lui Weizmann pentru că, într-un discurs ținut la reuniunea Comitetului de Acțiune din anul precedent, acesta abandonase cererea de majoritate evreiască.

Atacul cel mai dur a venit din partea rabinului Stephen Wise, care avea multe calități deosebite, dar nu avea instinct politic și previziune: ai stat prea mult timp la ospețele englezești, a strigat Wise, apostrofându-l pe Weizmann. Numai oamenii care credeau în cauza lor puteau vorbi cu britanicii, dar nu o conducere care spunea de fapt: voi sunteți mari și noi suntem mici, voi sunteți omnipotenți și noi nu suntem nimic. Au existat mai multe atacuri acerbe din partea revizioniștilor: U.U. Urinberg, poetul, a anunțat că viața în Palestina a devenit un "iad", iar Stricker a spus că mișcarea sionistă trebuia să fie ghidată fie de spiritul lui Herzl, fie de spiritul lui Weizmann - nu putea exista niciun compromis.

Ben Gurion și Arlosoroff au condus contraatacul. Primul i-a criticat pe revizioniști pentru "sionismul lor facil", pentru sloganurile și demagogia lor, făcând conducerea responsabilă pentru fiecare eșec. Revizioniștii declaraseră, de fapt, că "vom crea o majoritate evreiască pe ambele maluri ale Iordanului, dacă ne veți da o majoritate la congres". Tinerii naivi din Polonia ar putea fi păcăliți de astfel de cuvinte, dar nu și cei care cunosc realitățile palestiniene. Arlosoroff i-a acuzat pe criticii lui Weizmann de lipsă de realism politic. Se pare că aceștia nu erau conștienți de faptul că sionismul se afla de mai mulți ani într-o izolare nu prea splendidă, că situația politică mondială se deteriorase brusc. La finalul dezbaterii, cea mai dramatică de la zilele controversei din Uganda, a reieșit că mișcarea era împărțită mai mult sau mai puțin egal între susținătorii și adversarii politicii lui Weizmann.

În această situație precară, Weizmann a decis, în mod nechibzuit, să acorde un interviu unui corespondent al Agenției Telegrafice Evreiești, în care a declarat că nu simpatiza și nu înțelegea sloganul unei majorități evreiești în Palestina, care ar fi fost interpretat de lumea exterioară doar ca dorința de a-i expulza pe arabi. Chiar și Arlosoroff a calificat acest interviu drept dăunător din punct de vedere politic. O declarație personală a lui Weizmann nu a fost de mare ajutor. Răul fusese făcut. Nahum Goldmann, care, în calitate de lider sionist radical, se număra de mult timp printre cei care urmăreau răsturnarea lui Weizmann, a acționat în calitate de purtător de cuvânt al comisiei politice și a decis să profite la maximum de greșeala lui Weizmann. Acesta a declarat că a considerat interviul lui Weizmann drept o "declarație de război" împotriva mișcării sioniste și a cerut un vot de încredere, pe care Weizmann l-a pierdut cu 106 voturi contra 123.

A fost o manevră bine pusă la punct, singura modalitate de a-l învinge efectiv pe Weizmann, deoarece, după cum s-a dovedit în curând, majoritatea care îl respinsese pe vechiul lider era puternic divizată în privința succesorului său. Propunerea revizionistă de a defini o dată pentru totdeauna scopul final al sionismului a fost puternic respinsă, iar noul executiv, ales împotriva opoziției revizioniste (Sokolow, Arlosoroff, Brodetsky, Farbstein, Locker, Neumann), a reprezentat în majoritatea sa Weizmannismul fără Weizmann. Este posibil ca adversarii lui Weizmann să fi avut sentimentul (așa cum a scris mai târziu) că flexibilitatea lui Sokolow le-ar fi ușurat sarcina de a da mișcării direcția pe care o aveau în minte. Dacă a fost așa, s-au înșelat, pentru că lui Jabotinsky nu i s-a dat șansa sa. În mod ironic, Nahum Goldmann, care a ajutat la doborârea lui Weizmann, mulți ani mai târziu s-a aflat într-o poziție nu foarte diferită de cea a lui Weizmann în 1931: a fost înlăturat de la conducerea mișcării din cauza faptului că susținea "gradualismul" și "minimalismul".

Congresul din 1931 a părut, pentru majoritatea participanților, un mare punct de cotitură în istoria sionistă. Aceasta a fost o judecată greșită, deoarece politica sa nu a suferit nicio schimbare substanțială, iar Weizmann a revenit la conducere patru ani mai târziu. A atribui o importanță istorică decisivă conflictelor din interiorul sionismului a trădat o lipsă de perspectivă. Adevăratul punct de cotitură a fost, bineînțeles, anul 1933, și a venit ca urmare a unor evenimente asupra cărora mișcarea nu a avut nici cel mai mic control.

Noul executiv a preluat conducerea într-un moment nefavorabil. Este adevărat că relațiile cu puterea obligatorie se îmbunătățiseră oarecum în urma publicării scrisorii lui MacDonald, iar aceasta era condiția prealabilă pentru orice activitate constructivă în Palestina. Dar organizația mondială sionistă era mai slabă din punct de vedere financiar ca niciodată. Șeful departamentului politic s-a plâns că, în fața unor sarcini enorme, existau mai puțini bani pentru munca sa decât în urmă cu zece ani. Din America a primit, ca și Weizmann înaintea lui, multe sfaturi, dar puțini bani. Numărul noilor imigranți în 1931 s-a ridicat la 4.075, mai puțin decât în orice an de după Primul Război Mondial, cu excepția anilor 1927-1928. Noul înalt comisar, generalul Sir Arthur Wauchope, era bine dispus față de sionism, dar ferm în convingerea sa că introducerea treptată a unui sistem parlamentar, o Adunare Constituantă, era tardivă. Acest lucru ar fi fost o catastrofă pentru sioniști, deoarece ar fi făcut ca imigrația și stabilirea să depindă de bunăvoința majorității arabe. Pericolul a fost evitat doar datorită cererilor încăpățânate ale liderilor arabi, care au

insistat asupra interzicerii totale a imigrației și a vânzării de terenuri ca o condiție pentru colaborarea lor la orice plan politic.

Executivul de la Londra a continuat în mare parte ca înainte. Sokolow a fost primit în acel an de regele Fuad al Egiptului, de președintele Lebrun al Franței, de Mussolini, de Valera, de vicepreședintele Statelor Unite și chiar de Mahatma Gandhi, de la care a primit "o declarație satisfăcătoare". (Șapte ani mai târziu, după pogromurile din noiembrie din Germania, Gandhi i-a scris lui Martin Buber că evreii germani erau datori să rămână în Germania și să practice satyagraha, rezistența pasivă, în loc să emigreze în Palestina). Care a fost rezultatul acestor activități diplomatice și al altor activități diplomatice? Liderii sioniști mai prevăzători, cum ar fi Arlosoroff, acum responsabil de departamentul politic, au fost aproape de disperare. Arlosoroff s-a întâlnit cu liderii arabi în diferite ocazii, dar și-a dat seama curând că nu exista nicio speranță reală de acord. A avut lungi schimburi personale cu Înaltul Comisar, pe care l-a convins să citească Autoemanzipation a lui Pinsker. (Sir Arthur a fost impresionat, dar a spus că nu exista antisemitism în Marea Britanie). Arlosoroff a denunțat cu amărăciune "frazele goale" ale revizioniștilor despre un regim de colonizare care urma să fie introdus în Palestina. Aceștia doreau ca britanicii să le scoată castanele din foc în timp ce căutau sprijin politic la Paris, Roma și Varșovia.† În același timp, scanând orizontul politic, a ajuns la concluzii care nu se deosebeau prea mult de concepția revizionistă. În iunie 1932, i-a scris lui Weizmann că s-ar putea ca într-o zi să apară că analiza sionistă a problemei evreiești a fost corectă, dar că nu a fost în măsură să-și atingă scopul. Pretutindeni a avut loc o întoarcere la fatalismul evreiesc consacrat, la așteptările micawberiene că ceva va apărea. Dar sionismul evoluționist nu avea decât un folos limitat: nu putea nici să stârnească entuziasm, nici să strângă bani. Arlosoroff era orice, dar nu era deloc optimist. El anticipa un nou război mondial "în următorii cinci-zece ani". Problema relațiilor cu arabii nu era nici pe departe rezolvată: "Poate că trebuie să ne împiedicăm pe drum fără să știm exact încotro ne îndreptăm". El nu a exclus posibilitatea unei dictaturi revoluționare (temporare) pentru a preveni dominația arabă, chiar dacă acest lucru era "periculos de aproape de anumite noțiuni populare".

În 1932, situația economică din Palestina s-a îmbunătățit, numărul de imigranți fiind dublu față de cel din anul precedent. În 1933 au sosit treizeci de mii de persoane, cea mai mare cifră înregistrată vreodată, iar sosirea lor a stimulat un mic boom. Dar, în timp ce poziția evreilor în Palestina s-a consolidat, aceasta s-a deteriorat dramatic în Europa Centrală. Sioniștii și-au avertizat întotdeauna coreligionarii împotriva oricărei credințe ușoare în progresul pretins inevitabil al toleranței și liberalismului. Dar nici măcar cei mai pesimiști dintre ei nu erau pregătiți pentru ceea ce avea să se întâmple. Când Weizmann a spus în noiembrie 1932 că Palestina va trebui să fie construită pe ruinele evreilor din diaspora,† el a avut în vedere, fără îndoială, ruina economică, nu distrugerea fizică.

În Frankfurt, în decembrie 1932, Federația Sionistă Germană s-a reunit pentru ultima sa ședință înainte de venirea lui Hitler la putere. Președintele ei, Kurt Blumenfeld, jucase rolul Cassandrei pentru o lungă perioadă de timp. În 1932, ajunsese la concluzia că evreii germani vor fi în curând reduși la statutul de cetățeni de mâna a doua. Weizmann l-a avertizat să nu pună în pericol situația evreilor germani prin astfel de predicții sumbre și s-a decis ca la Frankfurt să aibă loc două discursuri politice, cel de-al doilea

pentru a contrabalansa opiniile "ultrapesimiste" ale lui Blumenfeld. Nahum Goldmann, care venea de la Geneva și cunoștea bine starea de spirit a guvernelor și a oamenilor de stat din lume, și-a asigurat ascultătorii că Franța și Anglia nu vor permite niciodată ca un guvern condus de Hitler să ajungă la putere, că Rusia îi considera pe naziști drept dușmanul lor de moarte și nu va privi pasiv, că, cu alte cuvinte, nu exista niciun motiv de alarmă.‡ Trei luni mai târziu, Hitler era cancelar și, după alte câteva săptămâni, Germania devenise o dictatură în toată regula.

Reacția evreilor a fost la început una de îngrijorare, dar nu exista încă un sentiment de urgență reală. Se credea că Hitler, la urma urmei, nu va antagoniza lumea exterioară prin realizarea programului său politic nebunesc. Una era să fii liderul unei mișcări politice extremiste, alta era să fii șeful unui guvern. Cu siguranță că noile sale responsabilități dobândite îl vor obliga să îi limiteze pe cei mai fanatici antisemiți dintre adepții săi. În aprilie, după boicotul antievreiesc și crearea primelor lagăre de concentrare, nu mai era loc pentru iluzii. Era emancipării și a egalității în drepturi s-a încheiat pentru evrei, scria organul central al sionismului german.

Sioniștii au fost întotdeauna o minoritate relativ mică în cadrul comunității evreiești din Germania. După venirea la putere a lui Hitler, influența lor în rândul evreilor germani a crescut vertiginos. Dintr-o dată a apărut un mare interes pentru tot ceea ce înseamnă palestinieni. Multe sute de persoane au venit la întâlnirile sioniste la care în trecut participaseră câteva zeci, tirajul ziarelor sioniste a crescut, peste tot s-au deschis cursuri de ebraică.† Procesul, desigur, nu s-a limitat la Germania și, strict vorbind, a început chiar înainte de ianuarie 1933. La sfârșitul anului 1932, sioniștii apăruseră pentru prima dată ca cel mai puternic partid în alegerile comunității evreiești din Viena. Criza germană a avut repercusiuni în toată Europa; comunitățile evreiești de pretutindeni au simțit pericolul.

Răspândirea sionismului i-a deranjat pe criticii săi evrei, dintre care unii au mers până la a afirma că nazismul și sionismul lucrau mână în mână. Nu era oare adevărat că sloganurile sioniste despre unitatea poporului evreu, insistența lor asupra caracterului natural și inevitabil al antisemitismului, au fost o adevărată hrană pentru propaganda nazistă și că liderii naziști, în discursurile și scrierile lor, citau din când în când surse sioniste pentru a demonstra că evreii erau diferiți, că nu puteau fi asimilați? Unul dintre acești critici a scris mulți ani mai târziu: "Au contribuit oare programul și filozofia sionistă în mod decisiv la enorma catastrofă a exterminării a șase milioane de evrei de către naziști, popularizând judecata că evreii sunt pentru totdeauna străini în Europa? Cu cunoștințele de care dispunem în prezent, este imposibil să răspundem la această întrebare."‡

Unii sioniști au folosit această ocazie pentru a le reaminti criticilor lor liberali, ortodocși și comuniști cât de mult s-au înșelat în evaluarea situației evreilor germani. Din când în când s-a vorbit prea mult despre falimentul liberalismului, dar imputarea de cooperare sau de complicitate cu naziștii este un nonsens pernicios. Niciun evreu Molotov nu a fost vreodată invitat la cină și la cină la Berlin. Dacă în propaganda lor, naziștii au citat uneori purtători de cuvânt sioniști, la fel de des au citat evrei de diferite convingeri politice pentru a dovedi ceea ce doreau să demonstreze.

Sioniștii nu s-au bucurat de o relație specială în Germania nazistă. Liderii și presa lor au fost supuși acelorași restricții și persecuții ca și ceilalți. Sioniștilor germani nu li s-a permis, de exemplu, să se prezinte la congresul sionist din 1933. Naziștii au încurajat ocazional eforturile de a accelera emigrarea în Palestina, dar instituții nesioniste care ajutau la emigrarea în alte părți ale lumii au primit facilități similare. Sionismul, în ceea ce-i privea pe naziști, făcea parte din conspirația mondială evreiască împotriva arienilor, diferită, dar nu preferabilă, de liberalism sau bolșevism, un dușman jurat al poporului german. De fapt, printre liderii naziști exista o școală de gândire - Hitler pare să fi înclinat uneori spre ea - care susținea că era preferabil să-i rețină pe evreii germani ca ostatici decât să-i lase să emigreze.

Organizația Sionistă Mondială, ca și alte organisme evreiești din afara Germaniei, s-au confruntat cu mari dificultăți în relațiile cu cel de-al Treilea Reich. Acestea au protestat, bineînțeles, împotriva privării evreilor germani de drepturile lor. În discursul său de deschidere a celui de-al optsprezecelea congres sionist de la Praga (21 august-4 septembrie 1933), Sokolow a spus: "Este periculos să vorbești, dar și mai periculos să taci". O rezoluție adoptată de congres a făcut apel la lumea civilizată să ajute poporul evreu în lupta sa pentru redobândirea drepturilor omului în Germania. Dar aceste proclamații și altele similare nu au solicitat aproape niciodată acțiuni specifice. Liderii sioniști individuali, cum ar fi rabinul Wise, au fost în prima linie a organizării boicotării bunurilor germane în 1933 și a altor inițiative antinaziste. Cu toate acestea, mișcarea ca atare a trebuit să acționeze cu reținere, deoarece mai mult de jumătate de milion de evrei germani erau ostatici în mâinile naziștilor, care puteau riposta imediat la orice mișcare ostilă a organismelor evreiești din afara Germaniei. În plus, trebuia să existe un anumit contact cu autoritățile germane în legătură cu emigrarea. Toate acestea au limitat libertatea de exprimare și de acțiune a evreilor din întreaga lume în lupta împotriva Germaniei naziste.

"Niciodată nu am simțit atât de clar și de crud precaritatea existenței noastre în diaspora", a declarat Sokolow în discursul său de deschidere la congresul de la Praga. Ar fi fost imposibil să se prevadă o astfel de evoluție cu douăzeci sau chiar cinci ani mai devreme. Niciodată nu se dovedise atât de necesar sionismul. Au fost aplauze din tribune la acest punct, dar Sokolow le-a dat la o parte: "Aș fi vrut să aplaudați acum treizeci de ani". După el, Ruppin a vorbit despre planurile de urgență pentru a ajuta evreimea germană. Cel mai bun protest împotriva politicii antievreiești a naziștilor, a spus el, a fost salvarea evreilor. El a prezis că aproximativ două sute de mii, aproape jumătate din totalul evreilor, își vor pierde locurile de muncă economice. Palestina ar putea absorbi între un sfert și jumătate din acest număr în următorii cinci până la zece ani. Această predicție avea să se adeverească: jumătate dintre evreii din Germania au reușit să părăsească țara până la izbucnirea războiului și mulți dintre ei au plecat în Palestina. Dar au mai rămas doar șase ani, nu zece, până la închiderea ușilor, iar până în 1938-9, după anexarea Austriei și Cehoslovaciei, alte sute de mii de evrei se aflau în pericol de moarte.

Ruppin s-a referit pe scurt la activitățile lui Sam Cohen, managerul unei companii palestiniene de citrice care, în 1933, a semnat un acord cu Ministerul german al Economiei care prevedea transferul în Palestina a unui milion de mărci de echipament agricol care urma să fie cumpărat în Germania și vândut în

Palestina. Acesta a fost precursorul unui acord de transfer (Ha'avara) mult mai ambițios, încheiat între mișcarea sionistă (acționând prin intermediul unei bănci palestiniene) și germani. Acest acord a fost atacat cu înverșunare de cercurile evreiești, atât din interiorul mișcării, cât și din exterior, care l-au considerat o trădare, sabotând eforturile de boicotare a exporturilor germane. Acuzația a fost adevărată în măsura în care guvernul nazist a fost de acord cu transferul tocmai pentru "a face o breșă în zidul boicotului antigerman", așa cum scria la vremea respectivă unul dintre oficialii săi minori.†

Cei care au favorizat acordul au presupus, totuși, că boicotul, lipsit de sprijin în afara cercurilor evreiești, va fi în orice caz de scurtă durată. Nici puterile occidentale și nici Uniunea Sovietică nu au luat în considerare nici un moment reducerea sau întreruperea relațiilor comerciale cu Germania. Pe de altă parte, exista șansa ca acordul să facă posibilă stabilirea a mii de evrei și să consolideze poziția evreilor în Palestina și, prin urmare, capacitatea de absorbție a acesteia. Ulterior, naziștii și-au dat seama că acordul de transfer contribuia la dezvoltarea industriei evreiești în Palestina și, astfel, la promovarea aspirațiilor către un stat evreiesc (cuvintele au fost ale lui Eichmann într-o notă inter-oficială). Acest lucru, nu mai este nevoie să spunem, era extrem de nedorit, deoarece politica nazistă era de a menține evreii împrăștiați peste tot în lume mai degrabă decât de a promova înființarea chiar și a unui stat minuscul.‡ În consecință, Berlinul a decis să elimine treptat acordul de transfer. Suma în cauză fusese de treizeci și șapte de milioane de mărci în 1937; a fost redusă la nouăsprezece milioane în 1938 și la opt milioane în 1939.

Preluarea puterii de către Hitler a fost momentul adevărului pentru mișcarea sionistă. Cât de puțin realizaseră în mai bine de trei decenii! Leitmotivul eșecului, chiar al neputinței, a revenit frecvent în discursurile de la congresul de la Praga: am eșuat în rândul evreilor, nu am preluat conducerea pentru a obține ajutor pentru evreii germani, nu am convins masele evreiești la ideea sionistă. Mișcarea era încă slabă, indiferent de standarde: din patru milioane de evrei americani, doar optzeci și opt de mii votaseră la alegerile pentru congresul de la Praga, iar numărul membrilor Federației Sioniste Americane scăzuse de fapt de la sfârșitul anilor 1920. În România votaseră doar patruzeci de mii, iar în Ungaria doar cinci mii dintr-o comunitate evreiască de jumătate de milion.

Mișcarea nu era doar mică, ci și divizată pe plan intern. Revizioniștii erau pe punctul de a se desprinde, iar celelalte partide erau, de asemenea, în dezacord. Congresul a fost o imagine fidelă a dezbinării interne. Purtătorul de cuvânt al Mizrahi s-a plâns de profanarea Sabatului în Palestina și în alte părți și, de asemenea, de faptul că nu era reprezentat în aparatul sionist. Ussishkin a raportat că în ultimele douăzeci de luni au fost cumpărate doar 44.000 de dunam-uri, o suprafață insuficientă chiar și pentru așezarea unei mici părți din noii imigranți. Dar Organizația Sionistă nu avea bani; bugetul pentru Palestina adoptat de congres - 175.000 de lire sterline - a fost cel mai mic din istorie. Gluska, vorbind în numele yemenitei, s-a plâns că membrii comunității sale erau încă cetățeni de mâna a doua în Palestina, precum non-arianii din Germania (o comparație oarecum exagerată). Dreapta a susținut că discriminarea împotriva întreprinderilor private a continuat. Vorbitorii din domeniul muncii au replicat atrăgând atenția asupra salariilor abisal de mici ale muncitorilor evrei din Tel Aviv și Haifa. Chiar și Motzkin, în discursul său de încheiere, a recunoscut că cel de-al optsprezecelea congres nu a fost un succes.

Congresul a decis să înființeze un birou central pentru stabilirea evreilor germani în Palestina sub conducerea lui Weizmann, care la acea vreme nu mai era în funcție și nici măcar nu participase la congres. Weizmann și-a amintit cum, pe când era tânăr și studia la Berlin, se dusese la gara centrală pentru a-i vedea pe emigranții ruși, pentru a schimba câteva cuvinte cu ei în limba lor. Își amintea cum au fost primiți cu bunăvoință, dar oarecum condescendent, de către comitetele evreilor germani, au fost conduși de la graniță până în porturi și au fost trimiși acasă: "Nu m-am gândit atunci că o soartă similară se va întâmpla cu evreii germani, solizi și puternici, că vor fi, la rândul lor, alungați de la casele lor".

Mișcarea sionistă era slabă și dezbinată, și totuși era menită să devină liderul luptei pentru a ajuta numărul tot mai mare de evrei europeni care se confruntau cu persecuția, ruina economică și, în cele din urmă, cu distrugerea fizică. Amploarea catastrofei a depășit cele mai mari temeri ale lor, în timp ce disponibilitatea celorlalți de a ajuta a fost foarte dezamăgitoare. Când Ruppin a vorbit despre emigrarea evreilor din Germania, a considerat de la sine înțeles că țările din Europa de Vest, precum și Statele Unite, vor fi dispuse să absoarbă zeci de mii de evrei. La urma urmei, numărul celor implicați era mic după standardele absolute și părea evident că noii veniți, cu numeroasele lor abilități și talente, vor avea o contribuție notabilă oriunde li s-ar permite să se stabilească.

Nu se putea să se înșele mai mult. Nicio țară, mare sau mică, nu a manifestat vreun entuziasm pentru a-i primi pe evrei. Au existat, cu siguranță, multe argumente împotriva acordării de adăpost refugiaților evrei. Peste tot exista încă un șomaj ridicat, efectele depresiunii nu fuseseră încă depășite. Existau obstacole politice și psihologice. Dar evreii din Europa Centrală nu puteau, din păcate, să aștepte până când situația economică se îmbunătățea și până când membrii mai puțin luminați ai societății neevreiești își depășeau teama de concurență sau prejudecățile. În această situație de urgență, Palestina, oricât de mică și nedezvoltată, a devenit refugiul pentru mai mulți evrei decât au fost admiși în toate celelalte țări.

Pentru o scurtă trecere în revistă generală a situației evreilor din Europa de Est, a se vedea O. Janowsky, People at Bay, Londra, 1938, și scrierile lui J. Jestschinsky privind aspectele economice și sociale. În ceea ce privește istoria evreimii sovietice, studiul lui Solomon Schwarz este încă lucrarea standard, dar simpozionul editat de Lionel Kochan este un plus valoros (a se vedea bibliografia).

Citat în Harry M. Mabinowicz, The Legacy of Polish Jewry 1919-39, New York, 1965, p. 74.

Palestina în timpul războiului, fiind o înregistrare a conservării așezărilor evreiești din Palestina. Organizația Sionistă, Londra, 1921, p. 31.

Sefer toldot hahagana, partea 2, p. 550.

† Medzini, loc. cit., p. 61 și următoarele.

Sykes, Crossroads to Israel, p. 38. Cu privire la OETA, vezi și Storrs Orientations; Horace B. Bamuel, Unholy Memoirs of the Holy Land; Redcliffe N. Nalaman, Palestine Reclaimed; Ashbee, Palestine Notebook; Graves, Palestine, the Land of Three Faiths.

Weizmann, Trial and Error, p. 218.

Storrs, Orientations, p. 489.

† E. Eedourie, "Sir Herbert Samuel and the Government of Palestine", Middle Eastern Studies, ianuarie 1969, p. 53.

† Paul L. Lanna, British Policy in Palestine, Washington, 1942, p. 60.

L. Ltein, The Balfour Declaration, p. 610.

Ibidem, p. 645.

Hanna, British Policy in Palestine, p. 59; cu privire la dezvoltarea mandatului, a se vedea și J. Jtoyanovsky, The Mandate for Palestine, New York, 1928: F. Friedmann, Das Palaestinamandat, Praga, 1936; Quincy Wright, Mandates under the League of Nation, Chicago, 1930; N. Nentwich, The Mandates System, Londra, 1930.

† Loc. cit., p. 67.

Raportul Executivului către cel de-al XIV-lea Congres Sionist, citat în Palestine (Esco Foundation), New Haven, 1947, I, p. 291.

Protokoll des XV Delegiertentages, Berlin, 1919, p. 53.

† A se vedea periodicul lui Trietsch Volk und Land, 1920, și articolul său programatic împotriva politicii oficiale de colonizare din Jüdische Rundschau, 30 august 1921.

Cu privire la remanierile organizatorice, a se vedea Rapoartele Executivului Organizației Sioniste către cel de-al XII-lea Congres Sionist, III, Londra, 1921.

O relatare pro-Brandeis a disputelor este J. de Haas, Louis Brandeis, New York, 1929; a se vedea, de asemenea, interviul lui Brandeis în Der Tog, 10 ianuarie 1921.

Louis Lipsky, Thirty Years of American Zionism, New York, 1929, p. 78.

† A se vedea XII Zionistenkongress ..., vol. 2, p. 215 și următoarele.

Jüdische Rundschau, 2 februarie 1923.

Protokoll des XII Zionisten Kongresses, Berlin, 1922, p. 735.

† Protokoll des XIII Zionisten Kongresses, Londra, 1924, p. 249-93.

Weizmann, Încercare și eroare, p. 327.

Protokoll des XV Zionisten Kongresses, Londra, 1927, p. 206 și următoarele.

Morris Rothenberg, în M. Meisgal (ed.), Chaim Weizmann, New York, 1944, p. 223.

† Weizmann, Trial and Error, p. 306.

Charles Webster, The Art and Practice of Diplomacy (Arta și practica diplomației), Londra, 1961, p. 114.

Isaiah Berlin, Chaim Weizmann, Londra, 1958, p. 27.

† Citat în Israel Kolatt, Manhiguto shel Chaim Weizmann, Ierusalim, 1970, p. 26-7.

‡ Ibidem.

§ R. Reltsch, în M.M. Meisgal și Joel Carmichael (eds.), Chaim Weizmann, Londra, 1962, p. 188.

R. Reltsch, în Jewish Social Studies, vol. 13, nr. 3, p. 127.

Berlin, Chaim Weizmann, Berlin, Chaim Weizmann, pp. 25-8.

† Ha'aretz, 15 decembrie 1919; citat în Kolatt, Manhiguto shel Chaim Weizmann.

‡ Discurs la Czernowitz, decembrie 1927, citat în Chaim Weizmann, Reden und Aufsaetze, Tel Aviv, 1937, p. 185.

Sacher, Portrete sioniste, p. 10.

† Pentru mai multe detalii biografice, a se vedea J. Jlausner, Menahem Ussishkin, Ierusalim, 1942.

Sacher, Portrete sioniste, p. 36.

Unele dintre scrierile sale au fost publicate postum: A. Aein (ed.), Sefer Motzkin, Ierusalim, 1938.

† Louis Lipsky, O galerie de profiluri sioniste, p. 90-1.

Scrierile și discursurile sale au fost publicate postum în șase volume la Tel Aviv, în 1934, în mod postum. Există o selecție germană a scrierilor sale într-un volum: Chaim Arlosoroff, Leben und Werk, Berlin, 1936.

I. Schwarzbart, în F. Fross și B.B. Blavianos (eds.), Struggle for Tomorrow, New York, 1954, p. 27.

Ibidem, p. 28. A se vedea, de asemenea, N. Noldenberg, General Zionism, Londra, 1937; I. Ioldstein, General Zionist Program, New York, 1947; Moshe Kleinman, Hazionim Haklalim, Ierusalim, 1945.

† Felix Weltsch, în Parteien im Zionismus, Praga, 1936, pp. 10-12.

‡ Zu den Hauptfragen des 14 Zionistenkongresses (Flugschrift Nr. I der Konferenzgemeinschaft radikaler Zionisten), n.p., n.d., passim; și Probleme des 14 Zionistenkongresses, n.p., n.d., passim.

Das Programm der Vereinigten Radikalen Zionisten, n.p., s.f., n.d.

Rabinul Judah L. Lishman, The History of the Mizrahi Movement, New York, 1928, p. 49.

Citat în Sefer Mizrahi, Ierusalim, 1946, p. 53.

† Sh.Z. Zhragai, Chason Vehagshama, Londra, 1945, p. 17.

‡ Meir Berlin, Mevolozhin ad Yerushalayim, Tel Aviv, 1940, vol. 2, p. 55; cu privire la istoria Mizrahi, a se vedea și S.S. Seldman, Brief Survey of the Mizrahi Movement, Londra.

Berthold Lewkowitz, Der Weg des Misrachi, Viena, 1936, p. 9.

Moshe Ostrovski, Toldot Hamizrahi beeretz Israel, Ierusalim, 1943, p. 132 și următoarele.

Walter Laqueur, "The German Youth Movement and the Jewish Question", Leo Baeck Year Book, 1961, p. 199.

Pentru istoria Blau Weiss și a altor mișcări sioniste de tineret, a se vedea Hermann Meier-Cronemeyer, "Jüdische Jugendbewegung", în Germania Judaica (2 vol.), 1969. A se vedea, de asemenea, teza de doctorat nepublicată a lui Haim Shatzker, Tnuat Hanoar hayehudit beGermania beshanim 1900-33, Ierusalim, 1969. Cu privire la dificultățile cu care se confruntă istoricul mișcărilor de tineret, W. Waqueur, "The Archaeology of Youth", în Out of the Ruins of Europe, New York, 1971.

Sefer Hashomer Hatzair, Merhavia, 1956, vol. I, p. 24 și următoarele.

Pinhas Lubianiker, Yesodot, Tel Aviv, 1941, p. 10.

Christopher Sykes, Crossroads to Israel, p. 105 și următoarele.

Marea Britanie, Documente parlamentare, 1930, Cmd. 3530.

† Hanna, Politica britanică în Palestina, p. 53.

Marea Britanie, Documente parlamentare, 1930, Cmd. 3686, p. 141.

† Marea Britanie, Documente parlamentare, 1930, Cmd. 3692.

‡ Leonard Stein, The Palestine White Paper of October 1930, Londra, 1930, p. 31 și următoarele.

Fundația Esco, Palestina, vol. 2, p. 660.

Jüdische Rundschau, 27 martie 1931.

Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des XVII Zionisten Kongresses, Londra, 1931, p. 55 și următoarele.

Ibidem, p. 230.

Bericht der Executive an den XVIII Zionisten Kongress, Londra, 1933, p. 206.

† C. Arlosoroff, Yoman Yerushalayim, Tel Aviv, 1948, p. 342.

Ibidem, p. 333.

† Jüdische Rundschau, 29 noiembrie 1932.

‡ Blumenfeld, Erlebte Judenfrage, p. 196.

Jüdische Rundschau, 13 aprilie 1933.

† Ibidem, 28 martie 1933.

‡ J.J. Jgus, The Meaning of Jewish History, New York, 1963, vol. 2, p. 447.

Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des XVIII Zionisten Kongresses in Prag, 1934, p.20.

David Yisraeli, "The Third Reich and the Transfer Agreement", Journal of Contemporary History, aprilie 1971.

† Ibidem.

‡ Documente privind politica externă germană, seria C, vol. 5, nr. 664.

Stenographisches Protokoll, discursurile lui Rubashov (Shazar), p. 258; Goldmann, p. 272.

Weizmann, Încercare și eroare, p. 359.

10

CATASTROFA EUROPEANĂ

Situația evreilor europeni a continuat să se deterioreze pe tot parcursul anilor 1930. În 1935, legile de la Nürnberg au codificat și extins legislația antievreiască din Germania. Un an mai târziu, antisemitismul oficial a fost ușor relaxat; Jocurile Olimpice urmau să aibă loc la Berlin, iar guvernul german dorea să reprezinte un front respectabil. Dar interludiul a fost scurt, iar represiunea a devenit mai intensă odată cu plecarea vizitatorilor străini. În februarie 1938 a apărut un editorial în Schwarze Korps, purtătorul de cuvânt al SS, intitulat: "Ce ar trebui făcut cu evreii?". Scriitorul se plângea că, în mod evident, febra emigrării nu îi infectase încă pe evrei. Aceștia nu se comportau ca și cum ar fi stat pe bagaje, gata să părăsească țara în orice moment. Pentru a-i încuraja, au fost adoptate noi măsuri draconice, care au culminat cu "Noaptea de Cristal" din noiembrie 1938, cu incendierea sinagogilor, arestări în masă și o amendă colectivă uriașă.

Dacă în primii cinci ani de putere nazistă evreii și-au pierdut doar mijloacele de trai și au fost reduși la statutul de cetățeni de mâna a doua, după noiembrie 1938 au devenit practic proscriși. Cu toate acestea, politica nazistă în Germania a fost un model de reținere în comparație cu comportamentul lor în Austria și Cehoslovacia. Procesul de eliminare a evreilor din societatea germană și din viața economică, care a durat cinci ani în Germania, a fost redus la tot atâtea săptămâni la Viena și Praga. Stadiul exterminării sistematice a fost atins abia după ocuparea Poloniei și invazia Rusiei. Până în 1939, mii de evrei au reușit să emigreze, dar odată cu extinderea războiului, capcana s-a închis: În cadrul unei reuniuni la nivel înalt, la 20 ianuarie 1942, la Grosser Wannsee din Berlin, s-a decis să se aplice "soluția finală", adică exterminarea evreilor europeni.

Ascensiunea nazismului, la început limitată la Germania, s-a dovedit contagioasă. Mișcările fasciste și antisemite au luat amploare pe tot continentul. Chiar și Italia, care a insistat întotdeauna cu mândrie că urma propria sa cale, singura cale autentică spre fascism, și a respins antisemitismul ca fiind străin de spiritul italian, a promulgat legi antievreiești în 1938, sub influența germană. La București, guvernul Goga-Cuza a anunțat în ianuarie 1938 că statutul național al tuturor evreilor din România va fi revizuit și că jumătate dintre ei vor trebui să plece. Fie că vor emigra, fie că se vor îneca în Marea Neagră, era, după cum a spus un purtător de cuvânt al guvernului, o chestiune de preferințe personale. Conform proiectului de lege Teleki, introdus în parlamentul maghiar în 1938, trei sute de mii de evrei din Ungaria urmau să își piardă locurile de muncă în următorii ani. Aceștia nu urmau să mai ocupe nicio funcție în stat sau în municipalități, în sindicate sau în organisme publice, iar toate licențele comerciale urmau să le fie retrase. Un numerus clausus de 6 % urma să fie introdus în toate profesiile, cu excepția comerțului, unde acesta urma să fie de 12 %. Situația evreilor polonezi a continuat să se deterioreze și în anii 1930.

Existau trei milioane de evrei, aproximativ 10% din populația totală, concentrați în cele mai mari cinci orașe, unde reprezentau 30% din total. În mai multe orașe poloneze au avut loc pogromuri, precum și boicoturi la scară mică și mare. Studenții evrei au fost supuși unei presiuni constante. Politica declarată a guvernelor poloneze succesive a fost aceea de a face intolerabilă poziția evreilor polonezi și de a-i obliga să emigreze.

Pentru cei care nu au trăit în acea perioadă, este dificil să realizeze adâncimile disperării atinse în acei ani negri. Democrațiile occidentale sufereau de o paralizie a voinței. Au încercat să îl ignore pe Hitler, iar atunci când s-au confruntat cu o agresiune deschisă au încercat să îl cumpere. Împăcarea a fost costisitoare, umilitoare și, în cele din urmă, desigur, ineficientă. Până în 1938, se părea că Hitler va cuceri treptat întreaga Europă fără a întâmpina nici măcar rezistență. Dacă politica democrațiilor occidentale a fost lipsită de viziune și dezonorantă, cu cât se vorbește mai puțin despre rolul lui Stalin și al Rusiei, cu atât mai bine. America era cufundată în propriile probleme și nu avea nicio intenție de a interveni în afacerile europene.

Evreii din Europa Centrală și de Est, supuși unei presiuni tot mai mari pentru a-și părăsi țările de origine, nu aveau încotro să se îndrepte. Într-o epocă mai tolerantă, națiunile și guvernele fuseseră dispuse să acorde ajutor străinilor fără adăpost. Marea Britanie a primit 120.000 de protestanți francezi în 1685, după revocarea edictului de la Nantes. În schimb, până în martie 1939, Marea Britanie acordase permise de intrare abia la nouăsprezece mii de refugiați evrei de pe continent. Se putea argumenta că țara nu mai era capabilă să absoarbă imigranți la scară masivă. Dar cum rămâne cu țările de peste mări, mai puțin populate? "Dați-mi obosiții voștri, săracii voștri, masele voastre înghesuite, care tânjesc să respire liber"; dar de când poemul Emmei Lazăr a fost inscripționat pe Statuia Libertății, atitudinea s-a schimbat. În 1935, Statele Unite au acceptat 6.252 de imigranți evrei, Argentina 3.159, Brazilia 1.758, Africa de Sud 1.078, Canada 624. În același an, numărul imigranților evrei legali în Palestina a fost de 61.854.

Aceste cifre vorbesc de la sine: țările europene, oricât de reticente ar fi fost, au adăpostit mai mulți refugiați decât cele de peste mări, cu excepția Palestinei, care a absorbit mai mulți decât toate celelalte la un loc. Până la izbucnirea războiului, treizeci și cinci de mii își găsiseră adăpost temporar în Franța, douăzeci și cinci de mii în Belgia și douăzeci de mii în Olanda. Dar nu exista o siguranță reală pentru evreii din Europa, deoarece mulți dintre cei care au scăpat au fost depășiți de armatele germane care înaintau. În octombrie 1938, douăzeci și opt de mii de evrei de naționalitate poloneză care trăiau în Germania au fost adunați și aruncați de naziști în diferite puncte de la granița germano-poloneză. Câteva luni mai târziu, mii de evrei de origine maghiară au fost expulzați din Slovacia. În locuri precum Zbonszyn, de care nimeni nu mai auzise până atunci, au apărut noi comunități evreiești de mari dimensiuni. Acestea se aflau într-un no man's land, fără adăpost sau hrană, suferind de frig și boli, de expunere și de foame. Au existat comunități evreiești plutitoare, cum ar fi cele de pe S.S. Sönigstein, Caribia sau St Louis. Acestea plecaseră din Hamburg în 1938 spre America Latină cu multe sute de pasageri la bord, dar nu li s-a permis să debarce în țările de destinație. Naziștii au fost dispuși să îi ia înapoi - în lagăre de concentrare. Și astfel, aceste nave fantomă și-au continuat călătoria macabră între Europa și America Latină, între Balcani și Palestina, tratate ca și cum ar fi fost purtătoare de ciumă.

Pentru a aduce un element de ordine într-o situație complet confuză și pentru a coordona ajutorul pentru refugiații germani, președintele Roosevelt a invitat reprezentanții a treizeci și două de guverne la o conferință la Evian, în Franța, în iulie 1938. Britanicii au insistat ca Palestina, cea mai importantă țară pentru imigrația evreiască, să nu fie discutată. Când Weizmann a cerut permisiunea de a se prezenta în fața conferinței, cererea sa a fost respinsă categoric de către americanul care prezida conferința.† Rezultatul era previzibil. Un vorbitor după altul a urcat la tribună și a raportat că nu există niciun teritoriu potrivit pentru coloniștii evrei. Unii au făcut acest lucru cu expresii de regret. Alții, cum ar fi delegatul australian, au spus că nu aveau nicio problemă rasială și că nu doreau să importe una. Singura surpriză a fost declarația delegatului dominican, care a afirmat că țara sa este dispusă să accepte refugiați. A fost un gest generos, chiar dacă nu era clar dacă zona rezervată pentru refugiați era potrivită pentru orice formă cunoscută de așezare.

Conferința a avut ca rezultat înființarea unui Comitet interguvernamental permanent pentru refugiați, condus de lordul Winterton, un important antisionist britanic. Delegații nu au fost oameni insensibili. Ei executau instrucțiunile guvernelor lor respective, iar poziția adoptată de guvernele respective reflecta starea opiniei publice. În ajunul conferinței de la Evian, veteranii americani ai războaielor străine au adoptat o rezoluție prin care cereau suspendarea oricărei imigrații timp de zece ani. La Londra, la reuniunea anuală a Asociației Medicale Socialiste, aceasta s-a plâns de "diluarea industriei noastre cu forță de muncă nesindicală și nesocialistă"; ziarul conservator Sunday Express a proclamat editorial că "chiar acum există un mare aflux de evrei străini în Marea Britanie. Ei invadează țara".

Rezultatul conferinței de la Evian a fost nul. Odată ce porțile Palestinei au fost aproape închise, evreii din Europa Centrală, cu excepția cazului în care aveau rude apropiate sau competențe speciale, se puteau muta fără nicio restricție într-un singur loc de pe întregul glob - Așezarea Internațională din Shanghai. Dar și autoritățile japoneze au luat măsuri drastice împotriva imigrației evreiești în august 1939. După cum a spus succint London Times în "Review of the Year" din 1938, "marele surplus de populație evreiască a rămas o problemă acută". Cu alte cuvinte, existau prea mulți evrei.

Când Herzl s-a gândit pentru prima dată la un stat evreiesc, a avut în vedere o migrație treptată spre Palestina; nu și-a imaginat o catastrofă. Nici el și nici un alt lider evreu de după el, nici măcar Jabotinsky, nu au pretins că Palestina ar putea absorbi toți evreii. Dar în Palestina, în anii 1920, au fost puse bazele așezării a sute de mii de evrei. La mijlocul anilor 1930, când "nu se mai punea problema dacă sionismul era o idee bună sau proastă, dacă era de dorit sau nu", comunitatea ajunsese la patru sute de mii; nu mai era o teorie politică, ci un fapt.† Experții britanici, care cu doar câțiva ani mai devreme fuseseră îngrijorați de capacitatea de absorbție a țării, recunoșteau acum că marele val de imigrație din 1933-5 (134.000 de imigranți legali), departe de a reduce această capacitate, de fapt o crescuse: cu cât erau mai mulți imigranți, cu atât mai multă muncă creau pentru industria locală. Importurile și exporturile palestiniene au crescut cu mai mult de 50% între 1933 și 1935. Consumul de energie electrică, întotdeauna un indice precis al creșterii economice, aproape s-a triplat în acea perioadă. În timp ce alte

guverne din acea perioadă aveau deficite de miliarde de dolari, guvernul Palestinei avea un excedent în creștere. Treisprezece sute de firme au fost reprezentate la Târgul Levantului din 1932 de la Tel Aviv, un oraș în plină dezvoltare. În 1935, acesta avea 135.000 de locuitori. În acel an existau 160 de așezări agricole evreiești și în fiecare lună se înființau altele.

Imigrația ar fi crescut și mai rapid dacă nu ar fi existat restricțiile impuse de guvernul obligatoriu. Conform unei ordonanțe emise în 1933, fuseseră stabilite diferite categorii de imigranți, cele mai importante două fiind categoria A ("capitaliști") și "programul de muncă". Un capitalist, conform standardelor de atunci, era o persoană care avea 500 de lire sterline; mai târziu, cifra a fost ridicată la 1.000 de lire sterline. Programul de muncă a devenit principalul motiv de dispută între guvernul palestinian și Agenția Evreiască. În 1934, Agenția a cerut 20.000 de certificate pentru imigranți de muncă și a primit 5.600. Pentru anul care a început în aprilie 1935 a cerut 30.000 și a obținut 11.200. În 1936, după izbucnirea revoltelor arabe, guvernul a restricționat drastic imigrația. Din cele 22.000 de certificate solicitate de agenție, puțin peste 10%, adică 2.500, au fost acordate. Rezultatul a fost că, în anii în care evreimea europeană avea cea mai mare nevoie de Palestina, porțile acesteia s-au închis treptat.

Anul

Imigranți noi

1935

61,800

1936

29,700

1937

10,500

1938

12,800

1939

16,400

În cele din urmă, în Cartea Albă din 1939, s-a anunțat că, cinci ani mai târziu, imigrația evreiască urma să înceteze complet. Motivele au fost de natură politică, nu economică. Ele nu aveau nimic de-a face cu capacitatea de absorbție. Mișcarea națională arabă era din ce în ce mai puternică. După greva generală eșuată din octombrie 1933, au urmat doi ani de pace, dar în aprilie 1936 a izbucnit o rebeliune care s-a stins abia în 1939. Nimeni nu a pus la îndoială faptul că arabii au beneficiat de imigrația evreiască. Numărul acestora aproape că se dublase între 1917 și 1940, salariile crescuseră, nivelul de trai crescuse mai mult decât oriunde în Orientul Mijlociu. Cu siguranță, evreii nu i-au deposedat pe arabi. "O mare parte din terenurile pe care se află acum plantații de portocali erau dune de nisip sau mlaștini și necultivate atunci când au fost cumpărate", a raportat Comisia Peel. Malcolm MacDonald, secretarul colonial, care nu era un prieten al sionismului, a scris că "dacă niciun evreu nu ar fi venit în Palestina după 1918, cred că populația arabă ar fi astăzi în jurul cifrei de 600.000 de locuitori, la care a fost stabilă sub dominația turcă". Dar imigranții evrei au venit și au avut un rol esențial în generarea unei mișcări naționale arabe palestiniene.

Arabii se temeau că vor deveni o minoritate în Palestina și, deși erau împărțiți în jumătate de duzină de partide politice, toate au fost de acord să se opună sionismului. Caracterul arab al Palestinei trebuia păstrat, iar înființarea unui cămin național evreiesc trebuia combătută. Militanții din rândul lor au recurs la violență și au antrenat cu ei forțele mai moderate. Mișcarea a fost încurajată de succesele nazismului și ale fascismului italian, precum și de neputința de care au dat dovadă puterile occidentale în încercările lor de a-i opri pe agresori. Ineficiența sancțiunilor aplicate de Liga Națiunilor împotriva invaziei lui Mussolini în Abisinia a avut un impact notabil în Orientul Mijlociu. Egiptul făcuse un mare pas spre independență în urma tratatului anglo-egiptean din 1936, iar sirienii și irakienii făcuseră și ei un progres considerabil. Arabii palestinieni nu au vrut să rămână în urma fraților lor arabi.

Marea Britanie nu avea niciun chef să se opună. Revoltele au trebuit, desigur, să fie reprimate, dar, în același timp, a fost luată decizia de a lichida experimentul sionist sau, mai exact, de a-l îngheța la nivelul existent. Aceștia au fost anii de liniște în Europa. Pe măsură ce norii războiului se îngroșau, Marea Britanie avea mai multă nevoie de prietenia arabă decât de bunăvoința evreilor, care oricum era asigurată. Căci, spre deosebire de arabi, evreii nu puteau opta pentru Hitler și Mussolini, nici pentru Stalin. Majoritatea generației de oameni de stat britanici care a sponsorizat Declarația Balfour dispăruse de pe scena politică; cei câțiva care mai supraviețuiseră aveau preocupări mai urgente.

Winston Churchill, unul dintre acești supraviețuitori, cu siguranță că nu a aprobat schimbarea de direcție a politicii britanice: "Nu pot înțelege de ce s-a ales această cale", a spus el în discursul său din cadrul dezbaterii parlamentare (23 mai 1939) privind Cartea albă. 'Caut în jur răspunsul. ... Oare condiția noastră este atât de jalnică și starea noastră atât de săracă încât trebuie, în slăbiciunea noastră, să facem acest sacrificiu al scopului nostru declarat? Ne putem întări prin respingere? Niciodată nevoia de fidelitate și fermitate nu a fost mai urgentă ca acum'. El s-a întors spre prima bancă a guvernului și a spus: "Angajându-ne în acest act lamentabil de nerespectare, vom arunca țara noastră și tot ceea ce

reprezintă ea, încă un pas în jos în soarta ei. Au trecut douăzeci de ani de când onorabilul meu prieten [Neville Chamberlain] a folosit aceste cuvinte emoționante: "O mare responsabilitate le va reveni sioniștilor, care, în scurt timp, se vor îndrepta cu bucurie în inimile lor spre vechiul sediu al poporului lor". Sarcina lor va fi aceea de a construi o nouă prosperitate și o nouă civilizație în vechea Palestină, atât de mult timp neglijată și condusă greșit." Ei bine", a continuat Churchill, "au răspuns la apel. I-au urmat speranțele. Cum putem găsi în inima noastră să le dăm această lovitură mortală?". Erau cuvinte puternice, dar nu implicau o acțiune politică. Churchill era un deputat din spate la acea vreme, în opoziție față de politica guvernului. Un an mai târziu era din nou la putere, dar nu a făcut mare lucru pentru a schimba politica britanică în Palestina. Constelația internațională nu ar fi putut fi mai rea pentru sioniști. Niciodată mișcarea nu a contat mai puțin.

Scena palestiniană 1933-197

Anii de prosperitate din Palestina (1933-5) au fost lipsiți de evenimente din punct de vedere politic. Executivul Agenției Evreiești nu a primit prea mult ajutor din partea guvernului britanic, dar a avut, în anumite limite, libertate de acțiune. Weizmann, Ben Gurion și Shertok se sfătuiau din când în când cu secretarul colonial și cu Înaltul Comisar, dar aceste întâlniri aveau un caracter de rutină. Au existat proteste ocazionale împotriva percheziților și arestărilor imigranților ilegali de către poliție, dar, în general, executivul Agenției avea puține motive să se plângă. La o ședință a Comitetului de acțiune din martie 1934 de la Ierusalim, Ussishkin, ca de atâtea ori înainte, s-a plâns că nu se făcea suficient pentru a cumpăra terenuri. Ajunseseră 40.000 de noi imigranți, dar se cumpăraseră doar 16.000 de dunam-uri. Ocazia a fost memorabilă mai ales pentru că lucrările s-au desfășurat pentru prima dată în ebraică.

Nu au existat surprize majore la congresul sionist din 1935. De-a lungul anilor se dezvoltase o anumită rutină: membrii executivului prezentau rapoarte lungi privind evoluțiile politice, problemele organizatorice și situația economică. Acestea erau urmate de o dezbatere generală deschisă de purtătorii de cuvânt ai diferitelor partide, iar cei de rangul al doilea și al treilea îi completau după ei. Timpul la dispoziția vorbitorilor a fost alocat conform unui sistem elaborat, iar principala sarcină a președintelui a fost de a-i menține în programul alocat. La sfârșitul reuniunii au fost citite și votate rezoluții pe numeroase teme. Sistemul era foarte nesatisfăcător și, întrucât o mare parte din lucrările importante se desfășurau în orice caz în comisii, s-a propus eliminarea "dezbaterii generale". Părea complet inutil să se încerce să se acopere toate subiectele importante într-un parlament care se întrunea timp de două săptămâni o dată la doi ani. Dar sistemul, oricât de defectuos ar fi fost, a prins rădăcini. O întreagă generație de politicieni sioniști ajunsese să îl accepte, iar încercările de a-l schimba s-au lovit de o rezistență puternică.

În discursul său de deschidere a congresului, Sokolow a spus că mișcarea a avansat pe toată linia. Această afirmație nu era complet nejustificată, deoarece, în afară de progresele înregistrate în Palestina, sionismul câștigase mulți adepți noi. Aproape un milion de evrei au cumpărat shekel-ul în acel an și au obținut astfel dreptul de vot. Aceasta în ciuda secesiunii revizioniste și a înființării Noii Organizații

Sioniste de către adepții lui Jabotinsky. Chiar și așa, sioniștii erau doar o minoritate în cadrul evreimii mondiale. Cel mai periculos inamic al lor, așa cum a subliniat Ben Gurion la acea vreme, era indiferența comunităților evreiești. În Palestina, aproximativ o treime din comunitate dobândise shekel-ul, iar în Lituania, Galiția de Vest și Letonia poziția sionistă era, de asemenea, relativ puternică, cu o adeziune între 20 și 30% din comunitatea locală. Mai mulți își exprimaseră simpatia fără a se obosi să se înregistreze. Dar situația în cele două mari comunități era mult mai puțin roz: în Polonia, doar un evreu din zece adusese shekelul, iar în Statele Unite doar unul din treizeci.

Să revenim la lucrările congresului de la Lucerna: Weizmann a fost ales președinte, Ben Gurion, în discursul său principal (rostit în idiș), a spus că, deși generația actuală nu putea să încheie opera sionismului, ea avea o sarcină urgentă și ușor de definit: să stabilească un milion de familii în Palestina.† Ruppin, trecând în revistă douăzeci și cinci de ani de muncă de colonizare, a apărat așezările colective împotriva detractorilor lor și a spus că agricultura era încă în urma dezvoltării generale a țării. Grossman, care, împreună cu câțiva prieteni, se despărțise de Iabotinsky, a acuzat Mapai că sugrumă inițiativa privată în Palestina și a condamnat acordul de transfer cu Germania. Dezbaterea generală s-a desfășurat în principal între Mapai și sioniștii generali. Mizrahi a boicotat-o, deoarece cererea lor de a da mișcării (și, mai ales, vieții în Palestina) un conținut religios mai mare nu a fost acceptată. Ei au fost oarecum liniștiți când unul dintre liderii lor, rabinul Fishmann, a fost ales în noul executiv, ceilalți membri fiind Weizmann (Sokolow a devenit președinte de onoare al organizației mondiale), Ben Gurion, Brodetsky, Gruenbaum, Kaplan, Rottenstreich și Shertok - o coaliție care reprezenta toate tendințele principale din cadrul mișcării.

Întoarcerea lui Weizmann după patru ani în pustietate a fost cel mai important eveniment. El a scris mai târziu că a fost puțin reticent în a accepta apelul, deoarece nu a avut loc o schimbare reală a inimii în cadrul mișcării. Mulți ajunseseră pur și simplu la concluzia "că nu aveau pe nimeni care să se descurce mult mai bine". Sioniștii americani care votaseră împotriva sa în ocazii anterioare au devenit acum cei mai puternici susținători ai săi. Situația mondială se deteriorase, iar în interiorul mișcării exista o nerăbdare tot mai mare și tot mai puțină dorință de a înfrunta realitățile: "Această nerăbdare, această lipsă de credință, trăgea în mod constant mișcarea spre abis". Weizmann, care, spre deosebire de liderii Mapai, nu avea o bază de putere organizată în interiorul mișcării, a trebuit să se bazeze pe alianța ("legământul nescris") dintre un mic grup de susținători fideli din cadrul grupului sionist general și "marea masă de muncitori din așezările și fabricile din Palestina, care formau nucleul mișcării sioniste". Aceasta a fost garanția sănătății noastre politice'.

La mai puțin de un an de la cel de-al 19-lea congres, sionismul s-a aflat într-o luptă mortală împotriva unei presiuni copleșitoare pe trei fronturi diferite: valul de antisemitism din Europa, atacurile arabe asupra așezărilor evreiești și decizia britanicilor de a suspenda activitatea sionistă.

Revoltele au început cu atacuri armate asupra unor evrei individuali, probabil necorelate. Neliniștea s-a răspândit rapid și, în câteva zile, a avut loc o serie întreagă de atacuri criminale. În timp ce Comitetul

superior arab, sub conducerea muftiului, a declarat o grevă generală de șase luni, bande înarmate au început războiul de gherilă în diferite părți ale Palestinei. Dovezile indică o înțelegere secretă între conducerea politică arabă și Fawzi Kaukji, care conducea cea mai mare armată privată, și faptul că a existat o oarecare coordonare cu alte bande.† Sioniștii au fost înclinați să minimalizeze întreaga afacere, să acuze guvernul de lipsă de fermitate și să o considere ca fiind opera câtorva demagogi profesioniști care au mobilizat rămășițele societății arabe. Dar astfel de explicații nu prezentau decât o parte a tabloului: este adevărat, guvernul obligatoriu părea indecis și, cu siguranță, a existat un element criminal în revoltă; mai mulți arabi decât evrei au fost uciși de către insurgenți, fie pentru că au refuzat să colaboreze, fie pentru că s-au opus șantajiștilor. Dar, cu toate acestea, a fost o mișcare națională cu o largă bază populară atât în orașe, cât și în mediul rural. Mai mult, nu avea doar simpatia, ci și ajutorul activ al altor țări arabe, care în trecut nu se arătaseră direct preocupate de viitorul Palestinei.

Înaltul comisar a cerut întăriri, iar atunci când aproximativ douăzeci de mii de soldați britanici au fost în cele din urmă concentrați în Palestina, Comitetul Superior Arab a simțit nevoia de un răgaz. În octombrie 1936, acesta a urmat recomandarea șefilor statelor arabe de a se baza pe bunele intenții ale britanicilor și de a pune capăt grevei generale, dar a refuzat să depună mărturie în fața comisiei regale, a cărei numire tocmai fusese anunțată la Londra, atât timp cât nu se oprea total imigrația evreiască. Comisia a fost condusă de lordul Peel, un nepot al lui Robert Peel, avocat de formație și administrator colonial experimentat. Fără știrea celor mai mulți, el era deja foarte bolnav la acea vreme și a murit la scurt timp de cancer. Adjunctul său a fost Horace Rumbold, care, în calitate de ambasador la Berlin, văzuse la față locului nazismul și era familiarizat cu ideile, practicile și obiectivele acestuia. Comisia a sosit în Palestina la 11 noiembrie 1936 și a rămas timp de două luni, timp în care a ținut șaizeci și șase de reuniuni. Spre sfârșitul șederii sale, arabii s-au răzgândit și au decis să depună mărturie. De asemenea, comisia a organizat reuniuni la Londra, iar unii dintre membrii săi s-au întâlnit cu Emirul Abdulla la Amman.

A fost cea mai puternică dintre diferitele comisii de anchetă care au vizitat Palestina, iar raportul său, publicat în iulie 1937, a fost un model de perspicacitate, precizie și luciditate. Rareori, dacă nu cumva vreodată, o problemă politică complexă a fost prezentată și analizată atât de clar și de cuprinzător de către oameni care aveau puține cunoștințe prealabile despre aceste aspecte. Poziția sionistă, așa cum a fost prezentată în memorandumul înaintat comisiei, precum și în mărturiile orale ale lui Weizmann și Ben Gurion, a fost că, în ciuda revoltelor, evreii și arabii puteau ajunge la un modus vivendi. Aceasta a reiterat principiul de bază conform căruia, indiferent de forța numerică, niciunul dintre cele două popoare nu ar trebui să domine sau să fie dominat de celălalt. Weizmann a repetat că mișcarea sionistă era perfect dispusă să accepte principiul parității: dacă se înființa un consiliu legislativ, evreii nu vor pretinde niciodată mai mult decât un număr egal, indiferent de raportul viitor dintre populația arabă și cea evreiască.† Ben Gurion, în mărturia sa, a subliniat, de asemenea, că scopul sionist nu era acela de a face din Palestina un stat evreiesc. Palestina nu era o țară goală. Existau și alți locuitori, iar aceștia nu doreau să fie la mila evreilor, așa cum nici evreii nu doreau să fie la mila lor: "S-ar putea ca evreii să se comporte mai bine, dar ei nu sunt obligați să creadă în bunăvoința noastră. Un stat poate implica... dominarea celorlalți, dominarea de către majoritatea evreiască a minorității, dar nu acesta este scopul nostru. Nu a fost scopul nostru la vremea respectivă [a Declarației Balfour] și nu este nici acum."‡‡

Poziția muftiului, care a apărut ca principal purtător de cuvânt arab, a fost că experimentul unui cămin național evreiesc ar trebui să fie întrerupt, iar imigrația și vânzările de terenuri oprite. Ebraica nu ar mai trebui să fie recunoscută ca limbă oficială, iar Palestina ar trebui să devină un stat arab independent. Au existat unele nuanțe antisemite: Auni Abdul Hadi, un lider al Istiqlal de centru-stânga, a declarat că evreii sunt un popor mai uzurpator decât oricare altul și că, dacă șaizeci de milioane de germani, care erau cultivați și civilizați, nu au putut suporta prezența a șase sute de mii de evrei, cum ar putea fi de așteptat ca arabii să suporte prezența a patru sute de mii într-o țară mult mai mică? Când muftiul a fost întrebat dacă Palestina îi poate digera și asimila pe cei patru sute de mii care se aflau deja acolo, el a răspuns categoric "Nu".§ Acești evrei trebuiau expulzați sau "trebuiau îndepărtați cumva"? "Trebuie să lăsăm toate acestea pentru viitor", a spus muftiul. "Aceasta nu este o chestiune care poate fi decisă aici", a spus Auni Abdul Hadi.

Weizmann a făcut o prezentare magistrală a cazului evreilor pe 25 noiembrie. A fost unul dintre cele mai importante momente ale carierei sale. Mai târziu, el și-a descris sentimentele pe care le-a avut în timp ce se îndrepta spre masa vorbitorilor, printre rândurile de spectatori din sala de mese a Hotelului Palace din Ierusalim:

Am simțit că nu numai că purtam povara acestor binevoitori și a nenumăraților alții de pe alte meleaguri, dar că voi vorbi pentru generații de mult timp moarte, pentru cei care zăceau îngropați în cimitirele vechi și dens populate de pe Muntele Scopus și pentru cei ale căror ultime locuri de veci erau împrăștiate în întreaga lume. Și știam că orice pas greșit al meu, orice greșeală, oricât de involuntară ar fi fost, nu ar fi fost doar a mea, ci ar fi ricoșat în discreditarea poporului meu. Eram conștient, ca în puține ocazii înainte sau după aceea, de un sentiment de responsabilitate zdrobitor.

Weizmann a trecut în revistă istoria evreilor din epoca modernă și dezvoltarea sionismului ca răspuns la lipsa de adăpost a evreilor. El a vorbit despre răspândirea antisemitismului în toată Europa și despre cum, una câte una, toate porțile le-au fost închise. În Europa Centrală și de Est și de Est existau șase milioane de evrei, "condamnați să fie înghesuiți în locuri în care nu sunt doriți și pentru care lumea este împărțită în locuri în care nu pot trăi și locuri în care nu pot intra". Cu șapte ani mai devreme, Lord Passfield îi spusese că în Palestina nu există loc pentru a legăna o pisică, dar de atunci au fost legănate multe pisici; de fapt, populația evreiască s-a dublat. La sfârșitul discursului său, el a spus că comisia a venit într-un moment în care poziția evreilor "nu a fost niciodată mai întunecată decât este acum și mă rog să vă fie dat să găsiți o cale de ieșire".

La începutul lunii ianuarie, Weizmann a apărut din nou în fața comisiei, de data aceasta în sesiune închisă. După ce i-au ascultat pe purtătorii de cuvânt ai celor două tabere, membrii acesteia înclinau spre ideea cantonizării. Arabii au fost intransigenți, excluzând total orice idee de imigrație evreiască în continuare. Unul dintre membrii comisiei, profesorul Coupland din Oxford, un veteran al istoriei indiene,

a ajuns în cele din urmă la concluzia că cantonizarea nu mergea suficient de departe și că era nevoie de o abordare mai radicală. Părea puțin probabil ca armonia dintre evrei și arabi să poată fi restabilită în viitorul apropiat. În acest caz, nu exista o altă cale spre pace decât încetarea mandatului prin acord. Aceasta însemna împărțirea Palestinei în două și, în consecință, apariția unui stat independent evreiesc și a unui stat arab.

Schemele de împărțire

Weizmann relatează că aceasta a fost prima dată când i-a fost abordată ideea de partiție. Ca un bun diplomat, nu a răspuns imediat, ci a cerut timp de gândire și de consultare cu colegii săi. Cu cât se gândea mai mult la această idee, cu atât îi plăcea mai mult. A fost aranjată o întâlnire privată cu profesorul Coupland. Pentru a păstra secretul, aceasta a avut loc într-o baracă aparținând fermei de formare agricolă a fetelor din Nahalal. Coupland era ferm convins că nu există două popoare care să fi dezvoltat o conștiință națională care să poată trăi împreună ca parteneri egali într-un singur stat. De la această regulă era dispus să-i excepteze doar pe britanicii care stabiliseră relații rezonabil de fericite cu afrikanerii din Africa de Sud.† I-a spus lui Weizmann că era destul de nerealist, în situația mondială dată, să se aștepte un ajutor decisiv din partea Marii Britanii pentru dezvoltarea viitoare a căminului național evreiesc. Trebuia să existe o intervenție chirurgicală; niciun doctor onest nu putea recomanda aspirina și o sticlă de apă ca leac.‡ Nouă ani mai târziu, într-o conversație cu Abba Eban, viitorul ministru de externe israelian, Coupland a spus că decizia sa fusese cea corectă, că era singura soluție compatibilă cu justiția și logica sau, în orice caz, cea care implica cea mai mică nedreptate. Coupland și-a asumat sarcina de a-și convinge colegii că cantonizarea, favorizată de administrația obligatorie, nu va funcționa și că singura soluție era împărțirea. Weizmann a fost mai mult decât mulțumit. Seara, când a ieșit din baracă, le-a spus fermierilor adunați afară: "Hevra [tovarăși], astăzi am pus bazele statului evreu!".

Raportul Peel a fost publicat în iulie 1937. Deoarece principalele sale recomandări nu au fost acceptate de guvernul britanic, un foarte scurt rezumat ar trebui să fie suficient. Spre deosebire de comisiile anterioare, Comisia Peel și-a dat seama că între cele două comunități apăruse un conflict irepresibil și că nu exista un teren comun între ele. Poporul britanic nu prea avea inima să continue să conducă țara fără consimțământul locuitorilor săi și nici problema nu putea fi rezolvată oferindu-i uneia dintre părți tot ce își dorea. După ce a respins cantonizarea, comisia a recomandat încheierea mandatului pe baza unui plan de împărțire care ar trebui să îndeplinească trei condiții esențiale: ar trebui să fie practic, ar trebui să se conformeze obligațiilor britanice și ar trebui să facă dreptate atât arabilor, cât și evreilor. Comisia a prezentat un plan (și o hartă) conform căruia Palestina urma să fie împărțită în trei zone: un stat evreiesc, care să includă regiunea de coastă de la sud de Tel Aviv până la nord de Acre, Valea Esdraelonului și Galileea; un stat arab, care să includă restul Palestinei, precum și Transiordania; și o enclavă britanică sub mandat permanent, care să includă Ierusalimul, Betleemul și un coridor îngust spre Mediterana, inclusiv Lydda și Ramle.

Unele dintre prevederi au făcut ca acest plan să fie foarte greu de acceptat de către orice sionist, în afară de chestiunea Ierusalimului: Haifa, Acre, Safed și Tiberias, deși se aflau în granițele statului evreu propus, urmau să rămână temporar sub mandat britanic, Nazareth urma să facă parte din enclava britanică, iar Jaffa din statul arab. Reacțiile oficiale britanice au fost la început favorabile: în Cartea albă care însoțea raportul se preciza că guvernul a adoptat recomandările acestuia, deoarece împărțirea pe liniile generale sugerate reprezenta cea mai optimistă soluție pentru ieșirea din impas. Până la finalizarea detaliilor planurilor, imigrația urma să fie drastic restricționată. Doar opt mii de certificate urmau să fie acordate în următoarele șapte luni.

Planul de împărțire a fost respins cu dispreț de către arabi și aspru criticat de majoritatea sioniștilor, în timp ce în Marea Britanie însăși îndoielile au generat îndoieli serioase. Într-un discurs impresionant rostit în Camera Lorzilor, vicontele Samuel, primul înalt comisar, a subliniat numeroasele contradicții ale noului plan: în statul evreiesc propus urmau să existe 225.000 de arabi față de 258.000 de evrei. El a exclus un transfer de populație, deoarece ar fi presupus prea multe greutăți. Planul ar fi avut ca efect crearea unui Saar, a unui coridor polonez și a jumătate de duzină de Danzigs și Memels într-o țară de mărimea Țării Galilor.

La 3 august 1937, la mai puțin de o lună de la publicarea raportului, la Zurich s-a deschis cel de-al 20-lea congres sionist. Delegații abia au avut timp să studieze documentul voluminos și să mediteze la implicațiile sale, dar pasiunile erau la cote înalte, căci toată lumea credea, în mod greșit, așa cum s-a dovedit în curând, că mișcarea sionistă se afla în fața unei decizii la fel de importante ca în momentul dezbaterii din Uganda. Weizmann era principalul protagonist al planului de împărțire sau, mai exact, al principiului împărțirii, chiar dacă și entuziasmul său scăzuse după ce studiase harta comisiei. Dar el a considerat partiția ca fiind răul cel mai mic. Din cele șase milioane de evrei care așteptau în Europa, două milioane, credea el, puteau fi salvați dacă exista un stat care să le ofere adăpost. Prin cultivarea intensivă a zonelor fertile, ar fi posibilă aducerea a o sută de mii de imigranți anual. Era ușor de criticat acest proiect, dar care era alternativa? Restrângerea imigrației, cu evreii ca minoritate permanentă. Niciodată mișcarea sionistă nu s-a confruntat cu o responsabilitate mai mare.†

Lui Weizmann i s-au opus mulți dintre colegii săi sioniști generaliști, Ussishkin și adepții săi, Mizrahi, Partidul Statului Evreiesc al lui Grossman și aripa de stânga Hashomer Hatzair. Ussishkin, la fel ca majoritatea celorlalți opozanți, a atacat schema atât în principiu, cât și din motive practice: statul evreiesc propus nu ar fi pur și simplu viabil. Fără Ierusalim, ar fi un corp fără cap, a declarat Berl Katznelson, unul dintre opozanții Mapai ai partiției (împreună cu Golda Meirson). Mizrahi s-a opus deoarece baza revendicării evreiești asupra Palestinei era Biblia, un legământ care nu putea fi schimbat după bunul plac. Hashomer Hatzair, pe de altă parte, a respins schema pentru că nu a abandonat ideea unui stat binațional. Dar care era alternativa la partiție, s-a întrebat un tânăr sionist polonez, Moshe Kleinbaum (Sneh). Opozanții au răspuns că, dacă mișcarea sionistă ar fi opus o rezistență hotărâtă încercării britanice de a renega mandatul, Marea Britanie ar fi fost obligată să adere la prevederile sale inițiale. Rabinul Wise, într-un discurs dramatic, a proclamat "non possumus"; existau unele lucruri pe care un popor pur și simplu nu le putea face. Un delegat a citit o scrisoare a feldmareșalului Smuts în

care acesta, unul dintre arhitecții Declarației Balfour, își exprima opoziția. Chiar și Brodetsky, de obicei unul dintre adepții fideli ai lui Weizmann, era îndoielnic: absorbția a două milioane de imigranți era o iluzie. Weizmann a intervenit spunând că, mai devreme sau mai târziu, lucrurile se vor îndrepta oricum spre partiție, "chiar dacă am fi avut șaizeci de mii de imigranți anual pe o perioadă de zece sau doisprezece ani și dacă am fi atins statutul de majoritate".

Cei care susțineau partiția, precum Ben Gurion, subliniau că timpul, cel mai important factor, lucra împotriva evreilor. Situația internațională se deteriora, la fel și poziția evreilor în Europa. Celelalte mandate "A" fuseseră abolite. Singura întrebare era când va fi rândul Palestinei. Un stat evreiesc, oricât de mic ar fi fost, ar fi generat o nouă credință și, în același timp, ar fi creat posibilitatea de a salva multe sute de mii de evrei. Nu era un sfârșit, ci un nou început. Gruenbaum, care în atâtea ocazii trecute fusese în tabăra care i se opunea lui Weizmann, era acum de acord cu el. Alternativa la o majoritate evreiască într-un stat evreiesc era o minoritate evreiască în Palestina arabă. Shertok recunoștea că împărțirea ar fi o operațiune crudă, dar trebuiau să renunțe la o oportunitate istorică pentru că, așa cum susținuse cineva, Modi'in și Massada, acele două simboluri ale rezistenței din istoria evreiască, nu s-ar fi aflat în granițele statului? Trebuiau să folosească cât mai mult posibil oportunitățile istorice. Partiția era riscantă, a recunoscut Goldmann, dar nu existau alte soluții. El și-a amintit că unii lideri sioniști, precum Victor Jacobson, o avuseseră în vedere cu ani în urmă.

Ussishkin, în discursul său final, și-a reiterat opinia că un stat fără pământ nu poate exista pe termen lung: experiența Cartaginei și a Veneției ar trebui să servească drept avertisment. Sau vor fi nevoiți să construiască zgârie-nori în Tel Aviv din lipsă de teren? "Trebuie să facem tot ce este mai bun din asta", a răspuns Weizmann. Aveau opt mii de certificate pentru șapte luni. Cum puteau criticii să pretindă că perspectiva a două milioane de imigranți ar trebui să conteze ca nimic? Gruenbaum credea că relațiile arabo-evreiești se vor îmbunătăți ca urmare a partiției; alternativa era "teroarea permanentă". A existat o luptă în sufletul fiecărui delegat, așa cum spunea Rubashov (Shazar). Prieteni vechi s-au regăsit în tabere opuse; chiar și Hagana din Palestina era divizată, Eliahu Golomb fiind în favoarea partiției, iar Shaul Meirov (Avigur) împotrivindu-se acesteia.

În cele din urmă, 300 de delegați au votat în favoarea rezoluției Weizmann și 158 împotrivă. Majoritatea a fost substanțială, dar numai pentru că rezoluția adoptată a fost destul de vagă, evitând o poziție clară asupra majorității problemelor critice. Aceasta a respins afirmația comisiei regale conform căreia mandatul s-a dovedit a fi inaplicabil și a cerut îndeplinirea acestuia. A refuzat să accepte concluzia că aspirațiile naționale ale evreilor și arabilor erau ireconciliabile și a condamnat "propunerile paliative" prezentate de comisie. Cel mai puternic protest a fost îndreptat împotriva deciziei guvernului britanic de a stabili un maxim politic pentru imigrația evreiască. Astfel, schema de împărțire prezentată de comisie a fost respinsă ca fiind inacceptabilă, dar, în același timp, executivul sionist a fost împuternicit să intre în negocieri în vederea stabilirii condițiilor precise ale Londrei pentru înființarea unui stat evreiesc.

Congresul a fost urmat, ca de obicei, de o sesiune a Consiliului Agenției Evreiești. Și acolo s-a exprimat o opoziție puternică față de partiție, deși din motive diferite. Reprezentanții ne-sioniști nu erau susținători ai ideii unui stat evreiesc. Aspectul care a primit cea mai mare atenție la congres - faptul că statul, așa cum era prevăzut, ar fi prea mic - nu era principala lor preocupare. Aceștia au sugerat ca guvernul britanic să convoace o conferință arabo-evreiască pentru a căuta o soluție în cadrul termenilor mandatului.

Ceea ce începuse ca o aventură promițătoare s-a încheiat cu o avalanșă de recriminări, iar răbdarea lui Weizmann se epuiza. Prietenii săi britanici nici măcar nu se deranjaseră să-i trimită o copie în avans a Raportului Peel. După câteva cuvinte tăioase adresate lui Ormsby Gore, secretarul colonial și un prieten, i s-a spus "să nu-și dea foc la bărci și să plece în larg". El a răspuns cu amărăciune:

Nu am bărci de ars. Am suportat majoritatea lucrurilor în tăcere; am apărat administrația britanică în fața propriului meu popor, de la tribunele publice, la congrese, în toate părțile lumii, adesea împotriva cunoștințelor mele și aproape invariabil în detrimentul meu. De ce am făcut acest lucru? Pentru că, pentru mine, cooperarea strânsă cu Marea Britanie a fost piatra de temelie a politicii noastre în Palestina. Dar această cooperare a rămas unilaterală - a fost o dragoste neîmpărtășită.

Parlamentul, Liga Națiunilor și Congresul sionist acceptaseră, deși cu mari rezerve, principiul împărțirii, dar arabii palestinieni au mobilizat șefii statelor arabe împotriva acestui proiect. În cadrul unui congres pan-arab de la Bludan (Siria), în septembrie 1937, s-a hotărât că păstrarea Palestinei ca țară arabă este datoria sacră a fiecărui arab. Între timp, revoltele au izbucnit din nou în Palestina și au devenit mai intense. În octombrie, comisarul districtual britanic pentru Galileea și escorta sa au fost împușcați în fața unei biserici din Nazaret. Britanicii au arestat cinci membri ai Comitetului superior arab, în timp ce muftiul a reușit să fugă. Atacurile arabilor au continuat și a fost nevoie de încă optsprezece luni pentru ca autoritățile să suprime rebeliunea. Acest eșec a nedumerit mulți observatori și s-a spus că s-a datorat mai degrabă lipsei de voință decât lipsei de resurse. Fawzi Kaukji, liderul gherilei, care în 1936-1988 a pus la pământ mai multe mii de soldați britanici, a fost înfrânt în câteva zile de forțele mici, prost antrenate și prost echipate ale Hagana, zece ani mai târziu. Dar este corect să adăugăm că, la acea vreme, atât britanicii, cât și evreii nu aveau experiență în lupta de gherilă. Mașinile blindate și avioanele erau destul de nepotrivite pentru a face față unor forțe neregulate susținute de populația locală.

Pentru a recomanda noi granițe pentru statele arabe și evreiești a fost numită o altă comisie în februarie 1938. Acest grup a fost condus de Sir Charles Woodhead; majoritatea colegilor săi erau, ca și președintele său, foști distinși funcționari publici indieni. Conform mandatului său, comisia avea toată libertatea de a sugera modificări. Comisia a rămas în Palestina de la sfârșitul lunii aprilie până în iulie 1938, dar a fost boicotată de arabi. În plus, membrii săi trebuie să fi fost conștienți de faptul că Londra se

retrăgea deja din ideea de împărțire. Numirea unei noi comisii ar fi putut fi o încercare de a câștiga timp până la elaborarea unei noi politici.

Raportul comisiei a fost publicat în noiembrie, dar, după cum spunea un comentator, nu este ușor de spus cu exactitate ce a recomandat sau nu a recomandat. Acesta a discutat trei proiecte diferite. Planul A prevedea un stat evreiesc, mai mult sau mai puțin în limitele sugerate de Comisia Peel, în care, se menționa, 49% din populație ar fi arabi care ar deține aproximativ 75% din pământ. În cadrul Planului B, Galileea, populată în principal de arabi, ar fi desprinsă, precum și alte câteva zone din statul evreu. Planul C prevedea un stat evreiesc și mai mic, format din câmpia de coastă de la Rehovot, în sud, până la Zikhron Ya'akov, în nord, patru sute de mile pătrate, cu un total de 280.000 de locuitori. În esență, era vorba de un Vatican evreiesc, Tel Aviv și suburbiile sale. Dar chiar și acest mini-stat era subdivizat în două părți prin coridorul Jaffa-Jerusalim. Cei patru membri ai Comisiei Woodhead nu au reușit să ajungă la un acord între ei: unul dintre ei a preferat Planul B, doi au avut rezerve puternice față de Planul C, iar toți au respins Planul A.

În esență, comisia a ajuns la concluzia că nu se putea concepe un stat evreiesc care, deși să includă doar un număr mic de arabi, să fie suficient de mare pentru a permite o nouă imigrație.† În loc să recunoască în mod deschis eșecul, comisia s-a simțit obligată să producă un plan propriu, oricât de timid și confuz. La câteva săptămâni după publicare, guvernul britanic, într-o altă Carte albă, a refuzat partiția ca fiind nepractică, având în vedere dificultățile politice, administrative și financiare pe care le ridica, susținând că pacea și prosperitatea în Palestina ar putea fi restabilite numai dacă ar exista o înțelegere între evrei și arabi.‡ De asemenea, s-a anunțat că în curând va avea loc la Londra o conferință la care vor fi invitați reprezentanți ai Agenției Evreiești, precum și arabi din Palestina și din statele vecine. Dacă nu se va ajunge la un acord într-o perioadă rezonabilă, guvernul va fi obligat să impună o înțelegere.

Diferiți pacificatori s-au oferit voluntar să medieze între arabi și evrei. Printre persoanele bine intenționate care au pus umărul la căutarea unei soluții s-au numărat A.A. Ayamson, fostul șef al departamentului de imigrație al guvernului obligatoriu; colonelul Newcombe, un cunoscut susținător al cauzei arabe; Dr. Magnes, rectorul Universității Ebraice; și Nuri Said, ministrul irakian de externe. Unele dintre proiectele elaborate se bazau pe schema de cantonizare, altele pe conceptul unui stat palestinian suveran în care populația evreiască maximă ar trebui să fie mai mică de jumătate - oferind astfel un cămin național evreiesc, dar nu un stat. Dar aceste scheme nu au stârnit niciun interes nici în rândul evreilor, nici în rândul arabilor: sioniștii fuseseră nemulțumiți de statul lordului Peel și au respins a fortiori ideea unui statut de minoritate permanentă. Pe de altă parte, arabii au respins nu doar împărțirea, ci și un stat binațional bazat pe paritate. De asemenea, ei nu erau dispuși să ia în considerare o imigrație evreiască suplimentară.

Conferința Mesei Rotunde de la Londra s-a deschis la 7 februarie 1939 cu un discurs al primului ministru, Neville Chamberlain. Sentimentul evreilor a fost unul de tristețe nealterată. În luna octombrie a anului precedent, Hitler invadase Cehoslovacia și, chiar în ziua în care parlamentul dezbătea Raportul

Woodhead, a avut loc marele pogrom din Germania (Noaptea de cristal). Hitler și Mussolini îi susțineau în mod deschis pe arabi: Italia fascistă a privit întotdeauna o Palestină evreiască ca pe un pericol pentru imperiul italian, deoarece aceasta urma să devină o bază imperială britanică, o altă Malta sau Gibraltar. Sionismul nu se putea aștepta la niciun ajutor din partea Franței sau a Statelor Unite. În măsura în care erau cât de cât interesate de politica Orientului Mijlociu, Uniunea Sovietică și partidele comuniste care îi urmau linia, au sprijinit rebeliunea arabă.

Astfel, sionismul era complet izolat, complet dependent de bunăvoința britanică. Apeluri emoționante au ajuns la Londra din partea evreilor germani: "Este o chestiune de viață și de moarte, este de neconceput ca Marea Britanie să îi sacrifice pe evreii germani". Dar frica, durerea și agonia unui popor persecutat contau prea puțin în politica mondială. Așa cum scria Namier la vremea respectivă: "Toate sacrificiile ne-au fost cerute nouă, iar toate câștigurile au fost oferite arabilor."†.

Cu câțiva ani înainte, Namier încercase în zadar să-i convingă pe britanici că interesele lor și cele ale evreilor erau inseparabile, că evreii, deși suficient de numeroși pentru a fi o sursă de iritare, nu erau în acel moment suficient de puternici pentru a servi drept scut defensiv, că, într-un viitor conflict mondial, arabii vor fi oricum împotriva Marii Britanii și că, prin urmare, era în interesul britanicilor să îi ducă pe evrei pe celălalt țărm cât mai repede posibil. Nu așa vedeau factorii de decizie britanici lucrurile, și chiar și după ce s-a văzut că politica de liniștire în Europa a eșuat, atitudinea față de sionism nu s-a schimbat. Arabii erau mulți, iar evreii erau puțini. Tocmai în perspectiva războiului care urma să aibă loc, trebuia să se câștige bunăvoința arabă.

Întrebarea dacă politica britanică a fost eficientă ca Realpolitik va fi, fără îndoială, dezbătută mult timp de acum încolo. S-a argumentat că, dacă elementele pro-Axis din lumea arabă au eșuat în încercarea lor de a ajunge la putere în 1941, ca în cazul revoltei lui Rashid Ali din Irak, dacă Egiptul a fost liniștit chiar și atunci când Rommel a ajuns la El Alamein, acesta a fost rezultatul concesiilor de mare anvergură făcute de Londra arabilor palestinieni. Cu toate acestea, pare mai probabil că revolta din Irak ar fi fost înăbușită oricum și că (la fel ca generalul Franco) conducătorii arabi, indiferent de sentimentele lor față de Marea Britanie, nu erau dispuși să se pronunțe deschis în favoarea Axei până când Hitler și Mussolini nu erau siguri de victorie.

În declarația sa de deschidere la conferința de la Londra, Weizmann a reiterat încrederea evreilor din întreaga lume în buna credință britanică. Cooperarea cu guvernul britanic a fost întotdeauna piatra de temelie a politicii sioniste, iar mișcarea își aborda sarcina actuală în același spirit. Delegația evreiască a fost cea mai reprezentativă care a participat vreodată la o conferință internațională. Au fost prezenți toți sioniștii de frunte, precum și unii dintre cei mai cunoscuți lideri evrei nesioniști. Delegația arabă palestiniană îl includea pe Jamal Hussaini, președintele său interimar, dar nu și pe muftiu. Printre delegații din alte țări arabe se aflau personalități precum Ali Maher, Nuri Said, prim-ministrul iordanian, și Emirul Faisal, fiul lui Ibn Saud. Arabii au refuzat să stea la aceeași masă cu evreii și s-au făcut aranjamente pentru ca aceștia să ajungă în sala de conferințe din Palatul St James pe o altă intrare. Au

existat, de fapt, două conferințe separate. Doar în două ocazii au avut loc întâlniri informale între liderii evrei și reprezentanții Egiptului, Irakului și Arabiei Saudite. Arabii palestinieni refuzând orice contact cu evreii.

Sioniștii s-au dus la conferință cu mari rețineri. La reuniunea Consiliului Sionist Intern din decembrie 1938, unsprezece membri votaseră în favoarea participării și unsprezece împotrivă. S-a decis să se lase decizia finală în seama executivului, care a fost de acord cu participarea deoarece, după cum a scris Ben Gurion, Malcolm MacDonald, secretarul colonial, îi asigurase că britanicii erau încă legați de Declarația Balfour și de mandat, că respingeau ideea unui stat arab și că imigrația evreiască nu va fi oprită.Atât Weizmann, cât și Ben Gurion credeau că Londra nu se va spăla complet pe mâini de cauza evreiască. În plus, ei doreau să folosească această ocazie pentru a purta discuții directe cu liderii arabi. Ben Gurion ar fi spus cu o ocazie că din partea arabilor ar fi dispus să accepte condiții mai puțin favorabile decât din partea britanicilor. El a prezis la acea vreme două procese inevitabile din punct de vedere istoric: unul care să ducă la o federație arabă, iar celălalt la un stat evreiesc. Dacă arabii ar fi dispuși să accepte dreptul evreilor la imigrație, ar exista loc pentru negocieri fructuoase, poate pentru un acord privind un stat evreiesc în cadrul unei federații arabe.

Întâlnirile au arătat curând că speranțele sioniste, oricât de modeste ar fi fost, fuseseră exagerate. Britanicii acceptaseră mai mult sau mai puțin cererea arabă de a pune capăt mandatului și de a înființa un stat palestinian aliat al Marii Britanii. Conform acestui plan, britanicii ar fi continuat să administreze țara timp de câțiva ani, iar drepturile speciale ale evreilor ca minoritate într-un stat arab ar fi fost discutate în această perioadă de tranziție. Egiptenii, irakienii și iordanienii au manifestat o atitudine mai conciliantă decât arabii palestinieni. Aceștia erau dispuși să tolereze existența unei comunități evreiești de patru sute de mii de persoane. Dar, la fel ca și arabii palestinieni, au subliniat faptul că ei considerau Palestina ca fiind o țară arabă cu care evreii nu aveau nicio legătură specială. Ceea ce spunea Weizmann despre principiul nedominației nu îi interesa, deoarece ei susțineau o dominație arabă, nu un stat binațional, oricum ar fi fost construit.

Întâlnirile dintre delegația evreiască și secretarul colonial au avut loc într-o atmosferă tensionată și neprietenoasă. O mare parte din discuții se referea la situația care ar fi putut apărea în caz de război. Sioniștii au subliniat în repetate rânduri că ei constituiau un element militar care nu putea fi ignorat, în timp ce britanicii nu puteau conta pe ajutorul arabilor într-un război împotriva lui Hitler. Dar reprezentanții britanici nu au fost impresionați: pericolul unei revolte arabe era mult mai mare în calculele lor decât orice beneficiu pe care l-ar putea obține de pe urma sprijinului evreiesc. Amenințările voalate ocazionale că vor fi probleme dacă imigranții ilegali vor fi respinși nu i-au impresionat pe britanici: ce alternativă aveau evreii la sprijinul pentru Marea Britanie? După cum le-a spus MacDonald, dacă nu cooperau, era o certitudine justă că guvernul Majestății Sale îi va lăsa în voia sorții, iar rezultatele puteau fi ușor de prevăzut.† Pentru arabi, această atitudine a fost foarte binevenită. Aceștia îi spuseseră lui MacDonald că evreii nu vor reprezenta o problemă dacă Marea Britanie se va retrage. Dar britanicii nu aveau intenția de a face acest lucru în ajunul unui război mondial în care Palestina ar fi fost o bază strategică importantă. Ei au acceptat cererea arabă ca evreii să fie reduși la statutul de minoritate

permanentă, dar au insistat ca evreilor să li se acorde anumite drepturi și ca imigrația să continue să fie limitată. La una dintre întâlniri, Weizmann a anunțat că era dispus să accepte restricții privind imigrația dacă acest lucru ar contribui la apropierea unui acord cu arabii. Ceilalți lideri sioniști nu au fost mulțumiți de această concesie, dar nu a ieșit nimic din ea, deoarece arabii nu au acceptat-o. MacDonald a subliniat în repetate rânduri că evreii vor trebui să obțină consimțământul arabilor pentru imigrație, ceea ce a provocat observația lui Weizmann că nici britanicii nu se aflau în Palestina prin consimțământul arabilor.

Delegații evrei au fost cei mai nemulțumiți de respingerea totală a Declarației Balfour. Ei au simțit că atitudinea britanică se înrăutățea aproape zilnic: la început fusese sugerată paritatea, iar negocierile au continuat pe baza mandatului. Mai târziu s-a spus că numărul evreilor ar trebui să ajungă în cele din urmă la cel mult 40%, cifră redusă ulterior la 35% și apoi la 33 1/3%. Renunțarea la mandat a fost, de asemenea, propusă într-o etapă ulterioară a conferinței. În contrapropunerile lor de la începutul lunii martie, Weizmann și Ben Gurion au menționat diverse posibilități: înființarea unui stat evreiesc într-o parte a Palestinei sau instituirea unei administrații federale arabo-evreiești pe bază de paritate, cu condiția ca imigrația să nu fie oprită. Ca ultimă soluție, au sugerat o înghețare a situației: cota de imigrare urma să fie stabilită pentru următorii cinci ani, timp în care urmau să fie discutate toate celelalte probleme nerezolvate.

MacDonald a fost nemulțumit de reacția sionistă. Inițial, spunea el, se opusese ideii unui veto arab asupra imigrației, dar atitudinea intransigentă a unor membri ai delegației evreiești l-a făcut să înțeleagă că, atâta timp cât evreii aveau guvernul britanic în spate, nu se vor întâlni niciodată cu arabii la jumătatea drumului.† Sugestiile finale ale britanicilor, făcute la 15 martie, prevedeau înființarea unui stat palestinian după o perioadă de tranziție de aproximativ zece ani, timp în care urmau să fie create treptat instituții de autoguvernare, să fie convocată o adunare națională și să fie redactată o constituție. Ar exista garanții pentru minoritatea evreiască și, eventual, chiar o structură federală formată din cantoane arabe și evreiești. În următorii cinci ani, maxim 75.000 de evrei urmau să fie autorizați să intre în Palestina, astfel încât populația evreiască să reprezinte o treime din total.

Proiectul a fost respins de delegația evreiască, iar arabii l-au considerat și ei inacceptabil. Aceștia sperau la independență în viitorul imediat, se opuneau la încă zece ani de dominație britanică și, mai presus de toate, insistau asupra încetării totale a imigrației evreiești. Nu mai era nimic de discutat și, la 17 martie, conferința s-a încheiat. Două luni mai târziu, la 17 mai, guvernul britanic a anunțat, așa cum dăduse de înțeles anterior, că, având în vedere incapacitatea celor două părți de a ajunge la un acord, își va impune propriul plan. Se pare că Londra a presupus de la început că conferința se va încheia cu un eșec, dar a trecut prin moțiunile unei conferințe la scară largă pentru a câștiga timp să își elaboreze planul.

Liderii sioniști, fără excepție, au considerat această schimbare în politica britanică drept un dezastru fără margini, o "sentință la moarte", după cum a numit-o Weizmann, cel mai moderat dintre ei. Chiar și pesimiștii convinși dintre ei au crezut că comportamentul britanic făcea parte din tiparul general de liniștire. Din moment ce se demonstrase fără nicio umbră de îndoială că în Europa nu a funcționat

împăcarea, nu exista oare o șansă ca, odată cu o schimbare în politicile democrațiilor occidentale, să se îmbunătățească și atitudinea britanică față de sionism? Acest optimism, așa cum evenimentele aveau să arate în curând, a fost deplasat, deoarece sionismul devenise o povară pentru Marea Britanie, indiferent de evenimentele din Europa.

Diferite încercări de ultim moment au fost făcute de liderii sioniști pentru a împiedica publicarea Cărții albe. Weizmann a cerut un interviu cu Neville Chamberlain, dar nu a obținut nimic: "Primul ministru al Angliei stătea în fața mea ca o statuie de marmură, ochii săi inexpresivi erau fixați pe mine, dar nu a scos niciun cuvânt... Nu am primit niciun răspuns". Weizmann a mers la Cairo și s-a întâlnit cu premierul egiptean, fără a se aștepta, desigur, la vreun rezultat imediat. O delegație evreiască s-a întâlnit cu președintele Roosevelt la începutul lunii aprilie și a fost primită cu căldură. Britanicii se aflau într-o stare teribilă, a spus Roosevelt. Declarația Balfour și yishuv-ul urmau să fie sacrificate pe altarul împăcării.† El a promis că va face presiuni pentru amânarea Cărții Albe. De fapt, nu a făcut nimic de acest gen.

Cartea Albă

Cartea Albă, publicată la 17 mai 1939, era formată dintr-o prefață și trei secțiuni principale care tratau probleme constituționale, imigrația și, respectiv, pământul. În ea se repeta că obiectivul guvernului de stat al Alteței Sale era ca un stat independent să ia ființă în următorii zece ani. Circa 75.000 de imigranți urmau să fie admiși în următorii cinci ani. După aceea, de la 1 martie 1944, imigrația urma să fie permisă numai cu acordul arabilor. În plus, așezarea evreilor urma să fie interzisă complet în anumite părți ale Palestinei și să fie restricționată în altele. În toate punctele esențiale, Cartea Albă a urmat astfel planul britanic comunicat liderilor sioniști în timpul conferinței de la St James. Reacționând imediat, Agenția Evreiască a declarat că această Carte Albă reprezintă o negare a dreptului poporului evreu de a-și reconstrui căminul național în țara sa ancestrală, o încălcare a credinței, o capitulare în fața naționalismului arab. Dar această lovitură, venită în cel mai întunecat moment al istoriei evreiești, nu va înfrânge poporul evreu: nu va accepta niciodată să i se închidă porțile Palestinei și nici nu va lăsa ca locuința lor națională să fie transformată într-un ghetou. Weizmann, într-o scrisoare adresată Înaltului Comisar, și Ben Gurion, într-o analiză a Cărții Albe, nu au fost mai puțin energici.† Weizmann a înregistrat "cel mai puternic protest posibil" împotriva repudierii mandatului. Ben Gurion a scris că "cea mai mare trădare săvârșită de guvernul unui popor civilizat din generația noastră a fost formulată și explicată cu măiestria unor experți în jocul șiretlicurilor și al pretinsei corectitudini".

Sioniștii au fost profund înfuriați de sofismele interlocutorilor britanici: dacă li s-ar fi spus fără menajamente că guvernul S.A. și-a dat seama că Declarația Balfour a fost o greșeală, că nu a fost în interesul Marii Britanii și că, în orice caz, actualul guvern britanic nu mai era suficient de puternic pentru a duce la îndeplinire această politică, ar fi fost, desigur, tot o lovitură crudă. Dar o astfel de recunoaștere deschisă a eșecului ar fi provocat mai puține resentimente decât cinismul Cărții Albe. După cum scria Namier despre prestația lui MacDonald cu altă ocazie: "A liniștit conștiințele neliniștite. Și-a câștigat recunoștința, iar atmosfera a amintit de zilele de la Godesberg și München."‡‡

Opozanții britanici ai Cărții Albe au avut o opinie similară. Herbert Morrison, mai târziu ministru în cabinetul lui Churchill, a declarat în cadrul dezbaterii parlamentare din 23 mai: "Aș fi avut mai mult respect pentru discursul Dreptului Domn [Malcolm MacDonald] dacă ar fi recunoscut cu franchețe că evreii urmau să fie sacrificați pentru incompetența guvernului". Morrison a numit Cartea Albă 'dezonorantă pentru bunul nostru nume', o 'încălcare cinică a promisiunilor'. Au existat și alte discursuri puternice în același sens: Leopold Amery a spus că nu va mai putea niciodată să ridice capul în fața unui evreu sau a unui arab dacă guvernul britanic își va încălca promisiunea. Noel-Baker a calificat Cartea Albă drept lașă și greșită și a spus că poporul britanic nu va fi de acord cu ea. Archibald Sinclair, un lider liberal, a declarat câteva luni mai târziu, în cadrul dezbaterii privind reglementările funciare: "Ce moment pentru a alege să aplici o nouă nedreptate poporului evreu torturat, umilit, suferind, care se străduiește să ne ajute în acest război". Dar guvernul Chamberlain avea o majoritate sigură în ambele camere și, deși cu această ocazie majoritatea sa era cu o sută mai mică decât de obicei, nu a fost îngrijorat în mod nejustificat. Presa britanică, cu o singură excepție (Manchester Guardian), fie a aprobat decizia guvernului, fie i-a acordat o acoperire minimă. A existat un sentiment accentuat de neliniște în legătură cu întreaga afacere.

Nici guvernul britanic nu a fost foarte îngrijorat de reacția Comisiei Mandatelor Permanente a Ligii Națiunilor. Toți cei șapte membri prezenți la dezbaterea problemei și-au exprimat opinia că Cartea Albă nu era în conformitate cu interpretarea pe care comisia o dăduse întotdeauna mandatului. Trei dintre ei (inclusiv delegatul britanic) au susținut, totuși, că circumstanțele ar putea justifica o schimbare de politică dacă Consiliul Ligii nu se opune. Ceilalți patru reprezentanți și-au exprimat pur și simplu punctul de vedere conform căruia Cartea albă nu este conformă cu mandatul. După izbucnirea războiului, Consiliul Ligii nu s-a mai întrunit. Prin urmare, Cartea albă nu a fost ratificată și nu a dobândit, la drept vorbind, o sancțiune internațională. Dar, după 1 septembrie 1939, nimeni nu și-a mai bătut capul cu subtilitățile juridice.

Liderii sioniști s-au confruntat cu o problemă imposibilă: să găsească o politică eficientă pentru a combate noua politică britanică. Diverse sugestii au fost discutate în cadrul unor reuniuni închise. A existat sprijin pentru o campanie de nesupunere civilă în stil indian, inclusiv pentru încălcarea sistematică a acelor legi menite să împiedice dezvoltarea ulterioară a căminului național. Imigrația ilegală trebuia intensificată, trebuiau înființate noi așezări și trebuia pus un accent mai mare pe pregătirea militară a tinerilor. Pentru prima dată, Hagana a efectuat mai multe acte de sabotaj îndreptate împotriva autorităților obligatorii, inclusiv distrugerea unei nave de patrulare folosite pentru a combate imigrația ilegală. Dar aceste activități au fost necoordonate și la scară mică și au fost întrerupte chiar înainte de izbucnirea războiului.

Nu a existat o unanimitate în ceea ce privește strategia care urma să fie adoptată. Ben Gurion susținea că Cartea Albă crease un vid care trebuia umplut de comunitatea evreiască: aceasta trebuia să se comporte ca și cum ar fi fost statul Palestina și trebuia să acționeze astfel până la crearea unui stat evreiesc. În

cadrul unei alte întâlniri, el a declarat că nu ar mai trebui să vorbească despre mandat ca despre o soluție posibilă și dezirabilă, ci să ceară înființarea unui stat evreiesc. Dar cu toate acestea, se pare că, la vremea respectivă, el încă dorea să aducă o schimbare în politica britanică, mai degrabă decât să-i expulzeze pe britanici din Palestina.

S-a vorbit mult despre diferențele politice dintre Ben Gurion și Weizmann în 1939 și mai târziu. Spre deosebire de Weizmann, Ben Gurion nu a exclus posibilitatea unui conflict armat în Palestina. Într-o telegramă adresată lui Chamberlain în aprilie 1939, el a declarat că evreii erau hotărâți să facă sacrificiul suprem mai degrabă decât să se supună regimului Cărții Albe. Dacă obiectivul Londrei ar fi fost pacificarea, ar fi fost cu siguranță înfrânt, deoarece guvernul ar fi fost obligat să folosească forța împotriva evreilor. Weizmann, pe de altă parte, era în continuare în favoarea cooperării cu Marea Britanie. După părerea sa, comunitatea evreiască din Palestina avea nevoie de ajutorul unei mari puteri și, oricât de insuficientă ar fi fost bunăvoința britanică, se putea baza și mai puțin pe orice altă putere. Ben Gurion pare să fi ajuns la concluzia că nu exista nicio șansă de a-i face pe britanici să-și modifice politica decât dacă sionismul își demonstra valoarea de pacoste. Dacă rezistența arabă a incomodat autoritățile, yishuv-ul putea face lucrurile cel puțin la fel de dificile.

Una dintre principalele probleme în joc era imigrația ilegală. Între 1936 și 1939, numărul imigranților ilegali crescuse brusc: aceștia veneau mai ales cu nave mici din Balcani, închiriate fie de Hagana, fie de partide politice sau, în câteva cazuri, de întreprinzători privați. Politica autorităților era de a-i aresta pe "ilegali", unii dintre ei fiind ținuți în lagăre de detenție în Palestina, iar alții fiind întorși înapoi. La un moment dat, în 1939, Ben Gurion s-a pronunțat în favoarea unor debarcări deschise, care ar fi dus inevitabil la ciocniri armate între Hagana și britanici. El a crezut că o astfel de demonstrație ar avea un impact asupra opiniei publice mondiale și, astfel, i-ar putea forța pe britanici să își modifice politica. Însă majoritatea membrilor executivului Agenției Evreiești din Palestina s-au opus acestui curs de acțiune. Aceștia au susținut că scopul primordial era salvarea a cât mai mulți evrei posibil și că, prin urmare, imigrația ilegală ar trebui să se desfășoare astfel încât să asigure un număr maxim de evrei și nu o publicitate maximă. Imigrația ilegală a fost discutată în mod deschis la reuniunile sioniste: Rabinul A.A. Ailver, ulterior un activist de frunte, s-a opus la congresul din 1939, în timp ce Berl Katznelson, liderul muncitorilor palestinieni, a apărat-o cu vehemență.†

Congresul de la Geneva din august 1939 a fost cel mai scurt și cel mai subjugat din istorie. Pentru prima dată, limba germană nu a fost limba oficială. "Ne-am întâlnit sub umbra Cărții Albe, care amenința distrugerea căminului național", scria mai târziu Weizmann, "și sub umbra unui război care amenința distrugerea tuturor libertăților umane, poate chiar a umanității. '‡ Până la 22 august, când a fost semnat pactul nazist-sovietic, mai exista încă o vagă speranță că ar putea fi evitată catastrofa generală, dar la acea dată, cu congresul încă în sesiune, calamitatea evreiască, din nou în cuvintele lui Weizmann, 's-a contopit cu, a fost înghițită de, calamitatea mondială'. Obișnuitele intrigi mărunte, avertismentele și manevrele păreau să nu-și mai aibă locul. Fracțiunea de dreapta a Sioniștilor Generaliști a amenințat că va pleca și se va alătura revizioniștilor dacă dezbaterea generală, așa cum fusese sugerat, va fi omisă.

Dar situația mondială era prea gravă pentru obișnuitele manevre de partid. Weizmann a declarat în discursul său de deschidere că poporului evreu i s-a făcut o nedreptate amară: "Nu am eșuat, am crezut în Marea Britanie". El a trecut în revistă evenimentele din ultimul an și a spus că mișcarea sionistă are din nou sarcina aproape imposibilă de a găsi punctul Archimedal într-o lume confuză. În ciuda Cărții Albe, evreii vor sprijini democrația britanică în acest moment de întuneric. Activitatea constructivă în Palestina va continua indiferent de circumstanțe. Chiar și în cămașa de forță a Cărții albe existau anumite posibilități.§ Acest lucru a fost contestat de alți vorbitori: "Pentru noi, Cartea Albă nu există", a declarat Ben Gurion. Weizmann a spus în explicație că se gândea, printre altele, la imigrație. Cu siguranță că nimeni nu ar refuza permisele de intrare prevăzute de Cartea Albă.

Discursurile opoziției nu au indicat o alternativă reală: Grossman a argumentat că loialitatea lui Weizmann față de Marea Britanie suferise un faliment, la fel și politica sa de evitare cu orice preț a conflictului cu arabii. Zerubavel, care reprezenta Poale Zion, apărând din nou pentru prima dată în treizeci de ani la un congres sionist, le-a spus delegaților că nu ar fi trebuit niciodată să-și lege soarta de o putere imperialistă. Dar cum ar fi putut ei să construiască Palestina dacă nu pe baza Declarației Balfour și a mandatului? În schimb, ar fi trebuit să se bazeze pe revoluția socialistă. Rabinul Berlin (în numele Mizrahi) a spus că ar trebui să aibă încredere în Dumnezeu. Dincolo de astfel de îndemnuri bine intenționate, nu a existat niciun sfat practic. Chiar și un critic declarat al lui Weizmann, precum rabinul Silver, a recunoscut acest lucru: nu Weizmann, ci Marea Britanie a eșuat, și mai exista încă speranța că politica Cărții Albe va fi anulată. Prin urmare, nu trebuiau adoptate măsuri extremiste. Era riscant să se provoace un conflict deschis cu Marea Britanie. În disperarea sa, sionismul nu trebuia să pună arme în mâinile dușmanilor săi. Era periculos să te comporți ca și cum yishuv-ul ar fi fost statul, când nu era așa.

Au existat delegații din Germania, precum și din Cehoslovacia ocupată de naziști și din Austria. Scurtul discurs al doctorului Franz Kahn, din Cehoslovacia, a fost cel mai emoționant dintre toate: "Palestina este singura noastră ancoră în aceste zile de adversitate. Dacă porțile Palestinei sunt închise, nu mai există nicio speranță". În analiza sa politică, Shertok a condamnat cu asprime teroarea revizionistă care, a spus el, este lipsită de scop, sinucigașă, dăunătoare din punct de vedere militar și condamnabilă din punct de vedere moral. Congresul s-a încheiat, mai devreme decât era prevăzut inițial, cu un scurt discurs al lui Weizmann, al cărui leitmotiv a fost "există întuneric în jurul nostru". El a spus că a plecat cu inima strânsă:

Dacă, așa cum sper, vom fi cruțați în viață și munca noastră va continua, cine știe - poate că o nouă lumină va străluci asupra noastră din întunericul gros și sumbru. ... Sunt unele lucruri care nu pot să nu se întâmple, lucruri fără de care lumea nu poate fi imaginată. Rămășița va continua să lucreze, să lupte, să trăiască până în zorii unor zile mai bune. Spre acel răsărit vă salut. Fie ca noi să ne întâlnim din nou în pace.

Analele congreselor sioniste au înregistrat întotdeauna, în această etapă târzie a lucrărilor, scene de bucurie și aplauze prelungite. Protocoalele celui de-al douăzeci și unulea congres spun o poveste diferită: "O emoție profundă cuprinde congresul, Dr. Weizmann își îmbrățișează colegii de pe platformă. Sunt lacrimi în mulți ochi. Sute de mâini sunt întinse spre Dr. Weizmann în timp ce părăsește sala". Vechile rivalități au fost uitate, cel puțin pentru moment. Inima lui Weizmann era debordantă, i-a îmbrățișat pe Ben Gurion și Ussishkin ca și cum nu i-ar fi lăsat să plece niciodată, a notat Blanche Dugdale, nepoata lui Balfour, în jurnalul său.

Mai puțin de o săptămână mai târziu, armatele germane au invadat Polonia. Majoritatea delegaților au avut mari dificultăți în a se întoarce acasă, traversând un continent care în câteva zile devenise un lagăr înarmat. Până la întoarcerea palestinienilor, războiul fusese de fapt declarat. Într-o scrisoare adresată lui Chamberlain la data de 29 august 1939, Weizmann a promis sprijin total pentru Marea Britanie în războiul împotriva Germaniei și s-a oferit să facă imediat demersuri pentru utilizarea forței de muncă, a capacității tehnice și a resurselor evreiești. În declarația sa de la Ierusalim, câteva zile mai târziu, executivul Agenției de la Ierusalim a afirmat că "războiul este și bătălia noastră". Ben Gurion a declarat la o conferință de presă "că nu avem dreptul să slăbim rezistența noastră față de Cartea Albă", dar Shertok a adăugat că Palestina evreiască se afla în stare de armistițiu cu Marea Britanie, iar oferta evreiască de asistență nu se limita neapărat la acțiuni în interiorul granițelor Palestinei. La 11 septembrie, IZL a anunțat, prin circulare distribuite pe străzile din Tel Aviv, că își suspendă campania de teroare pentru a se alătura Marii Britanii în lupta împotriva hitlerismului. Dar condițiile erau nefavorabile; doi imigranți ilegali evrei aflați la bordul SS Tigerhill au fost uciși pe 4 septembrie când un cutter al pazei de coastă a deschis focul. Nava își câștigase faima în timpul războiului civil spaniol ca navă de blocadă. A fost descoperită la sud de Jaffa în timp ce își descărca pasagerii și a fugit la apropierea cuirasatului pazei de coastă cu aproximativ două sute de imigranți încă la bord. Cei care se îmbarcaseră deja au fost duși în lagărul de detenție de la Sarafend.

În două săptămâni de la izbucnirea războiului, cea mai mare parte a Poloniei a fost ocupată de Wehrmacht: a fost începutul sfârșitului celei mai mari comunități evreiești europene. Fiecare comunitate evreiască din Europa și, în cele din urmă, și din Palestina, se confrunta cu pericolul dispariției. Primul Război Mondial a oferit mișcării sioniste marea sa șansă, statutul pentru care se străduise atât de mult timp. Când a izbucnit cel de-al Doilea Război Mondial, miza nu era continuarea expansiunii, ci supraviețuirea.

Al Doilea Război Mondial

Tunetul bătăliei din Europa a răsunat slab în Palestina în primul an de război. Rebeliunea arabă s-a stins încet, iar după septembrie 1939 a încetat cu totul. Evreii și arabii au trăit din nou în pace, unul lângă

altul, chiar dacă conflictul dintre aspirațiile naționale ale celor două popoare a rămas nerezolvat. Dar repercusiunile căderii Franței s-au făcut repede simțite: 1941 și 1942 au fost ani de criză. Armatele germane, într-o uriașă mișcare în clește, au ajuns în deșertul vestic și au avansat spre Caucaz. În Siria, administrația de la Vichy preluase controlul, iar lovitura de stat pro-Axis Rashid Ali a pus în pericol bazele britanice din Irak. Situația s-a schimbat pe măsură ce 1942 se apropia de sfârșit. Cu armatele germane în plină retragere atât în Uniunea Sovietică, cât și în Africa de Nord, pericolul unei invazii a fost evitat. În afară de câteva atacuri aeriene izolate, Palestina nu a fost afectată direct de activitățile militare ale Axei. Țara a devenit o bază importantă pentru forțele aliate din Orientul Mijlociu, iar dezvoltarea sa economică a primit un impuls puternic.

În prima parte a războiului, yishuv-ul a suferit grav din cauza dislocării economice. Exporturile de citrice au încetat, paralizând aproape complet cea mai importantă ramură a economiei naționale. Conform estimărilor guvernului, numărul șomerilor din sectorul evreiesc era de cincizeci de mii în 1939-40, o cifră uluitoare într-o comunitate de puțin peste o jumătate de milion de persoane. Dar activitatea industrială și lucrările publice s-au extins într-un ritm rapid. Aproximativ treizeci de mii de bărbați și femei fuseseră angajați în 1936 în industrie și manufactură; numărul lor era mai mult decât dublu până în 1943. Rafinăria Haifa, recent înființată, a jucat un rol important în aprovizionarea cu combustibil pentru efortul de război al aliaților, o nouă industrie a diamantelor a luat naștere, iar industria textilă a cunoscut o expansiune rapidă.

Relațiile dintre comunitatea evreiască și autoritățile obligatorii nu s-au îmbunătățit. Înaltul comisar și asistenții săi au continuat să aplice politica Cărții Albe, fără a arăta nicio dorință de a o ajusta în lumina destinului tragic al evreilor europeni. În primele șase luni după izbucnirea războiului, când imigrația a devenit o chestiune mai urgentă ca niciodată, nu s-a acordat niciun permis. Regulamentul privind transferul de terenuri din 1940 i-a limitat practic pe evrei la o nouă zonă de colonizare, 5% din suprafața totală a Palestinei occidentale. Nici măcar terenurile clasificate oficial ca fiind "necultivabile" nu au fost scutite de aceste interdicții. A fost un caz clar de discriminare pe motive de rasă și religie, a susținut Agenția Evreiască, "o astfel de discriminare fiind interzisă în mod explicit de mandat".

Demonstrații violente împotriva guvernului au avut loc în toată Palestina, iar tensiunea a fost exacerbată și mai mult de lupta necruțătoare a guvernului împotriva imigrației ilegale. Micile vase pline de refugiați au reușit să ajungă pe țărmurile Palestinei chiar și după izbucnirea războiului în Europa. Astfel, în noiembrie 1940, 1.770 de evrei au sosit la Haifa pe două vase, dar, în timp ce politica britanică din trecut fusese de a reține imigranții ilegali în Palestina, acum s-a decis deportarea acestor noi veniți pe insula Mauritius din Oceanul Indian. Au avut loc ciocniri sângeroase și, în cele din urmă, Hagana a decis să efectueze un act de sabotaj pe nava Patria, care urma să îi ducă pe refugiați în Mauritius. Din cauza unei erori de calcul a cantității de explozibil folosite și a numărului insuficient de bărci de salvare de la bord, peste 250 de imigranți au fost uciși. Guvernul britanic a intervenit în această etapă și a anunțat că celor salvați de pe Patria li se va permite totuși să rămână, dar refugiații de pe Atlantic, în număr de aproximativ 1.700, care sosiseră în același timp, vor fi exilați, "nu li se va permite niciodată să se întoarcă în Palestina".

Aceasta nu a fost ultima din acest lanț de tragedii. Salvador s-a scufundat la începutul anului 1941 în Marea Marmora, cu o pierdere de două sute de vieți omenești. A existat și cazul tragic al vasului Struma, care a părăsit portul Constanza din Marea Neagră în octombrie 1941 și a ajuns la Istanbul în decembrie. Dar, întrucât autoritățile britanice au anunțat că cei 769 de pasageri nu vor fi lăsați să debarce în Palestina, guvernul turc a decis să întoarcă nava înapoi. Aceasta a fost torpilată în Marea Neagră și s-a scufundat, pierzându-și toți pasagerii, cu excepția unuia sau a doi dintre ei. Autoritățile obligatorii au fost atât de reticente în a admite alți imigranți, încât atunci când perioada de tranziție specificată de Cartea Albă s-a încheiat în 1944, doar aproximativ două treimi din cele 75 000 de permise care fuseseră puse deoparte fuseseră utilizate. Nici nu a fost încurajat efortul de război al evreilor, deși 136.000 de tineri evrei s-au oferit voluntari la scurt timp după izbucnirea războiului pentru a-și pune serviciile la dispoziția autorităților militare britanice. Pe de altă parte, Hagana, organizația evreiască de apărare, a fost atacată. La sfârșitul anului 1939, patruzeci și trei de ofițeri au fost arestați (printre care Moshe Dayan) și condamnați la lungi pedepse cu închisoarea. Percheziții și arestări au avut loc în așezările agricole, inclusiv în Ben Shemen, satul copiilor. Toate armele găsite au fost confiscate, în ciuda protestelor că erau necesare pentru autoapărare. Percheziții și arestările au continuat, deși cu întreruperi, pe toată durata războiului. În iulie 1943, Saharov, care acționase ca gardă de corp a lui Weizmann, a primit o condamnare de șapte ani pentru deținerea ilegală a două gloanțe de pușcă. În luna noiembrie a aceluiași an, un membru al Kibbutzului Ramat Hakovesh a fost ucis în timpul unei percheziții în așezare.

Guvernul obligatoriu a susținut că era periculos să permită străinilor din Europa ocupată de naziști să aterizeze, deoarece cum puteau fi siguri că nu există spioni și sabotori printre ei? (De altfel, același argument a fost folosit în Statele Unite de cei care s-au opus admiterii refugiaților evrei, cum ar fi Breckinridge Long). În ceea ce privește percheziții și arestările din așezările evreiești, autoritățile au argumentat că Agenția Evreiască își aroga puterile unui guvern independent, sfidând astfel în mod deschis guvernul. Acest argument era de necontestat, cu excepția cazului în care dorința comunității evreiești de a se apăra în cazul unei invazii germane era considerată legitimă, trecând peste legile care nu prevăzuseră o astfel de urgență. Răspunsul mental al guvernului obligatoriu, în cuvintele unui istoric britanic, a fost plictisitor și fără vlagă, transformând în dușmani oameni care nu aveau altă dorință decât aceea de a servi efortul de război al aliaților.† Un astfel de resentiment, care s-a transformat treptat în ură, a găsit puțină exprimare deschisă în timp ce războiul se afla în faza sa critică, dar a constituit fundalul terorii antibritanice din ultimele etape ale războiului.

Sionismul în timpul războiului

Subiectul prezentului studiu este istoria mișcării sioniste, nu a Palestinei, și trebuie să ne ocupăm în continuare de activitățile liderilor săi. Weizmann, care fusese reales președinte, a fost, de asemenea, responsabil de biroul din Londra și, împreună cu profesorul Selig Brodetsky, a condus departamentul politic al acestuia. David Ben Gurion era șeful biroului din Ierusalim al Agenției Evreiești și, împreună cu Moshe Shertok, împărțea responsabilitatea departamentului politic de acolo. Isaac Gruenbaum a condus

departamentul de muncă, rabinul Fishman departamentul pentru meșteșugari și mici comercianți, iar Emil Schmorak secțiunea pentru comerț și industrie. Ussishkin și Ruppin, ambii decedați în timpul războiului, au fost atașați la executivul de la Ierusalim în calitate de consilieri, în timp ce Lipsky, căruia i s-a alăturat mai târziu Nahum Goldmann, a reprezentat Agenția Evreiască din America cu un loc în executiv, tot în calitate de consilier. În cadrul Agenției Evreiești au existat, de asemenea, patru reprezentanți ai unor organisme nesioniste (Senator, Hexter, Karpf și Rose Jacobs), dar trei dintre ei locuiau la New York și niciunul nu a jucat un rol de prim-plan în politicile din timpul războiului.

Congresul sionist din 1939 alesese un Consiliu General format din șaptezeci și doi de membri, dintre care douăzeci au murit sau au fost uciși în timpul războiului. Acest consiliu s-a întrunit pentru prima și singura dată a doua zi după încheierea congresului, la 25 august 1939. Acesta a ales ("în scopul îndeplinirii unor sarcini speciale și urgente") un consiliu intern de douăzeci și opt de membri, fără a lua în considerare președintele consiliului general și doi reprezentanți ai Va'ad Leumi (Ben Zvi și E. Eerligne), organizația centrală a evreilor palestinieni. Treisprezece dintre membrii săi aparțineau Mapai, unsprezece Sioniștilor Generaliști, iar restul partidelor mai mici. Consiliul intern s-a întrunit de peste cincizeci de ori în timpul războiului și, împreună cu executivul, a devenit organul central de decizie al mișcării. Acesta a discutat și a votat toate problemele politice importante, a îndeplinit sarcini legislative, s-a angajat în diverse activități organizatorice și a confirmat bugetele Agenției Evreiești. Trebuie remarcat în treacăt că bugetul Agenției a crescut de aproape zece ori în timpul războiului, de la 720.000 de lire sterline în 1939-40 la 6.500.000 de lire sterline în 1945-6. Cele mai mari două elemente de cheltuieli au fost imigrația și așezările agricole, reprezentând 53% în această perioadă. Ponderea departamentului politic a fost de numai 20 la sută, și asta în ciuda faptului că a inclus prevederi pentru scopuri speciale precum recrutarea și bunăstarea soldaților.

La începutul războiului, centrul activităților s-a mutat de la Londra la Ierusalim. În decembrie 1939, Churchill îi spusese lui Weizmann că este de acord cu opinia sa că după război ar trebui construit un stat evreiesc cu trei sau patru milioane de locuitori.† Dar Weizmann nu-și făcea prea multe iluzii: în timp ce războiul era încă nedecis, nici guvernul britanic, nici opinia publică nu erau pregătite să ia în considerare chestiuni de politică majoră sau să redeschidă negocierile privind viitorul Palestinei.‡

Comunicarea între New York, Londra și Ierusalim era dificilă și riscantă, dar liderii sioniști au continuat să călătorească mult între aceste centre principale de activitate. Weizmann a mers în America în 1940 și din nou în martie 1942, când a stat mai mult de un an. În ambele ocazii s-a întâlnit cu președintele Roosevelt. În 1940, Ben Gurion a mers la Londra și apoi în America, unde a rămas până la începutul verii anului 1941. De asemenea, a petrecut cea mai mare parte a anului 1942 în Statele Unite. Între membrii de frunte ai executivului exista o tensiune tot mai mare, care nu poate fi explicată în întregime prin referire la dificultățile de comunicare. Weizmann s-a plâns în numeroase ocazii că Ben Gurion nu l-a ținut la curent cu mișcările și evoluțiile politice importante din Palestina și din alte părți. Ben Gurion a contestat nu mai puțin aspru stilul de lucru al președintelui mișcării mondiale. Weizmann nu obișnuise niciodată să ia pe nimeni în confidențele sale, cu excepția celor mai apropiați colegi ai săi din Londra, și nu se număra printre admiratorii lui Ben Gurion. Este poate semnificativ faptul că prima dată când

numele liderului muncitorimii palestiniene apare în autobiografia sa este spre sfârșitul cărții, când, la congresul din 1946, Ben Gurion i-a cerut demisia. Weizmann era capricios, predispus la schimbări bruște de temperament, la o activitate febrilă urmată de perioade de indolență. Pe măsură ce a îmbătrânit și a suferit doliu personal (fiul său cel mare a fost ucis în misiune în timp ce servea în RAF), cu siguranță nu era un om ușor de abordat.

Neîncrederea dintre cei doi lideri era reciprocă. Stilul de lucru al lui Ben Gurion nu era mai puțin idiosincratic. Dacă stările sale de spirit se schimbau mai rar, evaluarea sa politică a situației nu era deloc consecventă. Înainte de 1939, el avusese puțină experiență în afacerile internaționale și îi lipsea finețea lui Weizmann în relațiile cu non-evreii. Avea să dea dovadă în anii următori de calitățile unui om de stat, dar în 1941 era încă un începător pe scena mondială, crescând în statură, dar nefiind obișnuit să împartă puterea și responsabilitatea și nefiind în largul lui în cadrul comitetelor. Avea un avantaj decisiv în fața lui Weizmann, o bază de putere în Palestina. Cu cât Weizmann stătea mai mult timp departe de Ierusalim (prima sa vizită după izbucnirea războiului a fost în 1944), cu atât poziția sa devenea mai slabă. Fără îndoială, Weizmann îl avea în minte pe Ben Gurion atunci când s-a plâns într-o scrisoare adresată lui Stephen Wise de hărmălaia și bătaia de joc constantă pe care trebuia să o suporte din partea unora dintre colegii săi de pe alte meleaguri, care considerau că "simpla afirmare a scopurilor noastre constituia o acțiune în vederea atingerii obiectivului nostru". Odată, el lansase acuzații similare de "demagogie maximalistă", nu fără dreptate, împotriva lui Ussishkin și Gruenbaum, iar Ben Gurion, în unicitatea sa de vederi, trebuie să-i fi amintit de certurile din trecut din cadrul mișcării. Când Weizmann s-a întors în Palestina după război, a observat anumite fenomene care i-au provocat o mare îngrijorare: o relaxare a vechii purități tradiționale sioniste a eticii, o notă de militarizare și o slăbiciune față de capcanele acesteia, o "recurgere tragică, zadarnică și neevreiască la terorism" și, cel mai rău, în anumite cercuri, o disponibilitate de a face politică cu terorismul.† Trebuie să fi simțit încă de mai devreme că pierdea contactul cu yishuv-ul și este foarte posibil să-l fi făcut pe Ben Gurion responsabil pentru această înstrăinare.

Certurile lui Ben Gurion cu Weizmann și cu unii dintre ceilalți colegi ai săi au dus de două ori la demisia sa, în februarie 1940 și din nou în octombrie 1943. Dar de fiecare dată Ben Gurion a revenit în funcție, a doua oară doar după cinci luni. Certurile nu sunt ușor de reconstituit, deoarece problemele nu erau deloc clare. Nu că cei doi ar fi avut tot timpul opinii diametral opuse. În mai 1940, de exemplu, Ben Gurion a scris de la Londra că "distanța dintre noi este mult mai mică decât cea dintre mine și unii dintre sioniștii din Ierusalim și Tel Aviv". Nu este adevărat, așa cum s-a crezut cândva, că Ben Gurion a ajuns devreme la concluzia că mișcarea sionistă trebuie să lupte pentru un stat evreiesc, în timp ce Weizmann a continuat să creadă în alte soluții. Dimpotrivă, la începutul războiului, Weizmann a început să se refere din ce în ce mai des la necesitatea stringentă a unui stat evreiesc în vestul Palestinei, ceea ce ar fi implicat relocarea cel puțin a unei părți a arabilor în altă parte. La acea vreme, Ben Gurion a considerat ca soluții posibile atât partiția, cât și binaționalismul, cu o egalitate completă pentru evrei și arabi. Chiar și în iulie 1940 se îndoia că era momentul potrivit pentru a face planuri finale. Diferențele dintre cei doi lideri nu erau de netrecut, dar rareori au ajuns la concluzii similare în același timp.

În primele luni ale războiului, nu au reușit să ajungă la un acord asupra politicii sioniste față de Marea Britanie. În ciuda tuturor dezamăgirilor și frustrărilor, Weizmann a continuat să creadă că nu era pierdută orice speranță, în timp ce Ben Gurion era pesimist. El dorea ca lupta împotriva Cărții Albe să aibă prioritate față de orice altceva, preconizând un "activism" care să ducă la tulburări serioase și prelungite. Mai multe reuniuni ale executivului între februarie și mai 1940 au fost consacrate examinării propunerilor de intensificare a rezistenței la Cartea Albă, dar Ben Gurion, susținut doar de Ussishkin și de rabinul Fishman, a fost respins la vot. Aceasta a fost perioada "războiului fictiv". Invazia nazistă a Olandei și Belgiei, înfrângerea Franței și bătălia din Marea Britanie au pus capăt acestor planuri. Numirea lui Churchill în funcția de prim-ministru a fost o sursă de încurajare pentru Weizmann, iar Ben Gurion a devenit și el, pentru o vreme, mai optimist. El a raportat de la Londra că trei dintre cei cinci membri ai noului cabinet de război erau prietenoși cu cauza sionistă. Într-o scrisoare adresată lordului Lloyd ("un cunoscut pro-arab, dar totuși un om cinstit și simpatic"), el a scris că era un credincios convins în misiunea spirituală a imperiului britanic, că acesta reprezenta ceva mult mai mare decât el însuși, pentru o cauză mai largă decât granițele sale. Dar acest interludiu nu a durat. Doi ani mai târziu, Ben Gurion l-a atacat cu înverșunare pe Weizmann pentru poziția sa unilaterală pro-britanică, care, susținea el, îl descalifica pentru a fi liderul mișcării sioniste.

Dezamăgirea crescândă a lui Ben Gurion era fără îndoială legată de eșecul de a obține sprijinul britanic pentru formarea unei forțe de luptă evreiești în cadrul armatei britanice. Negocierile au fost prelungite, cu frecvente suișuri și coborâșuri. Generalul Sir Edmund Ironside, șeful Statului Major General Imperial, i-a scris lui Weizmann la sfârșitul lunii decembrie 1939 că este de acord în principiu cu ridicarea unei divizii evreiești, dar nu a mai existat niciun progres până după ce Churchill a devenit prim-ministru, când Weizmann a fost informat de Lord Lloyd că vor fi înființate unități evreiești în cadrul armatei britanice. "O zi măreață", a scris în jurnalul său doamna Blanche Dugdale, nepoata lui Balfour și o sionistă înfocată. 'Zidurile Ierihonului au căzut. Chaim tocmai s-a întors de la acest interviu exaltat și solemn'. El a spus: "Este o zi aproape la fel de importantă ca și Declarația Balfour".

Biroul de Război a numit un brigadier ca ofițer de legătură cu Agenția Evreiască și un altul pentru a comanda divizia evreiască. Metodele de recrutare, ratele de plată și indemnizațiile fuseseră deja discutate, când Weizmann a fost informat brusc de Lord Moyne, care îi succedase lui Lord Lloyd, că Churchill a decis că, din cauza lipsei de echipament, proiectul trebuia amânat cu șase luni. Dar adevăratul obstacol a fost opoziția oficialilor obligatorii, precum și a generalului Wavell, comandant suprem la Cairo. După ce au trecut șase luni, Weizmann a fost informat că au apărut noi dificultăți tehnice care au făcut necesară păstrarea proiectului la rece pentru moment. La 23 octombrie 1941, a existat o nouă comunicare din partea lordului Moyne: întrucât guvernul trebuia să acorde tot ajutorul posibil Rusiei, nu se putea face economie de spațiu naval și nu ar fi fost posibilă formarea unei divizii evreiești.

Nu s-a înregistrat niciun progres în 1942 și 1943. Dar în noiembrie 1943 Weizmann și Namier s-au întâlnit cu Grigg, secretarul pentru război, care a înaintat cabinetului propunerea de creare a unei forțe de luptă evreiești. În august 1944, Weizmann a fost informat de Churchill că Biroul de Război va fi în curând în măsură să discute propuneri concrete. Câteva zile mai târziu, s-a ajuns la o decizie pozitivă, iar evreilor

palestinieni li s-a cerut ajutorul pentru a mobiliza 3.500 de oameni și 150 de ofițeri pentru o unitate evreiască. Brigada a luat ființă și a intrat în acțiune în Italia spre sfârșitul războiului. O declarație a executivului Agenției Evreiești, în timp ce lua act de întârzierea formării brigăzii, a interpretat-o ca o recunoaștere a serviciilor prestate și a dorinței evreilor de recunoaștere națională.

Crearea brigăzii a fost numită o realizare importantă, "cea mai mare realizare politică" a diplomației sioniste în timpul războiului. Dar a fost o realizare modestă și a venit mult prea târziu. Nici existența unei forțe de luptă evreiești nu a avut o mare semnificație politică; nu a fost nicidecum o garanție că mișcarea sionistă va fi reprezentată la deliberările postbelice privind viitorul Orientului Mijlociu. Chiar și speranța mai modestă că brigada va forma într-o zi nucleul unei armate evreiești s-a împlinit doar parțial. Căci între timp apăruse Palmach, rezerva strategică a Hagana, care, bazată pe kibbutzim, urma să joace rolul central în războiul de independență.

Deși cabinetul de război includea o majoritate de simpatizanți ai cauzei sioniste, problema nu era suficient de importantă pentru a justifica un efort major în mijlocul războiului pentru a depăși rutina administrativă și neliniștea autorităților locale de a păstra liniștea în Palestina. Acestui considerent i s-a acordat o pondere mai mare decât posibilele beneficii ale unui curs de acțiune care ar fi putut "răsturna întreaga situație fie prin recrutare, fie prin favorizarea ambițiilor naționaliste ale uneia dintre rasele rivale".† Aceasta nu înseamnă că decizia de a forma o forță de luptă evreiască, tocmai pentru că avea o importanță marginală, nu ar fi putut lua o altă direcție în 1940, după ce Churchill a ajuns la putere. Dar este puțin probabil că ar fi contat prea mult în politica sionistă postbelică.

Tabloul general al relațiilor anglo-sioniste nu era, totuși, unul de o sumbră nealterată. Când Weizmann a luat prânzul cu primul ministru și cu Attlee, viceprim-ministru, în octombrie 1943, Churchill, într-unul dintre celebrele sale monologuri, a anunțat că evreii vor trebui să se stabilească, după ce Hitler va fi fost zdrobit, "acolo unde le este locul... Am primit o moștenire lăsată de Balfour și nu am de gând să mă schimb"‡ Partiția și formarea unui stat evreiesc par să fi fost în mintea lui Churchill, alături de multe alte probleme de rang secund. În iulie 1943 a fost înființat un subcomitet al cabinetului pentru a analiza viitorul Palestinei. În raportul său prezentat cabinetului în luna decembrie a aceluiași an, acesta a sugerat o împărțire pe linii mai favorabile evreilor decât orice altă schemă britanică anterioară.

Oricare ar fi fost politica britanică după război, părea să fie o concluzie de la sine înțeleasă că nu se va reveni la Cartea Albă. După cum scria Churchill într-un memorandum către Lord Ismay în ianuarie 1944: "Nu poate exista un mare pericol dacă ne alăturăm evreilor pentru a pune în aplicare genul de propuneri care sunt prezentate în documentul ministerial. ... Evident, nu vom continua cu niciun plan de împărțire pe care evreii nu îl susțin". În aprilie 1944, executivul național al Partidului Laburist, partener în guvernul de coaliție din timpul războiului, a recomandat măsuri pentru înființarea unui stat evreiesc care au mers mai departe decât cererile liderilor sioniști înșiși. Dacă înainte de război existau argumente solide pentru o majoritate evreiască în Palestina, a declarat acesta, după atrocitățile naziste de nedescris, argumentele au devenit irezistibile: "Să-i încurajăm pe arabi să se mute în timp ce evreii se mută. Să fie compensați

generos pentru pământul lor, iar așezarea lor în altă parte să fie organizată cu grijă și finanțată cu generozitate". Rezoluția a fost impusă - ca de obicei în astfel de ocazii - de o minoritate mică și activă, dar, în mod semnificativ, nu a întâmpinat nicio opoziție.

Din nou, atunci când Weizmann s-a întâlnit cu Churchill la 4 noiembrie 1944, prim-ministrul părea foarte dispus să discute despre Palestina și a spus că este în favoarea includerii Negevului în statul evreu: "Dacă ați putea obține întreaga Palestină ar fi un lucru bun, dar cred că, dacă trebuie să alegeți între Cartea Albă și împărțirea - ar trebui să alegeți împărțirea."† Churchill a subliniat că era nevoie de o participare americană activă, în timp ce Weizmann a fost deranjat de zvonurile privind o schemă de împărțire care ar avea ca rezultat un stat prea mic pentru a fi viabil. Pentru a-l liniști, Churchill a dezvăluit că o comisie guvernamentală se ocupa de această chestiune și a lăsat să se înțeleagă că lordul Moyne, ministrul rezident în Orientul Mijlociu, trecuse la o poziție pe care sioniștii ar fi considerat-o acceptabilă. Fără ca Weizmann să știe, Moyne, care fusese considerat un dușman al cauzei sioniste, recomandase de fapt împărțirea cabinetului cu ceva timp înainte.

La două zile după acest interviu, Moyne a fost asasinat pe o stradă din Cairo de către doi membri ai bandei Stern. Toate discuțiile ulterioare între executivul sionist și guvernul britanic au fost suspendate. Memorandumul detaliat prezentat de Agenția Evreiască cam în acest moment a fost ignorat, la fel ca și apelul de a inaugura o "nouă eră", trăgând concluzia logică din Declarația Balfour și cererea de creștere cât mai rapidă a populației evreiești ca o condiție prealabilă pentru obținerea statutului de stat evreiesc. Weizmann i-a trimis lui Churchill un lung memorandum în care cerea o decizie imediată de a stabili Palestina ca stat evreiesc și de a acorda Agenției Evreiești autoritatea necesară pentru a aduce în Palestina atâția evrei câți se va considera necesar și posibil să se stabilească. În iunie 1945, a primit un răspuns scurt și aproape ostil: "Mă tem că nu există nicio posibilitate ca această chestiune să fie luată în considerare în mod eficient până când Aliații victorioși nu se vor așeza definitiv la masa păcii". Nu s-a făcut nicio mențiune despre un angajament, despre numeroasele promisiuni făcute înainte și în timpul războiului. Părea eșecul final al tuturor eforturilor lui Weizmann, iar acesta intenționa să demisioneze în semn de protest. Victoria Partidului Laburist în alegerile de la scurt timp după aceea l-a determinat să se răzgândească.

Cererea pentru un stat evreiesc, acceptată în general de majoritatea evreilor până la sfârșitul războiului, a luat avânt doar treptat. Weizmann fusese primul, deși nu și cel mai consecvent susținător al unui stat care urma să cuprindă mai puțin decât întreaga Palestină occidentală, încă de când votase în favoarea împărțirii în 1937. "Vom avea pe mână [la sfârșitul războiului] o problemă de cel puțin trei milioane de oameni", scrisese el în 1941. 'Chiar și din motive pur financiare, un stat evreu este esențial pentru a duce la îndeplinire o politică de o asemenea amploare'. Într-un lung articol programatic din Foreign Affairs din 1942, el a scris că un stat evreiesc era mai mult decât un mijloc necesar pentru a asigura imigrația și dezvoltarea în continuare, era o "necesitate și un postulat moral, un pas decisiv spre normalitate și adevărata emancipare". În ceea ce-i privește pe arabi, "trebuie să li se spună clar că evreii vor fi încurajați să se stabilească în Palestina și să-și controleze propria imigrație".† Lewis Namier, susținătorul și colaboratorul fidel al lui Weizmann la Londra, a reluat cererea sa cu referire la situația care ar fi putut

apărea în Europa după război. Cei mai mulți dintre evreii rămași vor dori să emigreze, iar în țările musulmane, de asemenea, aceștia erau puși în pericol de un naționalism virulent. Transferul a două sau trei milioane de persoane era o sarcină formidabilă, dar era gestionabilă dacă refugiații aveau o comunitate proprie în care să meargă.‡

Cu toate acestea, Weizmann nu a avut în vedere apariția unui stat evreiesc ca pe ceva izolat de alte evoluții din Orientul Mijlociu. La fel ca Ben Gurion, a prezis în mod repetat că la sfârșitul războiului vor apărea o federație arabă și o comunitate evreiască și a subliniat că este de dorit o cooperare strânsă între ele. De asemenea, nu a considerat statul ca fiind un scop în sine: "Nu cred că vreunul dintre noi dorește un stat evreiesc de dragul parafernelor care sunt legate de un stat", a declarat el la conferința anuală din 1944 a Federației Sioniste Britanice. "Cerem un stat pentru că noi credem că prin intermediul statului vom putea face cât mai mult bine unui număr cât mai mare de oameni".

Convertirea lui Ben Gurion a fost mai treptată, dar odată ce a adoptat conceptul de stat evreiesc nu a mai existat un susținător mai radical. Și el a fost în favoarea partiției în 1937, dar în timpul fazei timpurii a războiului, așa cum am menționat deja, a considerat că nu erau condiții oportune pentru a discuta despre Endziel. Abia după prima sa vizită în America în timpul războiului le-a spus colegilor săi că Palestina ar trebui să fie transformată într-un stat evreiesc, "nu ca obiectiv final, ci ca mijloc de a muta milioane de evrei în Palestina după război, în cel mai rapid ritm posibil". În opinia sa, acesta era singurul remediu posibil pentru mizeria evreiască postbelică, "și suntem hotărâți să o realizăm".† †

În discursurile lor, Ben Gurion și colegii săi se refereau de obicei la un commonwealth evreiesc sau la o autoritate evreiască în Palestina, dar se refereau în mod clar la un stat. În ceea ce privește căile și mijloacele, Ben Gurion nu era dogmatic. La un moment dat a luat în considerare statutul de dominion în cadrul Commonwealth-ului britanic, iar la un moment dat a susținut lupta armată dacă nu reușeau să obțină sprijinul britanic pentru un stat evreiesc. Se pare că a anticipat opoziția arabă și a favorizat un schimb voluntar de populație. Dar a promis că arabilor care nu vor dori să plece li se va asigura o egalitate civică, politică și națională deplină. Evreii vor face un efort pentru a le aduce nivelul de trai la nivelul evreiesc în toate privințele.‡

În privința a două aspecte vitale, opiniile lui Ben Gurion au fost diferite de cele ale lui Weizmann; el a subliniat tot mai mult importanța crescândă a Americii pentru viitorul sionismului. Weizmann nu fusese încurajat de vizitele sale în Statele Unite: găsise o simpatie reală pentru sionism în rândul liderilor politici, dar Departamentul de Stat era ostil: "Dificultățile noastre nu se refereau la oamenii de stat de prim rang. ... Întotdeauna în spatele scenei și la nivelurile inferioare, ne-am confruntat cu o opoziție încăpățânată, vicleană și secretă, care a pus la pământ declarațiile publice ale oamenilor de stat americani. Iar în eforturile noastre de a contracara influența acestor forțe din culise am fost foarte dezavantajați, deoarece nu aveam niciun punct de sprijin acolo'. Președintele Roosevelt fusese prietenos, dar nu se angajase, iar Weizmann era prea vechi în jocul diplomatic pentru a da prea multă importanță unor declarații de simpatie generale, dar vagi. Ben Gurion, pe de altă parte, a fost profund impresionat de

puterea și încrederea în creștere a Americii. Era convins că la sfârșitul războiului Statele Unite se vor afla într-o poziție foarte puternică și că evreimea americană, având în vedere numărul și influența sa, va putea juca un rol decisiv în modelarea viitorului sionismului, dacă energiile sale vor fi canalizate în direcția corectă. Treptat, el a ajuns la concluzia că o schimbare a politicii britanice în Palestina ar putea fi realizată doar ca urmare a presiunii americane.

Celălalt punct asupra căruia nu a fost de acord cu Weizmann a fost unul de abordare și de accent, mai degrabă decât de fond. În articolul său din Foreign Affairs, Weizmann scrisese că două milioane de evrei ar trebui să fie transferați în Palestina la sfârșitul războiului, iar cu altă ocazie a menționat o cifră de cinci milioane.† Dar în timp ce Weizmann pare să fi folosit aceste cifre ca slogan politic, Ben Gurion credea în posibilitatea unui transfer imediat în Palestina a milioane de evrei. În ochii lui Weizmann, aceasta era o pură fantezie; Palestina nu era capabilă să absoarbă mai mult de o sută de mii de noi imigranți pe an. El credea că folosirea unor cifre atât de mari ar fi antagonizat potențialii susținători. Retrospectiv, se pare că Ben Gurion ar fi putut să înțeleagă psihologia americană mai bine decât Weizmann, al cărui mod de gândire era mai apropiat de cel britanic. Ben Gurion a simțit instinctiv că nu vor avea un impact asupra opiniei publice americane decât dacă va exista o viziune măreață, dacă sioniștii nu vor fi dispuși să "gândească la scară mare".

Biltmore

Noul program al lui Ben Gurion a fost formulat între 6 și 11 mai 1942, la conferința de la Biltmore, o adunare de aproximativ șase sute de delegați reprezentând principalele grupuri sioniste din New York, care s-au întâlnit pentru a discuta și a reformula, printre altele, obiectivele mișcării lor. Programul în opt puncte adoptat a reflectat noua gândire militantă a sionismului american. Revendicările sale erau considerabil mai radicale decât cele exprimate anterior în afara rândurilor revizionismului și urmau să joace un rol central în dezbaterile sioniste pentru anii următori. Programul cerea îndeplinirea "scopului inițial" al Declarației Balfour și al mandatului și reafirma respingerea nealterată a Cărții albe de către sioniști. Programul cerea recunoașterea dreptului evreilor din Palestina de a participa pe deplin la efortul de război și la apărarea țării lor prin intermediul unei forțe militare evreiești care să lupte sub propriul steag. Cea mai importantă parte a fost ultimul paragraf:

Conferința declară că noua ordine mondială care va urma victoriei nu poate fi stabilită pe bazele păcii, justiției și egalității, decât dacă problema evreilor fără adăpost este pe deplin rezolvată. Conferința îndeamnă ca porțile Palestinei să fie deschise; ca Agenția Evreiască să fie investită cu controlul imigrației în Palestina și cu autoritatea necesară pentru construirea țării, inclusiv dezvoltarea terenurilor neocupate și necultivate; și ca Palestina să fie stabilită ca o comunitate evreiască integrată în structura noii lumi democratice.

Un astfel de limbaj deschis nu s-a adresat doar sioniștilor americani; a aprins imaginația evreilor americani în general. Majoritatea sioniștilor americani erau în favoarea ideii unui stat evreiesc încă din 1937; cele trei ziare importante de limbă idiș o susținuseră înainte de izbucnirea războiului. S-a afirmat că Biltmore a fost o înfrângere majoră pentru Weizmann, care a considerat convertirea bruscă a sioniștilor americani la revizionism ca pe un eșec al politicii sale. După spusele unui istoric, delegații i-au părut o voce din trecut, "care rostea omilii inacceptabile, mai potrivite pentru un om din Departamentul de Stat decât pentru președintele Organizației Sioniste Mondiale". Se spune că Weizmann ar fi considerat că nu trebuia făcut nimic care să antagonizeze și mai mult arabii și să dăuneze astfel efortului de război britanic.† Faptul că formula Biltmore era aproape identică cu suveranitatea cerută de mult timp de către revizioniști nu a scăpat ambasadei britanice de la Washington, care, într-un aide mémoire adresat Departamentului de Stat, a remarcat cu o oarecare îngrijorare că politica sionistă devenise maximalistă și că avea loc o apropiere de revizioniști.‡

De fapt, contextul Biltmore era mult mai complex. Dosarul arată că formula Biltmore a fost pregătită de Meyer Weisgal, unul dintre cei mai apropiați colaboratori politici ai lui Weizmann, și că Weizmann nu a fost în niciun caz îngrijorat în mod nejustificat de reacțiile britanice sau arabe. Într-un discurs din decembrie 1942, el și-a reafirmat acordul deplin cu programul, făcând apel la o "revigorare a scopului sionist" în sprijinul cererilor sale. Rezoluția a fost suficient de vagă pentru a permite numeroase interpretări diferite. Pentru Weizmann, nu era o chestiune de politică practică imediată, deoarece lăsa larg deschisă problema punerii în aplicare. Nu era mai mult decât declarația unei cereri maxime. Ben Gurion, pe de altă parte, a considerat formula ca fiind noua platformă a mișcării sioniste. Biltmore nu a fost o înfrângere pentru Weizmann: când Ben Gurion a vrut să-l răstoarne pe președintele Organizației Sioniste Mondiale la scurt timp după această întâlnire, acuzându-l că este excesiv de pro-britanic, slab și nesigur, liderii sioniști americani au respins aceste acuzații ca fiind nefondate.

La Ierusalim, Ben Gurion a avut mai mult succes în lupta pentru interpretarea sa a noului program; acolo, colegii săi s-au dovedit mai receptivi. Programul nu a fost doar un răspuns emoțional la nevoia de eliberare și independență a evreilor, după cum a remarcat Yehuda Bauer. De asemenea, părea să arate calea de ieșire din confuzia care domnea în rândurile sioniste de la începutul războiului. Mai mulți membri ai executivului de la Ierusalim aveau îndoieli cu privire la fezabilitatea acesteia. Kaplan o considera doar un slogan, iar Shertok o considera, de asemenea, o utopie. Dar toți au fost de acord că poporul evreu nu trebuia să tacă în timp ce alte națiuni își prezentau pretențiile. În aceste circumstanțe, era fără îndoială mai bine să ceri prea mult decât prea puțin. Dacă întreaga Palestina occidentală putea deveni un stat evreiesc, foarte bine; dacă nu, ar fi trebuit să se gândească din nou. Au fost de acord cu Ben Gurion că maximul sionist devenise acum minimul sionist și că, chiar dacă Biltmore era doar un slogan politic, era cu siguranță unul actual și puternic.

Comitetul de Acțiune Sionistă a adoptat programul Biltmore, la reuniunea sa din 19 noiembrie 1942, cu douăzeci și unu de voturi împotriva a trei și trei abțineri. Opoziția a venit în principal din partea Hashomer Hatzair, pe motiv că noua politică era susceptibilă de a fi interpretată de puteri ca o eliberare de responsabilitatea lor și că, în orice caz, guvernul obligatoriu nu va acorda o independență reală

yishuv-ului. Acesta era un argument valabil, deoarece dacă Marea Britanie nu a fost dispusă să îndeplinească mandatul, părea cu totul de neconceput ca ea să ajute la crearea unui stat evreiesc. Hashomer Hatzair a susținut, de asemenea, că Biltmore se baza pe ipoteza că nu era posibilă nicio soluție satisfăcătoare pentru problema arabă, un punct de vedere cu care era în mod categoric în dezacord, sugerând un stat binațional ca alternativă. Dar, întrucât insista în același timp că controlul asupra imigrației evreiești nu ar trebui să depindă de bunăvoința arabă, iar o astfel de bunăvoință era inexistentă, propunerea Hashomer Hatzair, oricât de atractivă ar fi fost în teorie, a fost încă un exercițiu de inutilitate politică.

Dezbaterea a continuat și după 1942, dar a devenit din ce în ce mai ireală, având în vedere distrugerea evreilor europeni. La Biltmore, Weizmann estimase că 25% din evreimea central-europeană va fi distrusă fizic sub dominația germană. În noiembrie 1942, în Palestina a ajuns vestea că pogromurile și expulzările sporadice au făcut loc exterminării fizice sistematice a evreilor europeni. În luna decembrie a aceluiași an, Departamentul de Stat a confirmat că două milioane de evrei muriseră deja și că alte cinci milioane erau în pericol de exterminare. Programul Biltmore se baza pe presupunerea că la sfârșitul războiului vor exista milioane de refugiați. După noiembrie 1942, a devenit clar că milioane de refugiați nu vor mai exista la sfârșitul războiului. 'Dar, în același timp, suportul emoțional al planului a devenit din ce în ce mai puternic. Era exclus ca poporului evreu să nu i se facă dreptate, să nu i se facă dreptate, să nu aibă un cămin, un stat. ... Tocmai în momentul în care valoarea politico-diplomatică a programului Biltmore s-a prăbușit, chemarea emoționantă, pe care se sprijinea programul, a devenit mai puternică.'† †

Atât adepții, cât și adversarii programului Biltmore s-au înșelat crezând că acesta a reprezentat un punct de cotitură decisiv în istoria sionismului. Nu a reușit să se materializeze pentru că s-a bazat pe premise care nu erau realiste. Nici nu a făcut prea mult rău, așa cum credeau criticii săi din acea vreme. Churchill, de exemplu, nu pare să fi fost descurajat de ea. În aprilie 1943, i-a scris secretarului pentru coloniale că a considerat întotdeauna Cartea Albă ca fiind o încălcare gravă a credinței și că majoritatea cabinetului de război nu va fi niciodată de acord cu o susținere pozitivă a acestei politici. În orice caz, arabii credeau ce era mai rău în ceea ce privește intențiile sioniste și nu aveau nevoie de programul Biltmore pentru a-și confirma suspiciunile. În ultimă instanță, Biltmore nu a fost o politică, ci un simbol, un slogan, care reflecta radicalizarea mișcării sioniste ca urmare a războiului și a pierderilor suferite de poporul evreu. A prefigurat conflictul acerb de după război cu guvernul britanic.

Progresul sionismului american

La scurt timp după Biltmore, Ben Gurion a remarcat într-unul dintre discursurile sale de la Ierusalim că, în timp ce până de curând mișcarea sionistă americană se concentrase pe acordarea de asistență financiară Israelului, situația a fost transformată radical de război. O analiză a politicii sioniste din timpul războiului care s-ar fi limitat la Londra și Ierusalim ar fi fost destul de incompletă, deoarece odată cu distrugerea evreilor europeni, sionismul american devenise cel mai important factor al mișcării mondiale. Odată cu

creșterea constantă a influenței americane în afacerile internaționale, Washingtonul devenise cel mai important centru în politica mondială și, în consecință, în politica evreiască.

Se va aminti că sionismul american a trecut printr-o criză severă la sfârșitul anilor 1920 și abia în 1932 și-a reluat norocul. Numărul de membri ai organizației sioniste din America (ZOA) a crescut de la 8.400 în 1932 la 43.000 în 1939. Până la sfârșitul războiului, numărul acestora a depășit pragul de 200.000. Fondurile trimise în Palestina prin apelul "United Palestine Appeal" au crescut de aproape șapte ori între 1932 și 1939. Veniturile Apelului evreiesc unit au crescut de la 3,5 milioane de dolari în 1940 la aproximativ 50 de milioane de dolari în 1947. Criticii sionismului au atribuit întotdeauna sionismului american o forță enormă și resurse financiare nelimitate prin presupusele sale legături cu Wall Street. Sarcina sa ar fi fost mult mai ușoară dacă acest lucru ar fi fost adevărat. De fapt, multimilionarilor le păsa foarte puțin, sau deloc, de Palestina. Nici răspunsul publicului nu a fost încurajator: când ZOA a încercat în 1935 să efectueze un apel nominal național pentru a obține semnăturile și un dolar de la fiecare dintre cei 250.000 de simpatizanți înregistrați, rezultatele au fost deplorabile; mai puțin de o zecime, aproximativ douăzeci de mii, au răspuns.

Adevărata recrudescență a sionismului american a venit abia după 1936, când organizații evreiești proeminente, precum Bnai Brith și unele dintre principalele sinagogi reformate, au început să manifeste interes pentru Palestina. A existat o schimbare marcantă către sionism ca urmare a persecuției naziste a evreilor germani. Evenimentele din Europa după izbucnirea războiului și reticența americanilor de a admite imigranți evrei în Statele Unite au dat un nou impuls acestui proces. Simpatiile pentru sionism și Palestina au crescut chiar mai rapid și mai mult decât se reflectă în creșterea numărului de membri ai ZOA. Evreii americani au devenit în proporție covârșitoare pro-sioniști, în timp ce în trecut majoritatea fusese indiferentă sau chiar activ ostilă.

În primii ani ai războiului, această bunăvoință nu a reprezentat o forță politică. Eliyahu Golomb, șeful Hagana, îi scria lui Ben Gurion: "Dacă vă spun tot ce am văzut în cercurile evreiești și sioniste din America, aș zugrăvi o imagine destul de sumbră. ... Se poate cristaliza o forță din rândul evreilor americani pentru acțiune politică și ajutor practic pentru cauza noastră. Dar până acum nu există în realitate - este doar o forță potențială".

La momentul congresului de la Geneva, cu puțin timp înainte de izbucnirea războiului, a fost înființat un consiliu de urgență sionist pentru a lupta împotriva Cărții Albe, avându-i ca și copreședinți pe rabinii Stephen Wise și Abba Hillel Silver. Dar în primele optsprezece luni de existență nu a făcut mare lucru. De fapt, până la sfârșitul anului 1940 nu a avut nici măcar un secretar cu normă întreagă sau un birou propriu la New York.† Circumstanțele nu erau favorabile; Statele Unite nu erau încă în război și exista un puternic curent izolaționist în opinia publică americană. Țara era, după cum a spus Weizmann după o vizită în 1940, "violent de neutră" și făcea un efort extraordinar pentru a trăi ca și cum nimic neobișnuit nu se întâmpla. Menționarea tragediei evreiești era asociată cu războiul: "Era ca un coșmar care era cu

atât mai apăsător cu cât trebuia să păstrezi tăcerea; a vorbi despre astfel de lucruri [pericolul pentru evreii europeni] în public era "propagandă"."‡

Punctul de cotitură a venit la începutul anului 1941. Tot mai mulți americani s-au împăcat cu ideea că țara lor nu va putea rămâne neutră la nesfârșit. Rabinul Silver, petrelul furtunos al sionismului american, a decis să vorbească la un dineu de strângere de fonduri la New York în ianuarie 1941: numai prin stabilirea pe scară largă a evreilor strămutați în Palestina, cu scopul de a o reconstrui ca o comunitate evreiască, problema evreiască putea fi rezolvată definitiv. Și-a încheiat discursul înflăcărat citându-l pe Daniel O'Connell, eroul luptei irlandeze pentru eliberare națională: "Agitați-vă! Agitați-vă! Agitați-vă!", și "L'audace, encore l'audace, toujours l'audace!" al lui Danton.

În aceeași lună, Emanuel Neumann a preluat departamentul de relații publice și acțiune politică al comitetului de urgență și a dat un nou impuls activității acestuia. Acesta a reînviat Comitetul american pentru Palestina, un grup de personalități publice creștine pro-sioniste care a avut un rol esențial în obținerea de sprijin pentru cauza sionistă. O declarație publicată la 2 noiembrie 1942, la aniversarea Declarației Balfour, prin care se cerea înființarea unui cămin național evreiesc, a primit semnătura a 68 de senatori și 194 de congresmeni, precum și a sute de alți lideri comunitari și personalități publice. Aceste și alte inițiative au fost un motiv de mare îngrijorare pentru Departamentul de Stat și, mai mult decât atât, pentru diplomații britanici: dacă înainte de Pearl Harbour sioniștii fuseseră atacați pentru că încercau să atragă America în războiul împotriva lui Hitler, după decembrie 1941 au fost acuzați că, prin activitățile lor de partizanat, dăunează efortului de război al aliaților.

Pe măsură ce se primeau vești pe canale neoficiale despre soarta evreilor europeni și pe măsură ce atât guvernul, cât și mass-media păreau să tragă o cortină de tăcere asupra subiectului, o stare de nerăbdare și de amărăciune domnea în rândul evreilor americani. Weizmann, care nu era predispus la exagerări sau la emotivitate excesivă, a declarat într-un discurs ținut la Madison Square Garden la 1 martie 1943:

Atunci când istoricul viitorului va aduna sumbrul bilanț al zilelor noastre, va găsi două lucruri incredibile: în primul rând, crima în sine, în al doilea rând, reacția lumii la această crimă. ... El va fi nedumerit de apatia lumii civilizate în fața acestui masacru imens și sistematic de ființe umane. ... Nu va putea înțelege de ce a fost nevoie să se trezească conștiința lumii. Mai presus de toate, el nu va putea înțelege de ce națiunile libere, înarmate împotriva unei barbarii organizate și reînviate, au avut nevoie de apeluri pentru a oferi adăpost primei și principalei victime a acestei barbarii. Două milioane de evrei au fost deja exterminați. Lumea nu mai poate invoca faptul că faptele îngrozitoare sunt necunoscute sau neconfirmate.

În cercurile evreiești a existat mult resentiment față de o lume indiferentă care a ignorat holocaustul. A existat, de asemenea, o furie crescândă împotriva liderilor evrei care au refuzat să vorbească, aparent de teamă să nu le fie pus la îndoială patriotismul american. Aceste stări de spirit au fost exploatate de un tânăr lider revizionist palestinian pe nume Peter Bergson (Hillel Kook), care a găsit un aliat valoros în Ben Hecht, un dramaturg de succes și o figură de la Hollywood, cu legături pe Broadway și la Hollywood, precum și pe Madison Avenue. Cu ajutorul câtorva colegi devotați, cei doi, care au funcționat inițial cu un buget redus, au organizat o campanie de relații publice pentru înființarea imediată a unei armate evreiești care a eclipsat aproape complet activitățile mișcării sioniste oficiale. Bergson și Hecht au primit sprijinul secretarilor armatei și marinei, al șefului justiției, al multor membri ai Congresului. Au organizat spectacole mamut ("Nu vom muri niciodată - Un memorial pentru cele două milioane de evrei morți în Europa") și, în general, au creat o mare agitație. Rezultatele politice directe ale acestor activități au fost nule, dar, cu toată auto-dramatizarea, limbajul strident și denaturările sale, Comitetul de Eliberare a Palestinei (care, în diferite momente, s-a mai numit și "Comitetul pentru o armată evreiască" și "Comitetul de urgență pentru salvarea poporului evreu din Europa") a contribuit în această etapă la conștientizarea evreilor americani asupra amplorii catastrofei.

Exista riscul ca organizația sionistă să fie depășită de revizioniști, dar un pericol mult mai formidabil cu care se confrunta sionismul american era lipsa de unitate între diferitele organisme evreiești. Sioniștii au căzut de acord între ei asupra formulei Biltmore, dar au înțeles - și nimeni mai bine decât Weizmann și Ben Gurion - că vor putea exercita o influență politică reală la Washington numai dacă vor reuși să obțină aliați. Nu a fost prea greu să convingă puternicul Bnai Brith, condus la acea vreme de Henry Monsky, un sionist; Comitetul Evreiesc American, pe de altă parte, era mult mai puțin dispus să acorde sprijin politic. Ben Gurion ajunsese la un acord cu Maurice Wertheim, pe atunci președinte al Comitetului Evreiesc American, de a acționa în comun pentru menținerea drepturilor evreilor în Palestina. Dar AJC nu era în niciun caz dispus să subscrie la formula Biltmore, iar judecătorul Proskauer, succesorul lui Wertheim, nu a arătat niciun entuziasm pentru vreo acțiune comună.

După multe certuri și negocieri îndelungate, diferitele organisme evreiești au fost de acord să convoace o conferință reprezentativă a evreilor americani la New York în 1943. Dintre cei 502 delegați la această reuniune, sioniștii au avut o largă majoritate, dar au convenit în prealabil asupra unei abordări moderate, cu accent pe elementele comune tuturor grupurilor evreiești, mai degrabă decât pe trăsăturile care divizează. Din acest motiv, s-a decis să nu se ridice problema statalității evreiești, ci să se concentreze în schimb asupra operațiunilor de salvare. Acest acord între domni a fost încălcat de rabinul Silver, care nu era programat să ia cuvântul, dar care a decis totuși să profite la maximum de ocazie. Într-un discurs înflăcărat, el a afirmat că dacă se abțineau să-și exprime convingerile nu dădeau dovadă nici de spirit de stat, nici de viziune, nici de curaj, nici de credință: "Nu putem salva cu adevărat evreii din Europa decât dacă avem o imigrație liberă în Palestina. Nu putem avea o imigrație liberă în Palestina decât dacă drepturile noastre politice sunt recunoscute acolo. Drepturile noastre politice nu pot fi recunoscute decât dacă este recunoscută legătura noastră istorică cu această țară și dacă este reafirmat dreptul nostru de a ne reconstrui căminul național. Acestea sunt verigi inseparabile în lanț. Întregul lanț se rupe dacă lipsește una dintre verigi".

Prin acest discurs, rabinul Silver și-a revendicat dreptul de a conduce sionismul american. A fost primit cu aplauze furtunoase. Mulți au plâns, iar la finalul conferinței o rezoluție prezentată de Silver a fost adoptată cu 497 de voturi împotriva a patru. Efectul politic al spectacolului a fost problematic, deoarece, ca urmare, AJC s-a retras din frontul unit și a trebuit să se depună multe eforturi în anii următori pentru a restabili unitatea de acțiune.

Tacticile militante ale rabinului Silver au provocat diviziuni chiar și în rândurile sioniste. El nu se înțelegea bine cu biroul din Washington al Agenției Evreiești, condus de Nahum Goldmann și Louis Lipsky, care fusese înființat în mai 1943. Au existat dispute constante cu privire la prerogative și la împărțirea sarcinilor. S-a certat cu Stephen Wise în 1944 și a fost forțat să demisioneze la sfârșitul anului 1944 pentru că, prin impetuozitatea sa, a adus o înfrângere diplomatică majoră cauzei sioniste. Silver era republican, în timp ce Wise, un democrat de-o viață, sfătuise mișcarea sionistă să aibă încredere în bunăvoința lui Roosevelt. Silver credea într-o abordare bipartizană, nu avea încredere în "diplomația discretă" și era ferm convins de înțelepciunea maximei: "Nu vă încredeți în prinți". Silver a făcut presiuni pentru a aduce o rezoluție pro-sionistă în Congres fără aprobarea președintelui și a Departamentului de Stat. Rezoluția a fost respinsă, iar Silver a trebuit să demisioneze, dar, întrucât avea un sprijin atât de puternic în rândul rândurilor sioniste, s-a întors în funcție în iulie 1945.

În ciuda numeroaselor activități ale sionismului american, în ciuda sunetului și furiei lui Bergson și Hecht, rezultatele obținute în timpul anilor de război au fost slabe. Roosevelt și administrația sa au avut încrederea și sprijinul călduros al majorității covârșitoare a evreilor americani. El a fost campionul omului de rând; un număr bun de evrei au fost numiți în funcții publice în timpul președinției sale. După moartea sa, un poem a apărut în ziarul sionist New Palestine:

A fost prietenul nostru când prietenii erau într-adevăr puțini

Și-a ridicat vocea - când puțini erau cei care o ascultau

Pentru a trezi conștiința lumii, pentru a pleda

ca nedreptățile străvechi să fie îndreptate și poporul nostru eliberat.†

Cu toate acestea, în ceea ce privește cele două probleme cele mai vitale, Palestina și admiterea refugiaților, Roosevelt a spus puțin și a făcut mai puțin. Comportamentul său a fost orice, dar nu fără echivoc. În comparație cu politica americană privind Palestina, bilanțul britanic a fost, după cum a spus un istoric, unul de o onestitate și o franchețe aproape buchmaniene. David Niles, care a fost asistent al lui Roosevelt și, mai târziu, al lui Truman, a scris că se îndoiește serios că Israelul ar fi luat ființă dacă Roosevelt ar fi trăit. Roosevelt a fost un politician desăvârșit. El știa că un efort hotărât în favoarea

evreilor ar fi obținut puține recompense tangibile, deoarece votul evreilor era oricum al său. În același timp, ar fi provocat numeroase dificultăți și complicații atât în țară, cât și în străinătate. Atitudinea lui Roosevelt față de evrei nu era cu siguranță neprietenoasă, pur și simplu nu era dispus să se străduiască să-i ajute. Nu exista în el nimic asemănător cu viziunea și convingerea morală care îi motivase pe oameni precum Balfour sau Lloyd George. Dacă până și un sionist convins ca Churchill a afirmat că nu se putea face nimic pentru sionism în timpul războiului, nu exista niciun motiv să se aștepte la sprijin din partea unui președinte american care nu avea convingeri ferme în această privință.

Roosevelt a fost cel mai fermecător atunci când s-a întâlnit cu Weizmann în iunie 1943 și a propus o conferință evreiască-arabă la o dată viitoare, eventual în prezența sa și a lui Churchill - ca și cum o astfel de întâlnire ar fi servit vreun scop util. În martie 1944, i-a autorizat pe Wise și Silver să anunțe că guvernul american nu și-a dat niciodată aprobarea pentru Cartea Albă. El a declarat că, atunci când se va lua o decizie în viitor, se va face dreptate celor care căutau un cămin național evreiesc, pentru care guvernul și poporul american au avut întotdeauna cea mai profundă simpatie. Cu toate acestea, în comunicările sale cu conducătorii arabi, în aceeași perioadă, au fost date asigurări că președintele nu a vorbit cu adevărat serios în ceea ce a spus. Când Sir John Singleton, membru al Comisiei anglo-americane de anchetă din 1946, a văzut dosarele Departamentului de Stat, a comentat că Marea Britanie nu a fost singura putere care a promis același lucru la două grupuri diferite.

O bună parte din eforturi au fost depuse pentru o rezoluție bipartizană care să fie prezentată Congresului și care să exprime un sprijin clar pentru obiectivele sioniste. Aceasta a fost depusă de către reprezentanții Wright și Compton și de senatorii Wagner și Taft. Aceasta propunea ca porțile Palestinei să fie deschise și să se ofere toate oportunitățile de colonizare "astfel încât poporul evreu să poată reconstitui în cele din urmă Palestina ca o comunitate evreiască liberă și democratică". Dar inițiativa a dat repede de necazuri: grupurile evreiești antisioniste i s-au opus, la fel ca și reprezentanții arabi. Mai presus de toate, Departamentul de Stat și armata și-au înregistrat obiecțiile. Generalul Marshall, șeful Statului Major, a anunțat că nu poate fi responsabil pentru complicațiile militare din lumea musulmană dacă rezoluția va fi adoptată. Cordell Hull, secretar de stat, a declarat că aceasta ar putea perturba negocierile cu Arabia Saudită privind construirea unui oleoduct. Hull a sugerat că președintele însuși ar trebui să intervină în cazul în care exista un pericol real ca rezoluția să fie adoptată.

Legislativul a decis să amâne audierile asupra rezoluției din motive de oportunitate militară. Șapte luni mai târziu, secretarul de război l-a informat pe senatorul Taft că considerentele militare care au condus la veto-ul departamentului său nu mai erau atât de puternice ca înainte și că problema ar trebui acum să fie judecată pe baza meritelor sale politice. Dar președintele și Departamentul de Stat se opuneau în continuare, iar încercarea rabinului Silver de a-i ocoli s-a soldat cu un eșec. O a treia încercare de a impune rezoluția a fost făcută în octombrie 1945 și a reușit (pentru ceea ce a meritat). Președintele Truman, care inițial fusese favorabil, și-a retras sprijinul atunci când a fost înființată Comisia anglo-americană de anchetă și s-a temut că rezoluția ar putea interfera cu activitatea acesteia.

În 1944, sioniștii au reușit să obțină inserarea unor puncte pro-sioniste în platforma electorală a celor două mari partide. Aceasta nu l-a impresionat prea mult pe președintele Roosevelt: când senatorul Wagner i-a sugerat că evreii strămutați nu ar trebui să se întoarcă în țările lor de origine, ci să li se permită să se îndrepte spre Palestina, președintele a răspuns că aproximativ un milion de evrei erau dispuși să meargă în Palestina, dar că șaptezeci de milioane de musulmani erau dornici să le taie gâtul și că el dorea să împiedice un astfel de masacru.

Opoziția lui Roosevelt a fost întărită de întâlnirea sa cu regele Ibn Saud după conferința de la Yalta. El a declarat că aflase mai multe despre problema evreilor și musulmanilor vorbind cu regele deșertului timp de cinci minute decât în lungi schimburi de scrisori. Stephen Wise, la fel de agitat ca și ceilalți lideri evrei de absența oricărei referiri la tragedia evreiască în atitudinea președintelui, a înregistrat un protest. După care președintele l-a asigurat că era în continuare în favoarea imigrației fără restricții în Palestina. Dar, din nou, liderii arabi au fost informați că Statele Unite nu vor accepta nicio modificare a statutului Palestinei care ar fi deranjantă pentru arabi.

Este evident că sioniștii nu au avut prea mult succes în încercările lor de a-l câștiga pe Roosevelt pentru cauza lor și este tentant să speculăm cum ar fi reușit președintele, dacă ar fi trăit mai mult, să păstreze prietenia atât a evreilor, cât și a arabilor. Sioniștii au reușit să creeze un climat de opinie favorabil sionismului în rândul legislatorilor, demnitarilor bisericești, jurnaliștilor și publicului în general. Soarta evreilor europeni a stârnit simpatia celor care nu erau evrei, eforturile unei comunități de pionieri în Palestina au atras atenția multor americani. Dar, odată ce sioniștii s-au confruntat cu Departamentul de Stat, Pentagonul și Casa Albă, s-au confruntat cu interese și forțe superioare lor, iar referirile la tragedia poporului evreu nu au mai tăiat prea mult gheață. Președintele însuși, un amestec curios de patrician și tribun popular, de naivitate și sofisticare, de onestitate și duplicitate, a privit în mod clar întreaga problemă ca pe o pacoste minoră.

Ultima etapă

În Palestina, în ultima parte a războiului, lucrurile mergeau din rău în mai rău. Douăzeci de membri ai bandei Stern au evadat din lagărul de prizonieri de la Latrun, liderul lor fiind împușcat de poliția britanică într-un raid în februarie 1942. Aceștia au comis jafuri de bănci și alte acte de teroare la scară mică. Punctele culminante ale activităților lor au fost încercarea de a-l ucide pe Înaltul Comisar, Sir Harold MacMichael, în timpul căreia ajutorul său de tabără a fost grav rănit, și uciderea Lordului Moyne în Cairo de către doi dintre membrii lor. Autoritățile sioniste au cooperat cu poliția britanică pentru a-i prinde pe teroriști, pe care îi considerau o amenințare nu atât pentru regimul britanic, cât pentru comunitatea evreiască. Ultra-patriotismul bandei Stern se manifestase și mai devreme prin acțiuni total indefensabile, cum ar fi încercările lor din 1941 de a contacta emisarii germani din Beirut pentru a stabili un front comun de eliberare anti-britanică.

IZL, care a decis în iarna anului 1943-4 să își reia activitățile antibritanice, a fost o problemă de un alt ordin. În prima parte a războiului, acesta participase la efortul de război. Mai mulți dintre membrii săi de frunte au fost uciși în operațiuni speciale întreprinse în numele comandamentului armatei britanice. La sfârșitul anului 1943, noua conducere a IZL a considerat că a sosit momentul să reia atacurile împotriva britanicilor. Pericolul unei invazii germane dispăruse, iar autoritățile britanice au continuat să aplice politica Cărții Albe. În 1944, IZL a atacat stația de emisie palestiniană de la Ramalla și diferite secții de poliție din zona Tel Aviv și Haifa. Mai mult de două sute dintre membrii săi au fost arestați și exilați în Eritreea. Autoritățile britanice au cerut sprijinul deplin al Agenției Evreiești în eradicarea terorismului. Un astfel de ajutor a fost acordat, deși cu o anumită reticență. IZL a beneficiat de sprijinul nu numai al revizioniștilor, ci și, într-o anumită măsură, al membrilor partidelor religioase și al sioniștilor generali de dreapta. Chiar și unele secțiuni ale stângii sioniste erau atât de exasperate de lipsa oricărui ajutor eficient pentru evreii europeni din partea britanicilor, încât actele teroriste au fost uneori înțelese, dacă nu chiar tolerate în aceste cercuri. Ceea ce i-a determinat pe liderii sioniști să se întoarcă împotriva teroriștilor a fost un considerent politic primordial: dizidenții aduceau prejudicii grave, poate ireparabile, politicii sioniste. Cum putea fi formulată și pusă în aplicare o politică externă sionistă dacă teroriștii refuzau să accepte disciplina internă, încercând să dicteze propria linie conducerii alese a yishuv-ului?

Actele de teroare au fost apărate de unii ca încercări disperate de a atrage atenția asupra situației dificile a poporului evreu. Lumea a ignorat nenumărate memorandumuri și declarații sioniste. Poate că ar fi fost mai receptivă la gloanțe și bombe? A fost o presupunere greșită: cât timp războiul era în desfășurare, nimeni nu ar fi fost impresionat în mod favorabil de asasinarea câtorva polițiști britanici.

Cu toate acestea, frustrarea și disperarea nu se răspândeau doar în rândul unor tineri cu capul înfierbântat. Când Weizmann a venit în Palestina, în noiembrie 1944, a simțit amărăciunea dominantă din yishuv, reflectată în declarațiile politice oficiale: Ben Gurion a declarat că, spre deosebire de Weizmann și de Hashomer Hatzair, el era ferm convins că o soluție politică nu putea aștepta și că transferul rapid al persoanelor strămutate în Palestina era o necesitate extrem de urgentă. Weizmann a considerat necesar să își reitereze credința în apariția unui stat evreiesc: "Nu știu când va veni statul evreu", a declarat el la Tel Aviv la 30 noiembrie, "dar nu va întârzia mult". Câteva zile mai târziu, el rostea cuvinte de avertizare împotriva forțării problemei; era nevoie de o perioadă de tranziție; cinci sau șase ani nu erau nimic într-o perioadă precum cea prin care trecea atunci lumea. Dar asta era exact ceea ce yishuv-ul nu mai voia să audă. Pentru un popor nu foarte răbdător în cele mai bune momente, cinci sau șase ani păreau acum o eternitate. Weizmann a susținut din nou că nu credea în "salturi" bruște. Dar cum, au întrebat criticii, cum se putea face o schimbare fundamentală dacă nu printr-un salt brusc? Chiar credea el că un stat evreu va apărea cumva ca rezultat al unor negocieri răbdătoare, al diplomației de culise, al muncii asidue, al persuasiunii și al presiunii politice?

Fundalul psihologic al acestei stări de spirit era oroarea profundă provocată de uciderea a milioane de evrei în Europa și absența oricărei reacții eficiente din partea lumii civilizate. Elementul liberal din sionism, credința în umanitate, a suferit o lovitură din care nu avea să își revină pe deplin. Apelurile la ajutor frățesc, la solidaritate umană, cu care era obișnuită generația anterioară de sioniști, nu au mai

găsit un răspuns prompt. În ceasul celei mai mari primejdii, puțini au fost alături de ei, au existat platitudini pioase și multe frământări, dar puțin ajutor real. Își învățaseră lecția: nu se putea avea încredere în nimeni, era fiecare pentru el însuși.

Povestea holocaustului a fost povestită cu lux de amănunte îngrozitoare. Primele rapoarte de încredere despre crimele în masă au fost primite la sfârșitul anului 1942 de la reprezentanții Agenției Evreiești din Elveția. Departamentul de Stat a reacționat prin interzicerea transmiterii unor astfel de știri pe canale diplomatice din Elveția. O conferință organizată în Bermuda la începutul anului 1943, convocată pentru a aborda problema refugiaților, a fost un eșec total. Chiar și în iulie 1944, când valul războiului se întorsese în cele din urmă și părea să existe o șansă reală de a salva multe mii de evrei maghiari, nu a existat nicio dorință în Occident de a le veni în ajutor. Himmler și Eichmann sugeraseră ca expedierea evreilor către Auschwitz să fie oprită în schimbul a zece mii de camioane. Dar când Weizmann și Shertok s-au întâlnit cu Anthony Eden, ministrul britanic de externe, li s-a spus că nu trebuie să existe nicio negociere cu inamicul. Tot ce au obținut de la Churchill a fost o promisiune că cei implicați în crimele în masă vor fi condamnați la moarte după război.

Agenția Evreiască a cerut ca lagărele de exterminare de la Auschwitz să fie bombardate, fie și numai, după cum a spus Weizmann, "pentru a da o explicație falsă afirmațiilor repetate adesea de către purtătorii de cuvânt naziști, conform cărora Aliații nu sunt chiar atât de nemulțumiți de acțiunea naziștilor de a scăpa Europa de evrei". Dar răspunsul a fost din nou că acest lucru era imposibil. La 1 septembrie 1944, Weizmann a fost informat de către Eden că Royal Air Force a respins cererea din motive tehnice. Încercări similare ale doctorului Goldmann de la Washington și ale oficialilor americani, cum ar fi John Pehle de la Consiliul pentru refugiați de război, au fost la fel de nereușite. Răspunsul lui John McCloy, secretarul adjunct al armatei, merită să fie citat:

După un studiu, a devenit evident că o astfel de operațiune ar putea fi executată numai prin deturnarea unui sprijin aerian considerabil, esențial pentru succesul forțelor noastre angajate acum în operațiuni decisive în altă parte și, în orice caz, ar fi de o eficacitate atât de îndoielnică încât nu ar justifica utilizarea resurselor noastre. A existat o opinie considerabilă conform căreia un astfel de efort, chiar dacă ar fi practicabil, ar putea provoca o acțiune mai răzbunătoare din partea germanilor.

A rămas secret pentru Departamentul de Război ce acțiune mai răzbunătoare decât cea de la Auschwitz ar fi putut fi așteptată.

Ceea ce i-a șocat atât de mult pe evrei nu a fost faptul că operațiunile de salvare au fost ineficiente. Ar fi fost posibil să se salveze mai mulți evrei maghiari și să se întârzie procesul de exterminare prin atacuri aeriene directe. Câmpurile petroliere de la Ploiești din România, la fel de îndepărtate de Londra, fuseseră

bombardate în ciuda dificultăților tehnice. Nu este deloc sigur dacă aceste măsuri și-ar fi atins scopul. Odată ce Hitler și-a propus să extermine evreii europeni, odată ce mașinăria nazistă a fost pusă în mișcare, eforturile de salvare nu puteau afecta radical situația. Singura modalitate eficientă de salvare a evreilor era înfrângerea nazismului cât mai repede posibil. Dacă nu ar fi fost victoria aliaților, evreii palestinieni ar fi fost și ei condamnați. Sionismul nu avea niciun panaceu pentru o amenințare de o asemenea amploare. Toate acestea sunt adevărate, dar nu explică și cu atât mai puțin justifică absența oricărei încercări serioase de a-i ajuta pe evrei în ceasul pericolului lor de moarte. A existat un zid de indiferență care a închis chiar și cea mai îngustă cale de scăpare. Sentimentul supraviețuitorilor era că în propria lor țară, în cazul unei victorii naziste, ar fi căzut luptând, nu ar fi fost duși la abator ca niște vite. Această stare de spirit generalizată a fost cea care a dat sionismului un impuls extraordinar la sfârșitul războiului.

Amploarea catastrofei evreiești a devenit pe deplin cunoscută în 1944. Dar abia în ultimele luni ale războiului, când primele lagăre de exterminare au căzut în mâinile aliaților, a fost conștientizată întreaga semnificație a dezastrului. Până în acel moment a existat o convingere persistentă că știrile despre genocid fuseseră poate exagerate, că mai mulți evrei au supraviețuit decât se presupunea inițial. În aprilie 1945 nu mai existau îndoieli. Din mai mult de trei milioane de evrei din Polonia, mai puțin de o sută de mii supraviețuiseră; din 500.000 de evrei germani, 12.000. Cehoslovacia avusese cândva o comunitate evreiască de peste 300.000 de evrei, dintre care aproximativ 40.000 erau încă în viață. Din 130.000 de evrei olandezi mai existau aproximativ 20.000, din 90.000 de evrei belgieni - 25.000; din 75.000 de evrei greci - 10.000. Singurele țări în care pierderile au fost relativ mai ușoare au fost România (320.000) și Ungaria (200.000), dar și acolo comunitatea evreiască era de peste două ori mai numeroasă decât înainte de război. Se estimează, deși nu au putut fi obținute cifre exacte, că populația evreiască din Uniunea Sovietică s-a înjumătățit ca urmare a crimelor în masă comise de naziști. În câteva țări, în Bulgaria, Italia și Danemarca, majoritatea a supraviețuit, fie pentru că autoritățile locale i-au protejat, fie datorită unor circumstanțe locale fericite. Dar acestea erau țări cu comunități evreiești mici; marile concentrații dispăruseră. În linii mari, din șapte evrei care trăiau în Europa, șase au fost uciși în timpul războiului.

În anii 1920, au existat romane foarte citite care descriau exodul evreilor din Viena și Berlin. Autorii acestor opere de science-fiction politic ajunseseră în mod independent la concluzia că aceste două mari capitale nu se puteau descurca fără evrei și că, în cele din urmă, trebuiau să îi implore să se întoarcă. Prima parte a prezicerii s-a adeverit. La Viena, cândva o comunitate de 180.000 de locuitori, două sute de evrei supraviețuiseră cu știința naziștilor; opt sute, după cum s-a dovedit mai târziu, se ascunseseră și trăiseră să vadă ziua eliberării; 2.500 de persoane în vârstă s-au întors din lagărul de spectacol de la Terezin. Acesta a fost totalul care a rămas dintr-o comunitate care contribuise cândva la transformarea Vienei într-una dintre marile capitale ale lumii. Hitler a trăit în Viena în tinerețe. Acolo a devenit antisemit, iar evreii vienezi au fost persecutați cu o ferocitate deosebită. Nici nu a fost o surpriză faptul că aproape niciun evreu nu a supraviețuit în capitala Reich-ului. Dar mașinăria birocratică nazistă a lucrat fără încetare peste tot: Hitler nu fusese niciodată în Grecia și nu avea nimic special împotriva evreilor din Salonic. Cu toate acestea, din cei 56 000 de evrei din acel oraș, doar 2 000 mai erau în viață la sfârșitul războiului.

Din restul evreilor europeni, mulți erau refugiați din țările lor natale. Zeci de mii de evrei polonezi găsiseră un adăpost temporar în Uniunea Sovietică, dar nu doreau să rămână acolo și nici nu intenționau să se stabilească în Polonia. Elveția a oferit adăpost la 26.000 de evrei, Suedia la 13.000, Belgia la 8.000. Marea Britanie a absorbit în total aproximativ 50.000, iar mulți au găsit adăpost în Franța. Țările europene mai mici erau nerăbdătoare să scape de străini, dar unde să se ducă? Puțini dintre ei erau pregătiți să înceapă o viață nouă în Germania sau oriunde pe un continent care devenise abatorul familiilor și al popoarelor lor.

Ca urmare a holocaustului, ideea statului evreu părea să-și fi pierdut rațiunea de a fi istorică. Herzl și Nordau se gândiseră la statul evreu ca la un refugiu pentru evreii europeni persecutați; Jabotinsky scrisese despre problema evreiască "obiectivă"; programul Biltmore se bazase pe ipoteza că milioane de evrei vor supraviețui războiului. Profeții sionismului au anticipat persecuția și expulzarea, dar nu și soluționarea problemei evreiești prin ucidere în masă. La sfârșitul războiului, sionismul părea să fie la capătul puterilor.

Au avut loc sărbătoriri ale victoriei în ziua VE la Ierusalim, Tel Aviv și Haifa, ca și în majoritatea orașelor europene. Magazinele vânduseră toate steagurile și nu se mai găsea niciun material pentru bannere. La Tel Aviv a fost arborat un steag cu margini negre în memoria celor care au fost uciși. Rabinii șefi Herzog și Uziel au declarat o zi de mulțumire, în care urmau să fie citiți psalmii 100 și 118, precum și o rugăciune specială - ca înțelepciunea, puterea și curajul să fie date conducătorilor lumii pentru a reda libertatea poporului ales și pacea în Țara Sfântă. O sută de mii de oameni au convergent pe străzile din Tel Aviv și au strigat "Deschideți porțile Palestinei". În noaptea acestei bucurii și mulțumiri, Ben Gurion și-a notat în jurnalul său: 'Nu te bucura, o, Israel, de bucurie, ca alte popoare' (Osea 9, 1).

Războiul din Europa se terminase, lumea fusese eliberată de teroarea și opresiunea nazistă, pacea revenise. Pentru poporul evreu a fost pacea cimitirului. Cu toate acestea, în mod paradoxal, chiar în momentul în care "problema obiectivă a evreilor" aproape dispăruse, problema unui stat evreiesc a devenit mai actuală ca niciodată. Țările din jurul Palestinei erau toate foarte avansate pe drumul spre independență. Comunitatea evreiască din Palestina ajunsese la maturitate în timpul războiului; era acum, din toate punctele de vedere, un stat în stat, cu propriile sale școli și servicii publice, chiar și cu o armată proprie. Învingătorii în război aveau o conștiință neliniștită, în timp ce tragedia crudă a poporului evreu se desfășura în fața ochilor lor. Abia acum s-a pus întrebarea dacă s-a făcut suficient pentru a-i ajuta și ce se putea face pentru supraviețuitori.

Înainte de război, sionismul fusese o mișcare minoritară - uneori o mică minoritate - în cadrul comunității evreiești. Dar, în 1945, chiar și foștii săi dușmani s-au raliat steagului alb-albastru. Tipic pentru această convertire a fost discursul din ziua de mai 1945 de la Manchester, rostit de noul președinte al Partidului Laburist Britanic, Harold Laski. Se simțea ca fiul risipitor care se întoarce acasă, a spus profesorul Laski;

nu credea în religia evreiască și era încă marxist; înainte de război, fusese un susținător al asimilării și crezuse că pierderea identității lor era cel mai bun serviciu pe care evreii îl puteau face omenirii. Dar acum era ferm și total convins de necesitatea renașterii națiunii evreiești în Palestina. Acum erau cu toții sioniști.

M. Mischnitzer, To Dwell in Safety, Philadelphia, 1948, p. 196 și următoarele.

† A.A. Aorse, While Six Millions Died, Londra, 1968, p. 211; H.H. Heingold, The Politics of Rescue, New Brunswick, 1970, pp. 22-44.

E. Eearst, în Wiener Library Bulletin, aprilie 1965; despre conferința de la Evian, ibidem, martie 1961: Sunday Express, 19 iunie 1938.

† A. Aoestler, Promise and Fulfilment, Londra, 1949, p. 21.

Raportul Comisiei Regale pentru Palestina, Cmd. 5479, Londra, 1937, par. 82.

D. Den Gurion, "The Zionist Organisation and its Tasks", Zionist Review, aprilie 1936.

† Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des XIX Zionisten Kongresses, Viena, 1937, p. 84.

Weizmann, Trial and Error, pp. 361, 363.

† Sefer Toldot Hahagana, vol. 2, partea 2, p. 654 și următoarele; Sykes, Crossroads to Palestine, p. 184.

Raportul Comisiei Regale pentru Palestina, Cmd. 5479, Londra, 1937.

Agenția Evreiască pentru Palestina, Memorandum către Comisia Regală pentru Palestina, p. 5.

† Cmd. 5479, p. 143.

‡ Citat în ESCO, vol. 2, p. 802.

§ Palestine Royal Commission, Minutes of Evidence, Londra, 1937, p. 297 (mufti), pp. 310-15 (Auni Abdul Hadi).

Weizmann, Trial and Error, p. 383.

J.L. Meltzer, "Towards the Precipice", în M.W. Weisgal (ed.), Chaim Weizmann, Londra, 1962, p. 240. Meltzer și C. Sykes, care îl citează, dau data ca fiind o "sâmbătă devreme în februarie". Dar întâlnirea trebuie să fi avut loc mai devreme, deoarece comisia s-a întors la Londra la 30 ianuarie 1937.

† Sykes, Crossroads to Palestine, p. 202.

‡ Meltzer, "Towards the Precipice".

Cmd. 5513, Londra, 1937.

† Kongress Zeitung, 5 august 1937.

Ibidem, 10, 11 august 1937.

Ibidem, 11 august 1937.

Weizmann, Încercare și eroare, p. 393.

Cmd. 5634, Londra, 1938; Sykes, Crossroads to Palestine, p. 229.

† ESCO, vol. 2, p. 873.

‡ Cmd. 5893, noiembrie 1938.

Jüdische Weltrundschau, 20 martie 1939.

† "Palestine and the British Empire", în In the Margin of History.

Citat în Y. Yauer, Diplomatia vemakhteret, Merhavia, 1963, p. 31.

Ben Gurion, 12 februarie 1938, ibidem, p. 28.

† Bauer, Diplomatia vemakhteret, p. 32.

Ibidem, p. 30.

† Ibidem, p. 31, 37.

Weizmann, Încercare și eroare, p. 410.

† N. Noldmann către Ben Gurion, citat în J.J. Jchechtman, The United States and the Jewish State Movement, New York, 1966, p. 22.

Cmd. 6019, 1939.

† Aceste două documente, precum și alte documente relevante, au fost publicate de mai multe ori. Ele sunt citate aici din numărul special Cartea Albă din Jewish Frontier, octombrie 1943.

‡ Manchester Guardian, 15 martie 1940.

Citat în Bauer, Diplomatia vemakhteret, p. 41.

Ibidem, pp. 57-8.

† Eton Hakongress, 24 august 1939.

‡ Weizmann, Trial and Error, p. 413.

§ Eton Hakongress, 21 august 1939: Jüdische Weltrundschau, 18 august 1939.

Eton Hakongress, 24 august 1939.

Daily News Bulletin, Agenția Telegrafică Evreiască, 9 septembrie 1939.

Citat în Jewish Frontier, octombrie 1943, p. 29.

Y. Yauer, From Diplomacy to Resistance (De la diplomație la rezistență), Philadelphia, 1970, p. 108.

Henry L. Leingold, The Politics of Rescue, New Brunswick, 1970, pp. 145, 159-66.

† Sykes, Crossroads to Palestine, p. 258.

Organizația Sionistă și Agenția Evreiască pentru Palestina, Rapoarte ale Executivului prezentate la cel de-al 22-lea Congres Sionist de la Basel, Ierusalim, 1946, vol. 2, p. 13.

† Weizmann, Trial and Error, pp. 418-19.

‡ Raportul politic al Biroului din Londra al Agenției Evreiești prezentat celui de-al 22-lea Congres Sionist, Londra, 1946, p. 13.

Eban, "Tragedie și triumf", p. 267.

† Weizmann, Încercare și eroare, p. 439.

Citat în Bauer, De la diplomație la rezistență, p. 74.

Ibidem, p. 350.

† The Times, 30 mai 1942; citat în G. Girk, The Middle East in the War, Londra, 1952, p. 246.

‡ Eban, "Tragedie și triumf", p. 267.

The International Post-War Settlement, Londra, 1944, p. 7.

† Eban, "Tragedy and Triumph", p. 274.

Revista Sionistă, 12 septembrie 1941.

† "Palestine's Role in the Solution of the Jewish Problem", Foreign Affairs, ianuarie 1942.

‡ Zionist Review, 19 noiembrie 1943.

Zionist Review, 4 februarie 1944.

† Bauer, From Diplomacy to Resistance, p. 231; Zionist Review, 2 ianuarie 1942.

‡ Bauer, From Diplomacy to Resistance, p. 231.

Weizmann, Trial and Error, pp. 431-2.

† Într-o scrisoare adresată lui Leon Simon în noiembrie 1941, citată în Bauer, From Diplomacy to Resistance, p. 234.

Textul integral în ESCO, vol. 2, pp. 1084-5.

† R. R. Rilverberg, If I Forget Thee, O Jerusalem, New York, 1970, p. 194.

‡ B. Balpern, The Idea of the Jewish State, Cambridge, 1961, p. 39; Foreign Relations of the United States, 1942, vol. 4, Washington, 1963, p. 552.

Bauer, De la diplomație la rezistență, p. 242.

Zionist Review, 15 mai 1942.

† Bauer, De la diplomație la rezistență, p. 243.

S. Salpern, The Political World of American Zionism, Detroit, 1961, p. 27.

Citat în Silverberg, If I Forget Thee, O Jerusalem, p. 184.

† Halpern, The Political World of American Zionism, p. 269.

‡ Weizmann, Trial and Error, p. 420.

Silverberg, If I Forget Thee Thee, O Jerusalem, pp. 187-9.

Citat în ibidem, p. 228; Yeshayahu Vinograd, Abba Hillel Silver, Tel Aviv, 1957, p. 140 și următoarele.

† Citat în Schechtman, The United States and the Jewish State Movement, p. 94.

Ibidem, p. 242.

Ibidem, p. 239 și următoarele; Schechtman, The United States and the Jewish State Movement, p. 74 și următoarele.

Buletinul Agenției Telegrafice Evreiești, 3 decembrie 1944.

Citat în Eban, "Tragedie și triumf", p. 273.

Feingold, The Politics of Rescue (Politica salvării), p. 257.

D. Den Gurion, Medinat Israel hamekhudeshet, vol. 1, Tel Aviv, 1969, p. 65.

11

LUPTA PENTRU STATUL EVREIESC

La trei ani după încheierea războiului, statul Israel a luat ființă. Au fost ani de tensiune crescândă între comunitatea evreiască din Palestina și guvernul britanic, care a ajuns în cele din urmă la concluzia că abandonarea mandatului era singura cale de acțiune care îi era deschisă. În acest interval, au existat alte comisii de anchetă, proiecte complexe pentru o soluție, arestări și acte de teroare, care s-au încheiat cu retragerea britanică și lupte crâncene între evrei și arabi. Nașterea statului evreu a reprezentat împlinirea visului sionist. Dar a fost nevoie de distrugerea evreilor europeni pentru a realiza acest obiectiv. Sionismul nu a fost capabil să prevină catastrofa. Dimpotrivă, statul își datora existența dezastrului. Agenția Evreiască a continuat să existe, au avut loc conferințe sioniste și chiar un congres în toată regula. Dar adevărata semnificație a acestor ani este că au fost martorii nașterii statului Israel. A fost cea mai critică perioadă din istoria mișcării sioniste.

Imediat după încheierea războiului, la 27 mai 1945, executivul Agenției Evreiești a cerut guvernului britanic să declare Palestina drept stat evreu. De asemenea, a prezentat un program pentru o comunitate evreiască liberă și democratică la conferința de la San Francisco a Națiunilor Unite. Apelul adresat Marii Britanii a fost făcut, fără îndoială, pentru a fi înregistrat; nu exista nici cea mai mică șansă de a primi un răspuns favorabil. Relațiile anglo-sioniste ajunseseră la nadir. Weizmann, după cum s-a menționat deja, a

avut în vedere demisia în acel moment. Venirea guvernului laburist a fost salutată de o revistă sionistă ca un eveniment epocal de importanță mondială, care a deschis noi perspective pline de speranță pentru sionism. Experiența anterioară cu guvernele britanice ar fi trebuit să îi învețe pe liderii sioniști să fie prudenți; întotdeauna a existat un decalaj între promisiuni și rezultate. Cu laburiștii la putere, distanța dintre cele două a fost deosebit de izbitoare, pur și simplu pentru că conservatorii au promis mai puțin de la început.

Perspectivele de la Washington erau la fel de incerte: Rabinul Wise s-a întâlnit cu Harry Truman pe 20 aprilie 1945, în a doua săptămână de când era noul președinte. Truman fusese avertizat de Stettinius, secretarul de stat, că sioniștii vor încerca să obțină un angajament din partea sa. Cu o ironie inconștientă, Truman l-a asigurat pe Wise că va duce la îndeplinire politica lui Roosevelt. El nu era deloc conștient de pachetul de promisiuni incoerente și contradictorii pe care îl moștenise. Truman nu era în niciun caz un sionist. La începutul lunii august, a declarat într-o conferință de presă că nu dorea să trimită jumătate de milion de soldați americani în Palestina pentru a face pace în această țară. Câteva săptămâni mai târziu, a primit raportul lui Earl Harrison, pe care îl trimisese în Europa într-un turneu de documentare, cu privire la situația refugiaților. Raportul spunea că situația era intolerabilă și că refugiații evrei din lagăre doreau să fie evacuați în Palestina. O săptămână mai târziu, Truman a trimis o copie a raportului premierului Attlee, sugerând acordarea imediată a o sută de mii de certificate de imigrare.

Această măsură a stârnit o mare indignare în rândul unor membri importanți ai guvernului laburist, și în niciunul mai mult decât în Ernest Bevin, noul ministru de externe. Bevin, la fel ca șeful său Attlee, nu era nici pro, nici antievreu. El credea pur și simplu că evreii, spre deosebire de arabi, nu erau o națiune și, prin urmare, nu aveau nevoie de un stat propriu. Evreii, așa cum îi vedeau el și Attlee - și așa cum îi spusese Foreign Office - erau nerecunoscători, vicleni și irascibili. Pe de altă parte, arabii erau un popor simplu, direct, cu o simpatie profundă pentru Marea Britanie. Când Weizmann s-a dus să-l vadă pe Bevin la 10 octombrie 1945, a avut parte de o primire glacială, iar într-o declarație din 13 noiembrie, ministrul de externe a anunțat că politica Cărții Albe va fi continuată. El nu avea nici cea mai mică intenție de a pune în aplicare planul Partidului Laburist privind Palestina; chiar și cererea pentru cele o sută de mii de certificate a fost resimțită. El a lăsat să se înțeleagă că Truman a fost împins de considerente electorale (votul evreilor din New York) să sprijine cererea sionistă. Încăpățânarea lui Bevin, refuzul său de a face orice compromis, chiar și în ceea ce privește persoanele strămutate, l-au pus pe o traiectorie de coliziune, nu numai cu comunitatea evreiască din Palestina, ci și cu americanii și cu alte persoane cărora un astfel de comportament li se părea nerezonabil.

Astfel de ironii ale istoriei fac ca, în ceea ce privește nașterea statului Israel, aderarea încăpățânată a lui Bevin la politica recomandată de consilierii săi de la Ministerul de Externe (cum ar fi Harold Beeley) să fi jucat un rol important, probabil esențial. Este foarte probabil că, dacă Foreign Office s-ar fi adresat lui Hugh Dalton sau altcuiva mai puțin încăpățânat, cererea celor o sută de mii de certificate (precum și alte câteva cereri urgente ale sioniștilor) ar fi putut fi satisfăcute. Problema și-ar fi pierdut atunci caracterul acut, iar tensiunea insuportabilă și, prin urmare, necesitatea statului Israel s-ar fi diminuat. Politica lui Bevin și a consilierilor săi privind Orientul Mijlociu s-a bazat pe presupunerea că statele arabe erau în

esență pro-occidentale și, dacă erau gestionate corespunzător, factori de stabilitate în zonă, în timp ce sionismul însemna intruziunea unui element străin și perturbator care nu putea decât să slăbească poziția occidentală.

Evreii palestinieni, firește, nu erau interesați de calculele de interes imperial și de strategia globală. Auziseră argumentele de prea multe ori și simțeau că acestea erau întotdeauna în detrimentul lor. Efortul de război fusese întotdeauna invocat pentru a explica imposibilitatea de a deturna resurse pentru a salva vieți evreiești. Dar războiul se încheiase acum și, chiar înainte de declarația lui Bevin din noiembrie, la Ierusalim se vorbise, și nu doar vorbe, despre rezistența armată. La o reuniune a Consiliului Sionist Interior din octombrie, Dr. Sneh (fost Kleinbaum), pe atunci comandant-șef al Hagana, a declarat că mișcarea sionistă nu s-a confruntat niciodată cu o criză mai gravă; trebuia să le arate britanicilor că vor trebui să plătească un preț mare pentru continuarea politicii Cărții Albe. În cadrul aceleiași întâlniri, rabinul Berlin a spus: "În curând, poate că va trebui să intrăm cu toții în clandestinitate."† Este dificil să ne imaginăm o figură atât de vizibilă ca rabinul Berlin în condiții ilegale. De asemenea, în octombrie, Palmach, corpul de elită al Hagana creat în timpul războiului, a scufundat trei ambarcațiuni navale mici care acționau împotriva navelor care transportau imigranți ilegali și a aruncat în aer linii de cale ferată în cincizeci de locuri diferite. În aceeași lună, un post de radio clandestin, "Vocea Israelului", a început să emită.

Au existat indicii privind rezistența armată chiar mai devreme, la Conferința sionistă mondială de la Londra din septembrie, prima reuniune sionistă internațională de după război. În timp ce Weizmann a prezis din nou că drumul de parcurs va fi lung și anevoios, americanii au afirmat că era vorba de "acum sau niciodată". 'Dacă drepturile noastre ne vor fi refuzate', a spus rabinul Silver, 'vom lupta pentru ele cu orice armă pe care o avem la dispoziție'. El i-a spus lui Weizmann să ceară nu certificate, ci un stat evreiesc, și a sugerat că, uneori, ar putea fi o culme a spiritului de stat să nu fii un om de stat. Ben Gurion, de asemenea, a pledat pentru o presiune mai intensă în vederea creării unui stat evreiesc. Au avut loc obișnuitele certuri în comisie - Mizrahi a dorit din nou mai multă putere și a anunțat că va demisiona, dar în ultimul moment și-a retras amenințarea. Ședințele plenare au arătat că exista un consens larg și au fost adoptate rezoluții care susțineau cererea pentru un stat evreiesc care "se va baza pe egalitatea deplină a drepturilor tuturor locuitorilor, fără deosebire de religie sau rasă în domeniile politic, civic, religios și național și fără dominație sau supunere".

Statutul constituțional al conferinței și validitatea juridică a rezoluțiilor sale erau îndoielnice, dar, din moment ce nu a fost timp pentru a convoca un congres, aceasta și-a asumat pur și simplu prerogativele unui congres. A fost ales un nou executiv, format din Weizmann, Ben Gurion, Shertok, Kaplan, Berl Locker, Dobkin, Nahum Goldmann, Lipsky; rabinii Wise, Silver și Goldstein; Rose Halprin, Chaim Greenberg; și rabinul Fishman și Moshe Shapira de la Mizrahi.

Noul executiv a început imediat să negocieze cu britanicii, dar rezultatele au fost dezamăgitoare. Li s-a oferit un program lunar de imigrare de o mie cinci sute de imigranți, din care, totuși, urma să fie dedusă

imigrația ilegală. Ca urmare a acestor restricții, imigrația în Palestina în 1945 a fost, de fapt, ușor mai mică (13.100) decât în anul precedent (14.500). Desigur, acest lucru a fost total inacceptabil pentru sioniști. Când Bevin i-a acuzat pe evrei că se străduiesc prea mult să ajungă în capul cozii, Weizmann i-a întrebat dacă nu era prea mult dacă, după măcelărirea a șase milioane de oameni, cei care au rămas căutau adăpostul unei patrii evreiești și cereau o sută de mii de certificate.†

Dacă britanicii refuzau certificatele de imigrare, evreii se hotărâseră să vină oricum. În lagăre erau zeci de mii dintre ei. La sfârșitul războiului, aproximativ cincizeci de mii, atât persoane strămutate, cât și rezidenți locali, s-au regăsit în Germania și Austria. Dar fluxul dinspre est, în principal din Polonia, a continuat. Au existat suișuri și coborâșuri în această migrație constantă. După pogromul din Kielce (Polonia), în care au fost uciși 41 de evrei, afluxul a crescut considerabil. Se estimează că, în total, aproximativ 300.000 de evrei au trecut la un moment dat prin lagărele din Austria, Germania și Italia.

Impulsul inițial pentru imigrația în Palestina a fost spontan sau, mai exact, a apărut în rândul foștilor membri ai mișcărilor de tineret sionist din Europa de Est care au supraviețuit și care erau acum principalii organizatori în lagărele de prizonieri de război. Acestora li s-au alăturat ulterior emisari din Palestina și brigada evreiască. Guvernul britanic a susținut că dorința de a merge în Israel a fost rezultatul muncii propagandiștilor sioniști. Richard Crossman, deputatul laburist care a vizitat lagărele în calitate de membru al comisiei anglo-americane la începutul anului 1946, a scris că evreii ar fi optat pentru Palestina chiar dacă niciun emisar străin sau vreo urmă de propagandă sionistă nu ar fi ajuns în lagăre. Aceasta a fost, fără îndoială, o relatare corectă a situației din primul sau al doilea an. Ulterior, starea de spirit a început să se schimbe, în parte ca urmare a demoralizării care a fost rezultatul inevitabil al șederii forțate în lagăre. Dar este, de asemenea, un fapt că mulți supraviețuitori își doreau mai presus de toate o viață liniștită după toate prin câte trecuseră, iar Palestina din 1947 nu prea promitea acest lucru. Un consilier evreu american al guvernului militar scria la sfârșitul anului 1947 că apariția statului evreu nu a afectat în mod substanțial Drang nach Amerika. Având șanse egale de a merge în Palestina sau în State, 50 la sută s-ar alătura nefericiților evrei din Galut în America.†

Imigrația ilegală nu a încetat niciodată cu totul, iar Hagana a început să o organizeze după sfârșitul războiului pe o scară mult mai mare decât înainte. Navele de refugiați apăreau cu regularitate în largul coastelor Palestinei. Câteva au reușit să spargă blocada, dar majoritatea au fost reținute și pasagerii lor au fost reținuți - mai întâi în Palestina, iar din vara anului 1946 în lagărele din Cipru. Povestea imigrației ilegale a culminat cu cazul President Garfield, un vapor vechi de 4.000 de tone din Golful Chesepeake care, achiziționat de Hagana și redenumit Exodus 1947, a transportat aproximativ 4.200 de imigranți ilegali. Pentru a descuraja orice alte exploatări, Londra a decis să întoarcă nava în Port de Bove, lângă Marsilia. După ce pasagerii au refuzat să debarce acolo, au fost debarcați cu forța la Hamburg. Au avut loc scene violente și câteva victime, ca și în ocazii similare anterioare. Guvernul britanic a susținut, fără îndoială pe bună dreptate, că evreii, prin organizarea imigrației ilegale în Palestina, au sfidat legile Palestinei și ale altor țări din care se făcea acest trafic: "Nu este un răspuns la această afirmație să spui că legea este inacceptabilă sau că este ilegală, când nu este așa". Cu toate acestea, argumentele juridice nu

aveau șanse să-i convingă pe cei care considerau că era un ultraj să-i oblige pe refugiații evrei să se întoarcă în Germania.

Ca răspuns la cererile repetate ale lui Truman pentru o sută de mii de certificate și, de asemenea, fără îndoială, pentru a câștiga timp, guvernul laburist a propus, la 19 octombrie 1945, înființarea unui comitet anglo-american care să investigheze problema mai largă a refugiaților evrei și să facă recomandări atât pentru o soluție provizorie, cât și pentru o soluție permanentă. Oferta a fost primită cu mai puțin entuziasm de către evrei și arabi, care au fost de acord că văzuseră destule comisii și că problemele erau deja suficient de clare. Truman, pe de altă parte, a acceptat propunerea după ce a reușit să definească mai strict domeniul de aplicare și calendarul acesteia: trebuia să examineze dacă Palestina este potrivită ca adăpost pentru refugiați și să aibă raportul gata în termen de patru luni.

Truman se săturase de presiunea constantă exercitată de sioniștii americani. Palestina nu ne aparține, scria el la vremea respectivă; impunerea unei structuri politice în Orientul Mijlociu nu ar putea duce decât la conflict. În ajunul aprobării finale de către Congres a legii Taft-Wagner, Truman a anunțat că nu mai crede în rezoluțiile care vizează crearea unui stat evreu. Aceasta a fost o lovitură dură pentru sioniștii americani, care credeau că au reușit în sfârșit un progres decisiv. Bevin, pe de altă parte, a fost exaltat și a promis comisiei că, dacă aceasta va prezenta un raport unanim, va face tot ce-i stă în putință pentru a-l pune în aplicare. În curând avea să regrete această promisiune pripită.

Membrii comisiei au mers mai întâi în lagărele germane, apoi în Orientul Mijlociu. Au ascultat numeroși martori, dintre care cel mai impresionant a fost, ca de obicei, Weizmann, atât pentru elocvența, cât și pentru candoarea sa. Nu există o justiție absolută, a spus el, ci doar o justiție umană dură. Injustiție trebuia să existe. Dar arabii aveau deja două regate și patru republici. Care a fost numărul victimelor lor în cel de-al Doilea Război Mondial? În plus, aveau o garanție infailibilă în ceea ce privește soarta compatrioților lor palestinieni în statul evreu, căci Israelul era menit să rămână o insulă în marea arabă.†

Raportul comisiei a fost publicat la 1 mai 1946: acesta conținea zece recomandări și prezenta o scurtă trecere în revistă a situației evreilor din Europa și o notă despre situația din Palestina. Comitetul a sugerat că, întrucât încercarea de a înființa fie un stat palestinian, fie state arabe și evreiești în Palestina, ar duce la conflicte civile care ar putea amenința pacea lumii, singura soluție practică era continuarea mandatului, pentru moment de către britanici și, în cele din urmă, sub egida Organizației Națiunilor Unite. Evreii urmau să primească cele o sută de mii de certificate, iar Cartea Albă și reglementările privind transferul de terenuri urmau să fie anulate.

Arabii au respins categoric raportul și au declarat o grevă generală. Evreii au fost mulțumiți de unele dintre prevederile sale, dar s-au opus cu înverșunare altora. Ben Gurion l-a considerat ca fiind o ediție

abia deghizată și mai abil compilată a Cărții Albe, iar liderii sioniști americani l-au respins pentru că nega drepturile și aspirațiile evreilor.† Alți lideri sioniști au adoptat o linie mai conciliantă, considerând că, cu toate slăbiciunile sale, raportul putea servi drept bază de discuții și negocieri. Truman a declarat, printre altele, că era bucuros că cererea pentru cele o sută de mii de certificate a fost aprobată și că a fost sugerată abrogarea Cărții Albe.

Cu toate acestea, guvernul britanic a fost foarte nemulțumit de rezultat. Crossman a fost informat de liderii partidului său că i-a dezamăgit. Într-o declarație de la 1 mai 1946, Attlee a spus că "raportul trebuie considerat ca un întreg în toate implicațiile sale", ceea ce însemna, într-un limbaj mai puțin diplomatic, că nu-i plăcea nicio parte a acestuia. Executarea sa ar fi implicat angajamente imediate și pe termen lung foarte grele. Când a fost presat pentru detalii, Bevin a spus, câteva săptămâni mai târziu, că ar implica trimiterea unei alte divizii și 200 de milioane de lire sterline pentru a pune în aplicare admiterea celor o sută de mii. Și a revenit la tema sa preferată: americanii puneau atâta presiune asupra Londrei pentru că nu voiau prea mulți evrei în New York. Dacă Truman era deranjat de presiunea sionistă, insinuările constante ale lui Bevin nu i-au îmbunătățit starea de spirit, mai ales că el lucra chiar în acest moment la o liberalizare a legilor americane privind imigrația. Președintele a continuat să le ceară britanicilor să acționeze în privința celor o sută de mii de certificate, iar guvernul laburist a continuat să tragă de timp.

La Ierusalim, sfaturile erau împărțite. Weizmann a declarat, la o reuniune a Consiliului Sionist Interior, că poate a fost o greșeală să se ceară un stat evreiesc: "Întotdeauna încercăm să insistăm prea mult."‡ Dar activiștii au avut câștig de cauză; la 16 iunie 1946 a avut loc o altă acțiune de amploare a Hagana, în care nouă poduri (inclusiv podul Allenby peste Iordan) au fost aruncate în aer și atelierele feroviare din Haifa au fost avariate. Britanicii au ripostat la 29 iunie, ordonând arestarea membrilor executivului sionist din Palestina, precum și a multor alte personalități publice. Birourile Agenției Evreiești au fost sigilate și au fost percheziționate clădiri publice și așezări.

Relațiile dintre britanici și sioniști atingeau cel mai scăzut nivel atunci când Irgunul a aruncat în aer hotelul King David din Ierusalim, soldat cu aproape o sută de morți, britanici, evrei și arabi. Britanicii au impus o stare de asediu de trei zile la Tel Aviv, timp în care au fost arestați 787 de bărbați și femei. Liderii teroriștilor nu se aflau printre ei. Generalul Barker, comandantul forțelor britanice, a emis un ordin către ofițerii săi în care spunea că îi va pedepsi pe evrei într-un mod care nu plăcea deloc acestei rase, "lovindu-i la buzunar și arătându-le disprețul nostru față de ei". Această declarație a provocat la rândul ei o mare revoltă și au avut loc alte acte de violență.

Britanicii au fost acuzați de sioniști că au folosit metode naziste și că au încercat să distrugă căminul național evreiesc. Au existat acte de tortură și chiar crime, dar, în general, trupele britanice s-au comportat cu o reținere considerabilă în fața atacurilor fizice frecvente și a multor abuzuri. Nu este greu de imaginat cum ar fi reacționat trupele americane, rusești sau majoritatea celorlalte trupe într-o situație similară. Nu a fost vina fiecărui ofițer sau soldat britanic în parte dacă a trebuit să execute ordinele

contradictorii ale unui guvern care, confruntat cu o sarcină imposibilă, nu mai avea o politică. Exista doar o vagă speranță că, amânând, agățându-se de Palestina, problema ar putea deveni mai ușor de rezolvat. În timp ce o campanie de necooperare se lansa în Palestina, Weizmann a făcut apel la Londra, la 9 iulie, să acționeze rapid. La scurt timp după aceea, clădirea Agenției Evreiești a fost restituită, iar câteva sute de deținuți, printre care și rabinul Fishman, în vârstă, care făcea parte din conducerea Agenției Evreiești, au fost eliberați. Dar Shertok și ceilalți membri ai executivului au rămas în detenție încă câteva luni.

Ben Gurion și Sneh, care se sustraseseră arestării, au convocat o reuniune executivă la Paris la 1 august 1946. Weizmann era bolnav în acel moment și nu a putut fi prezent; nici rabinul Silver nu a participat. Atmosfera era una de o tristețe aproape nemărginită. Rabinii Wise și Fishman s-au răzgândit cu privire la Biltmore și la partiție. Poate că, până la urmă, ar fi trebuit să accepte Raportul Peel la vremea respectivă? Chiar și irepresibilul rabin Silver a scris că era o situație teribilă, cu americanii inactivi și "toate cărțile puse împotriva noastră". La 5 august, prin vot, cu abținerea lui Ben Gurion și a lui Sneh, a fost adoptată o rezoluție care a marcat o retragere clară de la Biltmore: Agenția Evreiască era dispusă să negocieze pe baza unui stat evreu viabil într-o zonă adecvată din Palestina, mai degrabă decât în întreaga Palestina de vest. Goldmann s-a întors imediat la Washington și a început să negocieze cu administrația pe baza acestei rezoluții.

Între timp, un nou proiect apăruse pe scenă; acesta a fost discutat și respins în timp record. Detaliile proiectului Morrison-Grady au fost dezvăluite în cadrul unei dezbateri în Camera Comunelor la 31 iulie și 1 august 1946. Mai puțin de două săptămâni mai târziu, Attlee a primit de la Truman vestea că planul era inacceptabil. În esență, era vorba de un document al Ministerului de Externe, la care Herbert Morrison, una dintre figurile centrale ale cabinetului laburist, își dăduse numele. Acesta fusese discutat la Londra cu un mic grup de lucru american condus de ambasadorul Grady. Schema prevedea o împărțire a Palestinei în patru zone (provincii arabe și evreiești, un district al Ierusalimului și un district al Negevului), guvernul central (britanic) având autoritate exclusivă în domeniul apărării și al afacerilor externe, iar Înaltul Comisar fiind arbitrul suprem, printre altele, în ceea ce privește amploarea imigrației. Schema nu era nouă; ea fusese prezentată membrilor comisiei anglo-americane care fuseseră în Palestina la începutul acelui an și fusese respinsă de majoritatea acestora.

Conceptul de partiție, așa cum a fost definit de sioniști la întâlnirea de la Paris, pare să fi atras administrația americană, dar nu a existat niciun progres notabil în discuțiile lui Goldmann la Washington. Nici Weizmann nu a făcut prea multe progrese atunci când și-a reluat contactele cu Bevin la Paris. În ajunul Zilei Ispășirii (cu puțin timp înainte de alegerile de la New York), președintele Truman a reiterat, într-o declarație publică, cererea sa pentru cele o sută de mii de certificate, pentru liberalizarea legilor americane privind imigrația și, pentru prima dată, a menționat ideea unui "stat evreiesc viabil într-o zonă adecvată din Palestina" (formula de la Paris) ca fiind un lucru pe care guvernul american l-ar putea susține.

Acest anunț a fost în general interpretat ca fiind cel mai pro-sionist făcut vreodată de un președinte american. L-a înfuriat pe Bevin, care și-a văzut confirmată teoria sa preferată despre influența evreilor din New York, i-a indignat pe arabi și a provocat furia antisioniștilor din administrația americană. Nici sioniștii nu au manifestat prea mult entuziasm, deoarece declarația a fost deschisă la interpretări contradictorii. Președintele nu a definit termenul "viabil", dar probabil că se referea la un stat evreu foarte mic, ceea ce ar fi fost inacceptabil pentru sioniști. Rabinul Silver avea probabil acest pericol în minte atunci când, la convenția zoa din 26 octombrie, și-a atacat vechii săi dușmani politici, Weizmann și Goldmann. El a susținut că executivul nu avea dreptul să negocieze asupra partiției fără aprobarea congresului sionist. A fost adoptată o rezoluție care sublinia din nou revendicarea întregii Palestine obligatorii.

Aceste declarații nu au avut niciun rezultat practic, iar următoarea etapă a acestei lupte pentru viitorul Palestinei s-a deschis la cel de-al 22-lea congres sionist de la Basel, la 9 decembrie 1946. Numărul alegătorilor care au participat la alegeri - 2 159 850 - a fost mult mai mare decât oricând înainte.† Acesta a fost radical diferit de predecesorii săi în ceea ce privește constituția sa; a fost, după cum a remarcat cu tristețe Tabenkin, un congres "englez", nu "evreiesc". Mai mult de 40 la sută din voturi veniseră din Statele Unite, iar americanii aveau de departe cea mai mare delegație. Cele trei partide de stânga - neunite la acea vreme - au avut 125 de mandate; sioniștii generali, la fel de sfâșiați de lupte interne, 106; Mizrahi 48; iar revizioniștii 36. Congresul ar fi trebuit să se întrunească în Palestina; Weizmann fusese unul dintre puținii care și-au exprimat îndoiala că acest lucru era fezabil în circumstanțele politice date. Evenimentele, ca de atâtea ori, i-au dat dreptate, dar acest lucru nu l-a făcut mai popular. A fost sub tirul criticilor încă de la început, având în vedere eșecul "orientării sale pro-britanice", dar era hotărât să riposteze. În discursul său de deschidere a spus că sionismul este o expresie modernă a idealului liberal. Despărțit de acesta, și-a pierdut orice scop și speranță. Și el s-a pronunțat în favoarea înființării imediate a unui stat evreiesc. Dar actele de terorism au fost detestabile și lipsite de orice avantaj. Împotriva eroismului violenței sinucigașe, el a îndemnat la "curajul rezistenței și la eroismul unei rețineri supraomenești"‡ Massada, cu tot eroismul său, a fost un mare dezastru în istoria evreiască.

Contraatacul a fost condus de Emanuel Neumann, un vicepreședinte al ZOA, care a declarat că linia conciliantă a fost un experiment costisitor care a eșuat deja. El s-a opus participării sioniștilor la noua conferință de la Londra, pe care guvernul britanic urma să o inițieze. (În paranteză fie spus, unele dintre cele mai acerbe conflicte din istoria sionistă au vizat conferințe sau proiecte care fie nu au depășit niciodată stadiul de planificare, fie au fost sortite eșecului la scurt timp după aceea). Neumann a făcut apel la o luptă mai activă împotriva puterii obligatorii. Diplomația, spunea el, putea avea succes numai dacă era susținută de forță, de o mișcare de rezistență. Goldmann, apărând politica a cărei politică fusese unul dintre principalii arhitecți, a spus că, dacă impasul nu ar fi fost depășit prin inițiativa de la Paris, America s-ar fi spălat pe mâini de întreaga afacere și lucrurile s-ar fi deteriorat și mai mult: "Ceea ce am obținut cu propunerile noastre a fost să readucem America în peisaj."†.

Confruntarea dintre "activiști" și "moderați" a atins punctul culminant cu răspunsul lui Weizmann la criticii săi. Vorbind în idiș la cea de-a șaptesprezecea sesiune, el a condamnat din nou, în termenii cei mai

duri, teroarea, acel "cancer în corpul politic al yishuv-ului", care îl va distruge dacă nu va fi eradicat. L-a criticat pe Dr. Sneh, care a pledat atât pentru lupta armată, cât și pentru o reorientare politică. 'Argumentele lui Sneh mă sperie', a strigat Weizmann și, arătând spre tabloul lui Herzl de pe perete, a citat vechiul slogan al lui Ahad Ha'am: 'Acesta nu este drumul'.‡ Sioniștii americani erau principala țintă a discursului lui Weizmann: cele unsprezece noi așezări recent înființate în Negev aveau o greutate mult mai mare decât o sută de discursuri despre rezistență, mai ales dacă aceste discursuri erau ținute la Washington și New York, în timp ce rezistența urma să fie pusă în aplicare la Ierusalim și Tel Aviv. Neumann l-a întrerupt și a strigat "Demagogule!", după care Weizmann, profund jignit, și-a dat frâu liber furiei:

Eu - un demagog! Eu, care am suportat toate relele și chinurile acestei mișcări. Cel care mi-a aruncat acest cuvânt în față ar trebui să știe că în fiecare casă și în fiecare grajd din Nahalal, în fiecare atelier din Tel Aviv sau Haifa, există o picătură din sângele meu. [Majoritatea delegaților s-au ridicat în picioare] Știți că vă spun adevărul. Unora nu le place să-l audă - dar voi mă veți auzi. Vă avertizez împotriva paliativelor false, împotriva scurtăturilor, împotriva profeților falși, împotriva generalizărilor facile, împotriva denaturării faptelor istorice. ... Dacă vă gândiți să aduceți răscumpărarea mai aproape prin metode neevreiești, dacă vă pierdeți credința în munca grea și în zile mai bune, atunci comiteți idolatrie și puneți în pericol ceea ce am construit. Aș vrea să am o limbă de foc, puterea profeților, ca să vă avertizez împotriva căilor Babilonului și ale Egiptului. Sionul va fi răscumpărat la Judecată - și nu prin alte mijloace.

A fost una dintre cele mai dramatice scene de la un congres sionist, dar în termeni politici, apelul emoționant al lui Weizmann a fost ineficient. A fost foarte aplaudat, dar votul a fost împotriva lui. Cu o mică majoritate (171-154), congresul a respins propunerea de a participa la discuțiile de la Londra, ceea ce echivala cu un vot de neîncredere. Weizmann nu a fost reales în funcția de președinte și, deși din respect pentru el, postul a rămas vacant, acesta a fost sfârșitul carierei sale în mișcarea sionistă pe care o slujise timp de peste cincizeci de ani. În autobiografia sa, Weizmann notează cu amărăciune că, la fel ca în trecut, devenise țapul ispășitor pentru păcatele guvernului britanic și, întrucât criticii săi știau că asaltul lor asupra Westminsterului nu va avea niciun efect, și-au îndreptat arborele împotriva sa.

Este ușor să le reproșezi criticilor săi inconsecvența și chiar demagogia. Culmea ironiei a fost că, patru săptămâni mai târziu, liderii sioniști au mers totuși la discuțiile de la Londra și că nu a rezultat nimic important din aceste negocieri. Dar poziția lui Weizmann devenise de nesusținut, indiferent de votul de neîncredere. Din ce în ce mai mulți sioniști ajunseseră la concluzia că cauza lor putea fi avansată doar împotriva Marii Britanii, nu cu ea, și că Weizmann nu mai era omul potrivit pentru a conduce mișcarea în această nouă etapă. Recurgerea la rezistența armată a fost periculoasă atât prin implicațiile sale de politică externă, cât și prin cele interne, dar, retrospectiv, poate fi considerată un element esențial în lupta pentru independență. Puterile au abordat problema Palestinei ca pe o chestiune urgentă nu datorită discursurilor rostite sau rezoluțiilor adoptate, ci pentru că aceasta constituia un pericol pentru pace. Rezistența armată și imigrația ilegală au contribuit la dramatizarea stării de urgență mult mai

eficient decât munca răbdătoare și constructivă ("încă o așezare, încă o magazie, încă o vacă în Hadera") care, timp de atâția ani, sub conducerea lui Weizmann, a reprezentat politica sionistă.

Congresul marchează trecerea la jumătatea drumului dintre sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și înființarea statului. Din punct de vedere politic, a fost un eșec. Un ziar englezesc nota că Weizmann fusese răsturnat de o "coaliție de incompatibili" care includea, pe de o parte, revizioniștii și Mizrahi și, pe de altă parte, muncitorii de stânga. Yishuv-ul a fost dezamăgit: cincizeci și trei de discursuri lungi și nenumărate intervenții mai scurte nu au avut ca rezultat nicio decizie politică clară și concretă. Ca urmare, sionismul american a fost profund divizat. Stephen Wise s-a retras din funcția din cadrul ZOA, care, după spusele sale, devenise o "colecție de ură personală, ranchiună și ambiții private".

În afară de plecarea lui Weizmann, noul executiv ales al Agenției Evreiești și al mișcării sioniste nu se deosebea aproape deloc de cel anterior. Sioniștii generali au primit o reprezentare ceva mai puternică; Eliahu Dobkin de la Mapai a devenit șeful departamentului de organizare; Moshe Shapira a fost numit director al departamentului de imigrație; iar Fritz Bernstein, un vechi sionist olandez, a fost cooptat ca membru cu drepturi depline. Nu a existat nicio schimbare în direcția afacerilor politice.

Conferința convocată de Bevin la începutul anului 1947 a fost o repetiție pentru cei care fuseseră la Palatul St James cu opt ani înainte. Nu au fost discutate propuneri noi și, la fel ca în 1939, nu au existat întâlniri directe între evrei și arabi. Aceștia din urmă și-au exprimat părerea, atât în privat, cât și uneori în public, că conflictele istorice se rezolvă întotdeauna prin forța armelor și că ar fi mai bine să se dea lupta imediat și să se termine odată. Planul sionist (împărțirea) era inacceptabil pentru britanici și, bineînțeles, pentru arabi. Încercarea lui Bevin de a salva conferința printr-o versiune modificată a planului Morrison-Grady a fost respinsă de ambele părți. Scopul principal al reuniunii de la Londra a fost, aparent, acela de a-i oferi lui Bevin o ultimă șansă de a găsi o soluție de compromis. Când a reieșit că delegația arabă nu numai că se opunea în principiu ideii unui stat evreiesc, dar respingea imigrația evreiască și vânzarea de terenuri în orice circumstanțe, Bevin și consilierii săi și-au pierdut interesul pentru proceduri. La 18 februarie 1947 a fost anunțat în Camera Comunelor că singura cale deschisă Marii Britanii era de a supune problema judecății Națiunilor Unite, deoarece, în conformitate cu termenii mandatului, nu avea puterea de a atribui țara nici evreilor, nici arabilor sau de a o împărți între ei. La 2 aprilie, secretarul general al Organizației Națiunilor Unite a fost rugat să organizeze o sesiune specială a Adunării Generale privind Palestina; aceasta a avut loc mai târziu în aceeași lună.

Posibilitatea ca problema Palestinei să fie sesizată de Națiunile Unite a fost luată în considerare de liderii sioniști în diferite ocazii. Într-un discurs rostit la 1 august 1946, Churchill a declarat că "singura pârghie legitimă, rezonabilă, simplă și obligatorie pe care o aveam era și este disponibilitatea sinceră de a ne depune mandatul la picioarele ONU și, ulterior, de a evacua țara". Cu toate acestea, atunci când a fost anunțată decizia, reacția sioniștilor a fost una de "scepticism și dezgust". Scepticism, deoarece bănuiau că Marea Britanie, mizând pe impasul est-vest din cadrul Națiunilor Unite, se aștepta să nu se ajungă la nicio decizie la New York și că, prin urmare, mandatul va continua. Este posibil ca astfel de calcule să-i fi

influențat pe unii consilieri britanici, dar este puțin probabil ca acesta să fi fost factorul decisiv. Atât guvernul britanic, cât și opinia publică erau sătui de Palestina și erau gata să accepte aproape orice soluție care să îi scutească de această povară. Sioniștii au privit mutarea la ONU cu nu puțină îngrijorare, deoarece se temeau că cauza lor nu va merge mai bine, și cel mai probabil mult mai rău, la Flushing Meadows și Lake Success decât la Whitehall.

Astfel, centrul scenei politice s-a mutat din nou la New York, iar executivul sionist, lucrând contra cronometru, a pornit să câștige sprijinul națiunilor, mari și mici, care urmau să decidă în curând soarta Palestinei. A fost o sarcină dificilă, mai ales pentru că, în această etapă, poziția americană nu a fost de ajutor. Președintele Truman și consilierii săi erau ferm hotărâți să nu dea niciun indiciu Națiunilor Unite, ci să aștepte apariția unui consens. Spre marea surpriză a sioniștilor, atitudinea sovietică a fost mult mai pozitivă. Acest lucru a devenit evident pentru prima dată când Agenția Evreiască a cerut să i se permită ("ca o chestiune de simplă dreptate") să se prezinte la ONU în numele poporului evreu, deoarece arabii erau deja reprezentați acolo. Aceștia au beneficiat de sprijinul imediat al delegației sovietice și, la 15 mai, Gromyko a vorbit, nu fără simpatie, despre "aspirațiile către Palestina ale unei părți considerabile a poporului evreu", despre calamitățile și suferințele prin care trecuseră în timpul ultimului război ("care sfidează orice descriere") și despre condițiile grave în care se aflau masele populației evreiești după război. El a menționat partiția ca fiind una dintre cele câteva soluții posibile.†

Acest sprijin neașteptat a continuat pe tot parcursul anului 1947 și a dus, mai târziu în acel an, la decizia sovietică de a vota pentru partiție. În mod tradițional, atitudinea sovietică față de sionism fusese extrem de ostilă și, din moment ce Moscova a revenit la poziția sa anterioară la scurt timp după ce statul Israel a luat ființă, nu se poate concluziona decât că apropierea de scurtă durată a venit exact la momentul potrivit pentru sioniști. Fără ea, aceștia nu ar fi avut nicio șansă. Care au fost atunci motivele sovietice? Scopul sovietic a fost acela de a diminua influența occidentală în estul Mediteranei și, dacă era posibil, de a-și promova propriile interese în vidul de putere care urma cu siguranță să urmeze retragerii occidentale. Zece ani mai târziu, moștenitorii lui Stalin urmau să urmărească această politică în strânsă colaborare cu forțele radicale care au ajuns la putere în lumea arabă. Dar în 1947 Egiptul era încă condus de regele Faruq, iar Irakul și Iordania de hașemiți, regimuri legate de Marea Britanie prin numeroase legături. În aceste circumstanțe, un vot pentru împărțirea Palestinei trebuie să fi părut majorității factorilor de decizie sovietici un mod de acțiune rezonabil.

La 15 mai 1947, Adunarea Generală a aprobat înființarea unui comitet de unsprezece persoane care să investigheze chestiunea palestiniană, să facă propuneri pentru o soluționare și să prezinte un raport până în septembrie. Niciuna dintre marile puteri nu a fost reprezentată în acest comitet, care a intrat în istorie sub numele de UNSCOP. Acesta era format din delegați din Australia, Canada, Cehoslovacia, Guatemala, India, Olanda, Persia, Uruguay și Iugoslavia. Președintele său a fost judecătorul Sandstrom, un suedez, iar Ralph Bunche a reprezentat ONU.

UNSCOP a audiat martori timp de trei luni și jumătate în America, Europa și Palestina și a vizitat lagărele DP și orașele și așezările rurale arabe și evreiești. Printre reprezentanții sioniști, cel mai eficient a fost din nou Weizmann, care a apărut pentru prima dată în calitate neoficială. Comitetului i s-a ținut o scurtă prelegere despre natura antisemitismului: ce sunt polonezii? Ce sunt francezii? Răspunsul este evident, a spus Weizmann; dar dacă cineva întreabă cine este un evreu, sunt necesare explicații lungi, iar acestea sunt întotdeauna suspecte. De ce au insistat evreii cu atâta încăpățânare asupra Palestinei și nu asupra unei alte țări? A fost, fără îndoială, responsabilitatea lui Moise, care i-a dus în Palestina. În loc de Iordan ar fi putut avea Mississippi: "Dar el a ales să se oprească aici. Suntem un popor străvechi, cu o istorie îndelungată și nu puteți să vă negați istoria și să o luați de la capăt'.

Când a fost întrebat despre perspectivele binaționalismului, Moshe Shertok a precizat că dorința de a lucra împreună este condiția prealabilă pentru existența unui stat binațional, dar, din păcate, acesta nu există. Un stat evreiesc era necesar pentru că evreimea palestiniană ajunsese la maturitate, pentru a salva rămășițele evreilor europeni și pentru a asigura viitorul poporului evreu. Chestionat de Sandstrom, Ben Gurion a spus că a prevăzut așezarea primului milion de evrei într-un stat evreiesc în cel mai scurt timp posibil - trei sau patru ani. În perioada de tranziție, el a preconizat un regim de diarhie cu putere obligatorie, ca în India. Ben Gurion a respins ideea de paritate, care ar duce la un blocaj permanent în toate problemele vitale, cum ar fi imigrația. În locul unei federații arabo-evreiești, el a propus o confederație de state.

Pe măsură ce membrii UNSCOP au ajuns să înțeleagă complexitatea situației, au apărut două opinii opuse: India, Iranul și Iugoslavia erau în favoarea unei federații, nu foarte diferită de planul Morrison-Grady. Trebuia să existe o cetățenie comună și o autoritate federală care să controleze politica externă, apărarea națională, imigrația și majoritatea activităților economice. În timpul perioadei de tranziție, care urma să dureze trei ani, administrația urma să fie condusă de o autoritate desemnată de Națiunile Unite.

Majoritatea UNSCOP s-a pronunțat în favoarea împărțirii, dar a recomandat, în același timp, uniunea economică, fără de care, în opinia sa, statul arab propus nu ar fi fost viabil. Toți membrii comisiei au fost de acord ca perioada de tranziție să fie cât mai scurtă posibil. A existat, de asemenea, un consens privind menținerea accesului tuturor la Locurile Sfinte și s-a făcut un apel la arabi și evrei să se abțină de la acte de violență. Dar în ceea ce privește chestiunile de substanță politică, nu s-a putut găsi un numitor comun care să reconcilieze opiniile majoritare și minoritare și, prin urmare, au existat două rapoarte separate.

Concluziile UNSCOP au fost publicate la 31 august 1947. Atât raportul majoritar, cât și cel minoritar au fost întocmite de același om - Dr. Ralph Bunche. Planul majoritar prevedea un stat evreiesc și un stat arab (ambele urmând să ia ființă până în septembrie 1949), orașul Ierusalim rămânând sub tutelă internațională. Statul evreiesc urma să fie format din trei secțiuni: Galileea superioară și văile Iordanului și Beisan; câmpia de coastă de la un punct situat la sud de Acre până la un punct situat la nord de Isdud, inclusiv orașul Jaffa și cea mai mare parte a Văii Esdraelonului; și, în sfârșit, cea mai mare parte a Negevului. Statul arab urma să includă vestul Galileii, cea mai mare parte a Cisiordaniei până la Lydda

inclusiv și Fâșia Gaza, de la granița egipteană până la un punct situat la aproximativ douăzeci de mile sud de Tel Aviv.

Liderii sioniști au luptat din răsputeri, pe parcursul audierilor UNSCOP, pentru includerea Galileii de Vest și a Negevului în statul evreu, pentru a avea la dispoziție zone slab populate pentru o viitoare dezvoltare. Au eșuat în ceea ce privește Galileea de Vest, iar soarta Negevului era incertă, deoarece, atunci când planul majoritar al UNSCOP a fost supus la vot, mai târziu în acel an, delegația americană dorea ca Negevul să fie atribuit arabilor, pentru ca planul să fie mai acceptabil pentru aceștia. Weizmann s-a dus să-l vadă pe președintele Truman, foarte reticent, pentru a împiedica orice modificare a granițelor propuse.

Raportul minoritar a fost respins fără alte discuții de către sioniști. În ceea ce privește raportul majoritar, sfaturile erau împărțite. În timp ce se abținuse de la votul privind împărțirea de la Paris cu un an înainte, Ben Gurion se retrăsese în mod clar de la Biltmore. Într-o scrisoare adresată lui Weizmann în octombrie 1946, el afirmase că "ar trebui să fim pregătiți pentru un compromis luminat, chiar dacă acesta ne oferă mai puțin în practică decât avem dreptul în teorie, dar numai atât timp cât ceea ce ni se acordă este cu adevărat în mâinile noastre". Rabinul Silver a spus că limitele trasate de UNSCOP erau o mare lovitură și trebuiau combătute.† Dar, după această reacție negativă inițială, Silver s-a retras și el, după ce și-a dat seama că raportul majoritar era maximul la care sioniștii puteau spera. El a înțeles că porunca momentului nu era să facă presiuni pentru mai mult, ceea ce era nerealist, ci să lucreze pentru acceptarea raportului de către Națiunile Unite.

Perspectivele nu erau deloc îmbucurătoare: Marea Britanie se opunea în mod clar partiției, la fel și țările arabe și majoritatea națiunilor asiatice. Întrucât opiniile celorlalți nu erau deloc clare, poziția americană era probabil să fie un factor de o importanță capitală. La Washington, Departamentul de Stat (generalul Marshall, Dean Acheson, Robert Lovett, Loy Henderson) era clar împotriva unui stat evreu, la fel ca și Forrestal, secretarul apărării. Truman a scris în jurnalul său că liderii militari ai națiunii erau preocupați în primul rând de petrolul din Orientul Mijlociu și, pe termen lung, de pericolul ca arabii, antagonizați de acțiunea occidentală în Palestina, să facă cauză comună cu Rusia. Acestea erau argumente de greutate și au fost prezentate cu mare îngrijorare de Forrestal și de alții. Forrestal a argumentat că eșecul de a merge alături de sioniști ar putea face ca democrații să piardă statele New York și California. Dar nu era oare timpul să ne gândim dacă cedarea la presiunea evreiască "nu ar putea pierde Statele Unite"? Deoarece Uniunea Sovietică a fost co-sponsor al partiției și deoarece Forrestal nu putea să prevadă schimbarea poziției sovietice, îngrijorarea sa a fost exagerată. Deoarece Occidentul era singura piață majoră pentru petrolul arab, nu exista niciun motiv să ne temem că arabii vor încerca să își boicoteze cei mai buni clienți.

Evoluțiile ulterioare par să fi justificat parțial avertismentele lui Forrestal, deoarece Palestina a fost, fără îndoială, una dintre principalele probleme, deoarece țările arabe radicale au trecut la o poziție ostilă Statelor Unite. Cu toate acestea, dovezile nu sunt deloc concludente. Procese similare au avut loc în

întreaga lume a treia, cu excepția câtorva țări amenințate direct de Uniunea Sovietică. Regele Faruq ar fi putut să mai reziste câțiva ani dacă nu ar fi apărut un stat evreu, dar nu există prea multe îndoieli că schimbările politice și sociale au pornit de la condițiile indigene din Valea Nilului. Pe de altă parte, s-ar putea argumenta că, dacă nu ar fi existat Israelul, care servește drept paratrăsnet, "moderații" ar fi fost răsturnați de "radicalii" de pretutindeni, sau că, în absența unui inamic comun, lumea arabă ar fi căzut într-o stare de anarhie. Toate acestea, desigur, sunt extrem de speculative; nimeni nu poate spune ce s-ar fi putut întâmpla dacă nu ar fi apărut statul Israel.

Un președinte Truman ezitant și-a dat acordul pentru planul de împărțire la 9 octombrie 1947. El s-a confruntat cu o opoziție considerabilă în cadrul administrației sale, iar tonul strident al propagandei sioniste americane și presiunea exercitată în mod constant asupra sa l-au antagonizat. Cu toate acestea, se pare că a dat instrucțiuni în noiembrie pentru a acorda asistență reprezentanților sioniști din New York, care încercau din răsputeri să obțină majoritatea necesară pentru raportul UNSCOP. Au existat întârzieri și până în ultimul moment nu a fost sigur că moțiunea va reuși. Votul a avut loc sâmbătă, 29 noiembrie, iar moțiunea a fost adoptată cu 33 la 13. Printre cei care s-au opus s-au numărat statele arabe și unele state asiatice, precum și Grecia și Cuba. Printre cei care s-au abținut s-au numărat Argentina, Chile, China, Etiopia, Marea Britanie, Iugoslavia și câteva republici sud-americane.

În acea zi au avut loc sărbători în New York, în Palestina și oriunde locuiau evreii. Traficul a fost oprit în Tel Aviv și Ierusalim, în timp ce oamenii au dansat pe străzi până la primele ore ale dimineții. Decizia a impus o responsabilitate grea asupra yishuv-ului și a întregului popor evreu, a declarat Ben Gurion într-un interviu. 'După un întuneric de două mii de ani, zorii răscumpărării au răsărit', a declarat Isaac Herzog, rabinul-șef. 'Se pare că sunt probleme', a declarat Dr. Magnes, care timp de mulți ani a luptat cu curaj și în zadar pentru un stat binațional.

În dimineața următoare, arabii palestinieni au declanșat o grevă de protest de trei zile, iar evreii din toate zonele țării au fost atacați. În acea primă zi de revoltă, șapte persoane au fost ucise și mai multe rănite; luptele au continuat până la sfârșitul mandatului. Următoarele luni, în care haosul a cuprins Palestina, au fost o perioadă de criză pentru comunitatea evreiască. Marea Britanie a anunțat că va părăsi țara până la 16 mai 1948, dar administrația nu a făcut niciun fel de pregătiri pentru a transfera puterea evreilor și arabilor, nici chiar Comitetului celor cinci, care fusese desemnat de ONU să administreze Ierusalimul. Sarcina cea mai urgentă cu care se confrunta populația evreiască era să-și întărească apărarea, deoarece țările arabe anunțaseră deja că armatele lor vor intra în țară imediat ce britanicii vor pleca. Siria nu era dispusă să aștepte atât de mult: în februarie a fost înființată o "Armată arabă de eliberare" în interiorul Palestinei, cu ajutorul ofițerilor sirieni, dar și al trupelor neregulate.

Hagana nu era nici pe departe un detașament de luptă atât de bine echipat și antrenat precum se credea în mod obișnuit. Forțele și echipamentele sale erau suficiente pentru a face față unui război civil, dar păreau inadecvate pentru a apăra yishuv-ul împotriva armatelor regulate. În timp ce Marea Britanie a continuat să furnizeze arme țărilor arabe vecine, iar America declarase un embargo general asupra

armelor, forțele evreiești au avut mari dificultăți în obținerea de provizii. În februarie, forțele arabe erau în ofensivă în toată țara. Deși nu au reușit să captureze așezările evreiești, aproape că au paralizat traficul între acestea, iar chiar și Ierusalimul era pe cale să devină un oraș asediat. Forța de ajutorare evreiască trimisă în ajutorul așezărilor din Ezion fusese nimicită până la ultimul om, o pierdere teribilă după standardele acelor zile.

La ONU, Comisia pentru Palestina a raportat cu disperare că nu se putea face nimic înainte de sfârșitul mandatului. Nu puteau să delimiteze frontierele sau să înființeze un guvern provizoriu în statul arab, iar acest lucru ar fi împiedicat uniunea economică și ar fi pus în pericol statul evreu și regimul internațional pentru Ierusalim. Britanicii au anunțat că nu pot susține rezoluția ONU, deoarece aceasta angaja Consiliul de Securitate să pună în aplicare schema de împărțire sau să ofere îndrumări Comisiei pentru Palestina. Deținerile în lire sterline ale Palestinei la Londra au fost blocate, iar țara a fost expulzată din blocul de lire sterline. Se părea că Londra era hotărâtă să distrugă toate șansele care mai rămâneseră pentru o predare ordonată și pașnică. Poate că a vrut să demonstreze că problema palestiniană era insolubilă și că acolo unde Marea Britanie a eșuat, nimeni altcineva nu putea reuși.

Pe măsură ce evenimentele din Palestina au luat o întorsătură negativă, în ceea ce privește interesele evreiești, hotărârea Statelor Unite de a sprijini partiția, care nu fusese niciodată foarte puternică, a slăbit și mai mult. Senatorul Austin, spunând Consiliului de Securitate la 24 februarie că țara sa nu era cu adevărat obligată de recomandarea Adunării Generale, a pregătit calea pentru retragere. La 18 martie, el a declarat în mod oficial că, întrucât planul de partiție nu putea fi pus în aplicare pe cale pașnică, încercarea de a-l pune în aplicare ar trebui să fie întreruptă, iar ONU ar trebui să instituie o tutelă temporară. Cu doar o zi înainte de acest anunț, Truman îl asigurase pe Weizmann că Statele Unite erau în favoarea partiției și că vor rămâne la această politică.

Schimbarea poziției americane nu a fost aparent rezultatul unei linii politice atent gândite; ea a reflectat pur și simplu deriva, lipsa de rezoluție și coordonare în capitala americană și opiniile conflictuale din cadrul administrației. Propunerile de administrare fiduciară erau nerealiste, căci dacă ONU nu avea autoritatea de a trimite o forță de poliție pentru a supraveghea împărțirea, cine urma să impună administrarea fiduciară? Dar evenimentele din Palestina aveau propriul lor impuls, iar țara se îndrepta spre partiție. În aprilie, Truman l-a informat pe Weizmann că nu va exista nicio schimbare în politica pe termen lung a Statelor Unite. Dacă partiția nu era anulată în Adunarea Generală și dacă după 15 mai apărea un stat evreu, Washingtonul îl va recunoaște.

În lunile martie și aprilie, situația militară din Palestina s-a îmbunătățit brusc pentru evrei. Era încă îndoielnic dacă Hagana va putea rezista atacului armatelor regulate arabe, dar principalele forțe arabe de gherilă de lângă Ierusalim și Haifa au fost înfrânte. Luptele au devenit mai intense și mai sălbatice, actele de represalii succedându-se unele după altele. La 8 aprilie, majoritatea locuitorilor din satul arab Dir Yassin de la periferia Ierusalimului, 254 la număr, au fost uciși de o forță combinată IZL-Sternist. Trei zile mai târziu, un convoi medical evreiesc care se îndrepta spre spitalul Hadassa de pe Muntele Scopus a

căzut într-o ambuscadă pe străzile Ierusalimului, soldată cu moartea a șaptezeci și nouă de medici, asistente și studenți. O forță britanică staționată la două sute de metri distanță nu a intervenit.

Pe măsură ce lupta armată devenea mai acerbă, evreii luptau cu spatele la zid, în timp ce arabii se puteau refugia în țările vecine. Până la sfârșitul lunii aprilie, aproximativ 15.000 de arabi au părăsit Palestina. Ce i-a împins să facă acest lucru a fost dezbătut de atunci. Arabii susțin că evreii, prin masacre și amenințări cu masacrul, i-au forțat să plece și că acest lucru făcea parte dintr-o politică sistematică. Evreii au afirmat că arabii palestinieni au urmat apelul liderilor lor, crezând că se vor întoarce în curând în urma armatelor arabe victorioase.

Pe măsură ce se apropia sfârșitul mandatului, organizațiile evreiești se pregăteau pentru înființarea statului. A fost mobilizată forța de muncă, au fost lansate împrumuturi de urgență; au fost discutate numele noului stat, constituția, steagul, emblema, sediul guvernului și au existat sute de alte chestiuni care trebuiau decise. Ca răspuns la propunerea de tutelă a Washingtonului, executivul Agenției Evreiești a hotărât, la 23 martie 1948, că imediat după încheierea mandatului, un guvern evreu va prelua conducerea. Agenția Evreiască (la reuniunea din 30 martie) și Consiliul Sionist (la 6-12 aprilie) au decis înființarea unui guvern provizoriu care să se numească Minhelet Ha'am (Administrația Națională) și a unui parlament provizoriu, Moezet Ha'am (Consiliul Național). La 20 aprilie, acești termeni au fost utilizați pentru prima dată în presa palestiniană. Noul guvern urma să fie format din treisprezece membri, iar consiliul din treizeci și șapte; aceștia urmau să fie localizați, pentru moment, în zona Tel Aviv. Astfel se încheia epoca instituțiilor sioniste în istoria Palestinei.

Mandatul trebuia să se încheie la miezul nopții, la 14 mai, dar noua administrație evreiască a început să funcționeze cu câteva săptămâni mai devreme. Steagul alb-albastru a fost arborat pe clădirile publice din Tel Aviv, au fost emise noi timbre, serviciile fiscale au fost reorganizate. (Una dintre principalele probleme cu care s-a confruntat noua administrație a fost găsirea unui număr suficient de mașini de scris în ebraică.)† Între timp, la New York și Washington, americanii și ONU au trecut prin moțiunile de înființare a unei comisii interimare pe măsură ce se apropia ora zero. Dar un raport al Comisiei consulare pentru armistițiu de la Ierusalim a anunțat că împărțirea capitalei era deja un fapt. Oficialii de la Washington au considerat că șansele ca statul evreu, dacă va fi proclamat, să supraviețuiască, nu erau foarte mari. Moshe Shertok a fost avertizat de generalul Marshall, secretarul de stat, că dacă statul evreu va fi atacat, nu trebuie să conteze pe ajutorul militar american. Au existat sugestii din partea lui Dean Rusk și a altora ca proclamarea statului să fie amânată cu zece zile, poate chiar mai mult, și ca între timp să fie restabilit armistițiul.

Shertok a sosit la Tel Aviv la 12 mai, exact la timp pentru ședința guvernului provizoriu care urma să decidă asupra proclamării statului. El a susținut propunerea ca armistițiul să fie declarat și ca, în timp ce un guvern să fie numit la sfârșitul mandatului britanic, proclamarea statului să fie amânată. Dar Ben Gurion nu a fost dispus să cedeze. Moțiunea a fost respinsă cu șase voturi la patru, la fel ca și, cu o mică

minoritate, sugestia ca proclamarea statului să menționeze granițele acestuia, așa cum au fost definite de Națiunile Unite.

Statul Israel a luat ființă în cadrul unei reuniuni a Consiliului Național, vineri, 14 mai 1948 (Iyar 5, 5708), la ora 16.00, la Muzeul din Tel Aviv, bulevardul Rothschild. Mai întâi s-a cântat Hatiqva, apoi David Ben Gurion a citit declarația de independență: "În virtutea dreptului natural și istoric al poporului evreu și a rezoluției Adunării Generale a Națiunilor Unite, proclamăm prin prezenta înființarea statului evreu în Palestina, care se va numi Israel". Acest lucru a durat puțin mai mult de cincisprezece minute, după care membrii consiliului au semnat documentul în ordine alfabetică. Rabinul Fishman a pronunțat Shehekheyanu, binecuvântarea tradițională (... că am trăit pentru a vedea această zi...). Primul decret adoptat de Consiliul Național, în calitate de autoritate legislativă supremă, a fost anularea retroactivă a Cărții Albe. Ceremonia s-a încheiat cu mult înainte de instalarea Sabatului. Ben Gurion i-a spus unuia dintre ajutoarele sale: "Nu simt nicio veselie în mine, ci doar o anxietate profundă, ca pe 29 noiembrie, când eram ca o persoană în doliu la sărbătoare". Cu o jumătate de oră înainte de miezul nopții, ultimul înalt comisar britanic a părăsit Haifa, iar în duminica următoare Dr. Weizmann a fost ales președinte al noului stat.

Prima țară care a recunoscut noul stat a fost Statele Unite. Președintele Truman a făcut o scurtă declarație în acest sens vineri, puțin după ora 18.00, ora Washingtonului. În următoarele câteva zile au urmat Uniunea Sovietică, Polonia, Cehoslovacia, Guatemala, Uruguay și alte țări. Președintele Consiliului de Securitate a primit o telegramă de la ministrul egiptean de externe: armata egipteană trecea granițele Palestinei cu scopul de a pune capăt masacrelor care făceau ravagii acolo și de a respecta legea și principiile recunoscute în cadrul Națiunilor Unite; operațiunile militare nu erau îndreptate împotriva evreilor palestinieni, ci doar împotriva bandelor teroriste sioniste. În cursul nopții de vineri spre sâmbătă, a început invazia în Palestina. Sâmbătă dimineața, centrala electrică din Tel Aviv și aeroportul Aqir au fost atacate din aer. A fost începutul unei serii de războaie care nu avea să se încheie decât peste mulți ani.

Frontiera evreiască, august 1945.

R.R.R.R. Srossman, A Nation Reborn (O națiune renăscută), Londra, 1960, p. 70.

Eban, "Tragedie și triumf", p. 280.

† Arhivele Sioniste Centrale. Dosar S 5/351. Reuniunea din 7 octombrie 1945.

Conferința sionistă mondială, Londra, 1945, p. 6.

† Discurs în Atlantic City, Buletinul JTA, 23 noiembrie 1945.

Yehuda Bauer, Zbor și salvare: Brichah, New York, 1970, p. 320.

† Ibidem, pp. 317-18.

Memorandum suplimentar al Guvernului Palestinei, inclusiv note privind dovezile date la UNSCOP până la 12 iulie 1947, p. 34.

† Ch. Weizmann, The Right to Survive, Ierusalim, 1946.

Cmd. 6808, Londra, 1946, p. 11.

† David Horowitz, State in the Making, New York, 1953, p. 94; Silverberg, If I Forget Thee You, O Jerusalem, p. 307.

‡ Arhivele Sioniste Centrale, Reuniunea din 21 mai 1946, Dosar S 25/1804.

Citat în Bauer, Flight and Rescue, p. 256.

Citat în Silverberg, If I Forget Thee Thee, O Jerusalem, p. 318.

† Unele dintre cifre, cum ar fi 112.000 pentru Germania și 100.000 pentru Polonia, par oarecum suspecte.

‡ HaKongress Hazioni ha 22. Din vekheshbon stenografi, Ierusalim, s.n., p. 7 și următoarele.

Ibidem, p. 87.

† Ibidem, p. 142 și următoarele.

‡ Ibidem, p. 344. Sneh a părăsit mișcarea sionistă nu după mult timp și a devenit membru al Partidului Comunist; ruptura sa cu Moscova a venit abia mulți ani mai târziu și după nenumărate dezamăgiri.

Ibidem, pp. 344-5.

The Times, 8 ianuarie 1947.

Eban, "Tragedie și triumf", p. 295.

† Textul în limba engleză al discursului a fost distribuit de departamentul de presă al Ambasadei sovietice la Londra; vezi Zionist Review, 23 mai 1947.

The Jewish Evidence before the United Nations Special Commission on Palestine, Ierusalim, 1947, p. 25-6.

Citat în Eban, "Tragedy and Triumph", p. 288.

† Der Tog, 5 septembrie 1947. Citat în Silverberg, Dacă te voi uita, Ierusalem, p. 343.

New York Times, 30 noiembrie 1947.

Citat în H. Sacher, Israel: The Establishment of a State, Londra, 1952, p. 105.

Zeev Sharef, Three Days, Londra, 1962, p. 44 și următoarele; A.A. Poliak, Bekum Medinat Israel, Tel Aviv, 1956, p. 175.

† Sharef, Trei zile, p. 167.

Ibidem, pp. 122-3; Ben Gurion, The Peel Report and the Jewish State, p. 86.

CONCLUZIE:

TREISPREZECE TEZE DESPRE

SIONISMUL

Sionismul politic a apărut pe scena europeană în urmă cu mai bine de trei sferturi de secol. Originile sale intelectuale datează de la revoluția franceză și de la valul romantic de renaștere națională care i-a urmat. Ca mișcare politică, s-a înscris în tradiția liberal-umanistă a risorgimentului, a lui Kossuth și Masaryk. Se deosebea de alte mișcări naționale contemporane deoarece evreii erau un popor fără pământ care, într-o anumită măsură, își pierduse caracterul specific. La vremea respectivă, ideea unei renașteri naționale în rândul evreilor apărea doar ca o himeră. Dar, dacă forțele de coeziune erau slabe, persecuția atât a evreilor individuali, cât și a comunității în general a contribuit la alimentarea și consolidarea conștiinței naționale în declin.

Sionismul este credința în existența unui trecut comun și a unui viitor comun pentru poporul evreu. O astfel de credință poate fi acceptată sau respinsă, poate fi o chestiune de argument rațional doar într-o măsură foarte limitată. Ca și alte mișcări naționale și sociale, sionismul a dezvoltat o ideologie, dar afirmațiile sale "științifice" sunt inevitabil neconcludente. Analiza sionistă a antisemitismului și a soluției sale ar fi putut fi corectă, dar sionismul ar fi fost totuși un eșec dacă apelul său ar fi trecut neobservat și dacă soluția sa nu ar fi putut fi aplicată de el din cauza lipsei de sprijin în rândul evreilor sau din cauza condițiilor internaționale nefavorabile. În egală măsură, succesul sionismului nu ar dovedi neapărat că acesta se bazează pe o analiză corectă a "problemei evreiești". În ceea ce privește mișcările naționale, miturile sunt întotdeauna motive mai puternice decât argumentele raționale.

Este prea devreme pentru a evalua sionismul în termeni de succes și eșec. Și nici nu este cu totul sigur ce înseamnă succes și eșec în acest context. O victorie militară poate fi un episod în istoria unei națiuni. Într-o anumită măsură, sionismul este menit să fie o dezamăgire; doar mișcările politice ale căror istorii nu se extind dincolo de stadiul utopic își păstrează virtuțile imaculate și nu provoacă nicio dezamăgire. Toate celelalte, mai devreme sau mai târziu, se ciocnesc cu realitatea, iar rezultatul nu se poate ridica la înălțimea așteptărilor. Sindromul comme la République était belle sous l'Empire se aplică tuturor mișcărilor seculare. Sionismul s-a confruntat cu obstacole gigantice, a trebuit să lupte pentru realizarea obiectivelor sale în cele mai nefavorabile condiții, iar acest lucru nu putea decât să afecteze rezultatul final. Originile sionismului și destinele sale ulterioare sunt pline de paradoxuri; unele dintre ele par puțin mai puțin inexplicabile în lumina caracterului unic al istoriei evreiești și a poziției evreilor în societatea europeană din secolul al XIX-lea.

1. 1. Sionismul este un răspuns la antisemitism. A remarca acest lucru nu înseamnă a denigra impulsurile inițiale și caracterul mișcării. Toate mișcările naționale au luat naștere și și-au dezvoltat caracterul specific în opoziție și, de obicei, în lupta împotriva forțelor exterioare. Religia evreiască, Sionul ca simbol, nostalgia pentru patria pierdută și alți factori mistici au jucat un rol în dezvoltarea sionismului. Dar sionismul politic, ca fiind distinct de dorințele mistice, nu ar fi luat naștere dacă nu ar fi existat situația precară a evreilor din Europa Centrală și de Est în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. A devenit o necesitate psihologică pentru intelectualii central-europeni, care au realizat că emanciparea evreilor a declanșat o reacție puternică și care au găsit apoi drumul spre emanciparea deplină barat de puternice forțe ostile. Pentru masele evreiești din Europa de Est, sionismul a reprezentat visul de izbăvire din mizeria lor. Dar atunci nu putea fi decât un vis. Cât timp a existat Imperiul Otoman, imigrația în masă în Palestina a fost exclusă. Până la Declarația Balfour, principala funcție a sionismului a fost cultural-psihologică: a susținut credința credincioșilor săi, dar nu a avut nicio importanță politică. După Primul Război Mondial, tendința spre sionism a fost întărită de creșterea mișcărilor antisemite care au culminat cu ascensiunea nazismului. Dacă nu ar fi existat această creștere a tensiunilor și a persecuțiilor antievreiești, sionismul ar fi putut exista în continuare ca o mică sectă literar-filosofică de reformatori idealiști. A devenit o forță politică ca urmare a presiunii externe, nu pentru că excentrici literați evrei au publicat apeluri emoționante. Persecuția în sine, este inutil să mai spunem, nu ar fi dus la o renaștere națională. Dar nu se poate sublinia prea mult forța circumstanțelor: într-o lume fără antisemitism, sionismul nu ar fi înflorit. Cu toate acestea, criticii sionismului au tras adesea concluzii greșite din acest fapt incontestabil. Mișcările politice nu se dezvoltă niciodată în vid. Fără vechiul regim nu ar fi existat revoluția franceză, fără țarism, nu ar fi existat 1917.

2. Antisemitismul în forma sa cea mai furibundă și criminală nu a prevalat în Europa de Est, unde problema evreiască "obiectivă" exista în forma sa cea mai acută. El a ajuns la putere în Europa Centrală, unde comunitățile evreiești relativ mici progresaseră mult pe calea asimilării și unde chestiunea evreiască nu mai reprezenta o problemă socio-economică majoră. Aceasta este una dintre numeroasele caracteristici paradoxale ale istoriei evreiești moderne, care face ca încercarea de a explica antisemitismul pur și simplu în termeni socio-economici să fie lipsită de sens. A fost o surpriză totală pentru criticii evrei ai sionismului, dar și sioniștii au fost nepregătiți pentru o catastrofă de o asemenea amploare.

Deși ascensiunea nazismului și catastrofa evreiască din Europa nu au fost inevitabile, ar fi existat oricum o problemă evreiască, deoarece nicăieri în Europa evreii nu erau acceptați în general ca aparținând pe deplin comunității. Ei au fost și sunt tolerați în cadrul ordinii liberale din Europa de Vest. În alte părți, ei puteau cel mult să lupte pentru statutul de minoritate națională. De-a lungul istoriei lor, evreii au devenit (sau au rămas) un grup în ansamblu identificabil, cu anumite caracteristici specifice. Din motive istorice și având în vedere posibilitatea indivizilor de a opta pentru ieșirea din comunitate, mulți evrei au fost doar parțial conștienți de caracterul specific al existenței lor sociale, iar acest lucru a provocat o anumită confuzie în rândul lor. Ei au avut tendința de a uita că, în toate scopurile practice, statutul lor în societate nu depinde de un act de voință, ci este decis de către non-evrei. Această decizie nu depinde nicidecum doar de gradul lor de asimilare, de loialitatea lor ca cetățeni sau de contribuțiile pe care le-au adus în diverse domenii la prosperitatea, cultura și apărarea țării lor natale. Sioniștii au crezut împreună cu

Mazzini că, fără o țară, ei sunt sortiți să rămână bastarzii umanității. Alții nu au acceptat ideea unui stat național ca pe o necesitate istorică.

3. Sionismul a considerat întotdeauna asimilarea ca fiind principalul său dușman, fără a face o distincție clară între emancipare și asimilare. A denigrat viața în diaspora ca fiind nesigură din punct de vedere fizic și degradantă din punct de vedere moral, intolerabilă pentru evreii mândri și care se respectă. Sionismul a predicat "adunarea exilaților" mai mult sau mai puțin inevitabilă. Acest lucru înseamnă să ignori contextul emancipării și să consideri asimilarea ca o slăbiciune de caracter, mai degrabă decât un proces istoric cu o logică și un impuls proprii. Căci sionismul, forma seculară a misticii religioase, este un copil al asimilării; dacă nu ar fi existat o expunere profundă și prelungită la civilizația europeană, nu ar fi existat nicio renaștere națională în rândul evreilor. Sionismul, pe scurt, este produsul Europei, nu al ghetoului. Având în vedere situația generală și poziția evreilor în societatea europeană, asimilarea era inevitabilă în Europa Centrală și de Vest și, într-o măsură mai mică, în alte părți. În timp ce în Polonia și în România era probabil sortită eșecului, în alte țări a făcut pași mari. Istoria evreilor nu dovedește imposibilitatea asimilării și nici Herzl nu a exclus-o ("Dacă ne lasă să fim doar două generații..."). El a mai scris: "Ramuri întregi ale evreimii se pot ofili și dispărea. Copacul trăiește în continuare". Dar ramura principală - evreimea est-europeană - a dispărut în holocaust. Asimilarea în lumea occidentală a fost întârziată de valul antisemit din anii 1930 și de holocaust, care a întărit conștiința evreiască. Dar se pare că a fost doar un recul temporar și, odată cu trecerea șocului, asimilarea și-a revenit. Antisemitismul a apărut sub o formă sau alta în toate țările în care au trăit evreii (și în unele în care nu au trăit). Dar antisemitismul de nivel scăzut nu a făcut imposibilă asimilarea și, cu siguranță, nu a acționat ca un agent al sionismului. Istoria a arătat întotdeauna că un număr substanțial de bărbați și femei au ales să își părăsească țara natală doar atunci când s-au confruntat cu o presiune intolerabilă. Doctrina sionistă a respins asimilarea ca fiind condamnabilă din punct de vedere moral: Nordau s-a oprit deseori asupra cosmopoliților dezrădăcinați, fără pământ sub picioare, suferind umilințe personale, forțați să își suprime și să își falsifice personalitatea. Imaginea noilor marrani și a mizeriei lor spirituale a fost supradramatizată chiar și în ceea ce privește lumea de dinainte de 1914. Ea are prea puțină legătură cu lumea actuală. Evreii, ca indivizi și grupuri, s-au confruntat cu dificultăți, dar cu siguranță nu este adevărat că "toți evreii mai buni din Europa de Vest (sau din America) gem sub această mizerie și caută mântuirea". Nordau, care a scris aceste rânduri, nu a pus niciodată piciorul pe pământ palestinian, dar a continuat să scrie de la Paris pentru publicul său european. Cu toate acestea, Nordau a fost îndepărtat de tradiția evreiască doar cu o jumătate de generație. Generațiile următoare au crescut într-un mediu și mai îndepărtat de iudaism. Mulți nu mai sunt religioși, iar tradiția evreiască este în mare parte lipsită de sens pentru ei. Noii asimilaționiști nu sunt trădători conștienți ai poporului lor și nici personalitățile lor nu sunt neapărat deformate sau pătrunse de ură de sine. Legăturile s-au slăbit; ei s-au îndepărtat de tradiția evreiască și au devenit indiferenți față de aceasta. Ar fi nevoie de o catastrofă pentru a opri acest proces. Asimilarea a implicat un efort conștient în secolul al XIX-lea, când societatea era impregnată de tradiție și avea în general valori comune și standarde rigide. Pentru a fi acceptat pe deplin, evreul asimilaționist trebuia să se conformeze standardelor și valorilor acestei societăți și să renunțe la ceea ce îl deosebea de ea. Societatea occidentală pluralistă din zilele noastre are un caracter diferit: nu numai că evreii au mult mai puțin din substanța lor, dar societatea însăși și-a pierdut ancorele. Valorile tradiționale au fost aruncate la gunoi; la fel ca evreul, societatea devine lipsită de rădăcini. Această criză culturală, care s-ar putea prelungi, poate favoriza asimilarea cât timp durează. Dar, deși ajută la înlăturarea unora dintre barierele

dintre evrei și neevrei, ea subminează și spiritul de toleranță liberală pe care se bazează existența evreilor în lumea occidentală.

4. Ca și polonezii și cehii, sioniștii au avut șansa lor istorică abia după Primul Război Mondial. În plus, ei erau obligați să se ciocnească cu un alt popor, deoarece evreii nu aveau o patrie. Un aflux masiv de evrei în Palestina în prima parte a secolului al XIX-lea (cu condiția ca guvernul otoman să fi fost de acord) ar fi putut avea loc fără prea multă rezistență din partea populației autohtone, deoarece ideea de naționalism nu prinsese încă rădăcini în afara Europei. Dar nici în rândul evreilor nu exista la acea vreme o mișcare națională: evreii est-europeni nu ieșiseră încă din ghetouri; evreii din Europa Centrală și de Vest nu cunoscuseră încă noul antisemitism.

5. Fiind un întârziat în rândul mișcărilor naționale, sionismul a fost de la bun început o mișcare grăbită, mereu în cursă contra cronometru. Atât Declarația Balfour, cât și rezoluția ONU din noiembrie 1947 au venit în ultimul moment posibil. Câțiva ani mai târziu, decizia ar fi fost, după toate probabilitățile, împotriva sionismului. Herzl scrisese că succesul ideii depindea de numărul adepților săi și că "evreii care vor dori acest lucru își vor realiza statul". Dar majoritatea evreilor erau indiferenți, iar succesul nu depindea doar de ei, chiar dacă ar fi fost mai mulți cei care și-l doreau. Cei patru ani de după Declarația Balfour au fost poate ultima ocazie de a transplanta sute de mii de evrei în Palestina și de a crea fapte împlinite, fără a provoca o agitație politică majoră. Această oportunitate nu avea să se mai repete.

De-a lungul istoriei sale, sionismul nu a reușit să mobilizeze un sprijin financiar substanțial. În ciuda tuturor eforturilor sale, Herzl nu a reușit să obțină ajutorul milionarilor evrei despre care credea că vor subscrie un împrumut important pentru Turcia, permițându-i astfel să obțină o cartă. Până la sfârșitul anilor 1930, bugetul Organizației Sioniste Mondiale a fost considerabil mai mic decât cel al oricărei mari comunități locale evreiești din Europa sau America. Libertatea de acțiune a mișcării sioniste a fost grav limitată de sărăcia sa extremă: nu se puteau cumpăra terenuri, nu se putea acorda un sprijin suficient noilor imigranți, iar fondurile pentru activitatea politică în Palestina și în diaspora erau cu totul insuficiente.

6. Sionismul nu avea nici bani, nici putere militară și nici măcar prea multă valoare de pacoste politică. Nu se putea baza decât pe persuasiunea morală, care nu era una dintre cele mai puternice pârghii în politica mondială înainte de 1918 și aproape total ineficientă după aceea. În timp ce alții făcuseră o muncă de pionierat importantă, Declarația Balfour a fost, în esență, opera unui singur om - Chaim Weizmann. Fără conducerea sa și fără lobby-ul său persistent, mișcarea sionistă nu ar fi primit carta pe care s-au bazat activitățile sale ulterioare. A fost "cel mai mare act de statalitate politică din Primul Război Mondial" (Charles Webster). Au existat anumite considerente politice care au facilitat sarcina lui Weizmann. Dar Marea Britanie avea nevoie de evrei la acea vreme mult mai puțin decât aveau evreii nevoie de Marea Britanie. Beneficiile generale pe care Marea Britanie le putea obține din declarație erau mici, iar riscurile considerabile. Lloyd George și Balfour au fost convinși de Weizmann să emită declarația, în ultimă instanță, nu pentru că era avantajos sau oportun din punct de vedere britanic, ci pentru că au

acceptat că era ceea ce trebuia făcut. Faptul că Weizmann și susținătorii săi puteau fi de un ajutor considerabil pentru efortul de război al aliaților a fost un factor care a contribuit la acest lucru, dar nu a fost un considerent decisiv. În ansamblu, a fost un act dezinteresat, poate ultima dată când un individ a reușit aproape de unul singur să determine guvernul unei mari puteri să ia o decizie fără a ține cont de interesul național. Faptul că Palestina nu era o problemă de importanță capitală a facilitat decizia. Oamenii de stat nu s-au așteptat nici la complicațiile care au apărut mai târziu și care au determinat guvernele britanice ulterioare să renunțe treptat la Declarația Balfour.

7. Statul evreu a luat ființă chiar în momentul în care sionismul își pierduse rațiunea de a fi de odinioară: aceea de a oferi un răspuns la situația dificilă a evreilor din Europa de Est. Decizia Națiunilor Unite din noiembrie 1947 a fost, după toate probabilitățile, ultima șansă pentru mișcarea sionistă de a realiza un progres. Opinia publică din multe țări se simțea neliniștită de tragedia evreiască și, mai ales, de faptul că nu se făcuseră mai multe pentru salvarea evreilor. Statele Unite și Rusia, primele cu mari rezerve, au ajuns la concluzia că împărțirea Palestinei era singura soluție viabilă. Unul sau doi ani mai târziu, situația mondială nu ar mai fi fost favorabilă unei rezoluții care să le ofere sioniștilor ceea ce doreau. Probabil că guvernul britanic s-ar fi retras oricum din Palestina și ar fi urmat un război civil. Cu toate acestea, statul evreu ar fi putut totuși să ia ființă - dar fără sancțiunea Națiunilor Unite și recunoașterea internațională și, în general, în circumstanțe foarte puțin favorabile.

8. Până în anii 1930, mișcarea sionistă nu a avut o idee clară cu privire la scopul său final. Herzl a proclamat că un stat evreiesc era o necesitate mondială. Dar, mai târziu, el și succesorii săi au menționat statul doar rareori, în parte din motive tactice, în principal pentru că nu aveau un concept clar cu privire la modul în care ar fi luat ființă un stat. Două generații de lideri sioniști, de la Herzl la Weizmann, au crezut că Palestina va deveni evreiască la o dată destul de îndepărtată, fără a recurge la violență sau viclenie, ca rezultat al unei imigrații și colonizări constante, al unei munci liniștite și răbdătoare. Ideea că un stat este forma normală de existență pentru un popor și că acesta este o necesitate imediată a fost predicată de Jabotinsky în anii 1930. Dar el era la acea vreme aproape singurul care exprima această cerere. A fost nevoie de apariția nazismului, de holocaust și de respingerea totală a căminului național de către arabi pentru a converti mișcarea sionistă la credința în statalitate. Soluția binațională (paritate), susținută de mișcarea sionistă cu jumătate de gură în anii 1920 și, cu mai mult entuziasm, de unele grupuri minoritare, ar fi fost din toate punctele de vedere o soluție mai bună pentru problema Palestinei. Ea ar fi fost o garanție pentru dezvoltarea pașnică a țării. Dar s-a bazat pe presupunerea nerealistă că se putea obține acordul arabilor. Binaționalismul și paritatea au fost complet respinse de arabi, care nu vedeau niciun motiv întemeiat pentru orice compromis în ceea ce privește caracterul arab al Palestinei. Ei nu erau dispuși să accepte yishuv-ul așa cum exista în anii 1920 și 1930, cu atât mai puțin să permită mai multă imigrație și colonizare evreiască. Ei se temeau că un aflux suplimentar de evrei ar fi redus în cele din urmă arabii la statutul de minoritate în Palestina.

9. Conflictul arabo-evreiesc era inevitabil, dat fiind faptul că sionismul dorea să construiască mai mult decât un centru cultural în Palestina. Nici nu este sigur că un centru cultural nu s-ar fi lovit de rezistența arabă. 10. Sionismul, transplantul a sute de mii de evrei, era menit să producă o schimbare radicală în

Palestina, în urma căreia arabii palestinieni aveau să sufere. Nu era vina arabilor că evreii erau persecutați în Europa, că se treziseră la realitate că doreau din nou să fie o națiune și că, prin urmare, aveau nevoie de un stat în țara în care trăiseră cu două mii de ani înainte.

Efectele sionismului asupra arabilor nu ar trebui să fie subestimate. Faptul că aceștia au obținut beneficii economice și de altă natură de pe urma imigrației evreiești este irelevant în acest context. Acest lucru nu înseamnă că sionismul era obligat să ducă la evacuarea sau expulzarea multor arabi palestinieni din Palestina. Dacă arabii ar fi acceptat Planul Peel în 1937, statul evreu ar fi fost limitat la câmpia de coastă dintre Tel Aviv și Haifa. Dacă nu ar fi respins partiția ONU din 1947, cea mai mare parte a Palestinei ar fi rămas în continuare în mâinile lor. Teza arabă a expansiunii sioniste inevitabile este un caz de profeție care se împlinește de la sine: arabii au făcut tot ce le-a stat în putință pentru ca profeția lor să devină realitate, alegând calea rezistenței armate - și pierzând. Mișcarea sionistă și yishuv-ul s-au maturizat în lupta împotriva mișcării naționale arabe. În cele din urmă, a ajuns la concluzia că era inutil să caute acordul arabilor și că își putea atinge obiectivele doar împotriva arabilor.

Intransigența arabă a fost reacția firească a unui popor care nu dorea să-și împartă țara cu altul. Pentru evreii europeni, problema nu era una abstractă, de păstrare a unei legături istorice, a legăturilor religioase și naționale. Odată cu ascensiunea lui Hitler, a devenit o chestiune de viață și de moarte, iar ei nu au simțit nicio mustrare de conștiință: pericolul cu care se confruntau evreii era dispariția fizică. Cea mai rea soartă care li se putea întâmpla arabilor era împărțirea Palestinei și statutul de minoritate pentru unii arabi în statul evreu. Sionismul se face vinovat, fără îndoială, de multe păcate de comitere și de omisiune în politica sa privind chestiunea arabă. Dar, indiferent de modul în care o privim, conflictul privind imigrația și colonizarea nu ar fi putut fi evitat, deoarece nu existau bazele unui compromis. Sionismul ar fi putut și ar fi trebuit să acorde mai multă atenție nemulțumirilor și aspirațiilor arabe. Dar, în ciuda tuturor concesiilor în domeniul cultural sau economic, arabii s-ar fi opus în continuare imigrației, cu gândul la consecințele inevitabile ale imigrației în masă.

10. Văzut din punctul de vedere arab, sionismul era o mișcare agresivă, iar imigrația evreiască o invazie. Sioniștii sunt vinovați că s-au comportat ca și alte popoare - doar că cu o oarecare întârziere datorată circumstanțelor istorice. De-a lungul istoriei, statele-națiune nu au luat naștere ca rezultat al unei dezvoltări pașnice și al unor contracte legale. Ele s-au dezvoltat în urma invaziilor, colonizării, violenței și luptei armate. Tragedia istorică a sionismului a fost că a apărut pe scena internațională atunci când nu mai existau spații goale pe harta lumii. Oriunde ar fi ales evreii să se stabilească, aceștia ar fi intrat mai devreme sau mai târziu în conflict cu populația autohtonă. Crearea de state naționale a însemnat săvârșirea unor acte de nedreptate. Populația autohtonă a fost fie absorbită și asimilată, fie decimată sau expulzată. Expulzarea a zece milioane de germani din Europa de Est a fost aproape imediat acceptată ca un fapt stabilit de către lumea exterioară, iar cei care nu au fost dispuși să suporte acest lucru au fost denunțați ca revanșeiști și războinici. Având în vedere realitățile puterii sovietice, era clar că noua ordine din Europa de Est nu putea fi contestată decât printr-un nou război mondial. Dar sionismul nu se afla într-o poziție de asemenea forță și nici nu exista pericolul unui război mondial. De aici și faptul că

schimbările teritoriale din Europa de Est au fost acceptate ca fiind ireversibile, în timp ce cele din Orientul Mijlociu continuă să fie contestate de mulți.

Sionismul a fost contestat la nivelul justiției abstracte: s-a argumentat că evreii nu aveau dreptul la un stat propriu, pentru că și-au pus pretențiile prea târziu și pentru că acestea nu puteau decât să afecteze soarta unui alt popor. S-a susținut că, în aceste circumstanțe, evreii nu aveau dreptul de a supraviețui ca grup. Dar argumentele referitoare la rațiunea de a fi a națiunilor și a statelor sunt cu două tăișuri, în afară de faptul că evreii s-au confruntat cu exterminarea nu numai ca grup, ci și ca indivizi. În egală măsură, la nivelul justiției abstracte, faptul că o națiune sau un stat există de mult timp nu este în sine un argument valabil pentru supraviețuirea sa, cu excepția cazului în care a avut o contribuție substanțială la progresul omenirii. Puține națiuni și state pot emite astfel de pretenții. Dacă se pot aduce argumente în favoarea unei distribuții echitabile a proprietății între indivizi, același lucru se aplică (din nou la nivelul justiției abstracte) popoarelor și națiunilor.

11. Opoziția arabă la o parte, sionismul a fost respins din diverse unghiuri. Opoziția evreilor ultraortodocși se bazează pe un sistem de credințe și valori total diferit și nu există loc pentru nicio dezbatere între aceștia și sioniști. Critica non-religioasă a sionismului apare în diferite variante, dar se bazează în ultimă instanță pe aceleași ipoteze ideologice. Criticile extremei stângi și ale doctrinei liberale-asimilaționiste se bazează pe argumentul că sionismul este o mișcare anacronică, că asimilarea este un proces istoric inevitabil și că a mers prea departe pentru a mai putea fi anulat. De aici concluzia că dorința evreilor de a supraviețui ca grup național este contrară cursului istoriei mondiale. Deoarece evoluțiile sociale și economice determină dispariția treptată a particularităților naționale, orice efort de a inversa acest proces este inevitabil să aibă un caracter reacționar. În timp ce statele-națiune au jucat un rol progresist în epocile anterioare, naționalismul s-a transformat într-un obstacol în calea progresului viitor. Evreii au fost primii care au fost deznaționalizați, dar celelalte națiuni vor urma treptat. În loc să revină la statul-națiune, evreii ar trebui să încerce să îndeplinească rolul în care au fost aruncați de istorie: acela de avangardă a unei noi ordini mondiale. Potrivit liberalilor, antisemitismul este menit să dispară odată cu răspândirea civilizației și a iluminismului. Potrivit stângii radicale, acesta va dispărea odată cu răsturnarea capitalismului.

În mare măsură, primii lideri sioniști au împărtășit această credință în progresul uman. Dar nu se așteptau ca noua ordine mondială să se instaureze în curând și se temeau că între timp persecuția și opresiunea vor continua. Cursul istoriei mondiale nu a confirmat previziunile optimiștilor. Dacă civilizația a făcut progrese, acestea au fost extrem de lente. Mișcările naționale și statele-națiune nu sunt nicăieri în declin. Solidaritatea internațională a clasei muncitoare este invocată din ce în ce mai puțin - chiar și ca slogan. Antisemitismul a fost anterior capitalismului și încă există în societățile post-capitaliste. Pe măsură ce comunismul a trecut de la internaționalismul proletar la o marcă naționalistă de socialism, poziția evreilor sub aceste regimuri și în cadrul mișcărilor comuniste va rămâne precară pentru o lungă perioadă de timp; cererea de internaționaliști este strict limitată. Dimpotrivă, participarea vizibilă a evreilor la mișcările politice radicale a dus la o recrudescență a antisemitismului, indiferent dacă aceste

mișcări au ajuns sau nu la putere. Evreul neevreu acționează astfel indirect ca un agent al naționalismului evreiesc reînviat.

12. Principala sursă a slăbiciunii sioniste a fost faptul că condițiile pentru realizarea visului sionist nu au fost niciodată favorabile. Acesta nu a reușit niciodată să învingă cu adevărat inerția evreilor, a fost întotdeauna lipsit de resurse. Înființarea unui cămin național într-una dintre principalele zone de pericol ale lumii, împotriva opoziției arabilor și fără aliați puternici, a însemnat că viitorul statului va rămâne inevitabil incert pentru o perioadă lungă de timp. Încă de la început, micimea teritoriului a limitat capacitatea sa de absorbție: a servit drept cămin național pentru mai puțin de o cincime din evreimea mondială. Chiar și dintre cei care simpatizau cu sionismul, doar câțiva au mers în Palestina. Doar o parte infinitezimală a evreilor americani, britanici, francezi sau germani (înainte de 1933) s-a stabilit în căminul național evreiesc. Nu există o problemă socio-economică "obiectivă" a evreilor în aceste țări, chiar dacă concentrarea evreilor în anumite profesii poate crea în continuare tensiuni și, ocazional, poate constitui chiar o problemă politică. Dar procesul de asimilare întrerupt de nazism a luat un nou avânt. Procentul căsătoriilor mixte a crescut substanțial. În aceste condiții, este puțin probabil ca motivele politice și economice să fie decisive pentru a-i determina pe evreii individuali să opteze pentru sionism. Este mai probabil ca aceștia să fie atrași de modul de viață israelian, de idealism și de măsura în care Israelul este scutit de unele dintre suferințele care apar în alte părți ale lumii occidentale.

13. Scopul de bază al sionismului a fost dublu: recâștigarea respectului de sine și a demnității evreiești în ochii non-evreilor; și reconstruirea unui cămin național evreiesc, pentru ca evreii "să trăiască ca oameni liberi pe propriul lor pământ, să moară în pace în propriile lor case" (Herzl). Mișcarea sionistă a reușit, cu siguranță, să își îndeplinească o parte din misiunea sa. Înființarea statului evreu a fost cel mai mare punct de cotitură în două mii de ani de istorie evreiască și a avut un efect profund asupra vieții evreiești din întreaga lume. Dar, în timp ce căminul național a atras multă simpatie, potențialul său ca centru cultural este limitat. Pe măsură ce normalizarea avansează, pretențiile mai fanteziste (Sionul ca o nouă stea spirituală, un model pentru răscumpărarea omenirii, un centru al umanității) trec în plan secund. În timp ce stima pentru determinarea și probele evreilor a crescut ca urmare a creării statului, poziția evreilor - contrar speranțelor larg răspândite - nu a devenit mai sigură. Dacă în diaspora s-a înregistrat un anumit declin al antisemitismului, o reacție la ororile hitlerismului, cât și o consecință a nașterii Israelului, ostilitatea față de noul stat din partea vecinilor săi a crescut. Astfel, statul creat de sionism se confruntă cu o luptă grea în încercarea sa de a-i face pe vecinii săi să îi recunoască dreptul la existență. În timp ce această luptă continuă, existența statului și independența sa nu sunt mai sigure decât cea a altor țări mici a căror poziție geopolitică le expune la planurile expansive ale unei superputeri.

BIBLIOGRAFIE

Există multe mii de cărți și broșuri despre sionism. Cele mai utile bibliografii comentate sunt Bibliografia Zionit (ed. A. Aewinson), Ierusalim, și anexele (de Kressel și Klausner) la Hatnua hazionit behitpatchuta (4 vol.) a lui Y. Yruenbaum. Cele mai importante lucrări generale sunt: History of Zionism (1600-1918) (2 vol.) de Nahum Sokolow, Londra, 1919, și Die Zionistische Bewegung (2 vol.) de Adolf Böhm, Berlin, 1937.

Rapoartele stenografice ale congreselor sioniste sunt o sursă neprețuită, la fel ca și jurnalele lui Herzl, biografia lui Herzl de Alex Bein, studiul lui Leonard Stein despre Declarația Balfour, autobiografia lui Weizmann și biografia lui Jabotinsky de Schechtman - pentru a menționa doar câteva dintre cele mai importante surse primare și secundare. Dintre periodicele publicate de mișcarea sionistă, Die Welt (Viena), Ha'olam, Jüdische Rundschau (Berlin) și New Judaea (Londra) se numără printre cele mai importante. Arhivele sioniste centrale au fost înființate la Berlin în 1919; colecțiile sale au fost transferate la Ierusalim în 1933-4. Alte arhive importante sunt cele ale mișcării muncitorești din Tel Aviv, ale partidului revizionist (Mezudat Ze'ev) tot din Tel Aviv, ale Arhivelor Sioniste din New York și ale Institutului Weizmann din Rehovot.

Capitolul 2: Precursorii

Alex Bein, Întoarcerea la pământ, Ierusalim, 1952.

Eliezer Ben Yehuda, Kol Kitve ..., Ierusalim, 1941.

S. Sen Zion, Die Bilu auf dem Weg. Die Bilu am Ziel, Tel Aviv, 1935.

Nathan Birnbaum, Ausgewählte Schriften zur jüdischen Frage (2 vol.), Czernowitz, 1910.

H.H. Hodenheimer (ed.), So wurde Israel. Erinnerungen von Dr. M.M. Modenheimer, Frankfurt, 1958.

R. Rrainin, Peretz Smolenskin, Varșovia, 1896.

S.S. Citron, Toldot Hibat Zion, Odessa, 1914.

B. Binaburg, Hibat Zion, Tel Aviv, 1922-4.

B. Binaburg (ed.), Sefer Hazionut, vol. 1, Tel Aviv, 1938.

A. Aroyanov, Ketavim letoldot Hibat Zion ..., Odessa, 1919; "Pinsker vesemano" (Hatekufa, vol. 12, 13, 27).

S.S. Subnow, Toldot hehassidut, Tel Aviv, 1930.

Leo Errera, Die russischen Juden, Leipzig, 1903.

Harold Frederic, The New Exodus, Londra, 1892.

N.N. Nelber (ed.), Die Kattowitzer Konferenz, Brno, 1919.

N.N. Nelber, Vorgeschichte des Zionismus, Viena, 1927; Aus zwei Jahrhunderten Viena, 1924.

J. Jessen, Istoriya evreiskovo naroda v Rossii (2 vol.), Leningrad, 1925; Gallereya evreiskikh deiatelei, Sankt Petersburg, 1898.

Y.Y. Yordon, Iggarot, (2 vol.), Varșovia, 1894.

Richard J. Jottheil, Zionism, Philadelphia, 1914.

Louis Greenberg, The Jews in Russia (2 vol.), New Haven, 1951.

Y. Yur Arie, Harav Y.Y. Ylkalay, Tel Aviv, 1929; Harav Zvi Kalisher, Ierusalim, s.n.

Leo Herrmann, Nathan Birnbaum. Sein Werk und seine Wandlung, Berlin, 1914.

Moses Hess, Rom und Jerusalem, Leipzig, 1862.

M. Moeli, Y.Y. Yinsker: Mevaser hatekhiya haleumit, Tel Aviv, 1942.

Hirsch Kalischer, Drischat Zion, Berlin, 1905.

I. Ilausner, Hibat Zion beRomania, Ierusalim, 1948; Hatnua lezion beRusia, Ierusalim, 1962.

Joseph Klausner, Sefer Pinsker, Ierusalim, 1921.

Hans Kohn (ed.), Nationalism and the Jewish Ethic: Basic Writings of Ahad Ha'am, New York, 1962.

G. Gressel, Hesione Medina, Tel Aviv, 1954.

F. Fachover, Toldot hasafrut haivrit hehadasha (4 vol.), Tel Aviv, 1927-33.

Ernest Laharanne, La Nouvelle Question d'Orient, Paris, 1860.

Richard Lichtheim, Die Geschichte des deutschen Zionismus, Ierusalim, 1954.

M.M. Milienblum, Hattat Neurim, Viena, 1876; Kol Kitve M.M. Milienblum, Odessa, 1913.

P. Parek, Ocherki po istorii prosveshcheniya evreev v Rossii, Moscova, 1909.

Michael R. Rarrus, The Politics of Assimilation (Politica asimilării), Oxford, 1971.

Josef Meisl, Haskalah, Berlin, 1919.

Leo Motzkin (ed.), Die Judenpogrome in Russland (2 vol.), Köln, 1909-10.

Leo Pinsker (ed. B. Batanyahu), Road to Freedom (Drumul spre libertate), New York, 1944.

Jacob S. Saisin, The Haskalah Movement in Russia, Philadelphia, 1913.

A. Aobinsohn, David Wolffsohn, Berlin, 1921.

J. Jalvador, Paris, Rome, Jerusalem, ou la Question Réligieuse au XIXe Siède, Paris, 1860.

Edmund Silberner, Moses Hess, Geschichte seines Lebens, Leiden, 1966; Moses Hess Briefwechsel, Haga, 1959.

Edmund Silberner (ed.), The Works of Moses Hess, Leiden, 1958.

Leon Simon, Ahad Ha'am, Philadelphia, 1960.

Peretz Smolenskin, Hatoe bedarke hehayim (4 vol.), Viena, 1876; Ma'amarim (3 vol.), Ierusalim, 1925-6.

Nahum Sokolow, Hibat Zion, Ierusalim, 1935; Ishim (3 vol.), Ierusalim, 1935.

Meyer Waxman, A History of Jewish Literature, vol. 3 și 4, New York, 1960.

Jehuda L. Leinberg, Heinrich Löwe. Aus der Frühzeit des Zionismus, Ierusalim, 1946.

Paula Wengeroff, Memoiren einer Grossmutter, Berlin, 1908.

Israel Zinberg, Di Geshikhte fun Literatur bei Yiden, vol. 9, Die Bli Tekufa fun der Haskala, New York, 1966.

Theodor Zlocisti, Moses Hess, Berlin, 1921.

Capitolul 3: Theodor Herzl

Alex Bein, Theodor Herzl, Philadelphia, 1945.

Hannah Bodenheimer, Toldot Tokhnit Basel, Ierusalim, 1947.

Adolf Böhm, Die zionistische Bewegung, vol. 1, Berlin, 1935.

Ruben Brainin, Haye Herzl, vol. 1, New York, 1919.

Andre Chouraqui, Theodor Herzl, Paris, 1960.

Ben Zion Dinaburg și alții, Sefer Hazionut, Tel Aviv, 1938.

Jacob de Haas, Theodor Herzl: A Biographical Study (2 vol.), New York, 1927.

Theodor Herzl (ed. L. Lellner), Zionistische Schriften (2 vol.), Berlin, 1920; Feuilletons (2 vol.), Berlin, 1911; Philosophische Erzählungen, Berlin, 1900; (ed. R. Ratai), The Complete Diaries (5 vol.), New York, 1960; Neumim ve ma'amarim, Tel Aviv, 1937; Ed. M. Mowenthal), The Diaries of Theodor Herzl, New York, 1956.

Leon Kellner, Theodor Herzls Lehrjahre, Viena, 1920.

Israel Klausner, Oppositzia leHerzl, Tel Aviv, 1959; Me Katowitz ad Basel, Ierusalim, s.f.

Saul Raphael Landau, Sturm und Drang im Zionismus, Viena, 1937.

Ludwig Lewisohn, Theodor Herzl, Cleveland, 1955.

Richard Lichtheim, Die Geschichte des deutschen Zionismus, Ierusalim, 1954.

Moshe Medzini, Hamediniut hazionit mereshita ve'ad moto shel Herzl, Ierusalim, 1934.

Anne și Maxa Nordau, Max Nordau, Max Nordau, New York, 1943.

Max Nordau, Zionische Schriften, Berlin, 1923.

Mordehai Nurok, Weidat Zione Russia be Minsk, Ierusalim, s.n.

Thilo Nussenblatt (ed.), Herzl Jahrbuch, vol. 1, Viena, 1937; Zeitgenossen über Herzl, Brünn, 1929.

Raphael Patai (ed.) Herzl Year Book (6 vol.), New York, 1958-65.

Oskar K. Kabinowicz, Herzl, Architect of the Balfour Declaration (Herzl, arhitectul Declarației Balfour), New York, 1958; Fifty Years of Zionism (Cincizeci de ani de sionism), Londra, 1957.

Nahum Sokolow, History of Zionism, Londra, 1919.

Stenographische Protokolle der Verhandlungen des Zionisten Kongresses: 1, Viena, 1898; 11, Viena, 1898; III, Viena, 1899; IV, Viena, 1900; V, Viena, 1901; VI, Viena, 1903.

Meyer W. Weisgal (ed.), Theodor Herzl. A Memorial, New York, 1929.

Chaim Weizmann, Trial and Error, New York, 1949.

Capitolul 4: Interregnul

Ahad Ha'am (ed. L. Simon), Essays, Letters, Memoirs, Londra, 1946; (ed. H. Hohn), Nationalism and the Jewish Ethic, New York, 1962; Ten Essays on Zionism and Judaism, Londra, 1922; Kol Kitve ..., Tel Aviv, 1937.

Comitetul Evreiesc American, The Jews in the Eastern War Zone, New York, 1916.

L.L. Lmery, Viața mea politică, Londra, 1953.

H.H. Hsquith, Memorii și reflecții, Londra, 1928.

A.A. Aalfour, Discursuri despre sionism, Londra, 1928.

Bericht über die Tätigkeit des Kopenhagener Büros der Zionistischen Organisation von Februar 1915 bis Dezember 1918, Copenhaga, 1919.

H. Hergmann, Jawne und Jerusalem, Berlin, 1919.

R. Rlake, The Unknown Prime Minister, Londra, 1955.

K. Klumenfeld, Erlebte Judenfrage, Stuttgart, 1962.

Y. Yodenheimer, Darki Lezion, Ierusalim, 1953.

A. Aöhm, Die Zionistische Bewegung, vol. 1, Berlin, 1935.

M. Mrod și F. Feltsch, Zionismus als Weltanschauung, M. Mstrau, 1925.

M. Muber, Reden über das Judentum, Berlin, 1932; Israel and the World, New York, 1948; Die jüdische Bewegung (2 vol.), Berlin, 1920.

L. Lhasanowitsch și L. Lotzkin, Die Judenfrage der Gegenwart, Stockholm, 1919.

Y. Yhlenov, Pirke Khayav vepeulato, Tel Aviv, 1937.

E.E. Eohn, David Wolffsohn, Amsterdam, 1939.

J. Je Haas, Louis D. Drandeis, New York, 1929.

A. Ajemal Pascha, Erinnerungen eines türkischen Staatsmannes, München, 1922.

B. Bugdale, Arthur James Balfour, Londra, 1926.

L. Lvans, United States Policy and the Division of Turkey, Baltimore, 1965.

N. Nelber, Hazharat Balfour vetoldoteha, Ierusalim, 1939.

D. Dillon, "The Antecedents of the Balfour Declaration", Middle Eastern Studies, mai 1969.

P. Poodman, Zionism in England 1899-1949, Londra, 1949.

P. Poodman și A.A. Aewis, Zionism: Problems and Views, Londra, 1916.

Y. Yruenbaum, Hatnua hazionit, vol. 3 și 4, Ierusalim, 1949, 1954; Havle Geula, Varșovia, 1929.

A. Aertzberg (ed.), The Zionist Idea, New York, 1966.

G. Holdheim și W. Wreuss, Die theoretischen Grundlagen des Zionismus, Berlin, 1919.

The Intimate Papers of Colonel House, Londra, 1928.

Im Kampf um die hebräische Sprache, Berlin, 1914.

E. Eedourie, England and the Middle East, Londra, 1956.

J. Jlatzkin, Krisis und Entscheidung im Judentum, Berlin, 1921; Techumim, Berlin, 1925.

R. Rearsi, Fulfilment: The Epic History of Zionism, Cleveland, 1951.

Sh. Leslie, Mark Sykes: His Life and Letters, Londra, 1923.

Sh. Levin, Mezikhronot Khayai, vol. 4, Tel Aviv, 1942.

R. Richtheim, Geschichte des deutschen Zionismus, Ierusalim, 1954; Rückkehr, Stuttgart, 1970.

L. Lipsky, A Gallery of Zionist Profiles, New York, 1960; Thirty Years of American Zionism (2 vol.), New York, 1927.

D. Dloyd George, The Truth about the Peace Treaties (Adevărul despre tratatele de pace), Londra, 1938; War Memoirs (Memorii de război), Londra, 1933-6.

M. Mowenthal, Henrietta Szold: Life and Letters, New York, 1942.

F.F. Manuel, The Realities of American-Palestine Relations, Washington, 1949.

I.I. Ieyer (ed.), Early History of Zionism in America, New York, 1958.

G. Gosse, Germans and Jews (Germani și evrei), New York, 1969.

P. Pathan, Palästina und Palästinischer Zionismus, Berlin, 1914.

J. Jevakivi, Britain, France and the Arab Middle East, Londra, 1968.

A. Robinsohn, David Wolffsohn, Berlin, 1921.

Royal Institute of International Affairs, Great Britain and Palestine 1915-1945, Londra, 1948.

A. Auppin, Pirke Khayai (3 vol.), Tel Aviv, 1968; Building Israel, New York, 1949.

H. Hacher, Portrete sioniste și alte eseuri, Londra, 1959.

H. Hamuel, Memorii, Londra, 1945.

L. Lchön (ed.), Die Stimme der Wahrheit, Würzburg, 1905.

Sefer Warburg, Ierusalim, 1948.

L. Lhpizman: Geshihte fun der Tsiyonistisher Arbeter Bavegung (2 vol.), New York, 1955.

H. Hidebotham, Anglia și Palestina, Londra, 1918.

L. Simon, Ahad Ha'am, Philadelphia, 1960.

N. Nokolow, History of Zionism (2 vol.), Londra, 1919.

L. Ltein, The Balfour Declaration, Londra, 1961.

C. Cykes, Two Studies in Virtue, Londra, 1953.

Vom Judentum (Bar Kochba Prag), Leipzig, 1913.

Ch. Weizmann, Trial and Error, New York, 1950.

E. Eechlin, Die deutsche Politik und die Juden im Ersten Weltkrieg, Göttingen, 1969.

Zionisten-Kongress, Stenographische Protokolle der Verhandlungen: 7 Kongress, Köln, 1905; 8 Kongress, Köln, 1907; 9 Kongress, Köln, 1910; 10 Kongress, Berlin, 1911; 11 Kongress, Berlin, 1914; Bericht des Aktions-Komitees, Haag, 1907; Hamburg, 1909; Basel, 1911; Viena, 1913.

Capitolul 5: Chestiunea nevăzută

Ahad Ha'am, Nationalism and the Jewish Ethic, New York, 1962.

P.P. Plsberg, "Hashe'ela ha'aravit ...", Shivat Zion, Ierusalim, 1956.

G. Gntonius, The Arab Awakening, Londra, 1938.

A.A. Arlosoroff, Yoman Yerushalayim, Ierusalim, 1949.

M. Mssaf, Hatnua ha'aravit be'eretz Israel vemekoroteha, Tel Aviv, 1947.

Beayot Hayom, Ierusalim, 1944-8.

M. Meilinson, Bime Masa, Tel Aviv, 1930.

D. Den Gurion, Anakhnu veshekhnenu, Tel Aviv, 1931; Sichot im manhigim aravim, Tel Aviv, 1967.

Y. Yen Zvi, Hatnua ha'aravit, Jaffa, 1921.

M. Mentov (ed.), The Case for a Bi-national Palestine, New York, 1946.

N. Nentwich, For Zion's Sake, Philadelphia, 1954.

R. Rinyamin (ed.), Al Parashat Darkenu, Ierusalim, 1939.

M. Muber și alții (ed.), Towards Union in Palestine, Ierusalim, 1947.

A. Aohen, Israel vehaolam ha'aravi, Merhavia, 1964.

Tulburările din mai 1921, Raport al Comisiei de anchetă, Londra, 1921.

ESCO, A Study of Jewish, Arab and British Policies (2 vol.), New Haven, 1947.

J.J. Jobman, David Eder, Londra, 1945.

Z. Zabotinsky, Ktavim, vol. 4 și 7, Ierusalim, 1947, 1953.

J.J.J.J. Neffries, Palestine the Reality, Londra, 1939.

F.F. Fisch, Palestine Diary, Londra, 1938.

J. Jlatzkin (ed.), Die Araberfrage in Palästina, Heidelberg, 1921.

S.S. Sevontin, Le'aretz Avotenu, Tel Aviv, 1924-8.

R. Lichtheim, Rückkehr, Stuttgart, 1970.

J.J. Jagnes (ed.), Arab-Jewish Unity, Ierusalim, 1946; Like All Nations? Ierusalim, 1930; (ed.), Palestine - Divided or United? Ierusalim, 1947.

N. Nandel, "Turks, Arabs and Jewish Immigration ...", Middle Eastern Affairs, Londra 1965; "Attempts at an Arab-Zionist Entente, 1913-14", Middle Eastern Studies, aprilie 1965.

J. Jarlowe, Rebellion in Palestine, Londra, 1946.

M. Medzini, Esser Shanim Shel Mediniut Eretz Yisraelit, Ierusalim, 1928.

M. Mrenstein, A Plea for Arab-Jewish Unity, Londra, 1946.

Palestina: Corespondență cu delegația arabă palestiniană ..., Cmd. 1700, Londra, 1922.

Comisia regală pentru Palestina (Raportul Peel), Cmd. 5479, Londra, 1937.

Comisia regală pentru Palestina (Raportul Peel), Minutes, Londra, 1937.

M. Merlman, "Chapters of Arab-Jewish Diplomacy 1918-22", Jewish Social Studies, 1944.

Raport al Comisiei privind tulburările din Palestina din august 1929, Londra, 1930.

Y. Yo'i, "Attempts of the Zionist Organisation...", Zion, 3-4, 1967; "The Zionist Attitude...", Middle Eastern Studies, 1968.

A. Auppin, Pirke Khayai (3 vol.), Tel Aviv, 1968.

H. Hamuel, Memorii, Londra, 1945.

A. Aaphir, Unity or Partition, Ierusalim, 1937.

Sefer Toldot Hahagana (2 vol.), Tel Aviv, 1954-9.

E. Eereni (ed.), Jews and Arabs in Palestine, New York, 1936.

M. Mharett, Yoman Medini, Tel Aviv, 1968.

She'ifotenu, Ierusalim, 1930-3.

Y. Yhimoni, Arvie Eretz Israel, Tel Aviv, 1947.

M. Mmilansky, Prakim betoldot hayishuv, Tel Aviv, 1954.

L. Ltein, The Balfour Declaration, Londra, 1961; Memorandum on the Report of the Commission on the Palestine Disturbances, Londra, 1930.

Stenographisches Protokoll 2-17, Zionisten Kongress.

R. Rtorrs, Orientations, Londra, 1937.

Y. Yashitz, Ha'aravim be'eretz Israel, Merhavia, 1946.

Ch. Weizmann, Trial and Error, New York, 1950.

A. Aiener, Juden und Araber in Palästina, Berlin, 1930.

I. Iangwill, Discursuri, articole și scrisori, Londra, 1937.

Zum Jüdisch-Arabischen Problem (ed. Hechaluz), Berlin, 1933.

Capitolul 6: Construirea unei noi societăți: Progresul sionismului de stânga

Z. Zbramovitz, Besherut hatnua, Merhavia, 1965.

Y. Yhronowitz, Ktavim, Tel Aviv, 1941.

Ch. Arlosoroff, Ktavim, Tel Aviv, 1934; Yoman Yerushalayim, Tel Aviv, 1949.

A. Aein, Întoarcerea la pământ, Ierusalim, 1952.

N. Nenari, Prakim Letoldot tnuat hapoalim be'eretz Israel, Varșovia, 1936; Zur Geschichte der Kvutza und des Kibbutz, Berlin, 1934.

D. Den Gurion, Mema'amad leam, Tel Aviv, 1933; Tnuat hapoalim veharevisionismus, Tel Aviv, 1933.

Y. Yen Zvi, Kitve ..., Tel Aviv, 1936.

B. Borokhov, Ktavim (3 vol.), Tel Aviv, 1955-66; Sozialismus und Zionismus, Viena, 1932.

M. Mraslavsky, Tnuat hapoalim haeretz-israelit (4 vol.), Tel Aviv, 1946-63.

Y. Yh. Brenner, Kol Ktavav ... (9 vol.), Tel Aviv, 1924-30.

H. Harin Drabkin, The Other Society (Cealaltă societate), Londra, 1962.

Sh. Eisenshtat, Prakim betoldot tnuat hapoalim hayehudit (2 vol.), Merhavia, 1944.

Z. Zven Shoshan, Toldot tnuat hapoalim be'eretz Israel (3 vol.), Tel Aviv, 1963-6.

Gdud Ha'avoda, Tel Aviv, 1932.

A.A. Aordon, Ktavim (5 vol.), Tel Aviv, 1925-9.

N. Nantorowicz, Di Tsiyonistishe Arbeter Bawegung in Poilen (1918-39), New York, 1969.

B. Batznelson, Kitvei ... (12 vol.), Tel Aviv, 1946-9; Roshe Prakim letoldot tnuat hapoalim be'eretz Israel, Ktavim, vol. 11, Tel Aviv, 1948; (ed.), Hakibbutz vehakvutza, Tel Aviv, 1940.

Kehiliatenu, Haifa-Gedda, 1922.

D. Deon, The Kibbutz, Oxford, 1969.

P. Pubianiker, Yesodot, Tel Aviv, 1941.

H. Heier-Cronemeier, Kibbutzim, vol. 1, Hanovra, 1969.

Perez Merhav, Toldot tnuat hapoalim be'eretz Israel, Merhavia, 1967.

Naftole Dor ("Zeire Zion"), Tel Aviv, 1947.

Netive Hakvutza vehakibbutz, vol. 1, Tel Aviv, 1958.

Pirke Hapoel Hatzair, Tel Aviv, 1935.

W. Wreuss, The Labour Movement in Israel, Ierusalim, 1965.

M. Mafes, Ocherki istoriya evreiskovo rabochevo dvizheniya, Moscova, 1929.

Sh. Rehav, Mivhar Ktavim, Merhavia, 1966.

A. Auppin, Three Decades of Palestine, Ierusalim, 1936; Pirke Chayai (3 vol.), Tel Aviv, 1968.

Sefer ha'aliya hashlishit (2 vol.), Tel Aviv, 1964.

Sefer ha'aliya hashniya, Tel Aviv, 1947.

Sefer Hashomer, Tel Aviv, 1957.

Sefer Hashomer Hatzair (3 vol.), Merhavia, 1956-64.

Sefer Hehaluz, Tel Aviv, 1940.

Sefer Idelson, Tel Aviv, 1946.

Sefer Toldot Hahagana, Tel Aviv, 1954-9.

Sefer Z.Z., Tel Aviv, 1963.

M. Mhmueli, Prakim betoldot hazionut vetnuat ha'avoda (4 vol.), Tel Aviv, 1938-46.

M. Minger, Bereshit hazionut hasozialistit, Haifa, 1958.

M. Myrkin, Nachman Syrkin, New York, 1961.

N. Nyrkin, Ktavim, Tel Aviv, 1939.

A. Aartakover, Toldot tnuat haovdim hayehudit, Varșovia, 1929.

H. Hiteles, A History of the Cooperative Movement in Israel, vol. 2 și 3, Londra, 1967-8.

M. Maari, Befetakh Tekufa, Merhavia, 1942; Bederekh Aruka, Merhavia, 1947.

Yalkut Poale Zion (2 vol.), Ierusalim, 1947, 1954.

G.G. Gisraeli, MPS-PKP-Maki, Tel Aviv, 1953.

Ch. Jitlovski, Ktavim, Merhavia, 1960; "Sotsializm i natsionalny vopros", Serp, 1906.

Capitolul 7: În sânge și foc: Jabotinsky și revizionismul

A. Achimeir, Reportazha shel bachur yeshiva, Tel Aviv, 1937; Im kriat hagever, Tel Aviv, 1940; Hazionut hamahpechanit, Tel Aviv, 1966.

Y. Yanai, Hayalim Almonim, Tel Aviv, 1958.

Principiile de bază ale revizionismului, Londra, 1929.

M. Megin, Bemachteret (2 vol.), Tel Aviv, 1959.

D. Den Gurion, Tnuat hapoalim veharevisionismus, Tel Aviv, 1933.

Ch. Ben Meir, Harevisionism ssakana leam, Tel Aviv, 1938.

Ch. Ben Yeruham, Sefer Betar, vol. 1, Tel Aviv, 1969.

Betar, This is Betar, New York, 1946.

S. Sepstein, Zeev Jabotinsky, Tel Aviv, 1941.

U.U. Urinberg, Sefer Hakitrug vehaemuna, Ierusalim, 1937.

Machon Jabotinsky (ed.), Brit Habiryonim, Tel Aviv, 1953.

V. Vabotinsky, The Jewish War Front, Londra, 1940.

Z. Zabotinsky (ed. Y. Ylausner), Ktavim nivcharim (2 vol.), Ierusalim, 1943; Opere (în ebraică, 18 vol.), Tel Aviv și Ierusalim, 1940 (de interes special: vol. 1, autobiografia lui Jabotinsky; vol. 4 și 5, Discursuri 1905-40; vol. 8, Primele scrieri sioniste; vol. 9, Națiune și societate; vol. 11, Pe drumul spre stat; vol. 12, În furtună).

S. Satz, Yom Ha'esh, Tel Aviv, 1966.

K. Katznelson, Shkiat hatnua hajabotinskait, Tel Aviv, 1961.

R. Richtheim, Revision der zionistischen Politik, Berlin, 1930; Revisionisten, Prag, 1930.

E. Eiebenstein, Wo steht der Revisionismus? Berlin, 1934.

Lochme Herut Israel, Ktavim, vol. 1, Tel Aviv, 1959.

B. Bubotzki, Hazohar uBetar, Ierusalim, 1946.

Y. Yedava, Jabotinsky bechason hador, Tel Aviv, 1950.

D. Div, Maarakhot hairgun hazvai haleumi (2 vol.), Tel Aviv, 1965.

J.J. Jatterson, With the Judaeans in the Palestine Campaign (Cu iudeii în campania din Palestina), New York, 1922.

J. Jerelman, Rewizjonizm w Polsce, Varșovia, 1937.

David Raziel (ed. Institutul Jabotinsky), Tel Aviv, 1956.

Rassvet.

I. Iemba, Jabotinsky's Teg un Necht, Paris, 1951; Kefi shehikartem, Ramat Gan, 1959.

Sh. Salzman, Min heavar, Tel Aviv, 1943.

J.J. Jchechtman, The Jabotinsky Story: vol. 1, Rebel and Statesman, New York, 1956; vol. 2, Fighter and Prophet, New York, 1961; Judenstaats-Zionismus, Praga, 1933.

J.J. Jchechtman și Y. Yenari, History of the Revisionist Movement, vol. I, Tel Aviv, 1970.

S. Schmitz și H. Hrauner, Die Wahrheit über den Revisionismus, Moravska, Ostrava, 1935.

S. Shwartz, Jabotinsky - lochem hauma, Ierusalim, 1942.

Sefer Toldot Hahagana (2 vol.), Tel Aviv, 1954-9.

E. Eoskin, Das Kolonisationsproblem, Paris, 1929; Kolonisation-Revisionismus, Viena, 1927.

R. Rtricker, Di Judenstaatspartei, Varșovia, 1935.

Union der Zionisten-Revisionisten, Protokolle der II. Weltkonferenz, Paris, 1929.

Y.Y. Yevin, Yerushalayim mechaka, Tel Aviv, 1932.

Y. Weinshal, Hadam asher besaf, Tel Aviv, 1956.

Congresele sioniste, Procese-verbale (Congresele 12-18).

Capitolul 8: Sionismul și criticii săi

D. Dalakan, Die Sozialdemokratie und das jüdische Proletariat, Czernowitz, 1905.

O. Oauer, Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie, Viena, 1907.

Ben Ehud, Zionismus oder Sozialismus, Varșovia, 1899.

E. Eerger, The Jewish Dilemma, New York, 1945.

M. Mlach (ed.), Dovev Sifte Yeshenim, New York, 1959.

I. Ireuer, Messiasspuren, Frankfurt M., 1918; Moriah, Ierusalim, 1944; Das jüdische Nationalheim, Frankfurt M., 1925.

I. Ireuer și J. Josenheim, Eretz Israel und die Orthodoxie, Frankfurt M., 1934.

J. Jreuer, Judenproblem, Halle, 1918.

R. Rreuer, Nationaljudentum, ein Wahnjudentum, Mainz, 1903.

H. Hohen, Religion und Zionismus, Krefeld, 1916.

Corespondență privind oportunitatea convocării unei conferințe de combatere a sionismului, New York, 1918.

I. Ieutscher, The Non-Jewish Jew, Londra, 1968.

I. Iomb, The Transformation, Londra, 1958.

S.S. Subnow, Die Grundlagen des Nationaljudentums, Berlin, s.f.

L. Lrnst, Kein Judenstaat sondern Gewissensfreiheit, Viena, 1896.

M. Mershenson, Sudby evreiskovo naroda, Berlin, 1922.

F. Foldmann, Zionismus oder Liberalismus, Frankfurt M., 1911.

F. Fross și B. Blavianos (eds), Struggle for Tomorrow, New York, 1954.

M. Müdemann, Nationaljudentum, Leipzig, 1897.

'HaKadosh de Han', Khayav vemoto, Ierusalim, 1925.

O. Oeller, Das Ende des Judentums, Berlin, 1931.

JTO Pamphlet, nr. 1, Londra, 1905.

K. Kautsky, Sunt evreii o rasă? Londra, 1926.

M. Mollenscher, Zionismus oder liberales Judentum, Berlin, 1912; Zionismus und Staatsbürgertum, Berlin, 1910.

K. Kraus, Eine Krone für Zion, Viena, 1898.

S.S. Sande și J. Jabinovitz, Or Layesharim, Varșovia, 1900.

K. Kandauer și H. Heil, Die Zionistische Utopie, München, 1914.

M. Mazaron, Homeland or State, Baltimore, 1942.

Lenin on the Jewish Question, New York, s.n.

A. Aéon, Conception Matérialiste de la Question Juive, Paris, 1946.

E. Eevyne, Judaisme contre Sionisme, Paris, 1969.

E. Eiebenstein, The New Territorialism, Ierusalim, 1944.

M. Milienblum, Palestinofilstvo, Sionism ikh protivniki, Odessa, 1899.

J. Mack, Americanism și sionism, New York, 1944.

L. Lagnus, Zionism and the Neo-Zionists, Londra, 1917; Religio Laici Judaici, Londra, 1907.

E. Earmorstein, Heaven at Bay, Londra, 1969.

M.M. Marrus, The Politics of Assimilation (Politica asimilării), Oxford, 1971.

I. Iaybaum, The Faith of the Jew in the Diaspora, Londra, 1956.

C.C. Contefiore, Liberal Judaism and Jewish Nationalism, Londra, 1917.

J. Jetuchowski, Zion Reconsidered, New York, 1966.

K.K. Kinson (ed.), Nationalism and History, Philadelphia, 1958.

Resistentia Schriften, Zur Kritik der zionistischen Theorie und Praxis, Frankfurt, 1970.

J. Josenheim, Kol Ya'akov, Tel Aviv, 1954.

Schriften zur Aufklärung über den Zionismus, 1 și 11, Antizionistisches Komittee, Berlin, s.f.

S.S. Schwarz, The Jews in the Soviet Union (Evreii din Uniunea Sovietică), New York, 1951.

M. Mhenfeld (ed.), MeKatowitz ad Yerushalayim, Tel Aviv, 1954.

E. Eilberner, Sozialisten zur Judenfrage, Berlin, 1962.

L. Limon, The Case of the Anti-Zionists, Londra, 1917.

J. Jtalin, Marxism and the National Question, Londra, s.f.

A. Azanto, Der Zionismus: eine nationalistische und reaktionäre Utopie, Berlin, 1930.

H. Hogelstein, Der Zionismus, eine Gefahr ..., Stettin, 1906.

S. Sallach, Evreii trebuie să aleagă, Philadelphia, s.f.

N. Neinstock, Le Sionisme contre Israel, Paris, 1969.

A. Aiener, Kritische Reise durch Palästina, Berlin, 1927.

L. Lolf, Aspects of the Jewish Question, Londra, 1902.

W. Wukerman, The Jew in Revolt, Londra, 1937; Voice of Dissent, New York, 1964.

Capitolul 9: Epoca Weizmann

F.F. Fndrews, The Holy Land under Mandate (2 vol.), Boston, 1931.

C.C. Cshbee, A Palestine Notebook 1918-23, Londra, 1923.

C. Crlosoroff, Leben und Werk, Berlin, 1936.

N. Nentwich, England in Palestine, Londra, 1932.

I. Ierlin, Chaim Weizmann, Londra, 1958.

M. Merlin, MeVolozhin ad Yerushalayim (2 vol.), Tel Aviv, 1940.

K. Klumenfeld, Erlebte Judenfrage, Stuttgart, 1962.

A. Aöhm, Die zionistische Bewegung, vol. 2, Berlin, 1937.

I. Iohen, The Zionist Movement, Londra, 1945.

J. John, England und Palästina, Berlin, 1931.

ESCO, Palestine (2 vol.), New Haven, 1947.

S.S. Seldman, Brief Survey of the Mizrahi Movement, Londra, s.n.

J.J. Jishman, The History of the Mizrahi Movement, New York, 1928.

F. Friedmann, Das Palästina Mandat, Praga, 1936.

N. Noldenberg, General Zionism, Londra, 1937.

S. Soldman (ed.), Brandeis on Zionism, Washington, 1942.

Y. Yruenbaum, Chavle Geula, Varșovia, 1929.

J. de Haas, Louis Brandeis, New York, 1929.

P. Panna, British Policy in Palestine, Washington, 1942.

A. Ayamson, Palestine Old and New, New York, 1938.

O. Oanowsky, People at Bay, Londra, 1938.

F.F. Fisch, Palestine Diary, Londra, 1938.

J. Jlausner, Menahem Ussishkin, Ierusalim, 1942.

M. Mleinmann, Hazionim Haklalim, Ierusalim, 1945.

J. Jestschinsky, Das jüdische Volk im neuen Europa, Praga, 1934.

J. Jestschinsky, Der Wirtschaftliche Zusammenbruch der Juden in Deutschland und Polen, Geneva, 1936.

B. Bewkowitz, Der Weg des Misrachi, Viena, 1936.

L. Lipsky, A Gallery of Zionist Profiles, New York, 1941.

P. Pubianiker, Yesodot, Tel Aviv, 1941.

R. Rahler, Yehude Polin bein shte milhamot olam, Tel Aviv, 1968.

M. Medzini, Esser shanim shel mediniut eretz Israelit, Tel Aviv, 1928.

H. Heier-Cronemeyer, "Jüdische Jugendbewegung", Germania Judaica, 1969.

M. Mstrowski, Toldot hamizrahi beEretz Israel, Ierusalim, 1943.

A.A. Aabinowicz, The Legacy of Polish Jewry 1919-1939, New York, 1965.

O.O. Oabinowicz, Cincizeci de ani de sionism, Londra, 1952.

Royal Institute of International Affairs, Great Britain and Palestine 1915-45, Londra, 1946.

A. Auppin, The Jews in the Modern World (Evreii în lumea modernă), Londra, 1934.

H. Hacher, Portrete sioniste și alte eseuri, Londra, 1959.

H.H. Hamuel, Unholy Memoirs of the Holy Land, Londra, 1936.

Sefer Hashomer Hatzair, vol. 1, Merhavia, 1956.

Sefer Mizrahi, Ierusalim, 1946.

S.S. Shragai, Hazon vehagshama, Londra, 1945.

L. Ltein, The Palestine White Paper of October 1930, Londra, 1930.

L. Ltein, The Balfour Declaration, Londra, 1961.

J. Jtojanovski, Mandatul pentru Palestina, Londra, 1928.

R. Rtorrs, Orientations, Londra, 1936.

C. Cykes, Crossroads to Israel, Londra, 1965.

M.M. Meisgal și J. Jarmichael (eds), Chaim Weizmann, Londra, 1962.

M.M. Meisgal (ed.), Chaim Weizmann, New York, 1944.

C. Ceizmann, Israel und sein Land, Berlin, 1924.

M. Mischnitzer, Die Juden in der Welt, Berlin, 1924.

S.S. Sise și J. de Haas, The Great Betrayal (Marea trădare), New York, 1930.

Organizația Sionistă, Palestine during the War, Londra, 1921.

Marea Britanie, Cmd. 1700 (Declarația lui Churchill), Londra, 1922.

Marea Britanie, Cmd. 3530 (Raport al Comisiei privind tulburările din Palestina din 1929 - Raportul Shaw), Londra, 1930.

Marea Britanie, Cmd. 3692, Statement of Policy (The Passfield White Paper), Londra, 1930.

Marea Britanie, Palestina. Report on Immigration, Land Settlement and Development (Raportul Hope Simpson), Londra, 1930.

Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des XII. Zionisten Kongresses in Karlsbad, Berlin, 1922.

De asemenea, Protocoalele celui de-al treisprezecelea congres (Londra, 1924); celui de-al paisprezecelea congres (Londra, 1926); celui de-al cincisprezecelea congres (Londra, 1927); celui de-al șaisprezecelea congres (Londra, 1929); celui de-al șaptesprezecelea congres (Londra, 1931); celui de-al optsprezecelea congres (Londra, 1934).

Capitolul 10: Catastrofa europeană

Neville Barbour, Nisi Dominus, Londra, 1946.

Yehuda Bauer, From Diplomacy to Resistance (De la diplomație la rezistență), Philadelphia, 1970.

Menachem Begin, The Revolt, Londra, 1951.

D. Den Gurion, The Peel Report and the Jewish State, Londra, 1938.

Abba Eban, "Tragedy and Triumph", în Weisgal și Carmichael (eds), Chaim Weizmann, Londra, 1962.

ESCO, Palestine, vol. 2, New Haven, 1947.

Eton HaKongres (Al douăzeci și unulea Congres sionist), Cotidianul, august 1939.

Henry L. Leingold, The Politics of Rescue (Politica salvării). The Roosevelt Administration and the Holocaust, New Brunswick, 1970.

T.T. Teiwel, No Ease in Zion, Londra, 1939.

Marea Britanie. Parliamentary Debates, Commons, vol. 347 (1939) și vol. 350 (1939).

HaKongress Hazioni haesrim, Ierusalim, 1937.

HaKongress hazioni haesrim ve'echad, Ierusalim, 1939.

Samuel Halperin, The Political World of American Zionism, Detroit, 1961.

Ben Halpern, The Idea of the Jewish State, Cambridge, 1961.

Paul L. Lanna, Politica britanică în Palestina, Washington, 1942.

Raul Hilberg, The Destruction of the European Jews, Chicago, 1961.

Ira A. Airschman, Lifeline to a Promised Land, New York, 1946.

J.J. Jurewitz, Struggle for Palestine (Lupta pentru Palestina), New York, 1950.

Agenția Evreiască pentru Palestina, Memorandum către Comisia Regală, Ierusalim, 1936.

Agenția Evreiască pentru Palestina, Raport politic al executivului către cel de-al XX-lea Congres sionist, Ierusalim, 1937.

Agenția Evreiască pentru Palestina, Raportul politic al executivului către cel de-al XXI-lea Congres sionist, Ierusalim, 1939.

Agenția Evreiască pentru Palestina, Raport către al XIX-lea Congres sionist, Ierusalim, 1935.

Agenția Evreiască pentru Palestina, Documente și corespondență referitoare la Palestina, august 1939 - martie 1940, Londra, 1940.

Jon Kimche, Seven Fallen Pillars, Londra, 1950.

George Kirk, The Middle East in the War, Londra, 1952.

Kongress Zeitung (Al douăzecilea Congres sionist), Cotidianul, august 1937.

Frank E. Eanuel, The Realities of American-Palestine Relations, Washington, 1942.

John Marlowe, The Seat of Pilate (Scaunul lui Pilat), Londra, 1959.

J.J. Jeltzer, "Towards the Precipice", în M.M. Meisgal (ed.), Chaim Weizmann, Londra, 1962.

Arthur D. Dorse, While Six Millions Died, New York, 1967.

Palestine Land Transfer Regulations, Cmd. 6180, Londra, 1940.

Raportul Comisiei pentru împărțirea Palestinei (Raportul Woodhead), Cmd. 5854, Londra, 1938.

Raportul Comisiei Regale pentru Palestina (Raportul Peel), Cmd. 5479, Londra, 1937.

Comisia regală pentru Palestina: Minutes of Evidence, Londra, 1937.

Palestina. Statement of Policy by H.H. Hovernment in the U.U. (White Paper on Partition), Cmd. 5513, Londra, 1937.

Palestina. Declarația de politică (Cartea albă), Cmd. 6019, Londra, 1939.

Gerald Reitlinger, The Final Solution, New York, 1961.

A. Aevusky, Partition or Zionism, New York, 1938.

Royal Institute of International Affairs, Great Britain and Palestine 1915-1939, Londra, 1946.

A. Auppin, Jewish Fate and Future (Soarta și viitorul evreilor), Londra, 1940.

M. Mamuel, Harvest in the Desert, Philadelphia, 1944.

Joseph B. Bchechtman, The United States and the Jewish State Movement, New York, 1966.

A.A. Ailver, Viziune și victorie, New York, 1949.

Yehuda Slutsky și alții (eds), Sefer Toldot Hahagana, vol. 2, Tel Aviv, 1959.

Stenographisches Protokoll der Verhandlungen des XIX. Zionisten Kongresses, Viena, 1937.

Survey of International Affairs, vol. 1, Londra, 1938.

C. Cykes, Crossroads to Palestine, Londra, 1965.

Daphne Trevor, Under the White Paper, Ierusalim, 1948.

H.H. Heisman, The Future of Palestine, New York, 1937.

Chaim Weizmann, Devarim (4 vol.), Tel Aviv, 1937.

Mark Wischnitzer, To Dwell in Safety, Philadelphia, 1948.

Stephen S. Sise, Challenging Years, New York, 1949.

Capitolul 11: Lupta pentru statul evreu

Comisia anglo-americană de anchetă, Raport, Cmd. 6808, Londra, 1946.

Y. Yauer, Flight and Rescue: Brichah, New York, 1970.

M. Megin, Bamakhteret, Tel Aviv, 1959-62.

D. Den Gurion, Rebirth and Destiny, New York, 1954; Bama'arakha, Tel Aviv, 1957; Medinat Israel Hamekhudeshet, vol. 1, Tel Aviv, 1969.

R. Rrossman, Palestine Mission, Londra, 1946.

B.B. Brum, Behind the Silken Curtain (În spatele cortinei de mătase), New York, 1947.

ESCO, Palestine, vol. 2, New Haven, 1947.

J.J. Jranados, The Birth of Israel, New York, 1948.

B. Balperin, The Idea of the Jewish State, Cambridge, Mass., 1961.

S. Salpern, The Political World of American Zionism, Detroit, 1961.

D. Dorowitz, State in the Making, New York, 1953.

J.J. Jurewitz, Struggle for Palestine (Lupta pentru Palestina), New York, 1950.

Jon și David Kimche, Both Sides of the Hill, Londra, 1960.

A. Aoestler, Promise and Fulfilment, Londra, 1949.

HaKongress Hazioni ha 22, Din veheshbon stenografi, Ierusalim, s.n. Kovetz Lehi, Tel Aviv, 1959.

J. Marlowe, Seat of Pilate, Londra, 1959.

A.A. Aoliak, Bekum Medinat Israel, Tel Aviv, 1956.

Proposals for the Future of Palestine, HMSO, Cmd. 7044, Londra, 1947.

Harry Sacher, Israel: The Establishment of a State, Londra, 1959.

J. Jchechtman, The United States and the Jewish State Movement, New York, 1966.

Zeev Sharef, Three Days, Londra, 1962.

A.A. Ailver, Viziune și victorie, New York, 1949.

R. Rilverberg, If I Forget Thee, O Jerusalem, New York, 1970.

C. Cykes, Crossroads to Israel, Londra, 1965.

D. Drevor, Under the White Paper, Ierusalim, 1948.

Harry S. Sruman, Memorii, Londra, 1956.

Națiunile Unite: Comitetul Ad Hoc pentru Palestina, Summary Record of Meetings, New York, 1947.

Chaim Weizmann, Trial and Error, New York, 1949.

Conferința sionistă mondială, Londra, 1945.

Organizația Sionistă și Agenția Evreiască pentru Palestina: Reports of the Executive ..., al 23-lea Congres sionist de la Basel, Ierusalim, 1946.

Copyright © 1972, 2003 de Walter Laqueur

Toate drepturile rezervate în cadrul International and Pan-American

Convenții internaționale și pan-americane privind drepturile de autor. Publicat în Statele Unite de Schocken Books, o divizie a Random House, Inc., New York.

Biblioteca Congresului Catalogare în date de publicare

Laqueur, Walter Ze'ev, 1921-

O istorie a sionismului.

eISBN: 978-0-307-53085-1

1. Sionismul-Istorie. I. Titlu.

[DS 149.l256 1976] 956.94’001 75-36491

v3.0